

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

XXXIII Міжнародна науково-практична
конференція молодих вчених і студентів

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ

28-29 листопада 2022 р.

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

КАФЕДРА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ
ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ**

**TRANSFORMATION OF ECONOMIC SYSTEMS
AND INSTITUTIONS IN THE NEW
GEOSTRATEGIC REALITIES**

*Матеріали XXXIII Міжнародної науково-практичної
конференція молодих вчених і студентів*

*Materials of XXIII International Scientific and Practical Conference
of Young Scientists and Students*

Електронне видання

*28-29 листопада 2022 р.
November 28-29, 2022*

Дніпро
2022

УДК 339.92
Т 65

Організаційний комітет:

- А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор – голова оркомітету;*
О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент – відповідальний секретар;
С.В. Кузьмін, доктор економічних наук, професор;
С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор ;
Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук, доцент;
А.С. Магдич, кандидат економічних наук, доцент;
І.С. Шкура, кандидат економічних наук, доцент;
О.К. Незгода, кандидат економічних наук, доцент;
Р.М. Ключник, кандидат політичних наук, доцент;
В.В. Лапа, кандидат юридичних наук, доцент;
О.Є. Чорна, кандидат економічних наук, доцент, Сучасний коледж бізнесу та навчання, Маскат, Оман;
Б. Шлюсарчик, доктор економічних наук, професор, Жушувський університет, Польща.

- Т 65** Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях: Матеріали XXXIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, Дніпро, 28-29 листопада 2022 р. [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. – 589 с.

ISBN 978-966-434-550-4

Збірник містить матеріали доповідей учасників XXXIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених і студентів «Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях». Молоді науковці з України, Польщі, Великої Британії, Німеччини, В'єтнаму, Китаю та інших країн наводять свої оцінки сучасного процесу глобалізації та перспектив світових інтеграційних тенденцій. Досліджуються процеси трансформації, які відбуваються в економічних системах та інститутах під впливом нових геостратегічних реалій. Особлива увага приділена дослідженню впливу російської агресії в Україні на національні та світові економічні процеси. Учасники висловлюють різні точки зору, які не завжди поділяються організаційним комітетом конференції. Матеріали публікуються у авторській редакції.

Відповідальний за випуск: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри глобальної економіки.

© Університет імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2022

ISBN 978-966-434-550-4

ЗМІСТ

Доповіді

<i>Balaganskiy G.</i> Impact of migration on the Japanese economy.....	9
<i>Bieńko D.</i> Problem kryzysu żywnościowego na świecie w kontekście wojny w Ukrainie.....	15
<i>Braǵiel E., Pisarek M., Ślusarczyk B., Krochmal-Marczak B.</i> Marnotrawstwo żywności w gospodarstwach domowych Unii Europejskiej.....	25
<i>Бринько А.</i> Глобалізаційні процеси в сучасному світі.....	37
<i>Wilk I.</i> Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce...	44
<i>Vladimirova K.</i> Influence and consequences of the Russian-Ukrainian conflict on the economical and political principles of the current world order.....	52
<i>Górka M., Solek K., Sondej K., Gazda P., Dziura W.</i> Działalność innowacyjna przedsiębiorstw.....	63
<i>Дроботун В.</i> Макроекономічні критерії валютно-фінансової конвергенції та українські реалії.....	74
<i>Jędrzejewski P.</i> Influence of war in Ukraine for situation on European Union labor market	81
<i>Kolesnik K.</i> Economic challenges facing Germany.....	89
<i>Kościerska E., Gozdecka-Nocek A., Glaz P.</i> Wpływ konfliktu zbrojnego na Ukrainie na zarządzanie budżetem gospodarstw domowych w województwie Podkarpackim.....	95
<i>Krzysztofik B., Krochmal-Marczak B., Ślusarczyk B., Braǵiel E., Kołodka S.</i> Dostępność ekologicznych produktów spożywczych w dużych sieciach handlowych w Polsce.....	106
<i>Кулиба В.</i> Інтеграція України в ЄС: проблеми та перспективи...	120
<i>Leśniak H.</i> Przedsiębiorczy krajobraz Polski oraz Niemiec w latach 2011-2021.....	127
<i>Липко Н.</i> Ревізія гравітаційної моделі міжнародної торгівлі на прикладі країн Центральної та Східної Європи.....	137
<i>Machowski J.</i> Konflikt Rosyjsko-Ukraiński i jego wpływ na rynki finansowe.....	146
<i>Misztak A.</i> Just in time oraz just in case – analiza porównawcza i zastosowanie w branży obróbki drewna.....	154
<i>Mokryńska A., Tkocz R.</i> Evolution of the directions of operation of modern corporations in the context of today's changes	165

<i>Намонюк В., Вантух Х.</i> Макроекономічні детермінанти інвестиційної привабливості розвинених економік: приклад транскордонних злиттів та поглинань.....	172
<i>Pawlak K., Parszewska J.</i> Why not as a predicament question of including the Ukrainian higher education into the European Union educational system.....	183
<i>Pelc M.</i> Development of European education in Ukraine in the context of EU accession.....	190
<i>Ren Meixiang</i> The phenomenon of cultural backlash in Sweden.....	200
<i>Skuzza W.</i> Ukrainian integration to the European Union with particular reference to agriculture.....	210
<i>Sobuś J.</i> Problem korupcji jako wyzwanie dla Ukrainy na drodze do integracji z Unią Europejską.....	221
<i>Solek K.</i> Management system in local government against the background of contemporary challenges of the economy	232
<i>Soliński P., Sondej K.</i> Sharing as an eco-friendly way of distributing goods and services.....	248
<i>Сорочан Д.</i> Аналіз стану та перспектив світового ринку паливно-сировинних товарів.....	259
<i>Phan Minh Duc, Phan Duy Quang</i> Russia-Ukraine crisis, impacts on international economic relations of Vietnam	270

Тези доповідей

<i>Aleksieienko A.</i> Global economy during the war in Ukraine.....	280
<i>Арутюнянц М.</i> Перспективи розвитку ринку інформаційних технологій у Канаді.....	283
<i>Басіч О.</i> «Валютний демпінг»: як працює та кому вигідний, ситуація в Україні.....	286
<i>Басіч О.</i> Світова організація торгівлі: передумови створення, переваги членства та наслідки вступу України.....	288
<i>Беркут М.</i> Маркетингові стратегії транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації світової економіки.....	291
<i>Vorovskyi D.</i> Shadow economy of Ukraine.....	295
<i>Буряк В.</i> Вплив сталого розвитку промислового міста на формування регіонального потенціалу.....	301
<i>Галушка В.</i> Взаємні інтеграційні процеси України і ЄС: наслідки та перспективи для економіки.....	304
<i>Геращенко С.</i> Російська агресія в Україні та її вплив на становлення нового світового порядку.....	306

<i>Гончарова Д.</i> Транснаціоналізація світової економіки: міжнародний бізнес.....	310
<i>Горенко С.</i> Роль інформаційного потенціалу в становленні світової економіки XXI століття.....	312
<i>Нругор А.</i> Analysis of the impact of the anti-dumping investigation against Ukrainian honey exporters on the international image of the country.....	316
<i>Григорова В.</i> Новий світовий [не]порядок під впливом російської агресії.....	319
<i>Денисюк Д.</i> Інтеграція освіти до європейського простору.....	323
<i>Дерій В.</i> Агресія Росії проти України: геополітичні зрушення нового світового порядку.....	328
<i>Дерябіна А.</i> Інтеграція України в ЄС: нові можливості та виклики	332
<i>Дмитрієва С., Лимонова Е.</i> Інтеграція України в ЄС: необхідні кроки.....	335
<i>Думанська І.</i> Сухий порт як цифровий термінал за для подолання дефіциту у контейнерній логістиці воєнного часу.....	339
<i>Elhadj R.</i> Labour market in the Maghreb countries.....	343
<i>Заблуда М., Чечерна К.</i> Форми міжнародного економічного співробітництва та основні тенденції їх розвитку.....	346
<i>Задорожна С.</i> Ефективне вирішення спорів як необхідний елемент економічного розвитку.....	350
<i>Задоя О.</i> Напрямки впливу економічних показників на функціонування соціально-економічної моделі України.....	353
<i>Zamkova A.</i> Ukrainian business during the war 2022 and its marketing digital tools.....	357
<i>Ivanishyna A.</i> The investment climate of France: an overview of the dynamics of direct and portfolio foreign investments.....	361
<i>Кас'яненко А.</i> Конкурентоспроможність України: стан та проблеми.....	365
<i>Ключник Р.</i> Агресія Росії та бідність в Україні.....	368
<i>Koval M.</i> Some aspects of Norwegian tax system.....	372
<i>Коваленко С.</i> Молодіжна самозайнятість та підприємницька діяльність в країнах ЄС.....	375
<i>Козина А.</i> Аналіз динаміки валютного курсу гривні під час світової кризи 2008 року: вплив на умови зовнішньої торгівлі.....	380
<i>Колісніченко А.</i> Місце країн, що розвиваються, в світовому господарстві.....	383
<i>Kondratev D., Mahdich A.</i> The socio-economic implications of the coronavirus pandemic in the U.S.....	385

<i>Kotliarska N.</i> The impact of globalization on Singapore.....	390
<i>Krasina A.</i> Doing business in the Netherlands.....	396
<i>Криворучко Н.</i> Основні напрямки післявоєнної трансформації економіки України та світу.....	402
<i>Kudlai V., Mahdich A.</i> Women's economic empowerment.....	404
<i>Kuz K.</i> Ease of Doing Business in Belgium and Ukraine.....	408
<i>Кучугурний В.</i> Моделі оцінки економічної стабільності під час рецесії на світових фінансових ринках.....	411
<i>Larson A.</i> Cryptocurrency as a component of the digital economy.....	413
<i>Леонова А.</i> Міграційні процеси в Східній Європі: місце і роль України.....	417
<i>Liapina Y.</i> Investment climate in Japan: issues and prospects.....	420
<i>Магро В.</i> Діяльність міжнародних фінансових організацій в Україні: оцінка сучасного стану та перспективи.....	426
<i>Mazurenko Y.</i> Grain market in Ukraine during military actions.....	431
<i>Максименко І., Данилевська Т.</i> Світові тенденції розвитку електронної комерції як фактору розвитку світової економіки.....	433
<i>Maliuta O.</i> Russia's invasion of Ukraine in 2022: impact on the external economy in Ukraine.....	436
<i>Мангова І.</i> Офшорний бізнес і його роль в економіці України.....	439
<i>Manziuk S.</i> The reality of China-U.S. interdependence.....	441
<i>Мельник О.</i> Вплив російської агресії проти України на геополітичні зрушення в світовому порядку.....	445
<i>Мироненко О.</i> Глобалізації: етапи становлення та сучасні суперечності.....	448
<i>Михайленко М.</i> Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	452
<i>Морозовський Д.</i> Російська агресія в Україні та її вплив на глобальну економіку.....	456
<i>Novak O.</i> Russia's war against Ukraine as a global threat to food security in the world.....	458
<i>Окапінський П.</i> Перспективи розвитку української економіки в контексті інтеграції в ЄС.....	462
<i>Паршина О., Паршина М., Чумак В.</i> Міждисциплінарні аспекти регіональних студій в умовах глобальних трансформацій сучасного світу.....	464
<i>Piddubnyi D.</i> Analysis of the investment climate in Canada.....	468
<i>Pilipenko A.</i> Globalization of the modern world: perspectives and contradictions.....	471

<i>Povalyaeva S.</i> Integration of Ukraine into the EU: new opportunities and challenges for the economy.....	477
<i>Покоłodна С.</i> Використання міжнародного рейтингу «Індекс економічної свободи» для оцінки інвестиційної привабливості країн.....	481
<i>Правдін М.</i> Торгівля об'єктами інтелектуальної власності.....	485
<i>Priezhyna D.</i> How the COVID-19 epidemic affected the Chinese economy.....	489
<i>Прушківська В.</i> Теоретичний аспект економічної теорії добробуту А. Сена.....	491
<i>Пухальська Я.</i> Глобальні тренди – 2040. Перспективи розвитку сучасного світу.....	495
<i>Radchenko M.</i> Economic problems in France.....	500
<i>Райко Ю.</i> Вплив тарифного захисту національної економіки на діяльність українських підприємств.....	502
<i>Rauchuk D.</i> The influence of cryptocurrency on the world economy...	507
<i>Rezik D.</i> Economic problems in Greece	512
<i>Rzoska A.</i> Socio-economic soft matter population changes modeling: from Rapa Nui to post-industrial cities.....	514
<i>Руденко К.</i> Стан та перспективи розвитку ринку високотехнологічних послуг в ОАЕ.....	518
<i>Samakha A.</i> Australian economy: economic problems and ways of its solving.....	521
<i>Сбітенкова В.</i> Структурна криза в світовій економіці: причини та наслідки.....	524
<i>Серко В.</i> Інвестиційна привабливість країн Східної Європи.....	527
<i>Симоненко О.</i> Механізми залучення фінансування для переходу до низьковуглецевої економіки в рамках міжнародного економічного співробітництва.....	531
<i>Slutskovska M.</i> Doing business in Israel.....	534
<i>Solonenko A.</i> Sharing economy: prospects of development in Ukraine.	536
<i>Сомсіков О.</i> Стан і перспективи світового ринку нафтопродуктів для світу та Норвегії.....	539
<i>Сотніков В.</i> SWOT-аналіз впливу євроінтеграції України на національну економіку.....	543
<i>Starintsev Z.</i> The macro-economic quandary in Italy.....	546
<i>Stepanova M.</i> Globalization of the modern world: perspectives and contradictions.....	550
<i>Хорунжий І.</i> Інвестиційні ризики у міжнародній інвестиційній діяльності та способи їх мінімізації.....	555

<i>Худотеплий М.</i> Аналіз основних макроекономічних показників Данії.....	560
<i>Чевюк А.</i> Відносна та абсолютна бідність у сучасному світі.....	564
<i>Шалунова А.</i> Роль нових індустріальних країн в міжнародній економіці.....	566
<i>Шинковський Д.</i> Фінансово-економічні наслідки відключення Росії від системи SWIFT.....	568
<i>Shkura I.</i> SRI as strong basis for post-war transformation of Ukraine: ESG-regulations aspect.....	572
<i>Yurkova K.</i> Bubbles and factors affecting the Chinese real estate market.....	575
<i>Яременко О.</i> Митна безпека у сучасних реаліях.....	579
<i>Yarovitsyn M.</i> Economic sanctions on russia and their consequences ..	584

Доповіді

G. Balaganskiy
Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine)

IMPACT OF MIGRATION ON THE JAPANESE ECONOMY

The economic impact of migration depends on various indicators of the host country. The influence of migration has two sides of the same coin, which means that it can have both positive and negative effects on various spheres. The purpose of the study is to demonstrate how migration can affect the Japanese economy, what advantages and disadvantages it has. The main obstacle to increasing the migration flow is the tough policy of the country. This is due to a long-standing cultural belief that immigrants are invaders, not equals, who can enjoy the same rights as natives. An aging nation is Japan's main problem, which has a significant impact on the labor market, where demand for labor exceeds supply. This suggests that the country's economy underutilizes its potential. In order to increase the supply rate, that is, workers, the Japanese government needs to consider the possibility of accepting more migrants to fill vacancies. If Japan does not solve this problem in the near future, then its production capacity will decrease, which will lead to a decrease in productivity and competitiveness, and therefore to negative consequences for the economy.

Keywords: migration, economic growth, aging nation, fertility rate, skilled migrants, unskilled migrants

Migration is the process of moving people from one country to another. The level of international migration depends on many factors, but the main factor in attracting migrants to the country is the welfare and development of the country. Most often, people are forced to migrate in search of a better life, namely in search of better paid jobs, better living conditions, medical services, and so on.

The economic impact of migration on each individual country depends on the characteristics of the host countries. Japanese immigration policy is known for being limited. Because migrants are seen as invaders rather than equals, migrants are often discriminated against and do not have the same rights as natives. Japan is considered an aging nation, which means that the demand in the labor market exceeds the supply. This means that the economy is not able to operate at full capacity due to a lack of human resources. In order to cope with this problem, a flow of migrants is needed that will be able to fill the gaps. If the Japanese government does not take the necessary measures, the country

will not be able to maintain its competitiveness and position in the world market. When migrating to Japan, a person may encounter language, cultural, and sometimes political barriers. Of course, there are many reasons for migration, but the main ones include economic and political instability, which forces people to migrate in search of a better life. The total number of migrants worldwide was 272 million in 2019 (2019). The birth rate in Japan, according to the World Bank, is 1.3 children per woman, one of the lowest in the world, which means that the replacement rate is below the death rate (Fertility rate, total (births per woman) - Japan); thus, it will have to face labor shortages in both skilled and unskilled sectors in the near future. Since automation, that is, replacing the missing population for unskilled jobs, remains ineffective, as well as for skilled labor, which requires more critical thinking. In order to cope with the problem, the government must take serious measures. However, at this stage, the government is considering raising the retirement age, rather than softening the policy towards migrants. The whole truth is that the preservation of Japanese culture is a priority for the Japanese government, and the admission of migrants into the country is possible only when this does not damage the Japanese cultural identity. Increasingly, migrants are now being mistreated, working overtime and sometimes receiving less than the legal minimum wage (*Shoguchi et al.*).

Now let's study in more detail the issue of the impact of migration on the economic development of the country. Migration has an impact on demography not only due to changes in the population, but also on the age pyramid of the country. The main need for Japan is the rejuvenation of the nation. So, in 2014, about 33% of the total population were people aged 60 and over. At the same time, people aged 65 years and older - 26%, and aged 75 years and over - 13% (OECD). In addition, migrants bring new knowledge and technologies that can be applied to the host country. The main benefits from migration are aimed at: the economic growth of the country, as well as the labor market and the state budget. The younger generation of migrants are most often more educated than those of pre-retirement age. On the other hand, the influx of migrants who work in unskilled jobs, such as retail and maintenance, help to maintain the consumer labor market and economic momentum, thereby positively affecting the country's productivity. For Japan, implementing more flexible policies that encourage labor inflows could make it easier for them to conduct research and create technological breakthroughs. Innovation can improve not only the efficiency but also the profitability of companies, which would ultimately help create a more competitive environment in Japan and also stimulate the local economy. As for increasing the filling of the state treasury, both qualified and unskilled migrants have a positive impact on the country's budget. After all, the share of taxes that migrants pay after receiving salaries

exceeds the amount of money that migrants receive in the form of benefits (*OECD*).

If we talk about the economic growth of the country, then with an increase in the total labor force, GDP also grows in direct proportion due to aggregate demand, which will ultimately increase the welfare (standard of living) of the population as a whole (*OECD*). However, the rate of economic growth depends on whether the specialist is skilled or unskilled. There are both positive and negative influences of migration. The whole difference is in what angle to consider the situation. For example, an increase in the number of migrants can lead to new knowledge and technologies (*OECD*). On the other hand, a sharp increase in migrants can lead to a decrease in the average wage level, as well as to complicate the search for work for locals. This is due to the fact that migrants will increase the supply of labor in the market, and the demand will remain in the same place, which in turn will increase competition and reduce the prices for offered vacancies. However, a possible reduction in wages for certain services increases the income of local residents who receive all the same services at lower prices (housekeeping, gardening, childcare), which positively affects productivity.

In modern times, Japan's aging population has already put significant pressure on the country's welfare system, and the pressure will only increase in the future if no action is taken (*Ogawa*). The government needs to take action to reduce the aging of the nation. This can be realized by increasing the birth rate and giving women more opportunities to participate in the labor force; increase in the retirement age; introduction of new technologies for more efficient use of the existing workforce; increased levels of migration; increase in FDI flow, etc.

The main problem of Japan is a significant decline in the birth rate. Let's take a closer look at the data presented in Fig.1.

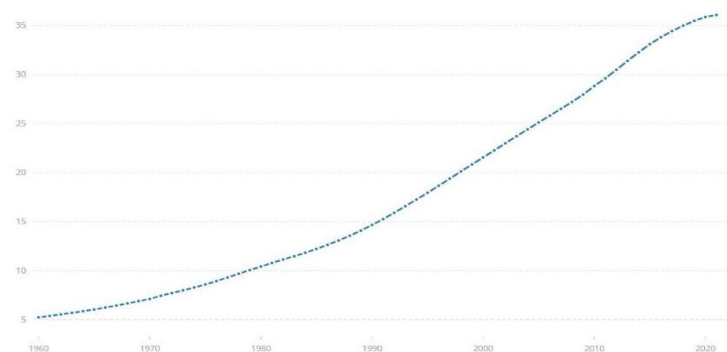
Fig. 1. Fertility rate, total (births per woman) in Japan

Source: World Bank 2022

So only from 1947 to 1957 (10 years) it decreased from 4.54 to 2.04 children per woman. From the 1960s to the 1970s there were slight fluctuations in values. After this period, the ratio began to fall again, and in 2005 it reached a minimum of 1.27. In 2008, the value increased to 1.4 and remained relatively stable until 2019. And data for 2020 shows us a decline to 1.3 children per woman (*Fertility rate, total (births per woman) - Japan*).

If you look at the World Bank data shown in Figure 2 on changes in the population of people aged 65 years and older, then in 1960 the figure was 5,239,482 million people, and in 2021 it is already 36,068,144 million (*Population ages 65 and above, total - Japan*).

Fig. 2. Population aged 65 and over in Japan

Source: World Bank 2022

Japan's population aging is expected to continue in the long term. Accordingly, the government needs to take measures in order to ensure economic growth. The economic situation was aggravated by the oil crisis of 1973, which caused a number of structural changes in the economy (*Ogawa*). In the mid-1980s, the Japanese economy suffered from the so-called bubble burst, after which a large number of banks went bankrupt, and the country was mired in loans. At the same time, the first positive demographic dividend (*Ogawa*) ended. From the above information, we can conclude that the more the nation aged, the more the level of productivity in the country decreased, which ultimately affected the income of the population. This means that the economy as a whole has lost momentum and made it more susceptible to a financial crisis.

Now let's take a closer look at the impact of migration on the Japanese economy. Between 2000 and 2019, an increase in migrants led the Japanese

economy to grow by 0.16%. In terms of wealth change, Japan's gain is estimated at \$5,939,000, which is more than the global gain of \$6,421,000. The increase in the number of migrants in the country has led to an increase in production in many sectors of Japan. The highest growth was observed in the service sectors, as well as in the food production, the lower growth was observed in the mining industry, the production of electronic and transport equipment (*Omura*). Small growth in the above-mentioned spheres was associated with an insufficient number of people employed in these areas. The influx of migrants is associated with an increase in the lack of goods and their prices. The increase in the labor force primarily has a positive effect on the market as well as on the export prices of goods, which allows the Japanese economy to remain competitive (*Omura*).

If Japan wants to see migration as an alternative to an aging population, it must create conditions for foreigners to feel welcome, facilitate the integration process, and eliminate discrimination against migrants, that is, give migrants all the same rights as natives. This will help Japan cope with the aging of the nation and will have a positive effect on the economy.

If Japan wants to see migration as an alternative to an aging population, it must create conditions for foreigners to feel welcome, facilitate the integration process, and eliminate discrimination against migrants, that is, give migrants all the same rights as natives. This will help Japan cope with the aging of the nation and will have a positive effect on the economy.

References

The number of international migrants reaches 272 million, continuing an upward trend in all world regions, says UN | UN Desa Department of Economic and Social Affairs (2019) United Nations. Available at: <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html> (Accessed: November 4, 2022).

Fertility rate, total (births per woman) - Japan (no date) Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?locations=JP> (Accessed: November 4, 2022).

Shoguchi, Y. et al. (2022) Globalization of Japanese Economy: Reality and impacts, WORLD INSIGHT. Available at: <https://worldinsight.com/news/business/globalization-of-japanese-economy-reality-and-impacts/> (Accessed: November 4, 2022).

OECD databases on migration (no date) OECD. Available at: <https://www.oecd.org/migration/mig/oecd-migration-databases.htm> (Accessed: November 4, 2022).

Migration (no date) OECD. Available at: <https://www.oecd.org/migration/> (Accessed: November 4, 2022).

Ogawa, N. (no date) Journals, SAGE Publications Inc. Available at: <https://us.sagepub.com/en-us/nam/journals> (Accessed: November 4, 2022).

Manabu, S. and Kazumasa, G. (no date) *The impact of immigration on the Japanese economy: A multi-country simulation model*. Available at: <https://www.rieti.go.jp/jp/publications/dp/09e020.pdf> Accessed: November 4, 2022).

Omura, M. (no date) Esri newsroom: Publications, Press Coverage & Videos, Esri. Available at: <https://www.esri.com/about/newsroom/overview/> (Accessed: November 4, 2022).

Population ages 65 and above, total - Japan (no date) Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.65UP.TO?locations=JP> (Accessed: November 4, 2022).

Scientific supervision by A.O. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor

PROBLEM KRYZYSU ŻYWNOŚCIOWEGO NA ŚWIECIE W KONTEKŚCIE WOJNY W UKRAINIE

Głód na świecie jest problemem, który mimo ogromnego postępu światowych gospodarek oraz technologii dalej pozostaje nierozwiązanym problemem światowym. Kraje nie posiadające odpowiednich warunków klimatycznych nawet w czasach względnej stabilności światowych rynków zboża nie mogą czuć się bezpieczne pod względem zabezpieczenia żywnościowego swoich obywateli. Ta sytuacja komplikuje się tym bardziej, kiedy dwie potęgi rolne i główni partnerzy handlowi zbóż dla krajów Bliskiego Wschodu, Afryki i Azji znajdują się w stanie wojny, a dodatkowo agresor wykorzystuje blokadę eksportu zboża z Ukrainy jako kartę przetargową w negocjacjach z państwami Zachodu. W poniższym artykule, autor naświetla problem głodu na świecie w kontekście agresji rosyjskiej w Ukrainę. Najpierw określono, jaką rolę w kategorii produkcji oraz eksportu zbóż odgrywa Ukraina dla światowego rynku żywnościowego. W dalszej części przedstawiono obecną sytuację głodu na świecie oraz prognozy Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa FAO dotyczących tego problemu w świetle sytuacji, w jakiej znalazły się kraje rozwijające się po 24 lutym 2022 roku.

Słowa kluczowe: Ukraina, wojna w Ukrainie, wyżywienie, głód na świecie, rynek zbożowy, produkcja rolna

Hunger in the world is a problem that, despite the enormous progress of world economies and technology, remains an unsolved world problem. Countries without the right climatic conditions, even in times of relative stability of world grain markets, cannot feel safe in terms of the food security of their citizens. This situation becomes even more complicated when two agricultural powers and the main grain trading partners for the countries of the Middle East, Africa and Asia are at war, and the aggressor uses the blockade of grain exports from Ukraine as a bargaining chip in negotiations with Western countries. In the article below, the author highlights the problem of world hunger in the context of Russian aggression against Ukraine. First, it was determined what role Ukraine plays in the world food market in terms of the production and export of cereals. The following section presents the current situation of world hunger and the FAO's Food and Agriculture Organization forecasts regarding this problem in the light of the situation of developing countries after February 24, 2022.

Keywords: Ukraine, the war in Ukraine, food, world hunger, grain market, agricultural production

1. Wprowadzenie i problem badawczy

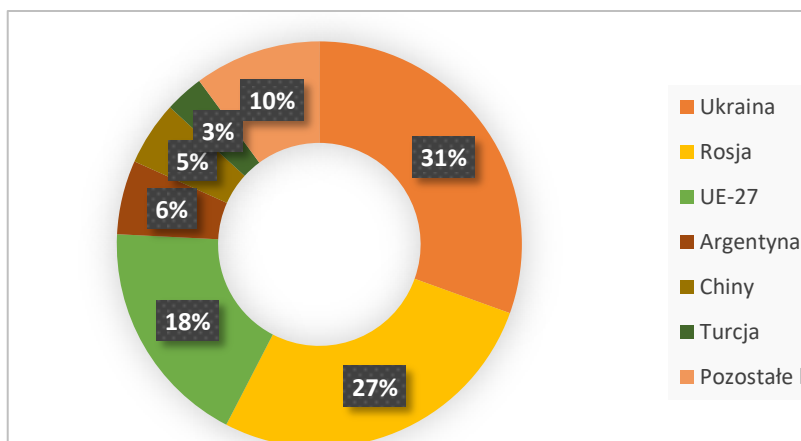
Nie bez powodu Ukraina oraz Federacja Rosyjska nazywane są „światowymi spichlerzami”. Kraje te zapewniają około 30% światowych zapasów pszenicy i jęczmienia, jedną piątą kukurydzy oraz są odpowiedzialne za ponad połowę globalnych zasobów oleju słonecznikowego. Ukraina to kraj o ogromnym potencjale rolniczym. Według szacunków ekspertów, Ukraina może zaspokoić potrzeby żywnościowe aż 600 milionów ludzi na świecie.[1] Rosyjska agresja na Ukrainę oraz jej wpływ na światową gospodarkę, stanowią jedno z najpoważniejszych wyzwań, z jakimi światowa populacja musi się mierzyć na przestrzeni ostatnich lat. Świat w zaawansowanym stopniu został poddany globalizacji, dlatego też agresja na Ukrainę nie pozostanie jedynie w jej granicach, ale w skutkach ekonomicznych rozleje się na cały świat. Szczególnie niebezpieczna sytuacja zachodzi w zakresie wyżywienia i dostaw zbóż. Lista krajów zależnych od dostaw zboża z Ukrainy oraz Rosji jest bardzo długa. Na tej liście znajduje się wiele państw, które ze względu na brak środków nie mogą zapewnić bezpieczeństwa żywieniowego swoim obywatelom. Na dywersyfikację kierunków dostaw zbóż jest w ich przypadku już za późno. Ukraina tradycyjnie była dostawcą surowców na rynku spożywczym, ale też pasz, które z kolei niezbędne są w hodowli zwierząt. Odbiorcami ostatecznymi ukraińskich surowców, głównie zbóż, były nie tylko kraje europejskie, ale także ich klienci z całego świata, m.in. Egipt i inne kraje afrykańskie. Ponadto ograniczenie łańcucha dostaw żywności nie grozi tylko podwyższonymi cenami, ale też niedożywieniem sporej części ludności. W 2020 roku od 720 mln do 811 mln ludzi doświadczyło głodu. To mniej więcej tyle, ile wynosi populacja Europy.[2] W niniejszej pracy autor stara się odpowiedzieć na pytania: Jak wyglądają obecnie problemy produkcji żywności w Ukrainie? Jakie państwa są głównymi importerami ukraińskiego zboża i jakie konsekwencje może przynieść brak dostaw do tych krajów?

2. Wnioski wynikające z badań

2.1 Produkcja rolna w Ukrainie

W latach 2015-2020 produkcja rolna na terenie Ukrainy, a w szczególności eksport żywności, rozwijały się bardzo dynamicznie i stały się najważniejszą pozycją w zagranicznym obrocie towarami. Warunki naturalne, jakie panują w Ukrainie, sprzyjają produkcji rolnej. Dominuje klimat atlantycko-kontynentalny i kontynentalny a na większości terytorium występuje wystarczająca ilość opadów atmosferycznych. Z powodu dobrego nasłonecznienia, okres wegetacyjny roślin w zdecydowanej większości

regionów trwa ponad 200 dni w roku. Korzystne są również warunki glebowe. Około połowy terytorium zajmują żyzne czarnoziemy (Ukraina zajmuje 3. miejsce na świecie pod względem ich powierzchni), a kolejne 14% – bardzo dobre gleby kasztanowe. Oznacza to, że większość obszaru państwa – z wyjątkiem pasa na północy oraz części zachodniej Ukrainy – pokrywają gleby zapewniające wysoką urodzajność. W 2019 r. obszar upraw obejmował 28 mln ha, co stanowi 46,7% powierzchni kraju. Największą popularnością cieszyły się zboża, które zajmowały 54,7% areалу. Na rośliny przemysłowe przypadało 32,6% uprawianych obszarów, na warzywa i ziemniaki – 6,5%, a na pasze i karmy – 6,2%. Uprawa zbóż i roślin oleistych właściwie nie jest zdywersyfikowana. Zdecydowana większość zbóż przypada na trzy gatunki: kukurydzę, pszenicę i jęczmień, które stanowią około 97% zbiorów. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku roślin oleistych – 99% to uprawy słonecznika, rzepaku i soi. Niezwykle ważnym jest też fakt, że ponad połowa produkcji nasion słonecznika pochodzi z Ukrainy i Rosji. Zbiory w każdym z tych krajów oscylują w granicach 30% produkcji światowej, co zostało przedstawione na poniższym wykresie (Rysunek 1).

Rysunek 1. Struktura światowej produkcji słonecznika w sezonie 2021/2022 – prognoza USDA z 12.01.2022 r.

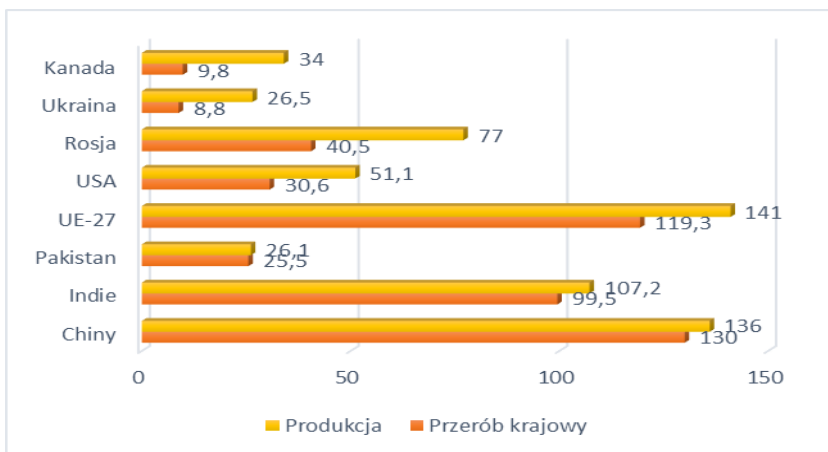
Źródło: Światowi producenci słonecznika; Pobrane z: http://www.rolnikszukaceny.pl/rynek_zboz.php?art=323& [25.10.22]

W przypadku światowej produkcji zbóż za 2021 r., Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa FAO wskazuje na jej wzrost o 0,9%, co w dużej mierze wynika z wyższej produkcji kukurydzy. Szacuje się, że wykorzystanie zbóż latach 2021/22 wzrośnie o 1,1 %, z powodu większego

spożycia żywności (zwłaszcza pszenicy i ryżu) [3]. Na podstawie światowych szacunków dotyczących produkcji i wykorzystania zbóż, ich zapasy na koniec sezonu 2022 r. rosną powyżej poziomów otwarcia, ale pozostają poniżej rekordowych poziomów osiągniętych w sezonie 2018/19. Światowy handel zbożami w latach 2021/22 jest szacowany poniżej rekordowego poziomu 2020/21, głównie ze względu na zakłócenia powodowane wojną w Ukrainie. Natomiast w kontekście przyszłych lat przewiduje się, że światowe wykorzystanie zbóż spadnie w latach 2022/23 o 0,1 % z szacowanego poziomu 2021/22, do 2 788 mln t. Przewidywany spadek (pierwszy od dwudziestu lat) wynikałby głównie z oczekiwanego spadku wykorzystania pszenicy i ryżu w paszach, wraz z mniejszym przewidywanym spadkiem zastosowań przemysłowych. Oczekuje się natomiast, że globalne spożycie zbóż w żywności będzie wzrastać, dotrzymując kroku dalszemu wzrostowi liczby ludności na świecie. W zestawieniach największych producentów zbóż takich jak pszenica, Ukraina nie zajmuje miejsc na podium. Najwięcej pszenicy produkują kraje Unii Europejskiej, następnie Chiny, Indie, Rosja i Stany Zjednoczone. Nawet Kanada posiada większą produkcję na swoich ziemiach. Jednakże kraje południowo-wschodniej Azji większość produkcji wykorzystują na własne potrzeby. W przypadku Chin przerób krajowy wynosi ponad 95,5% a w Indiach jest to około 92,8%. Zupełnie inaczej kwestia ta wygląda w Kanadzie czy w Ukrainie, gdzie przerób krajowy to tylko około 28,8% w przypadku Kanady oraz 33,2% w Ukrainie. W związku z tym jasne jest, że pozostała część jest eksportowana do krajów, które z przyczyn naturalnych nie mogą same zapewnić sobie wystarczającej produkcji rolnej.

Jeszcze na początku lutego 2022 roku szacowano, że sezon 2021/2022 przyniesie wzrost produkcji zarówno zbóż konsumpcyjnych, jak i zbóż paszowych na świecie. W przypadku pszenicy prognozowano wzrost produkcji o 0,4% do poziomu 779 mln. ton. Największy wzrost produkcji był prognozowany właśnie w Ukrainie, miał on wynieść nawet 30% zapewniając roczną produkcję pszenicy wynoszącą ok. 33 mln ton [4]. Wystarczyło trzy tygodnie, aby boleśnie się przekonać, że powyższe wyliczenia nie mają znaczenia. Obecnie prognozowaną sytuację produkcji zbóż w Ukrainie w sezonie 2022/2023 ciężko uznać za optymistyczną, aczkolwiek prawdziwe skutki wojny będą widoczne dopiero po przyszłorocznych żniwach. Jednakże produkcja kukurydzy w Ukrainie w roku gospodarczym 2022/23 jest prognozowana na 30,0 mln ton metrycznych, co oznacza spadek o 29 % do roku ubiegłego. Wydajność jest prognozowana na 6,67 ton z hektara, co oznacza spadek o 13 % w porównaniu z rokiem ubiegłym [5]. Według prognoz, do końca roku 2022 w Ukrainie uda się wyprodukować ok. 51 mln t zboża: 20 mln t pszenicy, 24 mln t kukurydzy i ok. 7 mln t innych zbóż

gruboziarnistych. To o 40 %. mniej niż w poprzednim roku i o 30 %. mniej w porównaniu ze średnią z ostatnich pięciu lat.

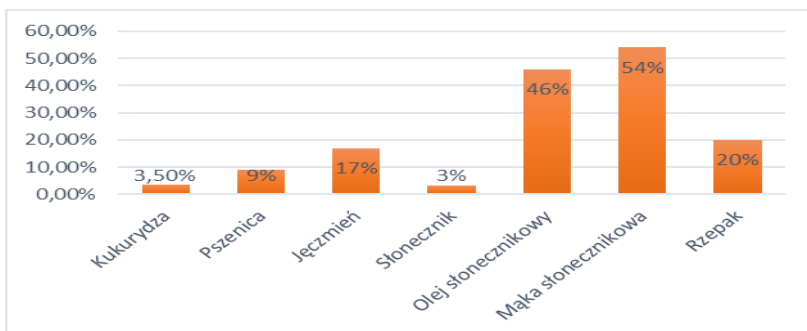

Rysunek 2. Porównanie prognozowanej produkcji i przerobu krajowego pszenicy w sezonie 2020/2021 wg. prognozy USDA z 12.01.2022r.

Źródło: *Produkcja pszenicy 2020/2021; Pobrane z: http://www.rolnikszukaceny.pl/rynek_zboz.php?art=257& (25.10.22)*

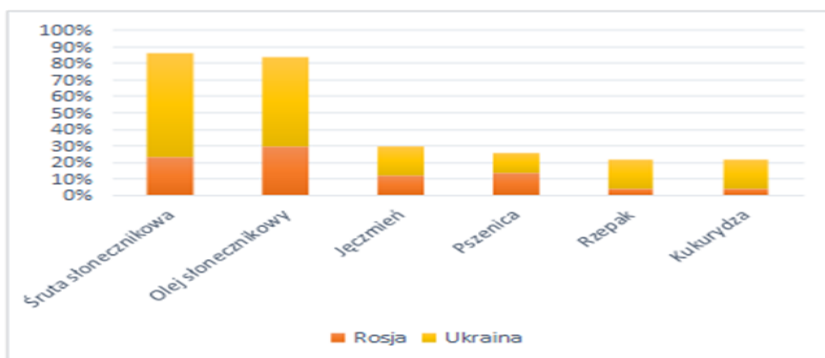
Z roku na rok eksport towarów rolno-spożywczych odgrywa coraz istotniejszą rolę w krajowej gospodarce. W 2020 r. sprzedaż zagraniczna produktów żywnościowych stanowiła 45% całości eksportu tj. równowartość ok. 14,4% PKB. Sektor ten jest jedynym, który w 2020 r. osiągnął wyższe dochody niż w 2013 r., czyli przed bezprawnym zaanektowaniem Krymu przez Federację Rosyjską. W końcu produkcja pszenicy, kukurydzy, jęczmienia oraz roślin oleistych – słonecznika, rzepaku i soi – jest w większości, a czasem niemal w całości nastawiona na eksport. Ukraina znajduje się w ścisłej światowej czołówce eksporterów zbóż i roślin oleistych, a pod względem sprzedaży oleju słonecznikowego jest niekwestionowanym liderem. Wśród odbiorców miejscowej produkcji rolno-spożywczej można wydzielić trzy główne regiony: Unię Europejską, kraje Bliskiego Wschodu i państwa Azji Południowo-Wschodniej, na które przypada w sumie ponad 80% eksportu. Największą rolę odgrywa rynek unijny, gdzie trafia 33% towarów żywnościowych wysyłanych za granicę, przy czym jego znaczenie systematycznie rośnie (pomiędzy 2015 i 2019 r. eksport żywności do UE zwiększył się o 84%).

Rysunek 3. Udział Ukrainy w światowym eksporcie zbóż oraz roślin uprawnych i produktów pochodzenia roślinnego w 2021 r.

Źródło: „Ile ukraińskich pól uprawnych jest pod kontrolą Rosji” Pobrane z: <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/ponad-1-5-ukraińskich-pol-uprawnych-jest-pod-kontrola-rosji/> (30.10.22)

Rysunek 4. Udział Ukrainy i Rosji w światowym handlu surowcami rolnymi w sezonach 2019/20-2021/22

Źródło: Tyszka M.: „Jakie jest znaczenie Ukrainy i Rosji dla światowego rynku zbóż i roślin oleistych?” Pobrane z: <https://www.farmer.pl/produkcja-roslinna/zboza/jakie-jest-znaczenie-ukrainy-i-rosji-dla-swiatowego-ryнку-zboz-i-roslin-oleistych,116951.html> (30.10.22)

2.2 Problem głodu na świecie

W tym roku doszło do znacznego ograniczenia ukraińskiego eksportu. W wyniku walk ukraińskie porty morskie zostały zablokowane. Eksport rolny od dnia napaści do 15 sierpnia br. spadł do 10 mln ton wobec około 19,5 mln w analogicznym okresie ubiegłego roku, jak wynika z danych Ukraińskiego

Ministerstwa Rolnictwa. Pod koniec lipca 2022 r., w ramach porozumienia między Moskwą a Kijowem, za pośrednictwem ONZ i Turcji, odblokowano trzy ukraińskie porty czarnomorskie. Mimo to eksport produktów rolnych jest znacznie niższy niż przed konfliktem, kiedy Ukraina wysyłała miesięcznie do 6 mln ton zboża. Obecnie zboże i inne towary rolne są transportowane głównie koleją i szlakami rzecznyymi. Ich przepustowość jest jednak o wiele niższa niż statków towarowych. Do tego dochodzą wyzwania logistyczne, częściowo spowodowane różnymi szerokościami torów kolejowych. Wstępnie przewiduje się, że całkowity eksport zbóż w latach 2022–2023 wyniesie ok. 40 % średniej z pięciu ostatnich lat. Eksport kukurydzy i pszenicy prognozuje się odpowiednio na 15 mln i 10 mln t, co jest najniższym poziomem od dziesięciu lat [6]. Problemem jest też ograniczona ładowność ukraińskich magazynów, w których przechowywane jest niewywiezione z kraju zboże. Największym importerem ukraińskich zbóż w 2020 roku były Chiny - wydały na nie 1,9 mld dolarów. Zboże z Ukrainy stanowiło 20 % wszystkich importowanych przez ten kraj. Drugim odbiorcą ukraińskiego zboża był Egipt - wydał na nie 1,1 mld dolarów. Była to ponad jedna czwarta wszystkich importowanych przez Egipt zbóż (ponad 35 % importowano z Rosji). Kolejnymi największymi importerami ukraińskiego zboża są: Indonezja (547 mln dolarów), Hiszpania (543 mln dolarów), Holandia (519 mln dolarów), a także Turcja, Tunezja, Bangladesz, Korea Południowa i Libia [7]. Chociaż kraje takie jak Hiszpania czy Holandia są największymi importerami zboża z Ukrainy, to jednak pozostałe kierunki importu tych państw są na tyle zróżnicowane, że nie ma tam zagrożenia przerwania dostaw żywności. Natomiast najbardziej zagrożone są te kraje, w których ukraińskie zboże ma znaczny udział w całkowitym imporcie tego towaru. Okazuje się, że według danych z 2020 roku to Libia jest najbardziej pod tym względem zależna od Ukrainy - stamtąd pochodzi aż 48% wszystkich importowanych przez nią zbóż. Kolejne państwa to: Tunezja - 41,8%; Pakistan - 40,1%; Liban - 38,6%. Zboża z Ukrainy stanowią też znaczącą część w całkowitym imporcie zbóż w: Indonezji (23,5%), Hiszpanii (20%), Holandii (19,6%), Bangladeszu (18,6%). Niektóre państwa spośród 20 największych importerów zbóż z Ukrainy w dużym stopniu zależą też od importu zbóż z Rosji (Turcja importuje 11,7% swoich zbóż z Ukrainy i aż 52,2% z Rosji).

Mimo, że w ostatnich miesiącach ceny żywności nieco spadły, to nadal wysokie i niestabilne ceny niektórych zbóż odbijają się przede wszystkim na krajach ubogich. FAO szacuje, że gdyby doszło do długotrwałego ograniczenia eksportu żywności przez Ukrainę i Rosję, liczba niedożywionych ludzi na całym świecie w latach 2022–2023 mogłaby wzrosnąć od 8 do 13 mln. O wiele gorszą prognozę przedstawił Światowy Program Żywnościowy. Szacuje on, że liczba osób zagrożonych ostrym głodem może wzrosnąć o 33

mln, a w skrajnym scenariuszu – nawet o 47 mln. Kryzys dotknie w pierwszej kolejności region Azji i Pacyfiku, następnie Afrykę Subsaharyjską, Bliski Wschód i Afrykę Północną. Już teraz liczba osób głodnych na świecie jest zatrważająca. Dane o tej liczbie zostały przedstawione w poniższej tabeli. Uderzenie klęski głodu spowodowanej wojną w Ukrainie spowoduje nie tylko ogrom cierpienia mieszkańców krajów najbardziej nieszczęśliwych. Spowoduje też, że kraje te będą borykały się z problemami jeszcze przez kilka lat, a skutki decyzji okupantów terytorium Ukrainy będą długotrwałe. Inwazja Rosji na Ukrainę może mieć dotkliwie skutki w krajach oddalonych nawet o tysiące kilometrów od strefy wojny.

Rysunek 5. Miesięczny wskaźnik cen żywności na całym świecie w latach 2000-2022

Źródło: FAO Food Price Index drops for the sixth consecutive month;
Pobrane z: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
(30.10.22)

Kontynent	Liczba osób głodnych	Udział osób głodnych w populacji kontynentu
Ameryka Północna i Europa		<2,5%
Azja	424,5 mln	9,1%
Australia i Oceania	2,5 mln	5,8%
Afryka	278 mln	20,2%
Ameryka Południowa	56,5 mln	8,6%

Rysunek 6. Liczba osób głodnych i ich udział w populacji wg kontynentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych FAO

Podsumowanie

Na początku wojny w Ukrainie zauważono problem morskich kanałów eksportowych i bardzo łatwego zablokowania ich. Jednak z czasem coraz lepiej zaczęto dostrzegać, że zanim żywność trafi na eksport, należy ją wyprodukować. A tego niestety nie można przewidzieć. Ciężko oszacować, ile z powierzchni gruntów ornych zasianych oziminami uda się zebrać w przyszłoroczne żniwa. Działania zbrojne mogą uniemożliwić rolnikom zbieranie plonów i sprzedaż produktów. FAO szacuje, że w sezonie 2022–2023, 20-30% ukraińskich obszarów, na których uprawia się kukurydzę i słonecznik albo nie zostanie zasianych, albo nie odbędą się na nich zbiory [8]. Do tego dochodzą znacznie wyższe ceny nawozów, których Rosja jest największym eksporterem na świecie. Wpływowi politycy muszą zrobić wszystko, aby kryzys żywnościowy dotknął jak najmniejszą grupę osób. Nawet jeśli w krajach takich jak Pakistan, Libia czy Tunezja nie braknie żywności, to jednak wzrost cen jaki spowodują trudności z zakupem zboża za granicą może uniemożliwić normalne funkcjonowanie mieszkańców najbardziej uzależnionych od importu zbóż. Trzeba mieć również na uwadze, że w przeciwieństwie do Europejczyków, wydatki na żywność w krajach nie posiadających rozwiniętego sektora rolnego stanowią dużo większy udział ogólnych wydatków gospodarstw domowych. Produkcja rolna jest mało przewidywalna, ponieważ z w dużej mierze zależy od pogody, a ta w przypadku ewentualnej suszy wiosną 2023 roku może doprowadzić do jeszcze większych problemów krajów Afryki i Bliskiego Wschodu.

Bibliografia

1. Ojczyk M., „Wojna na Ukrainie na mapie - 26 najlepszych map, wykresów i filmów”, OnGeo.pl, pobrane z: <https://blog.ongeo.pl/wojna-na-ukrainie-na-mapie> (25.10.22)
2. Demagog.org.pl, „Wojna odbije się na cenach żywności. To nie jedyne zagrożenie.” Pobrane z: https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/wojna-odbije-sie-na-cenach-zywnosci-to-nie-jedyne-zagrozenie/ (25.10.22)
3. Szulc K., „Jaka jest aktualnie światowa produkcja zbóż? Najnowsze szacunki FAO.” wrp.pl, pobrane z: <https://www.wrp.pl/jaka-jest-aktualnie-swiatowa-produkcja-zboz-najnowsze-szacunki-fao/>(25.10.22)
4. Wysoczańska A., „Rośnie produkcja zbóż na świecie. Sezon 2021/2022 zapowiada się dobrze” forsal.pl, pobrane z: <https://forsal.pl/biznes/rolnictwo/artykuly/8350174,rosnie-produkcja-zboz-na-swiecie-sezon-20212022-zapowiada-sie-dobrze.html> (25.10.22)

5. „Rynek kukurydzy - wyciąg z raportu USDA z 12 sierpnia 2022”
Rolnikszukaceny.pl, pobrane z:
http://www.rolnikszukaceny.pl/rynek_kukurydzy.php?art=310& (25.10.22)

6. „Ile ukraińskich pól uprawnych jest pod kontrolą Rosji?”
Demagog.org.pl, pobrane z: <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/ponad-1-5-ukrainskich-pol-uprawnych-jest-pod-kontrola-rosji/> (25.10.22)

7. Jabłonowski K., „Kogo żywi Ukraina? To nie tylko Afryka czy Bliski Wschód”
Pobrane z: <https://konkret24.tvn24.pl/swiat/kogo-zywi-ukraina-to-nie-tylko-afryka-czy-bliski-wschod-ra1099547> (25.10.22)

8. „Wojna odbije się na cenach żywności. To nie jedyne zagrożenie”
Demagog.org.pl, pobrane z: https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/wojna-odbije-sie-na-cenach-zywnosci-to-nie-jedyne-zagrozenie/ (25.10.22)

*Scientific supervision by: M. Leszczyńska, PhD
Uniwersytet Rzeszowski, Polska*

E. Brągiel, mgr inż.
M. Pisarek, dr inż.
B. Ślusarczyk, prof. KPU
B. Krochmal-Marczak, prof. KPU
Karpacka Państwowa Uczelnia w Krośnie (Polska)

MARNOTRAWSTWO ŻYWNOŚCI W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

Marnotrawstwo żywności wywiera negatywne skutki społeczne, ekonomiczne, gospodarcze, etyczne oraz ekologiczne. Żywność jest tracona lub marnowana na każdym etapie łańcucha dostaw, od produkcji podstawowej – rolnej, przez przechowywanie, transport do producenta, przetwórstwo, magazynowanie, dystrybucję, handel po gospodarstwa domowe - konsumentów końcowych.

Celem artykułu jest omówienie różnych ujęć pojęcia marnotrawstwa żywności, ze szczególnym uwzględnieniem jego skali na etapie gospodarstw domowych w UE i Polsce oraz wskazanie przyczyn takiej sytuacji.

W 2020 roku w krajach Unii Europejskiej zmarnowano ponad 56 mln ton żywności, co w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosło 127 kilogramów. Ponad 55% ilości żywności jest marnowana na ostatnim ogniwie łańcucha jakim jest konsument, tj. w gospodarstwie domowym. W Polsce ogółem zmarnowało się 106 kg żywności w przeliczeniu na jednego mieszkańca na rok. W Unii Europejskiej w 2020 roku gospodarstwa domowe zmarnowały ponad 31 mln ton żywności. Przeciętny mieszkaniec Unii Europejskiej w gospodarstwie domowym wyrzucił 70 kilogramów żywności. Nawyki związane z robieniem zakupów i wykorzystywaniem produktów w gospodarstwach domowych determinowane są przez zachowania i preferencje konsumenckie. Pomimo, że są one często głęboko zakorzenione w naszym sposobie postępowania nie oznacza to, że nie mogą one ulec zmianie.

Słowa kluczowe: marnotrawstwo żywności, gospodarstwa domowe, Unia Europejska, Polska

Food waste has negative social, economic, economic, ethical and environmental consequences. Food is lost or wasted at every stage of the supply chain, from primary production - agriculture, storage, transportation to the producer, processing, storage, distribution, trade to households - final consumers.

The purpose of this paper is to discuss different approaches to the concept of food waste, to present the scale of food waste at the household stage in the EU and Poland, and to identify the reasons for this situation.

In the countries of the European Union in 2020 more than 56 million tons of food were wasted, per capita this amounted to 127 kilograms. More than 55% of the amount of food is wasted at the stage of the final consumer, i.e. the household. In Poland, a total of 106 kilograms of food were wasted per capita per year. In the European Union in 2020, households wasted more than 31 million tons of food, the average EU resident in a household threw away 70 kilograms of food. Household shopping and product use habits are determined by consumer behavior and preferences. Although they are often deeply ingrained in our way of doing things, this does not mean that they cannot change.

Keywords: *food waste, households, European Union, Poland*

Wstęp

Współczesne gospodarstwo domowe ma bardzo dużo możliwości zakupu produktów, tak pod względem szerokości asortymentu, jak i jego głębokości. Dodatkowo współczesne rozwiązania technologiczne, logistyczne i techniczne dają możliwość szybkich, wygodnych i „okazyjnych” zakupów, także produktów spożywczych. Łatwość zawarcia transakcji, różnorodna forma płatności i wygoda dostawy do domu zachęcają do licznych zakupów. Obecnie mamy do czynienia ze społeczeństwem konsumpcyjnym, które kupuje dużo, częściej pod wpływem emocji niż uzasadnionych potrzeb. Efektem podejmowanych decyzji i możliwości jakie oferuje rynek, są zbyt duże i nieracjonalne zakupy, które prowadzą niejednokrotnie do marnotrawstwa żywności przez gospodarstwa domowe.

Marnotrawstwo żywności wywiera negatywne skutki społeczne, ekonomiczne, gospodarcze, etyczne oraz ekologiczne. Z produkcją żywności nierozzerwalnie łączy się produkcja opakowań, koszty transportu i jego negatywne skutki, zużycie energii, wody, emisja odpadów przemysłowych. Jednocześnie obserwuje się wzrost kosztów zakupu oraz przygotowania posiłków. Wyrzucając żywność wzrasta ilość odpadów co prowadzi do zanieczyszczenia środowiska i wyższych kosztów ich utylizacji [Wiza 2022].

Problem marnotrawstwa żywności dotyczy głównie krajów wysokorozwiniętych. Żywność jest tracona lub marnowana na każdym etapie łańcucha dostaw, od produkcji podstawowej – rolnej, przez przechowywanie, transport do producenta, przetwórstwo, magazynowanie, dystrybucję, handel po gospodarstwa domowe – konsumentów końcowych. W krajach rozwiniętych znaczna ilość żywności jest marnowana na etapie końcowego konsumenta. W krajach rozwijających się żywność głównie jest tracona w łańcuchu dostaw od rolnika do producenta, a znacznie mniej żywności marnuje się na poziomie konsumentów [Walka z marnotrawieniem żywności: wkład UE w globalny problem 2016 PE].

Według raportu FAO [2013] na świecie marnuje się rocznie 1,3 mld ton żywności. W Unii Europejskiej w 2012 roku marnotrawienie żywności oszacowano na około 88 mln ton. Stanowi to ok 20% całej produkcji żywności przeznaczonej dla Europy i powoduje straty 143 mld euro rocznie. Produkcja i utylizacja tych odpadów spożywczych prowadziła z kolei do emisji 170 mln ton CO₂ i pochłonęła 261 mln ton surowców [European Parliamentary Research Service, 2016]. W Polsce, emisja z odpadów z żywności jest szacowana na 16,5 mln ton CO₂, jest to ponad połowa emisji generowanych w naszym kraju przez rolnictwo [<https://dietetycy.org.pl/>].

Z szacunków Biura Analiz Parlamentu Europejskiego wynika, że w 2021 r. od 702 do 828 mln osób tj. około 10% światowej populacji cierpiało z powodu głodu. Marnotrawstwo żywności jest bardzo wysokie, w 2012 wynosiło średnio 173 kg rocznie na osobę. Niestety stale rośnie, szacunki pokazują, że każda osoba w 2022 roku zmarnuje średnio 343 kg żywności. Organizacje pozarządowe twierdzą, że w 2021 r. UE importowała około 138 mln ton produktów rolnych, a nieestety zmarnowała aż 153,5 mln ton takich produktów [European Parliamentary Research Service, 2022].

Jak pokazują dane, kluczowym problemem XXI wieku na skalę globalną jest marnotrawstwo żywności¹. Problem ten pogłębiła m.in. pandemia Covid-19, wojna na Ukrainie, kryzys energetyczny, wysoka inflacja i niestabilna sytuacja gospodarcza w wielu krajach.

Celem artykułu jest omówienie różnych ujęć pojęcia marnotrawstwa żywności, ze szczególnym uwzględnieniem jego skali na etapie gospodarstw domowych w UE i Polsce oraz wskazanie przyczyn takiej sytuacji.

Definicje marnotrawstwa żywności

Podanie jednej pełnej definicji związanej z marnotrawstwem żywności jest trudne, ponieważ istnieje kilka terminów i definicji, które wykorzystywane są przez różne organizacje i uczestników łańcucha rolno-żywnościowego. Na poziomie samej Unii Europejskiej nie istnieje ujednoczona definicja marnotrawienia Żywności. Zgodnie z Rezolucją Parlamentu Europejskiego przyjęto definicję marnotrawstwa żywności, która uznaje: *produkty żywnościowe odrzucone poza łańcuch rolno-żywnościowy ze względów gospodarczych, estetycznych lub z powodu zbliżającej się daty przydatności, które nadal jednak doskonale nadają się do spożycia i mogą być przeznaczone do konsumpcji przez ludzi, a które z braku możliwego alternatywnego sposobu wykorzystania przeznaczają się do likwidacji i utylizacji, co powoduje negatywne efekty zewnętrzne pod względem wpływu na środowisko, kosztów gospodarczych i braku dochodów dla przedsiębiorstw* [Rezolucja Parlamentu Europejskiego 2012].

---

¹ K. Rejman, B. Ślusarczyk. Ubóstwo w Polsce i na świecie. Wyd. INW „Spatium” 2021. Radom 2021.s.123-128.

Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (*Food and Agriculture Organization of the United Nations*, FAO) stosuje własną definicję dzieląc to zagadnienie na straty i marnotrawstwo żywności. Straty żywności zdefiniowano jako *zmniejszenie ilości lub jakości żywności, wynikającej z decyzji i działań dostawców żywności w łańcuchu rolno-żywnościowym, z wyłączeniem sprzedawców detalicznych, dostawców usług gastronomicznych i konsumentów*. Marnotrawstwo żywności definiuje jako *zmniejszenie ilości lub jakości żywności wynikające z decyzji i działań sprzedawców detalicznych, usług gastronomicznych i konsumentów* [FAO 2019]. Takie podejście głównie rozgranicza miejsce powstawania marnotrawstwa żywności. Podobnie według FAO [2019] „straty żywności” (ang. *food losses*) oznaczają zmniejszenie ilości lub pogorszenie jakości żywności. Straty to zmniejszenie masy lub jakości jadalnych części żywności, które wynika z niegospodarności, błędów i nieprawidłowości w przebiegu procesów na wszystkich etapach łańcucha żywnościowego, z wykluczeniem gospodarstw domowych i gastronomii. Z kolei w ustawie o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności zapisano, że marnowanie żywności to *wycofywanie z etapu dystrybucji żywności, która spełnia wymogi prawa żywnościowego, w szczególności ze względu na zbliżający się upływ terminu przydatności do spożycia lub daty minimalnej trwałości lub ze względu na wady wyglądu tych środków spożywczych albo ich opakowań i przeznaczanie ich do unieszkodliwiania jako odpady* [Dz.U. 2019, poz. 1680].

Polskie Towarzystwo Technologów Żywności (PTTŻ) w projekcie badawczym MOST, pod pojęciem strat i marnotrawstwa żywności rozumie surowce i produkty żywnościowe, wytworzone na cele spożywcze, które nie zostały spożyte przez ludzi, a więc nie zostały wykorzystane zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem żywności, na każdym etapie łańcucha żywnościowego, od produkcji podstawowej, przez przetwórstwo i dystrybucję, do końcowej konsumpcji w gospodarstwach domowych. Jak czytamy *Marnotrawstwo jest skutkiem nieodpowiedniej dystrybucji, transportu, przechowywania oraz przygotowywania żywności dla przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych*. W tak przyjętej definicji nie uwzględnia się niejadalnych części żywności (np. skórek, obierek, skorupki jaj i części zwyczajowo przyjętych za niejadalne), a także surowców spożywczych produkowanych w innych celach niż konsumpcyjne, np. na paszę lub bioenergię [Projekt MOST (2014-2017)].

Wielorakość definicji i ujęć lub odrzucenia pewnych elementów łańcucha rolno-spożywczego utrudnia często porównywanie dostępnych danych i opis skali zjawiska jakim jest marnotrawstwo żywności. Dla ułatwienia monitorowania i porównywania danych powstała nowa metodyka dotycząca

pomiaru marnowanej żywności w UE, która została zapisana w DECYZJA DELEGOWANA KOMISJI (UE) 2019/1597 z dnia 3 maja 2019 r. uzupełniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE w odniesieniu do wspólnej metody i minimalnych wymagań jakościowych dla jednolitego pomiaru poziomów odpadów żywności.

Marnotrawstwo żywności w Unii Europejskiej i Polsce

Marnotrawstwo żywności w Unii Europejskiej stanowi duży problem. Wobec propagowanej zrównoważonej gospodarki i zmniejszaniu emisji gazów cieplarnianych oraz wysokich kosztów produkcji, ponad 56 mln ton świeżej masy odpadów żywności stanowi niemalże zaprzeczenie tym działaniom (tab. 1). W krajach Unii Europejskiej ponad 55% ilości żywności jest marnowana na ostatnim ogniwie łańcucha dostaw jakim jest konsument, tj. gospodarstwo domowe.

Tabela 1

Marnotrawstwo żywności w krajach Unii Europejskiej (wg NACE Rev.2*) w 2020 r.

Poszczególne etapy łańcucha rolno-spożywczego	ton świeżej masy (dane szacunkowe)	%
Ogółem (27 krajów od 2020)	56 986 019	100
Podstawowa artykułów spożywczych i napojów	6 194 107	11
Produkcja i przetwórstwo	10 148 682	18
Sprzedaż detaliczna i dystrybucja żywności	4 117 511	7
Restauracje i usługi gastronomiczne	5 292 718	9
Gospodarstwa domowe	31 233 000	55

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat (kod danych online: env_wasfw, 2022)

* wspólna klasyfikacja statystyczna działalności gospodarczej w Unii ustanowioną rozporządzeniem (WE) nr 1893/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady (3) jako „NACE Rev. 2”

Z pośród krajów Unii Europejskiej najwięcej marnowanej żywności ogółem jest w Niemczech – prawie 11 mln ton, co stanowi 1/5 tonażu wśród wymienionych krajów (tab. 2). Na drugim miejscu znalazła się Francja – 9 mln ton, tj. 16,8%. Włochy znalazły się na trzecim miejscu – 8,7 mln ton. Polska niestety w tym niechlubnym rankingu zajmuje piąte miejsce z wynikiem ponad 4 mln ton zmarnowanej żywności. W Unii Europejskiej podobnie jak w innych krajach wysoko rozwiniętych największe marnotrawstwo żywności odbywa się na etapie gospodarstw domowych.

Tabela 2

Marnotrawstwo żywności w krajach Unii Europejskiej ogółem i przez gospodarstwa domowe (wg NACE Rev.2) w 2020 roku (ton świeżej masy - dane szacunkowe)

Wyszczególnienie	Ogółem	%	Gospodarstwa domowe	%
Unia Europejska (27 krajów od 2020)	56 986 019	-	31 233 000	-
Bułgaria	596 844	1,12	181 854	0,62
Czechy	972 445	1,82	742 749	2,53
Dania	1 286 488	2,40	461 392	1,57
Niemcy	10 922 321	20,41	6 496 282	22,15
Estonia	166 513	0,31	80 564	0,27
Irlandia	770 316	1,44	241 048	0,82
Grecja	2 048 189	3,83	930 323	3,17
Hiszpania	4 259 232	7,96	1 434 726	4,89
Francja	9 000 000	16,81	4 119 000	14,04
Chorwacja	286 379	0,54	216 345	0,74
Włochy	8 650 456	16,16	6 332 349	21,59
Cypr	354 021	0,66	63 338	0,22
Litwa	382 665	0,71	241 570	0,82
Luksemburg	92 580	0,17	57 240	0,20
Węgry	905 068	1,69	639 806	2,18
Holandia	2 811 000	5,25	1 023 708	3,49
Austria	1 211 534	2,26	737 639	2,51
Polska	4 002 099	7,48	2 275 921	7,76
Portugalia	1 890 712	3,53	1 275 891	4,35
Słowenia	143 570	0,27	74 764	0,25
Słowacja	455 587	0,85	356 650	1,22
Finlandia	641 258	1,20	295 500	1,01
Szwecja	905 000	1,69	635 000	2,16
Norwegia	769 967	1,44	419 893	1,43
Suma	53 524 244	100,00	29 333 552	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat (kod danych online: env_wasfw, 2022)

W 2020 roku gospodarstwa domowe zmarnowały ponad 31 mln ton żywności (tab. 2). Najwięcej żywności zmarnowali obywatele Niemiec, Włoch

oraz Francuzi (odpowiednio: 6,5 mln, 6,3 mln i 4,1 mln ton), co łącznie stanowiło blisko 50% zmarnowanych produktów spożywczych wśród analizowanych krajów europejskich. Polacy oprócz tego, że w całym łańcuchu żywnościowym od produkcji do konsumpcji marnują dużo żywności, to w gospodarstwach domowych marnotrawstwo jest jeszcze większe. Polacy marnują 2,3 mln ton żywności, co stanowi 7,76% udziału spośród deklarowanych krajów UE i stawia Polskę na czwartym miejscu w rankingu największych marnotrawców żywności.

W Unii Europejskiej w 2020 roku ilość zmarnowanej żywności w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosiła 127 kilogramów (tab. 3). Najwięcej żywności we wszystkich kanałach rolno-spożywczych w przeliczeniu na jednego mieszkańca zmarnowano na Cyprze – 397kg, w Danii – 221kg, Grecji – 191kg, Portugalii – 184kg. W tej kategorii najmniej odpadów żywnościowych wytworzyły Słowenia – 68kg i Chorwacja – 71kg/1 mieszkańca. W Polsce ogółem zmarnowało się 106 kg żywności w przeliczeniu na jednego mieszkańca na rok. Przeciętnie mieszkaniec Unii Europejskiej w 2020 roku w gospodarstwie domowym wyrzucił 70 kilogramów żywności. Najwięcej żywności w przeliczeniu na jednego mieszkańca w gospodarstwach domowych zmarnowało się w Portugalii – 124kg i Włoszech – 107kg. Przeciętny Polak w gospodarstwie domowym wyrzucił 60 kg żywności, co stanowiło 57% w ogólne liczbie kg na 1 mieszkańca.

Tabela 3

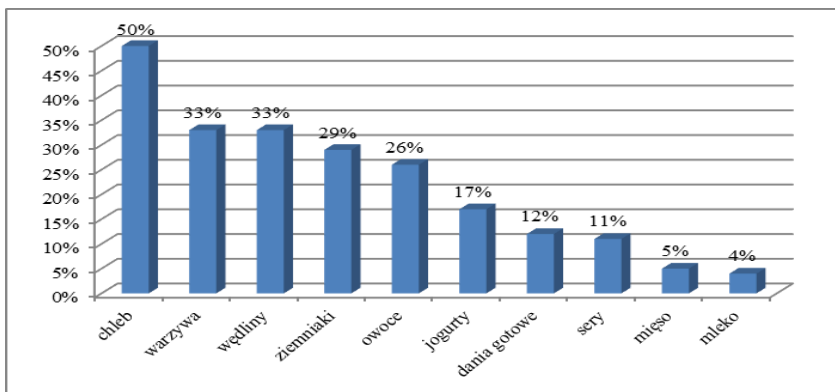
Marnotrawstwo żywności w krajach Unii Europejskiej ogółem i przez gospodarstwa domowe (wg NACE Rev.2) w 2020 roku (kg na 1 mieszkańca - dane szacunkowe)

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa domowe	Gospodarstwa domowe
	kg na 1 mieszkańca		% (ogółem -100)
Unia Europejska (27 krajów od 2020)	127	70	55
Bułgaria	86	26	30
Czechy	91	69	76
Dania	221	79	36
Niemcy	131	78	60
Estonia	125	61	49
Irlandia	155	48	31
Grecja	191	87	46
Hiszpania	90	30	33

Francja	133	61	46
Chorwacja	71	53	75
Włochy	146	107	73
Cypr	397	71	18
Luksemburg	147	91	62
Węgry	93	66	71
Holandia	161	59	37
Austria	136	83	61
Polska	106	60	57
Portugalia	184	124	67
Słowenia	68	36	53
Słowacja	83	65	78
Finlandia	116	53	46
Szwecja	87	61	70
Norwegia	143	78	55

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat (kod danych online: env_wasfw, 2022)

Marnotrawstwo żywności w gospodarstwach domowych obejmuje różne produkty. Najczęściej wyrzucaną żywnością jest chleb – 50%, warzywa i wędliny – po 33%, ziemniaki (najczęściej ugotowane, pozostałości po obiedzie) – 29% oraz owoce – 26% (wykres 1).

Wykres 1. Najczęściej marnowane produkty spożywcze

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://foodfakty.pl/marnotrawstwo-zywnosci-problemem-xxi-wieku>

Przyczyny marnowania żywności przez gospodarstwa domowe

Zmniejszenie strat żywności i marnotrawstwa jest nierozłączną częścią Strategii „od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego. Zakłada się w niej zgodnie z zapisem w punkcie 2.5. *Ograniczenie marnotrawienia żywności przynosi oszczędności konsumentom i podmiotom gospodarczym, a odzyskiwanie i redystrybucja nadwyżek żywności, które w przeciwnym razie zostałyby zmarnowane, mają istotny wymiar społeczny.* Powyższe założenia łączą się z polityką w zakresie odzysku składników odżywczych i surowców wtórnych, produkcji pasz, bezpieczeństwa żywności, różnorodności biologicznej, biogospodarki, gospodarowania odpadami i energii ze źródeł odnawialnych. W strategii zapisano także, że Komisja zobowiązała się do zmniejszenia o 50% ilości odpadów żywnościowych na jednego mieszkańca na poziomie detalicznym i konsumenckim do 2030r. Pomocna w osiągnięciu tego celu ma być ujednolicona metoda pomiaru marnotrawienia żywności [Decyzja Delegowana Komisji (UE) 2019/1597].

Do najczęstszych przyczyn marnowania żywności przez gospodarstwa domowe możemy zaliczyć:

- zbyt duże ilości przygotowywanych na jeden raz posiłków;
- brak wiedzy jak prawidłowo przechowywać żywność;
- niezwracanie uwagi na termin ważności;
- kupowanie żywności niskiej jakości
- złe przechowywanie żywności;
- brak kreatywności w kuchni jak wykorzystać produkty;
- robienie zakupów pod wpływem impulsu, promocji;
- uleganie działaniu marketingowych technik sprzedaży i merchandisingu;
- brak racjonalnego planowania zakupów spożywczych (brak listy zakupów);
- powszechna dostępność żywności powoduje, że konsument nie szanuje jej;
- brak nawyków zagospodarowywania nadmiaru żywności np. zamrażanie, przekazanie do rozdzielni żywności;
- brak wiedzy o skali marnotrawstwa żywności;
- brak świadomości o wpływie każdego gospodarstwa domowego na ilość globalną marnotrawstwa żywności i wpływu na problem głodu na świecie.

Powyższe przyczyny marnotrawienia żywności w gospodarstwach domowych potwierdzają dane Najwyższej Izby Kontroli, z których wynika, że na pierwszym miejscu plasuje się zepsuta żywność (65,2%), na drugim jej

przeterminowanie (42%), zaś na trzecim nie zagospodarowanie zbyt dużo zgromadzonej ilości jedzenia (26,5%) (wykres 2).

Wykres 2. Powody wyrzucania produktów spożywczych i komponentów żywności w gospodarstwach domowych.

Źródło: NIK na podstawie danych z Łaba S. (red.) Straty i marnotrawstwo żywności w Polsce Skala i przyczyny problemu. Warszawa 2020.

Nawyki związane z robieniem zakupów i wykorzystywaniem produktów w gospodarstwach domowych determinowane są przez zachowania i preferencje konsumenckie. Pomimo, że są one często głęboko zakorzenione nie oznacza to, że nie mogą one ulec zmianie. Istnieje wiele przydatnych sposobów, pomagających robić właściwe zakupy i ograniczyć wyrzucanie żywności. W dzisiejszym świecie, gdzie marnotrawstwo żywności w gospodarstwach domowych stanowi duży odsetek, ważne jest, aby każdy konsument metodą małych kroków wprowadzał w życie zmiany, które ostatecznie przyczynią się do zmniejszenia skali marnowania żywności.

Podsumowanie

Z przedstawionych danych jasno wynika, że marnotrawstwo żywności jest poważnym problemem dla całej gospodarki światowej, Unii Europejskiej, poszczególnych krajów, jak i samych gospodarstw domowych. Największe marnotrawstwo żywności w Unii Europejskiej występuje na etapie gospodarstw domowych. Między poszczególnymi krajami Unii Europejskiej występują różnice w skali marnotrawstwa żywności, tak w ujęciu ilościowym

(ton świeżej masy) jak i w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Budowanie świadomości społecznej o konieczności przeciwdziałania marnowaniu żywności, z wykorzystaniem specjalnych kampanii informacyjnej dotyczącej m.in. skali tego zjawiska oraz jego negatywnych skutków społecznych, środowiskowych, etycznych czy gospodarczych mogą pomóc w walce z tym globalnym problemem. A zetem wydaje się konieczne wdrażanie bardziej skutecznych instrumentów ustawodawczych co do monitorowania powstawania odpadów żywnościowych na każdym ich etapie, jak i sposobów zapobiegania lub efektywnego wykorzystania wyprodukowanej żywności.

Bibliografia

1. DECYZJA DELEGOWANA KOMISJI (UE) 2019/1597 z dnia 3 maja 2019 r. uzupełniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE w odniesieniu do wspólnej metody i minimalnych wymagań jakościowych dla jednolitego pomiaru poziomów odpadów żywności
2. European Parliamentary Research Service 2016. Katsarova I. Walka z marnowaniem żywności: wkład UE w globalny problem 2016 PE
3. European Parliamentary Research Service, Author: Ivana Katsarova; Graphics: Samy Chahri, Lucille Killmayer | Members' Research Service PE 733.677 – October 2022
4. FAO. 2013. *Food wastage footprint. Impacts on natural resources. Summary Report*. Rome.
5. FAO. 2019. *The State of Food Security and Nutrition in the World (SOFI): Safeguarding against economic slowdowns and downturns*. Rome.
6. <https://dietetycy.org.pl/marnowanie-zywnosci-jakie-sa-przyczyny-wyrzucania-jedzenia-i-jak-walczyc-z-tym-problemem/> - data dostępu 5.11.2022
7. KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY, EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU REGIONÓW Strategia „od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego. UE 2020.
8. Łaba S. (red.) *Straty i marnostwo żywności w Polsce Skala i przyczyny problemu*. Warszawa 2020.
9. Projekt MOST (2014-2017) *Model ograniczania strat i marnowania żywności z korzyścią dla społeczeństwa*, NCBiR Nr/IS-1/031/NCBR/2014.
10. Rejman K., Ślusarczyk B. *Ubóstwo w Polsce i na świecie*. Wyd. INW „Spatium” 2021. Radom 2021. s. 123-128.
11. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 19 stycznia 2012 r. Jak uniknąć marnostwa żywności: strategie na rzecz poprawy wydajności

łańcucha żywnościowego w UE (2011/2175(INI) (Dz.U. UE z 06.08.2013 r., C 227 E/25).

12. Rozporządzenie (WE) nr 1893/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie statystycznej klasyfikacji działalności gospodarczej NACE Rev. 2 i zmieniające rozporządzenie Rady (EWG) nr 3037/90 oraz niektóre rozporządzenia WE w sprawie określonych dziedzin statystycznych (Dz.U. L 393 z 30.12.2006, s. 1).

13. Wiza P. Marnotrawstwo żywności problem XXI wieku. <https://foodfakty.pl/marnotrawstwo-zywnosci-problemem-xxi-wieku> (data dostępu 31.10.2022).

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

У статті описано процеси глобалізації, які все більшою мірою впливають на динаміку економічного розвитку країни. Описано основні форми глобалізації та глобалізаційні виклики розвитку національної економіки, показано динаміку ВВП на душу населення, окреслено функціональні напрямки, які потребують постійного моніторингу в процесі адаптації національної економіки до об'єктивних процесів, що відбуваються в сучасному світі.

Ключові слова: *глобалізація, індекс глобалізації, ВВП на душу населення.*

It is described the processes of globalization in the article, which increasingly influence the dynamics of the country's economic development. The main forms of globalization and globalization challenges for the development of the national economy are described, the dynamics of GDP per capita are shown, and the functional areas that require constant monitoring in the process of adapting the national economy to the objective processes taking place in the modern

Keywords: *globalization, globalization index, GDP per capita.*

Вступ. Глобалізація стала найбільш масштабним і динамічним процесом у сучасних умовах, завдяки якому глобальна економіка набуває спільних і єдиних рис. Відповідно, визначення характеристик глобалізованої економіки є важливим, оскільки це потрібно не лише для виявлення поточних тенденцій розвитку, а й для розуміння перспективних змін, які можуть становити загрозу розвитку окремих країн у найближчому майбутньому. Багатогранність і динаміка розвитку світової економіки вказує на необхідність системного вивчення процесів глобалізації з метою виявлення тих викликів, на які країни мають реагувати вже зараз, оскільки їх ігнорування призведе лише до подальших відхилень від тенденції.

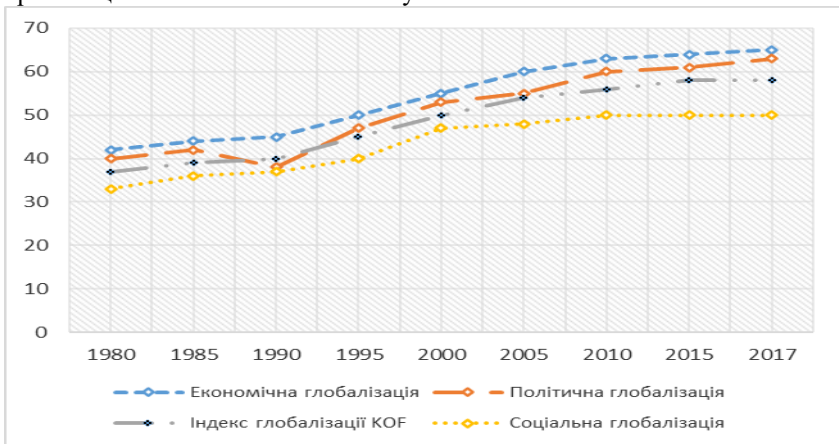
Глобалізація як явище означає посилення взаємодії та взаємозалежності між різними країнами та регіонами світу в галузі економіки, політики та культури. Враховуючи глобалізацію образно можна стверджувати, що це процес формування нескінченного світу, коли державні кордони перетворюються на формальності на шляху

витіснення як факторів, так і результатів процесів людського управління суспільством.

Таким чином, глобалізація як процес об'єднання соціально-економічних і політичних процесів у своєму розвитку висуває перед окремими країнами нові виклики. Інші форми глобалізації торкаються навіть тих країн, які економічно менш глобалізовані, а тому їх успішний розвиток багато в чому залежить від здатності адекватно реагувати на виклики, що постійно виникають.

Метою дослідження є визначення силу впливу глобалізаційних процесів у сучасному світі.

Виклад результатів дослідження. Для вимірювання глобалізації у 2002 році Швейцарський інститут економіки [1] запропонував методологію розрахунку індексу глобалізації KOF, який є комбінованим показником економічної, політичної та соціальної глобалізації (рис. 1). Індекс глобалізації розраховується як сума цих компонентів із вагою 36%, 39% і 25% відповідно. Джерелами інформації при розробці Індексу є спеціалізовані бази даних Світового банку, Міжнародного валютного фонду, ООН, Міжнародного союзу електров'язку, інших міжнародних організацій та статистичних інститутів.

Рис. 1. Динаміка індексу глобалізації та його складових

Динаміка глобалізації та її складових свідчить про незворотність взаємовпливу та підвищення рівня синхронізації процесів функціонування все більшої кількості країн світу. Найбільший прогрес відбувся на рівні глобалізації економіки. Політична глобалізація також прогресувала, але соціальна глобалізація характеризувалася стагнацією.

Згідно з індексом глобалізації KOF за 2017 рік, Нідерланди – 92,84, Ірландія – 92,15 та Бельгія – 91,75 були найбільш глобалізованими. Глобалізація як процес об'єднання соціально-економічних і політичних процесів у своєму розвитку висуває нові виклики для окремих країн. Інші форми глобалізації торкаються навіть тих країн, які економічно менш глобалізовані, а тому їх успішний розвиток багато в чому залежить від здатності адекватно реагувати на виклики, що постійно виникають.

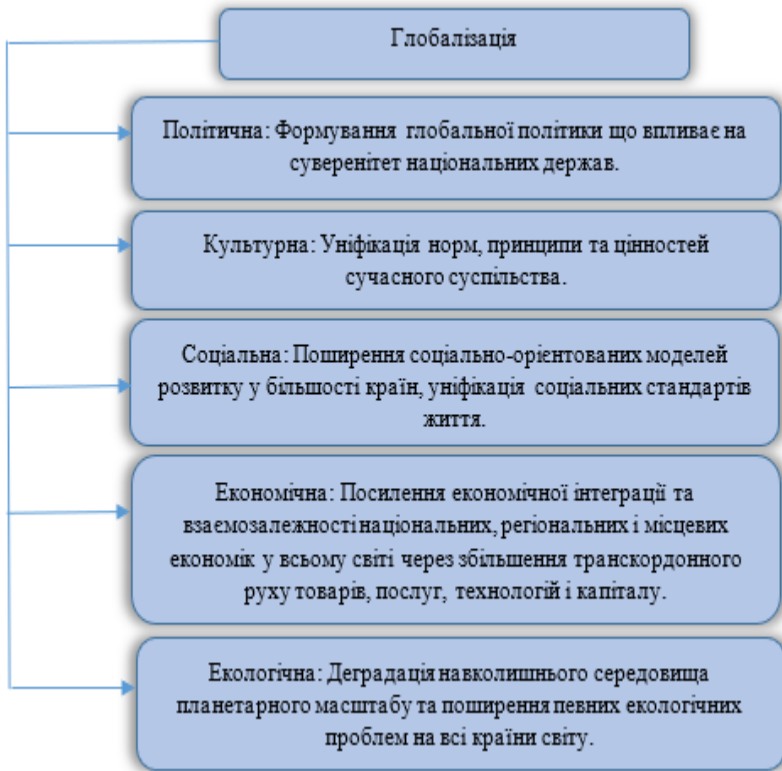
Загалом глобалізаційні процеси стали об'єктивною реальністю сучасного етапу розвитку світу. Ускладнення їх форм відбувалося поступово: якщо на початкових етапах це стосувалося функціонування глобальних ринків товарів, послуг та уніфікації вимог до виробництва, то поширення глобалізації на інші сфери людського життя, такі як соціальна, технологічна, культурна сфери відбувається в умовах сьогодення.

Поглиблення процесів глобалізації призводить до виникнення системи причинно-наслідкових зв'язків між її формами. Тому глобалізацію слід розглядати як складне багатоаспектне явище. Змістовну характеристику окремих форм глобалізації в їх сучасному розумінні наведено на рис. 2.

Відкритість соціально-економічних систем призводить до того, що під впливом глобалізаційних процесів відбувається гармонізація процесів функціонування світового господарства в рамках все більшої кількості форм, від екологічних і економічних до соціальних і культурних. Інтегральний характер глобалізації проявляється в тому, що залучення країни до процесів глобалізації в межах певних форм призводить до поетапного розширення серед інших.

Тобто глобалізація, з одного боку, забезпечує уніфікацію умов праці для всіх країн світу, а з іншого – створює виклики, ігнорування яких призводить до фрагментації розвитку в окремих країнах. І навпаки, якщо країна використовує «нові» досягнення світової цивілізації, то, як наслідок, вона залучається у процеси глобалізації, що забезпечує їх перетворення на рушії внутрішньої модернізації.

Об'єктивний характер глобалізаційних процесів зумовлює необхідність урахування їх змісту, тенденцій, кількісних і якісних характеристик у всіх формах, які в сукупності можна віднести до викликів, що постають перед окремими країнами. Виклики – це фактори за загальними діями, які пов'язані з появою нових ідей, процесів, перетворень у будь-якій сфері життєдіяльності людини, розбіжність, що призводить до виникнення загроз, а відповідність – відкриває можливості для подальшого розвитку. Ідентифікація загроз, як і розуміння можливостей, визначає здатність країни використовувати ситуацію в контексті забезпечення розвитку, насамперед внутрішніх підсистем.

Рис. 2. Основні форми глобалізації

Виклики глобалізації слід розглядати з точки зору політичного, економічного, соціального, демографічного та екологічного аспектів. Отже, глобалізаційні виклики розвитку національної економіки полягають у наступному:

1. В умовах глобалізації демографічні виклики набули більшої значущості, вони проявляються в нерівномірності динаміки зростання населення, активізації міграційних процесів, диференціації країн за рівнем доходів, уніфікації вимог до робочої сили тощо. Крім того, вплив глобалізації на розвиток ринку праці проявляється у збалансуванні попиту та пропозиції через міжнародну міграцію. Так, у 1970 р. кількість міжнародних мігрантів становила 82 млн осіб, у 2020 р. – 280 млн осіб [2]. Тобто за останні 50 років кількість міжнародних мігрантів зросла в 3,4 рази, при цьому зростання торгівлі та обороту капіталу було більш

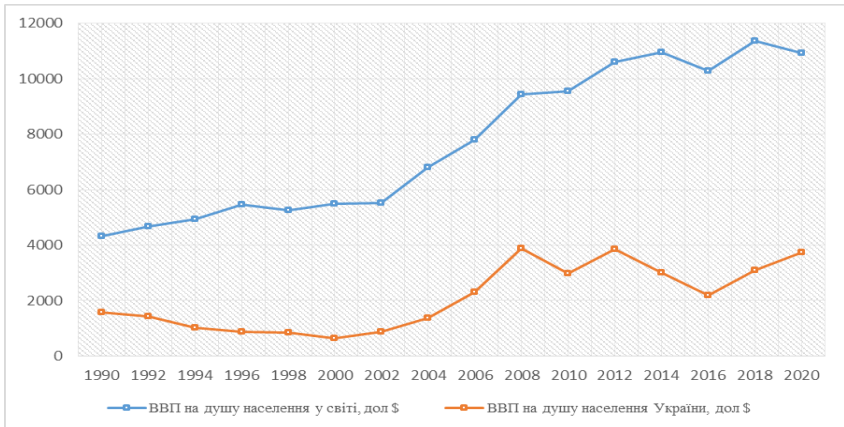
динамічним. При цьому частка міжнародних мігрантів за останнє десятиліття в цілому не перевищувала 3% від загальної чисельності населення світу. З іншого боку, роль міжнародної міграції в окремі країни світу досить значна, оскільки за рахунок міжнародної міграції відбувається поповнення необхідної категорії праці та надходження валюти в країну. Негативним же є те, що надмірна еміграція може призвести до втрати людських ресурсів у країні, на чому наголошується в роботі.

2. Загострення глобальної конкуренції. Відбувається не лише загострення глобальної конкуренції між країнами, підприємствами та переведення її в залежність від розвитку «високих» факторів, які є серйозною перешкодою для долучення до цих процесів інших учасників. Боротьба за лідерство не припиняється на жодному рівні функціонування світової економіки. Конкуренція за лідерство в окремих регіонах, претензії на глобальне лідерство – усе це призводить до пошуку реальних конкурентів. Власне, можна стверджувати, що орієнтація потужних гравців на забезпечення конкурентних переваг усіма засобами стала додатковим чинником процесів глобалізації.

3. Економічна основа глобалізації є викликом для будь-якої країни, оскільки проявляється в синхронізації динаміки економічного розвитку. Підтвердженням цього є те, що остання економічна криза вийшла за межі регіону чи групи країн і повністю набула ознак глобальної. Дослідження експертів МВФ [3] свідчать про те, що на економічну динаміку одних країн значною мірою впливає розвиток інших. Таким чином, тимчасове уповільнення темпів зростання США приблизно на 1 процентний пункт безпосередньо призводить до зниження темпів зростання в усіх країнах Європи приблизно на 0,5 відсотка. Крім того, непрямі вторинні ефекти зниження темпів зростання в розвинених європейських країнах можуть послабити зростання на ринках, що розвиваються, на 0,25 відсотка. З іншого боку, уповільнення динаміки розвитку Китаю призводить до уповільнення світового ВВП. Таким чином, вищий рівень відкритості економіки країн, що розвиваються, для торговельних, фінансових та інших потоків робить ці країни більш вразливими до вторинних ефектів, спричинених подіями у світовій економіці, і вимагає формування потужного внутрішнього ринку, який може підтримувати певну динаміку економічного розвитку.

4. Досягнутий рівень економічного розвитку окремих країн і розриви, які лише збільшуються. Ефект досягнутого рівня розвитку має потужний вплив, оскільки саме величина ВВП, у тому числі на душу населення, визначає здатність країни формувати ресурс, необхідний для подальшого розвитку. Все більша частина країн йде шляхом реформ для

забезпечення добробуту та підвищення доходів населення, внаслідок чого середній рівень ВВП на душу населення поступово зростає і за період з 1990 по 2020 рр. склав (рис. 3) [4]:

Рис. 3. Динаміка ВВП на душу населення у світі та Україні, \$ США

Наведені на рис. 3 показники, та приклад України для порівняння, демонструють не лише відставання від середніх значень, а й його зростання за останні 27 років (у 1990 р. – у 2,7 рази, а у 2020 р. – у 2,9). Такий стан справ свідчить про те, що наша країна залишається на рівні периферії світової економіки, і перед нашою державою стоїть завдання дотримуватись стабільного, хоч і незначного, зростання ВВП. Щоб забезпечити хоча б середній у світі ВВП на душу населення, необхідно, щоб темпи зростання ВВП України значно перевищували динаміку відповідного показника у світі.

Висновки. Отже, при дослідженні процесів глобалізації слід враховувати такі ключові характеристики:

- причинно-наслідковий характер, що означає поширення проявів уніфікації та синхронізації на дедалі більшу кількість сфер життя суспільства;
- безперервність означає, що динаміка глобалізації в тому чи іншому прояві відбувається постійно, це зумовлено дією діалектів загальних принципів, які визначають взаємодії окремих її ланцюгів;
- некерованість і невизначеність свідчать про неспроможність будь-яких інституцій і систем забезпечити регулювання і коригування процесів у потрібному напрямку.

У цілому дослідження процесів глобалізації:

- по-перше, окреслено функціональні напрямки, які потребують постійного моніторингу в процесі адаптації національної економіки до об'єктивних процесів, що відбуваються в сучасному світі;
- по-друге, визначено кількісні показники глобалізаційних процесів, що дозволяє визначити цільову спрямованість розвитку країни;
- по-третє, систематизовано конкретні виклики, які загрожують розвитку окремої країни та відкривають перед нею можливості.

Розглядаючи модель розвитку «наздоганяючого» як системну відповідь на виклики глобалізації, слід підкреслити важливість модернізації економіки через індустріалізацію промислового сектора та забезпечення поступового переходу до постіндустріальної економіки, спрямування розвитку освіти і науки на стратегічні цілі модернізації; модернізація суспільства шляхом підвищення рівня демократизації та культурно-освітнього рівня населення країни; модернізація відносин як основний принцип функціонування та формування ринку, який забезпечить модернізацію попиту та пропозиції як на готову продукцію, так і на фактори виробництва.

Список використаних джерел

1. Козюк В.В., Длугопольський О.В., Заклекта О.І. Сучасні вимірники рівня розвитку структурних та інституціональних характеристик національної та глобальної економік. Навчально-методичний посібник. ББК 65.001.3я7, Тернопіль, 2015.

2. MOM нарахувала понад 280 мільйонів мігрантів у 2020 році. «Дзеркало тижня. Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/WORLD/mom-narakhuvava-ponad-280-miljoniv-mihrantiv-u-2020-rotsi-zvit.html>

3. Про монетарну політику Національного банку, динаміку інфляції, співпрацю з МВФ та валютний ринок. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/intervyu-sergiya-nikolaychuka-pro-monetarnu-politiku-natsionalnogo-banku-dinamiku-inflyatsiyi-spivpratsyu-z-mvf-ta-valyutniy-rinok>

4. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2022. ТОВ "МінфінМедіа" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

Науковий керівник: С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор

ROZWÓJ SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Istotny wkład w panujący stan gospodarki całego państwa ma sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Bywa on niekiedy lekceważony. Oddziałuje on zarówno na sferę gospodarczą, jak i społeczną kraju. Jego znaczenie w funkcjonowaniu rynku jest zasadnicze, stąd warto poznać bliżej uwarunkowania jego działań. Niniejszy artykuł omawia podstawowe kwestie takie jak prawna definicja sektora MŚP z wyszczególnieniem poszczególnych kategorii. W artykule zostały przedstawione również jego cechy, które dotyczą zarówno działalności operacyjnej, jak i finansowej. Poruszona została także kwestia rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce na przestrzeni lat. Historia ta sięga okresu transformacji polskiej gospodarki i procesu restrukturyzacji przedsiębiorstw. Był to bardzo trudny czas dla Polski, nastąpiły wtedy kluczowe zmiany dla funkcjonowania państwa. Początki MŚP pokazują jak dużą siłą, motywacją i potencjałem odznacza się ten sektor. W artykule zostały też zaprezentowane najnowsze dane statystyczne. Dotyczą one kluczowych wskaźników, które odnoszą się do przedsiębiorczości w Polsce. Są to takie mierniki jak: struktura przedsiębiorstw czy udział w tworzeniu PKB.

Słowa kluczowe: Sektor MŚP, rozwój gospodarczy, restrukturyzacja

The micro, small and medium-sized enterprise (SME) sector makes an important contribution to the prevailing state of the country's economy as a whole. It is sometimes neglected. It affects both the economic and social spheres of the country. Its importance in the functioning of the market is fundamental, hence it is worth learning more about the determinants of its activities. This article discusses basic issues such as the legal definition of the SME sector with the specification of individual categories. The article also presents its characteristics, which concern both operational and financial activities. The development of micro, small and medium-sized enterprises in Poland over the years is also addressed. The story goes back to the period of transformation of the Polish economy and the process of enterprise restructuring. It was a very difficult time for Poland, there were then key changes for the functioning of the state. The beginnings of SMEs show how much strength, motivation and potential this sector has. The article also presents the latest statistics. They concern key indicators that relate to

entrepreneurship in Poland. These are such measures as the structure of enterprises or the share in the creation of GDP.

Keywords: *SME sector, economic development, restructuring*

1. Wprowadzenie i problem badawczy

Sektor MŚP bywa określany jako „koło zamachowe”, „siła napędowa” bądź „motor gospodarki”. Znaczenie istnienia mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce jest bezsprzeczne. Ich wkład w sytuację państwa na poziomie gospodarczym i społecznym jest kluczowy. Jednakże funkcjonują one w burzliwym i ciągle zmieniającym się bliższym i dalszym otoczeniu, które nieustannie wpływa na ich działalność, stwarzając zarówno szanse, jak i tworząc bariery. To ukazuje dużą potrzebę zapewnienia tej grupie podmiotów warunków, które nie utrudniają im funkcjonowania, lecz zachęcają do zakładania działalności oraz - co ważniejsze - umożliwiają nieustanne rozwijanie się, a dzięki czemu rozwój całej gospodarki. Celem tego artykułu jest przedstawienie najważniejszych aspektów związanych z sektorem mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w świetle zmian sytuacji tego sektora w Polsce na przestrzeni lat.

W artykule wykorzystano analizę literatury przedmiotu, zapisy pochodzące z unijnego zalecenia, a także dane pochodzące z raportów opracowanych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP).

2. Wyniki badań i dyskusja

Przed przystąpieniem do analizy zagadnień będących przedmiotem niniejszej pracy, należy poznać obowiązującą prawnie definicję badanego zjawiska. Sektor MŚP składa się z mikroprzedsiębiorstw, małych przedsiębiorstw oraz średnich przedsiębiorstw. Kryteria różnicujące te kategorie zostały omówione w zaleceniu Komisji Europejskiej o numerze 2003/361/WE, gdzie można przeczytać następujące zapisy. Za mikroprzedsiębiorstwo uznaje się firmę, która zatrudnia mniej niż 10 osób. Drugi warunek dotyczy rocznego obrotu i/lub całkowitego bilansu rocznego, który nie może wykroczyć poza kwotę 2 milionów euro. W przypadku małego przedsiębiorstwa omówione wyżej progi zostały zwiększone do wielkości 50 pracowników oraz 10 milionów euro. Definicja średniego przedsiębiorstwa jest nieco bardziej rozbudowana. Analogicznie do poprzednich kategorii istnieje ograniczenie dotyczące zatrudnionych pracowników. Taka jednostka może być miejscem pracy dla mniej niż 250 osób. Drugi wymóg został jednak uszczegółowiony. Całkowity bilans roczny nie może przewyższyć wielkości 43 milionów euro, a/lub roczny obrót 50 milionów euro [1]. Wytyczne w tym zakresie obejmują wszystkie kraje należące do Wspólnoty, stąd też normy obowiązujące w Polsce czerpią z wyżej omówionych zapisów.

Kolejnym ważnym segmentem tej pracy jest omówienie cech samego sektora MŚP, a także charakterystyki działań podejmowanych przez podmioty do niego należące. Najczęściej wymienianymi w literaturze atrybutami są: elastyczność, efektywność i mobilność. Równie często pojawia się stwierdzenie, że podmioty te posiadają zdolności adaptacyjne, które umożliwiają szybką reakcję na wciąż zmieniające się warunki panujące na rynku, a także na potrzeby nabywców oraz na wielkości popytu, a co za tym idzie przystosowanie się do nich. Wskazuje się także na otwartość na pojawiające się szanse rozwoju, umiejętność zmiany specyfiki swojej działalności, czy wykrywanie i wchodzenie w nisze rynkowe. Dzięki niewielkiej ilości zatrudnionych osób możliwe jest utrzymanie prostej struktury organizacyjnej, umożliwiającej niewystępowanie chaosu wprowadzanego przez sprzeczne wytyczne kierowników funkcjonalnych i służbowych, a to przyczynia się do szybkiego i sprawnego procesu podejmowania decyzji. Właściciele jednostek o charakterze rodzinnym często z pokolenia na pokolenie przekazują sobie poufne informacje dotyczące sposobu wytwarzania konkretnych produktów, usług, czy unikatowych receptur. Jest to duży atut wizerunkowy i odróżnia je od wielkich sieci handlowych, które prowadzą produkcję seryjną, czy wręcz masową. MŚP cechuje również kreatywność i zdolność do generowania nietuzinkowych pomysłów, co jest bardzo cenione na współczesnym rynku. Podmioty tego sektora występują we wszystkich działach gospodarki, co ukazuje duży potencjał do wprowadzenia zmian charakteru całego systemu gospodarczego [2,3].

Omawiany sektor ma również specyficzne cechy w odniesieniu do aspektów finansowych. Ze względu na niewielkie rozmiary posiadają one niezbyt duży majątek. Ponadto cechują się przedkładaniem kapitału własnego nad innymi źródłami pozyskania środków, co powoduje, że ten składnik bilansu jest główną formą finansowania. Niekiedy właściciele i zarządzający mogą nie posiadać specjalistycznej wiedzy z zakresów finansów, co może przekładać się na niewystarczające wykorzystanie posiadanych środków. Z rezerwą, lub wręcz z niechęcią, odnoszą się do kapitałów obcych, które w rzeczywistości nie mają wyłącznie negatywnego charakteru. Skutkuje to niewykorzystaniem dźwigni finansowej, a to z kolei wpływa na to, że zainwestowane fundusze nie przynoszą możliwie maksymalnej stopy zwrotu. Powoduje to także odcięcie się od drogi pozyskania nowych aktywów finansowych, które mogłyby być zainwestowane w dalszy rozwój ich działalności. Ta niechęć przedsiębiorców może wynikać z obawy przed niekorzystnymi skutkami sięgnięcia po kapitał obcy, a dokładniej przed poniesieniem kosztów finansowych związanych z obsługą długu, dopasowaniem swoich wydatków do planu jego spłaty, ryzykiem niewypłacalności w przypadku braku przychodów, czy nawet widmem

bankructwa. Zachowawczy przedsiębiorca woli cieszyć się z komfortu niezależności ekonomicznej, w związku z czym preferuje wewnętrzne źródła finansowania. Jednakże jest jeszcze jeden aspekt, który należy poruszyć. Przedsiębiorstwa działające w sektorze MŚP mogą napotkać trudności przy uzyskaniu dostępu do kapitału obcego wynikające z zbyt rygorystycznych wymagań formalnych, merytorycznych i finansowych występujących podczas całej procedury ubiegania się o dodatkowe środki. Bariery mogą wynikać również ze zbyt dużych kosztów obsługi długu czy negatywnego podejścia instytucji finansowych do MŚP. Mimo chęci skorzystania z takiego źródła, nie są oni w stanie z niego czerpać. Na tym polu są w bardziej niekorzystnej sytuacji niż duże przedsiębiorstwa, które mają większe możliwości finansowe i negocjacyjne, a co za tym idzie inwestycyjne i dzięki temu mogą szybciej się rozwijać [3].

Odnosząc się do rozwoju sektora MSP warto jednak wspomnieć o kilku kwestiach z tym związanych. Rozwój tego sektora datuje się na okres transformacji. Wtedy to rozpoczęło się tworzenie nowych miejsc pracy o charakterze prywatnym. Wpłynęło to na zmniejszenie bezrobocia, które ujawniło się po przekształcaniu państwowych przedsiębiorstw. Restrukturyzacja i sam rozwój gospodarki wedle badań zależy w znacznym stopniu od samego procesu prywatyzacji, a także tego jak zostanie zaplanowana i zrealizowana. Sektor MŚP jest tak ważny i bywa określany jako „fundament zmian”, ponieważ zajął on część środków trwałych należących do prywatyzowanych państwowych firm i wykorzystał do swojej działalności i rozwoju. Proces ten nazywany był tzw. małą prywatyzacją. Sektor ten jednakże wciąż wyzwala konieczność zmian regulacji prawnych, podatkowych i finansowych, aby ulepszać prawo oraz dostosować je do aktualnych warunków zmieniającego się otoczenia, a także wspierać przedsiębiorczość oraz rozwój gospodarczy [4]. Uważa się nawet, że wzrost gospodarczy zanotowany w ostatnich latach Polska zawdzięcza między innymi działalności tego sektora. Powodzenie jednostek MŚP jest jeszcze bardziej znaczące, gdy przeanalizuje się historię ewolucji systemu gospodarczego w Polsce. Lata, gdy gospodarka była centralnie planowana, cechuje ograniczenie przedsiębiorczych postaw oraz promowanie dużych państwowych zakładów, co ograniczało istnienie sprawiedliwej konkurencji. Ponadto działania podejmowane przez państwo nie były stabilne, a obowiązujące regulacje niejednoznaczne. Niniejsze bariery stały się wyzwaniem, które ten sektor przezwyciężył, co dobitnie ukazuje jego potencjał i dużą siłę [2].

Należy zaznaczyć, że ewolucja MŚP dzieli się na trzy etapy. Na początku była wstępna faza rozwoju przedsiębiorczości, która miała miejsce do roku 1989. W tym okresie nastąpiło powiększanie się małych, prywatnych przedsiębiorstw oraz uchwalenie zmian w systemie prawnym dotyczących

prowadzenia działalności. Były to pierwsze kroki mające na celu reformę systemu ekonomicznego. Drugi etap, okres eksplozji przedsiębiorczości, rozpoczął się w 1989 roku i trwał do roku 1994. Wtedy to zostały uchwalone dwie ważne ustawy tj. o działalności gospodarczej i o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych, które zagwarantowały m.in. swobodne zakładanie działalności gospodarczej i bardziej opłacalne możliwości inwestowania dla zagranicznych interesariuszy. Władzę objął rząd, który podjął próby wdrożenia tzw. planu Balcerowicza. Era gospodarki centralnie sterowanej dobiegła końca i zastąpiła ją ekonomia rynkowa. Dominacja wielkich zakładów została obalona, ponieważ miała miejsce zmiana struktury własnościowej. Miejsce państwowych zakładów, które były prywatyzowane, zajęły prywatne jednostki. Pojawiło się wiele instytucji wspierających podjęcie działań przez społeczność, co dało nowe perspektywy na funkcjonowanie i rozwój rynku. MŚP zaczęły być wspierane finansowo przez nowopowstające pozabankowe instytucje. Pojawiła się opcja zaciągnięcia pożyczki, poręczenia, czy otrzymania pomocy bezzwrotnej. Jednakże istniały też istotne bariery. Wysoki wskaźnik inflacji, czy bezrobocia, a w związku z tym wysokie koszty funkcjonowania firm, niedobór wykwalifikowanych pracowników, zbyt rozbudowana biurokracja powodowały duże utrudnienia w działalności. Mimo niesprzyjających warunków powstało wiele małych prywatnych przedsiębiorstw. Zachęcające było to, że ich produkty charakteryzowały się brakiem zróżnicowania, a także istniały nisze rynkowe i małe bariery wejścia na rynek. Ostatnia faza, która trwa od 1995 roku, to okres samoregulacji rynkowej, kiedy to nastąpiła likwidacja lub bankructwo słabszych jednostek, a także zmniejszenie ilości nowopowstałych przedsiębiorstw. Przyczyną tego stanu były problemy gospodarki oraz zwiększona rywalizacja między jednostkami MŚP [4,5].

Rozwój MŚP nie zakończył się, lecz ten proces cały czas trwa. Należy zadbać o to, aby ten sektor nadal się rozwijał, dlatego istotne jest sklasyfikowanie czynników, które wpływają na jego funkcjonowanie i determinują wzrost takich przedsiębiorstw. Dzielią się one na wewnętrzne, na które jednostka może oddziaływać w sposób bezpośredni, oraz zewnętrzne, które pozostają poza bezpośrednią sferą wpływów przedsiębiorstwa. Do tych pierwszych zalicza się zarówno kompetencje miękkie osób tworzących przedsiębiorstwo; np. wiedzę i zdolności pracowników, wykształcenie i kompetencje kierowników, czy pomysłowość i rezolucyjność właścicieli; ale także wartość majątku, wydajność, innowacyjność, standard oferowanych produktów i możliwość zaspokojenia oczekiwań klientów oraz zdolność podmiotu do regulowania zobowiązań w terminie. Wśród zewnętrznych czynników wymienia się: regulacje prawne, przepisy systemu podatkowego i finansowego, przewidywalność polityki rządu, dynamikę wzrostu

gospodarczego, finansową i pozafinansową pomoc rządu i instytucji pozarządowych, możliwość skorzystania z usług finansowych, wielkość i strukturę popytu czy wahania kursów walut. To właśnie w powyższych obszarach powinno się szukać rozwiązań usprawniających działalność tego sektora, aby mógł się on owocnie rozwijać [5].

Warto ponadto zapoznać się z najnowszymi danymi przedstawiającymi kluczowe wskaźniki odnoszące się do przedsiębiorczości w Polsce.

Tabela 1

Liczba i struktura przedsiębiorstw w Polsce w latach 2018 – 2020

	2020	2019	2018
Liczba przedsiębiorstw w	2,26 mln	2,2 mln	2,15 mln
Struktura przedsiębiorstw w	99,8% – MŚP 97,0% – mikroprzedsiębiorstwa 2,2% – małe przedsiębiorstwa 0,6% – średnie przedsiębiorstwa 0,2% – duże przedsiębiorstwa	99,8% – MŚP 97,0% – mikroprzedsiębiorstwa 2,2% – małe przedsiębiorstwa 0,7% – średnie przedsiębiorstwa 0,2% – duże przedsiębiorstwa	99,8% – MŚP 96,7% – mikroprzedsiębiorstwa 2,4% – małe przedsiębiorstwa 0,7% – średnie przedsiębiorstwa 0,2% – duże przedsiębiorstwa
Liczba pracujących w przedsiębiorstwach	9 999,6 tys.	10,01 mln	9,9 mln
Liczba pracujących w podziale na wielkość przedsiębiorstw w	6781,6 tys. – MŚP 4,19 mln – mikroprzedsiębiorstwa 1,05 mln – małe przedsiębiorstwa 1,54 mln – średnie przedsiębiorstwa 3,22 mln – duże przedsiębiorstwa	6,75 mln – MŚP 4,12 mln – mikroprzedsiębiorstwa 1,05 mln – małe przedsiębiorstwa 1,58 mln – średnie przedsiębiorstwa 3,26 mln – duże przedsiębiorstwa	6,8 mln – MŚP 4,1 mln – mikroprzedsiębiorstwa 1,1 mln – małe przedsiębiorstwa 1,6 mln – średnie przedsiębiorstwa 3,2 mln – duże przedsiębiorstwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [6].

Z analizy powyższych danych można wysnuć kilka wniosków. Jak można zauważyć liczba przedsiębiorstw z roku na rok nieustannie wzrasta. To co istotne dla niniejszej pracy to fakt, że niezmiennie jednostki z sektora MŚP dominują w strukturze przedsiębiorstw i ich udział w latach 2018-2020 wyniósł 99,8%. Ponadto szczegółowy rozkład przedsiębiorstw MŚP podlegał niewielkim fluktuacjom, lecz diametralnie się nie zmieniał. Nieprzerwanie, pomimo swojego niewielkiego rozmiaru, to mikroprzedsiębiorstwa stanowią najliczniejszą zbiorowość wśród wszystkich grup. W 2020 roku liczba pracujących nieznacznie się zmniejszyła w porównaniu do roku ubiegłego, co może być wynikiem m.in. bieżącej sytuacji związanej z pandemią. Nieodmiennie sektor MŚP charakteryzuje się większą liczbą osób pracujących niż duże przedsiębiorstwa. W dodatku wśród MŚP największa liczba pracowników jest zatrudniona w mikroprzedsiębiorstwach, co jest widoczne w latach 2018-2020.

Tabela 2

Udział i struktura przedsiębiorstw w tworzeniu PKB w Polsce w latach 2017 - 2019

	2019		2018		2017	
Udział w tworzeniu u PKB	72,3%	– udział przedsiębiorstw	72,7%	– udział przedsiębiorstw	72,3%	– udział przedsiębiorstw
	49,6%	– udział MŚP	49,1%	– udział MŚP	49,1%	– udział MŚP
	30,6%	–	29,0%	–	30,2%	–
Struktura udziału w PKB		– mikroprzedsiębiorstwa		– mikroprzedsiębiorstwa		– mikroprzedsiębiorstwa
	8,8%	– małe przedsiębiorstwa	9,1%	– małe przedsiębiorstwa	8,1%	– małe przedsiębiorstwa
	10,2%	– średnie przedsiębiorstwa	11,1%	– średnie przedsiębiorstwa	10,7%	– średnie przedsiębiorstwa
	22,7%	– duże przedsiębiorstwa	23,6%	– duże przedsiębiorstwa	23,2%	– duże przedsiębiorstwa
		–		–		–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [6].

W latach 2017-2019 niemal $\frac{3}{4}$ PKB polska gospodarka zawdzięcza działalności przedsiębiorstwom, natomiast blisko połowa polskiego PKB to zasługa jednostek z sektora MŚP. To co warto uwagi to to, że mikroprzedsiębiorstwa ponownie wyróżniają się na tle innych przedsiębiorstw i mogą pochwalić się największym udziałem w tworzeniu PKB wśród przedsiębiorstw. Te statystyki pokazują jak duży potencjał i siła drzemie w jednostkach MŚP, a szczególnie w polskich mikroprzedsiębiorstwach.

3. Wnioski

Podsumowując, sektor MŚP posiada specyficzne cechy, które wyzwalają potrzebę podkreślenia jego szczególnej roli w gospodarce narodowej. Nie mają one tak dużych możliwości finansowych i inwestycyjnych, co duże jednostki i w kilku obszarach przegrywają z dużymi podmiotami. Jednakże, gdy prawidłowo wykorzystają swoje możliwości, to na wielu polach mogą realnie rywalizować ze swoimi konkurentami. Historia pokazuje jak trudne początki miał sektor MŚP w Polsce i jak wiele barier musiał pokonać. Mimo tych przeciwności zaistniał na rynku i aktualnie dominuje pod względem liczby jednostek w strukturze polskich przedsiębiorstw. Karty historii ukazują jak wielką determinacją i siłą odznaczają się przedsiębiorcy z sektora MŚP. To właśnie w przedsiębiorczości obywateli i ich fachowej wiedzy tkwi klucz do rozwoju całej polskiej gospodarki. Jednakże warto zwrócić uwagę, że nie sama ilość przedsiębiorstw świadczy o przewadze na rynku, ale etap rozwoju, na którym się znajdują. Celem dzisiejszych działań nie powinno być więc zachęcanie do tworzenia wciąż nowych przedsiębiorstw, które nie będą w stanie konkurować z dużymi gigantami. Wyzwaniem bieżącego okresu jest natomiast skupienie się na prawidłowej ewolucji przedsiębiorstw sektora MŚP, które odznaczają się dużymi możliwościami i potencjałem, a co za tym idzie na skoncentrowaniu się na wdrażaniu postępu naukowo-technicznego, a także wzrostu ich innowacyjności.

Bibliografia

1. Zalecenie Komisji 2003/361/WE z dnia 6 maja 2003 r., Dz.U. L 124 z 20.5.2003, str. 36.
2. Mempel-Śnieżyk A., *Sektor małych i średnich przedsiębiorstw a rozwój lokalny - wybrane aspekty*. „Biblioteka Regionalisty” 2010, nr 10, s. 125-136.
3. Wolański R., *Wpływ otoczenia finansowego na konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw*. Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa, 2013.
4. Murawiak K., *Znaczenie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w transformacji systemu gospodarczego*. „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2009, nr 6, s. 51-64.
5. Puchalska K., Majka A., *Internacjonalizacja przedsiębiorstw sektora MSP. Istota – formy – bariery*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 2021.
6. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, kolejne wydania 2020-2022.

*Scientific supervision by: M. Leszczyńska, Doctor of Economics
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland*

INFLUENCE AND CONSEQUENCES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT ON THE ECONOMICAL AND POLITICAL PRINCIPLES OF THE CURRENT WORLD ORDER

We are entering a new phase of development, and geopolitical factors are increasingly changing and shaping a new reality, geopolitical phase and possibly New World Order. Experts/Analysts/Political Scientists are wondering why now and what is the ultimate goal of the Ukrainian crisis. To understand the processes, it is necessary to construct several models that will become the basis for the simulation system. A few introductory cases based on the current situation:

1. World food crisis and rising wheat prices, which will cause hunger protests.

2. The energy crisis, the rise in oil and gas prices by 200-300%, will increase economic costs and provoke political instability, the products will not be competitive.

3. Reduction of the market for Western goods, for Europe it is 30% of the automotive market and technology.

4. The epidemic of Covid or other viruses.

5. Supply chain crisis

6. China launches possible military campaign against Taiwan

7. Russia breaks long-term contracts with Europe for gas and oil supplies.

8. New wars start in different parts of our planet.

Having identified the main problem cases, in addition to a dozen more secondary ones, but analytics do not take them for modeling, they construct possible simulation models of the future, which may include:

1. The world is in chaos due to rising energy prices and food shortages.

2. European products are not competitive due to energy crisis.

3. In the nearest future China becomes the world leader.

4. Russia (possibly with Belarus) is transforming into the USSR 2.0.

5. Second wave of color revolutions in Africa.

6. World hunger due to supply chain crisis and increase of poverty.

7. Creation of new financial system (usage in world trade crypto-currency or national digital currency).

Keywords: inflation, geopolitical factors, supply crisis, energy crisis, revolutions, national debts, regulated conflicts.

Introduction. Ukraine has always had a significant but perhaps underappreciated contribution to the international security system. The confrontation between the two countries in European continent, which already lasts for more than eight years, was dramatically escalated when Russia attacked Ukraine in February 2022, and this event registered a pivotal moment in European security history. Afterwards approximately eight months of conflict, a lot of defense and international policy experts have labeled the conflict as a significant strategic error by Russian President that has jeopardized his decades-long leadership.

Many politicians and experts believe that there is little chance of a diplomatic solution in the months to come and instead recognize the possibility of escalation, which might involve the use of a nuclear weapon on the territory of Ukraine. Ukraine's efforts to join Western political organizations, such as the European Union and the North Atlantic Organization, have been accelerated by the war.

Discussion. Ukraine was the second-most populous and powerful of the Soviet republics, after only Russia, and it was where the Black Sea Fleet and some of the nuclear weapons, as well as a large portion of the union's agricultural and defense sectors, were based. Because Ukraine was so essential to the union, its choice to break up relations in 1991 ended up being the dying superpower's saving grace.

Over three decades of independence, Ukraine has worked to carve its own path as an independent nation while also attempting to ally itself more closely with Western institutions like the EU and NATO. But Kyiv struggled to strike a balance in its foreign policy and heal its severe internal conflicts. While the majority of the Russian-speaking people in the east preferred tighter connections with Russia, the more nationalist, Ukrainian-speaking population in the western regions of the country usually backed deeper integration with Europe.

Ukraine turned into a battleground when Russia annexed Crimea in 2014 and began arming and supporting separatists in the Donbass region of southeastern Ukraine. Russia's conquest of Crimea marked the first time since World War II that one European state had annexed another's territory. It was Europe's bloodiest conflict since the Balkan Wars in the 1990s. Hostilities marked a clear shift in the global security environment from a unipolar era dominated by the United States to one defined by renewed competition among great powers such as China, Russia and US.

Russia's invasion of Ukraine started a series of sanctions imposed by the European Union, the United States and others. Sanctions have included restrictions on Russia's financial industry, its central bank and its coal and oil exports, in addition to general export controls. Meanwhile, foreign companies

have withdrawn voluntarily from the Russian market as a result of their own risk calculations and, importantly, because of pressure of public opinion. This 'self-sanctioning' is of profound importance for Russia's economic prospects [1].

Between February 22 and October 20, 2022, Australia, Canada, the European Union, France, Japan, Switzerland, the United Kingdom, and the United States imposed restrictions on a total of 8,330 individuals from Russia. Furthermore, 1,543 entities were targeted by the sanctions over that period. The sanctions were first placed due to the country's recognition of the separatist Donetsk and Luhansk People's Republics and then due to its military attack on Ukraine. Restrictions targeting individuals typically include asset freezes and travel bans [9].

According to the Ministry of Economic Development of the Russian Federation the Russian government plans to withdraw about 1.4 trillion rubles from commodity exporters. in 2023 due to higher export duties and severance tax. The proposed fees will continue in subsequent periods 2023-2025[15].

First of all, it will directly affect the oil and gas sector. For gas companies, it is proposed to increase export duties on gas from 30% to 50%, introduce duties on LNG exports, as well as increase gas prices within the country and subsequently withdraw these funds from companies through an increase in the severance tax [15].

As for the oilmen, it will also be hard for them. Judging by the proposal of the Ministry of Finance, export duties may increase one and a half times. In 2023, about 240 billion rubles are planned to be replenished to the budget [15].

More recently, the first news about export duties has affected fertilizer producers and coal miners. But apparently, the budget deficit cannot be filled by only two industries. Here we need something heavier, namely the locomotive of the Russian market - oil and gas.

The conclusion is obvious: there is nothing good for the activities of companies in this. And this applies not only to those who received or are receiving excess profits from the current situation. This applies to all companies from these sectors.

The first half of 2022 turned out to be a shock year for many exporters, especially the 1st quarter. But then there are a number of serious factors that have a huge impact on the results of companies:

- a strong ruble seriously affects profitability;
- significant limitation of gas supplies to Europe;
- potential embargo on Russian oil and gas;
- the already imposed embargo on Russian coal by the EU etc.

The Russian stock market reacts to the news with a significant decline, the Moscow Exchange index falls by more than 3%. Added to this is increased

geopolitical uncertainty. We believe that pressure may continue in the short term [16].

However, the effects of sanctions remain unclear. The war continues with no obvious end in sight. Sanctions are only now, in late 2022, beginning to have an impact on Russia's ability to generate revenues. An EU oil embargo will enter into force at the end 2022, and should cause more visible effects on Russia's balance of payments and fiscal accounts. However, thanks to the 'Fortress Russia' strategy and the Bank of Russia's skillful response, financial-sector sanctions have failed to create a financial crisis in Russia, explaining the smaller-than-anticipated economic contraction. In addition, many Russian institutions are not yet under full sanctions and continue to benefit from access to international finance [16].

Nevertheless, there has been an impact on the broader Russian economy. Second and third quarter data shows clearly that some sectors, including car production and aviation, are being hit hard. Russia is highly reliant on global value chains for its investment capacity. Export controls and self-sanctioning by foreign companies will reduce further Russia's already meager potential growth. Increased brain drain will also reduce the country's human capital, particularly at the high skill level. Predictions about the impact on the Russian economy this year were originally very pessimistic, but the September 2022 International Monetary Fund estimates were less so, forecasting a contraction of 3.4 percent [7].

Talking about Ukraine, the International Monetary Fund notes that beyond 2022, Ukraine's real GDP will fall to -35% of the cost of human resources, losses to infrastructure and the national economy in the minds of the population. war, rose of Russia. The table with indicators for the European economies of the WEO indicates that the economic growth of Ukraine has fallen from 3.4% of GDP last year to - 35% in 2022.

The IMF also predicted that the index of price changes in Ukraine for bags in 2022 will increase from 9.4 to 20.6. Other predictions about further and further fate are not published [7].

The special military operation in Ukraine has been going on for almost 8 months. Direct losses - \$ 108.3 billion, indirect losses - \$ 128.8 billion, calculated at the Kyiv School of Economics. The World Bank estimated the total damage to infrastructure and housing at \$97.4 billion. Losses from business closures were \$252 billion [2].

In addition, because of the NWO, Ukraine lost \$12.4 trillion in access to minerals, wrote The Washington Post. These are 63% of coal deposits, 11% of oil deposits, 20% of gas deposits, 42% of metal deposits and 33% of rare earth deposits [11].

The country is losing millions of people. A huge number of Ukrainians were forced to become refugees - more than 6.8 million people left the country. Therefore, the economy may face a shortage of personnel. Moreover, it may simply “not digest” those foreign investments that come to Ukraine. After all, no matter how much money there is, there may not be enough production capacity, able-bodied population and, in general, the resource of the economy.

According to the results of the second quarter, Ukraine's GDP fell by 37% compared to the same period last year. Nevertheless, the economy began to gradually recover: for 3 quarters, the decline in GDP is already “only” 30%.

Back in the spring, the World Bank expected Ukraine's real GDP to fall by 45% in 2022. But the National Bank of Ukraine continues to count on 33%. They said that the prospects for recovery depend on "when the active phase of the armed conflict ends." The IMF also predicts a 35% drop in GDP this year [8].

In general, the regulator's forecasts are optimistic: it expects that even GDP growth will begin in 2023, and this is quite possible, given the very low base of 2022. The government of Ukraine expects that by the end of the year the budget deficit will amount to a record \$50 billion, which is almost 35% of last year's GDP. However, Ukraine is trying not to provide the budget at the expense of the printing press, otherwise inflation may accelerate. So, taxes go up, reserves run out, and war bonds are issued. Ukraine still has \$12.9 billion in reserve, but without Western support, this will only last a couple of months. Today, the main source of budget revenues now are loans and subsidies from Western countries and international organizations, and even then, they do not cover the entire budget deficit. And the balance of government spending and income now is an important condition for obtaining loans from the IMF [8, 14].

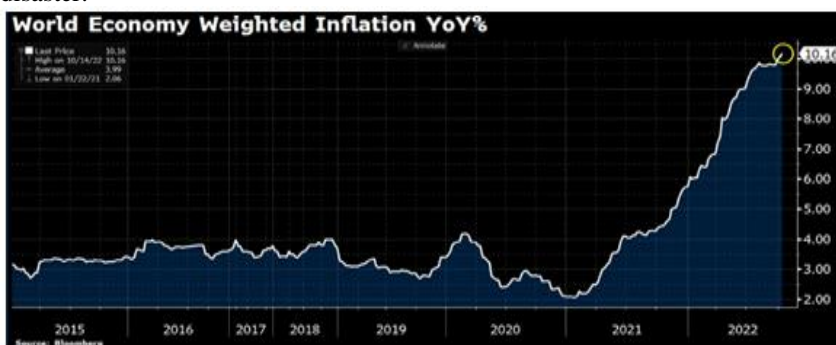
So far, the budget has been balanced by active foreign aid, which amounted to more than 17% of the monthly budget deficit in April, as well as by issuing military bonds. By mid-May, according to the Ministry of Finance of Ukraine, their sale brought about \$114 million. As for tax revenues, they now cover only 40% of Ukraine's government spending.

However, getting funding may become even more difficult in the near future. Ukraine's public debt by September amounted to \$105.4 billion - 68% of GDP, and may reach 86% of GDP by the end of the year, the Verkhovna Rada notes. In order to somehow solve the problem, the National Bank of Ukraine even had to buy about \$8.2 billion worth of war bonds in the spring, since the government does not even try to sell new debt on the international market after [8, 14].

All over the Western world, the data on inflation in the United States was received with shock. The White House and the Federal Reserve System have been trying to bring down the price increase for many months - but it still

continues. In September, dollar inflation was 8.2% - especially it continues to accelerate the rise in food and rent prices. For Biden administration, this is very bad news, because today's inflation report is the last before the November congressional elections. And it is inflation, according to polls, that is the key problem for Americans. In second place is crime. Both of these agendas work against the Democratic Party. It is obvious that the Fed will have to further sharply tighten the screws in the monetary sphere - by raising the rate to a record high level in 15-20 years. In the US, this has already led to turmoil in the financial markets. And the real estate market is in danger of crumbling due to the rise in mortgage rates.

But the consequences of dollar inflation will affect all Western countries (Figure 1). The European Union is already fully blaming the actions of the Fed for their economic problems. From European markets, capital is fleeing to America, and the euro is devaluing. As a result, European central banks also have to raise rates - and for their weakened economies, this could end in real disaster.

Fig.1.World Inflation.

Source: Bloomberg

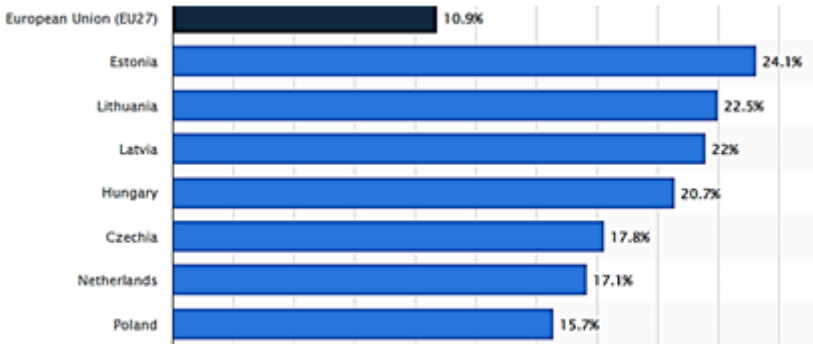
Western economies found themselves in a situation of a perfect storm. They have no good choice - either put up with record inflation and a sharp drop in living standards, or continue trying to fight it, but already threatening to bring the situation to a full-fledged debt crisis in the spirit of the current Britain. The coming winter will be the moment of truth - and will show which path they will choose.

Gasoline prices in the US are close to \$4-5 a gallon again. They continue to grow rapidly against the background of the OPEC decisions and reduction of oil production. The White House fears that the cost of fuel may again reach record levels - on the very eve of the congressional elections.

Rising fuel prices threaten the Democrats not only with defeat in the elections. But also, the further loss of American interest to participate in the Ukrainian crisis, which has exacerbated the current inflationary shock. In polls, the proportion of Americans who are worried about the scenario of the defeat of Ukraine has decreased -have-lesened from 55% in May to 38% in September. The republican electorate treats Ukraine with particular skepticism.

The European energy crisis is overtaking and America. US energy prices are rising rapidly ahead of the coming winter. Americans' spending on gas heating and heating oil will rise by 15-25% this year. But this does not compare with the multiple rises in prices in Europe. The US oil and gas industry is already running at its limit supplying energy to Europe. Now almost 70% of all US hydrocarbon exports go to European markets. The cost of shipping a single LNG tanker across the Atlantic jumped 500% in a year to a record \$400,000. But these tankers are simply not numerically enough to meet the energy needs of the Europeans. And in the US, more and more politicians are outraged by the need to "save" Europe with the shipment of fuel and gas there, which leads to an increase in prices in the domestic market and discontent of the population.

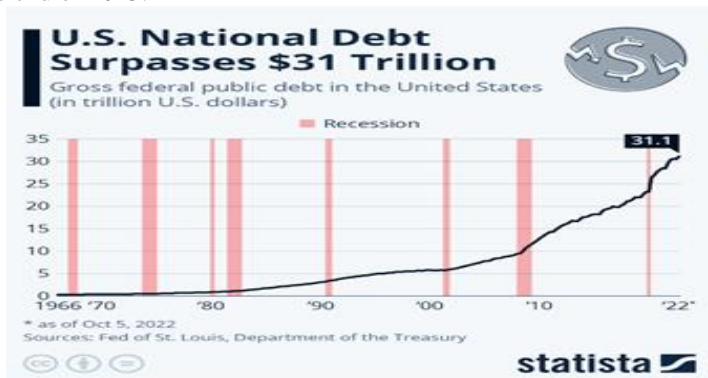
Europe turned up to be the region most uncovered to the influence of this conflict due to its dependency on Russian oil and natural gas. In the little period, it is almost impossible to interchange whole Russian natural gas supply to Europe, and the current price levels will have a significant influence on inflation rates. The European Union's inflation rate in September 2022 was near 11%, with Estonia having the highest inflation at 24.1 %. In comparison, France had the lowest inflation rate in the EU this month at 6.2 percent (Fig. 2). The peak before 2021 was noted in July 2008, a time when prices were rising, and the current rate of inflation in the EU is high for the last 30 years [10]. Price increases in the EU had been held at very small levels previously to the last increases in inflation, with the inflation rate remaining below 3 percent between January 2012 and August 2021. Regarding Great Britain, the National Statistics Office (ONS) of the nation reported that consumer prices there increased 10.1% year over year in September. As a result, the indicator rose to its greatest level in forty years when it reached its July value. Inflation increased compared to August, when it was 9.9%. Analysts researched by Bloomberg predicted a 10% increase in domestic consumer prices last month. Similar to August, consumer prices increased by 0.5% from the previous month. Trading Economics review experts who predicted an increase of 0.4% on average. Food and utility price increases are the main causes of the UK's rising inflation rates.

Fig.2. World Inflation rate of the EU-27 in September 2022, by country.

Source: Statista

Most people seem to have started to ignore the US national debt, which has reached a new historical high of \$31 trillion (Fig. 3) and is a sign of the other side of the epidemic fight against historically high inflation and rising interest rates. Since the most of the nation's debt is domestic and interest rates are currently low, it has been broadly accepted that the US financial situation is secure and that the country's huge national debt is nothing more than a horror story. But things are beginning to seem alarming based on what we can see right now. Rates have jumped from near-zero Covid levels to 3-3.25% and there is widespread problem of a recession as inflation reaches its peak level in 40 years. Furthermore, depending on Fed projections, rates could rise to 4.6% by the end of 2023.

Figure 3: USA National Debt.

Source: Statista

Moreover, you can be certain that the US will watch to keep its position as the world's largest economy and the dollar stays the world's reserve currency, and the amount of the debt itself won't pose the nation with significant risks.

Nevertheless, since the state must constantly borrow the money, the problem is how to pay back the debt. Consequently, Statista made a forecast in September that the nation's gross debt will rise from \$28.4 trillion in 2021 to \$45.4 trillion in 2032 (an increase in borrowings of \$1-2 trillion per year on average) [Figure 2]. The debt should amount to \$30.6 trillion by the year of 2022. As we can see, issues are growing slightly more quickly than we had expected. It is obvious that rising interest rates will increase the cost of repaying debt, which might potentially become unpredictable.

The other day, at a meeting of EU ambassadors [10], the head of Eurodiplomacy Borrell delivered a keynote speech on geopolitical prospects. He stated that Europe, together with the whole world, has entered an era of "radical uncertainty" and gave his interpretation of this process and prospects. The old world is no more - its main message. "The prosperity of Europe was based on cheap energy from Russia," says Borrell. The second pillar of European prosperity is the Chinese market: "Chinese workers, with their low wages, have done far more to curb inflation in Europe than all the central banks combined." "That is, our prosperity was based on Russia and China," concludes Borrell. But now "Russia and China are no longer what they were for our economic development."

Another problem Borrell sees is the delegation of security issues by Europe to the Americans, but "who knows what will happen in two years or even in November?" That is, after the elections of Congress and the President of the United States. "There is no longer a world in which the United States takes care of our security," the EU representative believes and invites Europe to deal with this issue itself [10].

But we need to reduce dependence in other areas as well. For example, Borrell wonders what will happen to the supply of liquefied natural gas from America if forces that are not so friendly to Europeans come to power there.

Or another example. "What will happen if tomorrow we don't have cobalt or rare earth materials coming from the Democratic Republic of the Congo, South America, Afghanistan? And they are as critical for us as oil and gas," the EU representative asks.

Conclusion. One way or another, the conflict between Russia and Ukraine can be considered the beginning of the historical redistribution of the world. The world is changing in front of us economically, politically and financially. As Borrell states that "the world has entered a disorderly

multipolarity" (which is in tune with Putin's statements that the world is becoming multipolar again). The European official considers the competition between the USA and China, which will change the structure of the world, to be the core of this process. At this point, the EU High Representative makes a remarkable emphasis: the essence of this competition is not in democracy (which is officially declared in the West). "There are a lot of authoritarian regimes on our (Western) side, so we can't say, 'We are democracies.' That would be a lie," says Borrell.

Among the new poles of the world, he names Turkey, India, Brazil, South Africa, Mexico and Indonesia. He believes that this entire "global South" will play its game, because it is not represented in the current world elites, although it has a high population and economic weight. Moreover, these countries blame the West for the global crises. One of the most important trends Borrell sees is the growth of authoritarianism, nationalism and "identity politics" (despite Western unification). This is also why the European model is "no longer accepted by many - for cultural, historical and economic reasons."

References

1. Bloomberg – Homepage -<https://www.bloomberg.com/europe>
2. European Central Bank – Homepage-
<https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>
3. Federal Reserve Board – Home <https://www.federalreserve.gov/>
4. FINANCIAL TIMES - <https://www.ft.com/content/2f9f544b-4c77-4735-b7c6-7eadf51d9c17>
5. How have sanctions impacted Russia? from-
<https://www.bruegel.org/policy-brief/how-have-sanctions-impacted-russia>
6. Inflation rate of the EU-27 in September 2022, Statista, from -
<https://www.statista.com/statistics/225698/monthly-inflation-rate-in-eu-countries/>
7. International Monetary Fund – Homepage-
<https://www.imf.org/en/Home>
8. National Bank of Ukraine- Homepage- <https://bank.gov.ua/>
9. Statista – Homepage -
<https://www.statista.com/statistics/1293531/western-sanctions-imposed-on-russia-by-target/>
10. The Diplomatic Service of the European Union – Homepage -
https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ambassadors-annual-conference-2022-opening-speech-high-representative-josep-borrell_en
11. The Washington Post – Homepage-<https://www.washingtonpost.com/>

12. Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia from-
<https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia>

13. World Economic Forum – Homepage-
<https://www.weforum.org/agenda/2022/04/ukraine-war-global-trade-risk/>

14. Верховна Рада України – Homepage- <https://www.rada.gov.ua/>

15. Министерство экономического развития Российской Федерации –
Homepage-<http://government.ru/department/79/events/>

16. Центральный Банк России – Homepage-
<https://www.cbr.ru/analytics/>

Scientific supervision by S.O. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

M. Górka, dr inż.
Karpacka Państwowa Uczelnia w Krośnie
K. Solek, dr
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowy
Instytut Badawczy
K. Sondej, P. Gazda, W. Dziura
Karpacka Państwowa Uczelnia w Krośnie (Polska)

DZIAŁALNOŚĆ INNOWACYJNA PRZEDSIĘBIORSTW

W opracowaniu przedstawiono zagadnienia innowacji i innowacyjności przedsiębiorstw. Opisano istotę, definicje według różnych autorów, rodzaje i determinanty wewnętrzne oraz zewnętrzne działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. Artykuł ma charakter przeglądowy i stanowi podsumowanie aktualnego stanu wiedzy w obszarze działalności innowacyjnej podmiotów gospodarczych.

Słowa kluczowe: *przedsiębiorstwo, innowacje, innowacyjność, aktywność innowacyjna*

The study presents the issues of innovation and innovativeness of enterprises. The essence, definitions according to various authors, types and internal and external determinants of innovative activity of enterprises are described. The article is a review and summarizes the current state of knowledge in the area of innovative activities of economic entities.

Keywords: *enterprise, innovation, innovation, innovative activity*

Nie trudno zauważyć, że dla przeważającej części przedsiębiorstw współczesna rzeczywistość jest niezmiernie wymagająca. Postęp technologiczny, stopniowy wzrost klientów, zastrzeżenia w sektorze regulacji prawnych – to jedynie wybrane z przyczyn tej sytuacji (Laurisz i Stronczek, 2019). Wzrost konkurencji, który występuje na rynku światowym wymaga od przedsiębiorstw z różnokierunkowych branż działań, które pozwolą na wysoką pozycję na arenie międzynarodowej. By do tego doszło przedsiębiorstwa muszą nieustannie wprowadzać coś nowego do swojej oferty np. wdrożenie nowych produktów czy ich ulepszenie. Podczas wdrażania innowacji należy skierować uwagę zarówno na organizację wyszukiwania pionierskich rozwiązań, jak i ich realizację. Wszelkie działania innowacyjne przeważnie są odbierane optymistycznie przez wszelkie grupy interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych. Pozwalają one równolegle korzystnie operować organizacjom na turbulentnej arenie (Zawada i Herbuś, 2015). Dopóki nowatorskie pomysły nie zostaną dokładnie scharakteryzowane, zweryfikowane, oszacowane by

poddać je do realizacji, są w zasadzie bezużyteczne. Fundamentalnym aspektem jest to, by organizacja zapewniła sobie zarówno dopuszczenie do różnych źródeł innowacji i wykreowała bank informacji o bieżących rozstrzygnięciach istniejących a także o możliwościach z ich korzystania. Procesy innowacyjne powinny w konsekwencji doprowadzać do powściągliwości czynników produkcji, do zwiększania płaszczyzny i spotęgowania stopnia zaspokojenia potrzeb. W przedsiębiorstwach produkcyjnych prościej jest dokonywanie wdrażania innowacji niż w firmach usługowych, dlatego, że w głównej mierze innowacje dotyczą samego produktu, użytkowanych technologii lub aktywności na rzecz ekologii. Innowacje odgrywają coraz większą rolę zarówno w życiu społecznym, jak i w życiu gospodarczym. Obserwowana jest ewolucja zastosowania innowacji w wielu komponentach gospodarki narodowej.

Istota i definicje innowacji oraz innowacyjności przedsiębiorstw

Innowacyjność należy do kluczowych motywów współczesnego świata, a na gruncie makroekonomicznym jest głównym priorytetem działań zmierzających do aktywizowania rozwoju społeczno-gospodarczego. W ujęciu mikroekonomicznym nadzorowanie innowacji tworzy wyzwanie rozwojowe dla każdej organizacji. To Innowacje stanowią podstawowy element pozycji konkurencyjnej i przewodnim aspektem wysokiej pozycji przedsiębiorstw. Innowacje wpływają na zwiększenie konkurencyjności względem krajowych organizacji, dzięki temu pozostałe przedsiębiorstwa są przychylnie do rozpoczęcia procedur innowacyjnych, wzmacniając swoją pozycję konkurencyjną na arenie międzynarodowej (Tylżanowski, 2012).

Słowo „innowacja” pochodzi z języka łacińskiego, czasownik *innovare* oznacza odnowienie, nowość, reformę. W literaturze nie ma jednej definicji innowacji, natomiast najpowszechniejszą definicję innowacji stworzył J.A. Schumpeter, który tłumaczył to jako wprowadzenie nowych wyrobów do produkcji, udoskonalenie istniejących już produktów lub procesów produkcyjnych, wdrożenie nowego sposobu sprzedaży bądź zakupów, wykorzystanie nowych surowców oraz wprowadzenie nowej organizacji produkcji. Według niego innowacja jest interpretowana bardzo szeroko i nie tylko obejmuje technikę produkcji, ale też organizację i zbył. Dzięki innowacjom wprowadzonym przez przedsiębiorstwa, dynamizmu nabiera gospodarka, a one same generują wysokie zyski (Górka, 2015). Według Oslo Manual pojęcie innowacji znaczy wdrożenie nowego lub udoskonalonego produktu, procesu, nowej metody marketingu lub nowej metody organizacji w działalności biznesowej, organizacji miejsca pracy lub zewnętrznych kontaktach. Uważa on, że przedsiębiorstwo innowacyjne to takie, które w okresie trzyletnim, wprowadziło chociaż jedną technologiczną innowację

(Czubała, 2015). W każdej definicji elementami wspólnymi będą : zmiana, nowość, ulepszenie, wdrożenie. Warto wspomnieć, że innowacja została umyślnie zaprojektowana przez człowieka do zmian produktów, produkcji, marketingu czy metod wytwarzania. Ważnym aspektem jest to, że w przypadku innowacji produktowych, stopień nowości produktu zależy w dużym stopniu od ocen konsumenta, dlatego że produkt nowy jest z punktu widzenia konsumenta kategorią względną i subiektywną (Karpińska i Matel, 2017).

Wdrażanie przez przedsiębiorstwa innowacji jest najważniejszym czynnikiem, który uzależnia przetrwanie firmy na rynku jak i również zwiększa szanse na bycie liderem u konkurentów z tej samej branży na rynku polskim jak i światowym (Goryńska-Goldmann, 2017). Wprowadzanie innowacji to również proces, który ma na celu kierowanie i pobudzanie kreatywności u pracowników (Sopińska, 2018).

Tabela 1

Wybrane definicje innowacji

Pomykalski A., 2001	Innowacje to całość działań związanych z kreowaniem pomysłu, powstaniem wynalazku, a następnie wdrożeniem nowego lub ulepszonego produktu lub procesu
Matusiak, 2005	Innowacja to proces, który polega na przemianie istniejących możliwości w nowe idee, a następnie wprowadzający je do praktycznego zastosowania.
Grudzewski i Hejduk, 2004	Innowacją jest każda zmiana pozwalająca sprawniej poruszać się na rynku.
Świtalski, 2005	Innowacja jest efektem zmiany modyfikującej lub wprowadzającej zupełnie nowe elementy do sposobów lub wyników funkcjonowania określonego podmiotu
Białoń, 2006	To efekt wdrożenia po raz pierwszy w przedsiębiorstwie nowego lub istotnie. ulepszonego produktu, procesu, systemu lub urządzenia
Marciniak, 2010	To rozwiązania, które zmieniają dotychczasowy stan rzeczy, wprowadzają nowości i mają charakter twórczy
Janasz i Kozioł-Nadolna, 2011	To zmiana w metodach wytwarzania i produktach bazująca na nowy lub niewykorzystanej dotychczas wiedzy

Źródło: Górka M., Runowski H. (2017). Innowacyjność spółdzielni produkcyjnych, Wyd. SGGW, Warszawa, s. 20.

Według Derlukiewicza (2013) innowacja znaczy wdrożenie nowych bądź ulepszonych produktów lub systemów. Natomiast Parker (2008) uważał „że innowacje to proces zawierający różne rozwiązania, a ich rolą jest „zaprowadzić” produkt i strategię do właściwego przystosowania. Dla Dymitrowskiego (2014) innowacja to dobro, usługę lub pomysł uznawane jako nowe. Są warunkiem koniecznym, aby organizacja przetrwała na rynku.

Chcąc wyjaśnić istotę innowacji, nie można zapomnieć o pojęciu innowacyjności. Tak jak w przypadku terminu innowacji, nie ma jednej ścisłej definicji. Obydwa pojęcia są bardzo ze sobą powiązane, ponieważ innowacyjność to efekt wdrożenia innowacji, skłonność i umiejętność tworzenia nowych i ulepszania istniejących produktów lub procesów technologicznych a także systemów przedsiębiorstwa i zmian, które prowadzą do tworzenia nowych funkcji w gospodarce Sacio - Szymańska (2014). Według Panka (2007) innowacyjność oznacza zdolność kreowania nowych i doskonalenia istniejących produktów, procesów, systemów. Według Kotlińskiego (2018) o innowacyjności świadczy:

1. zdolność podmiotów gospodarczych do znalezienia i użycia w praktyce nowych wyników badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków,
2. wprowadzanie nowych możliwości w organizacji i zarządzaniu,
3. doskonalenie i rozwój infrastruktury, zwłaszcza dotyczącej gromadzenia, przerabiania i rozpowszechniania informacji.’’

Zawada i Herbuś (2015) oprócz innowacji produktowych, procesowych, marketingowych i organizacyjnych pisze również o innowacjach ekologicznych. Według niego ekologiczne (ekoinnowacje) to wdrożenie na rynek procesów lub produktów decydujących o istotności dla konsumentów i biznesu, minimalizacji niekorzystnego działania na środowisko naturalne i umniejszeniu zużycia surowców i energii. Firmy wprowadzając takiego rodzaju innowacje, biorą udział w działaniu z zakresu rozwoju lub publicznej odpowiedzialności biznesu, które są ważniejsze dla różnorodnych grup interesariuszy. Zdaniem Sikory i Uziębło (2013), innowacyjność to zdolności wprowadzenia oraz sporządzania zmian w różnych sferach życia. Dla Oslo Manual (2008) innowacyjność rozumie się jako zdolność jednostki do nakreślenia i wprowadzenia innowacji i umiejętność wdrażania nowych i udoskonalonych wyrobów czy rozbudowanych procesów technologicznych. Przyjmuje się, że innowacyjność firmy wyraża zdolność do wprowadzania nowych rozwiązań o charakterze technologicznym- należą do nich innowacje procesowe i produktowe, a także nietechnologicznym - innowacje organizacyjne i marketingowe. Znaczenie wprowadzania innowacyjności w polskich przedsiębiorstwach jest sprawą oczywistą – „być albo nie być”, i w dużym stopniu zależne jest to od konkurencyjności firm z tej samej branży.

Liberalizacja handlu sprawia, że konkurencyjność będzie stanowić o popycie na polskie towary w eksporcie, ale także na rynku krajowym. Przedsiębiorstwo innowacyjne to takie, które przeznaczają wysokie nakłady finansowe na badania, wprowadzają rozwiązania naukowo-techniczne (Jasiński, 2014). Innowacyjność to również motywowanie przedsiębiorstw do ciągłego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce nowych koncepcji, zamierów i patentów (Łyżwa, 2014). Do jej rozwoju przyczyniła się globalizacja zwiększając konkurencyjność firm, które poszukują nowych rozwiązań innowacyjnych (Górka, 2013).

Rodzaje innowacji wprowadzanych do przedsiębiorstw

Wieloaspektowość innowacji wymusiła na badaczach jej zaszeregowanie (Badowska, 2012). Według Podręcznika Oslo (2018), występują cztery rodzaje: produktowe, procesowe, organizacyjne i marketingowe.

1. Innowacja produktowa to nowy lub ulepszony wyrób lub usługa, które różnią się znacząco od dotychczasowych wyrobów lub usług przedsiębiorstwa i które zostały wprowadzone na rynek. Innowacje produktowe muszą zapewniać znaczące ulepszenie jednej lub kilku właściwości lub specyfikacji działania. Innowacje produktowe mogą bazować na wykorzystaniu nowej wiedzy lub technologii lub opierać się na nowych zastosowaniach lub połączeniu istniejącej wiedzy lub technologii. Nowe produkty to wyroby lub usługi, które różnią się znacząco swoimi cechami lub przeznaczeniem od produktów dotychczas wytwarzanych przez firmę. Opracowanie nowego zastosowania dla produktu przy jedynie niewielkich zmianach w jego specyfikacji technicznej to innowacja w obrębie produktu. Innowacje produktowe w sektorze usług mogą polegać na wprowadzeniu znaczących udoskonaleń w sposobie świadczenia usług (na przykład na podniesieniu sprawności czy szybkości ich świadczenia), na dodaniu nowych funkcji lub cech do istniejących usług lub na wprowadzeniu całkowicie nowych usług.

2. Innowacje procesowe to wdrożenie nowej lub znacząco udoskonalonej metody produkcji i dostaw lub nowe lub znacząco udoskonalone metody tworzenia i świadczenia usług. Do tej kategorii zalicza się znaczące zmiany w zakresie technologii, urządzeń oraz/lub oprogramowania. w obrębie procesów mogą mieć za cel obniżenie kosztów jednostkowych produkcji lub dostawy, podniesienie jakości, produkcję bądź dostarczanie nowych lub znacząco udoskonalonych produktów. Innowacje w obrębie procesów mogą mieć za cel obniżenie kosztów jednostkowych produkcji lub dostawy, podniesienie jakości, produkcję bądź dostarczanie nowych lub znacząco udoskonalonych produktów. Metody produkcji to techniki, urządzenia i oprogramowanie wykorzystywane do produkcji wyrobów lub usług. Metody dostawy dotyczą logistyki firmy i obejmują urządzenia, oprogramowanie i techniki wykorzystywane do

nabywania środków produkcji, alokowania zasobów w ramach firmy lub dostarczania produktów końcowych.

3. Innowacje marketingowe to wdrożenie nowej metody marketingowej wiążącej się ze znaczącymi zmianami w projekcie/konstrukcji produktu lub w opakowaniu, dystrybucji, promocji lub strategii cenowej. Celem innowacji marketingowych jest lepsze zaspokojenie potrzeb klientów, otwarcie nowych rynków zbytu lub nowe pozycjonowanie produktu firmy na rynku dla zwiększenia sprzedaży. Do innowacji marketingowych zalicza się znaczące zmiany w projekcie/konstrukcji produktów (product design) stanowiące element nowej koncepcji marketingowej. Wspomniane tu zmiany w projekcie/konstrukcji produktów polegają na zmianie formy i wyglądu produktów nie prowadzącej do zmiany ich cech funkcjonalnych ani użytkowych. Nowe metody marketingowe w zakresie dystrybucji produktów (product placement) polegają przede wszystkim na wprowadzeniu nowych kanałów sprzedaży. Kanały sprzedaży oznaczają tu metody stosowane w celu sprzedawania wyrobów i usług klientom, lecz nie metody logistyczne (transport, magazynowanie i przeładunek produktów), gdyż te ostatnie wiążą się przede wszystkim z podnoszeniem efektywności. Nowe metody marketingowe w zakresie promocji produktów (product promotion) polegają na stosowaniu nowych koncepcji promowania wyrobów i usług firmy. Innowacje w zakresie kształtowania cen (pricing) polegają na zastosowaniu nowych strategii cenowych dla sprzedaży wyrobów lub usług firmy na rynku.

4) Innowacje organizacyjne to wdrożenie nowej metody organizacyjnej w przyjętych przez firmę zasadach działania, w organizacji miejsca pracy lub w stosunkach z otoczeniem. Celem innowacji organizacyjnych może być osiągnięcie lepszych wyników poprzez redukcję kosztów administracyjnych lub kosztów transakcyjnych, podniesienie poziomu zadowolenia z pracy (a tym samym wydajności pracy), uzyskanie dostępu do aktywów niebędących przedmiotem wymiany handlowej (takich jak nieskodyfikowana wiedza zewnętrzna) czy obniżenie kosztów dostaw. Wyróżnikiem innowacji organizacyjnej w zestawieniu z innymi zmianami organizacyjnymi w firmie jest zastosowanie takiej metody organizacyjnej (w przyjętych przez firmę zasadach działania, w organizacji miejsca pracy czy w stosunkach z otoczeniem), która nie była dotychczas stosowana w danej firmie i która wynika ze strategicznych decyzji podjętych przez jej kierownictwo. Innowacje w zakresie organizacji miejsca pracy (workplace organisation) polegają na wdrożeniu nowych metod podziału zadań i uprawnień decyzyjnych wśród pracowników, aby dokonać podziału pracy w ramach pionów oraz pomiędzy pionami (i jednostkami organizacyjnymi).”

Z kolei według Brzezińskiego (2015) wyróżnia się trzy rodzaje przedsięwzięć innowacyjnych:

- w produkcji, obejmujące rozmaite zmiany, które polegają na usprawnieniu produktu już produkowanego lub wdrożeniu nowego produktu i wprowadzenie go na rynek
- w procesie wytwórczym, obejmujące zmiany w strategii metod wytwarzania
- dotyczą zmian organizacyjnych w procesach produkcyjnych.

Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw

Determinanty wewnętrzne innowacyjności

Determinanty innowacyjności określają kierunek, wartość oraz wydajność instrumentów uaktywniających działalność innowacyjną w danym obszarze (Kraśnicka, 2014). Działalność innowacyjna jest uwarunkowana wieloma czynnikami i determinantami. Potencjał innowacyjności jest determinowany przez dostęp do zewnętrznych źródeł innowacji oraz wewnętrzny potencjał innowacyjny. Rozpatrujemy je w skali makro, mezo i mikro, co ukazuje tabela poniżej.

Tabela 2

Czynniki ekonomiczne

Czynniki makroekonomiczne	Czynniki mezoekonomiczne	Czynniki mikroekonomiczne
<ul style="list-style-type: none"> • system podatkowy • polityka kredytowa • prawo o ochronie środowiska • wsparcie rządu • infrastruktura wspierająca biznes 	<ul style="list-style-type: none"> • konkurencja firm zagranicznych • koszty wdrożeń • ryzyko wdrożeń • cechy rynku 	<ul style="list-style-type: none"> • rodzaj strategii firmy • siły i słabości firmy • kwalifikacje pracowników i właściciela • bodźce ekonomiczne dla pracowników • park maszynowy • środki finansowe • wyniki ekonomiczno-finansowe firmy • badanie rynku • informacje o nowościach • wielkość firmy • wzrost firmy • kierunek działalności firmy • długość funkcjonowania firmy na rynku

Źródło: Karpińska i wsp. 2017 „Konsument w działalności innowacyjnej przedsiębiorstw”, Białystok, s.26

Źródła wewnętrzne odnoszą się przeważnie do małych innowacji, ale niezwykle ważne i najcenniejsze źródła, gdyż użytkowanie ich jest najtańsze, a dobrodziejstwa wynikające z nich są wielowymiarowe, posiadają charakter kumulatywny, ponieważ podsumowanie nawet najmniejszych usprawnień daje gigantyczny efekt w przedsiębiorstwie przemysłowym. Tworzą one olbrzymią wartość motywacyjną, zapewniając rozwój własny wielu ludzi w ich pożądanym działaniu (Badowska, 2012).

Determinanty innowacyjności przedsiębiorstw dzielą się również na zewnętrzne, które są niezależne od podmiotu, oraz wewnętrzne uzależnione od podmiotu gospodarczego. Źródła wewnętrzne, inaczej zwane endogenicznymi, znajdują się wewnątrz samej organizacji, posiadające materialne i niematerialne zasoby, z którym są związane. Źródła endogeniczne to również jest rezultat prac indywidualnego zaplecza badawczego i technicznego a także kadry pracowniczej, czy racjonalizatorów. W determinantach wewnętrznych wyszczególniamy przede wszystkim siłę finansową, przewidywanie nowości które mogą wejść na rynek, wielkość przedsiębiorstwa, ciągłość permanentności kierownictwa, motywację kadry kierowniczej do podjęcia się nowych zadań. Do tej grupy zaliczamy również style zarządzania czy kulturę organizacyjną, np.: przeszkalanie z zarządzania zasobami ludzkimi czy wartości w organizacji (Kraśnicka, 2014).

Determinanty zewnętrzne innowacyjności

Romanowska (2016) przedstawia ujęcie determinantów innowacyjności organizacji sprowadzając je do zewnętrznych, które są uzależnione z oddziaływaniem otoczenia krajowego i międzynarodowego, w którym organizacja działa i z których zasobów środków korzysta- w sposób pośredni lub bezpośredni. Czynniki ingerujące we wdrożenie innowacji w obszarze czynników zewnętrznych to: konkurencja rynkowa, działanie rządu, etap przemysłu/sektora, aktywność środowiska lub otoczenia i ranga jego niepewności (Kraśnicka, 2014). Wśród elementów o charakterze zewnętrznym uaktywniający zachowania innowacyjne zaliczamy komunikatywność zewnętrzną, dostępność zasobów ludzkich i finansowych, sporządzanie schematów organizacyjnych (Janasz i Janasz, 2017). W tej grupie determinantów zdaniem Romanowskiej (2016) wyróżniono trzy grupy elementów, które różnią się siłą i specyfiką wpływu na przedsiębiorstwo, są to czynniki bezpośredniego i pośredniego wpływu otoczenia na poziomie makro i czynniki ekonomiczne powiązane z oddziaływaniem sektora. Czynniki bezpośrednie to narzędzia polityki innowacyjnej państwa, a celem ich jest ulepszenie wewnętrznych metodyk motywacji organizacji do realizowania wprowadzenia innowacji, dokonywany poprzez finansowe wspieranie projektów innowacyjnych. W inny sposób działają czynniki pośredniego

oddziaływania ponieważ tworzą permanentne warunki zewnętrzne, które wpływają korzystnie na aktywność innowacyjnych przedsiębiorstw i ich produktywność. Z chęci utrzymania się na wysokiej pozycji w gospodarce i polepszenia rangi konkurencyjności, czynniki sektorowe tworzą przymus i zachętę do inicjatyw innowacyjnych.

Czynniki pośredniego oddziaływania tworzą infrastrukturę działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, tworzą szeroki zakres oddziaływania na przedsiębiorstwo. W tym przedziale można wyróżnić kilka obszarów: infrastrukturę naukowo-edukacyjną związana z zapleczem badawczo-wdrożeniowym; stan finansowy działalności przedsiębiorstw, w którym w skład wchodzi system podatkowy i kredytowy i ochronę prawnoinstytucjonalną działalności przedsiębiorstwa. W rozwijaniu innowacyjności przedsiębiorstw, znaczną rolę odgrywa ostatnia grupa determinantów - czynniki związane z sektorami działalności przedsiębiorstwa, do których należy intensyfikacja konkurencji, jej wymiar i wartość zmian technologicznych będące skutkiem długości cyklu życia technologii. Duże natężenie konkurencji w sektorze jest ważnym aspektem w zglobalizowanych sektorach. W wielu sektorach współubieganie się firm przyjmuje postać hiperkonkurencji, co prowadzi przedsiębiorstwa do rozwijania równolegle kilka przewag konkurencyjnych, np. zestawiać ze sobą strategię dyferencjacji z konkurencyjną ceną. Do rozpoznania zewnętrznych czynników innowacji strategiczny wkład wniosło podejście do rezultatów zewnętrznych wiedzy-krajowych a także międzynarodowych. Dzięki tej koncepcji jesteśmy w stanie jakie działania innowacyjne jednej organizacji w niezamierzonej i nieodpłatnej metodyce mają wpływ na inne przedsiębiorstwa. To oddziaływanie (również efekty zewnętrzne) mogą mieć pozytywne efekty, a dzieje się to wtedy, gdy działalność innowacyjna innych aktywuje różnorodne przedsiębiorstwa do wdrażania innowacji, lub niekorzystny – gdy skutkiem jest wyeliminowanie ich z rynku (ujemne następstwa zewnętrzne wiedzy). Działanie to może mieć specyfikę cenową lub poza cenową. W pierwszej kwestii innowacja wdrożona przez zupełnie inne przedsiębiorstwo doprowadza do zasadniczej minimalizacji kosztów produkcji, co gwarantuje obniżkę cen towarów i usprawnia wygrywanie w konkurencji rynkowe. W drugim przypadku – przewodniczy do wykreowania nowego produktu, który prowadzi do tego, że dotąd towary produkowane stają się przestarzałe.

Podsumowanie

Innowacje są nieodzownym i nieuniknionym elementem wywierającym wpływ na rozwój przedsiębiorstw różnych branż chcących sprostać wymaganiom rynku i ich klientów. Wprowadzanie nowości lub zmian do firm przyczynia się do podwyższenia stopnia ich konkurencyjności. Jest ona

uwarunkowana wdrażaniem innowacji i bezustannym ulepszeniem oraz wzrostem technologicznym lub technicznym.

Bibliografia

1. Badowska S., 2012 Źródła i inspiracje wprowadzania innowacji produktowych. Zarządzanie i Finanse, nr 10, cz. 2, s. 5-23.
2. Brzeziński M., 2015. Wdrażanie innowacji technologicznych. Wyd. Difin.
3. Czubała A., 2015. Innowacje w sektorze usług w Polsce, Małopolska Wyższa Szkoła.
4. Derlukiewicz N., 2013. Wspieranie innowacyjności w polskich regionach. Biblioteka regionalisty nr 13, Uniwersytet ekonomiczny we Wrocławiu.
5. Goryńska-Goldmann E. 2017. The dimensions of enterprise innovation vs selected trends on the food market, Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze, nr 6. s. 26-37.
6. Górka M., 2013. Wybrane poglądy na temat innowacji jako czynnika konkurencyjności podmiotów gospodarczych, Warszawa, s.16.
7. Górka M., 2015, Wybrane poglądy na temat innowacji jako czynnika konkurencyjności podmiotów gospodarczych, Prace Naukowo-Dydaktyczne Zakładu Zarządzania, PWSZ w Krośnie, Zeszyt 68/2015, s. 32.
8. Górka M., Runowski H., 2017. Innowacyjność spółdzielni produkcyjnych, Wyd. SGGW, Warszawa, s. 20.
9. Janasz W., Janasz K. 2017. Determinanty innowacyjności organizacji, Uniwersytet Szczeciński, s.37
10. Jasiński A., 2014. Innowacyjność w gospodarce Polski Modele, bariery, instrumenty wsparcia, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 42.
11. Karpińska K., Matel A., Protasiewicz A. 2017. Konsument w działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, Białystok.
12. Kotliński G., 2018. Konsekwencje i determinanty wpływu innowacji informacyjnych na rynek pracy w obszarze pośrednictwa finansowego i w bankowości. Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze, s. 93.
13. Kraśnicka T., 2014. Innowacyjność przedsiębiorstw – uwarunkowania organizacyjne. Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach Wydział Ekonomii, s.7
14. Laurisz, N., Stroncsek, A. 2019. Innowacje społeczne między rynkiem a państwem. Ekonomia Społeczna. Innowacje społeczne, Uniwersytet Ekonomiczny, Kraków s.8.

15. Łyżwa E. 2014. Innowacyjność przedsiębiorstw a konkurencyjność regionów, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce.
16. Manual O., 2008. Podręcznik Oslo. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji. Wydanie III, Wspólna publikacja OECD i Eurostatu, Wydawnictwo MNiSW, Warszawa, s.48.
17. Manual O., 2018. Zalecenia dotyczące pozyskiwania, prezentowania i wykorzystywania danych dotyczących innowacji wydanie 4, GUS.
18. Parker J., 2008, The economics of innovation. The national and multinational enterprise in technological change, London, s. 13.
19. Romanowska M., 2016. Determinanty innowacyjności polskich przedsiębiorstw. Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa (TNOiK), s.28, 31
20. Sacio-Szymańska A., 2014. Determinanty innowacyjności i konkurencyjności gospodarek – analiza porównawcza i rekomendacje optimum. studia ekonomiczne nr 1 (67).
21. Sikora J., Uziębło A. 2013. Innowacja w przedsiębiorstwie — próba zdefiniowania, Wyższa Szkoła Bankowa.
22. Sopińska A. 2018. Kreatywność a innowacyjność organizacji. Otwarte innowacje jako przejaw współkreatywności Kolegium Zarządzania i Finansów Szkoła Główna Handlowa, s11.
23. Starzyńska D., 2017. Źródła finansowania nakładów na działalność innowacyjną małych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce, Uniwersytet Łódzki.
24. Tylżanowski R., 2012. Wpływ innowacji na konkurencyjność polskich przedsiębiorstw, studia i prace wydziału nauk ekonomicznych i zarządzania nr 25, Uniwersytet Szczeciński.
25. Zawada M., Herbus I., 2015. Innowacje jako narzędzie kształtujące pozytywny wizerunek organizacji, Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej Zarządzanie Nr 18, s.1.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ КРИТЕРІЇ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Активне просування України на шляху до вступу в Європейський Союз актуалізує дослідження ступеню відповідності основних характеристик її економіки прийнятим у Європі стандартам. Найбільш чітко ці стандарти викладені у так званих макроекономічних критеріях валютно фінансової конвергенції, яким повинні відповідати країни, що мають намір приєднатися до Єврозони. І хоча на сьогодні запровадження в Україні спільної європейської валюти можна розглядати як досить віддалену перспективу, дослідження ступеня відповідності вітчизняних економічних показників цим критеріям може служити своєрідними «реперними точками» на шляху до європейської інтеграції.

Ключові слова: *валютно-фінансова конвергенція, інфляція, норма бюджетного дефіциту, держаний борг, валютна стабільність, вартість довгострокових запозичень*

Active promotion of Ukraine on the way to joining the European Union actualizes the study of the degree of compliance of the main characteristics of its economy with the standards adopted in Europe. These standards are most clearly laid out in the so-called macroeconomic criteria of monetary and financial convergence, which must be met by countries intending to join the Eurozone. And although the introduction of a common European currency in Ukraine today can be considered a rather distant prospect, the study of the degree of compliance of domestic economic indicators with these criteria can serve as a kind of "reference points" on the way to European integration.

Key words: *monetary and financial convergence, inflation, budget deficit rate, national debt, currency stability, cost of long-term borrowings*

Вступ

Перш за все, слід зазначити, що макроекономічні критерії валютно-фінансової конвергенції є одними із найважливіших вимог для країн, які претендують на право бути членом Єврозони. Адже саме поняття конвергенції означає зближення. Тобто, у даному випадку мається на увазі наближення відповідних показників економічної розвиненості держави до рівня, визначеного у статті 121 Договору про заснування Європейської спільноти. Варто додати, що відповідність даним критеріям відображає загальний стан і стабільність національної економіки, а також

характер та результативність проведення економічної політики урядом країни.

Більш того, згідно третьому пункту статті 99 даної угоди Комісія Євросоюзу має “стежити за економічним розвитком кожної держави-члена та Спільноти та за згідністю економічних політик із загальними настановами, зазначеними в частині другій, і систематично провадити загальне оцінювання” [1]. Отже, забезпечення стабільної та тривалої валютно-фінансової конвергенції є одним із напрямів роботи Комісії.

Метою нашої роботи є проведення аналізу ступеня відповідності української економіки макроекономічним критеріям валютно-фінансової конвергенції та визначення доцільності орієнтації на ці критерії у своїй діяльності навіть за умови, що країна не має наміру вступати до Євросони.

Методологія дослідження

Першим етапом роботи стане визначення рівня цінової стабільності. Для цього буде використано відомості за вересень цього року, зазначені на офіційному сайті Національного банку України. Для з'ясування того, відповідає Україна даному критерію, необхідно буде порівняти отриманий показник із середнім показником трьох держав-членів ЄС, у яких рівень інфляції є найнижчим. Даний показник знаходиться на інформаційній панелі офіційного сайту Європейського державного банку.

Другим етапом виконання даної роботи стане визначення відсотку дефіциту держбюджету від ВВП за попередній рік. Офіційні відомості щодо дефіциту держбюджету зазначені в аналітичному бріфі «Огляд виконання бюджету-2021: інфляція збільшила доходи, а МВФ допоміг з погашенням боргу» Центру економічної стратегії. Офіційні дані щодо обсягу ВВП в Україні за попередній рік вказані на офіційному телеграм-каналі Міністерства фінансів України.

Третім етапом виконання даної роботи стане визначення рівня державної заборгованості України. Необхідні дані наявні на тому ж офіційному телеграм-каналі Міністерства фінансів України.

Четвертим етапом буде порівняння довгострокової номінальної відсоткової ставки за довгостроковими державними облігаціями в Україні та трьох країн-членів Євросони із найнижчими її показниками. Відомості щодо даного показника країн ЄС наявні на офіційному сайті статистичного бюро ЄС.

На п'ятому етапі буде здійснено аналіз коливань курсу долара в Україні протягом двох років. Дані наявні на офіційному сайті Національного банку України.

Виклад основного матеріалу

У зв'язку з зазначеною структурою даної роботи, слід переходити до виконання поставлених завдань. Спочатку необхідно проаналізувати дані критерії та визначити, чи відповідає їм Україна, після чого, з'ясувати, чи варто орієнтуватися на ці критерії у своїй діяльності навіть за умови, що країна не має наміру вступати до Єврозони.

Першим із Макроекономічних критеріїв валютно-фінансової конвергенції є досягнення належного рівня цінової стабільності, що передбачає стабільність цін і середніх темпів інфляції. Важливе значення даного критерія спричинене тим, що низький рівень інфляції є одним із показників економічної стабільності держави шляхом підтримки купівельної спроможності національної валюти, повільного, а не різкого зростання цін, при якому і фізичні, і юридичні суб'єкти макроекономічної діяльності спроможні швидко адаптуватися до незначних змін. Відповідно вимогам даної угоди, рівень інфляції у країни-кандидата на членство в ЄС має бути не більше, ніж 1,5% середнього показника трьох держав-членів ЄС із найнижчим рівнем інфляції. Отже, згідно даним нацбанку, у вересні цього року інфляція в Україні становила 24,6% [2]. Згідно даним Європейського центрального банку, у вересні цього року найнижчі показники інфляції зафіксовані у таких державах: Франція (6,2%), Мальта (7,4%) та Фінляндія (8,4%) [3]. Тому, середній показник цих країн становить 7,3%. Відповідно, інфляція в Україні перевищує норму на 15,8%. Проте, слід зауважити, що настільки невтішна ситуація з рівнем цінової стабільності в Україні, перш за все, спричинена війною, яка призвела до зниження економічного розвитку країни.

Наступним Макроекономічним критерієм валютно-фінансової конвергенції є запобігання надмірному бюджетному дефіциту, що передбачає встановлення максимально допустимої його величини. Відношення дефіциту бюджету країни має становити не більше 3% ВВП [1]. Неабияке значення даного критерія пояснюється тим, що саме бюджетний дефіцит відображає стан бюджету держави, різницю між видатками та надходженнями, а також сприяє інфляції. Слід зазначити, що війна значним чином вплинула на соціально-економічне становище України. Більш того, розподіл держбюджету цього року здійснюється з урахуванням ситуації, що склалася. Тому значна частина коштів іде на військові потреби та відновлення пошкоджених об'єктів громадської інфраструктури. Надходження до бюджету також здійснюється шляхом допомоги іноземних держав. Тож дефіцит бюджету у 2022 р. спричинений війною. Отже, цей рік не може бути об'єктивним прикладом для аналізу відповідності України даному критерію. Тому буде

використано відомості за попередній рік. Згідно даним, які були оприлюднені Міністерством фінансів України, у 2021 р. номінальний ВВП становив 5225,5 млрд. грн. [4]. В аналітичному бріфі «Огляд виконання бюджету-2021: інфляція збільшила доходи, а МВФ допоміг з погашенням боргу» Центру економічної стратегії зазначені офіційні відомості щодо дефіциту держбюджету, який у 2021 р. становив 198 млрд. грн., тобто 3,6% з ВВП [5].

Третім Макроекономічним критерієм валютно-фінансової конвергенції є забезпечення довгострокової фінансової стабільності, що регламентується обмеженням рівня державної заборгованості. Відношення державного боргу до ВВП не має перевищувати 60%. Об'єктивність цього критерію пояснюється тим, що у державі-кандидата на право бути членом Єврозони, не повинен бути значний рівень державної заборгованості. У зв'язку з військовим станом, який значним чином вплинув і на цей показник, будуть використані відомості за попередній рік: згідно даним, які були оприлюднені Міністерством фінансів України, державний борг становив 2671,83 млрд. грн., тобто він склав 45,2% ВВП [4]. Отже, Україна відповідає цьому критерію станом за минулий рік.

Наступним Макроекономічним критерієм валютно-фінансової конвергенції є уніфікація довгострокових відсоткових ставок. Довгострокова номінальна відсоткова ставка (наприклад, за довгостроковими державними облігаціями) не повинна перевищувати більше ніж на 2% середню ставку трьох країн, де вона найменша. Даний показник є важливим з огляду на те, що довгострокова номінальна відсоткова ставка за довгостроковими державними облігаціями є граничною ставкою та одним із показників стану держбюджету, адже держава розміщує облігації внутрішнього займу для населення за потреби у фінансуванні. Більш того, зростання даної ставки залежить від рівня інфляції в країні. Зважаючи на ситуацію в Україні, для з'ясування відповідності України даному критерію слід враховувати відсоток доларових державних облігацій, які видаються на один рік і в теперішніх умовах, який становить 4,5%. Згідно з даними, оприлюдненими на офіційному сайті статистичного бюро Європейського Союзу, найнижчі відсоткові ставки за державними облігаціями у серпні цього року зафіксовані у таких країнах-членах ЄС, як Литва (0,16%), Словенія (1,7%) та Німеччина (1,8%) [6]. Отже, в Україні даний показник перевищує середню ставку зазначених країн на 3,28%.

І останнім Макроекономічним критерієм валютно-фінансової конвергенції є дотримання протягом останніх щонайменше двох років діапазону коливань валютних курсів у межах, визначених Механізмом

валютних курсів без девальвації валют щодо валют інших членів. Перш за все, слід зазначити, що Механізм валютних курсів є частиною Європейської валютної системи та функціонує з метою стабілізації національних валют європейських держав. Девальвація ж валют інших держав-членів ЄС також не повинна бути, згідно з умовами даного договору. Це пов'язано з філософією угоди, яка передбачає наближення відповідних показників економічної розвиненості держави до рівня, визначеного у статті 121 в Договорі про заснування Європейської спільноти. Відхилення величини обмінного курсу національної валюти не має виходити за граничні значення, передбачені Механізмом валютних курсів країн-членів ЄС (згаданий діапазон дорівнює 15%). Для того, щоб з'ясувати, чи відповідає Україна даному критерію, слід проаналізувати коливання курсу валют протягом двох років (рис.1). У зв'язку з тим, що долар є так званою «якірною» валютою в Україні, слід дослідити зміни курсу саме цієї валюти.

Рис. 1. Коливання курсу долара з 29.10.2020 до 29.10.2022

На даному графіку відображено зміни курсу долара протягом двох років. Згідно даним Нацбанку України, у листопаді 2020 р. курс долара знизився з 28,4383 грн. до 28,13 грн. Потім у грудні 2020 року спостерігалися більш суттєві коливання: з 28,5583 грн. ціна долара знизилася до 27,7373 грн., а потім знову зросла до 28,4551 грн. У січні

2021 року ціна долара знизалася до 28,0524 грн., у лютому – до 27,7711 грн., у березні зросла до 27,9698 грн., у квітні – знову зросла до 28,0642, у квітні – знизилася до 27,5260 грн., у червні – знизилася до 26,9258, а в липні зросла до 27,3841 грн., у серпні – знизилася до 26,8444 грн., у вересні – знову знизилася до 26,9298, у жовтні – до 26,2078 грн., а в листопаді досягла свого мінімуму за досліджуваний період часу – 26,1022, у грудні підвищилася до 27,3317 грн. У січні 2022 р. ціна долара знову ж таки підвищилася до 28,1220 грн., у лютому – до 28,9879 грн, а потім знизилася до 27,9795 грн., у березні знову зросла до 29,2549 грн., на такому рівні вона трималася до липня 2022 р., а в серпні різко зросла до 36,5686 грн. Такою ціна долару залишається і сьогодні [7].

Отже, підсумовуючи вищенаведені дані, слід зазначити, у серпні цього року вартість долара за гривні досягла свого історичного максимуму за всю історію незалежності України. На такі коливання значним чинном вплинуло значне зниження зовнішньоторговельних операцій та високий рівень інфляції, а допомога, яку Україна отримує з-за кордону в доларах, не покращує ситуацію. Національний банк України, який має регулювати курсу долара, у даному випадку залишається не спроможним його змінити.

Висновки

Проаналізувавши дані критерії та відповідність їм України, можна зробити висновок щодо того, чи варто орієнтуватися на ці критерії у своїй діяльності навіть за умови, що країна не має наміру вступати до Єврозони. Кожен із цих показників є дійсно важливим для кожної країни, а не тільки для держав, які претендують на право бути членом ЄС. Проте, вони є досить приблизними та створені для того, щоб швидко проаналізувати економічний стан країни, що прагне стати членом ЄС, а також для того, щоб країни, які не відповідають усім цим критеріям, або деяким із них, орієнтувалися на визначені вимоги та змогли наблизитися до необхідного рівня.

Список використаних джерел

1. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). Верховна Рада України. Редакція від 01.01.2005

2. Національний банк України. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у вересні 2022 року. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-veresni-2022-roku>

3. Європейський центральний банк: інформаційна панель інфляції. – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://www.ecb.europa.eu/stats/macroeconomic_and_sectoral/hicp/html/index.en.html

4. Офіційний телеграм-канал Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://t.me/mof_gov_ua

5. Центр економічної стратегії. Аналітичний бриф. Огляд виконання бюджету-2021: інфляція збільшила доходи, а МВФ допоміг з погашенням боргу

6. Офіційний сайт статистичного бюро Європейського Союзу. Ряд критеріїв конвергенції ЄВС – місячні дані – [Електронний ресурс] – режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/IRT_LT_MCBY_M/default/table?lang=en

7. Національний банк України. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD&startDate=29.10.2020&endDate=29.10.2022>

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

INFLUENCE OF WAR IN UKRAINE FOR SITUATION ON EUROPEAN UNION LABOR MARKET

Motivation: Russia's aggression against Ukraine began on 24 February 2022 has generated a historic massive outflow of people fleeing the conflict. These people (especially women) were looking for rescue from war. This conflict will last a few years, many of these will stay in host countries and will work in these states. This influx of refugees from Ukraine might be very important for situation on labor market in European Union Member States. Therefore, this is obvious, that this matter should be investigated.

Aim: The purpose of this report is presenting the aftermaths of Russian aggression against Ukraine for European Union labor market.

Findings: The general mobilization in Ukraine prohibits most men aged 18 to 60 from leaving the country. As a result, mostly women with children and some elderly people – but very few working-age men – have left the country so far. Poland is main destination country for refugees. Majority of refugees has a tertiary education.

Conclusions: The influx of refugees may fulfill the demographic gap in host countries. However, many of these people will come back to Ukraine after war.

Keywords: war, labor market, European Union, education

Introduction

The Russian invasion of Ukraine, which began on February 24, 2022, has triggered a historic massive exodus from the conflict. These people (especially women) were seeking relief from the war. This conflict lasted for several years and many of these remained in the host country and operated in these states. This influx of refugees from Ukraine could be of great importance to the labor market situation in European Union member states [OECD, 2022].

Although there are many uncertainties about the likelihood of these refugees staying in host countries, many working-age adults want to work during their stay.

According to UNHCR data, border crossings from Ukraine were particularly heavy in the first month of the conflict, with more than 150,000 people crossing each day for almost two weeks from the end of February to the beginning of March. Since the end of March, border crossings from Ukraine have averaged about 50,000 people per day, but the number of people returning to Ukraine has gradually increased, averaging 30,000 people per day. Since

May by mid-July 2022 5.8 million refugees were crossing the Ukraine borders to seek the safe place in European Union.

The aim of article is answer for question: How war in Ukraine impacts on European Union labor market? This situation depends on run of warfare in Ukraine. This war has been going on for 9 months, so the consequences of this will be very significant for European Union.

Findings

Due to the general mobilization in Ukraine, most men between the ages of 18 and 60 are prohibited from leaving the country, but few men of working age left the Ukraine after 24 February. As the result, the refugee population consists mainly of women, children and those over the age of 60.

Countries far from Ukraine's borders have significantly lower rates of child refugees, ranging from 32% (such as France and Greece) to 40% (such as the Czech Republic and Belgium). In Spain, for example, 36% of all registered Ukrainian refugees by 30 April were under the age of 18 and 75% of adults were women (9% of adults were over the age of 65). Similarly, about 36% of Ukrainian refugees in Italy, Portugal, Estonia and Latvia are minors (OECD, 2022).

Refugees face particular obstacles in integrating the labor market of host countries. Due to the compulsory nature of their migration and the traumatic experience of war-related experiences in their homeland, they often suffer from mental disorders and disabilities. Refugees generally arrive with weak, if any attachments to the host country. They are qualified in different educational systems and have practical experience in different labor market conditions.

Fluency in the host country's language is a crucial factor in being successful in the local labor market and using previously acquired qualifications. Participation in the general public is also a prerequisite.

Another component of refugee vulnerability is a lack of understanding of the local labor market. This affects their ability to find jobs and access recruitment channels, even if their qualifications are at least comparable to their native equivalents. For Ukrainian refugees, the right to work in the host country would certainly improve not only their immediate access to the labor market, but also their long-term employment prospects.

A major factor hampering employment prospects for Ukrainian refugees is the fact, that many of them are mothers of children. For those with children, care work seriously complicates their ability to enter the local labor market, at least not unless they have found suitable childcare services.

Employment results shows similar rankings for each country, with the Czech Republic, Poland and Estonia showing a relative positive change of up to 1.9%, but an overall/ The impact is estimated at 0.4%, with most countries below that mark.

These economic disruptions, combined with them massive influx of refugees and large-scale internal displacement are causing huge losses in terms of employment and income. However, due to the limited data available and the highly uncertain and rapidly changing situation in Ukraine it is very difficult to estimate the exact scale of job losses. The ILO estimates that the ongoing conflict in Ukraine has resulted in the loss of about 30% of jobs compared to 4.8 million jobs before the conflict. If hostilities were to end immediately, job recovery would be rapid, with 3.4 million jobs potentially restored, reducing overall job losses to 8.9%. In the further military escalation scenario, job losses increase by 7 million, or 43.5%. In response to these losses, the Government of Ukraine has made great efforts to maintain the operation of the country's social protection system by guaranteeing the payment of benefits, including for internally displaced persons [ILO, p.3]

If the extension of the warfare refugees to stay in host countries longer than expected, they may seek employment in these countries labor markets. Another concern group is stateless persons, or people at risk of statelessness, estimated by UNHCR to be about 35,875 in 2021, not only Roma people, but also those in Donetsk, Children born in Luhansk, Crimea are also included. The ILO estimates that out of the total number of refugees, about 2.75 million are of working age. Of these, 43.5%, or 1.2 million, were working before the conflict began but left or lost their jobs during the conflict. More than 87% of these previously employed refugees had full-time jobs. The majority (88%) were corporate employees and the remaining 12% were self-employed. Two-thirds have advanced (tertiary) level education. Nearly half (49%) were highly skilled employees. Only 15% were in low-skilled occupations. Poland has an estimated 410,000 formerly employed refugees currently living in the country, including 200,000 highly-skilled, 146,000 moderately skilled and 64,000 lowly-skilled refugees who worked in Ukraine and face the greatest labor market integration challenges in a vast number of ways before conflict. Romania hosts an estimated 140,000 Ukrainians who lost their jobs during the war. Hypothetically, adding these refugees to the number of unemployed would raise the unemployment rate in Poland from 3% to 5.3%. In Moldova, unemployment rises from her 2.5% to 6.9%. Slovakia, Romania, Hungary and the Czech Republic will all see increases of more than 1 percentage point, while all other countries will have an impact of less than 1 percentage point based on current refugee numbers (data and techniques for estimation methods are limited). As of 8 April 2022, 39 countries have implemented a total of 519 measures to help Ukrainian refugees, most of which relate to areas such as access to education, health and other essential services. Currently, Ukraine has bilateral social security agreements with many neighboring countries, including Poland, Hungary, Moldova, Romania, Estonia, Lithuania, the Czech Republic

and Slovakia, to maintain their social security rights (mainly old-age pensions) tied. At the European Union level, grant "temporary protection" status to a Ukrainian who has fled the country following the aggression of the Russian Federation, so that the displaced person can enjoy their EU-wide harmonized rights is intended for Access to housing, medical assistance and education for children.

Data on Ukrainian refugees in the European Union are presented in table 1

Table 1

Estimated number of refugees from Ukraine recorded in Europe and Asia since February 2022 as of November 8, 2022, by selected country

Country	As date of	Number of refugees
Poland	11.08.2022	1,489,155
Germany	11.08.2022	1,019,789
Czechia	11.08.2022	458,679
Italy	10.31.22	171,546
Spain	11.07.22	151,786
France	10.31.22	118,994
Slovakia	11.08.22	100,041
Romania	11.06.2022	88,831
Austria	11.08.2022	85,868
Netherlands	09.30.22	79,25
Lithuania	11.08.22	69,522
Estonia	11.08.2022	62,023
Belgium	10.24.22	58,537
Ireland	11.08.22	56,829
Bulgaria	11.01.2022	55,016
Portugal	10.03.2022	52,97
Sweden	11.08.2022	48,087
Finland	11.08.2022	38,588
Denmark	11.08.2022	36,983
Latvia	11.08.2022	35,621
Norway	11.08.2022	31,798

Hungary	11.08.2022	31,29
Greece	11.08.2022	19,997
Croatia	11.08.2022	19,011
Cyprus	11.08.2022	14,818
Slovenia	11.08.2022	8,439
Luxembourg	10.25.22	6,756
Malta	11.07.2022	1,603

Source: Statista

As shown data from the table 1, Ukrainian refugees mostly have chosen Poland, Germany and Czech Republic. Two of these countries are not a Ukraine neighbor states. In these countries the aftermaths of massive influx of refugees from Ukraine will be very important for functioning their labor markets.

Discussion

Highly educated refugees who have been trained abroad face the challenge of being recognized and valued in the host country's labor market. These markets devalue foreign entitlements, affect unemployment, lead to over entitlements and drive down wages (Bonfanti and Xenogiani, 2014).

Not surprisingly, refugees often have difficult entering the local labor market, and the results generally lag behind other immigrant groups. Not only do they suffer from multiple disadvantages compared to other immigrant groups (they are typically less educated and have greater difficulty with language), they are otherwise similarly characterized tend to perform worse in the labor market than other immigrant groups with high income (OECD, 2016[1]). According to data from her OECD countries in Europe, refugees have 23% lower employment rates than their compatriots who come as labor migrants (EU/OECD, 2016[2]).

Employing refugees face difficulties in assessing the skills they possess in terms of formal qualifications, previous professional experience and, more generally, understanding their capabilities and motivations (OECD/UNHCR, 2018).

First, a relatively high percentage of Ukrainian refugees are well educated. Although these highly educated refugees may not be able to find jobs matching their qualifications, this should improve their employment prospects. They also need to be more capable of learning the host country's language than less educated or illiterate refugees.

Second, in recent years Ukraine has become one of the main countries of origin for temporary migrant workers in many Eastern European labor markets,

including countries where Ukrainian refugees fled. This is of course, the case of Poland, which was the main destination for temporary immigrants from pre-war Ukraine. In 2017, more than 90% of the 121,000 new temporary labor migrants in Poland came from Ukraine, mainly to fill vacancies in agriculture, construction and industry (OECD, 2019). In the late 2010s, Ukrainians were also among the top groups of new entrants in other European countries such as the Czech Republic, Slovak Republic, Hungary, Estonia, Latvia and Lithuania. Moreover, between Russia's temporary occupation of Crimea and Donbass in 2014 and major invasion in 2022, more than 80,000 Ukrainian citizens have applied for asylum in her EU countries. All Ukrainian refugees who have lived and worked in the EU are more likely to find work quickly in the receiving country, especially if they have learned the language. Even Ukrainian refugees who have not yet personally worked or stayed in host countries are at least more likely to be familiar with the workings of these countries' labor markets thanks to information sharing on social networks, was also brought up. Of course, due to geographical and cultural proximity.

Third, as of the end of 2020, 1.35 million Ukrainian citizens held valid residence permits in her EU member states, representing her third largest third-country national group in the EU (Eurostat, 2022). Over half a million Ukrainians are already in Poland, 223,000 in Italy, 165,000 in the Czech Republic, 95,000 in Spain, 80,000 in Germany, 58,000 in Hungary, 40,000 in the Slovak Republic, 31,000 in Lithuania, 29,000 in Portugal, 19,000 in Greece and 15,000 in France. These figures do not include Ukrainians who have naturalized in EU member states— about 100,000 over the last decade, according to OECD statistics (OECD, 2022). This large Ukrainian diaspora living in the EU could be an important resource for refugees. A significant number of refugees already have relatives or friends living in EU member state who help them find accommodation and work. Even those who do not have direct ties to those already living abroad can benefit from the solidarity of an extensive network of compatriots.

Fourth, EU countries are taking unprecedented steps to facilitate the entry and stay of Ukrainian refugees, such as passing the Temporary Protection Directive (TPD). Outside the EU, many countries have also taken important steps to welcome Ukrainian refugees (OECD, 2022[1]). In most of EU member states, a person granted temporary protection has the right to work without restrictions or delays as soon as he or she obtains a residence permit or, in some countries, a provisional certificate. This also applies to many non-EU OECD countries where Ukrainian refugees are immediately entitled to work. It is now well understood that a long wait for an asylum decision without a work permit is highly detrimental to a refugee's employment prospects (Hainmueller, Hangartner and Lawrence, 2016).

Fifth, some of Europe's main host countries for Ukrainian refugees face structural labor shortages due in part to current demographics. As a result, unemployment was very low before the war started. The broader economic impact of the war in Ukraine may affect employment prospects at some point, but most Ukrainian refugees find themselves in a country with a very tight labor market, and many There are even shortages in many occupations and sectors.

Conclusion

Overall, as expected considering the strong concentration of Ukrainian refugees in countries neighboring Ukraine, most of the impact in terms of labor force and employment will be observed in a few countries. Compared to the perspective provided by absolute figures, results in relative terms show that the Czech Republic, the Slovak Republic and the Baltic countries – which have small populations compared to Germany and Poland – will experience a significant impact. (The potential contribution of Ukrainian refugees to the labor force in European host countries)

The influx of refugees may fulfill the demographic gap in host countries. However, many of these people will come back to Ukraine after war in purpose of rebuilding the country. the final effects of the war will only be known after the end of the war. Therefore, recently we don't claim the final impact of war in Ukraine for labor markets in European Union.

References

Bonfanti, S. and T. Xenogiani (2014), “Migrants’ skills: Use, mismatch and labour market outcomes – A first exploration of the International Survey of Adult Skills (PIAAC)”, in *Matching Economic Migration with Labour Market Needs*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264216501-11-en>.

OECD (2022), *Rights and Support for Ukrainian Refugees in Receiving Countries*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/09beb886-en>.

OECD/UNHCR (2018), *Engaging with employers in the hiring of refugees - A 10-point multi-stakeholder action plan for employers, refugees, governments and civil society*, <http://www.oecd.org/els/mig/UNHCR-OECD-Engaging-with-employers-in-the-hiring-of-refugees.pdf>.

OECD (2019), *International Migration Outlook 2019*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/c3e35eec-en>.

Eurostat (2022), *Residence permits - statistics on stock of valid permits at the end of the year*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_-_statistics_on_stock_of_valid_permits_at_the_end_of_the_year&oldid=54607

3#Non-EU_citizens_with_a_valid_residence_permit (accessed on 24 July 2022).

Hainmueller, J., D. Hangartner and D. Lawrence (2016), “When lives are put on hold: Lengthy asylum processes decrease employment among refugees”, *Science Advances*, Vol. 2/8, <https://doi.org/10.1126/sciadv.1600432>.

<https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/>

<https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-potential-contribution-of-ukrainian-refugees-to-the-labour-force-in-european-host-countries-e88a6a55/>

OECD (2016[1]), *Making Integration Work: Refugees and others in need of protection*, Making Integration Work, OECD Publishing, Paris,

OECD (2022), *Rights and Support for Ukrainian Refugees in Receiving Countries*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/09beb886-en>.

ECONOMIC CHALLENGES FACING GERMANY

Germany is a stable nation with one of the world's strongest economies, although it is now going through a crisis and is having certain problems with the economy, which are described below. The issues and difficulties that Germany is currently facing are discussed in this article. Despite the nation's highly developed economy, particularly in recent decades, there are a number of significant issues in the economic sector. The article examines the domestic policies of Germany in the context of dealing with the effects of the coronavirus pandemic crisis and the conflict in Ukraine.

Keywords: inflation, gas prices, recession, energy supplies, decline, restrictions

The fourth-largest economy in the world, Germany contributed one-fourth (24.7%) of the GDP of the European Union in 2021. Germany is the sixth-biggest market for American exports, which is also the United States' largest commercial partner in Europe. Although there is a significant amount of government regulation and extensive social welfare programs, its "social market" economy mostly follows to market principles. Germany is the EU's largest consumer market, with a population of 83.2 million (Germany – market overview, 2022).

Despite the fact that Germany is today one of the most successful and influential countries in the world, dynamic development poses more and more new problems and requires an appropriate response. To begin with, we'll analyze the most typical challenges in the new geostrategic conditions.

The gas crisis and rising energy costs are two of the most significant problems

The IMF adds that the effects of Russia's attack on Ukraine have delayed global economic development and the eurozone's economic recovery, and that this might cause a significant decline in economic activity and raise inflation. The expected rate of increase in consumer prices is 7.7% in 2022 and 4.8% in 2023. Supply networks are interrupted, Germany is heavily reliant on exports, and a rapid resolution is doubtful. According to the German Industrial Union, sanctions and the global economic recession have caused a standstill in German exports. Rising energy costs have already resulted in a severe loss in buying power by increasing overall inflation. Like many other European nations, Germany continues to rely significantly on Russian energy supplies.

An increase in supply restrictions could have negative effects on the economy, society, and politics in Europe (Alfred Kammer, 2022).

Leading economic research institutions in Germany recently sharply cut their predictions for economic growth. According to experts, the German economy may experience a substantial economic slowdown if the situation in Ukraine worsens and Russian energy shipments are entirely halted. As a result, the Leibniz Institute for Economic Research (IWH, Halle) reduced its estimate of this year's GDP growth to 3.1%. Prior to the start of the coronavirus pandemic in 2020, Germany's GDP increased for ten consecutive years.

According to experts, the German economy will experience a decline in 2023 as consumers limit their spending and households' cash income due to rising energy prices. The Financial Times reports this in regard to research done by the Ifo Institute (Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich). The primary factor contributing to the anticipated drop in production is the anticipated decline in private consumer expenditure as energy providers noticeably raise their electricity and gas prices in response to high procurement costs, particularly with deliveries beginning in early 2023. According to Ifo, German inflation averaged 9.3% in 2019 compared to 8.1% in 2018. The quicker Germany and other EU nations are able to reduce gas prices by fully utilizing their gas storage facilities and stepping up significant large-scale energy-saving initiatives, the faster they will be able to exit a technical recession (Holtemöller & Gemeinschaftsdiagnose, 2021).

Recession is predicted by macroeconomic indicators

Consequently, the Ifo business confidence index declined in August 2022, as announced on August 25 by the same-named Munich Institute of Economics following another poll of 9,000 CEOs of German enterprises. Despite being slight, the decline occurred three times in a row, which typically denotes the emergence of a trend – in this case, a downward one. The PMI for the eurozone and Germany had fallen below the 50 thresholds, signaling a decline in the economy, as was revealed on August 23 (Houte, Eurozone PMI falls further into recessionary territory, 2022).

The German Federal Bank (Bundesbank), in its monthly analytical review the day before, on August 22, made a prediction that the German economy would experience recession in the first quarter of 2023 and fourth-quarter 2022 stagnation (zero GDP growth) (negative growth). Due to adverse developments in the gas market, it is now substantially more likely that GDP will decrease in the forthcoming winter half of the year. They specifically anticipate a 10% increase in inflation, which will drive the populace to cut back on their consumer spending. A recession is quite likely to occur in the forthcoming

winter half of the year, according to Marcel Fratzscher, director of the German Institute for Economic Research in Berlin (DIW) (Person, 2022).

A sequence of bankruptcies

Without a curb on energy costs, German businesses are growing more afraid that a wave of bankruptcies might hit the nation in the upcoming months, disrupting supply chains for important industrial sectors. Due to a lack of energy supplies from Russia, which have long fuelled Germany's industrial engine, the country's industries are already reducing production and suspending investment. Consumer and corporate confidence in Germany are declining, and is on pace to reach levels last seen during the global financial crisis of 2008. One of the most vulnerable economies on the continent is Germany's, which is both the manufacturing hub of Europe and its main growth engine.

In Germany, more than 50% of small and medium-sized businesses worry that the energy crisis will force them out of business; a month prior, this number was 42%. The biggest carmaker in the nation, Volkswagen AG, expressed alarm about the fuel supply situation and potential shortfall last week. It claims that the cost of electricity has already increased 30 times, causing them to reduce their output. According to a poll conducted by the German Automotive Association in September, one in ten of the nation's manufacturers have already reduced output because of high energy costs, and another third are considering doing the same. A quarter or less desire to relocate capital abroad, while more than half of businesses have canceled or delayed planned investments. Analysts at Deutsche Bank predict a 2.5% decline in German industrial production this year and a 5% decline the next year. After accounting for inflation, exports – the foundation of the nation's prosperity – will be lower than they were before the outbreak (German economy: Out in the cold, 2022).

The current energy crisis is not just a cyclical occurrence, and as a result, neither is the inflationary catastrophe. In order to prevent substantial harm to Germany's economic prospects in the medium to long term, it also contains a significant structural component that need significant government involvement.

Europe and Increased Cross-Border Risk

A safety net was required for Germany and its neighbours to provide comfort amid the upcoming economic slump. Unfortunately, since the global financial crisis, productivity has mostly stagnated. The temporary collapse of free borders within Europe during the coronavirus crisis also brought attention to the necessity of furthering European integration. Germany had a promising economic prognosis going into 2020, but that was before the coronavirus

recession. Undoubtedly, the nation will be impacted by the slower-than-desired pace of changes in the euro region. Trade restrictions were already on the rise, and they sharply grew as the virus spread (Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action, 2022).

Lack of inflation and low wage growth

Improving pay growth for workers is one of the challenges Germany faces. German employees accepted poor pay growth after the global financial crisis of 2008 in exchange for job security. However, despite substantially higher unemployment in many other nations, Germany still had a comparatively low unemployment rate in 2020. Germany's wage growth would benefit the rest of the euro zone. It would maintain prices at their current level while bringing the inflation rate in the euro region closer to the European Central Bank's target (German recession increasingly likely, Bundesbank says, 2022).

An aging population and low debt

Before the coronavirus crisis, Germany's public debt ratio was lower than that of the majority of other developed nations. It also enjoyed a budget surplus. As a result, the government has more room to raise public spending. The government must decide how to divide its funds among long-term investment projects while simultaneously setting aside funds to cover the pension and healthcare costs of its elderly population. These projects range from building roads to providing after-school activities, quality child care, and training courses for the current inflow of immigrants. German exports to Asia, many of which are industrializing, and its auto sector is its main source of income. However, other economists believe that Germany needs to spend more in digital businesses and R&D (Naudé & Nagler, 2022).

Balanced investments and savings

Germany's current account surplus was the highest in the world, meaning that its exports exceeded its imports. However, this suggests that Germans are conserving money rather than spending it, which slows down economic expansion. Temporary border closures and a decline in commerce were brought on by the coronavirus crisis. On the other hand, Germany's comparatively low death toll from the coronavirus and quick economic recovery could expand its benefits as commerce picks up. All of these elements might impede the development of Germany and other European nations. (Latest coronavirus updates, 2022). Germany fared the devastating economic effects of the COVID-19 pandemic in 2020 and 2021 better than any of its EU neighbors, in large part because of its fiscal latitude, a sizable current account

surplus (USD 278 billion in 2020 and USD 300 billion in 2021), generous economic stimulus packages, and adaptable short-term work schemes that kept unemployment at only 5.7 percent in summer 2021. In 2021, the real GDP grew by 2.8 percent as a result of the relaxation of pandemic restrictions and a recovery in the services sector, although this figure has since been revised downward due to the ripple effects of Russia's invasion of Ukraine. Factors that could reduce short-term competitiveness include demographic shifts and the consequent labor shortages, supply-chain bottlenecks, high levels of debt, particularly at the municipal level, high inflation, and rising energy costs as a result of the conflict in Ukraine (War in Ukraine, 2022).

References

- Germany - market overview (2022), International Trade Administration | Trade.gov. Available at: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/germany-market-overview>
- Alfred Kammer, M.F. (2022) *How a russian natural gas cutoff could weigh on Europe's economies*, IMF. Available at: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/07/19/blog-how-a-russias-natural-gas-cutoff-could-weigh-on-european-economies>
- Holtemöller, O. and Gemeinschaftsdiagnose, P. (2021) Crisis is gradually being overcome – align actions to lower growth, IWH. Available at: <https://www.iwh-halle.de/nc/en/press/press-releases/detail/crisis-is-gradually-being-overcome-align-actions-to-lower-growth/>
- Houtte, P.V. (2022) Eurozone PMI falls further into recessionary territory, ING Think. ING Think. Available at: <https://think.ing.com/snaps/eurozone-pmi-falls-further-into-recessionary-territory>
- Person (2022) War hit to German economy will last years -economist, Reuters. Thomson Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/markets/europe/war-hit-german-economy-will-last-years-economist-2022-08-24/>
- Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Action (2022) The economic situation in Germany in April 2022 – new outlook for the German economy [1], BMWK. Available at: <https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Pressemitteilungen/Wirtschaftliche-Lage/2022/20220413-the-economic-situation-in-germany-in-april-2022.html>
- Reuters (2022) German recession increasingly likely, Bundesbank says, Reuters. Thomson Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/markets/europe/german-recession-increasingly-likely-bundesbank-says-2022-08-22/>

- Naudé, W. and Nagler, P. (2022) Discussion paper series - iza institute of labor economics. Available at: <https://docs.iza.org/dp15190.pdf>
  - Latest coronavirus updates (2022) deutschland.de. Available at: <https://www.deutschland.de/en/news/coronavirus-in-germany-information>
  - War in Ukraine: Tackling the policy challenges ahead (2022) OECD. War in Ukraine: Tackling the policy challenges ahead. Available at: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/en/>
  - *Strength in numbers: A safety net to prevent crises in the global economy* (2021) *IMF*. Available at: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2017/12/19/strength-in-numbers-a-safety-net-to-prevent-crises-in-the-global-economy>
  - Rinne, U. and Zimmermann, K.F. (2012) *Another economic miracle? The German labor market and the Great Recession - IZA Journal of labor policy*, SpringerOpen. Springer Berlin Heidelberg. Available at: <https://izajolp.springeropen.com/articles/10.1186/2193-9004-1-3>
- Scientific supervision by A.O. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor**
Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer

WPLYW KONFLIKTU ZBROJNEGO NA UKRAINIE NA ZARZĄDZANIE BUDŻETEM GOSPODARSTW DOMOWYCH W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

Wybuch wojny na Ukrainie przyczynił się do fali kryzysów gospodarczych w całej Europie, co wpłynęło – nie tylko na funkcjonowanie prywatnych działalności gospodarczych, a także na pojedyncze gospodarstwa domowe. Spór o charakterze globalnym, zaraz po pandemii, stał się kolejnym wydarzeniem na miarę zjawiska tzw. czarnego łabędzia - zdarzenia drastycznego w skutkach, nietypowego jak na dość spokojną Europę i przekraczającego domenę wszelkich oczekiwań społecznych. W artykule podjęto próbę ukazania wpływu konfliktu zbrojnego na zarządzanie budżetem gospodarstw domowych oraz przeprowadzono analizę postawy mieszkańców Podkarpacia. W tym celu przeprowadzono ankietę wśród gospodarstw domowych w województwie podkarpackim. Zgodnie z wynikiem analizy stwierdzono, iż konflikt zbrojny na Ukrainie wywarł wpływ na polską gospodarkę, czym skłonił mieszkańców Podkarpacia do zwiększenia oszczędności i ograniczenia konsumpcjonizmu. Ograniczanie codziennych wydatków, bieżąca kontrola stanu konta, wybieranie gotówki z bankomatów na „czarną godzinę” czy zmiana środka transportu to najczęściej wskazywane zachowania korelujące się z kryzysem wywołanym wojną.

Słowa kluczowe: konflikt zbrojny, kryzys, gospodarka, ekonomia, budżet gospodarstw domowych

The outbreak of the war in Ukraine contributed to a wave of economic crises across Europe, which affected not only the functioning of private economic activities, but also individual households. The dispute of a global nature immediately after the pandemic became another event of the so-called black swan phenomena - an event with drastic consequences, unusual for a fairly peaceful Europe and exceeding the domain of all social expectations. The article attempts to show the impact of armed conflict on household budget management and analyzes the attitudes of the inhabitants of Podkarpacie. For this purpose, a survey was conducted among households in the Podkarpackie Province. According to the results of the analysis, it was found that the armed conflict in Ukraine had an impact on the Polish economy, which prompted the inhabitants of Podkarpacie to increase savings and reduce consumption. Limiting daily expenses, current account status checks, cash withdrawals from banking machines for a "rainy day" or changing the means of transport are the

most frequently indicated behaviors correlating with the crisis caused by the war.

Keywords: *armed conflict, crisis, domestic economy, economy, household budget*

1. Wprowadzenie i metodyka

Za sprawą wybuchu konfliktu zbrojnego na Ukrainie w lutym 2022 r. doszło do zachwiania bezpieczeństwa gospodarek wielu krajów europejskich, w tym Polski. Agresja ze strony rosyjskiej przewartościowała wiele prognoz ze środowiska finansów [1]. Nie pozostała obojętna dla przeciętnego obywatela narodu polskiego, a przede wszystkim dla mieszkańców terenów bliskich granicy polsko-ukraińskiej. Spór o charakterze globalnym zaraz po pandemii stał się kolejnym wydarzeniem na miarę tzw. zjawiska czarnego łabędzia. Termin ten obejmuje zdarzenie drastyczne w skutkach, nietypowe jak na dość spokojną Europę i przekraczające domenę wszelkich oczekiwań społecznych. W dalszej konsekwencji temu pojęciu towarzyszy fenomen powstawania kryzysów [2]. Okazuje się, że ma ono trafne przełożenie w rzeczywistości związanej z konfliktem ukraińsko-rosyjskim. Wraz z ekspansją Rosji na Ukrainę doszło do fali kryzysów gospodarczych w całej Europie, bowiem gospodarki światowe funkcjonują w ścisłym powiązaniu [3]. Wielorakie kryzysy w skali światowej, bądź narodowej mają w kolejnym następstwie również wpływ na pojedyncze osoby, jak i grupy osób na wielu poziomach, zaburzając przy tym funkcjonowanie prywatnych działalności gospodarczych.

Należy przyjrzeć się zmianom zachowań zachodzących w polskich gospodarstwach domowych, gdyż zdarzenia o podłożu tzw. czarnego łabędzia zwykły nieść ze sobą - ku zaskoczeniu - również pozytywne skutki, zmieniające perspektywy w danych kategoriach na efektywniejsze. Wyjściu z fali negatywnych zawirowań towarzyszą selektywne zmiany, rozumiane jako modyfikacje elementów nieefektywnych w dobie załamania [4]. Stąd artykuł ma na celu analizę zachowań gospodarstw domowych w kwestiach zarządzania ich budżetem w województwie podkarpackim. Teren objęty badaniem znajduje się w ścisłej granicy polsko-ukraińskiej, najbliższej miejscu konfliktu zbrojnego w odniesieniu co do pozostałych obszarów Europy. - Wojna stanowi aspekt wielce niepożądany przez społeczeństwo, jednakże - jak się wydaje - można nim zarządzać. Pewne elementy kryzysu wojennego stanowią wielorakiego rodzaju wyzwania i zagrożenia. Społeczeństwo chcąc się ustrzec przed negatywami niefortunnej rzeczywistości podejmuje kroki, których nie podjęłoby w stanie pokoju. Tak też, paradoksalnie patowe sytuacje, stają się motorem napędowym do wszelkiego rodzaju zmian i innowacji, które niejednokrotnie służą przez lata, kreując efektywniejsze spojrzenie czy działanie na poszczególnych płaszczyznach życia pojedynczej jednostki [5].

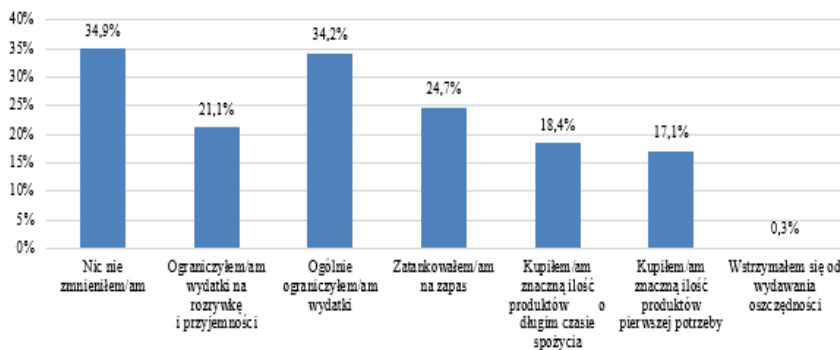
Przedmiotem rozważań, będzie także przeanalizowanie, czy w wypadku konfliktu ukraińsko-rosyjskiego nie doszło do pozytywnych zmian wśród mieszkańców Podkarpacia dotyczących sfery finansowej, mianowicie poprawy ich sposobu zarządzania na poziomie gospodarstwa domowego. Co więcej, kolejnym wyzwaniem badawczym stała się odpowiedź na pytanie: czy wojna nie doprowadziła do zjawiska moralnego hazardu - podejmowania ryzykownych działań w obliczu mało prawdopodobnych konsekwencji.

2. Wyniki badań i dyskusja

Za myśl przewodnią w trakcie rozważań nad tematem pracy obrano słowa podpułkownika Wojska Polskiego - Marka Budziany: „*Spoleczeństwo i wojna to dwoje narodzonych niemal równocześnie bliźniąt, bowiem człowiek od wieków był sprawcą wojen, a te zmieniały społeczeństwa, narzucając ludzkości nowy ład*”. Metaforyczne sformułowanie nowego ładu można rozpatrywać na tle wielu dziedzin, w tym ekonomii. Budżet gospodarstwa domowego stanowi swoisty element ekonomii, gdzie głównym przedmiotem zainteresowania są zagadnienia związane z konsumpcją, oszczędnościami czy wartością zagregowanych przychodów. Wszystkie te elementy mają istotny wpływ na gospodarkę krajową [6]. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż za bezpośredni koszt wojny uznaje się wysoką inflację (w maju 2022 r. w Polsce wzrost cen sięgnął 13,9%), która niesie ze sobą okres podwyższonego wzrostu cen żywności oraz surowców energetycznych. Wzrost kosztów podstawowych materiałów przełoży się także na podwyżki cen wysoko przetworzonych dóbr konsumpcyjnych. Nie pozostaje to bez konsekwencji dla zjawisk zachodzących w zarządzaniu budżetem przez gospodarstwa domowe [7].

Na przestrzeni od marca do czerwca 2022 roku przeprowadzono badanie, w którym przeanalizowano skutki konfliktu zbrojnego na Ukrainie w odniesieniu do budżetu gospodarstw domowych w województwie podkarpackim. Badanie ankietowe zostało przeprowadzone w sposób anonimowy oraz jednorazowy tj. dane zjawisko zostało w danym momencie przebadane tylko raz, w wersji elektronicznej za pośrednictwem formularza Google. Uzyskane wyniki nie obrazują pełnej sytuacji finansowej gospodarstw domowych, jednak skupiają się na badanym obszarze, który wyłącznie przybliży realne zachowania mieszkańców województwa podkarpackiego w odniesieniu do konfliktu zbrojnego Ukraina-Rosja. W przeprowadzonym badaniu wzięło udział 304 osób, z czego 51,6% stanowiły kobiety, a 48,4% mężczyźni. Najliczniejszą grupę respondentów stanowiły osoby w wieku 20-34 lat (29,9%). Następne miejsce zajmowali ankietowani w wieku 35-49 lat (20,7%). Na kolejnej pozycji figurowały osoby do 19 roku życia (19,1%), tuż za nimi znajdowali się respondenci w przedziale wiekowym 50-64 lat (17,8%). Z kolei osoby powyżej 65 roku życia stanowiły 12,5%. Najwięcej

ankietowanych wskazało, jako swoje miejsce zamieszkania miasto, stanowiąc 52,3% grupy badawczej. Pozostałe 47,7% stanowiły osoby mieszkające na wsi.

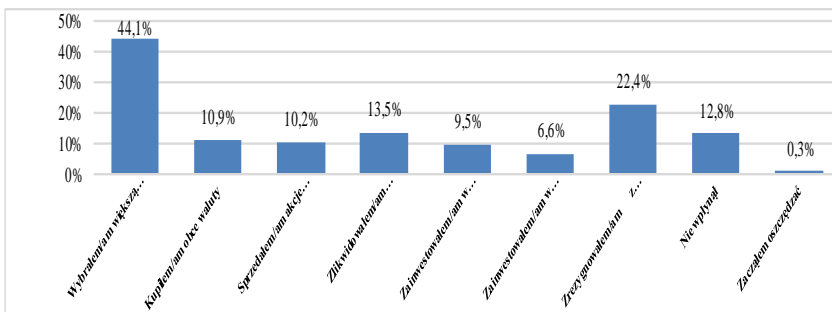
Wykres 1. W jaki sposób wybuch wojny na Ukrainie zmienił Pana/Pani zachowania zakupowe?*

*Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ respondent miał możliwość zaznaczenia więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: Opracowanie własne.

Najwięcej ankietowanych, tj. 34,9% zadeklarowało, że wybuch wojny na Ukrainie nie wpłynął na ich zachowania zakupowe. Z kolei, co trzeci respondent ogólnie ograniczył wydatki. Prawie ¼ odpowiadających przyznało, że zatankowało pojazd na zapas. Oprócz tego, co piąty ankietowany ograniczył wydatki na rozrywkę i przyjemności. Ponad 18% ankietowanych przyznało, iż zakupiło znaczną ilość produktów o długim terminie spożycia. Nieco mniej badanych osób (17,1%) przyznało się do zakupu znacznej ilości produktów pierwszej potrzeby. To pytanie miało możliwość wpisania własnej odpowiedzi, z czego skorzystało 0,3% ankietowanych tj. jedna osoba, która udzieliła następującej odpowiedzi: „Wstrzymałem się od wydawania oszczędności”.

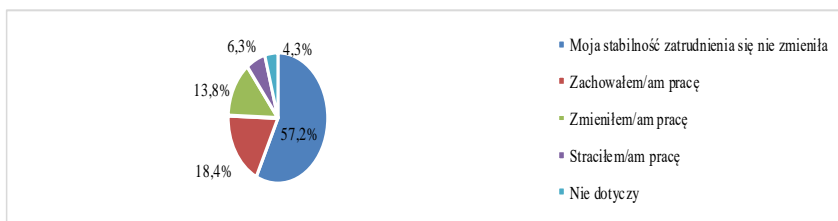
Najwięcej respondentów, bo aż 44,1%, zadeklarowało, że wypłaciło pieniądze z bankomatów i banków. Z kolei 1/5 ankietowanych zrezygnowało z zagranicznych wakacji, a blisko 14% badanych zlikwidowało lokatę bądź konto oszczędnościowe. Co dziesiąta osoba kupiła obce waluty, sprzedała akcje i obligacje lub zainwestowała w złoto. Najmniej ankietowanych (6,6%) zainwestowało w nieruchomości. W tym pytaniu istniała również możliwość dopisania własnej dodatkowej odpowiedzi. Z tej opcji skorzystało aż 40 osób, co stanowi około 13% wszystkich 304 respondentów. 12,8% badanych, tj. 39 osób wskazało, że sytuacja na Ukrainie nie wpłynęła na ich zachowania finansowe, a jedna osoba stanowiąca 0,3% badanych udzieliła następującej odpowiedzi: „Zacząłem oszczędzać”.

Wykres 2. W jaki sposób wybuch wojny na Ukrainie zmienił Pana/Pani zachowania finansowe?*

*Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ respondent miał możliwość zaznaczenia więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: Opracowanie własne.

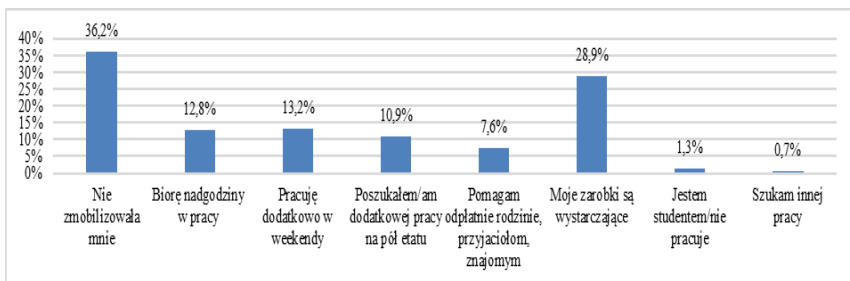

Wykres 3. Jaki wpływ na Pana/Pani stabilność zatrudnienia ma wybuch wojny na Ukrainie?

Źródło: Opracowanie własne.

Ponad połowa respondentów wskazała, że wybuch wojny na Ukrainie nie wpłynął na ich stabilność zatrudnienia. Z kolei 18,4% ankietowanych zachowało pracę, a tylko 13,8% zmieniło pracę. Jedyne 6,3% respondentów oznajmiło, iż w wyniku wojny na Ukrainie straciło pracę. Istniała w tym pytaniu opcja dopisania dodatkowej odpowiedzi. Z tej opcji skorzystało tylko 13 osób, co stanowi 4,3% wszystkich 304 badanych osób. Spoza wymienionych w kwestionariuszu odpowiedzi ankietowani wskazali głównie na to, że ze względu na swoją sytuację zawodową (student, emeryt) to pytanie ich nie dotyczy.

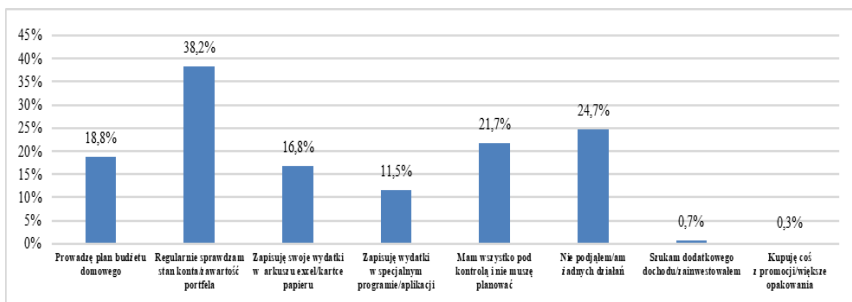

Wykres 4. W jaki sposób wojna na Ukrainie zmobilizowała Pana/Panią do znalezienia dodatkowego źródła dochodu?*

*Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ respondent miał możliwość zaznaczenia więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: Opracowanie własne.

Najwięcej ankieterów, 36,2% twierdziła, iż wojna na Ukrainie nie zmobilizowała do znalezienia dodatkowego źródła dochodu. Z kolei 28,9% badanych osób uważało, iż ich zarobki są wystarczające. Co dziesiąta osoba pracowała dodatkowo w weekendy, brała nadgodziny w pracy czy poszukiwała dodatkowej pracy na pół etatu. Najmniej respondentów, tj. 7,6% w celu znalezienia dodatkowego źródła dochodu pomagało odpłatnie rodzinie, przyjaciołom czy znajomym. To pytanie miało również możliwość wpisania swojej odpowiedzi, z czego skorzystało łącznie 2% ankieterów, tj. 1,3% uczestników badania było studentem lub nie pracowało, a 0,7% osób szukało innej pracy.

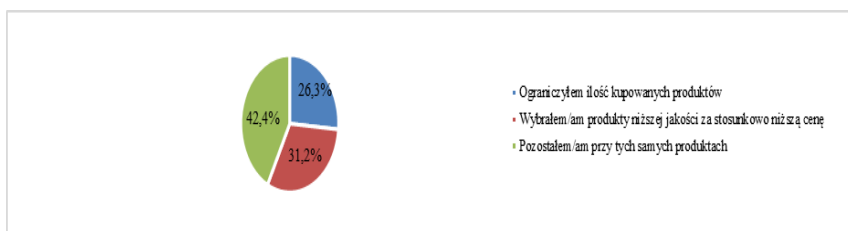

Wykres 5. Jakie działania podjął/ęła Pan/Pani w związku z rosnącą inflacją?*

*Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ respondent miał możliwość zaznaczenia więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: Opracowanie własne.

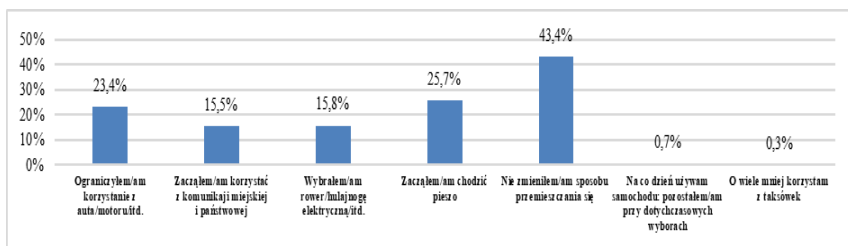
Zdecydowana większość respondentów, tj. 38,2% mając na uwadze rosnącą inflację, regularnie sprawdzało stan swojego konta lub zawartość portfela. Około 1/4 ankietowanych nie podjęło żadnych działań bądź uważało, że ma wszystko pod kontrolą i nie musi planować. Z kolei 18,8% badanych uczestników prowadziło plan budżetu domowego, a 16,8% z nich zapisywało swoje wydatki w arkuszu Excel lub kartce papieru. Najmniej ankietowanych, bo tylko 11,5% notowało wydatki w specjalnym programie lub aplikacji. Kilka osób zdecydowało udzielić swojej odpowiedzi, tj. „Szukam dodatkowego dochodu”, „Raczej kupuję coś z promocji, albo większe opakowania, które wychodzą taniej niż kilka mniejszych”, „Zainwestowałem w nieruchomości, żeby nie trzymać gotówki”.

Wykres 6. Jak wzrost cen żywności wpłynął na wybór przez Pana/Panią produktów żywnościowych?

Źródło: Opracowanie własne.

Ponad połowa ankietowanych, tj. 42,4% wskazała, iż wzrost cen żywności nie wpłynął na ich wybór produktów żywnościowych i pozostali oni przy tych samych produktach. Z kolei 31,2% badanych wybrało produkty niższej, jakości za stosunkowo niższą cenę, a 26,3% z nich ograniczyło ilość kupowanych produktów.

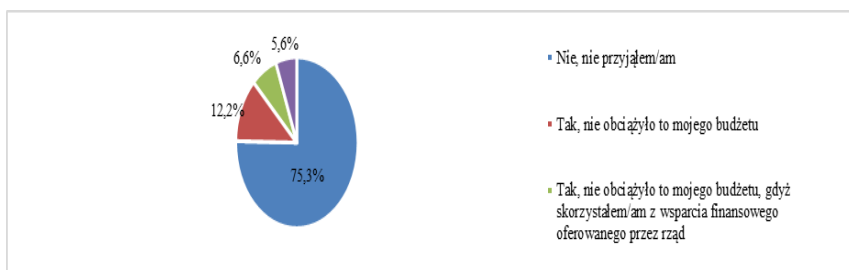

Wykres 7. Jak wzrost cen paliwa wpłynął na Pana/Pani sposób przemieszczania?*

*Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ respondent miał możliwość zaznaczenia więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: Opracowanie własne.

Najwięcej respondentów nie zmieniło sposobu przemieszczania się pomimo wzrostu cen paliw. Takiej odpowiedzi udzieliło 43,4% ankietowanych. Drugą najpopularniejszą odpowiedzią, udzieloną przez 25,7% badanych była: „Zacząłem/am chodzić pieszo”. Nieco mniej respondentów, bo 23,4% ograniczyło korzystanie z samochodu lub motoru. 15,8% respondentów wybrało „rower/hulajnogę elektryczną/itd.”, z kolei niewiele mniej, bo 15,5% ankietowanych zdecydowało się zacząć korzystać z komunikacji miejskiej i państwowej. W tym pytaniu istniała również opcja dopisania odpowiedzi. Z tego rozwiązania skorzystały tylko 3 osoby z 304 osób badanych. Dwie z nich nie używają samochodów i pozostały przy tych samych wyborach, a jedna zdecydowała się o wiele mniej korzystać z taksówek.

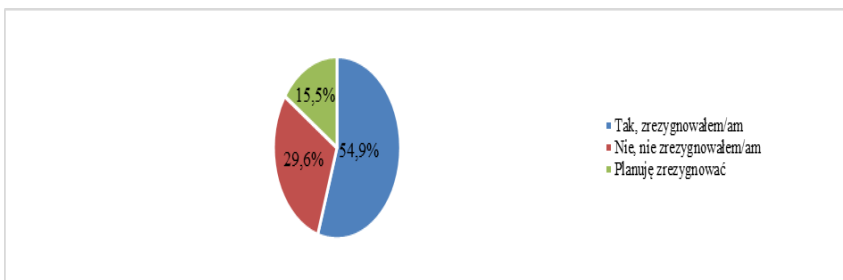

Wykres 8. Czy przyjął/ęła Pan/Pani uchodźcę/uchodźców z Ukrainy pod dach swojego domu? Jeśli tak, to czy obciążło to Pana/Pani budżet gospodarstwa domowego?

Źródło: Opracowanie własne.

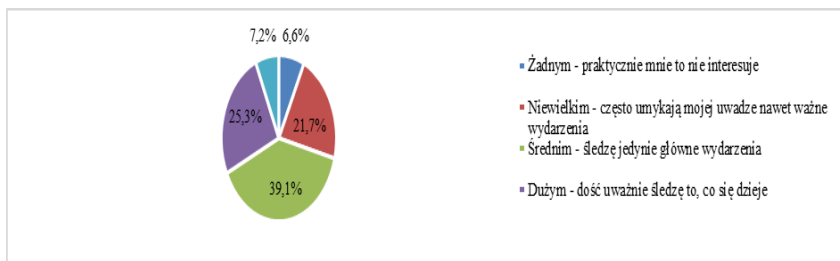
Pośród wszystkich respondentów 75,3% nie przyjęło uchodźców pod dach swojego domu. Natomiast 12,2% ankietowanych uchodźców przyjęło i nie obciążło to ich budżetu. Z kolei 6,6% badanych przyjęło uchodźców, a straty budżetu domowego zrekompensowało im wsparcie finansowe oferowane przez rząd. Nieco mniej, bo 5,6% respondentów przyjęło uchodźców, co obciążło ich budżet.

Wśród 304 ankietowanych aż 54,9% zrezygnowało z zakupów w sieciach detalicznych/kupowania produktów marek, które dalej prowadzą działalność w Rosji, pomimo agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Ponadto 29,6% badanych, nie zrezygnowało z tych czynności pomimo wojny, a pozostałe 15,5% stwierdziło, że planuje zrezygnować.

Wykres 9. Czy zrezygnował/a Pan/Pani z robienia zakupów w sieciach detalicznych/kupowania produktów danych marek, które dalej prowadzą działalność w Rosji, pomimo agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę?

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 10. W jakim stopniu interesuje się Pan/Pani wydarzeniami na Ukrainie?

Źródło: Opracowanie własne.

Bardzo duże zainteresowanie wydarzeniami na Ukrainie wykazało jedynie 6,6% respondentów. Z kolei aż 25,3% ankietowanych określiło, że są zainteresowani tym tematem w dużym stopniu. Najwięcej, bo aż 39,1% badanych odpowiedziało, że wydarzeniami na Ukrainie interesuje się w średnim stopniu. Wśród 304 ankietowanych, aż 21,7% osób twierdzi, że interesuje się tym tematem w stopniu niewielkim, a 7,2% w żadnym.

3. Wnioski

"Nigdy więcej wojny! To pokój, pokój musi kierować losami narodów i całej ludzkości". Słowa te wypowiedziane przez ówczesnego papieża Jana Pawła II w kontekście 50-tej rocznicy zakończenia II wojny światowej, odzwierciedlają wartości jakimi głowy państw powinny kierować się w swych działaniach [8]. Jednakże obecnie oczy całego świata skierowane są na

trwający konflikt zbrojny na Ukrainie, zapoczątkowany przez Federację Rosyjską. Kryzys gospodarczy, ściśle związany z wybuchem wojny, wywiera wpływ nie tylko na państwa w niego zaangażowane, ale również na gospodarki innych państw [9]. W przypadku obywateli Polski, jako narodu najbardziej zaangażowanego w pomoc poszkodowanym, kryzys gospodarczy związany z wojną, wywarł znaczący wpływ na zarządzanie budżetem domowym. Zdecydowana większość polskiego społeczeństwa uważa, że konflikt zbrojny za wschodnią granicą wywarł wpływ na ich codzienne życie, a co za tym idzie na ich budżet domowy. Ograniczanie codziennych wydatków, bieżąca kontrola stanu konta, wybieranie gotówki z bankomatów na „czarną godzinę” czy zmiana środka transportu to najczęściej wskazywane zachowania korelujące z kryzysem wywołanym wojną. Według przeprowadzonego badania mieszkańcy województwa podkarpackiego, w obawie o zachwianie budżetu, niechętnie przystąpili do lokowania uchoźców pod swoim dachem, jednakże zdecydowana większość w akcie solidarności z narodem ukraińskim zaprzestała robienia zakupów z firm prowadzących działalność na terenie Rosji, by w pewnym stopniu przyłożyć się do sankcji wprowadzanych przez Unię Europejską. W dobie kryzysu i obawy przed jutrem, mieszkańcy wykazywali zainteresowanie bieżącymi doniesieniami na temat postępów wojny. Obserwując wydarzenia i wszystkie aspekty związane z agresją Rosji na Ukrainę, klaruje się oczywisty obraz kryzysu z tym związanego. Rosnąca inflacja, spadające PKB, a przede wszystkim strach, to tylko jedne z problemów, z jakimi mieszkańcy województwa podkarpackiego mierzą się na co dzień.

Bibliografia

1. Kupiecki R., *Konflikt zbrojny na Ukrainie a bezpieczeństwo europejskie*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej” 2015, nr 3(100).
2. Nassim N. *Czarny łabędź, Jak nieprzewidywalne zdarzenia rządzą naszym życiem*, Zysk i S-ka, Poznań, 2020.
3. European Economic and Social Committee, *The war in Ukraine and its economic, social and environmental consequences*, EESC, Belgia, 2022.
4. Morawski W., *Kronika kryzysów gospodarczych*, Trio, Warszawa, 2003.
5. Pieńkowski P., *Spoleczeństwa Unii Europejskiej wobec kryzysów - aspekty funkcjonalne*. [W:] Spoleczeństwo a wojna. Wojna - kryzys - bunty mas, pod red. M. Bodziana, WSOWL, Wrocław, 2014.
6. Wołowiec T., *Finanse publiczne*, Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin, 2021.
7. Polski Instytut Ekonomiczny, *Przegląd Gospodarczy PIE*, Warszawa, 2022.

8. Śledzianowski J., *Święty Jan Paweł II wpisany w nasze walki i zwycięstwa*, Jedność, Warszawa, 2021.

9. Drucker P., *Zarządzanie w czasach burzliwych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków, 1995.

*Scientific supervision by: M. Leszczyńska, Doctor of Economics
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski, Polska*

B. Krzysztofik, Prof. Eng
B. Krochmal-Marczak, Prof. Eng
B. Ślusarczyk, Prof. Eng
E. Brągiel, MSc. Eng
Karpacka Państwowa Uczelnia w Krośnie (Polska)

DOSTĘPNOŚĆ EKOLOGICZNYCH PRODUKTÓW SPOŻYWCZYCH W DUŻYCH SIECIACH HANDLOWYCH W POLSCE

Celem pracy było poznanie opinii konsumentów mieszkających w Polsce na temat zakupu ekologicznych produktów spożywczych w dużych sieciach handlowych a także uzyskanie opinii na temat produktów ekologicznych dostępnych w tych sklepach. Przeprowadzone badania na podstawie kwestionariusza ankiety wykazały, że większość respondentów deklarowało kupno ekologicznych produktów spożywczych w dużych sieciach handlowych. Najczęściej wybieranymi sklepami przez respondentów był: Lidl, Kaufland oraz Biedronka. Wśród wybieranych produktów ekologicznych dominowały warzywa i owoce, mleko i jego przetwory oraz jaja. Decyzja zakupu żywności ekologicznej w większości przypadków miała charakter sporadyczny, przy okazji większych zakupów w marketach. Produkty „Bio” jak wynika z przeprowadzonych badań są postrzegane przez większość konsumentów jako towary lepszej jakości i zdrowotności. Większość badanych jest w stanie odróżnić produkt ekologiczny od konwencjonalnego na półce sklepowej, jednakże respondenci zaznaczają, że wybór produktów „Bio” jest niewielki a ich cena zbyt wysoka. W strukturze badanej populacji dominował udział młodych wśród konsumentów produktów ekologicznych, co jest wynikiem prowadzonej edukacji ekologicznej oraz łatwiejszego dostępu do informacji dotyczących produkcji żywności.

Słowa kluczowe: żywność ekologiczna, konsument, rynek żywności ekologicznej, produkt „Bio”

The aim of the study was to find out the opinion of consumers living in Poland on the purchase of organic food products in large retail chains, as well as to obtain opinions on organic products available in these stores. The research conducted on the basis of a survey questionnaire showed that the majority of respondents declared that they buy organic food products in large retail chains. The most frequently selected stores by respondents were: Lidl, Kaufland and Biedronka. Among the organic products chosen, vegetables and fruits, milk and milk products, and eggs dominated. The decision to buy organic food in most cases was occasional, on the occasion of larger purchases in markets. Products, "Bio", according to the survey, are perceived by most

consumers as goods of better quality and healthiness. The majority of respondents are able to distinguish between organic and conventional products on the store shelf, however, respondents indicate that the choice of „Bio” products is small and their price is too high. The structure of the surveyed population was dominated by the share of young people among consumers of organic products, which is a result of the ongoing organic education and easier access to information on food production.

Keywords: *organic food, consumer, organic food market, product, „Bio”*

Wstęp

Rynek producentów żywnościowych coraz częściej ma do czynienia ze świadomym konsumentem, który posiada coraz większy poziom wiedzy na temat jakości surowców i produktów spożywczych. Konsument ten szuka produktów najwyższej jakości oraz nienagannej zdrowotności, co inicjuje rozwój branży ekologicznych oraz certyfikowanych produktów spożywczych (Żywność 2021, Polski Rynek 2021). W latach 90. w Polsce powstawały pierwsze rozporządzenia określające szczegółowe wytyczne dotyczące produkcji żywności ekologicznej, uwzględniające zasady produkcji w rolnictwie ekologicznym (EWG nr 2092/1991, Oleszko 2006). Główną ideą przyświecającą produktom ekologicznym jest gwarancja jakości oraz zdrowotności, przez wyeliminowanie wszelkich zabiegów agrotechnicznych wymagających użycia środków chemicznych lub zastąpienie ich metodami naturalnymi, które nie mają negatywnego wpływu na środowisko oraz skład i zdrowotność produktów spożywczych (Przybylak 2015). Celem produkcji ekologicznej jest wytworzenie żywności naturalnej, której cykl produkcji nie ma negatywnego wpływu na środowisko naturalne (Domagalska i Buczkowska 2015). Żywność ekologiczna w mniejszym stopniu narażona jest na zanieczyszczenia oraz odznacza się najwyższą jakością. Produkcja ekologiczna odznacza się na tle produkcji konwencjonalnej dbałością o środowisko na każdym etapie produkcji „od pola do stołu”. Jednakże wymaga większego nakładu pracy, przez co koszt produkcji jest wyższy. Przekłada się to na końcową cenę produktu, którą ponosi konsument przy zakupie. Popularyzacja produktów ekologicznych wpływa na rosnące zainteresowanie żywnością ekologiczną również w Polsce, co wykorzystują duże sieci handlowe, wprowadzając do swojej oferty produkty spożywcze produkowane ekologicznymi metodami. Przyczynia się to do zmiany statusu produktu ekologicznego jako dobra dostępnego tylko dla najbogatszych, na produkt ogólnodostępny, na który może pozwolić sobie większość kupujących. Postęp cywilizacyjny oraz rosnąca liczba ludności świata i zmieniający się na niekorzyść rolnictwa klimat sprawiają, że występuje coraz większy problem z

dostępnością do żywności. Zjawisko to przyczynia się do coraz większej intensyfikacji rolnictwa, którego celem jest wyprodukowanie jak największej ilości żywności na danym obszarze uprawy. Stosowanie nawożenia, środków ochrony roślin dla uzyskania maksymalnych plonów oraz minimalizowanie kosztów to cechy charakteryzujące produkcję żywności konwencjonalnej. Produkty wytworzone metodami konwencjonalnymi stanowią większość wyprodukowanej żywności na świecie.

Żywność ekologiczna w świadomości polskich konsumentów

Wraz z intensyfikacją rolnictwa obserwuje się spadek jakości żywności przez nadmierną ilość azotanów w produktach roślinnych, które są szkodliwe dla ludzi i zwierząt, ponieważ w trakcie obróbki termicznej oraz trawienia azotany przemieniają się w azotyny, które są związkami silnie rakotwórczymi, blokują hemoglobinę we krwi oraz transport tlenu do tkanek (Kwasek 2011). Wzrost azotanów w produktach roślinnych spowodowany jest głównie przez zbyt intensywne nawożenie lub stosowanie nawozów azotowych słabej jakości, zanieczyszczenie gleby pestycydami lub nieodpowiednimi środkami ochrony roślin a także zanieczyszczenie powietrza przyczyniającego się do powstawania kwaśnych deszczy (www.srtech.pl).

Nawożenie azotowe jest jednak niezbędne w celu wyprodukowania takiej ilości żywności, która sprostą potrzebom ciągle wzrastającej populacji Europy i świata. Nawożenie mineralne przyczynia się do uzyskania do 30% wyższego plonu z danej uprawy w porównaniu do upraw nawożonych nawozami naturalnymi (Ladha i in. 2005).

Wraz z podwyższoną zawartością azotanów w produktach roślinnych często obserwuje się także wysoką zawartość w produktach spożywczych metali ciężkich, takich jak kadm, ołów, arsen, chrom czy nikiel. Metale ciężkie to pierwiastki występujące w żywności, których stężenie w dużym stopniu zależy od środowiska uprawy danego surowca. Zwiększona zawartość pierwiastków ciężkich charakteryzuje szczególnie surowce roślinne pozyskiwane z terenów uprzemysłowionych w sąsiedztwie ruchliwych dróg czy obszarów intensywnie nawożonych środkami chemicznymi niskiej jakości. Substancje te kumulując się w glebie, pobierane są przez rośliny i odkładane w ich tkankach (Śmiechowska i Florek 2011). Zbyt duże nagromadzenie metali ciężkich w organizmie prowadzi często do zmian nowotworowych, mutacji genetycznych, a także zaburzeń gospodarki tlenowej i fizykochemicznej (Ociepa-Kubicka i Ociepa 2012).

Nadzór instytucji kontrolujących jakość żywności oraz regulacje prawne dotyczące jej produkcji przyczyniają się do poprawy jakości i bezpieczeństwa produktów spożywczych. Wytwarzanie żywności ekologicznej ma na celu zapewnienie zdrowotności oraz jakości surowców wytworzonych metodami

ekologicznymi, przetwarzając je na gotowy produkt spożywczy. W przetwórstwie ekologicznym dopuszcza się tylko metody mechaniczne, fizyczne i biologiczne. Nie dozwolone jest stosowanie sztucznych substancji chemicznych w celu poprawienia cech jakościowych czy ilościowych. Zakazane jest również stosowanie mikroorganizmów modyfikowanych genetycznie. Przechowywanie surowców i produktów ekologicznych ma gwarantować zachowanie jakości i zdrowotności produktów. W tym celu zakazane jest stosowanie jakichkolwiek substancji chemicznych utrwalających żywność czy modyfikowanie atmosfery związkami chemicznymi.

Przetwórstwo ekologiczne zobligowane jest do spełnienia wszystkich wymagań sanitarnych i technicznych, zawartych w odpowiednich przepisach dotyczących prowadzenia przetwórstwa artykułów spożywczych, w takim samym stopniu jak przetwórstwo konwencjonalne. W skład tych wymagań wchodzi regulacje HACCP i BHP, gwarantujące bezpieczeństwo spożycia produktu oraz prawidłowość jego produkcji (Sazońska 2011).

Przepisy UE dotyczące przetwórstwa ekologicznego, regulują również sytuację, w której w danym zakładzie produkcyjnym przetwórstwo żywności odbywa się w systemie konwencjonalnym i ekologicznym. Przetwórca zobligowany jest do rozdzielania produkcji ekologicznej i konwencjonalnej przez wydzielenie osobnych, odseparowanych stanowisk oraz zróżnicowanie czasu produkcji tych metod. Jeżeli do produkcji wykorzystywane są te same maszyny i urządzenia, należy rozdzielić produkcję chronologicznie lub fizycznie, tak aby surowce nie mieszały się. Niezbędne jest również dokładne czyszczenie maszyn i urządzeń przed produkcją ekologiczną a po produkcji konwencjonalnej.

Regulacje dotyczą również sposobu przechowywania surowców, półproduktów i produktów gotowych. Zaleca się wykorzystywanie oddzielnych pomieszczeń magazynowych dla obu metod produkcji, lub w przypadkach gdzie nie jest to możliwe, zaleca się rozdzielanie fizyczne lub chronologiczne magazynowanych produktów tak, aby nie uległy mieszanii się. Niezbędne jest również odpowiednie oznaczenie produktów, aby unikać pomyłek w procesie produkcji. Kontrole przeprowadzane przez podmioty certyfikujące, upoważnione są do pobierania próbek do analiz chemicznych żywności. Analiza pozwala zweryfikować skład chemiczny i ewentualne nieprawidłowości, które są niewidoczne gołym okiem.

Reasumując, konwencjonalne metody produkcji żywności są niezbędne w celu wytworzenia takiej ilości żywności, która pozwala na pokrycie zapotrzebowania populacji człowieka oraz zagwarantowanie bezpieczeństwa żywnościowego. Natomiast żywność ekologiczna wymaga większych arealów uprawy oraz większego nakładu pracy w celu wytworzenia porównywalnej do metod konwencjonalnych ilości pożywienia. Bezsporną zaletą produktów

ekologicznych jest ich wysoka jakość i zdrowotność, oraz brak negatywnego wpływu na środowisko naturalne. Certyfikowanie żywności ekologicznej i jej oznaczenie specjalnym zastrzeżonym logo jest swoistą pieczęcią poświadczającą o zgodności oznaczenia produktu z jego właściwościami. Niestety mimo nadzoru jednostek certyfikujących oraz odpowiednich służb, zdarzają się zafałszowania ekologicznych produktów spożywczych. Z tego względu podczas kontroli stosuje się szereg metod, mających na celu identyfikację zafałszowań (Capuano 2012). Aspekt jakości i zdrowotności zdecydowanie wyróżnia żywność ekologiczną na tle żywności konwencjonalnej (Kowalska 2010). W 2015 roku rynek żywności ekologicznej oszacowano na około 77,5 mld USD. Tak dynamiczny wzrost na przestrzeni lat pozwala przypuszczać, iż do 2025 roku wartość produktów ekologicznych na świecie będzie oscylować wokół 320 mld USD (Kowalska 2015, Hermaniuk 2018). Poziom wydatków konsumenta zależy od wielu czynników, wśród których najważniejszymi są: zamożność, świadomość konsumentka oraz marketing, który zastępuje producent lub dystrybutor. W Europie, najczęściej pieniądze rocznie, w przeliczeniu na mieszkańca na produkty ekologiczne przeznaczają Szwajcarzy (177 Euro), Duńczycy (162 Euro) oraz Austriacy (127 Euro) (Willer i in. 2013). W Polsce rynek żywności ekologicznej stale się rozwija, lecz nie jest to tak dynamiczny rozwój jak w państwach Europy Zachodniej. Przyczynia się do tego rozproszenie gospodarstw ekologicznych, niska skala produkcji w gospodarstwach oraz niższy dochód niż w krajach zachodnich. Czynnikiem, który znacząco wzmógł produkcję ekologiczną w Polsce były dofinansowania do rolnictwa ekologicznego, które skłoniły wielu producentów do przejścia na system ekologiczny (Łuczka-Bakuła 2013). O skali rozwoju rynku produktów ekologicznych świadczą również dane przedstawione przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, według których w latach 2005-2015 liczba przetwórci wytwarzających produkty ekologiczne wzrosła z 99 do 562. Liczby te oznaczają wzrost o 568% w ciągu 10 lat. Jeżeli ten trend utrzyma się w kolejnych latach, prognozuje się iż w 2023r. rynek żywności ekologicznej osiągnie pułap 3 miliardów złotych. W Polsce surowcem ekologicznym produkowanym w dużej ilości nadającej się na eksport są najczęściej zboża oraz owoce jagodowe (Domagalska i Buczkowska 2015). Szacuje się iż ponad 80% produkowanej żywności ekologicznej w kraju jest eksportowana do krajów zachodniej Europy oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki. Eksportowanie produktów ekologicznych przez małych producentów, odbywa się często za pośrednictwem związków i zrzeszeń producentów żywności ekologicznej. Ten kanał dystrybucji umożliwia poszczególnym mniejszym podmiotom wytworzyć taką ilość żywności, która będzie chętnie odbierana przez duże sieci handlowe (Łukasiński 2008).

W sklepach sieci handlowych w Polsce, dominującymi produktami ekologicznymi jest żywność pochodząca z krajów Europy zachodniej. W wielu przypadkach jest to żywność wysoko przetworzona z produktów ekologicznych, które uprzednio zostały importowane z Polski.

Asortyment ekologicznych produktów spożywczych w dużych sieciach handlowych, zarówno w sklepach stacjonarnych jak i internetowych, opiera się głównie na nieprzetworzonych produktach pochodzenia roślinnego. Ze względu na brak środków wydłużających termin przydatności do spożycia, oraz mniejszą ilość towaru dostępnego na rynku, wiele produktów ekologicznych pojawia się w ofercie sezonowo, w wyniku czego zmniejsza oferowany wachlarz eko-produktów dostępnych w sklepach (Pilarczyk i Nestorowicz 2010).

Obecnie kładzie się duży nacisk na promowanie produktów ekologicznych, przez różne działania marketingowe mają na celu zachęcić konsumenta do zakupu jednocześnie wspierając rynek ekologiczny. W tym celu stosuje się różne promocje oraz oferty specjalne, osobne ekspozycje towarów ekologicznych czy reklamę w środkach masowego przekazu. Na rynku polskim, w celu propagowania produktów ekologicznych, przeprowadzana są działania państwowe (kampania promocyjna rolnictwa ekologicznego), społeczne oraz bezpośredni marketing sprzedawców żywności ekologicznej. Działania państwowe oraz społeczne odnoszą się do ogółu dóbr ekologicznych, natomiast formy promocji wykorzystywane przez duże sieci handlowe ukierunkowane są do konkretnych produktów dostępnych w sklepach (Maciejczak 2016).

Zainteresowanie konsumentów polski ekologicznymi produktami spożywczymi

Popularyzacja oraz lepsza dostępność produktów ekologicznych w sklepach, przekłada się na rosnące zainteresowanie tymi produktami przez coraz szersze grono odbiorców. Konsument świadomy zagrożeń oraz skutków związanych z działalnością człowieka chętniej sięga po naturalne produkty spożywcze (Bostrom i Klintman 2011, Cichočka i Grabiński 2009). Najważniejszym czynnikiem mającym zdecydowany wpływ na zachowania konsumentów i podejmowane przez nich wybory jest postęp technologiczny. Popularnymi motywami ruchów proekologicznych konsumentów jest zakup produktów ekologicznych ze sprawdzonych źródeł, od producentów którzy realnie dbają o środowisko naturalne oraz bojkot moralny, czyli rezygnacja z kupowania produktów firm działających nieetycznie (Dąbrowska i Janoś-Kresło 2012). Przeciętny konsument nie jest w stanie zdefiniować, czym różnią się produkty ekologiczne od produktów im podobnych. Wskazuje się na potrzebę edukacji w tym zakresie przez system oświaty, oraz poszerzenie

nauczania o zakres zrównoważonego rozwoju (Howaniec 2010). Wyższa cena, którą należy zapłacić za produkty ekologiczne utwierdza konsumentów w świadomości zastosowania przez sieci handlowe sposobu na pozyskanie większych środków od swoich klientów (Świstom 2012).

Trudnością w przekonaniu konsumenta do zakupu ekologicznych produktów spożywczych, jest trudność w dostrzeżeniu przez potencjalnego nabywcę korzyści jakie otrzymuje. Korzyści te choć są znaczące, nie są uwidaczniane. Produkty opatrzone oznakowaniem produktu ekologicznego nie są wystarczającą formą przekazu. Dla konsumentów o niskich lub średnich zarobkach głównym determinantem skłaniającym do zakupu danego dobra jest cena. Na niekorzyść sprzedaży produktów ekologicznych wpływa fakt, iż są to dobra droższe od towarów podobnych wytworzonych w formie konwencjonalnej (Pilarczyk i Nestorowicz 2010). Na wysokość ceny wpływa bezpośrednio mniejsza ilość produkowanej żywności ekologicznej, pracochłonność produkcji oraz wyższy koszt wytworzenia, restrykcyjne regulacje prawne oraz kanały dystrybucji. W celu zmiany tej sytuacji niezbędna jest lepsze informowanie konsumenta o zaletach produktu ekologicznego od samych sprzedawców czy producentów oraz jasny przekaz o cechach produktów, na które należy zwrócić uwagę przy zakupie autentycznej żywności ekologicznej (Zalejski i Faszczewska 2012). Celem niniejszej pracy jest poznanie opinii konsumentów mieszkających w Polsce na temat zakupu ekologicznych produktów spożywczych w dużych sieciach handlowych a także uzyskanie opinii na temat produktów ekologicznych dostępnych w tych sklepach..

Material i metody badań

Badania przeprowadzono w 2021 roku wśród 100 respondentów o zróżnicowanym miejscu zamieszkania, płci, wieku i wykształceniu oraz statusie majątkowym. Uzyskane wyniki zamieszczono w tabeli 3. Zróżnicowany wiek, status społeczny oraz sytuacja materialna respondentów pozwoliły na porównanie różnych grup społecznych w odniesieniu do zakupu ekologicznych produktów spożywczych. Przeprowadzono także wyniki badań dotyczące oferty produktów ekologicznych wybranych dużych sieci handlowych usytuowanych w Polsce, takie jak: Biedronka, Lidl, Lewiatan, Auchan, Tesco, Kaufland, Carrefour, Żabka, Dino, Intermarché.

Porównano także ceny produktów ekologicznych z produktami konwencjonalnymi oraz rozpoznano potencjalne bariery związane z zakupem produktów ekologicznych przez klientów.

Zebrane wyniki pozwoliły wskazać bariery, jakie stoją na przeszkodzie przy zakupie produktów ekologicznych przez konsumenta, oraz cechy jakie powinny posiadać produkty aby klient był zainteresowany ich zakupem.

Wyniki badań

Większość dużych sieci handlowych działających na terenie Polski to sklepy należące do podmiotów zagranicznych. Podmioty te tworząc spółki oraz duże koncerny, wchłaniają rodzime dla danego kraju sieci sklepów. W 2018 roku według magazynu „Forbes”, 20 największych sieci handlowych w Polsce wygenerowało prawie 190 miliardów złotych przychodów. Jest to niemal 6% wzrost w stosunku do roku poprzedniego. Niestety większość wypracowanego kapitału wpływa na zagraniczne konta korporacji prowadzących sieci handlowe w Polsce (www.forbes.pl).

Tabela 1

Największe sieci handlowe w Polsce w 2018r oraz ich marki własne produktów ekologicznych.

Nazwa sieci sklepów	Nazwa spółki	Kraj macierzysty	Przychody (mld zł)	Wzrost do roku poprzedniego (%)	Własna marka produktów ekologicznych	Logo
Biedronka	Jerónimo Martins	Portugalia	51,19	5,84	goBIO	
Lidl	Schwarz-Gruppe	Niemcy	18,30	14,03	BIO Organic	
Lewiatan	Grupa Eurocash	Polska	12,50	8,70	-	-
Auchan	Auchan Groupe	Francja	12,04	- 3,68	Auchan bio	
Tesco	Salling Group	Wielka Brytania	11,13	- 4,90	TESCO ORGANIC	
Kaufland	Schwarz-Gruppe	Niemcy	9,90	- 1,78	K-BIO	
Carrefour	Carrefour Groupe	Francja	9,23	5,13	Carrefour BIO	
Żabka	Żabka Polska	Polska	7,03	7,10	-	-
Dino	Dino Polska	Polska	5,84	30,86	-	-
Intermarché	Les Mousquetaires	Francja	5,16	3,40	Intermarché BIO	

Źródło: <https://www.forbes.pl/handel/raport-najwieksze-sieci-handlowe-w-polsce-2019-forbes-najwazniejsze-wnioski/> (dostępne: 04.11.2021)

Aby sprostać stale rosnącemu w ostatnich latach popytowi na produkty ekologiczne, sklepy sieciowe sukcesywnie wprowadzają produkty BIO do swojego asortymentu, stale go powiększając (tabela 1). Podstawą utrzymania prawidłowej podaży w stosunku do popytu, jest szczegółowe zaplanowanie stabilnych dostaw produktów ekologicznych, charakteryzujących się powtarzalnością danego wyrobu. Żywność ekologiczna stanowi obecnie

niewielki procent produktów spożywczych oferowanych przez duże sieci handlowe (tabela 2). Przyczynia się to do konieczności wyróżnienia i rozpropagowania tego rodzaju produktów wśród pozostałego asortymentu. Liczne sieci handlowe wprowadziły do swoich sklepów produkty ekologiczne pod swoją własną marką. Zabieg ten pomaga szybciej zidentyfikować produkt ekologiczny na półce sklepowej oraz grupuje produkty ekologiczne w jeden podmiot, który łatwiej reklamować w środkach masowego przekazu. Ustanowiona marka grupująca produkty ekologiczne w danej sieci handlowej, z czasem może zostać uznana jako swoista oznaka wysokiej jakości produktów ekologicznych.

Tabela 2

Produkty będące asortymencie sklepów stacjonarnych

Sieć handlowa	Biedronka	Lidl	Auchan	Tesco	Kaufland	Carrefour	Intermarché	Lewiatan, Żabka, Dino
owoce i warzywa	x	x	x	x	x	x	x	x
soki	x	x	x	x	x	x	x	
przetwory owocowo-warzywne	x	x	x	x	x	x	x	
jaja	x	x	x	x	x	x	x	x
mleko i jego przetwory	x	x	x	x	x	x	x	x
makarony i kasze	x	x	x	x	x	x	x	
pieczywo	x	x	x	x	x	x	x	
wędliny				x	x	x		
mięsa i ryby				x	x	x		
słodycze	x	x	x	x	x	x		
przekąski		x	x	x	x	x		
wina i alkohole				x	x	x		
dania gotowe	x	x		x	x	x		
orzechy i bakalie		x		x	x	x	x	
herbata i kawa	x	x		x	x	x	x	
ziola i przyprawy	x	x		x	x	x	x	
tłuszcze		x	x	x	x	x	x	

Źródło: Badania własne

Produkty stanowiące podstawę oferowanych wyrobów ekologicznych, najczęściej wybieranych przez konsumentów to warzywa i owoce, mleko i jego przetwory oraz jaja. W ofercie znajdują się również soki i przetwory owocowe, makarony i kasze oraz pieczywo. Są to produkty również często kupowane, przez które łatwiej zachęcić konsumenta do spróbowania produktu ekologicznego. Ekologiczne wędliny, mięsa i ryby oraz alkohole to produkty, które pojawiły się na półkach mniejszości sklepów dużych sieci handlowych. Są to produkty, których wytworzenie jest bardziej skomplikowane a zarazem ich cena jest wyższa. Nie są to produkty wybierane tak często jak pozostałe kategorie żywności, przez co niewiele sklepów decyduje się na wprowadzenie ich na półki sklepowe.

W pracy przedstawiono wyniki badań dotyczące dostępności produktów ekologicznych oraz ich preferencji zakupowych przez badaną grupę respondentów będących klientami dużych marketów.

Tabela 3

Preferencje zakupowe badanych

Pytanie	Udział (%)				
Czy kupuje Pan/Pani ekologiczne produkty spożywcze w dużych sieciach handlowych?	Tak (75)			Nie (25)	
Sieci, w których najczęściej dokonywane są zakupy ekologicznych produktów	Lidl (~34)		Biedronka (~20)	Kauflant (~16)	Nie kupuje (~17)
Trzy najczęściej kupowane produkty ekologiczne	Owoce, warzywa (26,5)		Mleko i jego przetwory (12,4)		Jaja (14,6)
Częstotliwość zakupu produktów ekologicznych	Raz w tyg. (29)	Sporadycznie (20)	Kilka razy w tygodniu (15)		Nie kupuje (22)
Co decyduje o zakupie produktów ekologicznych?	Zdrowsze (30,5)	Wyższej jakości (27,9)	Smaczniejsze (12,3)	Produkcja przyjazna środowisku (9,7)	Nie kupuje (14,3)
Ocena oznakowania produktów ekologicznych	Dobrze (52)	Odróżnione po dokładnych oględzinach (31)		Niejednoznaczne (3)	Nie ma zdania (14)
Bogactwo asortymentu produktów ekologicznych	Bardzo duży (4)	Duży (32)	Mały (44)		Bardzo mały (19) Brak (1)
Ceny produktów ekologicznych	Nie ma różnicy (5)		Są nieco droższe od konwencjonalnych (58)		Są dużo droższe (34)
Zgodność produktu z jego oznaczeniem	Tak (39)		Mam wątpliwość (41)		Nie (1) Nie kupuję (16)
Co może poprawić sprzedaż produktów ekologicznych	Niższa cena (35,2)	Większy wybór asortymentu (20,8)		Zastosowanie opakowań ekologicznych (15,2)	Zgodność z oznakowaniem (14,6)

Źródło: Badania własne

Większość respondentów deklaruowało kupno ekologicznych produktów spożywczych w dużych sieciach handlowych. Najczęściej wybieranymi sklepami przez respondentów był: Lidl, Kaufland oraz Biedronka. Wśród wybieranych produktów ekologicznych dominowały warzywa i owoce, mleko i jego przetwory oraz jaja. Decyzja zakupu żywności ekologicznej w większości

przypadków miała charakter sporadyczny, przy okazji większych zakupów w marketach.

Produkty „Bio” jak wynika z przeprowadzonych badań są postrzegane przez większość konsumentów jako towary lepszej jakości i zdrowotności. Większość badanych jest w stanie odróżnić produkt ekologiczny od konwencjonalnego na półce sklepowej, jednakże respondenci zaznaczają, że wybór produktów „Bio” jest niewielki a ich cena zbyt wysoka. Większość ankietowanych nie ma pełnego zaufania do zgodności produktu z jego oznaczeniem. Konsumenti produktów ekologicznych sugerują, że w największym stopniu na poprawę sprzedaży ekologicznych produktów spożywczych w dużych sieciach handlowych wpłynąć mogłoby obniżenie ich cen w porównaniu do żywności konwencjonalnej.

Przeprowadzone badanie wykazało, że większość klientów dużych sieci handlowych kupuje ekologiczne produkty spożywcze. Wynik ten świadczy o rosnącej w społeczeństwie świadomości ekologicznej oraz dbałości o środowisko naturalne. Konsumenti decydujący się na zakup produktu ekologicznego wykazują postawę proekologiczną, oraz dbałość o zrównoważony rozwój. W strukturze badanej populacji dominował udział młodych wśród konsumentów produktów ekologicznych, co jest wynikiem prowadzonej edukacji ekologicznej oraz łatwiejszego dostępu do informacji dotyczących produkcji żywności.

Wielu młodych konsumentów ulega aktualnym trendom, przez co zmienia się ich postawa i styl odżywiania. Zalejski oraz Faszczewska (2012) również w swych badaniach zwracają uwagę na proekologiczne postawy konsumentek, zwłaszcza u ludzi młodych. Propagowanie troski o środowisko oraz konieczność zmiany codziennych nawyków, promuje sprzedaż produktów ekologicznych w dużych sieciach handlowych. Sieci te wykorzystując ekotrend, stopniowo rozbudowują ofertę produktów ekologicznych w swoich sklepach.

Konsumenti produktów ekologicznych decydują się na ich zakup przez wzgląd na zdrowotność oraz wyższą jakość żywności (Wojciechowska-Solis i Soroka 2016). Badania Cichockiej (2009) również podkreślają przekonanie konsumentów produktów ekologicznych co do ich lepszej zdrowotności, względem żywności konwencjonalnej. Dodatkowym motywem jest również dbałość o środowisko naturalne. Deklarowana zdrowotność oraz smakowitość produktów ekologicznych, jest zaciemniana przez nieufność konsumentów w zapewnienia producentów żywności ekologicznej (Grzybowska-Brzezińska i Grzywińska-Rąpca 2016). Większość badanych ma wątpliwości co do zgodności kupowanego ekologicznego produktu w dużej sieci handlowej z jego oznaczeniem. Znaczącą przeszkodą jest również wyższa cena oraz

ograniczony asortyment dostępnej żywności „Bio” w sklepach sieci handlowych.

Podczas dokonywania zakupów dbałość o środowisko postrzegana jest przez wielu respondentów jako forma prestiżu (Witek 2018). Potwierdzenie tej tezy zauważyć można analizując wyniki badań własnych, gdzie znaczna część respondentów deklarująca dobrą lub bardzo dobrą sytuację finansową, nie wskazuje obniżenia cen jako możliwego determinantu wzrostu sprzedaży produktów ekologicznych w dużych sieciach handlowych. Osoby zamożne w zamian za to, wskazują na konieczność stosowania opakowań ekologicznych oraz powiększenie asortymentu dostępnej żywności eko.

Bibliografia

1. Bostrom M., Klintman M. 2011. Eco-standards, product labeling and Green consumerism, wyd. MacMillan, Basingstoke, Wielka Brytania, 2.
2. Capuano E., Boerrigter-Enling R., van der Veer G. 2012. Analytical authentication of organic products: an overview of marker. *Journal of Science of Food and Agricultural*. 93(1), 12-28.
3. Cichocka I., Grabiński T. 2009. Psychograficzno-motywacyjna charakterystyka polskiego konsumenta żywności ekologicznej. *Żywność. Nauka. Technologia. Jakość*, 5(66), 107-118.
4. Dąbrowska A., Janoś-Kresło M. 2012. Etyka działalności przedsiębiorstw a etyka postępowania konsumentów. *Marketing i Rynek*, 1, 10-16.
5. Domagalska J., Buczkowska M. 2015. Rolnictwo ekologiczne – szanse i perspektywy rozwoju. *Problemy Higieny i Epidemiologii*. 96(2), 370-376.
6. Grzybowska-Brzezińska M., Grzywińska-Rapca M. 2016. Atrybuty żywności ekologicznej determinujące wybory konsumentów. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 114, 57-68.
7. Hermaniuk T. 2018. Postawy i zachowania konsumentów na rynku ekologicznych produktów żywnościowych. *Handel Wewnętrzny*, 2(373), 189-199
8. Howaniec M. 2010. Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju w Polsce – czego brakuje?, *Journal of Ecology and Health*, 4, 178.
9. Kowalska A. 2010. Jakość i konkurencyjność w rolnictwie ekologicznym, wyd. Difin, Warszawa, ss. 295.
10. Kowalska A. 2015. Rolnictwo ekologiczne jako czynnik rozwoju zrównoważonej konsumpcji, *Journal of Agricultural and Rural Development*, 3(37), 467-476.

11. Kwasek M., Brzostek-Kasprzak B., Michna W., Obiedziński M. W. 2011. Jakość i bezpieczeństwo żywności a zdrowie konsumenta – z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym, Wyd. ERiGŻ – PIB, Warszawa, 8(13), 25.
12. Ladha J., Pathak K., Krupnik H., Six T., Van Kessel C. 2005. Efficiency of fertilizer nitrogen in cereal production: retrospects and prospects. *Advances in Agronomy*, 58, 85-156.
13. Łuczka-Bakuła W. 2013. Rozwój rolnictwa ekologicznego na tle wsparcia w ramach PROW 2004-2006 i PROW 2007-2013, *Journal of Agricultural and Rural Development*, 4(30), 161-175.
14. Łukasiński W. 2008. Zarządzanie jakością produktu ekologicznego. *Żywność. Nauka. Technologia. Jakość*, 1(56), 146-153.
15. Maciejczak M. 2020. Marketing żywności ekologicznej w Europie i Polsce. Artykuł opublikowany na www.maciejczak.pl, dostęp w dniu 22.12.2020
16. Ociepa-Kubicka A., Ociepa E. 2012. Toksyczne oddziaływanie metali ciężkich na rośliny, zwierzęta i ludzi – Inżynieria i ochrona środowiska, 2, 169-180.
17. Oleszko A. 2006. Prawo żywnościowe rynku wspólnotowego. Wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 193,
18. Pilarczyk B., Nestorowicz R. 2010. Marketing ekologicznych produktów żywnościowych. Wyd. Wolters-Kluwer Polska, Warszawa
19. Przybylak K. 2015. Rynek żywności ekologicznej w Polsce w 2015 roku. Najnowsze dane w pigułce, <http://biokurier.pl/aktualnosci/3350-rynek-zywnosci-ekologicznej-w-polsce-w-2015-roku-najnowsze-dane-w-pigulce> [dostęp: 08.04.2022].
20. Sazońska B. 2011. Wymogi formalno-prawne dla przetwórstwa ekologicznego. Wyd. CDR Radom, Radom, 1-21..
21. Śmiechowska M., Florek A. 2011. Zawartość metali ciężkich w wybranych warzywach z uprawy konwencjonalnej, ekologicznej i działkowej. *Journal of Research and Applications in Agricultural Engineering*, 56(4), 152-156,
22. Świstom K. 2012. Eko daleko od nas. *Marketing w Praktyce*, 2, 60-61.
23. Willer H., Lernoud J., Home R. 2013. The world of organic agriculture statistics and emerging trends, Wyd. FiBL&IFOAM, Bonn, Niemcy, 29.
24. Witek L. 2018. Ceny produktów ekologicznych a zachowania konsumentów, *Handel Wewnętrzny*, 3(374), 406-414,
25. Wojciechowska-Solis J., Soroka A. 2016. Kryteria zakupu żywności ekologicznej przez polskich konsumentów w odniesieniu do konsumpcji

światowej. Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, problemy Rolnictwa Światowego, 16, 353-361.

26. Zalejski J., Faszczewska K. 2012. Zachowanie polskich konsumentów wobec produktów ekologicznych, *Ekonomia i Zarządzanie*, 4(3), 92-104.

27. Żywność ekologiczna w Polsce. Raport 2021. https://jemyeko.com/wp-content/uploads/2021/07/raport_05-07-2021.pdf (dostępny: 05.11.2022).

28. <https://www.srtech.pl/dlaczego-mierzymy-azotany> (dostępny: 16.09.2020).

29. <https://www.forbes.pl/handel/raport-najwieksze-sieci-handlowe-w-polsce-2019-forbes-najwazniejsze-wnioski/9y27ql1> (dostępny: 04.11.2020)

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У доповіді представлені основні перспективи та проблеми для України, з якими вона може зіштовхнутися на шляху своєї інтеграції в Європейський Союз. В основу покладено проблеми та перспективи саме економічні. Економічна інтеграція розглянута як макроекономічна співпраця. ЄС надає значну фінансову допомогу, особливо зараз в часи війни, і сподіваємося на його допомогу після її завершення, зокрема допомогу спрямовану на відбудову та стабілізацію економіки. В роботі розглянуті перспективи як для України, так і для ЄС, а також спектр проблем, які наявні в системі Євросоюзу.

***Ключові слова:* Європейський Союз, євроінтеграція, проблеми євроінтеграції, співробітництво.**

The report presents the main prospects and problems for Ukraine that it may face on the way to its integration into the European Union. It is based on economic problems and prospects. We highlighted the main goals of economic integration, such as: sustainable development of economic institutions, balanced economic interpenetration and growth, and raising the standard of living of Ukrainians. We considered economic integration as macroeconomic cooperation. The EU provides significant financial assistance, especially now during the war, and we hope for its assistance after its end, in particular, assistance aimed at the reconstruction and stabilization of the economy. The paper examines prospects for both Ukraine and the EU, as well as a range of problems that exist in the European Union system.

***Keywords:* European Union, European integration, problems of European integration, cooperation**

Вступ. Характерною рисою сучасного світового розвитку країн є активізація інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчують на собі їхній вплив. Після останнього розширення ЄС Україна стала безпосереднім сусідом Євросоюзу. Це відкриває нові можливості для поглиблення співпраці між Україною та ЄС [1, с. 72]. Повна інтеграція України до економічного простору Європейського союзу актуалізує питання місця нашої країни в євроінтеграційних процесах, як політичних, так і економічних. Зараз, в часи війни з Росією,

особливо актуальним є дослідження переваг та проблем вступу нашої країни до Євросоюзу.

Мета. Відтоді як Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС ми вважаємо необхідним глибше проаналізувати можливі економічні переваги та недоліки подальшої інтеграції України до європростору.

Результати досліджень. В ідеалі, для того, щоб перехід України до ЄС був найменш безболісним, для підтягнення економіки нашої країни знадобилося б щонайменше 10 років. Але наразі перспективи зросли через вторгнення Росії до України, тому Україні потрібний ЄС, а ЄС потрібна Україна. По-перше, це питання безпеки зараз і безпеки у майбутньому. Зараз Україна є надійним «щитом» для Європи. Європейські союзники допомагають нам озброєнням, певними технологіями, фінансами. Досвід, якого Україна набуває зараз неоціненний. Коли військові дії завершаться, ми зможемо поділитися своїм досвідом, і перейняти досвід інших у спільноті ЄС. Це в свою чергу повинно оптимізувати колективну безпеку Європейського Союзу. Через військову ескалацію в нашій країні, країні ЄС вже переглядають свої підходи до безпеки та займаються оптимізацією бюджетів. Ситуація в Україні консолідує ЄС і робить ще сильнішим гравцем його в майбутньому на світовій шахівниці.

Перейдемо до економічного фактора. Саме Євросоюз найкрупніший економічний партнер України за відновлюваними галузями. У 2021 році Україна наростила експорт до ЄС в 1,5 рази. Хоча й тут спостерігаються мінуси: експерти вбачають у зростанні експорту до ЄС не лише успіхи уряду та окремих українських галузей, а й рекордну світову інфляцію, що стала наслідком пандемії. Через неї у світі дорожчають більшість товарів та послуг [2]. Нарощувався експорт металургійної промисловості, машинобудування та сільсько-господарської продукції. Ні для кого не є секретом, що Україна – один із найбільших ринків сировини, саме с-г продукції. Ми впевнилися в цьому, коли Росія блокувала ввезення нашого зерна до інших країн і зараз вийшла із «зернової угоди». Цей продукт стає свого роду дефіцитним в країнах ЄС і відбувається його подорожчання. Україна експортує не тільки товари, ІТ-експорт у минулому році перевищив 5 мільярдів доларів. Також Україна посідає перше місце серед країн Східної Європи за привабливістю для ІТ-аутсорсингу та найму програмістів [3]. У 2019 році експорт до ЄС становив 19,1 млрд євро [4]. Тому Україна має значний потенціал для економічних зв'язків з ЄС, які вигідні обом сторонам.

Не останню роль у перспективах відіграють і ресурси, зокрема енергетичні. Україна залишається важливою транзитною країною для російського газу, який надходить до ЄС, не дивлячись на «Північний

потік». Наша країна – один із найбільших виробників електроенергії в Європі. Українські енергосистеми частково інтегровані з Європейською мережею операторів систем передачі електроенергії. Україна постачає електроенергію до чотирьох країн-членів ЄС: Угорщини, Польщі, Румунії та Словаччини [5]. І зараз, і після війни, європейським країнам знадобляться руди, природний газ та горючі сланці, на які багата Україна. Така вигода для ЄС. Нам, зі свого боку, цікаво бути партнером у видобутку сировини, її подальшій переробці та створенні ланцюжків доданої вартості.

Перейдемо до можливих проблем, які можуть виникнути на шляху інтеграції. Проблемою може стати ослаблення потенціалу економічного зростання. Так наприклад, середньорічні темпи приросту ВВП у країнах Центральної та Східної Європи на початковому етапі вступу до ЄС виявилися значно нижчими, ніж до вступу (країни Балтії, Словенія, Угорщина). До вступу ВВП означених країн становив 4-7% , після – 0,4-4%. Не забуваємо й про боргову катастрофу з Грецією, економіку якої підтримувала протягом певного часу Німеччина. Такі проблеми можуть бути як короткочасними, швидкоплинними, так і набувати тривалого характеру. Немає стовідсоткової вірогідності, що таке станеться, але ми й не можемо повністю виключити цю ситуацію. Не варто забувати й про ефект боргової кризи. Одразу після 1990 року рівень державного боргу до ВВП у єврозоні зріс у 1,5 рази. Це найвищі темпи зростання серед країн ОЕСР. Погіршилася ситуація з державними боргами і в країнах ЦСЄ: з початком кризи вони зросли з 38 до 49% ВВП, а в Угорщині - до 80% і вже перевищили Маастрихтський критерій. Характерно, що в тих країнах ЄС, у котрих був вищий рівень державного боргу до ВВП, був і вищий дефіцит державного бюджету. Отже, боргова криза значною мірою зумовила бюджетну кризу[5]. Це ж може статися й після війни в Україні, що вплине не лише на економіку нашої країни, а й на інші країни ЄС. Проблема, з якою також можна зіткнутися під час інтеграції до ЄС це офшори та тіньовий капітал. В Україні ця проблема є й зараз. Але не варто думати, що зі вступом в ЄС вона зникне. Офшоризація та тінізація капіталу разом зі зростанням боргової залежності в ЄС істотно знижує його інтеграційну привабливість.

Розглянувши основні фактори, які можуть стати як недоліками, так і перспективами, ми не можемо сказати, що вище згадані «мінуси» ЄС обов'язково стануть нам на заваді. Все таки, при раціональному економічному плануванні, Україна буде «в плюсі». Коли ми долучимося до ринку та простору Євросоюзу, ми долучимося до високої культури ефективного ринкового господарювання і тим самим підвищимо рівень своєї економіки. Незважаючи на те, що деякі країни в цьому союзі іноді

стикаються із вище згаданими проблемами, інноваційність ЄС перевищує 75% [5]. Який показник є найхарактернішим показником ефективності економіки країни? Це продуктивність праці. За цим показником ЄС, особливо його провідні країни, посідає перші позиції у світі [5]. До того ж, вступ до ЄС – це можливість залучити більше інвестицій. Вступ до ЄС допоможе нам здійснити модернізацію та низку реформ, зокрема й реформу децентралізації. Знову ж таки, показники реформ в ЄС одні з найвищих у світі. В роботі ми зосередилися більше саме на економічних аспектах. В таблиці нижче можна побачити сильні і слабкі сторони як економічні, так і політичні та соціальні.

Таблиця 1

Аналіз сильних і слабких сторін інтеграції України до ЄС

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1. Політичні переваги:</p> <ul style="list-style-type: none"> – європейська колективна безпека; – членство в НАТО; – стійка плюралістична демократична правова держава; – розбудова демократичних інституцій. 	<p>1. Політичні недоліки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – часткова втрата суверенітету; – невизначеність місця України в стратегії розвитку ЄС; – погіршення відносин із країнами Митного союзу.
<p>2. Економічні переваги:</p> <ul style="list-style-type: none"> – макроекономічна стабільність; – технологічна модернізація; – забезпечення вільного доступу до новітніх технологій, капіталу, інформації; – надання субсидій сільському господарству; – залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій в українську економіку; – створення нових робочих місць; – спільні митні тарифи; – антидемпінгова політика; – протекціонізм і контроль експорту 	<p>2. Економічні недоліки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – низький рівень ВВП та дохід на душу населення; – втрата конкурентоспроможності певних галузей економіки; – недостатньо високий рівень наповнення вітчизняними товарами внутрішнього ринку; – неконкурентоспроможна на зовнішньому ринку продукція; – складність переходу на європейський рівень цін; – квотування певних видів товарів; – відтік кваліфікованої робочої сили.
<p>3. Соціальні переваги:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ефективний захист прав людини в інституціях ЄС; 	<p>3. Соціальні недоліки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ускладнення візового режиму зі східними сусідами (гуманітарні

<ul style="list-style-type: none"> – упровадження соціальних стандартів у сферах охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту та соціального страхування; – ефективний захист прав працівників; – забезпечення високого рівня життя населення; – відкриття кордонів до вільного пересування населення; – розвинена система охорони довкілля; – формування нового загальнодержавного менталітету. 	<p>питання)</p>
<p>Можливості</p>	<p>Загрози</p>
<p>1. Політичні перспективи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – встановлення стабільної політичної системи; – зменшення корупції; – сприйняття України як важливого суб'єкта політичних відносин; – активізація співробітництва у боротьбі з організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом 	<p>1. Політичні загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> – небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманським світом
<p>2. Економічні перспективи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу; – упровадження стандартів ЄС у виробництві;– уніфікація цін на енергоносії; – транспортні перевезення в рамках країн-учасниць;– вихід на ринок ЄС; – підвищення конкурентної спроможності вітчизняного 	<p>2. Економічні загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> – переміщення до України шкідливих виробництв; – використання дешевої ресурсно-сировинної бази України; – скорочення обсягів традиційного українського експорту до ЄС; – використання дешевої робочої сили України; – витіснення національних

товаровиробника; – підвищення кваліфікації робочої сили; – надання пріоритетів інтелектуальним інвестиціям у високі технології; – використання фондів регіонального розвитку ЄС для прискореного виходу на вищий рівень економічного розвитку стосовно країн Євросоюзу	товаровиробників із внутрішнього ринку; – високі європейські ціни.
3. Соціальні перспективи: – формування середнього класу; – права на вільне працевлаштування; – адекватна оплата та безпека праці; – реформування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту; – соціальне партнерство між урядом, бізнесом та робітниками.	3. Соціальні загрози: – поглиблення демографічного спаду; – незаконна міграція населення та вплив кадрів; – зростання безробіття

Джерело: [1].

Як демонструє таблиця 1, переваги вступу до ЄС є більш істотними, аніж недоліки.

Висновки. Ми проаналізували можливі проблеми, які можуть виникнути на шляху євроінтеграції України, серед яких ослаблення потенціалу економічного зростання, ефект боргової кризи, офшортизація, високі європейські ціни, витіснення національних товаровиробників тощо. Серед переваг: безпека, досвід, нарощування інвестиційного потенціалу, упровадження європейських стандартів виробництва, підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку. Так, на своєму шляху до євроінтеграції доведеться пройти тернистий шлях, щоб підтягнути рівень економіки, стабілізувати його, або хоча б повернути до передвоєнного стану, аби ЄС не обернувся для нашої країни другою Грецією. Наша країна є важливою для Європейського Союзу. Словами Романо Проді: «Україна важлива для Європи як джерело економічного зростання та енергетичної безпеки. Людський, інженерно-технічний потенціал та земельні багатства України допоможуть продовжити перетворення Європи на центр світового масштабу».

Список використаних джерел

1. Федоришина О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. Ефективна економіка». 2019. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1103>.
  2. Україна в півтора раза наростила експорт до ЄС: що відбувається. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-ekonomika-export-zerno-metal-mashyny-es-rf/31568426.html>
  3. ІТ-експорт перевищив \$5 млрд у 2020». DOU. URL: <https://dou.ua/forums/topic/32803/>
  4. Ukraine. European Commission. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en#:~:text=Ukraine%20exports%20to%20the%20EU,%E2%82%AC24.2%20bn%20in%202019.
  5. Україна – ЄС: проблеми інтеграції. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/international/ukrayina-yes-problemi-integraciyi-.html>
- Науковий керівник: Р.М. Ключник, кандидат політичних наук, доцент**

PRZEDSIĘBIORCZY KRAJOBRAZ POLSKI ORAZ NIEMIEC W LATACH 2011-2021

Rozpoczynanie działalności gospodarczej poprzedzone jest szeregiem czynności cywilno-prawnych, które umożliwiają zaistnienie nowej firmy przyczyniając się do zwiększenia zamożności jednostki, co za tym idzie budżetu państwa, a w rezultacie całego społeczeństwa. Jednak, aby przedsiębiorca rozpoczął twórczy proces przekształcania rzeczywistości wystąpić muszą pewne czynniki, które zachęcą do rozpoczęcia działalności oraz dadzą poczucie bezpieczeństwa i świadomość szans. Czynniki te mogą leżeć po stronie państwa, ale wiele z nich zależy od indywidualnych uwarunkowań jednostek. Celem artykułu jest ocena porównawcza krajobrazu przedsiębiorczego Polski na tle gospodarki niemieckiej na przestrzeni 10 lat. W analizie posłużono się danymi opublikowanymi przez Global Entrepreneurship Monitor oraz Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości. Dodatkowo wykonano także przegląd literatury umożliwiający zrozumienie wagi przedsiębiorczości w ogólnym rozwoju gospodarki oraz dokonano identyfikacji podstawowych czynników, które stymulują bądź hamują jej rozwój. Analiza zgromadzonych danych obejmuje Polskę oraz Niemcy, a w krajach tych wyszczególniono zaproponowane przez GEM tak zwane Ramowe Warunki Przedsiębiorczości, które pozwoliły na ogólną identyfikację tych gospodarek w zakresie wsparcia rozwoju przedsiębiorczości. Dodatkowo dane i wskaźniki GME umożliwiają badanie gospodarek pod względem ogólnych nastrojów w nich panujących pod względem przedsiębiorczości.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, rozwój, gospodarka

Starting a business activity is preceded by a number of civil and legal activities that enable the emergence of a new company, contributing to an increase in the wealth of an individual, and thus the state budget, and, as a result, the entire society. However, in order for an entrepreneur to start a creative process of transforming reality, there must be certain factors that will encourage him to start a business and give a sense of security and awareness of opportunities. These factors may be at the side of the state, but many of them depend on the individual circumstances of individuals. The aim of the article is to compare the entrepreneurial landscape of Poland against the background of the German economy over a period of 10 years. The analysis used data published by the Global Entrepreneurship Monitor and the Polish Agency for

Enterprise Development. In addition, a literature review was also made to understand the importance of entrepreneurship in the overall development of the economy, and the basic factors that stimulate or inhibit its development were identified. The analysis of the collected data covers Poland and Germany, and in these countries the so-called Framework Conditions for Entrepreneurship proposed by GEM were specified, which allowed for the general identification of these economies in terms of supporting entrepreneurship development. In addition, GME data and indicators make it possible to study economies in terms of their general entrepreneurial sentiment.

Key words: entrepreneurship, development, economy

Wprowadzenie i problem badawczy

Celem artykułu jest porównanie przedsiębiorczości w Polsce i Niemczech. Przedstawiono dane dostarczone przez Global Entrepreneurship Monitor (GME) oraz Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), które umożliwiają analizę otoczenia gospodarczego pod względem przedsiębiorczości. Dane dotyczą tak zwanych Ramowych Warunków Przedsiębiorczości (EFC) oraz pozostałych czynników istniejących w tych krajach, które wpływają na rozwój przedsiębiorczości. Przeprowadzona analiza pozwoli na identyfikację najważniejszych czynników sprzyjających przedsiębiorczości oraz da punkt odniesienia dla dalszych wniosków. Przedsiębiorczość można rozumieć jako kluczowy czynnik rozwoju gospodarki. Aby nowe przedsiębiorstwa powstawały oraz dynamicznie się rozwijały niezbędne są odpowiednie warunki. Nie tylko czynniki związane z sytuacją ekonomiczną mają znaczenie, ale również uwarunkowania behawioralne określonej grupy mają wpływ na postawy przedsiębiorcze oraz jakość i ilość firm. W celu zrozumienia i odpowiedniego opisanie krajobrazu przedsiębiorczości w danym kraju liczne organizacje statystyczne opracowują różnego rodzaju miary będące niejednokrotnie syntetycznym ujęciem danego zjawiska lub oceną środowiska przez ekspertów. Jedną z takich organizacji jest Global Entrepreneurship Monitor (dalej GME), która prowadzi pomiary przedsiębiorczości w różnych krajach. W niniejszym artykule wykorzystane zostaną między innymi dane dostarczone przez GME. Zgromadzone dane tego badania podlegają ścisłej kontroli i są zbierane we współpracy z krajowymi jednostkami badawczymi. Dane gromadzone są na podstawie dwóch narzędzi: badania populacji dorosłych (Adult Population Survey, dalej APS) oraz badania ekspertów krajowych (National Expert Survey, dalej NES). APS bada rolę jednostki w kształtowaniu się procesu przedsiębiorczości w danym kraju. Brane są pod uwagę nie tylko własności biznesowe, ale także psychologiczne takie jak: motywacja do rozpoczęcia działalności, motywy przedsiębiorczości oraz postawy z nią związane. W ramach APS badane jest co najmniej 2000

osób dorosłych, które są reprezentatywne dla danego kraju. Z kolei w badaniu NES badana jest opinia ekspertów. Pod uwagę brane są ramowe warunki przedsiębiorczości. Starannie dobrana grupa 36 ekspertów odpowiada na pytania w skali Likerta. GEM w swoich badaniach wymienia warunki umożliwiające rozwój przedsiębiorczości. Są one nazywane Ramowymi Warunkami Przedsiębiorczości (Entrepreneurship Framework Conditions - EFC) [1]. Odpowiednie zestawienie EFC oraz zachowania i postaw przedsiębiorczych wraz z dostępnymi danymi statystycznymi o stanie sektora przedsiębiorstw dostarcza kompletnego obrazu przedsiębiorczości w danym regionie. Warto podkreślić, że zgodnie z terminologią Global Entrepreneurship Monitor przedsiębiorczość jest to każda próba tworzenia nowej firmy lub nowego przedsięwzięcia, taka jak samozatrudnienie, nowa organizacja gospodarcza, ekspansja istniejącej organizacji, dokonana przez jednostkę, zespół ludzi lub istniejącą organizację [1]. Dodatkowo wyszczególnić można kilka motywów, którymi kierują się przedsiębiorcy podczas działalności. Niektóre z nich przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Motywy podejmowania działalności gospodarczej w wybranych krajach

Motyw	Polska	Czechy	Słowacja	Węgry
	%			
Zwiększenie dochodu	16	26	18	16
Niezależność	16	32	16	15
Konieczność	53	31	29	41
Motyw nieznanym	15	11	37	28

Źródło: P. Zbierowski, D. Węclawska, A. Tarnawa, P. Zadura-Lichota, M. Bratnicki, GME Polska PARP 2012

W tabeli zauważyć można duże różnice pomiędzy poszczególnymi krajami pod względem motywów podejmowania działalności gospodarczej. W Czechach jako dominujący czynnik wyłania się niezależność, podczas gdy w Polsce jest to konieczność. Jednak warto podkreślić, że motywów podejmowania działań przedsiębiorczych można wymienić o wiele więcej. Zapewne każdy człowiek przedsiębiorczy w podobnym badaniu mógłby podać całkowicie inne motywy, gdyż zależą one od indywidualnych preferencji poszczególnych przedsiębiorców.

Wyniki badań i dyskusja

Rozpoczynając dyskusję na temat przedsiębiorczości należy uświadomić sobie jak wielką wagę ma ona dla gospodarki. W 2021 roku w Polsce działało 2,2 miliona przedsiębiorstw (a ich ilość zwiększyła się o 2,9% w stosunku do roku poprzedniego). Przedsiębiorstwa mają duże znaczenie także pod względem kreacji miejsc pracy. W 2021 roku w przedsiębiorstwach pracowało

10,01 miliona osób, z czego tylko w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) 6,75 miliona, czyli 67,4% z ogólnej liczby osób pracujących w przedsiębiorstwach. W dużych przedsiębiorstwach pracowało 3,26 miliona ludzi. Na jeden podmiot w 2021 przypadało 4,53 osoby. Przedsiębiorstwa mają także duże znaczenie ze względu na tworzenie Produktu Krajowego Brutto (PKB). Tworzą one 72,7% PKB (jest to wzrost o 0,4% rok do roku). Z kolei MSP tworzą 49,1% PKB w Polsce. Duże przedsiębiorstwa tworzą natomiast 23,6% PKB. Można zauważyć, że pomimo mniejszej ilości tworzą one dużą część polskiego PKB [2]. Korzystając z dostępnych w GME danych przedstawione zostaną wybrane EFC oraz zachowania i postawy przedsiębiorcze dla Polski oraz Niemiec, które następnie zostaną przeanalizowane oraz porównane.

Tabela 2

Wybrane EFC dla Polski w latach 2011-2021

EFC	Lata										
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wsparcie rządowe oraz polityka państwa	4,77	4,63	4,33	5,12	4,60	4,33	4,50	4,98	4,37	4,48	3,54
Obciążenia podatkowe i biurokracja	3,23	3,57	3,45	3,60	3,52	3,30	3,08	3,22	3,45	3,32	4,16
Programy rządowe	4,30	4,27	4,42	4,62	4,65	4,05	4,03	4,47	4,47	4,37	4,28
Szkolnictwo podstawowe i licealne	3,37	2,73	3,07	2,92	2,55	2,73	2,48	2,78	2,65	3,10	1,73
Szkolnictwo wyższe	4,10	4,15	3,97	4,23	3,87	3,42	4,50	4,08	3,75	3,93	2,86
Transfer B+R	3,68	3,57	3,58	4,07	3,58	3,68	3,52	3,78	3,92	3,70	3,30
Infrastruktura prawna i usługowa	4,83	4,60	4,95	4,62	4,50	4,55	4,93	4,93	4,57	4,92	5,06
Dynamika rynku	6,92	6,53	6,38	6,73	6,33	6,25	6,62	6,68	6,13	6,43	6,35
Otwartość rynku	4,85	4,30	4,73	4,58	4,55	4,48	4,48	4,20	4,25	4,15	3,88
infrastruktura fizyczna	5,73	5,90	6,07	6,32	6,78	6,98	6,90	7,07	6,48	6,12	6,75
Normy kulturalne i społeczne	4,62	4,42	4,72	4,93	4,40	3,95	4,53	4,85	4,22	4,57	3,96

Źródło: GME, opracowanie własne

Tabela 2 prezentuje oceny poszczególnych EFC dla Polski w latach 2011-2021. Niepokojące liczby można odnotować w sferze szkolnictwa. W całym badanym okresie jakość szkolnictwa podstawowego oraz licealnego i wyższego była na niskim poziomie. Szkolnictwo wyższe było notowane wyżej niż podstawowe i licealne (w roku 2017 było ono ocenione wysoko, na poziom 4,50 - jednak w pozostałych latach jego oceny były niskie). Jednak to najnowsze odczyty powinny stanowić punkt, który budzi obawy. W 2021 roku szkolnictwo wyższe, jak i podstawowe i licealne, zostało ocenione bardzo nisko (odpowiednio 2,89 oraz 1,73). Analizując metodologię GEM można dojść do wniosku, iż poziom nauczania, z wyszczególnieniem przedsiębiorczości i kształtowania postaw przedsiębiorczych w szkołach

podstawowych i licealnych, jest na niezadowalającym poziomie. Stan szkół wyższych oceniany jest nieco lepiej, ale wyniki te też nie powinny być uznane za wystarczające. Można dojść do wniosku, że w szkołach zarówno podstawowych, liceach oraz na studiach, nauka przedsiębiorczości jest na niskim poziomie. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych na każdym z tych etapów edukacji można uznać za istotne dla szkolnictwa i przyszłej kariery uczniów. Rozwijanie tych umiejętności, w połączeniu z usystematyzowaną specjalistyczną wiedzą, wydaje się kluczowe dla rozwoju gospodarczego, kształtowania się dobrze prosperujących przedsiębiorstw oraz przejawianiu przedsiębiorczych postaw w miejscu pracy. Na uwagę zasługuje także transfer B+R, który oceniany jest nisko (na 3,30 w 2021 roku, a ponadto wykazując tendencję spadkową). Brak badań oraz rozwoju w strefie przedsiębiorstw może przyczynić się do braku innowacyjnej produkcji i konkurencyjności przedsiębiorstw, nie tylko na rynku krajowym, ale i światowym. Warto spojrzeć na dynamikę rynku jako pozytywny aspekt krajobrazu przedsiębiorczego w Polsce. W 2021 roku została ona oceniona na 6,35. Stosunkowo duży wzrost gospodarczy na tle innych krajów UE przyczynia się do wysokiej dynamiki rynku. Może to kolidować z jego otwartością, która w Polsce oceniana jest na 3,88. Rynek, dając duże możliwości dla podmiotów już na nim funkcjonującym, może ograniczać przedsiębiorców chcących na niego wejść. Wnioskiem, który można postawić po analizie danych jest także ten, że infrastruktura fizyczna i prawna jest w Polsce na wysokim poziomie. Istnieje także wiele programów rządowych, jednak ich ilość i jakość mogą nie być w stu procentach zadowalające. Interesujące mogą wydawać się także oceny przydzielone w zakresie norm kulturalnych i społecznych. W 2014 roku przydzielono im niemal 5 punktów (a był to wynik najwyższy w badanym okresie), jednak w 2021 wynik ten był poniżej 4. Warto uważnie śledzić oceny przyznawane temu EFC przez ekspertów w kolejnych latach. Może bowiem okazać się, że jest to początek trendu spadkowego i początek negatywnych zmian. Możliwe także, iż jest to tylko jednorazowe odchylenie, podobne do tego, które miało miejsce w 2016 roku, zauważalna jest tutaj duża analogia. Aby znaleźć punkt odniesienia dla danych o EFC warto dokonać porównania z inną gospodarką UE. W tym przypadku będą to Niemcy, dla których składniki poszczególnych EFC przedstawiono w tabeli 3. Jest to kraj gospodarczo różniący się od Polski, jednak będący jej bezpośrednim sąsiadem oraz ważnym partnerem biznesowym.

Porównując warunek rozwoju, który dla Polski wypadł najmniej korzystnie, czyli szkolnictwo na każdym etapie można zauważyć, że dla Niemiec jego ocena jest wyższa. Szkolnictwo podstawowe i licealne pod względem edukacji przedsiębiorczej oceniono na 2,83, a wyższe na 5,15 w 2021 roku. Pomimo, iż edukacja podstawowa i licealna w Niemczech nie jest

oceniana wysoko, jest to ocena wyższa niż w Polsce. Jednakże, biorąc pod uwagę szkoły wyższe, różnica w ocenie jest bardzo wysoka. Należy również zauważyć, że infrastruktura fizyczna i prawna jest w Niemczech na wysokim poziomie. Normy kulturalne, na które zwrócono uwagę w przypadku Polski, w Niemczech stale utrzymują się na wysokim poziomie, nigdy nie spadając poniżej 4 w badanym okresie. W 2021 roku, podobnie jak w Polsce, odnotowano spadek oceny, jednak nie był on tak duży. Jeśli za miarę jakości otoczenia przedsiębiorczego można przyjąć średnią ocen EFC dla danej gospodarki, to dla Polski taka średnia w roku 2021 wyniosła 4,17, a dla Niemiec 5,04. Na tej podstawie można stwierdzić, że w 2021 roku w Niemczech panował lepszy klimat dla rozwoju przedsiębiorczości niż w Polsce. Analizując cały badany okres od 2011 do 2021, okazuje się, że średnia w tym czasie wyniosła 4,47, a dla Niemiec 4,85. Zauważalne jest, że w całym okresie Polska w mniejszym stopniu odbiegała od Niemiec.

Tabela 3

EFC dla Niemiec w latach 2011-2021

EFC	Lata										
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wsparcie rządowe oraz polityka państwa	4,90	4,82	4,30	4,88	4,23	3,95	4,47	4,33	4,33	4,73	4,37
Obciążenia podatkowe i biurokracja	4,75	4,63	4,32	4,78	3,90	4,13	4,13	4,38	4,40	4,32	4,69
Programy rządowe	6,05	5,95	5,72	5,77	5,62	5,72	5,67	5,78	5,93	6,00	6,35
Szkolnictwo podstawowe i licealne	3,20	3,45	3,23	3,55	2,75	2,83	2,60	3,07	3,28	3,85	2,83
Szkolnictwo wyższe	4,47	4,80	4,32	4,68	4,15	4,32	4,30	4,55	4,88	4,78	5,15
Transfer B+R	4,75	4,53	4,67	4,58	3,97	4,15	4,33	4,62	4,82	4,80	4,88
Infrastruktura prawna i usługowa	5,50	5,57	5,53	5,57	5,88	5,57	5,72	5,65	5,98	5,53	6,26
Dynamika rynku	4,80	4,85	5,30	4,73	4,48	5,22	4,73	5,10	5,72	5,07	5,28
Otwartość rynku	4,92	4,73	4,62	4,68	5,08	5,13	4,50	5,17	5,13	4,63	4,97
infrastruktura fizyczna	6,40	6,45	6,18	6,37	6,35	6,27	6,60	6,02	6,05	5,95	6,07
Normy kulturalne i społeczne	4,40	4,57	4,63	4,42	4,22	4,32	4,37	4,42	4,87	4,87	4,60

Źródło: GEM, opracowanie własne

W niektórych z badanych lat średnie te były bardzo zbliżone. Dopiero ostatnie z trzech badanych lat przyniosły większe różnice między porównywanymi państwami. Znając podstawowe uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości można rozpocząć analizę postaw przedsiębiorczych przejawianych przez ludzi. Analizując wybrane, zaproponowane przez GEM oraz przedstawione w tabeli 4 wskaźniki przedsiębiorczości w Polsce, można wysunąć kilka wniosków. Analizując dane należy mieć na uwadze, że prezentowane dane wyrażone są w % (określają one jaki procent z badanej reprezentatywnej grupy wyraża dane poglądy czy postawy).

Tabela 4

Wybrane zachowania i postawy przedsiębiorcze według GEM dla Polski w latach 2011-2021

Zachowania i postawy przedsiębiorcze	Lata										
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Postrzegane szanse	33,10	20,42	26,06	31,35	32,89	39,48	68,83	68,48	87,28	51,60	72,54
Postrzegane możliwości	51,99	53,89	51,77	54,30	55,92	60,22	52,36	46,60	50,41	60,00	60,13
Strach przed porażką	42,93	43,45	46,72	51,11	47,80	47,55	34,35	31,06	45,86	41,20	43,48
TEA	9,03	9,28	9,28	9,21	9,21	10,66	8,85	5,24	5,39	3,10	2,00
Przedsiębiorcza aktywność pracowników	2,83	n/a	4,28	3,37	4,04	5,20	3,20	1,87	1,68	1,40	1,06
Wysoki wskaźnik kreacji miejsc pracy	38,40	22,48	36,18	25,73	26,10	28,30	14,89	11,46	26,68	21,60	30,60
Wskaźnik wysokiego statusu dla odnoszących sukcesy przedsiębiorców	64,44	57,08	59,89	56,45	55,69	56,2	67,73	76,33	76,95	60,1	66,35
Przedsiębiorczość jako dobry wskaźnik wyboru kariery	72,87	67,93	66,81	63,28	60,45	61,9	79,26	85,86	77,65	59,9	54,7

Źródło: GEM, opracowanie własne

Postrzeganie szans na powodzenie działalności gospodarczej w Polsce znacząco wzrosło z 33,1% w 2011 roku do 72,54% w roku 2021. Coraz więcej osób w grupie wiekowej 18-64 lata, które były badane, dostrzega szansę powodzenia rozpoczętej działalności. Wzrastają również postrzegane możliwości w tej grupie wiekowej. W 2021 roku osoby te w ponad 60% oceniają swoje kompetencje jako wystarczające do prowadzenia działalności, podczas gdy w pierwszym z badanych okresów było to tylko nieco ponad 50%. Ponad 43% osób jest jednak paraliżowanych strachem przed porażką, który uniemożliwia rozpoczęcie działalności. Od 2011 roku poziom strachu przed porażką stopniowo wzrastał do 2014 roku, po czym zaczął mocno spadać. Od 2019 znów zaczął on być wyrażany przez większą ilość ludzi, w 2021 roku jego poziom jest porównywalny z okresem początkowym, czyli 2011 rokiem. Przyczyny zwiększonego strachu przed porażką w latach 2019-2021 można dopatrywać się w trwającej wtedy pandemii Covid-19 oraz restrykcjach związanych z prowadzeniem biznesu w tamtym okresie. W 2021 roku jedynie 2% badanych było nowo powstającym przedsiębiorcą lub prowadziło nowo założoną firmę - o czym mówi TEA, czyli odsetek populacji 18-64, która jest „rodzącym” się przedsiębiorcą lub właścicielem-kierownikiem nowej firmy (Total early-stage Entrepreneurial Activity (TEA) Rate) [3]. Jest to znaczący spadek w stosunku do 2011 roku i świadczy o niższej ilości nowo powstałych

przedsiębiorstw (szczególnie lata 2020 i 2021 wskazują na duży spadek w stosunku do okresów poprzednich). W 2021 roku 30 % osób, które można określić jako TEA stwierdziło, że w ciągu 5 lat utworzy co najmniej 6 miejsc pracy. W 2011 było to 38,40%, a następnie odsetek ten spadał, aby od 2019 roku stopniowo wzrosnąć. Analizując dane zawarte w tabeli można stwierdzić, że według badanych przedsiębiorczość jest coraz rzadziej postrzegana jako dobry wybór kariery. Jak się okazuje, według 66% respondentów przedsiębiorcy odnoszący sukces zasługują na wysoki status. Analizując analogiczne zachowania i postawy dla Niemiec można wyciągnąć kolejne wnioski dotyczące tej gospodarki oraz nastrojów przedsiębiorczych. Dane zaprezentowano w tabeli 5.

Tabela 5

Zachowania i postawy przedsiębiorcze według GEM dla Niemiec w latach 2011 – 2021

Zachowania i postawy przedsiębiorcze	Lata										
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Postrzegane szanse	35,17	36,16	31,30	37,59	38,27	37,56	41,96	42,11	52,18	36,00	48,17
Postrzegane możliwości	37,14	37,09	37,72	36,40	36,19	37,41	37,45	38,31	45,79	47,60	37,13
Strach przed porażką	41,99	41,91	38,58	3,95	42,29	41,04	36,31	35,06	29,68	31,00	37,93
TEA	5,62	5,34	4,98	5,27	4,70	4,56	5,28	4,97	7,63	4,80	6,91
Przedsiębiorcza aktywność pracowników	4,79	n/a	n/a	4,45	4,51	5,10	5,67	5,21	6,26	5,90	3,86
Wysoki wskaźnik kreacji miejsc pracy	19,98	23,10	19,55	20,04	21,00	21,50	21,95	28,94	24,32	24,90	14,31
Wskaźnik wysokiego statusu dla odnoszących sukcesy przedsiębiorców	78,35	76,4	75,23	79,1	75,7	78,9	77,9	74,79	80,68	81,8	82,65
Przedsiębiorczość jako dobry wskaźnik wyboru kariery	55,02	48,92	49,40	51,66	50,77	51,80	51,31	49,60	53,64	54,90	50,64

Źródło: GEM, opracowanie własne

Postrzegane szanse oraz możliwości w 2021 roku były na niższym poziomie niż w Polsce. W całym badanym okresie były one na niskim poziomie. Strach przed porażką w 2021 jest zbyt duży dla 37,93% ankietowanych. Jest to wynik niższy niż w Polsce. Mniej osób boi się, że ich biznes upadnie, jednak nie są one pewne swoich możliwości. Warto zwrócić uwagę na przedsiębiorczą aktywność pracowników, którą w 2021 roku deklarowało 3,86% badanych. Jest to odsetek wyższy niż w Polsce (poza tym można zauważyć jego spadek od 2011 roku). Analizując TEA, w trakcie badania 6,91% osób podało, że było nowo powstającym przedsiębiorcą. Wynik

TEA w Niemczech jest wyższy niż w Polsce, jednak nie w całym badanym okresie. W latach 2011-2018 TEA w Polsce było wyższe niż w Niemczech, a dopiero w latach 2019-2021 sytuacja się zmieniła. Należy zauważyć, że wskaźnik kreacji nowych miejsc pracy w Niemczech w 2021 roku jest niższy niż w Polsce. Okazuje się, że 14,31% przedsiębiorców w badaniu TEA deklaruje, że w ciągu 5 lat utworzy co najmniej 6 miejsc pracy. Można też stwierdzić, że w Niemczech przedsiębiorcy posiadają wyższy status niż w Polsce, biorąc pod uwagę wskaźnik wysokiego statusu dla odnoszących sukcesy przedsiębiorców.

Wnioski

Analizując krajobraz przedsiębiorczy w Polsce i Niemczech można dojść do wniosku, że pomiędzy tymi krajami występuje wiele znaczących różnic. Pomimo, iż jakość szkół pod względem edukacji przedsiębiorczej w Polsce jest niższa niż w Niemczech, Polacy wyżej postrzegają swoje szanse i umiejętności jako przyszli przedsiębiorcy. Polski rynek oceniany jest jako bardziej dynamiczny niż ten niemiecki, jednak jest on mniej otwarty. Transfer B+R w Polsce jest na niższym poziomie niż w Niemczech. Należy także zauważyć duże różnice kulturowe w postrzeganiu przedsiębiorców. Można dojść do wniosku, że w Niemczech przedsiębiorcy cieszą się większym uznaniem, jednak to w Polsce ścieżka przedsiębiorcy jest wyżej oceniana jako dobra droga kariery zawodowej. Okazuje się, że również wskaźnik przedsiębiorczej postawy w miejscu pracy w Polsce jest na niskim poziomie w porównaniu do Niemiec. Poznanie cech danej gospodarki pozwala na wydobycie z niej pełnego potencjału. Wnikliwa analiza czynników wpływających na przedsiębiorczość daje możliwość dostrzeżenia najbardziej newralgicznych punktów oraz podjęcia działań w celu wzmocnienia poszczególnych elementów. Uznając przedsiębiorczość jako motor napędowy dla gospodarki analiza taka wydaje się szczególnie istotna dla prawidłowego funkcjonowania państwa oraz dla zwiększania ogólnego dobrobytu obywateli. Jednakże poza czynnikami zewnętrznymi związanymi z technologią czy infrastrukturą należy brać pod uwagę także czynnik ludzki. Odpowiednie postawy obywatelskie są bardzo istotne przy kształtowaniu krajobrazu przedsiębiorczości. W połączeniu z odpowiednimi uwarunkowaniami polityczno-prawnymi dają one efekty w postaci powstawania nowych firm. Również postrzeganie przedsiębiorców przez otoczenie oraz status, który wiąże się z wykonywaną funkcją ma wpływ. Dostrzegalna jest tutaj pewna różnica pomiędzy Polską a Niemcami. W 2021 roku, w obu tych krajach, na podobnym poziomie postrzegano przedsiębiorczość jako dobrą ścieżkę kariery. Jednak w zakresie wysokiego statusu dla przedsiębiorców różnice są bardzo widoczne, w Polsce wyniki te są o wiele niższe. Obecna sytuacja stawia przed przedsiębiorcami wiele wyzwań.

Trudna sytuacja związana z bardzo wysokimi cenami energii przyczyni się do podnoszenia cen. Zapewne niejednokrotnie firmy będą musiały zawieszać lub całkowicie likwidować działalność [5]. Wiele przykładów takiego działania jest już widoczne na rynku lokalnym.

Bibliografia

1. Raport z badania Global Entrepreneurship Monitor – Polska 2011 P. Zbierowski, D. Węclawska, A. Tarnawa, P. Zadura-Lichota, M. Bratnicki, *GLOBAL ENTREPRENEURSHIP MONITOR Polska* PARP 2012. Pobrano z: <https://en.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/15203.pdf> (dostęp: 31.10.2022).
2. Metodologia GEM. Pobrane z: <https://www.gemconsortium.org/wiki/1599> (dostęp: 31.10.2022).
3. Raport Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości. *2021 Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce* PARP Warszawa 2021. Pobrane z: <https://www.parp.gov.pl/storage/publications/pdf/ROSS-2021.pdf> (dostęp: 31.10.2022)
4. Definicje pojęć GEM. Pobrane z: <https://www.gemconsortium.org/wiki/1154> (dostęp: 31.10.2022).
5. Małe firmy mają kłopoty na rynku. Czy zawieszenie działalności z końcem roku to dobry pomysł? Pobrane z: <https://strefabiznesu.pl/male-firmy-maja-klopoty-na-ryнку-czy-zawieszenie-dzialalnosci-z-koncem-roku-to-dobry-pomysl/ar/c3-16998699> (dostęp: 01.11.2021).

*Scientific supervision by: M. Leszczyńska, PhD
Instytut Ekonomii i Finansów, Kolegium Nauk Społecznych
Uniwersytet Rzeszowski, Polska*

РЕВІЗІЯ ГРАВІТАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Доповідь презентує результати дослідження застосування гравітаційної моделі міжнародної торгівлі до країн Центральної та Східної Європи (далі - ЦСЄ). Головні закономірності міжнародної торгівлі країн ЦСЄ були проаналізовані в дослідженні на основі застосування гравітаційної моделі. Модель була адаптована відповідно до сучасних умов в міжнародній торгівлі та існуючих інституційних чинників. Метою дослідження було виявити основні фактори, що визначають гравітаційні тренди у міжнародній торгівлі країн ЦСЄ. Було доведено, що відстань між країнами та розмір їхнього ВВП досі залишаються критичними факторами, що впливають на напрямок та обсяги торгівлі між державами. До традиційного гравітаційного рівняння були додані такі змінні як товарна структура експорту та наявність спільного історичного минулого. Вища частка експорту з високою доданою вартістю підвищує об'єми торгівлі між країнами. Наявність спільного минулого також є важливим чинником, оскільки передбачає спільні історичні традиції торгівлі та регіональну торгівельну агломерацію. В підсумку було доведено, що гравітаційна модель досі залишається простим та надійним інструментом виявлення факторів, що визначають торгівлю між країнами. Результати дослідження були використані для обґрунтування рекомендацій щодо торговельної політики країн ЦСЄ.

Ключові слова: *гравітаційна модель, міжнародна торгівля, експорт, імпорт, гравітаційне рівняння, міжнародні торговельні потоки*

The paper presents the results of the research of the gravity model's application to international trade of the countries from Central and Eastern Europe (CEE). The main patterns of international trade of CEE countries have been considered in the research. The model has been adapted according to the modern conditions in international trade and existing institutional factors. The goal of the research was to define the main factors which define the gravity trends in the CEE countries' trade. It has been proven that distance between the countries and the size of their GDPs still remain the critical factors that affect direction and the amount of trade between the states. Such variables as quality of export and presence of common historical past have been added to the

gravity equation. Higher quality of export boosts the trade between the countries. Common historical past is an essential factor, since it reflects common trade traditions and regional trade agglomeration. It has been proven that the gravity model still remains simple and reliable empirical instrument to define the factor that influence trade flows between the countries. Results have been used to justify recommendations to trade policy of the CEE countries.

Keywords: *the gravity model, international trade, exports, imports, the gravity equation, international trade flows.*

Вступ

Гравітаційна модель це емпірична модель міжнародної торгівлі, що пояснює торговельні потоки між країнами, базуючись на їхньому валовому внутрішньому продукту (далі – ВВП) та відстані між ними. Згідно з основною гіпотезою моделі країни з великим ВВП мають акумулювати більшість торговельних потоків в конкретній географічній площині. Регіональні центри торгівлі можуть впливати на економічний розвиток країн, що їх оточують, та визначати економічний розвиток та напрямок економічної еволюції цілого регіону. Модель міжнародної торгівлі стверджує, що обсяги торгівлі між країнами є прямо пропорційними економічному потенціалу цих країн (відображеним через ВВП) та обернено пропорційними відстані між ними (яка відображає транспортні витрати) [2]. На об'єми міжнародної торгівлі впливають також інші чинники, включаючи присутність спільного кордону, спільної мови та історії, тривалість економічної кооперації, членство в міжнародних торговельних та економічних союзах, рівень розвитку транспортної інфраструктури, тощо. Всі ці фактори можуть бути об'єднані терміном «інституційний компонент», який визначає напрямок, інтенсивність та характер міжнародної торгівлі.

В останні роки відбулися значні зміни як в міжнародній торгівлі, так і в теоріях, що її досліджують. Розвиток транспортної інфраструктури, технологічне зростання та триваюча глобалізація повинні були змінити характер міжнародної торгівлі та головних факторів, що на неї впливають. Зокрема роль логістики та відстані мала би бути мінімізована. Існування таких інституцій як Європейський Союз мало гарантувати більш рівний розподіл міжнародних торговельних потоків та загального економічного потенціалу між країнами регіону, які повинні були досягнути вищого рівня економічної конвергенції та наблизити рівні їхнього економічного розвитку. Можна припустити, що присутність яскраво виражених торговельних лідерів в регіоні ставить дану гіпотезу під сумнів. Метою дослідження є оцінити практичну цінність

гравітаційної моделі міжнародної торгівлі в сучасних умовах на прикладі країн ЦСЄ.

Огляд літератури

Історичні коріння гравітаційної моделі сягають 1885 року, коли вперше було запропоноване так зване гравітаційне рівняння. Сьогодні настав час ревізії гравітаційної моделі відповідно до сучасних умов міжнародної торгівлі та нових інституційних факторів. Наступні вчені приділили багато уваги розвитку даної теорії: Ян Тінберген, Джеймс Андерсон, Джефрі Бергстренд, Джон Маккалум, Пол Кругман, тощо. Ян Тінберген вважається винахідником гравітаційної моделі. Будучи натхненим Ньютонівською теорією гравітації, він задекларував, що торгівля між двома країнами є прямо пропорційною їхньому економічному потенціалу та обернено пропорційною відстані між ними. Це стало базисом гравітаційного рівняння, що було запропоноване (1962) [5].

Інші вчені розвинули та розширили межі практичного застосування моделі. Наприклад, Пол Кругман аналізував як географічна близькість між країнами може сприяти розвитку виробничої агломерації та виникненню регіональних центрів торговельної гравітації. Порівняно нещодавно гравітаційна модель була розширена на інші ділянки дослідження, включаючи аналіз прямих іноземних інвестицій, міжнародної мобільності капіталу та міжнародного ринку праці. Часто гравітаційна модель міжнародної торгівлі була використана для обґрунтування створення та виправдання існування таких торговельних утворень як АПЕС, MERCOSUR та NAFTA [3]. Цей принцип може бути застосований і сьогодні для аналізу потенціалу створення локальних торговельних блоків в рамках Європи, наприклад, між аналізованими країнами ЦСЄ. Можливо припустити, що подальший розвиток даного напрямку моделювання буде пов'язаний з торгівлею послугами. Зростаюча увага буде приділена торгівлі між країнами, що розвиваються, а інструменти аналізу будуть рухатися в напрямку великих даних та машинного навчання.

Методологія

Модель, що була застосована у даному дослідженні, враховує теоретичні напрацювання попередніх дослідників та особливості аналізованих країн. Беручи до уваги попередні теоретичні та емпіричні результати в рамках гравітаційного моделювання, сучасні тренди в міжнародній торгівлі та особливості обраних країн, було досліджено взаємозв'язок між обсягами торгівлі країн ЦСЄ та наступних змінних:

1. ВВП на душу населення в країнах-партнерах;
2. Кількість населення країн;

3. Відстань між державами;
4. Якість продуктової структури експорту (частка товарів з високою доданою вартістю);
5. Членство в Європейському Союзі, спільній зоні торгівлі (фіктивна змінна 1);
6. Наявність спільного історичного минулого (фіктивна змінна 2).

На відміну від традиційних гравітаційних моделей в даній моделі ВВП країн було розділено на дві частини – ВВП на душу населення та чисельність населення країни. Така декомпозиція дозволяє провести межу між ефектом доходу, вираженим через ВВП на душу населення, та розміром ринку, вираженим через кількість населення держави. Ефект доходу має бути головним чинником, що стимулює торгівлю між країнами. Водночас, кількість населення держави (розмір ринку) відображає загальну здатність країни спожити визначену кількість товарів та послуг. Відстань між країнами в даній моделі це пряма географічна відстань між їхніми столицями, виражена в кілометрах. Зростання відстані між країнами зменшує обсяги торгівлі між ними. Це переважно стосується торгівлі товарами, оскільки торгівля послугами практично не залежить від географічної відстані між партнерами.

Якість товарної структури експорту аналізується в контексті частки товарів з високою доданою вартістю. Припускається, що висока частка товарів з високою доданою вартістю дозволяє країні отримувати високі доходи від міжнародної торгівлі і робить її більш привабливою для регіональних центрів торгівлі. Наявність спільного кордону, спільна історія, культурне минуле та спільний кордон об'єднують в єдину змінну – спільне історичне минуле. Ця змінна є дуже важливою, оскільки спільне історичне минуле може відігравати критичну роль. Наприклад, виробничі цикли можуть бути пов'язані та взаємозалежні. Як наслідок, виробничі агломерації та індустріальні кластери можуть бути одним із наслідків спільного минулого та спільних кордонів між країнами. Насамкінець, членство в Європейському Союзі демонструє чи здатні преференційні торговельні умови критично впливати на традиційні історичні торговельні традиції країни. Членство в Європейському Союзі може бути замінено на членство в зоні Євро, оскільки присутність спільної валюти традиційно вважається як критичний фактор, що може впливати на обсяги торгівлі.

Результати дослідження

Відповідно до визначення Організації Економічного Співробітництва та Розвитку країни Центральної та Східної Європи включають наступні держави: Албанія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Естонія, Латвія та

Литва. Ці 12 країн мають кілька спільних характеристик. Найбільш значуща серед них це присутність соціалістичного минулого з плановою економікою, що визначала характер міжнародної торгівлі. Країни соціалістичного блоку переважно торгували між собою, базуючись не на ринкових цінах. Міжнародна торгівля країн визначалася конкретними міжурядовими угодами, а не ринковими відносинами між бізнесами. Дані країни були змушені перейти до торгівлі на ринкових умовах наприкінці 1980х. Країни ЦСЄ завершили перехід до ринкової економіки після приєднання до Європейського Союзу [1]. Загалом усі країни Центральної та Східної Європи можуть бути поділені на три групи: Балтійські держави (Латвія, Литва та Естонія), Балканські країни та країни Південної Європи (Албанія, Словенія, Хорватія, Болгарія і Румунія) та країни Вишеградської групи (Польща, Словаччина, Чехія та Угорщина).

Економічне зростання країн ЦСЄ сильно залежить від їхнього успіху в міжнародній торгівлі. Географічна структура експортно-імпортних операцій даних країн характеризується високим рівнем концентрації. Кожна країна з групи має як мінімум одного головного торговельного партнера, але не більше трьох. Ступінь географічної концентрації експорту та імпорту є більшим, ніж 65%. Продуктова структура експортно-імпортних операцій характеризується великою часткою товарів з високою доданою вартістю. Така структура сприяє зростанню доходів від міжнародної торгівлі, що конвертується в економічне зростання. Албанія та Болгарія мають високу частку сировинних товарів у своїй структурі, що не можуть генерувати достатній та стабільний потік доходу від міжнародної торгівлі. Відповідно, їхні національні економіки виглядають як найслабші у регіоні.

Німеччина є головним торговельним партнером для практично кожної країни в Центральній та Східній Європі. Це цілком закономірно, оскільки Німеччина є країною з найбільшим та найбільш платоспроможним ринком та високоефективною національною економікою. Німеччина відповідає усім критеріям гравітаційної моделі, щоб стати регіональним лідером торгівлі: великий ринок (велика кількість населення), високе ВВП на душу населення та розташування в центрі Європи з практично однаковою відстанню до усіх країн ЦСЄ. Загалом, гравітаційними центрами міжнародної торгівлі для країн ЦСЄ в Європі є Німеччина, Франція, Італія та Польща. Натомість країни торгують порівняно мало в рамках груп на які вони були поділені. Винятком є лише Балтійські країни, які багато торгують один з одним. Незважаючи на схоже економічне та бізнесове середовище, спільне історичне минуле та спільні економічні виклики, країни ЦСЄ на тяжіють один до одного значно в міжнародній торгівлі.

Взаємозв'язки між торгівлею та згадуваними вище змінними були дослідженні за допомогою лінійної регресії, використовуючи метод найменших квадратів. Регресійна модель була побудована у кількох специфікаціях. Найпростіша інтерпретація гравітаційної моделі міжнародної торгівлі це кореляція між взаємною торгівлею між країнами, їхніми ВВП та відстанню між ними. Використовуючи метод найменших квадратів, регресійна модель була побудована для країн ЦСЄ. Взаємна торгівля між цими державами та їхніми головними торговельними партнерами (Німеччина, Франція, Італія та Російська Федерація) була проаналізована для 2018 року. Коефіцієнт детермінації для даної регресійної моделі склав 0.92. Таким чином ВВП країн та географічна відстань між ними пояснюють 92% торгівлі між цими країнами. На початку дослідження було припущено, що відстань сьогодні мала би мати менший вплив на торгівлю між країнами, зважаючи на технологічний прогрес та розвиток глобалізації. Водночас, вже перша ітерація регресійної моделі доводить, що відстань залишається детермінуючим фактором у міжнародній торгівлі товарами. Загалом ВВП та географічна відстань між країнами є головними визначальними факторами міжнародної торгівлі. Є сильна позитивна кореляція між ВВП та торгівлею і негативна з відстанню. Відповідно до даної специфікації моделі, зростання відстані між країнами на 1% зменшує торгівлю між ними на 1.78%.

Наступна специфікація моделі збільшила кількість спостережень до 2760 за рахунок додавання часових періодів (дані було вибрано за період 1996 – 2018 роки). Також була додана додаткова змінна – товарна структура експорту (частка товарів із високою доданою вартістю). Фіктивні змінні не додавалися до регресії на даному етапі. Була проведена декомпозиція ВВП країн на ВВП на душу населення та кількість населення. Дана ітерація гравітаційної моделі показала, що товарна структура експорту є важлива. Також було доведено, що кількість населення (розмір ринку) чинить більший вплив на торгівлю ніж ВВП на душу населення (ефект доходу). Таким чином, загальний розмір ринку відіграє ключову роль, оскільки країна з великим ВВП на душу населення, але невеликим населенням не здатна створити достатній попит, щоб спожити пропонований імпорт. З іншого боку, експортер не зацікавлений в диверсифікації торговельних потоків між багатьма країнами через логістичні труднощі.

Третя специфікація моделі включає дві фіктивні змінні – членство у Європейському Союзі та спільне історичне минуле країн. Членство в Європейському Союзі передбачає наявність зони вільної торгівлі між країнами, відсутність торговельних бар'єрів та тарифів. Спільне

історичне минуле включає спільне політичне минуле, колишнє існування в рамках однієї країни, спільна мова та культурна спадщина, виробнича агломерація між країнами, схожа бізнес культура, тощо. Коефіцієнт детермінації даної регресійної моделі є таким же високим як у першій специфікації моделі. Членство в Європейському Союзі суттєво стимулює торгівлю між країнами. Незважаючи на наявність зони вільної торгівлі в межах Європейського Союзу, країни ЦСЄ тяжіють до торгівлі з їхніми традиційними торговельними партнерами, які є до них близькими географічно та економічно, та які є потужними локальними економічними лідерами. Країни торгують відповідно до їхніх історичних торгових традицій. Членство в ЄС стимулює ці традиційні торговельні зв'язки, що склалися роками. Ці торговельні традиції не змінилися після приєднання даних країн до Європейського Союзу. Проте, обсяги торгівлі між країнами вирости. Іншими словами, приєднання до ЄС в 2004 році не мотивувало Чехію диверсифікувати торгівлю між всіма країнами Європи, але інтенсифікували її традиційні торговельні зв'язки з Німеччиною.

Важливо розрізнати членство в ЄС та в Єврозоні. Імплементация єдиної валюти має інтенсифікувати торгівлю між країнами. Дослідження економістів показали, що присутність кордонів між країнами зменшує міжнародну торгівлю на 30%. Це зумовлено існуванням різних валют в країнах [1]. Єдина валюта стимулює торгівлю через зменшення трансакційних витрат та мінімізацію ризиків валютного курсу. Таким чином, членство в ЄС було замінено на членство в Єврозоні. R квадрат даної специфікації моделі становив 0.9012 зі стандартною похибкою 0.8964. Коефіцієнт фіктивної змінної членства в Єврозоні – 0.1801, що менше ніж для членства в ЄС. Членство країни в Єврозоні не змінює суттєво торговельні патерни.

Висновки

Дослідження показало, що гравітаційна модель досі залишається надійним та простим інструментом, що пояснює торговельні потоки між країнами. Найголовніші фактори, що пояснюють більш ніж 90% торговельних потоків між країнами ЦСЄ є ВВП країн та відстань між ними. Незважаючи на розвиток транспортної інфраструктури та глобалізацію, відстань залишається визначальним фактором міжнародної торгівлі. ВВП країни може бути розділене на ВВП на душу населення та кількість населення. Регресія показала, що розмір ринку є більш важливим, ніж ВВП на душу населення. Гравітаційними центрами торгівлі в Європі є країни з найбільшими та найбільш потужними економіками. Географічна структура міжнародної торгівлі країн ЦСЄ є високо концентрована з домінацією цих регіональних центрів торгівлі.

Варто рекомендувати торговельну політику, що вестиме до диверсифікації торговельних потоків країн ЦСЄ.

Товарна структура експорту-імпорту країн ЦСЄ характеризується високим рівнем концентрації з високою часткою товарів з великою доданою вартістю, що робить ці країни привабливими для регіональних центрів торгівлі та збільшує доходи від неї. Спільне історичне минуле та спільні кордони між країнами ЦСЄ не змінюють їх орієнтацію та торгових центрів регіону. Країни ЦСЄ не розвивають виробничу агломерацію з найближчими сусідами і не спрямовують їхні торгові потоки на цих сусідів. В таких умовах, ці країни втрачають потенційні конкурентні переваги, що могли б бути досягнуті за рахунок мінімізації транспортних витрат.

Існування Європейського Союзу мало би мінімізувати роль та вплив регіональних центрів торгівлі та запровадити більш рівномірний розподіл торговельних потоків в середині Європи. Аналіз показав, що торговельні союзи не можуть суттєво змінити торговельні традиції країн. Це може тільки інтенсифікувати торгівлю з традиційними торговельними партнерами. В свою чергу країни ЦСЄ не торгують інтенсивно між собою, що робить малою імовірність створення торговельних блоків між ними. Торговельні політики країн ЦСЄ мають бути переорієнтовані на торгівлю в рамках малих локальних торговельних блоків, де рівень конкуренції є нижчим. Додатково це призведе до створення виробничої агломерації та торговельних кластерів. Зрештою, це зробить легшим для країн ЦСЄ захищати власні інтереси на Європейських ринках за допомогою спільного представлення власних інтересів.

Список використаних джерел

1. Alesina, Alberto, Robert Barro, and Silvana Tenreyro. 2003. "Optimal Currency Areas." In NBER Macroeconomics Annual 2002, Volume 17, edited by Kenneth Rogoff and Mark Gertler, 301–56. MIT Press. <https://www.nber.org/books-and-chapters/nber-macroeconomics-annual-2002-volume-17>.
2. Chaney, Thomas. 2013. "The Gravity Equation in International Trade: An Explanation." NBER. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w19285/w19285.pdf.
3. Matyas, Laszlo. 2002. "Proper Econometric Specification of the Gravity Model." *The World Economy* 20 (3): 363–68. <https://doi.org/10.1111/1467-9701.00074>.
4. OECD. 2001. "CENTRAL and EASTERN EUROPEAN COUNTRIES (CEECS)." Glossary of Statistical Terms. 2001. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=303>.

5. Shahriar, Saleh, and Lu Qian. 2019. "The Gravity Model of Trade: A Theoretical Perspective." *Review of Innovation and Competitiveness: A Journal of Economic and Social Research* 5 (1): 21–42. <https://doi.org/10.32728/ric.2019.51/2>.

KONFLIKT ROSYJSKO-UKRAIŃSKI I JEGO WPŁYW NA RYNKI FINANSOWE

Dzień wejścia wojsk rosyjskich na terytorium Ukrainy zostanie nie tylko na długo zapamiętany przez naród ukraiński, lecz także przez rynki finansowe. Przerwy w łańcuchu dostaw, szantaż energetyczny ze strony Rosji oraz możliwość eskalacji konfliktu na inne kraje sprawia, że inwestowanie w większość instrumentów finansowych wiąże się ze znacznie większym ryzykiem. Akcje, obligacje, fundusze oraz waluty rynków wschodzących dyskontują coraz mocniej ryzyko wywołane konfliktem. Jest to w długim terminie bardzo negatywne dla gospodarek rozwijających się, ponieważ cały kapitał ucieka do bezpiecznych przystani jakimi jest m.in. dolar amerykański lub frank szwajcarski. Dodatkowo bardzo uciążliwa staje się rosnąca inflacja, która powoli zaczyna wymykać się bankom centralnym spod kontroli. Wysoka inflacja napędza coraz to większe odsetki od kredytów, a one obniżają rentowność wielu firm prowadząc do ich upadku. Taki rozwój wydarzeń prowadzi do globalnej recesji, podczas której ucierpi praktycznie każdy kraj. Wspinająca się na coraz wyższe poziomy rentowność amerykańskich obligacji powoduje wysoki koszt obsługi długu Stanów Zjednoczonych, a każdy 1% wzrostu rentowności obligacji to koszt 300 MLD USD dla amerykańskiego budżetu. Wzrost rentowności amerykańskich obligacji prowadzi także do wzrostu rentowności obligacji innych krajów, co wiąże się z coraz większymi zobowiązaniami państw względem swoich obligatariuszy. Należy zaznaczyć, że taki rozwój wydarzeń jest skrajnie niekorzystany i może prowadzić do upadku obecnego systemu opartego na dodruku pustego pieniądza. Celem artykułu jest porównanie i przedstawienie poziomu ryzyka na rynkach finansowych przed i w trakcie konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Analiza oparta będzie na danych z GUS, danych giełdowych oraz danych z rynku FOREX. Dodatkowo dane umożliwią zbadanie nastrojów związanych z poszczególnymi klasami aktywów.

Słowa kluczowe: ryzyko, rynki finansowe, inwestowanie

The day when Russian troops entered the territory of Ukraine will not only be remembered for a long time by the Ukrainian people, but also by the financial markets. Disruptions in the supply chain, energy blackmail by Russia and the possibility of an escalation of the conflict to other countries mean that investing in most financial instruments is associated with much greater risk.

Equities, bonds, funds and currencies in emerging markets are increasingly discounting conflict-induced risk. This is very negative for developing economies in the long term, as all capital escapes to safe havens such as US dollar or Swiss franc. Additionally, rising inflation becomes very burdensome and slowly begins to slip out of control for central banks. High inflation drives higher and higher interest rates on loans, and they lower the profitability of many companies, leading to their collapse. This development of events leads to a global recession in which virtually every country will suffer. Soaring to ever higher levels of US bond yields, the cost of servicing US debt is high, and each 1% increase in bond yields will cost the US \$ 300Bn budget. The increase in the yields of US bonds also leads to an increase in the yields on bonds of other countries, which is associated with increasing obligations of states towards their bondholders. It should be noted that such a development of events is extremely unfavorable and may lead to the collapse of the current system based on the printing of empty money. The aim of the article is to compare and present the level of risk on the financial markets before and during the Russian-Ukrainian conflict. The analysis will be based on data from the Central Statistical Office, stock exchange data and data from the FOREX market. Additionally, the data will make it possible to examine the sentiment on individual asset classes.

Key words: risk, financial markets, investing

Wprowadzenie i problem badawczy

Celem artykułu jest porównanie poziomu ryzyka na rynkach finansowych przed i trakcie konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, a także przedstawienie z punktu widzenia ekonomicznego położenia obywateli kraju, którego dotknęła wojna. Przedstawione dane dostarczone przez Główny Urząd Statystyczny, State Statistic Service of Ukraine oraz rynek finansowy umożliwią analizę poziomu ryzyka względem obecnej sytuacji na świecie. Przeprowadzona analiza pozwoli na identyfikację najważniejszych czynników podwyższonego ryzyka oraz da punkt odniesienia dla dalszych wniosków. Dyskonto ryzyka można rozumieć jako kluczowy czynnik niezbędny do wyceny danego instrumentu finansowego. Najlepiej widoczny poziom wysokiego ryzyka jest w momencie rozwoju młodego przedsiębiorstwa. Jeśli chce się ono dalej rozwijać potrzebuje kapitału. Kapitał ten może uzyskać na kilka sposobów m.in. poprzez kredyt bankowy, emisję obligacji lub emisję nowych akcji (rozważając przy tym swoich obecnych akcjonariuszy). Decydując się na kredyt bankowy przedsiębiorstwo jest narażone na wyższe odsetki od kredytu, a w przypadku emisji obligacji na wyższe koszty rolowania długu. W takim przypadku, aby dotrzymać kroku goniącym odsetkom, firma musi generować większe zyski, a z uwagi na globalne ryzyko recesji nie jest w stanie tego

zrobić. W konsekwencji jest narażone na upadek lub generowanie długoterminowych strat. Dogłębnie pokazuje to sytuacja ukraińskich przedsiębiorstw, które borykają się z wysokimi kosztami pieniądza (warto przypomnieć, że Narodowy Bank Ukrainy podniósł stopę procentową z 10% do 25%) oraz coraz mniejszym popytem ze strony klientów. Mniejszy popyt wynika ze strachu klientów przed przyszłością oraz zmniejszoną siłą nabywczą, będącą wynikiem wojny. Warto zaznaczyć, że w wyniku konfliktu bardzo ucierpiała hrywna, czyli narodowa waluta Ukrainy. Jej kurs przed konfliktem oraz w jego trakcie obrazuje tabela 1.

Tabela 1

Kurs hrywny w porównaniu do innych walut przed i w trakcie trwania konfliktu

Dzień	UAH/PLN	EUR/UAH	USD/UAH	CHF/UAH
14.11.2021r.	6,37	29,95	26,53	28,58
07.08.2022r.	7,72	37,54	36,59	38,86

Źródło: investing.com, opracowanie własne.

Jak wynika z powyższej tabeli, hrywna bardzo osłabiła się w wyniku konfliktu. Jest to związane z dyskontowaniem przez inwestorów podwyższonego ryzyka na tej walucie, z uwagi na działania zbrojne i niszczonej infrastrukturę kraju. Należy jednak zaznaczyć, że w pewnym momencie waluty ukraińskiej był znaczący przesyt na rynku. Każdy bowiem kto opuszczał kraj, chciał w pośpiechu wymienić hrywny na walutę kraju do jakiego przybył lub w głównej mierze także na dolary. Dochodziło do paradoksu, gdzie kantory przy granicy nie chciały już więcej skupować hrywny, ponieważ praktycznie niemożliwy do ustalenia był jej kurs względem twardych walut. Taka sytuacja miała miejsce w pierwszych dniach wojny. Zaobserwowane rekordy dotyczyły skupu przez kantory hrywny po cenie jaka odpowiadała tylko jednej setnej wartości tego, czego była ona warta przed konfliktem. Taka sytuacja powinna być znakiem ostrzegawczym dla młodych ekonomistów oraz przyczyniać się do rozwoju zainteresowania przez nich bezpiecznymi aktywami. Przykładem takich aktywów może być złoto, srebro czy „twarde waluty” [1]. Podczas konfliktów zbrojnych takie instrumenty finansowe cały czas utrzymują, a nawet zwiększają swoją wartość. Impas z płynnością na hrywnie przerwał Narodowy Bank Polski udzielając SWAPA walutowego Narodowemu Bankowi Ukrainy na kwotę 4 MLD PLN.

Wyniki badań i dyskusja

Rozpoczynając dyskusję na temat poziomu ryzyka na rynkach finansowych należy sobie uświadomić, jak wiele ono znaczy dla wyceny instrumentów finansowych. W Polsce inflacja w styczniu 2019 roku kształtował się na poziomie 3,4% rok do roku. A już w 2022 roku w

październiku wynosiła ona 17,9%. Warto zaznaczyć, że cel inflacyjny Narodowego banku Polskiego to 2,5% z maksymalnym odchyleniem na poziomie 1 punktu procentowego [2]. Sam niesamowicie duży wzrost inflacji powoduje znaczne podwyższenie ryzyka wszystkich inwestycji.

Tabela 2

Wskaźnik inflacji CPI dla Stanów Zjednoczonych, Strefy Euro oraz Polski w 2022 roku

Wyszczególnienie	Inflacja (ujęcie miesięczne, rok 2022)									
	Stycze ń	Luty	Marze c	Kwiecie ń	Maj	Czerwie c	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik
Stany Zjednoczone	7,5%	7,9%	8,5%	8,3%	8,6%	9,1%	8,5%	8,3%	8,2%	8,0%
Strefa Euro	5,1%	5,8%	7,5%	7,5%	8,1%	8,6%	8,9%	9,1%	10,0%	10,7%
Polska	9,2%	8,5%	11,0%	12,4%	13,9%	15,5%	15,6%	16,1%	17,2%	17,9%

Źródło: GUS, U.S. Bureau of Labor Statistic, Eurostat, opracowanie własne

Tabela 2 prezentuje wskaźniki inflacji CPI (czyli tej, na którą banki centralne mają wpływ poprzez podnoszenie stóp procentowych). Dane pokazują wyraźnie, że konflikt wywołany na linii Rosja-Ukraina, znacznie podwyższył inflację w wielu krajach, jak również wywołał nasiloną presję na wzrost inflacji w stosunku miesiąc do miesiąca. Na chwilę obecną nie ma wielu przesłanek, jakoby tak zwany szczyt inflacyjny był już za nami. Wręcz przeciwnie, jest wysoce prawdopodobne, że inflacja utrzyma się na dłużej oraz będzie systematycznie rosła. Projekcje NBP zakładają przebicie bariery 20% inflacji w stosunku rocznym. Obecna sytuacja jest również bardzo napięta na rynku kredytów konsumpcyjnych oraz funduszach notowanych na giełdzie, które inwestując w nieruchomości biorą pod to kredyt.

Tabela 3

Wysokość stóp procentowych dla Stanów Zjednoczonych, Strefy Euro oraz Polski w 2022 roku

Wyszczególnienie	Stopa procentowa (ujęcie miesięczne, rok 2022)									
	Stycze ń	Luty	Marze c	Kwiecie ń	Maj	Czerwie c	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik
Stany Zjednoczone	0,25%	0,25%	0,5%	0,5%	1,0%	1,75%	2,5%	2,5%	3,25%	4,0%
Strefa Euro	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%	1,25%	2,0%
Polska	2,25%	2,75%	3,5%	4,5%	5,25%	6,0%	6,5%	6,5%	6,75%	6,75%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP, EBC, FED.

Tabela 3 prezentuje wzrost stóp procentowych na przestrzeni poszczególnych miesięcy 2022 roku. Takie wzrosty powodują duże odpływy finansowe z giełdy, ponieważ pieniądź może zostać dużo bezpieczniej ulokowany niż w ryzykownych akcjach, generując przy tym podobne roczne zyski z inwestycji. Biorąc pod uwagę dane statystyczne należy nadmienić, że w wyniku konfliktu oraz podnoszenia stóp procentowych indeksy giełdowe mocno straciły. Polski WIG20 od początku roku generuje 27,4% straty, amerykański technologiczny NASDAQ 32,89% straty, a niemiecki DAX 14,18% straty. Skala wyprzedaży została dodatkowo mocno napędzona wydarzeniami po 24 lutego. Warto także zaznaczyć, że wskaźnik cena do zysku dla indeksu WIG20 od roku jest w tendencji spadkowej i obecnie wynosi 9,34. Oceniając atrakcyjność akcji z perspektywy znanego inwestora o pseudonimie Trader21 można zauważyć, że akcje są tanie. Określa on poziom wskaźnika cena do zysku między 5 a 8 w przypadku tanich akcji, a swoje przymiślenia zawiera w książce, która dla wielu młodych inwestorów stała się synonimem encyklopedii inwestowania [3]. Chcąc wytłumaczyć na czym polega wskaźnik cena do zysku, trzeba wyobrazić sobie, że każda zainwestowana w spółkę złotówka zwraca się w zysku firmy na przestrzeni tylu lat, ile wynosi wskaźnik. Przykładowo jeśli wskaźnik C/Z wynosi 8, to oznacza on, że po 8 latach firma wygeneruje tyle zysku, ile w nią zostało zainwestowane. W świecie giełdy i finansów jest to podstawowy wskaźnik pokazujący, kiedy akcje są okazją dla inwestora, a kiedy są one przewartościowane. W przypadku spadku tego wskaźnika, a taki trend obserwuje się w momencie rozpoczęcia konfliktu, to można estymować, że inwestorzy dyskontują dodatkową premię za ryzyko związaną z inwestowaniem. Kolejnym ważnym wskaźnikiem jest cena do wartości księgowej. Wskaźnik ten oznacza ile złotych (lub innej waluty bazowej) trzeba zapłacić podczas inwestycji za każdą złotówkę (lub innej waluty bazowej) wartości księgowej firmy. W przypadku polskich akcji, a dokładniej największego polskiego indeksu WIG20, wskaźnik ten wynosi 1,46. Oznacza to, że akcje są bardzo atrakcyjnie wycenione. W przypadku tego wskaźnika też można zauważyć trend spadkowy, który utrzymuje się od ponad roku. Także jest to spowodowane większym dyskontem ryzyka na polskich akcjach. Warto odnotować, że wartości tych wskaźników są podawane na dzień 9.11.2022 roku.

Bardzo mało mówi się o indeksie spółek ukraińskich notowanych na polskiej giełdzie papierów wartościowych w Warszawie. Indeks ten nazywa się WIG-Ukraine, a w jego skład wchodzi 8 spółek. Utworzenie tego indeksu było pomocą i wyznacznikiem dla ukraińskiego rynku finansowego. Otwartość polskiego rynku dla obywateli Ukrainy sprawia, że mogą oni pozyskiwać kapitał na rozwój w Polsce, a inwestować go na terytorium Ukrainy [4].

Tabela 4

Spółki wchodzące w skład indeksu WIG-Ukraine oraz kurs ich akcji

Nazwa spółki	Ticker	Cena za akcję na dzień 09.11.2022r.
Agroton Group of Companies	AGT	3,47zł
Astarta Holding	AST	20,45zł
Coal Energy S.A.	CLE	2,00zł
IMC S.A.	IMC	15,50zł
Kernel Holding S.A.	KER	18,14zł
KSG Agro S.A.	KSG	2,25zł
MLK Foods Public Company	MLK	0,81zł
Ovostar Union	OVO	45,00zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://gpwbenchmark.pl/karta-indeksu?isin=PL9999999458>

Tabela 4 prezentuje spółki wchodzące w skład indeksu WIG-Ukraine. Będąc w tym indeksie spółki deklarują, że prowadzą swoją działalność na terenie Ukrainy. Z kolei warto nadmienić, że wszystkie rosyjskie podmioty działające na giełdzie londyńskiej w ramach dual-listingu, zostały bezterminowo zawieszono, uniemożliwiając inwestorom kupno lub sprzedaż rosyjskich podmiotów, co bardzo uderza w Rosję i jej wiarygodność. W przyszłości każdy notowany rosyjski podmiot będzie miał dodatkową premię za ryzyko, a będzie ona objawiać się bardzo niskimi wycenami tych walorów. Rosja w odpowiedzi na takie działania, zabroniła wypłaty dywidendy zagranicznym inwestorom. W takiej sytuacji mamy do czynienia z dawno niewidzianą dyskryminacją ze względu na pochodzenie kapitału.

Mówiąc o ryzyku, trzeba uwzględnić także obecne poziomy rentowności obligacji oraz kurs światowych walut. Budując portfel akcyjny w Stanach Zjednoczonych bardzo ważny dla nas jest kurs dolara. Jest to tak zwana główna brama, przez którą inwestor musi przejść, dokonując inwestycji. Jeszcze przed konfliktem, para walutowa - dolar do złotego - bardzo rzadko była widziana na poziomach powyżej 4 zł za dolara. W momencie rozpoczęcia konfliktu, panika spowodowała kurs tej pary walutowej na poziomie 4,50-4,60 zł za dolara [5]. Obecnie kurs kształtuje się na poziomie 4,68 zł za dolara (stan na dzień 09.11.2022 r.). Podobna sytuacja jest w odniesieniu do pary walutowej euro do dolara (tu roczny spadek jest na poziomie -11,72%, biorąc pod uwagę stan na dzień 09.11.2022r.). Taka sytuacja choć premiuje polskich eksporterów, to dla innych grup społecznych, a zwłaszcza dla klasy średniej, jest skrajnie niekorzystna. Obecny poziom kursów wymienionych walut można w większości przypisać konfliktowi Rosja-Ukraina.

Tabela 5

Rentowność 10-letnich obligacji i jej zmiany z podziałem na wybrane kraje

Kraje	roczna dynamika rentowności	rentowność na dzień 09.11.2022 r.
Polska	169,88%	7,662%
Stany Zjednoczone	185,27%	4,105%
Wielka Brytania	321,24%	3,472%
Rosja	24,60%	10,08%
Włochy	406,40%	4,274%
Czechy	99,48%	5,372%
Turcja	-34,85%	12,545%
Węgry	152,12%	9,82%

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://stooq.pl>

Tabela 5 przedstawia kształtowanie się rentowności 10-letnich obligacji i jej zmiany w poszczególnych krajach. Można zauważyć, że na przestrzeni jednego roku rentowność ta w większości wyróżnionych krajów znacząco wzrosła. Należy nadmienić, że niski wzrost oprocentowania papierów rosyjskich wynika z interwencji na dużą skalę rosyjskiego banku centralnego. Podobna sytuacja ma miejsce w Turcji. Niebezpieczeństwo związane z dodatkową premią za ryzyko, czyli wzrostem rentowności obligacji, jest bardzo niebezpieczne i może doprowadzić nawet do upadku rządu, ponieważ może on się stać niewypłacalny, z uwagi na niemożliwe do utrzymania koszty obsługi długu. Na koszt obsługi długu składają się koszty rolowania, czyli koszty wymiany starych serii obligacji na nowe (o wyższym oprocentowaniu) oraz odsetki (czyli zysk dla obligatariuszy, a strata dla emitenta obligacji). Taka sytuacja stawia banki centralne w mało komfortowej pozycji, gdyż muszą one dokonywać interwencji na rynku długu. A taka interwencja wiąże się z deprecjacją waluty krajowej danego państwa.

Wnioski

Analizując krajobraz na rynkach finansowych może zauważyć znaczne pogorszenie nastrojów wśród inwestorów. Praktycznie każdy rynek ucierpiał w wyniku konfliktu. Wojna i jej skutki są bardzo negatywnie odczuwalne dla wszystkich. Transfer środków pieniężnych jest zdecydowanie widoczny, a płynie on do bezpiecznych aktywów, omijając aktywa rosyjskie. Jeśli taka sytuacja dalej się utrzyma, to wiele firm zbankrutuje. A szalejąca inflacja zmniejszy oszczędności i siłę nabywczą wszystkich osób. Opisywana sytuacja na początku marca, jaka wydarzyła się na ukraińskiej hrywnie i jej problemów płynnościowych, powinna dać do myślenia wielu młodym ekonomistom oraz inwestorom. Dywersyfikacja majątku w różne aktywa oraz roztropność

finansowa zapoczątkuje w przyszłości. Biorąc pod uwagę wszystkie badane czynniki nie można jednoznacznie określić, kiedy zniknie powiększone ryzyko inwestycyjne. W dużej mierze zależy ono od dalszych poczynąń Rosji oraz od przebiegu walk na Ukrainie. Z kolei z punktu widzenia ekonomicznego zależy ono przede wszystkim od dalszego działania amerykańskiej Rezerwy Federalnej, która rozdaje karty w kwestii ustalania stóp procentowych. Obecna determinacja szefa FED wskazuje na długotrwałe zacieśnianie polityki monetarnej. Niestety zagrożenia ekonomiczne są tylko częścią ryzyka i niepewności, jakie niesie ze sobą wojna (bowiem czynnikiem najważniejszym do ochrony w jej warunkach jest ludzkie życie i zdrowie).

Bibliografia

1. Inteligentny inwestor XXI wieku, tom I – Polska 2020, Trader21. Pobrane z: <https://www.inteligentnyinwestor.pl/> (dostęp: 05.11.2022).
2. Polityka pieniężna NBP. Pobrane z: https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/polityka_pieniezna/polityka_pieniezna.html (dostęp: 05.11.2022).
3. Poziomy indeksów giełdowych. Pobrane z: <https://stooq.pl/t/?i=510> (dostęp: 05.11.2022).
4. Indeks WIG-Ukraine. Pobrane z: <https://gpwbenchmark.pl/karta-indeksu?isin=PL9999999458> (dostęp: 05.11.2022).
5. Notowania par walutowych. Pobrane z: <https://stooq.pl/t/?i=511> (dostęp: 05.11.2021).

*Scientific supervision by: M. Leszczyńska, PhD
Instytut Ekonomii i Finansów, Uniwersytet Rzeszowski, Polska*

JUST IN TIME ORAZ JUST IN CASE – ANALIZA PORÓWNAWCZA I ZASTOSOWANIE W BRANŻY OBRÓBKI DREWNA

Gwałtowne zmiany wynikające z sytuacji wywołanej pandemią COVID – 19 oraz agresji Rosji na Ukrainę przyczyniły się do destabilizacji światowych łańcuchów dostaw. Przedsiębiorstwa mierzą się z problemem związanym z brakiem surowców, komponentów i materiałów produkcyjnych. Organizacje stanęły przed dużym wyzwaniem związanym z zapewnieniem ciągłości produkcji oraz dotrzymania terminów dostaw. Dotychczas stosowane strategie zarządzania produkcją, łańcuchami dostaw oraz relacje partnerskie z kooperantami uległy zmianie. Utrzymanie się na rynku zależy w dużej mierze od elastyczności przedsiębiorstw oraz umiejętności dostosowania metod zarządzania organizacją do panujących warunków.

W artykule dokonano analizy porównawczej metod Just In Time, Just In Case oraz zalet i wad omawianych systemów. Zaprezentowano również proces transformacji modelu zarządzania zapasami przedsiębiorstwa z branży obróbki drewna w obecnie panujących warunkach, wywołanych zerwaniem światowych łańcuchów dostaw.

Słowa kluczowe: Just In Time, Just In Case, COVID -19, agresja Rosji na Ukrainie, zerwane łańcuchy dostaw

Rapid changes resulting from the situation caused by the COVID - 19 pandemic and Russia's aggression against Ukraine have contributed to the destabilization of global supply chains. Companies are facing a shortage of raw materials, components and production materials. Organizations have faced a major challenge in ensuring production continuity and meeting delivery deadlines. Previously used strategies for managing production, supply chains and partnerships with cooperators have changed. Remaining in the market depends largely on the flexibility of enterprises and the ability to adapt organizational management methods to the prevailing conditions.

The article makes a comparative analysis of the methods of Just In Time, Just In Case and the strengths and weaknesses of the systems in question. Also presented is the process of transformation of the inventory management model of a woodworking enterprise under the current conditions caused by the rupture of global supply chains.

Keywords: Just In Time, Just In Case, COVID -19, Russian aggression in Ukraine, broken supply chains.

Wstęp

Sytuacja na rynku światowym uległa diametralnej zmianie. Problemy w transporcie pojawiły się w związku z trwającą pandemią COVID – 19 oraz konfliktem na Ukrainie. Skutki zaburzeń w łańcuchach dostaw odczuwa wiele przedsiębiorstw, które mierzą się z brakiem surowców produkcyjnych, komponentów oraz podzespołów niezbędnych do uruchomienia produkcji. Nakładane sankcje na Rosję i Białoruś, znacznie przyczyniają się do wzrostu cen na rynku światowym, co ma związek z wciąż rosnącą inflacją. Dlatego wiele branż stoi przed dużym wyzwaniem, jak również poszukuje sposobów na podtrzymanie ciągłości produkcji w obecnie panujących warunkach oraz strategii, które okażą się być skuteczne w walce z destabilizacją światowych łańcuchów dostaw. Zakłócenie przebiegu łańcucha dostaw może przyczyniać się do dużych strat przedsiębiorstw oraz skutkować zakłóceniem całego procesu produkcyjnego.

Znaczna liczba przedsiębiorstw w obawie przed brakiem komponentów produkcyjnych przyjęła strategię magazynowania „na wszelki wypadek”. Buforowanie i wypełnianie magazynów można zaobserwować niemal w każdym sektorze produkcyjnym. W obawie przed załamaniem łańcucha dostaw, racjonalnym wyjściem jest również wykorzystanie lokalnych możliwości i maksymalna redukcja odległości miejsc pozyskiwanych dostaw (Szkwarek, 2022).

Obecnie można zaobserwować zwiększone zapotrzebowanie na powierzchnie magazynowe. Firmy produkcyjne wykazują chęć zabezpieczenia dostaw przed nieprzewidzianym zerwaniem łańcucha. Raport Cushman and Wakefield podkreśla, że w pierwszej połowie bieżącego roku popyt na powierzchnie magazynowe w Polsce wyniósł 3,8 mln m², tym samym wykazał tendencję wzrostową o 12%, w porównaniu z tym samym okresem w roku ubiegłym. W porównaniu z pierwszą połową 2020 r. do chwili obecnej, zapotrzebowanie wzrosło o 70% (Kołata, 2022).

Badania przeprowadzone przez McKinsey wykazały, że 61% organizacji zwiększyło zapasy materiałów kluczowych w produkcji, a 55% przedsiębiorstw wdrożyło działania związane z pozyskaniem surowców ze źródeł alternatywnych. Gromadzenie zapasów przez producentów przyczynia się do wzrostu cen dostępnych powierzchni magazynowych. Wskaźnik pustostanów przemysłowych w USA osiągnął nieodnotowany dotychczas niski poziom 3,6% w całym kraju w trzecim kwartale 2021 roku. Przeprowadzone badania CBRE W Kalifornijskim Inland Empire, w pobliżu portów w Los Angeles, odnotowano wskaźnik pustostanów na poziomie 0,7 % (Masters i Edgecliffe-Johnson, 2021).

W artykule dokonano analizy porównawczej metod Just In Time, Just In Case oraz zalet i wad omawianych systemów. Zaprezentowano również proces

transformacji modelu zarządzania zapasami przedsiębiorstwa z branży obróbki drewna w obecnie panujących warunkach, wywołanych zerwaniem światowych łańcuchów dostaw.

Just in Time wobec Just in Case

Zachwianie stabilności przepływu towarów odczuło wiele sektorów produkcyjnych na całym świecie. Stosowane techniki zarządzania łańcuchami dostaw okazały się niewystarczające w obliczu realiów i problemów współczesnej gospodarki. Do niedawna dużą popularnością cieszyły się metody zapoczątkowane w Japonii, mające swoje zastosowanie w walce z redukcją marnotrawstwa.

Jedną z takich metod jest Just In Time, która polega na zharmonizowaniu łańcucha dostaw z magazynem i produkcją. Koncepcja skoncentrowana jest na dostarczeniu odpowiedniego materiału dokładnie na czas, w którym jest obecnie pożądany. Just In Time jest strategią typu „pull”. Supermarkety są uzupełniane wyłącznie w chwili, kiedy istnieje zapotrzebowanie na komponent, surowiec czy produkt. Głównym przesłaniem JIT, jest eliminacja marnotrawstwa wynikającego z nadmiernego magazynowania, redukcji kosztów związanych z utrzymaniem stanów magazynowych oraz optymalnego wykorzystania dysponowaną przestrzenią magazynową i produkcyjną. Implementacja metody może przynieść wiele korzyści, jednak przystępując do wdrożenia, należy uwzględnić istotne czynniki mające wpływ na finalny sukces w realizacji strategii. Odległość potencjalnego dostawcy od przedsiębiorstwa powinna być poddana dokładnej analizie, ponieważ im większa odległość, tym większe prawdopodobieństwo, że towar może nie dojechać na czas z powodu zakłóceń w transporcie, co niesie za sobą fatalne skutki. Ważną rolę odgrywają również dobre relacje z dostawcami. (Hamrol, 2016).

Technika Just In Case nazywana również praktyką typu „push”, opiera się na przewidywanej sprzedaży i narzuca przedsiębiorstwom wcześniejszy zakup materiałów produkcyjnych w celu zaspokojenia rokowanego poziomu popytu. Strategia opiera się na pełnej świadomości przedsiębiorców, związanej ze zwiększonymi kosztami magazynowymi. Jej kluczowym celem, jest niedopuszczenie do braku zaspokojenia popytu (Jarmurczak, 2021).

Produkcja typu „push” skierowana jest na wytwarzanie produktu oraz jego „wypychanie” do kolejnego procesu np. do klienta, lub na magazyn. Pomocne w realizacji strategii są systemy informatyczne takie jak MRP (Material Requirements Planning), lub ERP (Enterprise Resource Planning). Produkcja oparta na takim mechanizmie polega na analizie i prognozach zamówień. Ułatwia sterowanie zapasami i planowanie produkcji. W początkowej fazie działania prowadzone są przewidywania popytu i na tej podstawie wypełniane stany magazynowe. Kolejnym krokiem jest utworzenie

harmonogramu produkcji, który narzuca termin, w którym należy zrealizować zamówienie na komponenty produkcyjne, po to, aby wywiązać się z umowy realizacji zamówienia produkcyjnego na czas (Budynek, Celińska i in., 2016).

W tabeli 1. dokonano porównania systemów Just In Time i Just In Case w oparciu o weryfikację zalet jak również wad, wynikających z zastosowania obu strategii w przedsiębiorstwach.

Tabela 1

Porównanie systemów Just In Time i Just In Case

Zalety	
Just In Time	Just In Case
<p>Optymalne wykorzystanie zasobów Przedsiębiorstwo ma możliwość sprawnego przekierowania zasobów wzdłuż łańcucha wartości oraz innych obszarów</p>	<p>Wzrost konkurencyjności Firmy są w stanie zaspokoić znaczny popyt, z czego z trudnością wywiązują się inne przedsiębiorstwa</p>
<p>Redukcja odpadów Całkowite wykorzystanie zasobów w bieżącej produkcji zmniejsza ryzyko związane z zepsuciem komponentów</p>	<p>Niższe szanse utraty sprzedaży Dzięki pełnym magazynom, możliwa staje się kontynuacja produkcji</p>
<p>Mniejsze koszty Dzięki racjonalnym inwestycjom zmniejszamy koszty bezpośrednio związane z zakupem oraz koszty odnoszące się do administracji i robocizny</p>	<p>Elastyczność prognozowania popytu W związku z dużą ilością zapasów magazynowych przedsiębiorstwa posiadają większe pola manewru</p>
<p>Duża elastyczność Wykorzystanie metody przyspiesza czas reakcji na nagłe zmiany i przestawienie produkcji, może mieć to związek ze zmianą wymagań klientów</p>	<p>Niższe koszty zakupu Hurtownie często udzielają rabatów przy znacznej ilości zamówień, możliwość dokonania zakupów przed wzrostem cen</p>
Wady	
<p>Zależność od stabilności dostawców Sukces strategii jest ściśle powiązany z jakością obsługi potencjalnych dostawców. Jeśli podczas transportu z dostawą dojdzie do zakłóceń,</p>	<p>Zwiększone koszty magazynowania Zalegający towar w magazynach generuje koszty nawet od 20 do 30 % całkowitej wartości zapasów</p>

przedsiębiorstwo nie będzie w stanie dotrzymać terminów	
Brak zdolności do zaspokajania szybko rosnącego popytu Niska odporność na duże wahania popytu wynika z trudności oszacowania niezbędnej stabilności zasobów w określonym czasie	Zamrożony kapitał Towary zalegające w magazynie są zamrożonym kapitałem obrotowym firmy, co przyczynia się do zwiększenia kosztów alternatywnych
Droższy zakup materiałów Utrata możliwości zakupu w cenach hurtowych oraz brak szybkiej reakcji na wzrosty „en” surowców, lub komponentów	Zniszczenie materiału Zalegający towar w magazynie i jego zbyt długie leżakowanie może skutkować straceniem właściwości degradacją

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Jarmurczak, 2021).

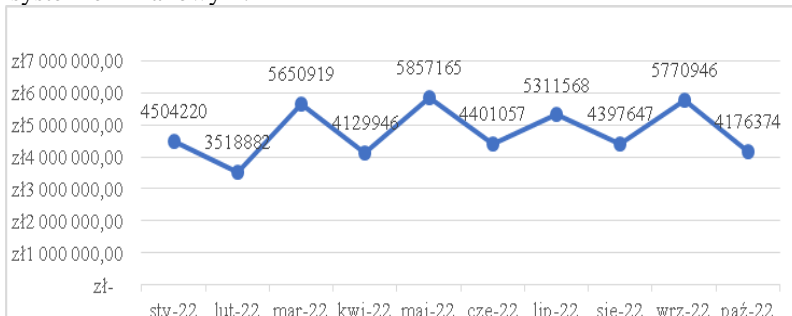
Każda organizacja powinna dostosować metodę zarządzania do swoich aktualnych potrzeb. Zaprezentowane systemy posiadają liczne zalety jak i wady. Wybór skutecznych sposobów w walce z obecnymi problemami nie jest łatwy. Zastosowanie każdej z nich powinno być dostosowane do indywidualnego profilu i strategii prowadzonej przez przedsiębiorstwo.

Material i metodyka badawcza

Do przeprowadzenia badań wykorzystano obserwację oraz analizę zmian stanów magazynowych kształtujących się badanym przedsiębiorstwie w latach 2020-2022. Do tego celu wykorzystano kilka kluczowych magazynów z terenu przedsiębiorstwa, w którym przechowywany jest surowiec produkcyjny, półprodukty oraz wyroby gotowe. W badaniach zaprezentowano również realizację nowych przedsięwzięć firmy w myśl zabezpieczenia ciągłości produkcji. Przedsiębiorstwo, które zaprezentowano w pracy, działa na terenie południowo – wschodniej Polski. W skład firmy wchodzi dwa zakłady produkcyjne, które trudnią się w głównej mierze obróbką drewna bukowego, dębowego, oraz orzecha amerykańskiego. Organizacja zatrudnia ponad 200 pracowników, którzy pracują w systemie zmianowym. Przedsiębiorstwo prowadzi politykę racjonalnego zarządzania surowcem. W procesie produkcji generowane odpady, są w 100% zagospodarowane i wykorzystane do produkcji biomasy, która jest jednym z głównych lokalnych zasobów energii odnawialnej. Firma swoją działalność rozpoczęła w 1991 roku. Do tej pory rozwinęła w dużym stopniu i oferuje klientom rocznie ponad 10 000 m³ elementów drewnianych, suszonych i struganych.

Wyniki obserwacji i analiza

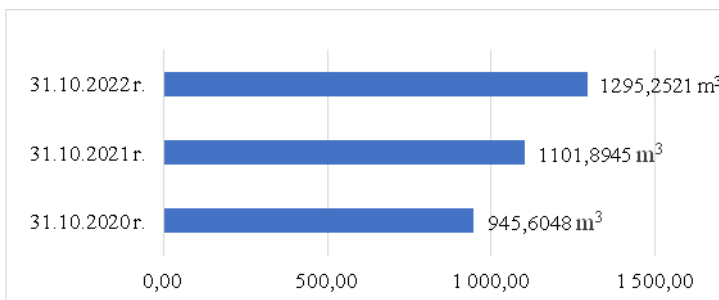
Na przestrzeni 2022 roku sprzedaż kształtuje się dynamicznie (Rysunek 1). Największym obrotem przedsiębiorstwo cieszyło się w miesiącach marzec, maj oraz wrzesień. Gwałtowny spadek sprzedaży oraz zmniejszona ilość zamówień klientów w październiku, skłonił przedsiębiorstwo do rezygnacji z pracy w systemie zmianowym.

Rysunek 1. Wyniki sprzedaży przedsiębiorstwa w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z przedsiębiorstwa

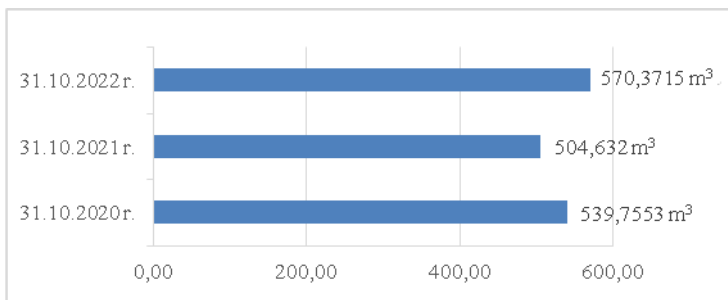
Pomimo dużego spadku sprzedaży, organizacja decyduje się w dalszym ciągu gromadzić spore zapasy w obawie przed brakiem dostępu surowca od kooperantów zagranicznych, którzy zaopatrują firmę i stanowią 30% całości dostaw asortymentu. W analizowanym przedsiębiorstwie na dzień 31.10.2022 roku stany magazynowe charakteryzują się znacznym wzrostem zapasów w porównaniu z ubiegłymi latami, odpowiednio 193,3576 m³ więcej w porównaniu do 2021 i 349,6473 m³ więcej w porównaniu do 2020 roku (Rysunek 2.).

Rysunek 2. Stan materiałów w Magazynie surowca

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z przedsiębiorstwa

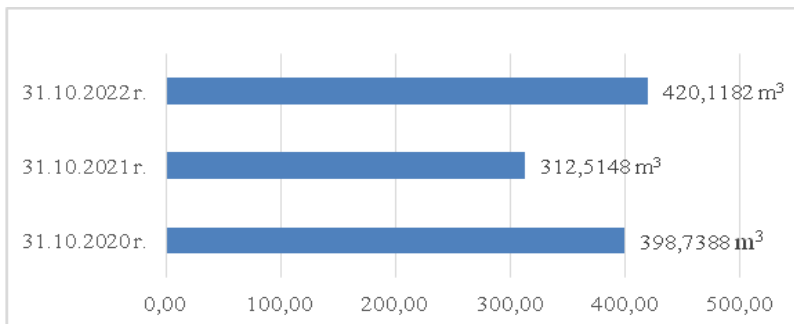
Nie tylko w omawianym podmiocie magazyn surowca jest zapełniony. Podobnie ma się sytuacja w magazynie półproduktów, czekających na wejście do dalszego etapu procesu (Rysunek 3.). Stany w magazynach na przestrzeni badanego okresu utrzymują się na poziomie powyżej 500 m³. Stan na dzień 31.10. 2022 rok ilości magazynowanych półproduktów był wyższy o 65,7395 m³ niż rok wcześniej. W obawie przed brakiem zapewnienia cykliczności produkcji, przedsiębiorstwo przyjęło strategię produkcji „na magazyn”.

Rysunek 3. Ilość przetwarzanego materiału składowana w Magazynie półproduktów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z przedsiębiorstwa

Organizacja dzięki zastosowaniu systemu ERP, jest w stanie prognozować przyszłe zamówienia i wielkości partii produkcyjnych, oraz prowadzi ewidencję głównych odbiorców i partnerów handlowych, dlatego podejmuje ryzyko związane z dużym magazynowaniem wyrobów (Rysunek numer 4.).W badanym okresie najniższy stan w magazynach był w roku 2021, natomiast najwyższy w 2022 – więcej o 107,6034 m³ niż rok wcześniej, tj. o 34%.

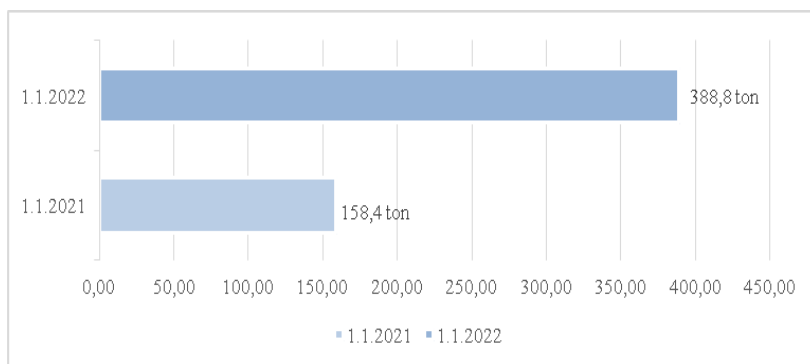

Rysunek 4. Ilość wyprodukowanych artykułów przechowywana w Magazynie wyrobów gotowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z przedsiębiorstwa

Charakterystyka drewna wynikająca z jego naturalnych właściwości, mówi o tym, że zapewniając odpowiednie warunki przechowywania wyrobom z drewna naturalnego, przedsiębiorstwo jest w stanie zabezpieczyć się przed zniszczeniem materiału. Dzięki temu, wyroby gotowe można przechowywać wiele miesięcy, a nawet lat, dlatego ryzyko związane z tak dużym magazynowaniem, wydaje się być uzasadnione. Specyfika produkcji wyrobów z naturalnego drewna, wynika z faktu długiego czasu potrzebnego, do wytworzenia wyrobu gotowego. Gotowe produkty są w dużej mierze magazynowane ze względu na tworzenie kompletów mebli dziecięcych, młodzieżowych i innych zestawów proponowanych przez przedsiębiorstwo. Dlatego też zwiększone zapasy magazynowe, są nierozłącznym elementem branży zajmującej się obróbką drewna.

W związku z panującym kryzysem energetycznym, przedsiębiorstwo podjęło decyzję o zwiększeniu produkcji brykietu drzewnego i zaspokojeniu lokalnych potrzeb na źródło energii grzewczej (Rysunek 5.). W styczniu 2022 roku produkcja brykietu była wyższa o 145% niż rok wcześniej i wyniosła prawie 390 ton.

Rysunek 5. Wielkość produkcji brykietu w badanym przedsiębiorstwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z przedsiębiorstwa

Oprócz bieżących potrzeb wynikających ze spełniania oczekiwań klientów, związanych między innymi z dotrzymaniem terminowości dostaw, przedsiębiorstwo zwróciła szczególną uwagę na stan utrzymania maszyn w pełnej sprawności i gotowości do kontynuacji produkcji. W trakcie zapełniania krytycznych i niezbędnych elementów, podzespołów i części jest nowo powstały Magazyn Techniczny numer 9 (Rysunek 6.).

Kat. Narzędzia				
113	Nar000717	Frez Faba 180*5,1/4,0*65 z=48 GT nowy PI-404T HW 6 lotw 6,5x90		3 szt.
114	Nar000716	Frez Faba 180*5,1/4,0*65 z=48 GW nowy PI-404T HW 6 lotw 6,5x90		3 szt.
115	Nar000216	Frez piłk Faba 200*6,0/4,0*75 z=48 nowy PI-404 T HM (podcinak dolny) GT S0400936		3 szt.
116	Nar000214	Frez piłk Faba 200*6,0/4,0*75 z=48 nowy PI-404T HM GW		1 szt.
117	Nar001526	Napinacz CHT T2		1 szt.
118	Nar000108	Nóż 1100-2 80x28x5 HW		20 szt.
119	Nar001188	Nóż koronkowy 40x40x23 (Rębak)		30 szt.
120	Nar000319	Piła Gopol 300*3,1/2,2*80 z=20 nowa		9 szt.
121	Nar001180	Piła Gopol 350*3,2/2,2*30 z=16 nowa 20AA-S wzdłuż 2x10D/C 60		1 szt.
122	Nar000498	Piła Gopol 350*3,2/2,2*30 z=60 nowa Standard		3 szt.
123	Nar000013	Piła Gopol 350*3,7/2,5*80 nowa z=24		10 szt.
124	Nar001494	Piła Gopol 350*3,7/2,5*85 nowa z=24 + 4R 20AA CROSS		22 szt.
125	Nar001163	Piła Gopol 500*4,0/2,8*35 z=120 nowa 10BA poprzecz kąt ścinania tylni 35		2 szt.
126	Nar001427	Piła Gopol 500*4,6/3,2*30 z=120 nowa 10BA poprzecz faszoliki laser kąt ścianania tylni 35		2 szt.
127	Nar001496	Piła taśmowa 1,27 LT 4000 BD5738IH0432-500-F10 szrank 0,010=0,012		60 szt.
RAZEM				170
Kat. Materiały elektryczne				
95	Czę007354	Czułka LD46-UL-735		1 szt.
96	Czę009718	Czujnik fotoelektryczny OWD 1500 - 2x2,5 Reed Led		1 szt.
97	Mat003542	Czujnik indukcyjny E2A-S08KN04-WP-B1 zam- E2A-S08KN04-WP-B1		1 szt.
98	Czę006350	Czujnik magnetycz. M8 T218379 BRYKIECIAR		1 szt.
99	Czę004006	Przełącznik czasowy M 50s-300s		2 szt.

Rysunek 6. Magazyn Techniczny 9

Źródło: dane z badanego przedsiębiorstwa

Podsumowanie

Zastosowanie metody Just In Case w obecnie panujących warunkach, przyniosło przedsiębiorstwu duże korzyści. Dzięki zmianie strategii zarządzania zapasami, udało się potrzymać ciągłość produkcji. Organizacja zabezpieczyła się również w razie wystąpienia problemów z zerwaniem łańcuchów dostaw, dzięki temu na pewien okres czasu, będzie w stanie zaspokoić popyt na produkowane wyroby oraz utrzymać maszyny produkcyjne w pełnej sprawności. Niestety przedsiębiorstwo z powodu zapełnienia magazynów, mierzy się z problemem zmniejszonej wydajności w momencie wydań towaru, co bezpośrednio wiąże się z opóźnianiem załadunków

samochodów ciężarowych. W myśl strategii powinny powstać w najbliższym czasie nowe miejsca magazynowe, co wiąże się z kolejnymi kosztami, które przedsiębiorstwo będzie musiało ponieść. Zarząd podjął również ryzyko w związku z kontynuacją produkcji, pomimo wyraźnego spadku zamówień. Analitycy przewidują ponowny wzrost popytu, lecz należy uwzględnić fakt, że w przypadku branży meblarskiej duży wpływ na sprzedaż ma panująca moda na fason i styl, w którym meble są wykonane. Jak powszechnie wiadomo moda szybko się zmienia i wraz z nią, zmieniają się preferencje konsumenta. Bieżące wyroby mogą niestety nie cieszyć się tak dużym zainteresowaniem w przeciągu kolejnych miesięcy.

Zmiana strategii przyniosła liczne korzyści jak i straty dla organizacji. Ryzyko, które podjęło badane przedsiębiorstwo jest duże, dlatego przyszłe miesiące będą decydujące w związku z oceną słuszności zmiany taktyki zarządzania zapasami.

W obecnej sytuacji panującej na świecie, organizacje poszukują sposobów na wzmocnienie konkurencyjności. Wiele z nich zadaje sobie pytanie, czy istnieje jakaś strategia, która mogłaby być pomocna w utrzymaniu się na rynku i sprostaniu oczekiwań klientów w obliczu wyzwań. Tymczasem znaczna ilość przedsiębiorstw podważa metody i strategie, które w dotychczas sprzyjających warunkach działały nienagannie. Just In Time oraz Just In Case nie dają gwarancji skuteczności metody, bez poprzedniej analizy, obserwacji rynku, dostawców, relacji partnerskich i całego zintegrowanego łańcucha powiązań przedsiębiorstw z dostawcami i klientem. Problem nie tkwi w metodach, a w zmiennym i ciężkim do przewidzenia otoczeniu. W przypadku nawet pełnych magazynów surowca, przy wystarczającej ilości komponentów przedsiębiorstwa nie są w stanie w krótkim czasie wygenerować więcej niż pozwalają możliwości procesowe by zapewnić zaspokojenie nieoczekiwanego skoku popytu. Dlatego też elastyczność, zwinność, umiejętność dopasowania się do nowych realiów oraz podejmowanie ryzyka przez przedsiębiorców, jest kluczowe w osiągnięciu przewagi konkurencyjnej i sukcesu przez organizacje. Problemy nie tkwią w technikach JIT, JIC, a w zmiennym otoczeniu, więc kluczowe jest ich rozwiązanie poza systemami.

Bibliografia

1. Budynek M., Celińska E., Dybikowska A., Kozak M., Rajtczak J., Urban J. (2016) University of Zielona Góra, *Management Systems in Production Engineering Strategies of Production Control as Tools of Efficient Management of Production Enterprises*
2. Hamrol A. (2015), *Strategie i praktyki sprawnego działania. Lean Six Sigma i inne*. PWN, Warszawa 2018.

3. Jarmurczak J. (2021). Nextbuy, Sprzedaż i Zakupy, *Just-in-Time czy Just-in-Case?*

4. Kołata D. (2022). Raport. [https://www.bankier.pl/wiadomość/Większe – zapotrzebowanie – na - powierzchnie -magazynowe - \[Raport\] – 8397455.html](https://www.bankier.pl/wiadomość/Większe – zapotrzebowanie – na - powierzchnie -magazynowe - [Raport] – 8397455.html) data dostępu 05.11.2022.

5. Masters B., Edgecliffe-Johnson A., (2021). Financial Times, *The Big Read Supply chains Supply chains: companies shift from 'just in time' to 'just in case'*

6. Szkwarek W. (2022). European Economic Congress, *Logistyka i infrastruktura wobec zmian w łańcuchach dostaw. Problem z łańcuchami dostaw należy zwalczać na kilka sposobów.*

Opiekun merytoryczny: mgr inż. Elżbieta Brągiel

EVOLUTION OF THE DIRECTIONS OF OPERATION OF MODERN CORPORATIONS IN THE CONTEXT OF TODAY'S CHANGES

The study is devoted to the analysis of the problems of developing an enterprise strategy in today's rapidly changing environment. Substantiated proposals for the formation of the mission, goals and vision of a company. The authors emphasized the fact that the changes faced by enterprises do not significantly affect changes in the directions of the (long-term) strategy, which shows the percentage ratio of the key groups E, S, and G in a total of all words.

***Keywords:** strategy, mission, goals, vision, companies' values*

Introduction

Until 2020, we witnessed a constantly developing economy. Not only in the global context but also in the local i.e. national. The COVID-19 pandemic, war, and all crises caused by them, e.g. in the energy sector, show how easy it is to disturb a flourishing market. Modern corporations must adapt to the realities of a constantly changing world. In such an unpredictable world, one of the few fixed points is the assumptions made by enterprises regarding operating, financial and investment activities. These assumptions become real in the vision, mission and strategic goals created by the company.

1. Phrasing mission, vision, and strategic goals as being up and running of the corporation.

For many people, the company's mission and vision are the same. "What is our business?" "Whom do we want to become?" those are the questions that mark the difference between the vision and mission of the organization (David, 2013). In a short questionnaire that we prepared for family and friends, we asked what they associate the terms with. Most said that those notions are similar. They connote them with:

- the direction of the company's development,
- the business idea,
- or companies' values.

The mission is described by the question "What is our business?". Starting from this question, we can say that the mission is the goal of our company and why we operate in the market. However, it is worth clarifying what really defines an individual as a company. The authors of the literature present four main categories of values that may appear in a mission that is crystallized.

Business—distinguished by targeting the profit that the company is to generate. They mainly focus on the effectiveness and achievements of employees;

Rational—their main goal is the client, especially the relationship with him. However, it is not characterized by friendship, but by an effective form of contact and understanding of the client's needs.

Developmental—manifested in the constant and unconditional willingness to improve and improve the quality of services or products sold. There is a special emphasis on innovation and creativity in activities.

Social—they refer to the contribution to the activities of others. Brand image is then built because of philanthropic activities such as social engagement and CSR projects (Cardona, Rey, 2013).

Although, the mission can neither be too narrow nor too wide. Too narrow significance may have a negative impact on the development opportunities in the market, e.g. If Samsung had defined its mission as a company that produces the best refrigerators. They would have very limited options. They would not enter the small electronics market and would not create well-known smartphones or notebooks. The company's mission should reconcile the interests of all shareholders and owners. The mission partially affects the company's strategy. An example is the pro-ecological activity of an entity. Nowadays, much attention has been paid to it. Society increasingly chooses responsive brands and is much closer to the company's environmental efforts. If being pro-eco becomes part of the mission, it will have to influence the strategy. And this will positively impact the perception of the brand.

The vision is the direction that the company takes and systematically implements it. A vision is a state in which the company wants to be in "n" units of time. It is a kind of signpost showing the way of the organization's development. If the goal is achieved, it needs to be changed or further developed. Without a vision, a business may encounter a conflict of interest, e.g., between departments of the company (Bolland, 2017).

On the other hand, we have strategies. These are long-term activities in which the company's goals will be achieved. They are undertaken at the highest levels. It is a responsible job because it affects many levels. They usually require the use of many company resources. An example may be expansion (to other markets in terms of geography), finances (limiting expenses on marketing activities or increasing expenses on investments), diversification (activities within the capital group), etc. During taking such actions, a more profound analysis of the situation is required. It is not only about the market and what is happening outside the company, but also about its internal situation. In this case, internal strengths and weaknesses can be very useful. Strengths and weaknesses can be set according to the goals determined by the company. It is

critical to determine if the company has an advantage in something, e.g. patents, modern machines, outstanding employees or a customer network. On the other hand, the company has to describe every problem e.g. old-fashioned technology, bad accounting liquidity or lack of skilled workers (David, 2013).

2. How the company's strategy is shaped?

Most companies need to be careful with what their competitors are doing. However, this is not the only threat. Recent years have shown us how quickly the economy of the whole world can be destabilized. Strategic management practices are influenced by globalization, deregulation and privatization, the intensity of knowledge, technological change and increased competition.

Globalization began to affect world markets the most after World War II. Globalization is strongly connected with increased competition. Most consumers know very well the competition between foreign and local brands well. There is also competition between employers striving for the best employees. There is a lot of freedom in the financial markets. Investors can buy capital from the most distant countries of the world.

The boundaries are blurring. Not only in terms of territories but also sectors. Nowadays, it is very difficult to e.g. distinguish the telecommunications sector from the computer sector. The border is very fluent and in this case, the opposition will only be stronger.

Another strong aspect, especially in Eastern Europe, is deregulation and privatization. After the market economy slowly entered the countries of the Eastern Bloc, most industries underwent significant changes. Private businesses grew, and the competition increased. At the same time, they had to be supervised.

Technological changes are one of the most important for the 20th century. The progress related to remote data transfer, the invention of the computer and spaceflight has provided great development opportunities for many companies.

The intensity of knowledge is the last but not the smallest element. At this point, knowledge is very valuable, especially in an uncertain economy. There are often alliances between companies in the form of information exchange.

3. The process of formulating the company's strategy – a classic approach

In theory, we can meet many classifications of companies and strategies. Starting with those that take into account individual areas of activity (operational, financial, investment), and ending with complex connections between many levels. In order to consider the category of strategy and enterprise model, it seems reasonable to refer to G. Łukasik's classification,

which distinguishes the following enterprise models: financial, behavioural, and social (Łukasik, 2013).

The financial model of the enterprise points out that the overriding goal of the company is to generate profit for the owners by achieving an appropriate rate of return with the assumed risk profile.

The behavioural model of the enterprise takes up the issue of the conflict of interests of individuals belonging to the enterprise or directly interested in it (individual approach to various units and treating the enterprise as a system).

The social model of the enterprise emphasizes the relationship of the enterprise with stakeholders who cooperate with it directly (e.g. suppliers) and indirectly (e.g. authority)

At the stage of formulating the company's operating strategy, theoretical assumptions presented by the model of a given

Table 1 compares individual models of enterprises with the aspects of formulating and managing a strategy in an enterprise within a given type of activity.

Table 1

Model of the enterprise vs formulating strategy

Model of the enterprise	Area of activity	Examples of problems included in the strategy
Financial	Operating	<ul style="list-style-type: none"> • type of products/services • process/methods management • crew/skills
	Financial	<ul style="list-style-type: none"> • the amount of the margin • costs of capital/production • capital structure
	Investing	<ul style="list-style-type: none"> • new devices/technology • financial investments • human capital investments
Behavioural	Operating	<ul style="list-style-type: none"> • quality • productivity (eg. machine, crew...) • working/production time
	Financial	<ul style="list-style-type: none"> • benefits • maximizing revenues/minimizing costs • rate of return (cost/risk premium)
	Investing	<ul style="list-style-type: none"> • directions/types of investments • directions for the company's development • public-private partnership
Social	Operating	<ul style="list-style-type: none"> • cooperation with suppliers • loyalty programs • society-friendly production
	Financial	<ul style="list-style-type: none"> • non-profit organisation • foundation • special terms of sales

	Investing	<ul style="list-style-type: none"> • renewable energy investments • social actions • forced investments (eg. legal aspects)
--	-----------	--

own study based on:

- Dess G., Lumpkin G. (2003) *Strategic management. Creating competitive advantages.*, pp. 44-52, New York, McGraw-Hill
- Bolland E. (2017) *Comprehensive Strategic Management. A guide for students, Insight for Managers.* pp. 100-115, Bingley, Emerald Publishing

The table shows the classic aspects that each company must take into account in order to function properly. The exemplary problems are of course **related to a given area of the company's activity**, but also (or perhaps above all) are a **derivative of changes in the world in which the corporation has to find itself**.

From the beginning of the creation of large cross-border transnational corporations, i.e. even in the 15th-16th centuries (great geographical discoveries), through the times of numerous economic and social crises, and ending with changes taking place in the modern world, the issues were raised during meetings of members/management/management of a given company or corporation.

There is no doubt that any enterprise must be properly managed in order to function well. The process is undoubtedly very complicated, but it can be systematized. This is **because the processes taking place in the enterprise are very often correlated with the adopted strategy and model of the enterprise**.

Therefore, it seems reasonable to look at and examine whether the enterprise responds to these changes in the context of the formulated strategies, vision and mission, and whether, therefore, it can be assumed that each change should be reflected in the indicated declarations of enterprises.

4. Contemporary corporate strategies based on the analysis of declarations of vision, mission and goals

Data were analysed, including those collected directly from the company's website. The Forbes Magazine website features the ranking of the 2000 largest companies in the world (*The Global 2000*), published on May 12, 2022 (Murphy, Contreras, 2022). The top 500 corporations with their headquarters in the European Union Member States were selected for the analysis. The criterion adopted in this way qualifies 85 corporations out of the 2000 listed in the ranking for the analysis. These are companies from the following countries: Austria (1), Belgium (2), Denmark (4), Finland (4), France (21), Germany (20), Ireland (5), Italy (6), Luxemburg (1), Netherlands (9), Spain (8) and Sweden (4).

The conducted analysis consisted in counting the frequency of keywords contained in missions, visions and goals, which were matched to one of three categories: E - environmental, S - social, and G - governance. Words were matched by reviewing numerous dictionaries/synonym lists such as Oxford Language, Thesaurus.com, macmillanthesaurus.com, Cambridge Dictionary and Longman Dictionary. If the word used in the declaration of vision, mission and strategy did not appear as a synonym for the main word describing a given group, it was assigned subjectively. Subjective attribution consisted of the fact that the authors both had to agree to the given assignment to the category.

The authors also used the achievements in this area of Asst. Prof. Dr Fatih Şahin performed a similar analysis using advanced IT tools on a sample of companies included in Bandırma OIZ (Sahin, 2019).

A declaration of values, mission and vision was found on the websites of each surveyed corporation. In total, 216 keywords contained in these declarations were analyzed.

The study showed that the declarations of the mission, vision and strategy are formulated at a very general level, which was mentioned in the theoretical chapters of this work. It is also worth emphasizing that corporations, despite the fact that they often have similar values contained in their declarations, describe them differently. These differences result primarily from the type of business or products offered to customers (e.g. prosperity for the community, sustainable business)

The keywords classified into particular groups, i.e. E, S or G, were divided as follows: E (68 words; 31.48% of the total); S (72 words; 33.33% of the total); G (76 words; 35.19% of the total).

Fig. 1 presents the division obtained as a result of the study.

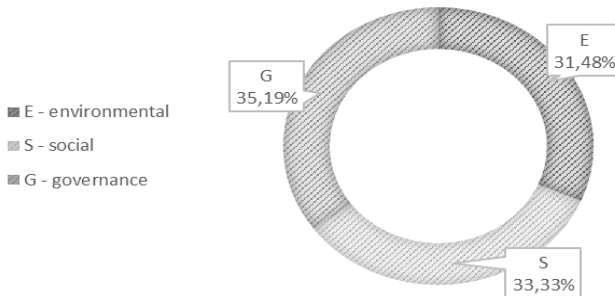

Figure 1. Keywords from vision/mission statements broken down into groups E, S, G

Conclusion

Formulating the company's strategy is an indispensable element of its functioning in the world. The constantly changing world does not facilitate the management of very often many correlated systems. The strategy adopted by the corporation is based on the implementation of the vision and mission statements. The conducted research shows that large international corporations make such declarations because, in addition to strategic foundations, they also have the value of PR (vision and mission as a tool for influencing the recipient). Research results show that the values contained in these components are very closely related to various aspects, such as the environment, society and corporate governance. Corporations, however, maintain the balance and do not put any of the values on a pedestal. The authors raise this issue for discussion because they see a certain paradox, for example, why, in the face of the climate crisis, these issues are not reflected in the strategy. There seems to be a legitimate answer referring to the difference between the strategy's time horizons and such a crisis, but it does not seem to be an exhaustive answer to this issue.

However, the authors emphasized the fact that the changes faced by enterprises do not significantly affect changes in the directions of the (long-term) strategy, which shows the percentage ratio of the key groups E, S, and G in a total of all words.

References

1. Fred R. David, Strategic Management CONCEPTS AND CASES, Perason
2. Pablo Cardona, Carlos Rey (2013) *Zarządzanie poprzez misje*, Wolters Kluwer
3. Łukasik G. (2013) Relacje inwestorskie spółek kapitałowych., pp. 25-35, Warsaw, Diffin
4. Murphy A., Contreras I. (2022) The Global 2000. Available at: <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=6bcf4a035ac0>
5. Şahin F. (2019) An Analysis of Mission, Vision Statements. Bandrima
6. Eric J. Bolland Comprehensive Strategic Management: A Guide for Students, Insight for Managers Emerald Publishing (2017)
7. P. Fitzroy, J. M. Hulbert: Strategic Management. Creating Value in a Turbulent World, New York, 2005

*Scientific supervisor by: Dr. Iwona Franczak,
Department of Accounting,
University of Economics in Katowice*

В. Намонюк
кандидат економічних наук, доцент
Х. Вантух
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ (Україна)

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РОЗВИНЕНИХ ЕКОНОМІК: ПРИКЛАД ТРАНСКОРДОННИХ ЗЛИТТІВ ТА ПОГЛИНАНЬ

Досліджено вплив економічних та інституційних чинників на кількість та вартість завершених угод зі злиттів та поглинань. Масив даних для аналізу формувався з використанням баз міжнародних організацій та спеціалізованої бази Zephyr, яка надає актуальну та детальну інформацію про злиття та поглинання, IPO та операції з власним капіталом. Дані зібрані за період 2013-2020 рр. для 12 країн. У дослідженні перевірено гіпотезу, що на вартість та кількість угод у цільовій країні впливає група чинників, а саме розвиток фінансового ринку, фінансова та економічна відкритість, ВВП та якість інституційного розвитку. Використано модель наскрізної регресії, модель із детермінованими індивідуальними ефектами та випадковими індивідуальними ефектами. Результати дослідження свідчать про те, що з усіх обраних чинників, значущими є ВВП, рівень розвитку інновацій, сприятливість бізнес-середовища та розвиток загальної інфраструктури.

***Ключові слова:* транскордонні злиття і поглинання, розвинені економіки, панельні дані, чинники інвестиційної привабливості**

We investigate the impact of economic and institutional factors on the number and value of completed M&A transactions. The dataset was compiled using databases of international organisations and the specialised Zephyr database, which provides up-to-date and detailed information on M&A, IPO and equity transactions worldwide. The data is collected for the period 2013-2020 for 12 countries. In our study, we hypothesise that the value and number of deals in the target country are influenced by a group of factors: financial market development, financial and economic openness, GDP and quality of the institutional product. We used a pooled OLS model, models with fixed and random individual effects. The study results show that among all the selected factors, GDP, level of innovation, business environment and general infrastructure development are significant.

***Keywords:* cross-border mergers and acquisitions, developed economies, panel data, investment attractiveness determinants.**

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) мають важливе значення не лише для країн, що розвиваються, але й розвинених. Країни конкурують між собою, пропонуючи привабливі плани стимулювання для залучення іноземного капіталу. Практика ПІІ свідчить, що на один з трьох видів – транскордонні злиття та поглинання (ТЗіП) – припадає 78 % їх загальної кількості. Цей тип ПІІ має дві переваги порівняно з інвестиціями в чисті активи. По-перше, він є дешевшим, особливо якщо куплена компанія була збитковою, і, по-друге, дозволяє інвестору отримати швидкий доступ до цільового ринку.

У цілому існує велика кількість досліджень макроекономічних детермінантів загального обсягу ПІІ [12, 9, 6]. Проте, лише у деяких з них звертається увага на детермінанти ПІІ у формі ТЗіП. Крім того, П. Нето (P.Neto) зі співавторами [11] виявили, що більша частина досліджень, присвячених детермінантам ЗіП для розуміння стратегічних рішень багатонаціональних підприємств (БНП) щодо виходу на зовнішній ринок, базується на використанні мікроекономічного підходу. У роботах, наприклад [13], де використано макроекономічний підхід, увага зосереджена на ефектах для приймаючих економік, головним чином, країн, що розвиваються. Крім того, деякі дослідження часто демонструють суперечливі результати, адже вплив певних чинників на кількість та вартість ТЗіП різняться. Відмінності залежать від рівня економічного розвитку країн, ефективності інститутів та інституцій, галузі економіки і т.д.

Тенденції ТЗіП останніх років демонструють, що розвинені економіки продовжують відігравати ключову роль, у тому числі як реципієнти ТЗіП. Ця ситуація не отримала релевантної відповіді в емпіричній літературі. Метою нашого дослідження є виявлення макроекономічних детермінантів привабливості розвинених економік як приймаючої сторони ТЗіП з використанням регресійного аналізу панельних даних.

Для кращого розуміння тенденцій, звернемо увагу на динаміку кількості ТЗіП. У 2021 р. їх кількість досягла найвищого рівня за всю історію цього виду ПІІ (див. рис. 1). Кількість саме транскордонних угод зросла на 38% до історичного максимуму – 17 849. Цьому сприяли доступність фінансування та його низька вартість на фоні динамічного зростання фондових ринків. Також це стало наслідком використання компаніями-ініціаторами угод стратегії трансформаційних поглинань.

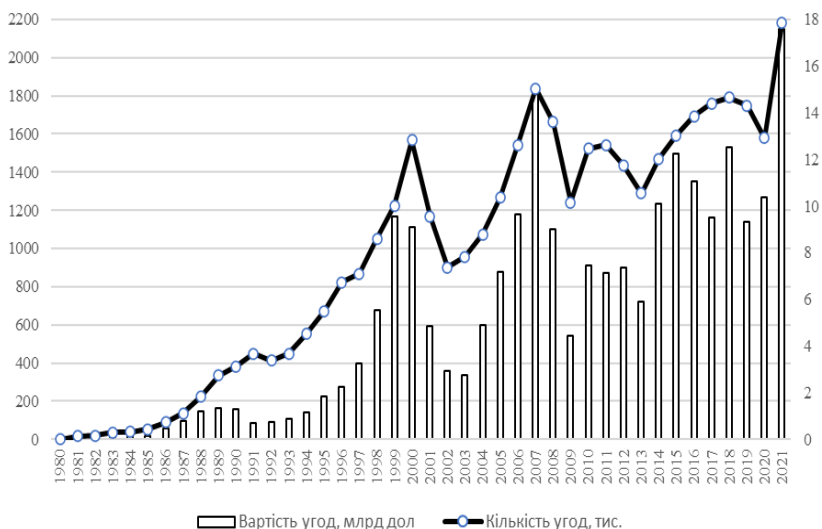
Схожою є ситуація і щодо вартості ТЗіП. У 2021 р. було укладено транскордонних угод на суму понад 2,1 трлн дол. США, що на 69 % більше, ніж у 2020 р., і перевищує попередній рекорд у 1,8 трлн дол. США, встановлений у 2007 р. У цілому, кількість усіх угод –

національних та транскордонних у 2021 р. склала 63 215 загальною вартістю 5,8 трлн. дол. США (зростання на 64 % у порівнянні з попереднім роком).

У 2021 р. США зберегли за собою лідерство щодо вхідних ЗіП, а також є країною інкорпорації найактивніших інвесторів. За даними Refinitiv [2], у найбільшій економіці світу було укладено понад 2700 угод на суму майже \$500 млрд. , що на 69 % більше, ніж у 2020 р.

Великобританія стала єдиною великою економікою, яка наблизилася до показників США в 2021 р., уклавши 1900 угод на суму понад \$330 млрд. За нею йдуть Німеччина (\$98,2 млрд.), Австралія (\$95,7 млрд.) і Нідерланди (\$84,7 млрд).

Акціонерні компанії Великобританії стали об'єктами поглинань з боку іноземних компаній через те, що їхні акції часто торгуються з дисконтом порівняно з американськими та європейськими компаніями. Зокрема, британський гігант супермаркетів Morrisons був придбаний за 7 млрд. фунтів стерлінгів американською групою прямих інвестицій Clayton Dubilier & Rice [2].

Рис. 1 Вартість та кількість ТЗіП, 1980-2021 рр.

Джерело: складено на основі [2]

Для оцінки детермінантів привабливості приймаючих країн нами було зібрано дані для кількості та вартості угод, ряду макроекономічних та інституційних змінних, що характеризують ці країни. Залежна змінна

(кількість / вартість ТЗіП) була взята за період 2013-2020 рр. з бази даних Zephyr [14], що надає актуальну та детальну інформацію про ЗіП, ІРО та операції з власним капіталом у всьому світі. На початковому етапі відбору ідентифіковано понад 72 тис. завершених угод. Фільтрація результатів щодо наявності вказаної вартості угоди дозволила залишити більше 20 тис. угод для 177 країн. На наступному етапі виокремлено 12 країн з найбільшою кількістю та вартістю угод: Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Іспанія, Великобританія, Канада, США, Швеція. На них припало понад 77 % усіх угод, в яких вони були приймаючою стороною.

Незалежні змінні представлені у табл. 1. Вони підбиралися на основі результатів попередніх досліджень. І, відповідно, на їх основі сформовані наші очікування щодо їх потенційного впливу. Для позначення розміру ринку приймаючої країни було обрано *ВВП*. Більшість попередніх досліджень підтверджують, що *ВВП* є визначальним чинником для залучення ЗіП (значна позитивна кореляція) Зокрема, Сяоюань Цзи (Хіаохуан Ji) досліджував вплив *ВВП* на вартість угод ЗіП у США. Він показав, що *ВВП* суттєво та позитивно впливає на вартість угод [8]. Зі зростанням економіки компанії-покупці більш охоче інвестують і розширюють свій бізнес.

Торгівельна відкритість (сума експорту та імпорту до *ВВП*) може мати як прямий, так і обернений зв'язок залежно від типу ЗіП. Якщо ТЗіП є пошуком нового ринку, тоді повинен існувати негативний зв'язок між відкритістю торгівлі та цим типом ПП. Проте, якщо ТЗіП є пошуком ресурсів, тоді повинен існувати позитивний зв'язок [4]. Це можна пояснити тим, що БНП оберуть країни, які є більш відкритими до торгівлі, радше для експорту в ці країни, ніж для укладання угод ЗіП.

Щодо *рівня розвитку людського капіталу та досліджень*, який у нашому дослідженні позначений через рівень освіти та дослідницької діяльності в країні, то очевидним є прямий зв'язок. Країни з вищим рівнем цього індексу, мають більше шансів залучити ПП у формі ЗіП, адже БНП приваблює продуктивність людей. Оскільки найбільшу кількість угод було укладено саме у третинному секторі економіки, то це свідчить про затребуваність людських ресурсів, адже саме вони, їхній рівень освіти та професіоналізму, є драйверами усіх технологічних процесів у світі. Більше того, БНП часто використовують найсучасніші технології та методи виробництва, для яких необхідними є кваліфіковані спеціалісти. Можливий, однак також і негативний зв'язок, якщо компанії шукатимуть у приймаючій країні дешеву, менш кваліфіковану, робочу силу.

Ринкова капіталізація компаній, зареєстрованих на біржі країни, дає

інформацію щодо цільових компаній, які можна придбати. Тому високий рівень ринкової капіталізації в країні має наслідком велику пропозицію та широкий вибір для покупця. Зокрема, Ден та Янг (Deng та Yang) досліджували вплив ринкової капіталізації цільових країн на кількість завершених угод для дев'яти ринків, що розвиваються, та дійшли висновку, що між цими змінними існує тісний позитивний зв'язок [3].

Щодо *верховенства права* (ступінь дотримання суспільством законів, якість виконання контрактів, прав власності, поліції та судів, а також ймовірність злочинів і судів), то Хі Чжун Хюн (Hea-Jung Hyun) та Хюк Хван Кім (Hyuk Hwang Kim) у своєму дослідженні дійшли висновку, що верховенство права в приймаючій країні відіграє важливу роль у залученні ЗіП. Зокрема, покращення цього показника на 1% призводить до збільшення кількості транскордонних угод на 0,12 % [7]. Це свідчить про те, що інвесторам важливі низький рівень корупції, високий ступінь захисту акціонерів та прав власності і т.д.

Ми очікуємо також, що якість *бізнес-середовища* в приймаючій країні буде впливати на рішення компаній про інвестування. Показник включає три аспекти, які безпосередньо впливають на діяльність приватного підприємця, а саме легкість відкриття бізнесу, вирішення неплатоспроможності та сплати податків.

До рівня розвитку *загальної інфраструктури* включено показник постачання електроенергії (середнє виробництво та споживання електроенергії в кВт-год на душу населення); показник ефективності логістики та валове нагромадження капіталу; придбання заводів, машин і обладнання, будівництво доріг, залізниць, комерційні та промислові будівлі тощо. Ми очікуємо, що країни з більш розвинутою інфраструктурою повинні залучати більше транскордонних ЗіП. Тому очікується позитивний зв'язок між розвитком інфраструктури та транскордонними ЗіП. У дослідженні впливу інфраструктури країни на рівень прямих іноземних інвестицій за період 1990-2014 рр. було виявлено, що країни з вищим рівнем розвитку інфраструктури (добре розвинені залізничні, повітряні, морські шляхи, швидкий доступ до інтернету і т.д.) залучають більше ПІІ [10].

Одним зі способів отримання бізнесом нових технологічних рішень і цифрового досвіду є придбання або участь у підприємствах, які пропонують технології або знання, пов'язані з цифровізацією. Компанії, що займаються *інформаційними та комунікаційними технологіями*, будуть особливо привабливими об'єктами для інвестицій. Багато продуктів і послуг цього економічного сектору, як, наприклад, програмне забезпечення, додатки, цифрові мережі та інші є вирішальними рушійними силами зростання цифровізації. З огляду на прагнення країн

отримувати нові технології та велику кількість та вартість угод у галузі інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ) очікується позитивний та значущий зв'язок з незалежними змінними глобальним інвестиційним індексом та рівнем розвитку ІКТ та нашою залежною змінною.

Таблиця 1

Список залежних та незалежних змінних

Змінна	Показник	Джерело даних
Value	Вартість ТЗіП у країні-реципієнті (логарифмована величина)	Zephyr
Quantity	Кількість ТЗіП у країні-реципієнті (логарифмована величина)	Zephyr
GDP	ВВП (логарифмована величина)	Світовий банк
Credit	Співвідношення ставки внутрішнього кредитування приватного сектору до ВВП	Світовий банк
Capitalization	Співвідношення розміру фондового ринку до ВВП	Світовий банк
Tradeopeness	Співвідношення суми експорту та імпорту до ВВП	Світовий банк
Ruleoflaw	Рівень верховенства права	TCdata360
Businessenvironment	Рівень розвитку бізнес-середовище	TCdata360
Financialopeness	Індекс фінансової відкритості економіки (Chinn-Ito Index)	Portland State University
Humancapitalandresearch	Рівень розвитку людського капіталу та досліджень	TCdata360
GlobalInnovationIndex	Глобальний індекс інновацій	TCdata360
ICT	Рівень інформаційно-телекомунікаційних технологій	TCdata360
Generalinfrastructure	Рівень загальної інфраструктури	TCdata360

Джерело: складено автором

Показник *Credit* стосується фінансових ресурсів, наданих приватному сектору фінансовими корпораціями, наприклад, через позики, купівлю неакціонерних цінних паперів, торговельних кредитів та іншої дебіторської заборгованості, у відношенні до ВВП. Юліан ді Джованні (Julian di Giovanni) [6] використав гравітаційну модель на основі панельних даних за період 1990-1999 рр. для оцінки чинників, що

визначають ЗіП. Автор, серед інших, розглядав співвідношення розміру фондового ринку до ВВП та обсяг кредитування банками та іншими фінансовими установами приватного сектору щодо національного ВВП в якості чинників. Джованні зробив висновок, що капіталізація фондового ринку має сильну позитивну кореляцію з вартістю ЗіП. Такий результат свідчить, що рівень розвитку фінансового ринку країни має велике значення для залучення іноземних інвестицій. Хоча вплив співвідношення кредиту до ВВП також був позитивним, однак виявився незначним.

GlobalInnovationIndex – глобальний інноваційний індекс, який оцінює рівень інновацій у країнах. Ми очікуємо, що ця змінна матиме прямий зв'язок із залежною змінною.

Індекс фінансової відкритості економіки (Chinn-Ito Index) - коливається в межах від -1,83 до +2,5, чим вищий індекс, тим більше країна відкрита для транскордонних операцій з капіталом. Деякі дослідження демонструють, що фінансова відкритість у приймаючих країнах позитивно впливає та стимулює ТЗіП. Адже, якщо в країні є більше обмежень на фінансову діяльність, то БНП, наприклад, буде важче здійснювати репатріацію прибутків і тому вони уникатимуть таких країн і навпаки [5]. Водночас у дослідженні [1] проаналізовано дані ТЗіП для дев'яти країн, що розвиваються, за період 1987-2006 рр. Було виявлено, що вплив кредитних ринків на ЗіП є більшим, порівняно з впливом фондових ринків.

Для нашого дослідження дані були структуровані як панельні, оскільки вони відповідають їх структурі. Панельні дані складаються зі спостережень за одними і тими ж об'єктами або економічними одиницями в послідовні моменти часу.

Під час аналізу для ідентифікації найефективнішого регресійного рівняння будемо використовувати наступні види моделей: модель наскрізної регресії, модель із детермінованими індивідуальними ефектами та випадковими індивідуальними ефектами.

Під час первинного аналізу на нормальність було виявлено невідповідність розподілу даних умовам Гауса. Як наслідок, здійснено перетворення даних і зокрема логарифмування, поряд з іншими функціоналами, продемонструвало найкращі результати.

У табл. 2 представлено результати обрахунків для вартості угод в якості залежної змінної. Спочатку параметри оцінені для наскрізної регресії. Було виявлено статистично значущі значення для ВВП, частки кредитів до ВВП та глобального індексу інновацій. На наступних етапах обрховано модель з фіксованими та індивідуальними ефектами. У моделі з фіксованими ефектами виявлено вплив лише рівня загальної

інфраструктури. У моделі з індивідуальними ефектами виявлено вплив ВВП та рівня розвитку інновацій.

Таблиця 2

Результати оцінки для вартості угод (Y_{it})

Змінні	OLS	Fixed	Random
log_GDP	1.266*** (0.243)	-3.472 (2.827)	1.250*** (0.383)
Credit	0.0141** (0.00537)	0.00705 (0.0236)	0.0123 (0.00819)
Capitalization	0.00213 (0.00703)	-0.0247 (0.0156)	-0.00698 (0.00989)
Tradeopeness	0.546 (0.762)	-0.365 (7.264)	0.522 (1.111)
Ruleoflaw	-0.0311 (0.0363)	0.0303 (0.100)	0.00923 (0.0453)
Businessenvironment	0.0116 (0.0455)	-0.0669 (0.0809)	-0.0308 (0.0577)
Humancapitalandresearch	-0.0514 (0.0524)	-0.0672 (0.0799)	-0.0519 (0.0616)
ICT	-0.00785 (0.0225)	0.0169 (0.0411)	0.00866 (0.0259)
Generalinfrastructure	0.0195 (0.0263)	0.101* (0.0595)	0.0488 (0.0329)
GlobalInnovationIndex	0.248*** (0.0707)	-0.0168 (0.203)	0.180* (0.102)
Constant	-28.83*** (8.423)	118.9 (80.97)	-25.99** (12.61)
Observations	90	90	90
R-squared	0.594	0.131	

Standard errors in parentheses, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Джерело: розраховано автором

Для обрання найкращої з трьох обраних моделей використано тест Хаусмана та Бройша-Пагана. Тест Хаусмана ($\chi^2(10) = 13.13$, $p=0,2163$) вказує на необхідність використання моделі з індивідуальними ефектами (RE). Тест Бройша-Пагана ($\chi^2(01)=1.17$, $p=0.1401$) дозволяє також зробити висновок про те, що модель з індивідуальними ефектами є кращою, ніж наскрізна регресія (pooled OLS).

Таким чином, для нашої вибірки найбільш значущим (>1%) чинником виявився рівень ВВП приймаючої країни. Чим вищий в країні показник ВВП, тим більший у неї ринок і тим більш привабливими її компанії є для інвесторів. У нашому випадку, зростання ВВП приймаючої країни на 1 % стимулювало збільшення вартості угод на 1^{1.25} %. Такий результат підтверджує нашу гіпотезу щодо позитивного та суттєвого

зв'язку між цими двома змінними. Цей результат повністю відповідає результатам та висновкам попередніх досліджень, про які було згадано вище. Також прямий зв'язок виявлено між вартістю ТЗІП та рівнем розвитку інновацій у приймаючій країні.

Варто звернути увагу на константу нашої моделі. Вона має від'ємне значення, що має під собою чітку економічну логіку. Звертаємо увагу на той факт, що усі країни нашої вибірки є високорозвиненими країнами, які мають давню історію спочатку національної консолідації ринків, а пізніше й участь у транскордонних угодах. Такими чином, від'ємне значення цього показника вказує на загальну тенденцію до зменшення середньої вартості угод саме з участю цих країн, як реципієнтів.

На наступному етапі оцінено регресію на основі кількості угоди як залежної змінної. Результати подані нижче (Табл. 3).

Таблиця 3

Результати оцінки для для кількості угод (Yit)

Змінні	OLS	Fixed	Random
log_GDP	34.99*** (2.764)	-6.056 (22.82)	34.75*** (4.407)
Credit	-0.127** (0.0617)	0.133 (0.147)	-0.148 (0.0944)
Capitalization	0.369*** (0.0835)	-0.00430 (0.0848)	0.229** (0.112)
Tradeopeness	-24.46*** (8.771)	-132.9 (86.25)	-18.75 (12.59)
Ruleoflaw	-0.948** (0.435)	-1.216 (1.144)	-0.481 (0.499)
Businessenvironment	3.684*** (0.596)	0.953*** (0.276)	2.430*** (0.692)
Humancapitalandresearch	-0.349 (0.630)	-1.002 (0.901)	-0.148 (0.687)
ICT	-0.621** (0.294)	0.214 (0.186)	-0.315 (0.311)
Generalinfrastructure	-1.344*** (0.316)	1.360** (0.608)	-0.444 (0.361)
GlobalInnovationIndex	3.657*** (0.848)	0.240 (1.195)	2.605** (1.165)
Constant	-1,237*** (97.86)	300.1 (582.6)	-1,169*** (144.0)
Observations	78	78	78
R-squared	0.898	0.263	
Number of id		12	12

Standard errors in parentheses, *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Джерело: складено автором

Для обрання найкращої з трьох моделей використано тест Хаусмана, Бройша-Пагана, а також Вальда. Тест Хаусмана ($\chi^2(10)=32,08$, $p=0.0004$) вказує на необхідність використання моделі з фіксованими ефектами. Тест Бройша-Пагана ($\chi^2(1)=1,16$, $p=0,1412$) говорить про необхідність використання моделі наскрізної регресії. Тест Вальда ($\chi^2(12)=6755,88$, $p=0,0$) дозволяє зробити висновок про необхідність використання моделі з фіксованими ефектами.

Як наслідок, ми можемо стверджувати, що для групи країн, яку ми аналізуємо упродовж 2013-2020 рр., статистично значущими були рівень розвитку бізнес-середовища, зокрема легкість відкриття бізнесу, вирішення неплатоспроможності та сплати податків, а також розвиток загальної інфраструктури. В обох випадках спостерігається прямий вплив.

Таким чином, 2021 р. став рекордним, як за кількістю, так і вартістю угод. Найбільш активними учасниками залишаються розвинені економіки. Дослідження чинників їх інвестиційної привабливості для ТЗІП дозволило виявити, що на вартість угод впливали рівень ВВП та розвитку інновацій. Для кількості угод статистично значущими чинниками виявилися сприятливість бізнес-середовища та розвиток загальної інфраструктури.

У наступних дослідженнях доцільно розширити вибірку країн та часовий період аналізу, що дозволить впевненіше робити висновки та рекомендації на основі отриманих результатів.

Список використаних джерел

1. Chousa, J.P., Vadlamannati, K.C., Tamazian, A. (2008) Does growth and quality of capital markets drive foreign capital? The case of cross border mergers and acquisitions from leading emerging economies, William Davidson Institute Working Paper, No. 911.
2. Cross border M&A reaches all-time high of \$2.1tn in 2021. fDiIntelligence.com. Retrieved November 3, 2022, from <https://www.fdiintelligence.com/content/data-trends/cross-border-ma-reaches-alltime-high-of-21tn-in-2021-80599>.
3. Deng, P., and M., Yang (2015) Cross-border mergers and acquisitions by emerging market firms: A comparative investigation. *International Business Review* 24, 157-172.
4. Elikplimi, K. (2012) Domestic banking sector development and cross border mergers and acquisitions in Africa. *Review of Development Finance*, 2 (1), 32-42.
5. Garita, G., Marrewijk, C.V. (2007) Macroeconomic determinants of cross border mergers and acquisitions, Working Paper, Department of

Economics, Erasmus University and Tinbergen Institute.

6. Giovanni, J.d. (2005). What drives capital flows? The case of cross-border M&A activity and financial activity. *Journal of International Economics*, 65(1), 127-149.

7. Hyun, Hea-Jung, Kim, Hyuk Hwang (2010) The Determinants of Cross-border M&As: the Role of Institutions and Financial Development in Gravity Model. *The World Economy*, 33 (2), 292-310.

8. Ji, X. (2016). How the GDP will affect M&A Deals in U.S. Retrieved November 3, 2022, from <https://www.semanticscholar.org/paper/HOW-THE-GDP-WILL-AFFECT-M%26A-DEALS-IN-U.S.-Ji/2ff21850d17051ead0b47f42242f70b6046924cd>.

9. Kamaly, A. (2007). Trends and determinants of mergers and acquisitions in developing countries in the 1990s. *International Research Journal of Finance and Economics*, (8), 16-30.

10. Koyuncu, C., Unver, M. (2016) The Impact of Infrastructure on FDI Inflows: A Panel Data Analysis, 2nd International Osmaneli Social Sciences Congress, 12-13-14 October, Bilecik-TURKEY.

11. Neto, P, Brandao, A and Cerqueira, A. (2010). The Macroeconomic Determinants of Cross-Border Mergers and Acquisitions and Greenfield Investments, *Journal of Business Strategy*, VII, 1&2, 21-57.

12. Rossi, S., & Volpin, P. (2004). Cross-country determinants of mergers and acquisitions. *Journal of Financial Economics*, 74, 277-304.

13. Uddin, M., Boateng, A. (2011) Explaining the trends in the UK cross-border mergers & acquisitions: An analysis of macro-economic factors. *International Business Review*, 20, issue 5, 547-556.

14. Zephyr. Comprehensive M&A data with integrated detailed company information. Retrieved October 1, 2022, from <https://login.bvdinfo.com/R0/ZephyrNeo>

WHY NOT AS A PREDICAMENT QUESTION OF INCLUDING THE UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INTO THE EUROPEAN UNION EDUCATIONAL SYSTEM

Life at the times of Russian aggression in Ukraine does not seem to be comprehensible. Anyone who has not been through or is not going through daily bombing, falling drones off the sky, collapsing residential buildings and overall aggression cannot, even for a second, imagine how it is, how it feels. The hardship described is a reality. No matter how hard it is to cope with everyday challenges, the country needs to think and see what is beyond the current state of affairs. What is going to come next, and how to direct the everyday nuances so that they will fit into the future? Filling in the visions will be about seeing an end to all the difficulties and looking above and beyond. This paper focuses on reviewing the Ukrainian higher educational system to see how it already fits into and what challenges it may encounter when ready to enter the European educational ecosystem. Although it may seem there are many roadblocks on the way, we all need to take these away because why not?

***Keywords:** Ukraine, Russian aggression, higher education, integration of a higher educational system, integration into the EU educational system*

Introduction

Ukrainian higher education in times of Russian aggression is a dynamic system that functions despite Russian occupation on its territories. It is surviving despite the tough experiences it is going through. Although many may not be able to focus and direct their attention on potential prospects, no time is better than now to draw the visions that will further shape into actionable solutions. This paper brings why not already the question as a predicament of putting this thought through our minds. The aim of the paper is to review the current Ukrainian higher educational system and map it with European educational system requirements and guidelines in order to identify integration opportunities and conclude with further recommendations for integration.

Methods

In order to answer the question of the Ukrainian educational system's readiness for further and future integration into the European Union system and the visions it has for future educational plans, a review of the available literature on both European Union and Ukrainian higher education systems has been done. The review's results helped to cross reference the requirements and

latest developments of the European Union towards the goals and objectives. The current state of affairs of the Ukrainian educational system was mapped with Europe. As long as the numerical data allowed, it was analysed and commented on. Based on the requirements and secondary data analysis, the recommendations were prepared and highlighted in the study.

Results

The Ukrainian higher educational system

The current structure of Ukrainian higher education is often described as slow and resistant in making changes (Kozinczuk et al., 2022). The foundation of forming the higher education system was included in The Law of Ukraine adopted in 1991, a year of formal Ukraine's detachment from the Soviet Union. The novelty of the new state was the abolition of Soviet ideological influence in higher education. However, the control over higher education institutions was still in the hands of state structures (Balan & Babenko, 2020). Non-state universities established on the private initiative were allowed to emerge. Regardless of the type of university (state or private), all institutions need to adopt the same framework to carry on the activity: the same accreditation principles or structures of functioning (Ostapenko & Timchyk, 2020). The Ukrainian higher educational system allows one to obtain three educational qualification levels: associate, bachelor, and specialist/master. Higher education institutions of categories I-II (colleges and colleges) became those in which junior specialists (partially bachelors) were trained. Bachelor's, Specialist/Master's degrees could be obtained in higher education institutions of levels III-IV -universities, conservatories, institutes, etc. Then the adoption of the new Constitution in 1996 ascertained the right to receive free higher education.

Further advancement of higher education and its legislative decisions continued Ukrainian integration into the Bologna system. The abolition of specialist degrees and receiving more autonomy by the universities advanced the improvement of the system (Kozinczuk et al., 2022).

In 2005 Ukraine signed the Bologna declaration, followed by the process reforms in Ukraine, which were introduced in 2006 (<http://ehea.info/page-ukraine>, accessed 31.10.2022). Today a growing number of institutions have introduced and developed curricula utilising the European Credit Transfer System (ECTS). Along with the new credit system implementation, some Ukrainian higher education institutions have also introduced the use of the ECTS letter grading system. These institutions may, therefore, issue transcripts where three types of grades are listed for each completed subject: Percentage grade (100-0), ECTS letter grade (A-X), and the Ukrainian national grade (graded subjects: 5 excellent, 4 good, and 3 satisfactory; ungraded subjects: pass). All three grades refer to the final assessment in the said subject and

follow the specific guidelines laid out in the academic regulations of the institution (<https://theconnection.ece.org/ECTSGradingSystemin/788/n>, accessed 31.10.2022).

In addition, since the beginning of the COVID-19 pandemic, the training has been conducted remotely, a method that has proven to be quite effective in maintaining a decent level of education in a war-torn environment (Rajab, 2018).

The nitty-gritty of the European Union educational system

The European Union performs an important task in view of coordinating and supporting the inclusion of the member states' education systems into the European ecosystem. It is important to mention that according to the subsidiary principle, each Member State decides on its own which policies apply to its educational system. The European Union, however, shall act as a partner that enables the cooperation between the member states to contribute to the development and the quality of education. The European Union's purpose is to help with reaching different dimensions of education by encouraging the mobility of students and teachers. It also aims to develop the recognition of diplomas and periods of study; promote cooperation between educational establishments across the countries; develop and enable the channels for the exchange of information, knowledge and experience of current issues on educational systems in member states and encourage the development of education on distance. In the Treaty of Lisbon, there is a provision of horizontal 'social clause' meaning that the EU monitors and oversees the requirements for a high level of employment; plays a role of undermining social exclusion when this soundly appears; supports high levels of education, training and protection of human rights in Member States (<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/140/higher-education>, accessed 3.11.2022).

Most importantly, the European Union works on the grounds that everyone "has the right to education" (<https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/14-right-education>, accessed 3.11.2022).

In the year 2022, the European Union has articulated its main objectives, which focus on education and training improvements in the European Education Area, creating more comparable and coherent systems of higher education in Europe as formed in the Bologna process as well as the EU higher education priorities. The improvements in education and training include the following initiatives (<https://education.ec.europa.eu/focus-topics>, accessed 3.11.2022).

a) increasing the rate of 30 to 34-year-olds with tertiary education to 50% by 2030 (2020 rate: 40.3%);

- b) establishing networks of European universities with legal status and awarding European degrees;
- c) reinforcing Erasmus+, the EU programme for education, training, youth and sport in Europe, to make it more inclusive;
- d) introducing a European Student Card initiative to facilitate student mobility;
- e) establishing automatic mutual recognition of degrees and learning periods across the Member States

The latest agenda of the European Union for higher education highlighted the main priority areas. Among them are:

- a) aligning skills development in higher education with the needs of the labour market;
- b) making higher education widely accessible and more inclusive and increasing its societal outreach;
- c) boosting the innovation capacity of higher education;
- d) increasing the effectiveness and efficiency of higher education.

The comparison of challenges to face

Distrust of state institutions & over-education

According to the Nordic Recognition Network (NORRIC) Country Report (2009), a great challenge is the proliferation of private specialised and small universities. The number of these institutions has increased significantly in recent years due to the high demand among people who want to develop, there is also a lack of public faith in the value of state institutions. In 2018, 95.5% of the Ukrainian population aged 20-24 had at least upper secondary education. Ukraine has one of the highest enrolment rates to the universities in the world. In total, 70% of high school graduates go to university, and 82% of the unemployed in Ukraine have completed higher education (45%) or vocational training (37%). The gap between the type of education and the requirements of the labour market should narrow. All this so that young people with university diplomas do not work below their qualifications abroad or in their own country. Despite high educational attainment, 37% of young people were reported as working in a position that did not match their qualifications, and 32% were over-educated for work. The main reason for failure to find a good-quality job, even after graduation, is the lack of job opportunities due to the large shortage of jobs requiring high qualifications. The reason why employers willingly employ over-educated people is the mismatch between the labour supply and the skills sought. Firms report that the education system is not providing enough people with practical skills, especially workers such as drivers, cooks, garment workers, and construction workers. In addition, university graduates are overly concentrated in the areas of business, administration, law and education, which signals the need to diversify the

supply of skills. The inability to find a good quality job, even after graduation, is a lack of employment opportunities due to the large shortage of jobs requiring high qualifications.

Lack of financing

Financial difficulties, lack of funds to finance the basic needs of educational institutions, and hence - less well-paid teachers and the overwhelming popularity of business studies and cost management in the field of science (Nordic Recognition Network (NORRIC) Country Report, 2009). Due to the fact that the research often ignores a very important aspect of students from European Union countries emigrating to Ukraine due to the possibility of obtaining higher education at a lower cost, and very often at a clearly equal level. This is especially true in the field of medical studies because in Europe, the requirements for the enrolment process are very high, and studies at a private university are often too expensive for most applicants.

Digitalisation

Ukraine ranks lowest among the EaP countries in the Digital Readiness Index (77th out of 141). Although it has the strong human capital to support digitisation, it has the lowest score among the Eastern Partnership countries in terms of technology infrastructure and technology deployment. Additionally, only 62.5% of Ukrainians had access to the Internet in 2018, which is much lower than in Belarus, Armenia and Azerbaijan. In 2018, 25.3% of university graduates graduated from STEM studies.

English Proficiency

A good command of English is required to work in international markets. In the ranking of the English language proficiency index in 2016, Ukraine was ranked 57th in Europe, among the countries with a low level of English. However, in 2021 the country took 40th place, entering the moderate level of English proficiency (<https://www.ef.pl/assetscdn/WIBIwq6RdJvcD9bc8RMd/cefcom-epi-site/reports/2021/ef-epi-2021-english.zpdf>, accessed 2.11.2022).

Discussion

When searching for information about the Ukrainian education system, there seems to be a challenge with finding data which would enable a thorough analysis of where exactly the Ukrainian higher educational system is in terms of integration, and how many steps of this process have already been completed or are in progress. In light of the current war, many Ukrainians continue to emigrate outside the country. For example, at the beginning of November 2022, there were already 7.429 million Ukrainian in Poland, of which approximately 800,000 were children of primary school age. In higher education, nearly 38.5 thousand students were from Ukraine, i.e. 45.4% of all

foreigners (data retrieved from Central Statistical Office available at https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5488/8/7/1/szkolnictwo_wyzsze_w_roku_akademickim_2020-2021b.pdf, accessed 2.11.2022).

In addition, it is to be noted that Poland was not the only destination for emigration. From the perspective of the system, the process of introducing young people into the European education system fuses itself, which is a huge step towards unification. Ukraine is on track to develop standards in higher education through a modular study system and a new credit system similar to ECTS and in line with the Bologna Declaration. Implementing the ECTS system or an equivalent credit system will allow for greater mobility of students and (academic) staff and greater development. The Ministry of Education and Science has already started experimenting with the credit transfer system at more than one hundred Ukrainian universities. This is a very good start, but for the education system to function uniformly under the same conditions, Ukraine still faces the challenge of implementing it in all universities. The longer the Russian aggression against Ukraine continues, the more the destruction of the higher education system and the more impressive historic university buildings in which the cultivation of knowledge, progress and values continue. The devastation of university buildings, however, cannot be a failure but become a symbol of the potential birth of something new because why not? And therefore, this predicament should give courage and faith in the prosperous and bright future of cultivating the knowledge that has been with us from the beginning of humanity and will remain with us forever.

Conclusion

The analysis of selected literature made on the integration of the Ukrainian education system into the European system leads to the conclusion that there are still a lot of steps towards implementation of regulations ahead of Ukraine. However, it is a path that has already been taken, and the way is certainly worth its journey. In the face of Russian aggression, it may now seem disturbing to consider and make further steps towards integration. Nevertheless, the future should be viewed with the hope of making a fresh start whereby thinking in terms of solutions will prevail. Ukraine is already a part of the Bologna system and should continue to pave its way to the European educational system.

The role of higher education, in any region of the world, is imperative to a country's development to unleash its innovative, technological, social and economic potential. It, therefore, needs to be protected and cultivated. Distance learning introduced by pandemic circumstances is giving a mark to a future learning system. While Europe is busy analysing the impacts of e-learning on

the quality of education with its prospects of becoming a stable element of the new model, Ukraine is in a unique position to have the experience. It continues to do so due to the pressuring conditions as a war. Presumably, the future of European education is in distance learning or a hybrid model, but this is where the discussions on the Ukrainian higher educational system integration into European will end because, in that respect, the integration has already happened. However, a lot still needs to be accomplished in view of enabling comparability of the educational systems and the full implementation of the Bologna convention. The university programmes will be challenged to align with the job market requirements to provide professionals needed for the current job market. In a new, digitalised world which will require and demand from young people completely different skills, with digital skills being the main. Young people will need to be digitally literate to work with their European fellows. And when the integration happens, many possibilities will open up in Ukrainian higher education, with the students benefiting from exchange programmes or international conferences that would only advance science. So why not continue bringing the Ukrainian educational system closer to Europe already now?

References

1. A Nordic Recognition Network (NORRIC) Country Report, The Educational System of Ukraine, April 2007
2. Balan, V., & Babenko, D. (2020). COMPETITIVENESS MANAGEMENT MODEL OF RESEARCH UNIVERSITIES. *Efektivna Ekonomika*, 5. <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.84>
3. Ostapenko, O., & Timchyk, M. (2020). The state of military-patriotic education of high school students in conditions of ideological-worldview confrontation: analysis of research result. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 24–2, 56–71. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2020-24-2-56-71>
4. Rajab, K. D. (2018). The effectiveness and potential of E-learning in war zones: An empirical comparison of face-to-face and online education in Saudi Arabia. *IEEE Access: Practical Innovations, Open Solutions*, 6, 6783–6794. <https://doi.org/10.1109/access.2018.2800164>
5. Vista de Competitiveness of Ukrainian higher education in the world aspect against the background of Russian armed aggression. (n.d.). Retrieved November 3, 2022, from <https://revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/view/440/473>

DEVELOPMENT OF EUROPEAN EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EU ACCESSION

The aim of the article is to present the degree of development of European education in Ukraine from the restoration of independence in 1991 to the present day. To achieve this goal, the analysis of the literature describing European education in Ukraine was carried out. Research shows that in recent years there has been an increase in the role of European education, related primarily to the desire of the authorities, but also the society of Eastern European country to join the structures of the European Union.

Keywords: Ukraine, European Union, education

Introduction

After the collapse of the Soviet Union and the creation of the Republic of Ukraine, there were two potential directions of integration of Ukrainians society: European (associated with the countries of Western Europe) and Eurasian (with Russia and other former countries of the Soviet Union). In the first decade of the existence of an independent Ukrainian state, a wider impact of the Eurasian idea was observed, but the accession of Ukraine's neighbours (Polish, Slovakia and Hungary in 2004 and Romania in 2007), as well as significant political events in the country (the Orange Revolution in 2004, Euromaidan in 2014, the annexation of Crimea by Russia and the creation of separatist republics in Donetsk and Luhansk, or aggression in 2022) have contributed to increasing pro-Europeanism in society [Yakyvenko & Pashkov, 2018].

An important element of the increase in support for Ukraine's accession to the structures of the European Union was the introduction and subsequent development of European education. The term itself is defined as: "the subject of education, the content of which includes basic knowledge about the European Union, the history of Europe, the history of European integration, the activities of the institutions of the European Union, decision-making processes and the foundations of Community law" [Włoch, 2016].

The events of the "Orange Revolution" and Ukraine's inclusion in the zone of the European Neighbourhood Policy countries have resulted in a greater desire to strive for integration with the EU. The country was thus given the role of a priority partner of the European Neighbourhood Policy [European

Neighbourhood Policy, 2005]. This year is considered the most important in the emergence and development of European education.

The aim of the article is to present the most important issues of European education among Ukrainian society, in which the idea of joining the European Union was initiated by the accession of its neighbours, changing geopolitical situation in Ukraine itself and increase in awareness of being Europeans among Ukrainians. The research method used in the article is the analysis of the literature on the subject, the interpretation of the facts of the modern history of Ukraine and the demonstration of the foundations by Ukrainian society, confirming functioning of European education and the desire to join the European Union.

The subject of discussion in the article is presentation of the degree of European education among Ukrainian people, its impact on the foundations of the authorities, but also society. It will focus on determining the degree of European education, its impact on Ukrainians and its significance in the current problems of the country.

Participation of state sector in the creation of European education in Ukraine

Ukraine, as the first state to be part of the Soviet Union since 1922, in the 90s of the twentieth century declared its interest in accession to the European communities. However, despite making promises, successive governments did not carry out reforms aimed at transforming this country. What was important here was the model of governing the state, which was associated with the domination of the former communist elites and the domination of the executive power [Wolczuk, 2004].

An important impulse to bring Ukraine closer to its accession was the presidency of Leonid Kuchma. It was during his term of office that the country adopted such programs as: Strategy for Ukraine's integration with the European Union or The Program for Ukraine's integration with the European Union. Another important document already developed by EU bodies was the Ukraine-EU Action Plan, and it was adopted just after the accession of Ukraine's neighbours to the European Union, which resulted in Ukraine gaining a direct border with the Union. The outbreak of the Orange Revolution and the support of EU countries for political change resulted in the creation of a deputy prime minister for European integration in Yulia Tymoshenko's government for the first time. In 2009, Ukraine joined the Eastern Partnership, an organization created on the initiative of the Polish and Sweden, together with other countries belonging to the Soviet Union. Viktor Yanukovich's assumption of the presidency and the emergence of authoritarian tendencies have resulted in a cooling of relations between Kyiv and Brussels and

Ukraine's resignation from signing the Association Agreement with the EU. However, the events of "Euromaidan" and the overthrow of these governments restored Ukraine's European path, which is confirmed by the signing of the above-mentioned agreement with the European Union in 2014 [Pietnoczka, 2018].

The outbreak of war on February 24, 2022 caused that four days later, on February 28, Ukraine signed an application for membership in the European Union. The authorities of this country have sent a request to the EU bodies for the possibility of a quick way to accession in the community. At the June European Council, EU leaders agreed to grant Ukraine candidate status, thus receiving this status as the fastest of all candidate countries for accession to the European Union since its inception [Sapir, 2022].

An important leading element among Ukrainian society was its European education. Speaking about the education of young generation, it is necessary to look in detail at the Ukrainian education system after regaining independence. The school system operates on the basis of the Education Act 1991, as amended. The direction of good relations with Russia and the lack of a clear support for the Western direction of the state caused a wide influence on the education system of that time. The Orange Revolution in 2004 contributed to the first changes in education. At that time, cooperation with foreign institutions or non-governmental organizations was introduced, but the high level of corruption in the educational environment that existed at that time hindered the functioning of this system. After the events of Euromaidan in 2014, a local government reform began, modelled on the Polish experience. It aims to increase the autonomy of educational institutions and to transfer supervision over them to local governments. An important solution is also the increase in the role of headmasters and parents' councils in schools [Pacewicz & Zacharuk, 2017].

Speaking about European education in Ukraine, it is necessary to mention such initiatives as: the "European Studies" project, functioning of the European School Clubs or the implementation of the field of study "European Studies" in higher education.

The first step in order to conduct European education in Ukraine was the introduction of a pilot program entitled "European Choice of Ukraine". Its creation was the responsibility of the Centre for European and Comparative Law of the Ministry of Justice. In 2003, the first 10 schools from Kiev were included in the curriculum, and since the 2004/2005 school year, all primary schools have been operating this subject. It is taught in the 10th grade of general schools, and can be taught by history or geography teachers after an appropriate course. This subject discusses issues such as the history of the EU,

THE EU institutions, the development of the Union or relations with Ukraine [Ministry of Justice of Ukraine, 2003].

European school clubs, as another form of educating the young generation, focus primarily on presenting relations between the European Union and Ukraine, establishing relations with student and student organizations from other European countries and supporting the process of Ukraine's integration with Europe. Each operating Euroclub chooses its own areas of cooperation taking into account such elements as: the possibility of a given school, teaching staff or previous experience. European clubs in Ukraine focus on the following directions: cultural-educational, cultural-recreational, public-patriotic, ecological, legal, health and volunteering [Podchernyayeva, 2019]

An important link in the activities of the authorities in the field of education is the conduct of the field of study "European Studies". As part of the functioning of this direction, a wide range of scientific activities in the field of European integration is carried out. A good example here is the activity of the Chernihiv National University named after Yuri Fedkovich. Professors of this university take an active part in the creation of monographs, scientific articles or textbooks related to European integration. The lecturers also implement the scientific project "Innovations in science and teaching" related to the "TEMPUS" program. It is also possible to participate in the student exchange programmer "Erasmus" and "Erasmus+". An important element of the university's activity is the creation of the specialization "European and regional integration" within the field of political science, conducting seminars on European topics for students, conducting competitions for scientific works related to the integration of Ukraine with the EU or the very functioning of the Research Institute for European Integration and Regional Studies, which indicates the importance of the integration process in higher education in Ukraine [Kruglashov, 2017].

The impact of NGOs on European education

In 2014 Through the events of Euromaidan, Ukrainians have clearly defined their pro-European basis, thus agreeing to their country's accession to the European Union. An important element in the activities of the Ukrainian people is their activity in non-governmental organizations. These initiatives are involved in many important issues related to the preparation of the state for its transformation. Among the members of the third sector, teachers, doctors, computer specialists, entrepreneurs stand out. International partners and foundations also offer support for non-profit organizations. The third sector focuses on proposals for laws and reforms that are to bring Ukraine closer to accession to European structures [Yehorova, 2021].

As part of European education, there are non-governmental organizations in Ukraine such as the Institute for Euro-Atlantic Cooperation (IEAS) or Europe without Barriers (EBB). The Institute for Euro-Atlantic Cooperation was founded in 2001 by experts in the field of foreign affairs and international security. The aim of this organization is the European and Atlantic integration of Ukraine and its development through research and education, which are to ensure sustainable development of the Ukrainian people. It consists of an analytical and organizational department. In the field of European integration, the foundation analyzes European integration, Ukraine's place in the world, as well as commenting on and creating forecasts of current events and Ukraine's position on these issues. The organization also organizes conferences or seminars on European issues with the participation of politicians and experts. In the years 2020-2021, the initiative conducted 3 studies and published 6 scientific publications (Cooperation between the EU and Ukraine in the field of security: the dimension of the eastern partnership, De facto consolidation on the regimes: comparison of post-soviet affairs and combating disinformation in Ukraine, Georgia and Moldova) [<https://www.ieac.org.ua/about/history/>].

Europe without Barriers is an analytical organization founded in 2009. Its tasks include analysis, monitoring or informing about the freedoms of human rights, reforms in the field of European integration, the rule of law or discrimination. As part of Ukraine's relations with the Member States of the European Union, this initiative prepared agreements on local border traffic with Poland, Hungary and Slovakia or the Ukraine-European Union Agenda in the field of justice, freedom and security. One of the organization's priorities is the integration of Ukraine with the EU. A barrier-free Europe works in three areas: monitoring, analysis and advocacy. As part of the analysis, it monitors the implementation by the government of the tasks provided for in the Association Agreement between Ukraine and the European Union or the visa practice of the consulates of the Schengen countries. As part of its second activity-analysis, it creates expert opinions on the implementation of agreements between Ukraine and the EU, analyzes legislative changes provided for in the Association Agreement or recommends appropriate actions to be taken by Ukraine, but also by the European Union in various areas of integration. Material activity, in turn, is manifested by conducting discussions and conferences on European issues, supporting reforms and drafting and adjudicating legal acts [<https://europewb.org.ua/aboutus/>].

European education and Ukraine's foreign partners

The events of Euromaidan also had a major impact on the change of course in Ukraine's foreign policy. The choice of the European route has made the EU countries the main partners of this country. However, it is worth

delving into the genesis of the creations of these relations. Relations between the EU and Ukraine were established in 1994, when the Partnership and Cooperation Agreement was signed, which marked the beginning of broad cooperation between the two parties. According to official data, the EU accounts for as much as 33% of the country's foreign trade turnover (the most of all foreign partners). Ukraine participates in such initiatives as: European Neighbourhood Policy, Eastern Partnership or under the Association Agreement [Holovko & Vodolaskova, 2022].

As part of European education, one can distinguish such activities as: the TACIS Program, the International Foundation "Renaissance" or the Polish-American Freedom Foundation. The TACIS (Technical Assistance for the Central Independent States) program is designed to support the strengthening of democracy and the transition to a market economy of post-Soviet countries, including Ukraine. The program offers assistance in the field of: restructuring of state-owned enterprises, development of the private sector, agriculture, development of infrastructure and energy, telecommunications, environmental protection, reforms of state administration, health care and education. It also supports higher education and cross-border cooperation. Ukraine directly participated in the Poland-Belarus-Ukraine neighbourhood program INTERREG IIIA/ TACIS CB. The program covered the following regions: Volyn, Lviv and Transcarpathian. An important element of European education for Ukraine was regional cooperation with the EU-Poland country in the field of tourism [Raszkowski, 2011].

The International Renaissance Foundation was an initiative established in 1990 and its main creator was George Soros. The main mission of the foundation is to develop an open Ukrainian society based on the principles of democracy. The initiative supports equality, justice, transparency and accountability in society, promotes inclusivity, creates an environment and mitigates the effects of conflicts on the Ukrainian people. Among the foundation's programs, public health, Democratic practice, the European program, justice and human rights, the Roma program and social capital stand out. The "Public Health" program aims to create a health care system that ensures equal access to medical care and medicines. "Democratic practice" focuses on creating methods to combat corruption and greater accountability of the authorities to citizens. The "European Programme" aims to support Ukraine's pursuit of European integration through reforms in the law, as well as to base its power on the best global models. The Human Rights and Justice program, in turn, focuses on the prevention of human rights violations and the implementation of modern anti-discrimination policies through access to justice for low-income individuals. The "Roma Programme" aims to support sector III in the inclusion of the Roma minority in Ukrainian society. The last

program, 'Social Capital', strengthens the organizational capacity of local citizens' initiatives created during the Euromaidan in 2013-2014 and the possibility of conducting a dialogue based on understanding and reconciliation. All the above-mentioned programs are to educate Ukrainian society to some extent on European issues, from the authorities, through Ukrainians, to national and ethnic minorities [<https://www.irf.ua/about/>].

The Polish-American Enterprise Fund is an initiative founded in 1989, on the basis of the act adopted by the Congress of the United States of America, entitled "On Supporting Democracy in Eastern Europe (SEED ACT)". The Foundation operates in three topics: education, local community development and sharing Polish experience. As part of education, the initiative offers to improve the quality of education by offering scholarships, training or workshops for talented students and students from Ukraine. The local community development program is designed to support initiatives undertaken in such areas as education, social assistance or economic activity by supporting the third sector. The third subject of the foundation – sharing Polish experiences – is to enable Ukraine to be shown the right way to transform into a democratic state, operating in accordance with the pillars of the European Union. It also enables the support of Polish experts for representatives of the Ukrainian government as part of our path to accession to the European Union. [<https://pafw.pl/o-fundacji/#3>].

Creating European education in Ukrainian media

The significance of the events at the turn of 2013 and 2014 can also be seen in Ukrainian "mass media". An important element here, however, is the analysis of the functioning of the press, television and the Internet before this period. As is clear from the available data from 2009 and 2013, support for European integration was at the same level. However, the events of 2014 resulted in a greater focus of Ukrainian journalists on European integration, which manifested itself through training for Ukrainian journalists conducted by public organizations, with the support of the International Foundation "Revival", the presentation of the EU-Ukraine project, the organization of Europe Days, the Eurobiuletine magazine or the information campaign "European Week of Local Democracy".

An important activity also carried out by Ukraine as part of its European integration was the first ever international television campaign. Thanks to CNN, the whole world could learn information about this country, its national identity or capabilities. This opened up the possibility of shaping Ukraine's independent image. All actions taken in the field of mass media are to educate Ukrainian society in the field of European integration. Short-term results of the actions include the receipt by public entities of knowledge about the prospects

of Ukraine's accession to the EU. In turn, the expected long-term effects will be the promotion of European integration, presenting citizens with the benefits of accession to the EU for Ukraine, overcoming negative stereotypes about accession and presenting a positive image of Ukraine in the EU [Khlystun, 2014].

Conclusions

European education in Ukraine is a process that has been taking place for several years, but still requires significant activities in some areas. From the analysis of professional literature, it can be said with certainty that the events of 2013-2014 certainly strengthened its role in society, but this still requires further changes.

In the public sector, European education is linked to the creation of education. Within the analyzed spheres, this is the most strongly developed. The actions taken by the Ukrainian authorities create a solid basis for the education of the young generation in the European spirit, which may result in increased European activity in the future. Successful activities of the public sector include the introduction of the subject of Ukraine's integration with the European Union, the creation and development of Euroclubs for pupils and students, and the conduct of European studies within the framework of higher education.

The third sector, as the next analyzed zone in the field of European education, has been subject to development since the events of Euromaidan in 2013-2014. Since then, there has been an increased activity of citizens in the field of European integration. Non-profit organizations aim to educate Ukrainian people, which has been implemented for several years and brings surprisingly positive results. Its actions are also addressed to Ukrainian government, which is to enable the introduction of reforms necessary to transform the state into a modern and pro-European one.

Ukraine's foreign partners are also an important aspect. Ukraine, as a country directly bordering the EU countries – Poland, Slovakia, Hungary and Romania, trades with the European Union, thus focusing on this international entity as the main foreign partner. Foreign partners share their experience in the field of integration through initiatives, programs, foundations or organizations. Their primary role is the European education of the Ukrainian authorities in the field of legislative activities and support for pupils and students through the offered scholarships or courses and internships..

The last element is the activity of the mass media in the field of European education in Ukraine. According to the analysis of the professional literature, this is the least developed element. Only the events of Euromaidan changed the strategy of the Ukrainian government to create European content in the media

(radio, television and the Internet). Significant changes are noticeable in this area through Ukraine's marketing campaigns in the world, the increasing number of websites, greater distribution of newspapers and the dedication of television programs on Ukrainian stations.

In conclusion, it should be emphasized that European education is a very important and a significant phenomenon in the recent history of Ukraine. It makes it possible to draw attention to the changing foundations both in Ukrainian society and among political power. However, it is important to take new actions and initiatives in order to increase knowledge and experience, which is to be a positive impulse to introduce further changes, which is to result in the future accession of this country to the European Union.

References

Єгорова, О. В., Єгорова, О. В., & Єгорова, Е. В. (2021). Проблеми формування неурядового сектору в Україні в умовах європейської інтеграції, р. 62-64

Holovko, S., & Vodolaskova, K. (2022), EU-UKRAINE RELATIONS DEVELOPMENT POLICY: HISTORICAL BACKGROUND AND CURRENT STATE. *Scientific works of National Aviation University. Series: "Law Journal" Air and Space Law"*, 2(63), p.35-37

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_05_1467
(dostęp 26.10.2022)

<https://europewb.org.ua/aboutus/> (dostęp 31.10.2022)

<https://gurt.org.ua/news/recent/11868/> (dostęp 31.10.2022)

<https://www.ieac.org.ua/about/history> (dostęp 31.10.2022)

<https://www.irf.ua/about/> (dostęp 31.10.2022)

<https://minjust.gov.ua/news/ministry/z-nastupnogo-navchalnogo-roku-v-usih-ukrainskih-shkolah-vvedut-noviy-predmet---evropeyskiy-vibir-ukraini-4850> (dostęp 29.10.2022)

<https://pafw.pl/o-fundacji/#3>] (dostęp 31.10.2022)

Khlystun, A. Y. (2014). Українські змі в контексті євроінтеграції: плюси та недоліки роботи. *Actual Problems of International Relations*, 2(122). P. 4-11

Круглашов А. (2017). Європейські студії в Україні: час рухатись від локального до національного формату. *Українська асоціація викладачів і дослідників європейської інтеграції європейські студії в Україні: здобутки, виклики та перспективи, терен*, р. 162-166

Подчерняева, Н. (2019). Напрями діяльності шкільного євроклубу. *ББК 74.04 я43 Р 64*, р. 102-103

Rasewicz, P., & Zacharuk, K. (2017). Reforma edukacji w Ukrainie. Szanse i zagrożenia, р. 2-4.

Pietnoczka, P. (2018). Eurointegracyjna droga Ukrainy. *Przegląd Wschodnioeuropejski*, 9(1), p. 156-160

Raszkowski, A. (2011). Program TACIS w państwach postsowieckich. *Ekonomia*, p. 436-442

Sapir, A. (2022). Ukraine and the EU: Enlargement at a New Crossroads. *Intereconomics*, 57(4), p. 213

Włoch, A. (2016). *Edukacja europejska: założenia, perspektywy, funkcje społeczne: krytyczne spojrzenie*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków, p.19

Wolczuk, Katarzyna. "Integration without Europeanisation: Ukraine and its policy towards the European Union." *European University Institute, EUI Working Papers, RSCAS 2004/15* (2004),p.2-3

Yakymenko, Y., & Pashkov, M. (2018). Ukraine on the path to the EU: citizens' opinions and hopes. Trans European Policy Studies Association TEPSA Briefs. URL: http://www.tepsa.eu/wp-content/uploads/2018/10/Ukrainian_brief_finalversion.pdf. 0, 0, 10(000), 0 (dostęp 26.10.2022)

Scientific supervision by Patrycja Żegleń, PhD, University of Rzeszów, Poland

THE PHENOMENON OF CULTURAL BACKLASH IN SWEDEN

Both the waves of migration brought about by globalisation and the proliferation of refugee communities as a result of war have brought enormous pressures and challenges to migrant and refugee receiving countries. This is due to the ethnic, cultural and religious backgrounds of the migrants and refugees themselves, as well as the huge size and scale of the influx, which has impacted on the traditional culture and way of life of European countries, and has led to the fragmentation of groups within European societies. The article takes Inglehart's theory of cultural backlash as a background and analyses the three main causes of this political phenomenon in the context of the relevant cultural backlash in Sweden, namely existential security, economic contradictions and value divisions. Taking Sweden as an example, the article analyses the phenomenon of cultural backlash within European countries and attempts to reflect on the survival of Swedish social groups in the dilemma of realistic pluralist social integration, seeking a balanced relationship between humanitarianism and realism.

Keywords: *cultural backlash; Sweden; political phenomenon; right-wing populism*

Introduction. In the late 19th and early 20th centuries, the world became increasingly connected economically and culturally. The globalisation of the nineteenth century was profoundly influenced by imperialism, with the familiar political phenomena of the partition of Africa and the colonisation of Asia. However, from a historical perspective, it is easy to see that the flow of ideas involved has been asymmetrical from the outset, with the Western world playing an active export role in the process of colonisation or partition of other countries, while other countries and regions have been subordinated to a passive acceptance. For the past two or three centuries, the flow of culture and ideas has been dominated by Western learning from the East. However, the end of the Second World War saw a massive wave of immigration and refugees from Western European societies, bringing ethnic groups of different cultural backgrounds into a new society, which brought a large number of new labourers to European countries that were desperate to revive their market economies after the war. As the economy improved, the security order of European society was positively recognised and the values of a significant number of groups in society were transformed. As Ronald Inglehart argues in *The Silent Revolution*, the unprecedented rise in the security of survival in

post-war European societies led to a generational shift in Western public values. And this shift eroded materialist values that emphasised the primacy of economic and material security, bringing about the gradual rise of post-materialist values that prioritised individual freedom of choice and self-expression. The acceptance of traditional values and social norms, a fixed social identity based on faith, family and the nation-state, which were popular in the mid-20th century, is shrinking; the balance of public opinion has tipped as more and more citizens in the West turn to post-materialist and socially liberal values. Over time, the older generation has experienced a dramatic change in their own life situation as a result of social evolution and economic development. The younger, newer groups, on the other hand, have experienced since birth a more tolerant social environment compared to the past. These political phenomena are seen as normal and legitimate by the younger cohorts, and not threatening in any way. But for many older people, this makes them feel that their national identity is under threat and that they have become strangers in their own country and society. In fact, the pace of long-term cultural change is subject to a cycle. Conservative responses can manifest as a violent, nativist force against others, fuelled by resentment against globalisation, immigration, factory closures, gender ambiguity and the intrusion of different languages.

This phenomenon of division within society can be seen directly as a phenomenon of cultural backlash, which in turn has led directly to the rise of right-wing populist forces in the West. To this day populism has taken root in most European countries, overturning the party system and changing the foundations of European democracies. The rise of right-wing populism has also been interpreted by different theories. As discussed above, proponents of the culture-based view, Norris and Inglehart, argue that silent revolutions alienate citizens with more traditionalist worldviews and that 'quiet revolutions' occur.² According to this argument, particularist and traditionalist preferences drive electoral support for the populist right. Other authors argue that 'cultural discontent' stems mainly from the perception of immigrants as a threat to national or cultural identity.³

Many believe that anti-immigrant attitudes are a decisive factor

---

² Ignazi P, *The silent counter-revolution. Hypotheses on the emergence of extreme right-wing parties in Europe*. European Journal of Political Research, 1992, 22, p.3-34. Betz H-G (1993) *The new politics of resentment: radical right-wing populist parties in Western Europe*. Comparative Politics 25, 413-427.

³ Lucassen G and Lubbers M (2012) Who fears what? Explaining far-right-wing preference in Europe by distinguishing perceived cultural and economic ethnic threats. Comparative Political Studies 45, 547-574.

in explaining the far right's voting choices.⁴ Although Pippa Norris and Ronald Inglehart discuss the economic and cultural reasons for the rise of authoritarian populism, they ultimately opt for a cultural explanation. To understand the recent wave of populism, they argue, we must focus on value change and generational turnover. The theory of populism presented in Pippa Norris and Ronald Inglehart's book *The Cultural Backlash* and offers a unique explanation for the rise of authoritarian populism in advanced countries.

Whatever the theoretical underpinnings, they do not detract from our exploration and interpretation of the real dilemma in Europe - the cultural backlash. Across Europe, populists - particularly those on the ideological right - have won a larger share of the vote in recent legislative elections. Yet in a global economy increasingly surrounded by inequality and the rage of the winner-takes-all capitalist trap, Sweden has long been a kinder, gentler country, a potential template for other countries eager to avoid destructive populism. Today, the phenomenon of a fierce cultural backlash is also playing out in such an inclusive multiculturalist Nordic country, and it has to be remarkable. The cultural backlash is not just a phenomenon stimulated by external groups and cultures, but also by a combination of changes and confrontations in the values of groups within the national society and urban transformation. This paper then examines the phenomenon of cultural backlash in Sweden and analyses the three main causes of this political phenomenon in order to further understand the logical path of the rise of right-wing populism in Europe.

Survival security threats. In *The Silent Revolution*, Inglehart emphasises the importance and primacy of existential security, the idea that a good guarantee of existential security will make people more open to new ideas and more tolerant of alien ethnic groups. In one report there is this passage: "Like many of his neighbours in Varby Gard, Mr Borisho had sought refuge in Sweden to escape the war. He knew the sound of hand grenades. As a commando in the Lebanese militia, he handled grenades and remembers the strict protocol he followed, locking up his weapons for safety the moment he returned to the camp. Finding a grenade on the pavement outside a kebab shop a few steps away from his primary school was hard for him to take. 'Now, when I think about the future, I'm scared', he said, 'I'm scared for Europe.'" Since the beginning of 2022 until a few days before the Swedish elections in September, there have been 47 fatal street shootings linked to gang crime, often

---

4 Ivarsflaten E (2008) What unites right-wing populists in Western Europe? Re-examining grievance mobilization models in seven successful cases. *Comparative Political Studies* 41, 3–23. Minkenberg M (2000) The renewal of the radical right: between modernity and anti-modernity. *Government and Opposition* 35, 170–188.

executed by very young gang members.⁵The crisis of multiculturalism in Sweden has led to a number of negative consequences that affect the level of safety in society. 2013 saw a sharp increase in rape cases after a new wave of immigrants was received. In addition, 90% of such crimes are committed by immigrants. Migrants have also become the organisers of major disturbances. In 2008, for example, the first major migrant riots in Sweden took place in Malmö, due to the closure of an Islamic cultural centre. 2010 saw riots in the county of Rinkeby in Stockholm, where about 53% of the population are migrants from non-European countries. Angered by the spontaneous behaviour of young immigrants, they set fire to schools and attacked police stations. No exact claims were made, the reason being social tensions. 2013 and 2017 also saw a wave of riots.⁶ In May 2013, there were a number of clashes between Swedish police and immigrants in Stockholm over 'newcomers' dissatisfaction with their social status. During the riots, more than 100 cars were burned. As a result of police action to stop the riots, a group of right-wing radical youths were also disarmed and they are planning an armed intervention to stop the migrants.⁷ In addition to these major disturbances, frequent disturbances in 'vulnerable areas' (meaning socially excluded areas with high crime rates) have become a particular phenomenon in Swedish society.⁸ The "vulnerable areas" are mainly migrant settlements. Due to the crime situation, emergency services such as ambulances, fire services and police refuse to enter these areas.⁹

The more important issue before Sweden is the rise in crime. For most people, the concern is more focused on the risk of terrorism than on the burden that immigrants and refugees place on their country's economy. With the influx of refugees, the probability of terrorist incidents has skyrocketed, especially grenade bombings. 162 grenade bombings took place in Sweden in 2018 alone.¹⁰ Given that Sweden chooses not to publish information about offenders in order to protect their personal information, the proportion of immigrant crime is not known, but when the phenomenon is analysed in relation to time and geographical areas, the higher incidence of crime is a new phenomenon

---

5 Drude Dahlerup, *Sweden's mainstream parties cravenly opened the door to anti-immigrant populists*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/sep/18/swedens-mainstream-parties-cravenly-opened-the-door-to-anti-immigrant-populists>

6 Clashes in Stockholm Suburb Draw Attention to Trump's Remarks. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2017/02/21/world/europe/stockholm-sweden-riots-trump.html>

7 Bilbränder och stenkastning inatt. SVT Nyheter. <https://www.svt.se/nyheter/nyhetstecken/bilbrander-och-stenkastning-inatt>

8 Migration Policy, Swedish Migration Board. <http://www.migrationsverket.se>

9 The Crisis of the Multiculturalism Policy in Sweden

10 *Why Sweden had hundreds of bombings in 2019*, BBC
瑞典为何在2019年发生上百起爆炸案

中文, 2019, <https://www.bbc.com/zhongwen/simp/world-50408508>

that has emerged in the last few years and occurs more often in immigrant neighbourhoods. Immigration and integration are often linked in time, as immigration is inevitably accompanied by integration. Sweden has tightened its liberal immigration policy in light of the unprecedented influx of refugees into the country in 2015.

Yet the huge numbers of immigrants and refugees and the yearly increase in crime in Sweden cannot be said to be entirely unrelated, and it is even possible to see in this that security threats are now a top priority for Swedish society. Expressions that used to mark the linguistic border between decency and populism are now commonplace in everyday life: crime is linked to immigrant backgrounds; demands are made to limit the number of immigrants; and the Swedish Democrats' concept of "mass immigration" has become accepted and commonplace. The native population living in Sweden also naturally associates crime in their lives with people from immigrant backgrounds. In the absence of a secure existence, people tend to return to the old safe, stable and homogenous groups, as the presence of a large foreign ethnic group or group becomes the primary suspect and bearer of criminal responsibility for the instability and insecurity of the society. This loss of existential security becomes the primary factor in the cultural backlash.

Economic conflicts. Four years after the influx of refugees, more and more native Swedes are beginning to see refugees as a drain on public finances. While Sweden still has the highest average standard of living in Europe, successive governments have failed to significantly reduce long-term youth unemployment and poverty, which affects immigrant communities most severely.¹¹ The proportion of non-Swedes has risen from 11% to 19% of the Swedish population in the last twenty years. Many refugees have little education and do not speak Swedish, making it difficult to find employment. As citizens become aware of the reality that many refugees will continue to rely on state benefits and refuse to work, people are beginning to demand that government assistance to the unemployed be limited. "People don't want to pay taxes to support people who don't work," says local councillor Urban Pettersson, "Ninety per cent of refugees don't contribute to society. These people will be dependent on social welfare for the rest of their lives and that is a huge problem." "It is not a matter of course that people are willing to continue to pay the high taxes needed to fund social welfare schemes," says economist Blix. "We're now starting to see some serious cracks appear."¹²

---

11 Swedish riots rage for fourth night. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2013/may/23/swedish-riots-stockholm>

12 Peter S. Goodman, *The Nordic Model May Be the Best Cushion Against Capitalism. Can It Survive Immigration?* <https://www.nytimes.com/2019/07/11/business/sweden-economy-immigration.html>

In 2017 among the unemployed population in Sweden, the unemployment rate was 20.167% for those with basic education and 3.557% for those with higher education. The unemployment rate for people born in Sweden in 2018 was only 3.8%, but the unemployment rate for people born outside Sweden was 15%. According to Svenska Dagbladet (20 June 2022), weekly statistics from the Swedish Public Employment Service show that the total number of unemployed people in Sweden as of June 2022 was 336,478. Nearly 220,000 Swedes have been unemployed for more than six months.¹³ By 1 July 2022, the unemployment rate for the Swedish birth cohort will be 7.38%.¹⁴ In fact, half of Sweden's unemployed population are immigrants and refugees. This is even more evident among new immigrants, as most of Sweden's initial immigrants were doctors and engineers from Iran and the former Yugoslavia, who were professionals with a certain level of education and knowledge, but the influx of people into Sweden after the European refugee crisis were mostly refugees who lacked good education, and it was relatively difficult for such people to find suitable jobs. The influx of refugees has also put some financial pressure on the government to meet the basic needs of the refugees, to provide food, clothing and accommodation, as well as to arrange for language and work skills to be learnt. Many have suffered from the trauma of war and need mental health counselling. In a report published in 2021 and commissioned by the Ministry of Finance, Gothenburg University economist Joakim Ruist concludes that refugees in Sweden receive on average 74,000 Swedish kronor (about \$7,800) more in government services than they pay into the system. Meanwhile, welfare spending by a local government in Sweden has soared from 6 million kronor (about \$632,000) to 29 million Swedish kronor (more than \$3 million) in the last decade due to the surge in refugees. The public is frustrated by the government's move to cut welfare programs, and among supporters of the Sweden Democrats the figures are cited as evidence of the influx of refugees here to enjoy a lazy life funded by the state. In the opinion of the majority of the public, refugees take up and consume a lot of resources and Swedes themselves are forced to have their welfare cut. The National Institute of Economic Research (NIER) said in September that headline inflation in Sweden would average 7.7% in 2022, with headline inflation reaching 9.0% in August, prompting the Riksbank to raise its policy rate by one percentage point, the most aggressive one-off tightening since the early 1990s. retail sales

---

13 Economic and Commercial Office of the Embassy of the People's Republic of China in the Kingdom of Sweden, 瑞典失业率上升, 2022, <http://se.mofcom.gov.cn/article/jmxw/202206/20220603322718.shtml>

14 *Sweden Employment and Unemployment*, Sweden SE: Contributing Family Workers: Modeled ILO Estimate: % of Total Employment, 1991 - 2017 | YEARLY | % | WORLD BANK,

fell by 5.1% year-on-year in August, with consumer business sentiment subdued and overall consumer and business confidence at the lowest level since August 2020. With soaring inflation and rising interest rates, NIER expects Sweden's economy to shrink by 0.1% in 2023 and growth to stagnate, casting a shadow over households and businesses. Households will face many challenges this year: high inflation is eroding purchasing power, interest costs are rising rapidly, house prices are falling and the fall in the stock market is reducing wealth. In addition, the personal financial savings rate has fallen below zero in the first half of this year.¹⁵ Simple calculations show that a family with children who has an adjustable-rate housing loan of approximately SEK 3 million will see their expenses increase by around 20 per cent over the course of 2022.

Again, this is due to high inflation and rising interest rates and makes it clear: many households will face a dramatic change in their financial situation.¹⁶ Economic austerity, and skewed resources have left Sweden's own people feeling robbed of the health benefits to which they are entitled, and their children's educational resources squeezed. All social problems are blamed on a simpler, easily identifiable culprit - the refugees - and this narrative is driven by the broad political agreement among the Swedish Democrats to deal negatively and forcefully with the integration of refugees. While the economic issue is itself a complex topic influenced by a combination of factors, it does not detract from the fact that it is an important factor in the cultural backlash. In addition, the changing values within Swedish society itself cannot be ignored.

Conflict of values. For social conservatives in Sweden, an obvious cultural threat comes from foreigners with different cultural values. Sometimes conservatives may see any challenge to traditional norms as a threat, whether it is any values related to race, ethnicity, religion, sexuality, gender identity, lifestyle or beliefs. Latent resentment as well as intolerant feelings in conservative social groups in Sweden may be fuelled into a political expression because it is not in line with their own group morals and values. Conservative reactions can manifest themselves as a force of violence against others and nativism, while at the same time such forces and values are fuelled by resentment against globalisation, immigration, and the blurring of gender and the intrusion of different languages. Traditionalists may also reject the 'politically correct' views on the benefits of global markets, feminism, diverse

---

15 Reuters, *Swedish economy set to grind to a halt as inflation bites*, <https://www.reuters.com/markets/europe/swedish-economy-set-grind-halt-inflation-bites-2022-09-28/>

16 Torbjörn Isaksson, *Sweden's economy is weakening from a strong position*, <https://www.nordea.com/en/news/swedens-economy-is-weakening-from-a-strong-position>

lifestyles and multiculturalism that are favoured by the urban, cosmopolitan liberal elites that dominate the media, the intelligentsia and parliamentary representation. Throughout advanced industrial societies, substantial cultural changes have been taking place. For those who subscribe to traditional values, social coherence, tradition and order, these developments are seen by them as an immoral and decadent manifestation. It is inescapable that the large flows of immigrants and refugees have changed the ethnic composition of Sweden's advanced industrial society. The fact that these people speak a different language and have a different religion and way of life from the existing population has reinforced the sense of invasion and alienation of the Swedish conservatives' own homeland.

Sweden has long been a peaceful democracy and a haven for those fleeing conflict. However, many of the young people who took refuge there have now turned their backs on the country. In schools and universities, the authorities have discovered several networks of banned organisations, such as Hamas, the Muslim Brotherhood, Hezbollah and others. The fact that law enforcement agencies have so far been unsuccessful in stopping the growth of terrorist networks is a cause for concern.¹⁷ The right-wing conservative party leader, the Sweden Democrats, has said that Muslims - Islam is the most common religion among immigrants - are the biggest threat. The party believes that Muslims are the first and main cause of discord in the functioning of Swedish society.¹⁸ More than 300 people have gone to war in Syria and Iraq, making Sweden one of the biggest exporters of jihadists in Europe.¹⁹ According to the Swedish National Security Agency, the number of jihadists has increased from 200 in 2010 to 2,000 in 2017.²⁰ The emergence of extremism means that there is group support behind it, both organisational and psychological. For the support for the Islamic State war hides more moderate sympathisers, except that they do not go to war in an extreme manner. The traditional social space is shrinking, with different peoples speaking different languages, wearing different clothes

---

17 Ryhtik, M.: *The policy of multiculturalism and peculiarities of foreign experience in the regulation of problems related to the intensification of migration flows*. Conf. Ser. 288–391 (2012)

18 Eidemiller, K., Krasnozhenova, E., Samylovskaya, E., Kudryavtseva, R.-E.: *Spatial analysis of Muslim communities' convergence in the Nordic European region, in Scandinavian countries*. IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 302(1), 012073 (2019).

19 Yalda Hakim *How Sweden became an exporter of jihad*, 2016 <https://www.bbc.com/news/magazine-37578919>

20 Swedish riots rage for fourth night. The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2013/may/23/swedish-riots-stockholm>

and practising different religions. With this comes a huge disparity in birth rates between different groups, and the divide in Swedish society is widening. With increasing openness to diversity, there is a growing awareness that society may not be able to achieve many of its ideals of stability, harmony and rapid development: in fact, most people say that racial or ethnic discrimination is a problem in their society. In Sweden, Belgium and the Netherlands, people are more likely to say that there is strong conflict between people from different ethnic or racial backgrounds than between people who support different political parties. In Sweden, while only 35 per cent of people believe there are political divisions in their country, 50 per cent believe there are tensions based on race or ethnicity.²¹ Sweden is evolving from a unified 'harmonious society' to a divided 'dualistic society'.

Strengthening the multiculturalism of societies determined one of the key tasks of immigration policy in Western countries after the Second World War. Complex problems related to the social adaptation of immigrants appear before most receiving societies.²² One of the main manifestations of cultural integration is the adaptation of groups, which is a holistic and systematic process characterised by the interaction of human beings with their natural and social environment.

At this stage in Swedish society, xenophobia and extremism have become an inescapable conflict of values and a challenge to the country's socio-economic and political stability. The values of Sweden's multiculturalism and its integration process have also contributed to the political phenomenon of cultural backlash.

Conclusion. It is crucial to balance humanitarianism and realism in the case of migrants and refugees. As the humanitarianism of a universal civilisation, countries should do what they can to actively and moderately accommodate refugees. The wrongs of a country cannot be explained simply by conflicts of interest, power, violence, institutions, cultures and religions. There are also countries that are able but unwilling to assist when faced with the helpless gaze of refugees. For a political realist, there is a need to consider what kind of refugee and migration policies can balance the humanitarian and practical dilemmas. Each country must consider a combination of factors such as the number of migrants, the speed of migration, the resettlement of migrants, the criteria for accepting migrants, the cultural conflicts of migrants and the

---

21 Laura Silver, Janell Fetterolf and Aidan Connaughton, *Diversity and Division in Advanced Economies*, 2021, <https://www.pewresearch.org/global/2021/10/13/diversity-and-division-in-advanced-economies/>

22 Eidemiller, K., Samylovskaya, E., Kudryavtseva, R.-E., Alakshin, A.: *Social and Islamic diffusion in the Nordic countries with the example of Sweden by year 2050*. IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 302(1), 012071 (2019).

financial outlay of the government. All path options are not either/or, and indeed there are more intermediate paths that are debatable. Bringing in refugees and migrants on an appropriate scale, we cannot avoid the fact that the entry of refugees and migrants is also a huge challenge for them themselves. As Arendt says in *We Refugees*, we have lost our homes, our jobs, our languages, our friends and our private lives. Indeed, when there is a massive influx of refugees into a city, perhaps the refugees do not lose their own language. On the other hand, regardless of the number and size of the influx, the newcomers have the right and obligation to learn the local language and to adapt actively to life there, in return and in gratitude to the country that hosts the refugees, and also for their own better living and integration in their new land. Is it not time for countries like Sweden to introduce immigrants and refugees in a more relaxed way, taking into account their size and integration efficiency when admitting foreign groups, as any contact between different groups requires time and space. In fact, Sweden has already started to do so, even with a more conservative approach to policy (the rise of right-wing parties) in the resettlement of immigrants and refugees. The Swedish government has found that as the mass community of immigrants, refugees, rapidly migrates into Swedish society, this refugee group does not need to integrate into its surroundings at all, as it is a society in its own right. There is no perfect solution to the balance between humanitarianism and realism. This cultural backlash is not only a phenomenon of the past or present, but will persist in the future. While we enjoy the benefits of globalisation and integration, we are bound to suffer from a crisis of national identity and the phenomenon of cultural backlash. Integration requires institutional and policy regulation, as well as understanding and tolerance on both sides, and as Arendt says, people face two deadly problems - unpredictability and irreversibility. While people can be the start of actions and words, their outcomes are unpredictable and we can eliminate unpredictability through commitment and save irreparability through forgiveness. In the midst of real political dilemmas, Arendt's political philosophy may offer ideas that can be drawn upon for solutions.

UKRAINIAN INTEGRATION TO THE EUROPEAN UNION WITH PARTICULAR REFERENCE TO AGRICULTURE

The paper explores Ukrainian agriculture as a factor of integration of Ukraine into the European Union space within last decade. As several studies have reported Ukraine has large amounts of crops. It deals with difficulties in cooperation, what have hampered the potential of an important sector of the Ukrainian economy, indicates motives of common actions taken and opportunities as well.

The methods of desk research analysis from the literature of the subject and data statistics were mainly used in this paper. In order to check out the hypothesis that Ukrainian agriculture provides an important postulate to extend economic relationship with the EU, the author has analysed the trade situation and expectations in recent years. The results showed the indispensability of Ukraine to satisfy food needs in Europe and a requirement to improve agricultural conditions for the future sustainable growth. Considering that ongoing Russian invasion of Ukraine has changed the geopolitical reality recently, this paper also attempts to show briefly possible directions of agricultural cooperation.

Keywords: Ukraine, agriculture, integration, European Union.

Introduction

As it is known, nutrition belongs to the basic human needs that determines our existence. The geographical location of Ukraine in Eastern Europe with most fertile soils like chernozem or kastanozem, favourable climate and temperature for farming become the key factors to produce food. Even though the participation of services and industry have been increasing significantly since recent centuries in the global economy, agricultural sector has always been important for socio- economic development too. In 2021, 10.6% of Gross Domestic Product (GDP) in Ukraine accounted for agriculture, whereas the EU average was only 1.6%. Afterward, it is worth seeing that an arable land covered about 32.95 million hectares in Ukraine in 2020, which was about 57% of its territory, when the EU average was 24.7% and was bigger only in Denmark (The WorldBank, access: 2022). Such difference between both entities at different levels of macroeconomic development could

be an obstacle, but also a chance to cooperate with an exchange of goods and services.

The territory of Ukraine could be seen as extremely attractive regarding that about 60% of soils in Ukraine are humus-rich chernozems (Паньків, 2017). According to available data, chernozems cover about 230 million hectares worldwide (FAO, access: 2022) and if we pay attention to the European part of the world, they are found in Ukraine and Russia or locally in some countries of Central Europe. Taking into account the surface area of the country as the second biggest in Europe, such soils resources remain among the largest in this continent and in the world. It means that Ukraine has got a big potential to satisfy European and the world's demand with increased food trade that finally translates into economic development of Ukraine. Thanks to foreign interest in Ukrainian agriculture to feed the world, integration into the European Union space could become a meaningful undertaking to strengthen its economic relationship, its agricultural safety and to diversify its recipients.

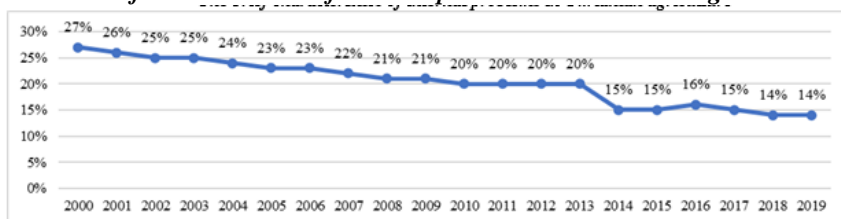
Lands had been cultivated by the state before Ukraine achieved independence from the Union of Soviet Socialist Republics (USRR) in 1991 and distributed them. Sale and purchase of agricultural land in Ukraine was strictly prohibited by the so-called "Land Moratorium", which was established to prevent fragmentation into small parcels, damage of agricultural landscape, foreign ownership or increased concentration in the hands of oligarchs. On the other hand, it has caused many inconveniences in access for individuals, who only leased their land and eventually hindered the development (Keyzer et al., 2013). The ban on the selling of farmland was lifted in 2021 in order to stimulate the growth of Ukraine's agricultural sector. Even though this step gives new chances, it was also criticized by farmers and lawmakers in fear of being too poor to buy a land or coming under the control of oligarchs (Reuters, access: 2022). It is difficult to evaluate the effectiveness of that solution due to ongoing Russian invasion of Ukraine that interrupted the development of Ukrainian agriculture.

Thanks to territorial connection and common intentions, Ukrainian agriculture could play an important role for integration of Ukraine into the European Union. The cooperation has been regulated by "The European Union–Ukraine Association Agreement" and "The Deep and Comprehensive Free Trade Areas" (DCFTA). That second agreement involves elimination of asymmetry in the trade conditions between EU and Ukraine through reduced rate of customs tariff for agricultural and food products, abolishment of export subsidies for EU agricultural products exported to Ukraine, modernization of the state agrarian policy according to EU legislative requirements or exchanging technologies in the interest of creating intensified trade and economic activity (Yatsenko et. al, 2017). Moreover, it is worth noting that the

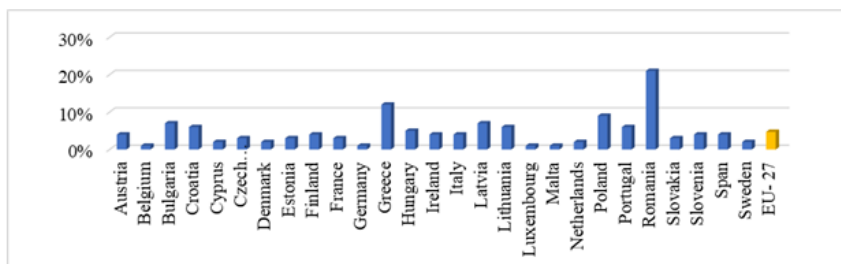
location of Ukraine between Russian Federation and rest of European countries does not remain indifferent. Looking at current geopolitical problems such cooperation could be treated as a chance to ensure the socio-economic safety to the world. However, despite common goals, the EU institutions and Ukrainian government have to face with plenty of internal difficulties to increase efficiency. The main obstacles in integration of Ukraine include high level of corruption, inefficiency of the public administration, socio-economic instability and lack of sufficient reforms in the European integration policy (Stoika, 2020). To illustrate the seriousness of those problems, for example Ukraine took 122nd place out of 180 in the global Corruption Perceptions Index in 2021 and was the second most corrupt country in Europe after Russia, whereas the most corrupt EU member- Bulgaria took 78th place (Transparency International, access: 2022). That is why, the reciprocal effort must be made in order to reduce the period of adaptation to European standards, minimize the risk of instability in trade and ensure the development of Ukrainian agriculture.

The brief characteristics of internal problems in Ukrainian agriculture

Fig. 1. Employment in agriculture in Ukraine within 2000 and 2019.

Source: *The World Bank* - <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?locations=UA> (date of access: 29.10.2022).

Fig. 2. Employment in agriculture in countries of the EU in 2019.

Source: *Own study based on World Bank data* (date of access: 01.11.2022)

As we can see on the Fig. 1, the employment in agriculture in Ukraine has a declining tendency like in the most developed countries, but it is still almost three times more than the EU average. On the graph 2, we can see that employment in agriculture was bigger only in Romania with a result of 21%. In 2019, about 14% of working population in Ukraine was employed in agriculture and the amount was one of the biggest considering that Ukraine is seventh most populated country in Europe. But at this point, we need to pay attention to the quality of Ukrainian agriculture. The results of the survey of German-Ukrainian Agricultural Policy Dialogue show low technical efficiency among Ukrainian farms and claim that up to 30% of the farms between 2008 and 2013 were unprofitable. Those units did not seem to use modern technology, where's more profitable farms indicated increased labor costs but it was mostly reflected in an increase of productivity and salaries (Graubner, Ostapchuk, 2017). So, it might seem that many farmers with limited access to needed capital produce food mainly for their own use. In relation to quoted results, we could assume that a large part of Ukrainian farmers would not be able to enter foreign or sometimes even local market.

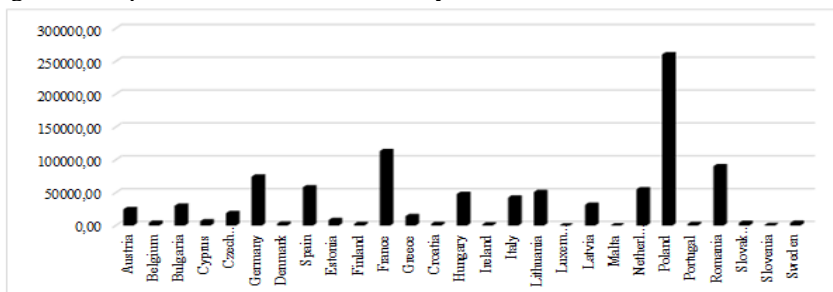
Another reason for limited efficiency of Ukrainian agricultural production belongs to environmental damage, caused by human activity. As it is well-known, sustainable development with ecological relation has been required by international institutions and some groups of consumers since last decades. According to the calculations of Stehnei et al. (2019), despite the growth forecast for agricultural production, significant strategic gaps for implementing ecological solutions in Ukrainian agriculture may hinder foreign trade if existing trends of harmful carbon dioxide emission per hectare continued until 2020 and the amount increased by 9.5% instead of decreasing by 20%. The similar situation was indicated on arable lands using harmful substances or pesticides, where it could have risen by 18.9% until 2020 instead of declining by 10% as planned. Hence, we could see that Ukrainian agriculture is not able to adapt to European practices as fast as it is expected. In relation to profitability that has been described before, we can conclude that a large part of farms still cannot afford modern technologies, what would improve the productivity and reduce the degradation. Ukraine have not avoided a problem of global degradation of fertile soils too. As Ukrinform (access: 2022) states, over 50% of farmland soils have been eroded and they increase by 80-90 thousand hectares each year.

Even though farming in Ukraine remains important for European market, comparatively high percentage of population employed in agriculture in Ukraine in comparison to the EU reflects lower efficiency through different indicators. In order to increase economic possibilities of Ukrainian agricultural productions, the role of extended cooperation with the European Union could

come down to broadening the competences of population employed in agriculture and technological support. The main challenges for Ukrainian government are: greater motivation to work in an eco-friendlier way for food producers, creating more favourable socio-economic and legal conditions to allow to grow underdeveloped farms. In addition, the EU institutions should consider that it could take a long time before the indicators of Ukrainian agriculture meet European standards. Being aware of complex obligations to get done in Ukraine foreign support for the country seems to be essential.

Analysis of trade of Ukrainian agricultural products with the European Union

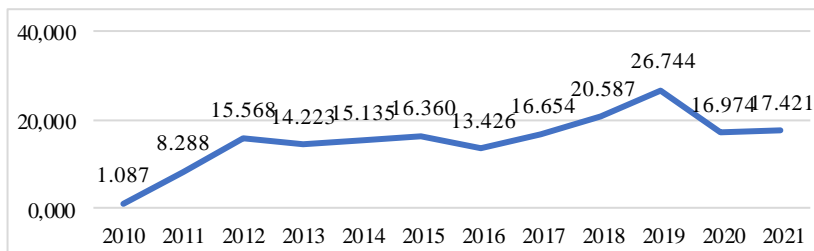
As it has been mentioned before, the cooperation between two entities at different levels of macroeconomic development could be a chance for sustainable growth if both decide to exchange their potential. According to the author's calculations, based on data from The World Integrated Trade Solution (access: 2022), the export share of Ukrainian food products into the European Union (excluding UK) was more than 28% in 2020 and the amount was almost 952.5 million USD. It means that the European Union market plays a very important role for that sector of Ukrainian economy. In order to confirm the need for such cooperation, the author has analyzed export of selected Ukrainian agricultural products to the EU in recent years.

Fig. 3. The export of Ukrainian Food Products to countries of the EU in 2020 (in thousand USD)

Source: Own study based on data of The World Integrated Trade Solution (date of access: 02.11.2022)

As we can read from the Fig. 3, Poland was the biggest importer of Ukrainian food products in 2020. The next places were taken by: France, Romania, Germany, Spain, The Netherlands, Lithuania, Hungary, Italy and Latvia. The biggest market share in Poland could be explained by neighbourhood of Ukraine, logistical considerations and possibly by the fifth largest population among the other countries of the EU.

Fig. 4. Export of Ukrainian cereals to the EU from 2010 to 2021 (in 100 mln EUR).

Source: Own study based on data of Eurostat (date of access: 04.11.2022)

To move on to the analysis of export of selected Ukrainian agricultural products to the EU market, the attention was paid to cereals. As we can see on the graph 4, the value of the EU import of different Ukrainian cereals had an upward tendency within 2013 and 2019, although there was a decrease by 18% in 2016. But we must consider that there was a partial decline in agricultural production between 2014 and 2016 (Stehnei et al. 2019). In 2020, when the COVID-19 pandemic started the value of the Ukrainian export fell drastically by more than 36% in comparison to the previous year, then increased slightly by about 2.63% in 2021. Comparing the available data with the GDP index, we could calculate that exported Ukrainian cereals were about 1% of Ukrainian GDP and about one-tenth of GDP in agriculture in Ukraine in 2021. According to Eurostat (access: 2022), the value of exported cereals into the EU from January to August 2022 was 1.93 billion EUR, so it indicates an increase by almost 11% within two-thirds of the year despite the war in Ukraine.

Table 1

Export of vegetable products from Ukraine to the EU within 2018-2021 by HS section (in mln EUR).

year	2018	2019	2020	2021
value	3 308	4 435	3 107	3 528
change in comparison to the previous year	-	+	-	+
		34.07%	29.94%	13.55%

Source: European Commission "European Union, Trade in goods with Ukraine". Directorate-General for Trade, 02-08-2022, pp. 7. Available at: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_ukraine_en.pdf (accessed: 03.11.2022)

Comparing cited above data to the export of Ukrainian cereals, we can see the values of exported vegetables from Ukraine to the EU were much higher,

but fluctuations in the years 2018-2021 were similar as it has been seen at the graph 4. In 2019, the export of Ukrainian vegetable products increased significantly by 34% as compared to 2018 and the value was more than 4.4 bln. EUR. In 2020, the export went down by almost 30% in comparison to 2019, then it grew by about 13.5% and the export value of Ukrainian vegetables stood at about 3.5 bln. EUR in 2021. Nowadays, it is difficult to determine how the war in Ukraine will eventually affect on the EU import in 2022 and 2023. However, it is very likely that the export of Ukrainian vegetables will decrease regarding that the ability to cultivate in occupied regions by Russia like in Kherson, where total vegetable production accounts for about 13% are hindered and a need to face with the threat of famine due to limited availability of vegetables in Asian and African countries from Ukraine (BRDO, access: 2022).

Then, we could mention that Ukraine became the biggest producer of sunflower seed and the EU countries became the largest importer of Ukrainian sunflower oil in 2019/2020 marketing year (Kuts, Makarchuk, 2020). As Hamulczuk et al. (2021) claim, the export tax on sunflower seeds was gradually reduced from 23% in 1999 to 10% in 2013 in Ukraine, but exports of oils and meals have not been taxed, what allowed to process seeds for sunflower oil, then growth in export to meet increased demand for sunflower oil in the European Union. However, there was a suggestion for the Ministry of Economy in 2022 to increase the duty on sunflower seeds to prevent greater losses from a reduction in the oilseed crop, caused by the war (The Odessa Journal, access: 2022).

Table 2

Exports of Ukrainian sunflowerseed oils and sunflowerseed meals to the EU in 1000 metric tons in each MY

MY- marketing year (Sept.- Aug.)	Sunflowerseed Oil	Compared to the previous MY	Sunflowerseed Meal	Compared to the previous MY
MY 2015/2016	1368.1		2118.4	
MY 2016/2017	1683.8	+ 23.08%	2701.5	+ 27.53%
MY 2017/2018	1340.8	- 20.37%	2323.1	- 14.01%

Source: Sobolev D. (2019) "GAIN Report – UP1904 – Sunflower Update". USDA Foreign Agricultural Trade, pp. 8-10.

As we can see in the table 2, there were fluctuations in export of Ukrainian sunflower seed oil and sunflowerseed meal from 2015/2016 to 2017/2018 MY. Sunflower seed meals export from Ukraine to the EU was 2118.4 thousand metric tons in 2015/2016 MY, then in rose by over 27% in 2016/2017 MY and the amount was 2701.5 thousand metric tons. In 2017/2018 MY export of sunflowerseed meals to the EU decreased by 14% in comparison

to the previous marketing year and amounted to 2323.1 thousand metric tons. Looking at sunflowerseed oil data, we can see that export increased by over 23% between 2015/2016 and 2016/2017 MY, then decreased by more than 20% in 2017/2018 MY. According to available data from the European Commission, Ukraine was the largest supplier of sunflowerseed oil to the EU during thirteen weeks of the 2020/2021 MY with the share of 93.2% and the amount of 431.14 thousand tons (Agroberichten Buitenland, access: 2022). In 2021/2022 MY, the export of Ukrainian sunflower oil to the EU was 1.84 miln tonnes, and the increase in supplies to Europe was noticed after the seaports were blocked and price was reduced. Moreover, the share of the EU destination rose to 41% from 27% in the previous marketing year (APK-Inform, access: 2022). There, we can see that despite ongoing war, the EU market has become a significant trade partner for Ukraine. Such diversification into the EU could also give an opportunity to minimize losses of Ukrainian economy due to Russian invasion.

Ukraine has also become one of the biggest exporters of poultry meat to the European Union in the amount of over 134 tones in 2019 (Kholoshyn et al. 2021). In 2020, there was a decrease by about 19% in comparison to the previous year and Ukraine exported 108.690 tons, what was affected by ban on poultry imports from Ukraine due to the HPAI outbreak too (Poultry World, access: 2022). It is worth noting that 2020 was the year of COVID-19 pandemic, what led to supply disruption in the world and might have resulted in the decrease as well. In 2021 the export rose again and Ukraine delivered 130 tones to the EU market (Poultry World, access: 2022). During Russian invasion of Ukraine, the EU decided to temporarily lift tariffs on Ukrainian exports in 2022 (European Commission, access: 2022). Moreover, according to Reuters (access: 2022) the import of Ukrainian poultry meat imports into the EU will increase significantly in 2022. Therefore, we can see that in spite of extreme conditions in Ukraine, the demand for Ukrainian poultry meat in the European Union remains high.

The opening for the European Union market in Ukraine has brought definitely positive results for Ukrainian agriculture. Thanks to creating more favourable conditions for a trade, it allowed to increase Ukrainian import of the EU agricultural products too. However, we cannot forget that it also results in the destruction of its own manufacturers due to stronger competition from the EU, lower technological progress or too high duties for the most competitive goods, like in case of the dairy industry in Ukraine (Soroka, 2022). There, additional measures need to be taken to ensure competitiveness of Ukrainian food products, equal opportunities in the trade and more stability of employment in agricultural sector. Such continuation of the cooperation would finally allow both economies to stimulate a sustainable growth.

Discussion and conclusions

It can be stated that Ukrainian integration into the European Union through the agricultural sector of economy has generally led to higher turnovers in recent years. It has been a great opportunity to strengthen relationship between the EU and Ukraine, with mutual benefits of the potential of the Ukrainian agriculture. On the other hand, the European institutions must consider conditions of Ukrainian agriculture in order to help the country not to overextend meeting European standards and increase its productivity in that important sector of economy, especially in the period of Russian invasion of Ukraine. When the trade in agricultural goods becomes more dependent on the EU, an implementation of enhanced conditions of Ukrainian import and export would prevent destruction of local producers and unequal competition with foreign partners.

In spite of the ongoing war that impeded cultivation, the export of selected Ukrainian agricultural products increased, what proves the relatively successful market strategy. Observing an attitude of the EU towards current problems of Ukraine and Ukrainian government towards the EU, there is a chance to hold on to socio-economic relationship in the future.

Regarding the regional specifics of agricultural development in Ukraine further research is necessary (Kholoshyn et al. 2021). Moreover, we might learn that sudden changes in socio-economic reality between both entitles require continuous analysis and forecast in order to seek the best from possible solutions.

References

1. European Commission "European Union, Trade in goods with Ukraine". Directorate-General for Trade, 02-08-2022, pp. 7. Available at: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_ukraine_en.pdf (accessed: 03.11.2022)
2. Graubner M., Ostapchuk I. (2017) "Efficiency and Profitability of Ukrainian Crop Production". German-Ukrainian Agricultural Policy Dialogue (APD), pp. 20, 37-38.
3. Hamulczuk, M., Makarchuk, O. and Kuts, T. (2021) "Time-Varying Integration of Ukrainian Sunflower Oil Market with the EU Market", *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, Vol. 13, No. 3, pp. 36-37. ISSN 1804-1930. DOI 10.7160/aol.2021.130304.
4. Keyzer, M.A., Merbis, M.D., Witt, R., Heyets, V., Borodina, O., Prokopa, I. "Farming and rural development in Ukraine: making dualisation work". EUR 25878. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union; 2013. JRC80164

5. Kholoshyn I., Mantulenko S., Joyce A. S., Sherick D., Uvaliev T., Vedmitska V. (2021) "Geography of agricultural exports from Ukraine". E3S Web Conf. Vol. 280, 11009, pp. 1, 3.

6. Kuts T., Makarchuk O. (2020) "Ukrainian Sunflower Market on the Background of EU and US Markets". Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie - Problemy Rolnictwa Światowego. 20(35). pp. 8, 14. DOI: 10.22630/PRS.2020.20.3.13

7. Sobolev D. (2019) "GAIN Report – UP1904 – Sunflower Update". USDA Foreign Agricultural Trade, pp. 8-10. Available at: https://apps.fas.usda.gov/newgainapi/api/report/downloadreportbyfilename?filename=Sunflower%20Update_Kiev_Ukraine_2-5-2019.pdf (accessed: 03.11.2022)

8. Soroka S. „Economic Consequences of the Realisation of the EU-Ukraine Association Agreement". Central European Political Studies, 2022/2. The Adam Mickiewicz University in Poznań, pp. 147, 152. DOI: 10.14746/ssp.2022.2.7

9. Stehnei M. I., Irtysheva I. O., Boiko Y. O., Khaustova K. M. "Strategic Priorities and Effectiveness of the Implementation of the State Policy for Sustainable Agricultural Development in Ukraine". Viešojoji politika ir administravimas, 2019, Vol. 18, No 2, pp. 201-202, 204-205.

10. Stoika V. (2020) "Problems of Ukraine's integration into the European Union". Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization And Management Series, No. 146, pp. 474, 478-479, 481.

11. Yatsenko, O., Nitsenko, V., Karasova, N., James, H.S., & Parcell J.L. (2017) "Realization of the potential of the Ukraine–EU free trade area in agriculture". Journal of International Studies, 10(2), pp. 259, 268. doi:10.14254/2071-8330.2017/10-2/18

12. Паньків З. П. "Ґрунти України. Навчально-методичний посібник". Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2017, pp. 3.

Websites

1. Agroberichten Buitenland-
<https://www.agroberichtenbuitenland.nl/actueel/nieuws/2020/09/30/ukraine-sunflower-export> (date of access: 03.11.2022)

2. APK- Inform- <https://www.apk-inform.com/en/news/1529113> (date of access: 04.11.2022)

3. Eurostat- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DS-045409__custom_3763259/default/table?lang=en (date of access: 04.11.2022)

4. Better Regulation Delivery Office (BRDO)-
<https://brdo.com.ua/en/analytics/ukrayinski-frukty-ta-ovochoi-yak-agrariyam-zabezpechtyi-svit-harchamy-v-umovah-vijny/> (date of access: 03.11.2022)

5. European Commission- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2671 (date of access: 02.11.2022)

6. FAO- <https://www.fao.org/global-soil-partnership/intergovernmental-technical-panel-soils/gsoc17-implementation/internationalnetworkblacksoils/more-on-black-soils/black-soils-in-the-world/en/> (date of access: 28.10.2022)

7. Poultry World- <https://www.poultryworld.net/poultry/ukraine-partially-resumes-poultry-exports-to-eu/> <https://www.poultryworld.net/the-industrymarkets/market-trends-analysis-the-industrymarkets-2/unlikely-duty-free-ukrainian-poultry-export-will-lower-prices-of-chicken-in-europe/> (date of access: 02.11.2022)

8. Reuters- <https://www.reuters.com/article/ukraine-agriculture-land-idUSL5N2OD3WM>, <https://www.reuters.com/markets/commodities/eu-imports-ukrainian-chicken-soar-after-quota-lifted-french-group-says-2022-09-07/> (date of access: 30.10.2022)

9. The Odessa Journal- <https://odessa-journal.com/ukrainian-edible-oil-and-fat-industry-asked-the-ministry-of-economy-of-ukraine-to-increase-the-duty-on-the-export-of-sunflower-seeds/> (date of access: 03.11.2022)

10. The World Bank- <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=UA> (date of access: 31.10.2022), <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=EU> (date of access: 31.10.2022), <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.ARBL.ZS?locations=EU> (date of access: 31.10.2022), <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.ARBL.HA?locations=UA> (date of access: 29.10.2022)

11. Transparency International- <https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/ukr> (date of access: 30.10.2022)

12. Ukrinform- <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3369122-ak-ukraini-ne-vtratiti-roduci-cornozemi.html> (date of access: 31.10.2022)

13. World Integrated Trade Solution- https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/LTST/TradeFlow/Export/Partner/by-country/Product/16-24_FoodProd# (access: 02.11.2022)

*Scientific supervision by Patrycja Żegleń, PhD,
University of Rzeszów, Poland*

PROBLEM KORUPCJI JAKO WYZWANIE DLA UKRAINY NA DRODZE DO INTEGRACJI Z UNIĄ EUROPEJSKĄ

Niniejszy artykuł podejmuje problematykę korupcji w Ukrainie. W ocenie autora zjawiska korupcyjne są istotnym wyzwaniem dla tego kraju na drodze do integracji z Unią Europejską. Na wstępie przedstawiono negatywne ekonomiczne skutki zjawiska korupcji. W dalszej części wywodu ukazano istniejący aktualnie problem korupcji w Ukrainie, przede wszystkim w oparciu o Indeks Percepcji Korupcji, a także dokonano porównania skali korupcji w Ukrainie na tle światowym i europejskim. Następnie przedstawiono podejmowane na przestrzeni ostatnich lat przez władze Ukrainy działania na celu walkę z korupcją, a także ocenę ich skuteczności. Podkreśla się stanowisko instytucji europejskich, że działania antykorupcyjne nie mają jednak charakteru wystarczającego. W ostatniej części artykułu sformułowano - w oparciu o opinie ekspertów i pomysły własne autora - pewne propozycje, które Ukraina mogłaby wdrożyć w celu zmniejszenia skali korupcji. Szczególnie priorytetowa w tym względzie wydaje się walka z panującym w Ukrainie oligarchicznym systemem gospodarczym. Autor identyfikuje planowaną przez ukraiński rząd wielką prywatyzację zarówno jako szansę w walce z korupcją, jak i jako istotne zagrożenie.

Słowa kluczowe: Ukraina, korupcja, Indeks Percepcji Korupcji, integracja europejska, oligarchia

The topic of this article is a corruption in Ukraine. In the author's opinion, corruption is a significant challenge for this country on the way to integration with the European Union. At the beginning, the negative economic effects of corruption are presented. The following part of the dissertation presents the current problem of corruption in Ukraine, mainly on the basis of the Corruption Perception Index, and also compares the scale of corruption in Ukraine to the global and European background. Then, the activities undertaken by the Ukrainian authorities in recent years to fight corruption, as well as an assessment of their effectiveness, are presented. The position of European institutions is mentioned, according to which the anti-corruption actions of the Ukrainian authorities are not sufficient.. The last part of the article formulates - based on the opinions of experts and the author's own ideas - some proposals that Ukraine could implement in order to reduce the scale of corruption. The fight against the oligarchic economic system in Ukraine seems to be a

particular priority in this regard. The author identifies the grand privatization planned by the ukrainian government both as an opportunity in the fight against corruption and as a significant threat.

Keywords: *Ukraine, corruption, Corruption Perceptions Index, European integration, oligarchy*

Wprowadzenie i problem badawczy

Korupcja jest jednym z najbardziej palących problemów współczesnych państw. Występowanie tego zjawiska niesie za sobą szereg negatywnych skutków o charakterze ekonomicznym. Pierwszym i podstawowym z nich jest zmniejszenie poziomu inwestycji i wzrostu gospodarczego w kraju ogarniętym korupcją. Badania empiryczne wykazały istnienie negatywnej korelacji pomiędzy poziomem korupcji a poziomem inwestycji i wzrostem PKB [1]. Kraj zmagający się z korupcją nie budzi też zaufania wśród inwestorów, którzy wolą wybierać lokalizacje o bardziej stabilnym otoczeniu prawnym. Innym negatywnym skutkiem korupcji jest uszczuplenie wpływów podatkowych, które mogłyby zostać przeznaczone na rozbudowę infrastruktury i usług publicznych. Również ten przykład znajduje poparcie empiryczne w badaniach, które wskazują, że odsetek PKB przeznaczany przez dane państwo na edukację jest ujemnie skorelowany z poziomem korupcji w danym kraju [1]. Korupcja bardzo często oznacza również marnotrawstwo i nieefektywną alokację państwowych funduszy. Jeżeli w danym państwie powszechnymi są zjawiska korupcyjne odbije się to również na poziomie zaufania obywateli do państwa i siebie nawzajem, co w rezultacie negatywnie wpłynie na poziom przedsiębiorczości. Oprócz skutków ekonomicznych korupcja może rodzić także szereg negatywnych skutków socjologicznych na czele z niepokojami społecznymi. Zważywszy na powyższe, zasadnym wydają się podejmowane przez współczesne państwa wysiłki mające na celu możliwie największe zredukowanie zjawisk o charakterze korupcyjnym. Walkę z korupcją jako cel stawia sobie również Unia Europejska (UE). Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zalicza korupcję do poważnych przestępstw, a także zobowiązuje państwa członkowskie do przeciwdziałania wszelkim nadużyciom, które naruszają interesy finansowe Unii Europejskiej m. in. korupcji związanej z dysponowaniem środkami unijnymi [2]. Spełnianie odpowiednich standardów antykorupcyjnych jest przez Unię Europejską wymagane nie tylko od swoich członków, ale również od państw, które aspirują, aby stać się częścią tej organizacji. Wdrożenie działań przeciwdziałających korupcji jest częstym wymogiem stawianym zarówno obecnym kandydatom do UE, co i aktualnym państwom unijnym w czasach, gdy o członkostwo we Wspólnocie dopiero się ubiegały (Rumunia, Bułgaria, Chorwacja).

Ukraina od czerwca 2022 roku posiada status oficjalnego kandydata na członka Unii Europejskiej. Decyzja o przyznaniu jej tego statusu była efektem toczących się od wielu lat negocjacji mających na celu zbliżyć Ukrainę do członkostwa w UE. W toku tych negocjacji jako jedną z głównych kwestii stojących na przeszkodzie wstąpieniu Ukrainy do Unii Europejskiej stawiano właśnie kwestię korupcji, która w tym kraju jest od wielu lat na bardzo wysokim poziomie. Wyraz niezadowoleniu z sytuacji korupcyjnej w Ukrainie dawał w lutym 2021 roku chociażby Parlament Europejski [3]. Po agresji Rosji na Ukrainę zarzuty te, co było zrozumiałe, ucichły, jednak pewnym wydaje się, że finalizacja ukraińskiej akcesji do zjednoczonej Europy będzie wymagała uregulowania problemów związanych z korupcją. W niniejszym artykule Autor podjął próbę odpowiedzi na trzy podstawowe pytania badawcze. Po pierwsze, jaki jest rzeczywisty poziom korupcji na Ukrainie. Po drugie, czy w przeciągu ostatnich lat nastąpiła poprawa czy pogorszenie się sytuacji pod tym względem. Po trzecie wreszcie, co Ukraina może zrobić, aby z istniejącym problemem sobie poradzić.

Autor próbując odpowiedzieć na postawione powyżej pytania zastosował analizę Indeksu Percepcji Korupcji w roku 2021 i na przestrzeni ostatnich 10 lat, badań ukraińskiej Narodowej Agencji ds. Zapobiegania Korupcji, przegląd stanowisk instytucji międzynarodowych wspomagających Ukrainę w walce z korupcją, artykułów i opracowań dotyczących działań antykorupcyjnych ukraińskich władz, a także porównanie podstawowych rozwiązań prawnych w zakresie przestępstw korupcyjnych obowiązujących w systemach prawa karnego Polski i Ukrainy.

Wyniki badań i dyskusja

Warto podkreślić, że pomiar korupcji za pomocą jednego wskaźnika nie jest możliwy. Stworzono więc kilka wieloskładnikowych modeli umożliwiających oszacowanie poziomu korupcji, a także dokonanie porównań międzynarodowych w zakresie skali tego zjawiska. Najpopularniejszym z nich jest Indeks Percepcji Korupcji (Corruption Perceptions Index) przygotowywany przez pozarządową organizację Transparency International. W jego skład wchodzi trzynaście zmiennych takich jak np. rozmiary defraudacji środków publicznych, łapówkarstwa, wykorzystywania urzędu publicznego dla prywatnych korzyści, nepotyzmu wśród urzędników czy efektywności karania skorumpowanych urzędników. Dane na temat poziomu poszczególnych zmiennych uzyskiwane są na podstawie kwestionariuszy, na które odpowiedzi udzielają eksperci i biznesmeni z danego kraju co pozwala uniknąć wypaczenia wyników poprzez oparcie się na oficjalnych statystykach rządowych [4]. Indeks Percepcji Korupcji może przybierać wartości od 0 do 100. Im wyższa wartość, tym problemy z korupcją są w danym kraju mniejsze. W roku 2021 dla Ukrainy Indeks Percepcji Korupcji wyniósł 32, co dało jej

122 miejsce na świecie, jeżeli chodzi o jakość walki z korupcją na 180 państwach sklasyfikowanych w rankingu [5]. Dla porównania Polska z Indekssem Percepcji Korupcji 56 zajmuje we wspomnianym rankingu 42 miejsce na świecie [6]. Analiza tegorocznego rankingu Indeksu Percepcji Korupcji pozwala stwierdzić, że Ukraina jest drugim po Rosji, najbardziej skorumpowanym państwem w Europie [7]. Korupcja jako poważny problem postrzegana jest także przez ukraińskie społeczeństwo. W Ukrainie jak pokazały badania 85,4% populacji i 84,2% przedsiębiorstw uważa, że korupcja jest rozpowszechniona [8]. Jako najbardziej skorumpowane instytucje wskazywany jest system sądowniczy, aparat urzędniczy zajmujący się sprawami budownictwa i stosunków gruntowych, kontrola graniczna, policja, prokuratura, Służba Bezpieczeństwa Ukrainy oraz instytucje opieki medycznej. Przedsiębiorcy wskazują na korupcję w dziedzinie uzyskiwania pozwoleń celnych oraz na wydobycie minerałów, podczas prywatyzacji przedsiębiorstw, w zamówieniach publicznych i leśnictwie [8] Jak wynika z raportu Departamentu Stanu USA na temat klimatu inwestycyjnego w Ukrainie w ocenie zagranicznych firm, w tym firm amerykańskich, korupcja w wielu sektorach amerykańskiej gospodarki stanowi poważną przeszkodę dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych w tym kraju [9].

W związku z powyższym uznać należy, że korupcja jest chyba najpoważniejszym, po agresji ze strony Rosji, problemem, z którym przychodzi się zmierzyć dzisiejszej Ukrainie. Zresztą od kilku lat ukraińskie władze komunikują światu, że chcą walczyć z korupcją panoszącą się w ich kraju. Czy są to tylko słowa, czy walka jest realna i skuteczna? Najlepszym sposobem, aby odpowiedzieć na powyższe pytanie, jest prześledzenie pozycji Ukrainy w rankingu państw pod względem Rankingu Percepcji Korupcji, a także Indeksu Percepcji Korupcji dla Ukrainy na przestrzeni lat. Dla przypomnienia, im wyższa pozycja w tym rankingu i im wyższy Indeks Percepcji Korupcji, tym lepiej dany kraj radzi sobie z korupcją. Dane na temat pozycji Ukrainy w rankingu na przestrzeni ostatnich 10 lat przedstawione zostały w tabeli zawartej na następnej stronie.

Jak można zatem zauważyć problem z korupcją w Ukrainie, chociaż nadal ogromny, jest dzisiaj mniejszy niż był jeszcze 10 lat temu. Na przestrzeni ostatnich 10 lat Indeks Percepcji Korupcji wzrósł o 6 punktów, a Ukraina podniosła się w rankingu krajów walczących z korupcją z miejsca 144 na miejsce 122. Jakie konkretnie rozwiązania mające na celu walkę z korupcją zostały wdrożone w ostatnim czasie w Ukrainie? Pierwszym podjętym krokiem było powołanie specjalnych instytucji mających na celu prowadzenie działalności antykorupcyjnej. Ustawą Rady Najwyższej Ukrainy z dnia 14 października 2014 roku, uchwaloną kilka miesięcy po upadku rządu Janukowycza i przejściu władzy przez środowisko związane z kijowskim

Majdanem, powołano Narodowe Antykorupcyjne Biuro Ukrainy (NABU), które jest instytucją podobną do obecnego w Polsce Centralnego Biura Antykorupcyjnego. W ustawie przewidziano rozwiązania prawne zapewniające niezależność i apolityczność wspomnianej instytucji. Jej funkcjonariusze w walce z przestępczością o charakterze korupcyjnym byli również szkoleni przez państwa zachodnie [10].

Tabela 1

Indeks Percepcji Korupcji w Ukrainie

Rok	Indeks Percepcji Korupcji	Pozycja w rankingu
2012	26	144
2013	25	144
2014	26	142
2015	27	130
2016	29	131
2017	30	130
2018	32	120
2019	30	126
2020	33	117
2021	32	122

Źródło: *Corruption Perceptions Index. Pobrane z:* <https://www.transparency.org/en/cpi/> (13.10.22)

Działalność NABU wspiera Prokuratura Antykorupcyjna, która kieruje akty oskarżenia na podstawie zgromadzonego przez tą służbę materiału dowodowego [11]. W roku 2018 w Ukrainie uchwalono prawo, na mocy którego powołano również Wyższy Sąd Antykorupcyjny, którego zadaniem jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości wobec najwyższych urzędników państwowych, którzy dopuścili się przestępstw o charakterze korupcyjnym, a także orzekanie w sprawach afer korupcyjnych o ogromnych rozmiarach [12]. W proces wyboru sędziów do tej instytucji zaangażowane jest ciało doradcze złożone z zagranicznych ekspertów, co pozwala zmniejszyć ryzyko dostania się w skład Wyższego Sądu Antykorupcyjnego osób nieodpowiednich. W ogóle zaznaczyć należy, że samo powstanie Wyższego Sądu Antykorupcyjnego w Ukrainie miało miejsce pod wpływem nacisku międzynarodowych instytucji takich jak Unia Europejska, Międzynarodowy Fundusz Walutowy i Bank Światowy [13]. Polityka ukraińskiej walki z korupcją w ostatnich latach objęła nie tylko reformy instytucjonalne. Wprowadzono również szereg przepisów innego rodzaju. Jako przykład można tutaj podać obowiązek składania oświadczeń majątkowych przez osoby zajmujące wysokie stanowiska państwowe. Nie obejmuje on jednak

prywatnego personelu biur politycznych urzędników, a także osób zajmujących kierownicze stanowiska w partiach politycznych, ale niesprawujących funkcji państwowych. Oświadczenia majątkowe są publicznie dostępne (ukraiński Sąd Konstytucyjny początkowo zakwestionował konstytucyjność takiego przepisu, jednak został on wkrótce przywrócony) [14].

Ponadto ukraińska polityka antykorupcyjna obejmuje mechanizmy ochrony tzw. sygnalistów, czyli osób, które zgłaszają przypadki korupcji władzom. Osobom takim zapewniona pomoc prawna w sądzie, odpowiednia dyskrecja, ochrona członków rodziny. Dla sygnalistów przewidziane są również zachęty o charakterze finansowym [14]. Jak zatem można zauważyć działania mające na celu walkę z korupcją w Ukrainie są i były podejmowane. Niestety, problem jest zaawansowany, a wdrażane kroki uznawane są przez instytucje międzynarodowe za niewystarczające. Poziom korupcji na Ukrainie na chwilę obecną jest bardzo poważną przeszkodą na drodze do akcesji do UE. Przygotowany w 2021 roku raport Europejskiego Trybunału Obrachunkowego uznał sytuację w Ukrainie za niezadowalającą. Zdaniem audytorów wsparcie unijne ukierunkowane na pomoc Ukrainie w walce z korupcją nie przyniosło oczekiwanych rezultatów. Jako szczególne zagrożenie dla rozwoju tego kraju podają oni panujący tam system oligarchiczny i partykularne interesy podważające praworządność. Zdaniem Europejskiego Trybunału Obrachunkowego wiele firm w Ukrainie to skorumpowane monopole i oligopole, których działalność nie służy wolnej i uczciwej konkurencji [15].

Co można rekomendować Ukrainie w celu dalszego prowadzenia walki z korupcją i docelowo spełnienia europejskich standardów w tym zakresie? W pierwszej kolejności musi nastąpić tutaj uderzenie w oligarchiczny system, będący podstawą wielu patologii w życiu społecznym i gospodarczym Ukrainy. W 2013 roku majątek 50 najbogatszych osób w Ukrainie stanowił 45% jej PKB, co było wartością pięciokrotnie wyższą niż w Stanach Zjednoczonych [16]. Jak wskazuje raport Europejskiego Trybunału Obrachunkowego oligarchowie posiadają ogromny wpływ na legislację, obsadę kluczowych stanowisk, media i wymiar sprawiedliwości [17]. Wykorzystują oni swoje powiązania z przedsiębiorstwami państwowymi, aby uzyskać korzyści od państwa. Umożliwiają im to uregulowania prawne, które chronią przedsiębiorstwa państwowe przed egzekucją długów [17]. W Ukrainie występują sytuacje, w których przedsiębiorstwa państwowe wyprowadzają pieniądze do kieszeni oligarchów [16]. Rozwiązaniem rekomendowanym przez międzynarodowe instytucje finansowe jest prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych i poddanie ich wpływowi mechanizmu rynkowego. Niedawno, ukraińskie władze, uchwaliły prawo umożliwiające zaistnienie tego procesu prywatyzacyjnego. Należy jednak zauważyć, że może on przynieść zarówno poprawę, co i zintensyfikować zjawiska korupcyjne. Wszystko zależy od

sposobu podejścia do tej prywatyzacji. Na plus należy zaliczyć uchwalenie ustawy antyoligarchicznej, która uniemożliwia oligarchom nabywania mienia państwowego z prywatyzacji [18].

Zmiana ta pozwala wykluczyć możliwość zakupu prywatyzowanego mienia przez oligarchów i zwiększenie ich siły majątkowej i monopolistycznej. Mimo to istnieje jednak poważne niebezpieczeństwo, że w Ukrainie działania prywatyzacyjne będą naznaczone korupcją. Po pierwsze, oligarchowie mogą próbować za pomocą podmiotów w jakiś sposób powiązanych próbować omijać przepisy, a przeżarty korupcją aparat państwa może na to przyrykać oko. Po drugie, istnieje niebezpieczeństwo, że nowy kapitał, niepowiązany z ukraińskimi oligarchami, wykorzysta obecną w tym kraju skłonność do korupcji i poprzez udzielanie korzyści majątkowych decydom doprowadzi do nabycia przedsiębiorstw po cenie niższej niż rynkowa. Sytuacje takie zdarzały się chociażby podczas procesu prywatyzacji w Polsce, a opisał je Prof. W.-Kieżun w swojej książce „Patologia Transformacji” [19].

Przed ukraińskimi władzami stoi zatem ogromne wyzwanie sprawowania uczciwego nadzoru nad przebiegiem procesu prywatyzacyjnego. Niepokojem napawa fakt, że prywatyzacja została zainaugurowana w warunkach wojennych, kiedy służby mają inne priorytety niż ściganie korupcji prywatyzacyjnej, co może dawać okazję do nadużyć. Skuteczną walkę z oligarchami można też podjąć przez odpowiednie zmiany systemu podatkowego i przekształcenie go tak, żeby nie sprzyjał potężnym podmiotom o sile monopolistycznej, a także poprzez odpowiednie działania Komitetu Antymonopolowego Ukrainy. Niestety jednak, w ocenie Europejskiego Trybunału Obrachunkowego nadal, mimo wdrożenia współpracy z instytucjami unijnymi, nie posiada on wystarczającej zdolności, aby zlikwidować w Ukrainie monopole i przeszkody dla konkurencji [17]. Jak postuluje B. Vitvitsky, były prokurator Departamentu Sprawiedliwości USA i doradca specjalny prokuratora generalnego Ukrainy, jednym z kroków, jaki mógłby pomóc w walce z korupcją, może być zapewnienie urzędnikom odpowiedniego, wyższego wynagrodzenia. Ukraina jego zdaniem powinna pozyskać środki na ten cel z pomocy międzynarodowej [20].

Przy obecnym pozytywnym stosunku państwa zachodu do Ukrainy, powinno być to możliwe do uzyskania. Urzędnicy, którzy będą zarabiać więcej będą mieć teoretycznie mniejszą skłonność do brania łapówek. Zgoda co do tego efektu nie jest jednak bezsporna w literaturze. Oprócz wyższych pensji wskazuje się, że konieczne jest także istnienie uczciwego podmiotu kontrolującego działania urzędnika [21]. Jeżeli bowiem nie będzie tej kontroli, to urzędnik mimo wysokich zarobków będzie miał skłonność, aby „skorzystać z okazji” i „dorobić sobie do pensji”. Stąd istotne jest w Ukrainie utrzymanie odpowiedniego mechanizmu kontrolnego. Pierwsze poważne kroki w tym

kierunku zostały już uczynione poprzez utworzenie specjalnych instytucji zajmujących się walką z korupcją, o czym była mowa we wcześniejszej części mojego artykułu. Teraz ważne jest, aby te instytucje były finansowane na odpowiednim poziomie, a także aby proces selekcji pracowników tych instytucji odbywał się w taki sposób, aby zatrudnienie uzyskiwały osoby o najwyższym poziomie merytorycznym i etycznym. B. Vitvitsky rekomenduje również współpracę z zagranicznymi ekspertami ds. korupcji [20].

Częściowo, o czym była już mowa, zostało to wdrożone przy organizacji Wyższego Sądu Antykorupcyjnego. Należy jednak iść dalej w kierunku rozwoju współpracy ze służbami i osobami z krajów zachodnich. Autor niniejszego artykułu wyobrażałby sobie nawet sytuację, w której osoby takie nie tylko pełnią funkcje doradcze, ale także bezpośrednio uczestniczą w procesie kontroli prowadzonej przez właściwe ukraińskie instytucje. Dodatkowo zasadne wydaje się rozważenie zaostrzenia kar za korupcję w kodeksie karnym Ukrainy. Za łapówkarstwo zwykle (kiedy kwota przyjętej lub wręczonej łapówki nie jest tzw. kwotą znacznej wartości) maksymalna możliwa kara wynosi aktualnie 4 lata pozbawienia wolności [22]. Dla porównania w Polsce zachowanie takie podlega karze pozbawienia wolności do lat ośmiu, a w przypadku gdy łapówkę przyjęto w zamian za dokonanie zachowania niezgodnego z prawem do lat dziesięciu [23].

W przypadku znacznych kwot łapówki uregulowania w Polsce i w Ukrainie są już podobne i zezwalają na maksymalne skazanie sprawcy na karę 12 lat pozbawienia wolności. Podwyższenie kar za łapówkarstwo może wywołać efekt odstraszący, szczególnie wśród urzędników niższych szczebli. Warto też zauważyć, że zgodnie z art. 368 kodeksu karnego Ukrainy okres, na jaki orzeka się zakaz pełnienia stanowisk publicznych wobec skazanego za łapówkarstwo, wynosi maksymalnie 3 lata, co jest czasem stosunkowo niskim. Dla przykładu w Polsce sąd wobec łapówkarza środek karny w postaci zakazu pełnienia funkcji publicznych może zastosować na okres wynoszący maksymalnie lat 15 [23].

Wnioski

Podsumowując powyższe rozważania, uznać należy, że problem korupcji na Ukrainie nadal jest bardzo poważny. Jego rozwiązanie jest kluczowe, jeśli chodzi o przyszłe członkostwo tego kraju w Unii Europejskiej. Członkostwo w tej organizacji wiąże się m. in. z otrzymywaniem funduszy unijnych, a Zachód nie może dopuścić do sytuacji, w której na skutek korupcji, zostaną one zdefraudowane na rzecz oligarchów. Optymizmem napawa sytuacja, że Ukraina na przestrzeni ostatnich kilku lat podjęła walkę z korupcją, co daje już pierwsze, chociaż niewystarczające i powolne efekty w postaci osiągania wyższego Indeksu Percepcji Korupcji. Utrudnieniem działań antykorupcyjnych może być trwająca wojna, która ma ogromny wpływ na funkcjonowanie

organów państwa i stawia przed nimi inne priorytety. Wydaje się jednak, że morale oraz poczucie jedności i patriotyzmu społeczeństwa ukraińskiego w obliczu rosyjskiej agresji może być także motywacją i dać siłę do głębokich reform mających na celu uporanie się z wewnętrznymi problemami kraju i spełnieniu warunków umożliwiających wymarzoną przez większość Ukraińców integrację z Zachodem.

Bibliografia

1. Mauro P., Why Worry About Corruption?, Międzynarodowy Fundusz Walutowy 1997. Pobrane z: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/issues6/> (11.10.2022).
2. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Art. 83, art. 325 (Dz.U.2004.90.864/2).
3. Forsal, Parlament Europejski krytykuje Ukrainę za korupcję i łamanie umów handlowych. Pobrane z: <https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/8091875,pe-krytykuje-ukraine-za-korupcje-i-lamanie-umow-handlowych.html> (12.10.2022).
4. Transparency International, The ABCS of the CPI: How The Corruption Perception Index is calculated, Pobrane z: <https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated> (12.10.2022 r.).
5. Transparency International, Corruption Perceptions Index – Ukraine, Pobrane z: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine> (12.10.2022).
6. Transparency International, Corruption Perceptions Index – Poland, Pobrane z: <https://www.transparency.org/en/countries/poland> (12.10.2022).
7. Transparency International, Corruption Perceptions Index 2021, Pobrane z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021> (12. 10. 2022).
8. Narodowa Agencja Zapobiegania Korupcji Ukrainy, Корупція в Україні 2021: розуміння, сприйняття, поширеність, Pobrane z: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/1009488299966710444nacp_report_info_sapiens_2021_ukr_final_.pdf (12.10.2022), str. 5.
9. Departament Stanu USA, 2020 Investment Climate Statements Ukraine, Pobrano z: <https://www.state.gov/reports/2020-investment-climate-statements/ukraine/> (12.10.2022 r.).
10. Ocieczek G. , Zwalczenie przestępczości korupcyjnej na Ukrainie – analiza organów ochrony oraz wybrane case study w: Prawo w działaniu. Sprawy karne. 41/2020, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, str. 215-221.
11. Zaniewicz M., Niekończąca się opowieść – walka z korupcją na Ukrainie. Pobrane z:

https://www.pism.pl/publikacje/Niekonczaca_sie_opowiesc__walka_z_korupcja_na_Ukrainie (13.10.2022).

12. Jaroszewicz M., Przyjęcie ustawy o utworzeniu Wyższego Sądu Antykorupcyjnego na Ukrainie. Pobrane z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2018-06-15/przyjecie-ustawy-o-utworzeniu-wyzszego-sadu-antykorupcyjnego-na> (13.10.2022).

13. Kuz I. Y., Stephenson M. C., Ukraine's High Anti-Corruption Court. Innovation for impartial justice. Pobrane z: <https://www.u4.no/publications/ukraines-high-anti-corruption-court.pdf> (13.10.2022).

14. OECD (2022), Anti-Corruption Reforms in Ukraine: Pilot 5th Round of Monitoring Under the OECD Istanbul Anti-Corruption Action Plan, str. 4; 37-43. Pobrane z: <https://doi.org/10.1787/b1901b8c-en> (13.10.2022).

15. Komunikat prasowy Europejskiego Trybunału Obrachunkowy, Wsparcie UE na rzecz reform na Ukrainie nie pomogło w zwalczaniu korupcji na wysokim szczeblu. Pobrane z: https://www.eca.europa.eu/Lists/News/NEWS2109_23/INSR_fight-against-grand-corruption-in-Ukraine_PL.pdf (14.10.2022).

16. Wilson A., Przetwarzają najbogatsi: jak oligarchowie blokują reformy na Ukrainie. Pobrane z: https://ecfr.eu/warsaw/publication/przetwarzaja_najbogatsi_jak_oligarchowie_blokują_reformy_na_ukrainie/ (15.10.2022).

17. Europejski Trybunał Obrachunkowy, Sprawozdanie specjalne. Zwalczanie korupcji na wysokim szczeblu na Ukrainie – podjęto szereg inicjatyw unijnych, ale wciąż brak wystarczających rezultatów, str. 9; 26-27; 29. Pobrane z: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR21_23/SR_fight-against-grand-corruption-in-Ukraine_PL.pdf (15.10.2022).

18. Wolska A., Ukraina: ustawa przeciw oligarchom przyjęta przez Parlament. Pobrane z: <https://www.money.pl/gospodarka/ukraina-roz poczyna-prywatyzacje-na-liscie-kilkaset-przedsiębiorstw-6798563071282144a.html> (15.10.2022).

19. Kieżun W., Patologia transformacji. Wydawnictwo Poltex, Warszawa, 2013.

20. Vitvitsky B., Time to rethink Ukraine's fight against corruption. Pobrane z: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/time-to-rethink-ukraines-fight-against-corruption/> (16.10.2022).

21. Svensson J., Osiem pytań na temat korupcji. Pobrane z: <https://gnpje.sgh.waw.pl/pdf-101466-32924?filename=Eight%20Questions%20About.pdf> (16.10.2022).

22. Кримінальний кодекс України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131, Стаття 368.

23. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – kodeks karny (Dz.U.2022.1138), art. 43 §1, art. 228.

*Scientific supervision by: M. Leszczyńska, PhD
Institute of Economics and Finance, University of Rzeszow, Poland*

MANAGEMENT SYSTEM IN LOCAL GOVERNMENT AGAINST THE BACKGROUND OF CONTEMPORARY CHALLENGES OF THE ECONOMY

The study is devoted to assessing the potential of an integrated management system to improve the work of local authorities. The author highlights the features and characteristics of local government, the essence of the integrated management system, its potential benefits and challenges. Particular attention is paid to the relationship between the concepts of management and leadership.

Keywords: management, administration, local government, economy

Various descriptions of management systems integration are found in the literature, including possible degrees of integration (Skrzypek 2013). Thus, an organization seeking to integrate the systems operating within it can move from independent systems, to partially integrated, and as a result of consistent efforts to a single system, combining strategy with operational and tactical management. According to E. Skrzypek, the essence of the integration of management systems is to strive to isolate elements common and specific to individual subsystems. It can involve resources, objects, objectives, relationships, structures and processes. A number of economic, organizational and technical benefits can be seen in the integration of management systems, which are indicated in the summary of the paper. The article pays special attention to the contemporary conditions that local government institutions have to deal with on a daily basis. Their peculiarities, resulting from a number of external and internal conditions, are presented. The conditions that local government administration should meet in order to properly implement and implement the concept of integrated management are indicated. Among the many determining factors, special attention was paid to the role of decentralization and leadership. At the same time, difficulties in their full implementation were pointed out. Bearing in mind the contemporary challenges facing local government units, including the growing expectations of society, it becomes necessary to invest more and more in the knowledge and development of employees. This is because integration should lead to the improvement of all areas of the organization's functioning and refer to both quality, knowledge, information, systems and processes. Such activities should be accompanied by an increase in efficiency and effectiveness of operations,

with simultaneous optimization of costs. Conditions for the development of new management concepts in local government in the 1980s, an economizing management trend was born, called New Public Management (NPM). According to the principles of NPM, hospitals, education and public administration units in many countries around the world are being reformed today. The dominant idea in this trend is to introduce economically and organizationally efficient behavior into the public sector (a set of reforms and innovations). According to NPM, managers should move toward innovation, dynamism, entrepreneurship and making their skills more flexible (Frączkiewicz-Wronka 2009). The following are most often cited as ways to achieve NPM's intentions: employment rationalization, increased managerial autonomy, public-private partnerships, privatization, strategic planning, benchmarking, reengineering, contracting, cost and efficiency control, performance budgeting, performance management, quality management, entrepreneurial management, service fees, knowledge management, and change management. In order to achieve greater performance in the public sector, it is necessary to focus on performance measurement, which should be systematically evaluated (Flieger 2011).

In the process, indicators of "success" should be expressed as often as possible in quantitative measures (so as to ensure measurability and comparability of results over time). The NPM concept strongly emphasizes the role of training, career planning and professional development of employees, who constitute the "strength" of the organization. At the same time, it is worth emphasizing that the principles of NPM must not "overshadow" the mission that managers are called upon by society to carry out. Too much emphasis on efficiency can lead to clear disparities in the achievement of long-term and short-term goals. There is also a danger of losing values that are close to the public interest (Detyna 2014). The main external factors that affect the development of the NPM concept in local government administration are shown in Table 1.

Table 1

Main external factors influencing the development of NPM in local government administration

EXTERNAL FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT OF NEW PUBLIC MANAGEMENT
ECONOMIC AND POLITICAL FACTORS
<ul style="list-style-type: none"> --global market, free trade, -unemployment and growing public debt, -the need for public finance discipline, -dominance of market orientation, - declining trust in politicians, -changes in the level and distribution of income, -focus on quality and customer satisfaction,

<ul style="list-style-type: none"> -support of socio-economic development processes with EU funds, -the necessity to use repayable forms of business financing (such as credit) to meet the collective needs of citizens, -the necessity to comply with EU rules, -the Lisbon Strategy's new approach to the issues of EU cohesion policy, structural funds and public management, which should be oriented towards economic growth and employment, -the involvement of political parties in labor market policy, -globalization of public management
TECHNOLOGICAL FACTORS
<ul style="list-style-type: none"> -development of the Internet and Intranet, - e-mail, -development of mobile telephony, - development of information technology, - use of software to support business processes (including CRM - Customer Relationship Management, ERP - Enterprise Resource Planning)
SOCIAL FACTORS
<ul style="list-style-type: none"> -changing relationship between citizens and government, -increasing citizen participation in public life
INTELLECTUAL FACTORS/LEGITIMIZING NEW PROCESSES
<ul style="list-style-type: none"> -new management concepts, including knowledge management, -growing academic interest in public sector problems, -growing innovation in technologies and services, -reduction of timeframes for strategic activities, -growing expectations of transparency in public organizations
STRUCTURAL AND CONTEXTUAL FACTORS
<ul style="list-style-type: none"> --reducing and eliminating sectoral barriers, -diminishing differences between the industrial and service spheres, -the need to manage within constraints and limits, -increasing pace of privatization, -processes of transforming some public organizations into commercial companies, -significant variation and inconsistency of changes in contextual factors

Source: own elaboration based on...: Frączkiewicz-Wronka 2009, Fiedkiewicz 2008, Paliszkiwicz 2008, Detyna 2014, Malinowski 2009, Malinowski 2005

Specifics of management in local government the differences that exist between the market and public sectors determine the course of management processes in local government institutions. The peculiarities of public management are presented with a breakdown of the internal and external elements of the organization (Table 2).

The essence and importance of management systems integration in local government administration

The integration of management systems primarily provides an opportunity to focus on processes, build effective teams, improve quality, and improve efficiency. According to the concept of Total Quality Management (TQM), integration includes: customers, processes and people, and its core should be the vision, mission and goals of the organization. However, the main role in integrating all components of the system (which is the organization) is played by the management involved. After all, acting in accordance with the TQM

philosophy, one should integrate both the sphere of management, processes and personnel (Karaszewski, Skrzypczyńska 2013). Comprehensive quality management includes not only the improvement of products/services, but also the self and organization of work, the technologies used, marketing and manufacturing processes oriented to meet the needs of customers and employees of the organization, its survival and systematic development (Fajczak-Kowalska 2014).

Table 2

The peculiarities of public management

CONDITIONS	FEATURES OF PUBLIC MANAGEMENT
EXTERNAL	A. THE IMPACT OF THE POLITICAL ENVIRONMENT
	- Complex political environment (intensely influential), - need to seek diverse stakeholders, - influencing interest groups through political bargaining and lobbying
	B. LACK OF ECONOMIC MARKETS
	- Lack of economic markets, - reliance on financial resources provided by the government, - lowering incentives to improve economic efficiency and rational deployment of resources
	C. STRONG FORMAL-ADMINISTRATIVE CONTROL
	- - monopolistic position of the government, - - strong legal restrictions on the action of public managers, - - low level of autonomy of decisions, - - strong formal-administrative control
	D. HIGH LEVEL OF SOCIAL EXPECTATIONS
	E. DISPERSED POWER STRUCTURES
	- - real power structures are dispersed and often extend beyond the boundaries of the public organization.
	A. COMPLEX AND AMBIGUOUS TARGETS
- - the complexity and ambiguity of an organization's goals, which are often derived from values (e.g., a clean environment, the health of citizens) and/or political goals (e.g., the desire to win the votes of potential voters), - - the organization's goals may be formulated according to criteria that contradict each other	
B. LEADERSHIP ROLES	

	<ul style="list-style-type: none"> - the need to take into account the overall public interest, sometimes at the expense of economic efficiency, - emphasis on crisis management skills, - significant involvement of the manager in the provision of public goods (of which all citizens are consumers), - skills to achieve a "balance" between political pressures and the need to carry out managerial roles are important
	C. LEADERSHIP STYLE
INTERNAL	<ul style="list-style-type: none"> - A tendency toward an autocratic leadership style, - reluctance to delegate authority, - management turnover caused by changes in citizens' voting preferences, - difficulty in achieving strategic goals caused by frequent changes in management positions, - extensive control, - centralization of power - clear hierarchy of formal authority, - clear hierarchy of formal authority
	D. DECISION-MAKING PROCESSES
	<ul style="list-style-type: none"> - little autonomy in decision-making, - strong politicization of decisions, - the process of building and adapting strategies is subject to interruptions and delays due to the intervention of external authorities and various interest groups
	E. MOTIVATION OF EMPLOYEES
	<ul style="list-style-type: none"> - little use of financial motivators, - high importance of non-financial motivators (e.g., job security)
	F. EMPLOYEE ATTITUDES
	<ul style="list-style-type: none"> - need to act pro bono, - usually high degree of job satisfaction, despite lower wages and strong external control, - mental and cultural barriers due to, among other things, temporariness, lack of understanding in society, - unwillingness to take risks, - "conservatism" of the environment
	G. ATTITUDE TO CHANGE
<ul style="list-style-type: none"> - usually, low level of absorption of new technologies, management concepts, innovations, - low level of reactivity to external stimuli (low flexibility in adapting to changing customer needs), - narrow understanding of knowledge management (as the domain of IT specialists) 	

Źródło: opracowanie własne na podst.: Frączkiewicz-Wronka 2009, Bról 2010, Kożuch 2004, Paliszkiwicz 2008, Detyna 2014.

In local government, there are many methods, systems and top-down control systems that have both common and exclusive areas. From the point of view of efficiency and quality of tasks (public services) implemented by local governments, it becomes necessary to integrate management systems, e.g., TQM or ISO 9001:2008 with the CAF (Common Assessment Framework) method. This assessment includes nine criteria, i.e.: leadership, strategy and planning, employees, partnerships and resources, customer/citizen relationship performance, employee relationship performance, social performance and key performance. Currently, a very important concern of local government administration is becoming the need for economic integration - both at the macro and micro levels. There is a growing recognition of the need to carry out integration: civic/partisan, network, process and knowledge integration. The current course of many administrative service delivery processes is often considered wasteful. An example is the way in which identity cards are issued, as regardless of locality, they are produced in Warsaw and collected by the police and municipal police (which generates unnecessary costs). Many processes are carried out by several offices and institutions, such as building permits. With the advent of the mandatory implementation of management control, local government institutions that already had a quality management system in place faced a dilemma: how to link the elements of functioning pro-quality management with the new principles and standards of management control? However, studies of local government units show that it is possible to integrate control with the objectives contained in quality systems, including the requirements of ISO 9001:2008 (e.g., in the aspect of monitoring processes, or conducting internal control with audits of certification companies. One problem is the formal nature of management control, where not all tasks, such as risk assessment, are included in the ISO standard (Bugdol 2013).

The importance of integrating management systems in local government can be considered from the point of view of various stakeholders (customers/citizens, local government employees, public institutions, state, regional, international administrations, etc.). Integration enables, first and foremost, an increase in operational efficiency and cost optimization, and is an important factor in shaping the organization's pro-quality culture. Achieving time and cost savings often results from: - reduction of expenses of an organizational nature, related, for example, to better identification of problems, better knowledge of processes, improved effectiveness and efficiency of operations (Wolniak 2014), - reduction of expenses as a result of integration of audits, - implementation and operation in practice of only one framework management system that is accepted by employees (Skrzypek 2013). Difficulties and practical recommendations for the implementation of integrated management systems Entities implementing and developing

integrated management systems face a number of difficulties, the most frequently mentioned of which are: - insufficient level of importance of each area of activity, including quality, environment, health and safety, - organizational difficulties occurring during integration, - confusion of standards by employees, - insufficient number of common integrated elements, - insufficient support from certification bodies (Skrzypek 2013), - lack of management involvement in integration processes (Karaszewski, Skrzypczyńska 2013), - lack of involvement of the entire team (Fajczak-Kowalska 2014), - shortcomings in the knowledge of those responsible for management. Among the practical recommendations for local government administrations interested in implementing and implementing integrated management methods and systems are the following: - in local government administration there is a need for process integration, covering activities previously implemented in different organizational units and even offices, - the effectiveness of processes implemented in the organization increasingly depends on network integration, which is expressed in the ability of offices to cooperate, - process integration is determined by legislation (normative integration will be conducive to it), - knowledge integration is conducive to bottom-up initiatives, - when implementing quality management systems, it is necessary to keep in mind the need for their continuous improvement (Bugdol 2013), - an important factor affecting the integration capabilities in the organization is the existing organizational structure (which, poorly selected, can weaken the creativity of employees, "stiffen" activities and bottom-up initiatives), - the integration of management systems requires effective channels of internal and external communication (Berdowski, Mężyńska 2013), - the success of integration at the operational level depends largely on: integration of dispersed activities carried out in organizational units - process integration, integration of knowledge - found in other offices and institutions, network integration - involving tasks carried out by different offices and institutions, and civic/partisan integration - involving coordination of efforts undertaken by external stakeholders (Bugdol 2013), - important conditions for management integration include awareness of the objectives of the activity, collective and individual creativity, management involvement in the process of creating integrated systems, comprehensiveness of the approach to management integration, the right attitude to knowledge (to invest in knowledge, including employee training), real leadership, development of measures and indicators for qualitative, economic, environmental assessment, etc., - a popular way of implementing the concept of integrated management is to implement a quality management system first, followed by an environmental management system (Skrzypek 2013).

Decentralization as an instrument for rationalizing operations in local government the fundamental concept of public management, having to do with the efficiency of operations, including the integration of management systems, is decentralization. However, it is necessary to distinguish between decentralization of public authority and decentralization of the public sector (Koczur 2009).

An expression of the implementation of the principle of decentralization of public power is the entrustment of the performance of a significant part of public tasks to local government. Thus, as a result of the reform of public administration, as well as the introduction of a three-tier local government (commune, district, self-governing voivodeship), there has been a decentralization of state tasks in Poland. Decentralization of the public sector is nowadays recognized as an important instrument for rationalizing activities in the public sector. It is used by the so-called New Public Management (NPM) to give managers of public organizations appropriate decision-making powers and make them responsible for the results they achieve. Decentralization, according to NPM, is an instrument of public authority that ensures high quality services, increases the autonomy of managers (especially by reducing central government oversight), requires the measurement of results and rewards organizations and individuals for achieving them, enables managers to engage adequate human and technological resources to achieve the goals of their activities, creates an opening for competition, entitles citizens to increased participation in decision-making and in development planning and management, and stimulates better governance (Zalewski 2005). In this view, decentralization aims to improve the efficiency and effectiveness of the management of public organizations (microeconomic nature). In turn, the goal of decentralization of public power is to improve the macroeconomic efficiency of the public sector. There are many reasons why decentralization is treated today as a necessary premise for implementing and improving processes related to integrated management in public services, including those provided by local governments. Some of these may include that decentralization: - speeds up decision-making by reducing information overload (both vertical and horizontal decentralization), - means that decisions are made closer to the public (service recipients), which means they can better meet their needs, - improves the organization's ability to better "tune in" to the needs of local citizens using the services of a public institution, - can be used as one way to reduce political interference in individual decisions, - encourages innovation, as the "path" from idea to approval and implementation is shortened, - enhances motivation and identification of employees with the organization, who do not feel they are just a cog in a giant bureaucratic machine (Koczur 2009). However, it should be clearly emphasized that

decentralization only creates favorable conditions for improving the allocative efficiency of the public sector, and is not a ready recipe for organizational success. It is a necessary but not sufficient condition for improving the efficiency and quality of public services. Among the threats to the realization of the goals of decentralization are: the lack of conditions and mechanisms conducive to greater public participation in public life, the formation of regional and local power elites representing more political and self-interested goals than social goals, the dominance of the the criterion of party affiliation over the criterion of expertise in filling positions, nepotism, corruption, etc. The author's observations show that decentralization has not affected all public institutions equally. In some organizational units it is still not a widespread and generally accepted phenomenon. The importance of leadership in integrating management systems the term "leadership" in its subjective aspect describes the characteristics of managers, identified with being a "leader" of a given organization (Buzan et al. 2004, 2009). There is a doubt whether every manager (executive) is a leader? The differences between the classical understanding of management and leadership are shown in Table 3.

Table 3

Basic differences between management and leadership

MANAGEMENT	LEADERSHIP
<ul style="list-style-type: none"> - - ensures order and predictability, - - plans and develops a budget, - - sets individual steps and deadlines for achieving results, - - assigns tasks and appoints contractors, - - is prudent, sticks to the present, - - takes care of organizational balance, - - applies imposed rules, - - cares about organizational balance, - - focuses on systems and structure, - - focuses on tasks, - - controls and solves problems monitors planned results, defines problems and solves them 	<ul style="list-style-type: none"> - - sets the right direction (leader of change), - - inspires others to act - enlists people - - communicates his vision in such a way that others understand it and agree to pursue it, - - is creative and innovative, - - has a vision and looks to the future, - - ignores existing rules and creates new ones, - - disrupts the organizational balance, - - develops, changes, - - focuses on people (builds trust), - - motivates - cheers people on to make the vision a reality and to overcome obstacles to change

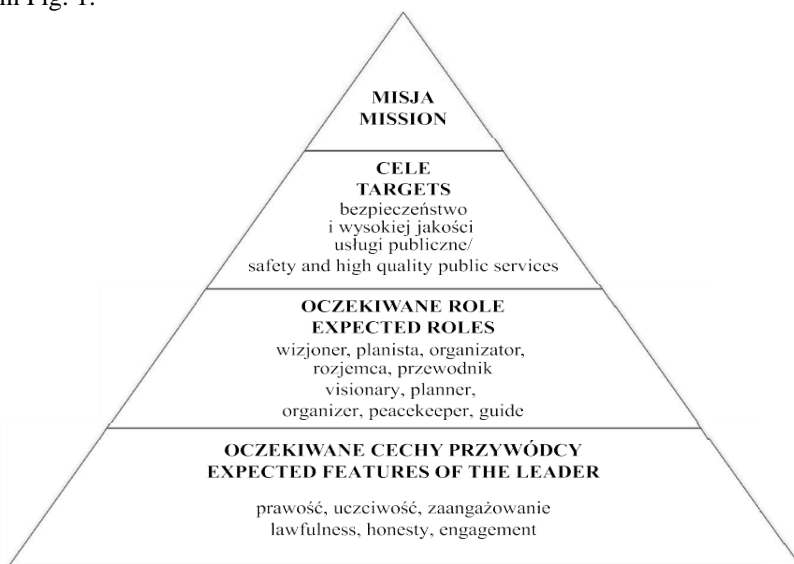
Source: own compilation based on: Psychologia pracy i organizacji, red. Chmiel 2003, Szczepańska 2010, Supernat 2005.

Leadership is included in ISO 9000: 2006, as the second principle of quality management, according to which leaders establish unity of purpose and direction for the organization. It is recommended that they create and maintain

an internal environment in which people can be fully involved in achieving the organization's goals. The expected key benefits of implementing this principle are: - employees will understand and be motivated to embody business goals and objectives, - activities are integrated, implemented and evaluated in a uniform manner, - errors and misunderstandings in internal communication are kept to a minimum. A serious approach to the leadership principle implies the following behaviors, according to the ISO Technical Committee: - considering the needs of all stakeholders, including owners, employees, suppliers, capital markets, local communities, society as a whole, - establishing a clear vision for the company's development, - acting on ambitious goals and objectives, - creating and implementing a catalog of shared values, fair play and ethical performance at all levels of the organization, - building trust and eradicating fear-based motivation, - providing employees with the required resources, training and freedom to act in accordance with assigned responsibilities, - inspiring, encouraging action and valuing employee contributions (<http://dmwi.pl/index>).

According to John Adair, a leader is someone who heads a team, gives shape to its efforts and leads the execution of tasks, is responsible for organizing the team to enable it to achieve its goals and for its development (Adair 2007). The leader's role, therefore, is to maximize the team's capabilities to accomplish the task and meet the needs of individual team members. However, a common mistake made by managers is a lack of consistency between, what they require of employees and what they actually do - employees lack the right example (Pachol 2011). Knowledge of leadership in local government organizations is largely based on the legacy of leadership in the private sector (there are many similarities). Thus, many ideas about leadership in the public sector were formulated by developing and adapting to already known theories - dependency theories of leadership, attribution theory, transactional and transformational leadership, charismatic leadership (Chmiel 2003). Leadership in local government institutions is a more complex phenomenon due to the political context and the multiple levels from which leaders of different organizations can interact. Leaders of public organizations are not only managers, but also exercise the formal authority associated with their position. A characteristic feature of leadership in public organizations, therefore, is the greater ability to use the law as a means of power and a mechanism for regulating social relations. Due to the goals of public sector operations, which are different from those of private enterprises, differences also exist in the leadership roles performed and the freedom of action of managers (Austen-Tynda 2009). The complicated nature of leadership in public organizations also stems from the dual responsibility that managers have in both the political and administrative spheres. On the one hand, leaders are

expected to promote innovation and creativity in solving problems, while on the other hand, their performance is judged through the prism of political gamesmanship. Such conditions often influence conservatism in shaping management processes. The public expects public safety to be a priority for leaders, so an important competency of the leadership role is now becoming the ability to deal with difficult and crisis situations. In doing so, it is important to implement an appropriate philosophy of crisis management (Law of April 26, 2007 on crisis management). The most commonly expected specific characteristics and roles of leaders operating in local government are included in Fig. 1.

Fig.1: Pyramid of public expectations of local government leaders

Source: own compilation based on: <http://www.samorzad.lex.pl>, (Austen-Tynda 2009).

In the form of a pyramid is presented an arrangement of the qualities most often expected by citizens and the roles of a leader in local government administration, who, at the core of his activity, should demonstrate first and foremost integrity, honesty and commitment to social importance. With a view to fulfilling the mission, which should be to serve the public good, the leader should perform important roles, i.e., being a visionary, organizer, planner, peacemaker, as well as a guide for all colleagues (members of the team working to fulfill the public mission). Key to mission accomplishment is properly set goals (long and short term). In doing so, the expected and primary

goals of a local government organization (and thus the leader of that organization) should be the provision of public safety and high-quality services related to the fulfillment of social needs. Undoubtedly, an important goal of a good leader should also be the achievement of satisfactory organizational results (the results of decisions made in accordance with ethical principles, social mission and economic calculation).

Summary

In view of the challenges facing local government administration, it is becoming necessary to introduce system solutions aimed at improving quality in the broadest sense. The integration of management systems is based on the assumption that the quality of services provided depends on all processes occurring within (and often outside) the enterprise. For the implementation and realization of the concept of integration, the key elements should be exposed, i.e.: -on the customer (external and internal), -a process of continuous change and improvement, -a conscious "importance" of integration involvement of employees at all levels with the provision of leadership and teamwork, -improvement through continuous education implemented as part of a training and coaching program, -providing a continuous ability to adjust key processes, with close observation and measurement, -a drive to form desirable relationships with cooperators/partners (Detyna 2011). The potential benefits associated with the introduction and smooth operation of an integrated management system in local government can be divided into two types: internal and external (Table 4)

To achieve these potential benefits, it is necessary to continuously optimize and adapt the management system to the changing environment. In doing so, it is crucial to involve in quality issues not only managers, but all employees of a public organization. Important in the concept of an integrated management system is the clear link between "success" and the participation of top management, not only as committed supporters of improvement, but as people whose effectiveness can also be increased through training and the use of quality-enhancing methods (Heller 2007). For such a management philosophy and its success in local government administration, it is necessary to integrate organizational goals with social goals. It is also determinant that the structure of an organization guided by the principles of integration should be subordinated to a culture of teamwork, and that communication channels and linkages should extend beyond the boundaries of organizational units (in accordance with the model of an adaptive and open organization).

Potential benefits associated with the implementation and smooth operation of an integrated management system in local government administration

INTERNAL (ORGANIZATIONAL) BENEFITS	EXTERNAL (SOCIAL) BENEFITS
<ul style="list-style-type: none"> - Improvement in the quality of services provided (confirmed, for example, in surveys), - optimization of the costs of public activities carried out, - customer/society orientation and satisfaction, - Reducing costs of poor quality (including costs associated with lack of public support and acceptance in future elections), - optimization of operating costs, - increase in efficiency (the degree of achievement of operational, tactical and strategic goals set in the plans), - improving the security of both external customers (the public) and internal customers (employees), - development of a clear organizational structure in terms of responsibility for the tasks performed, - putting the entire management area of the public institution in order, including documentation, - improving internal cooperation between departments, divisions, offices, etc., - Involving all employees in matters of service quality (including internal processes implemented), - creation of trust in local government administration (social and on the part of employees), - better understanding by employees of the tools used in the process of achieving the organization's goals, - Investing in human capital (motivational system, including: training, individual career development, etc.). - Optimization of training plans, - unification of internal and external audits, 	<ul style="list-style-type: none"> - Sending a message to potential and existing customers about the special interest in matters of public service quality, - increase in trust in the organization, - increased recognition and support of customers for the organization's activities, - meeting social expectations, - strengthening the loyalty of the public, - positive differentiation of the institution from others operating in the same area, - increase in the credibility of the institution with individual and institutional customers, - increase the confidence of financial institutions which facilitates contacts, for example, with banks (increase in bargaining power in negotiations), - strengthening the image of an organization seriously pursuing its mission, i.e., serving the public good, - increase the likelihood of public support in subsequent elections, - creation of a better climate for attracting strategic partners, - greater opportunity for the public (customers) to obtain tangible benefits in the area of quality of life (e.g., in a given municipality, county, city), - improved communication between the public organization and citizens, - benefiting from a wide variety of experience, skills, aptitude and knowledge

Source: own study.

The basis of an integrated quality management system in public organizations can be the requirements of ISO 9001, which are met in various organizations, regardless of the place, type and scope of their activities (Zapata 2009). This is because the standard is concerned with the sphere of

organization and management, and contains general requirements relating to, among other things, planning, creating documentation, providing resources and measuring both processes and products/services.

References

1. Adair J. (2007), *Rozwijanie umiejętności przywódczych*. Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa.

2. Austen-Tynda A. (2009), *Przywództwo w organizacjach publicznych*, W: A. Frączkiewicz-Wronka (red.), *Zarządzanie publiczne – elementy teorii i praktyki*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 250-251.

3. Berdowski J. B., Mężyńska A. (2013), *Dylematy kierownictwa przy wdrażaniu zintegrowanych systemów zarządzania wg ISO*. *Problemy Jakości*, nr 10, s. 8-16.

4. Brol M. (red.) (2010), *Zarys ekonomii sektora publicznego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 45-65.

5. Bugdoł M. (2013), *Integracja metod i systemów zarządzania w administracji samorządowej*. *Problemy Jakości*, nr 9, s. 12-15.

6. Buzan T., Dottino T., Israel R. (2004), *Mądry lider*. Wyd. MUZA SA, Warszawa.

7. Buzan T., Dottino T., Israel R. (2008), *Zwykli ludzie – liderzy. Jak maksymalnie wykorzystać kreatywność pracowników*. Wyd. MUZA SA, Warszawa.

8. Chmiel N. (red.) (2003), *Psychologia pracy i organizacji*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, s. 308-325.

9. Detyna B. (2011), *Zarządzanie jakością w logistyce. Metody i narzędzia wspomagające. Przykłady, zadania*. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. A. Silesiusa w Wałbrzychu, Wałbrzych.

10. Detyna B. (2014a), *Menedżer publiczny – jego rola w procesie poprawy jakości*, W: P. Borszowski, B. Detyna (red.), *Administracja publiczna. Zagadnienia prawne i koncepcje zarządzania*. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Wałbrzych, s. 163-173.

11. Fajczak-Kowalska A. (2014), *Wybrane koncepcje zarządzania jakością*. *Problemy Jakości*, nr 1, s. 11-12.

13. Fiedkiewicz P. (2008), *Identyfikacja profitów dla społeczności lokalnej jako konsekwencji idei sieci w praktyce zarządzania publicznego*, W: J. Gołuchowski, A. Frączkiewicz-Wronka (red.), *Technologie wiedzy w zarządzaniu publicznym*. Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, s. 47-57.

14. Flieger M. (2011), Dojrzałość procesowa gmin w świetle współczesnych paradygmatów zarządzania publicznego. W: P. Bernat, Z. Kulas (red.), Racjonalność w funkcjonowaniu organizacji. Rozwój przez wiedzę. Oficyna Wydawnicza Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie, Nysa, s. 46-47.

15. Frączkiewicz-Wronka A. (2009), Poszukiwanie istoty zarządzanie publicznego, W: A. Frączkiewicz-Wronka (red.), Zarządzanie publiczne – elementy teorii i praktyki. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 42-43. Integrated management system... Zintegrowany system zarządzania... 32

16. Heller R. (2007), Zarządzanie dynamicznymi zmianami, Biznes, tom 2, Zarządzanie Firmą, Część 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

17. Karaszewski R., Skrzypczyńska K. (2013), Znaczenie integracji w koncepcji Total Quality Management, Problemy Jakości, nr 7-8, s. 27-31.

18. Koczur W. (2009), Decentralizacja jako przesłanka konieczna do rozwoju koncepcji i praktyki zarządzania publicznego, W: A. Frączkiewicz – Wronka (red.), Zarządzanie publiczne – elementy teorii i praktyki. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice, s. 181-199.

19. Kozuch B. (2004), Zrządzanie publiczne w teorii i praktyce polskich organizacji. Wyd. Placet, Warszawa.

20. Malinowski P. (2005), Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością jako podmiot gospodarczy samorządu powiatowego, W: J. Przygodzki (red.), Administracja Publiczna. z. 2, Roczniki Naukowe VIII, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Wałbrzych, s. 59-66.

21. Malinowski P. (2009), Kredyty bankowe jako zwrotne formy kształtowania działalności zadaniowo-budżetowej samorządu powiatowego, W: J. Kaczor (red.), Administracja Publiczna. z. 4, Roczniki Naukowe PWSZ XV, Wydawnictwo Uczelniane Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Wałbrzych, s. 47-61.

22. Norma PN-EN ISO 9000:2006 (2006), Systemy zarządzania jakością. Podstawy i terminologia, Polski Komitet Normalizacyjny.

23. Pachol T. (2011), Budowanie pozycji lidera. Logistyka a Jakość, nr 4, s. 49-51.

24. Paliszkievicz J. (2008), Zarządzanie wiedzą w administracji publicznej, W: J. Gołuchowski, A. Frączkiewicz-Wronka (red.), Technologie wiedzy w zarządzaniu publicznym. Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, s. 61-71.

25. Skrzypek E. (2013), Integracja zarządzania w warunkach nowej gospodarki, Problemy Jakości, nr 7-8, s. 2-10.

26. Supernat J. (2005), Zarządzanie. Kolonia Limited, Wrocław.

27. Szczepańska K. (2010), Kompleksowe zarządzanie jakością. Przeszłość i teraźniejszość. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.

28. Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz. U. z 2007 r., Nr 89, poz. 590 z późn. zm.

29. Wolniak R. (2014), Korzyści doskonalenia systemów zarządzania jakością opartych o wymagania normy ISO 9001:2008. Problemy jakości, nr 3, s. 20-25.

30. Zalewski A. (2005), Reformy sektora publicznego w duchu nowego zarządzania publicznego, W: A. Zalewski (red.), Nowe zarządzanie publiczne w polskim samorządzie terytorialnym, Wydawnictwo SGH, Warszawa, s. 20-45.

31. Zapłata S. (2009), Zarządzanie jakością w przedsiębiorstwie. Ocena i uwarunkowania skuteczności, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer, Warszawa.

SHARING AS AN ECO-FRIENDLY WAY OF DISTRIBUTING GOODS AND SERVICES

Sharing economy is becoming more and more popular due to progressing globalization. Ecological and economical directions continue to set new paths for the development of many industries and services. Currently, we more and more often share goods with other people within a predefined group - e.g., we rent cars, bicycles, scooters, tools or computer equipment. The sharing of goods provides their continuous usage even when the primary user does not use them. Then the rented car is still in use instead of waiting for the user's return. Additional advantages of such a solution are the fact of limited liability for the entrusted equipment - it is most often insured, and the user who shares it is not responsible for its damage resulting from use. Unfortunately, the progressing globalization has led to the development of forms of sharing which, mainly due to strong price competition and brand value, are not beneficial from the point of view of small local businesses. The article presents the level of knowledge about the concept of sharing in the minds of the surveyed respondents and specifies the benefits and threats that result from this form of sharing.

Keywords: sharing economy; sharing; economy; globalization; threats

Introduction

The origins of the concept of Sharing Economy dates back to the times of the rapid development of the Internet and technology - including the emergence of websites where users share and share content published there. The virtual world began to grow rapidly, and Sharing went along with it, leading to the creation of global platforms for sharing content and goods (Jarmen, Nawrocka, Rapacz 2017). The sharing economy is often described as an extension of the consumptive lifestyle, in the sense of consumption as providing access to things, not their property. It is a manifestation of entrepreneurship and adaptation to the currently developing and prevailing trends in the local and global economy. This direction has become a specific response to attempts to spread the ecological trend, consisting in reducing the negative impact we have on the environment.

A factor that may favor the development of attitudes spreading the shared economy may be a general sense of responsibility for common goods, awareness of local authorities, creating a community of cooperation, or a general level of social trust. An additional factor attracting supporters of this

policy are lower costs of services, brand awareness in a wide national or international area, caring for customer safety (e.g., introducing transport for women, the possibility of quick evaluation for the service, verification of the person performing the service). However, there are also factors such as; stereotypes, lack of awareness and understanding, an aging society, or the lack of involvement of residents, which hinder the introduction and efficient functioning of the sharing economy (Banaszek 2018). The benefits of this new management model are not only noticed by rank-and-file institutions and individuals. The positive impact of this type of distribution of goods and services has also been noticed at the EU level. According to the European Union, the development of sharing may become a kind of driving force for the economy of underdeveloped regions, but entities already operating on the European market notice that it is necessary to introduce additional legal regulations, the task of which will be to limit the potential unfair competition from the developing a new management model (Zysk 2016).

Despite the many benefits that result from the development of the sharing economy, there are also significant threats that may have a detrimental effect on competitiveness, security or the overall stability of economic entities. Private entities that start offering services such as amateur accommodation may destabilize the entities already dealing with this sector of services professionally with their activities. The harmful effects discussed above are mainly carried out due to unfair price competition caused by lower or zero taxation or the lack of a number of legal or environmental regulations (Lorenc 2017). It can be seen that despite the continuous development of internet platforms and global connectivity, which has become a power of the shared economy - thus increasing its territorial reach - the threats posed by this form of communication and distribution of goods and services have still not been eliminated. The main problem with the use of such distribution channels is ensuring user security and preventing abuse (Sobieraj 2019).

The article presents the level of knowledge about the concept of sharing in the minds of the surveyed respondents and specifies the benefits and threats that result from this form of sharing.

Test material and methods

The research material was collected using a survey questionnaire distributed via a Google Form. The research was conducted in electronic form. The data was obtained in May 2022. The questionnaire consisted of 20 questions.

The results were compiled in graphical and descriptive form. The aim of the study was to check whether the respondents know the definition of Sharing Economy, whether they use it, in what categories they use sharing, and what

opportunities and threats they see in the globalization of this direction in the economy.

The research group consisted of 76 respondents, of which 68.42% were men and 31.58% were women. The most numerous groups of respondents were the age group 19-24, these people accounted for almost 45% of the respondents. People aged 25-34 were the second most numerous with a result of around 22%, and the group of people aged over 56 was the least numerous. Most of the respondents lived in cities (approx. 58%), and people living in the countryside constituted a minority of the respondents (approx. 42%).

The questions in the questionnaire had a closed one or multi-variant form. In order to determine the attitude of the respondents, the Likert scale was also used in the questionnaire, which turned out to be useful in this study mainly due to its simple structure, which at the same time reflects the examined attitudes in a reliable and one-dimensional way (Jeziór 2013). The respondents could declare their support for a given statement by marking their level of feeling in a given question at the level of:

- a) Definitely not
- b) Probably not
- c) I have no opinion
- d) Probably yes
- e) Definitely yes

Then, the questions assessed on the basis of the previously adopted scale were grouped and divided into areas such as: innovation, future, environment and life. On the basis of the answers selected, a given statement was considered to be consistent - if the respondent chose the answer "probably yes" or "definitely yes", neutral - if he chose the answer "I have no opinion" and non-compliant - when the respondent selected the options "definitely not" or "probably not".

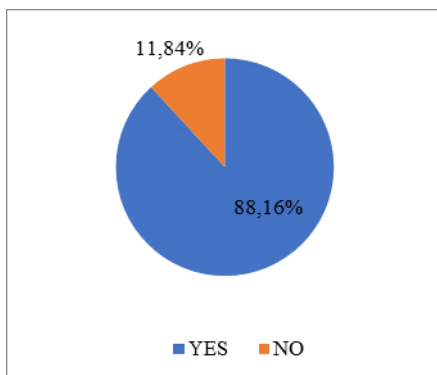
The data obtained in this way was grouped, analyzed and visualized in the form of charts using Microsoft Office Excel.

Research results and their analysis

The study began by determining whether the respondent uses Sharing on a daily basis, initially the results indicated that ~ 12% of the respondents had never used anything related to the sharing economy (Fig.1).

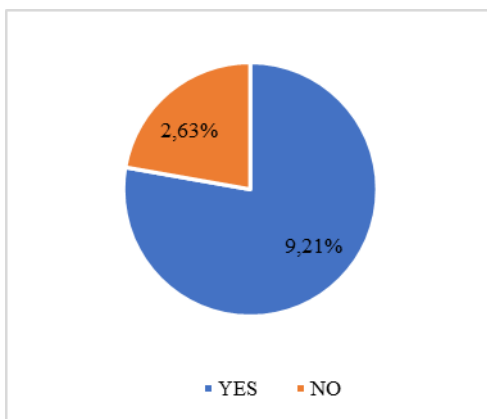
Knowing, however, about the low awareness and recognition of the term, a clarifying question was asked, drawing respondents' attention to services they use on a daily basis, such as streaming music or video materials, and which they do not immediately define as a form of sharing. After properly defining the services, approx. 9% of the respondents stated that they use streaming

services, and approx. 3% that they have never used such services and have never used them (Fig. 2).

Fig.1. Using sharing economy by the respondents

Source: Own study based on the conducted research

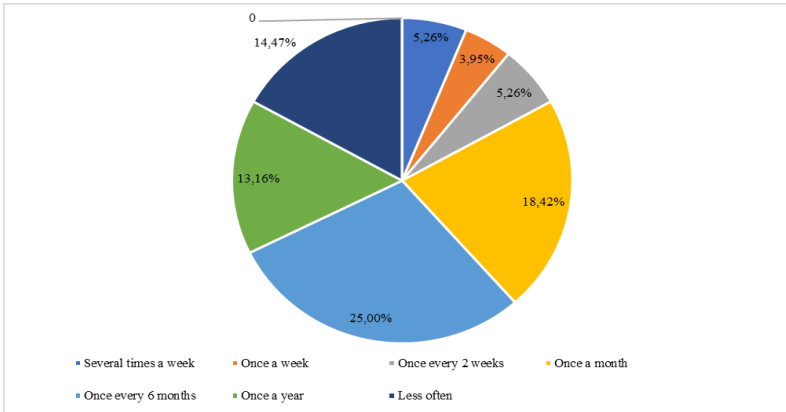
Fig.2. Level of use of streaming services by respondents

Source: Own study based on the conducted research

The results obtained from the respondents indicate the very widespread mechanisms of the sharing economy, however, the problem of recognizability and incorrect qualification of services such as streaming services was also indicated. The respondents were also asked to indicate the frequency with which they use sharing. Most respondents - 25% claimed that they borrow something every 6 months. More frequent use of sharing, e.g., once every 2

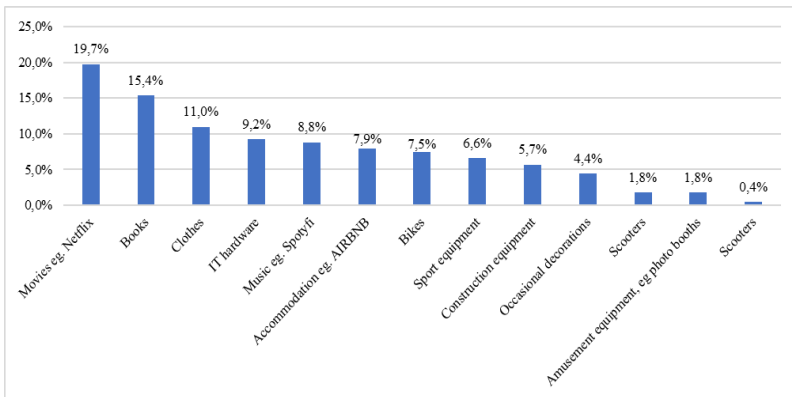

weeks, once a week or even several times a week, was marked much less often approx. 5% (Fig. 3).

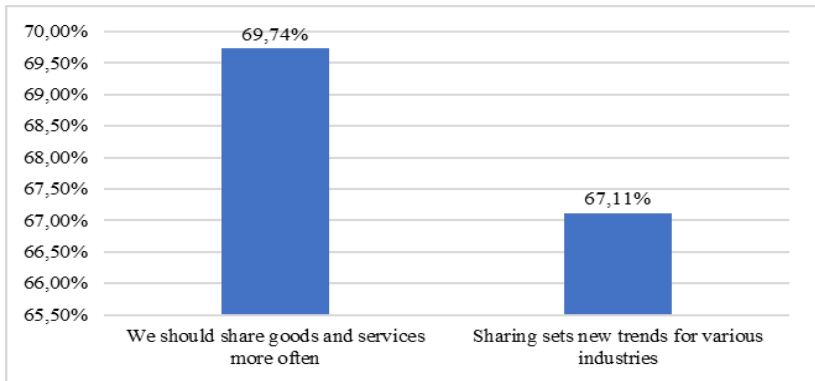
Fig.3. The frequency of using sharing economy
Source: Own study based on the conducted research

The most frequently rented goods and services were video services (approx. 20%), books (approx. 15%), clothes (11%), IT hardware (approx. 9%), music (approx. 9%) or accommodation (approx. 8%). The least frequently mentioned means of mobility were a scooter (0.4%), scooters (approx. 2%), or decorative (approx. 4%) or entertainment equipment, e.g., photo booths (approx. 2%) (Fig. 4).

Fig.4. The most common shared goods and services
Source: Own study based on the conducted research

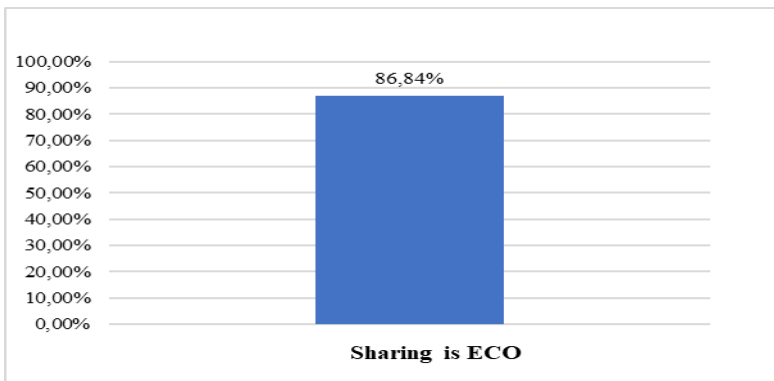
In the area of innovation, the respondents indicated in approx. 70% that the society should share goods and services more often, and approx. 67% of the respondents described the forms of sharing as the future for many industries (Fig. 5).

Fig.5. Responses of the respondents in the area of innovation

Source: Own study based on the conducted research

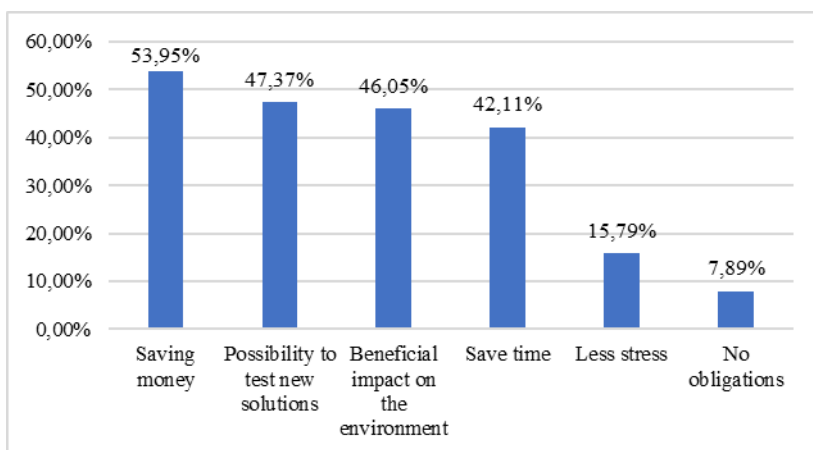
Taking into account the harmful impact of many activities on the environment and the willingness to counter global trends that threaten nature, respondents were asked whether they consider the form of the sharing economy to be environmentally friendly. In the case of approx. 87% of respondents, the answer was in favor of the statement that sharing is an ecological direction (Fig. 6).

Fig.6. Respondents' answers in the field of ecology

Source: Own elaboration based on the conducted research

The respondents were also asked to indicate the benefits that may result from the functioning of the sharing economy. The most frequently indicated advantage turned out to be: saving money (approx. 54%), the possibility of testing new solutions (approx. 47%), favorable environmental impact (approx. 46%) and saving time (approx. 42%). Despite the indicated benefits, respondents are still concerned that the activity of the sharing economy does not translate into reduction of stress and obligations - as evidenced by the much lower frequency of indicating these answers (approx. 16% and approx. 8%, respectively) (Fig. 7).

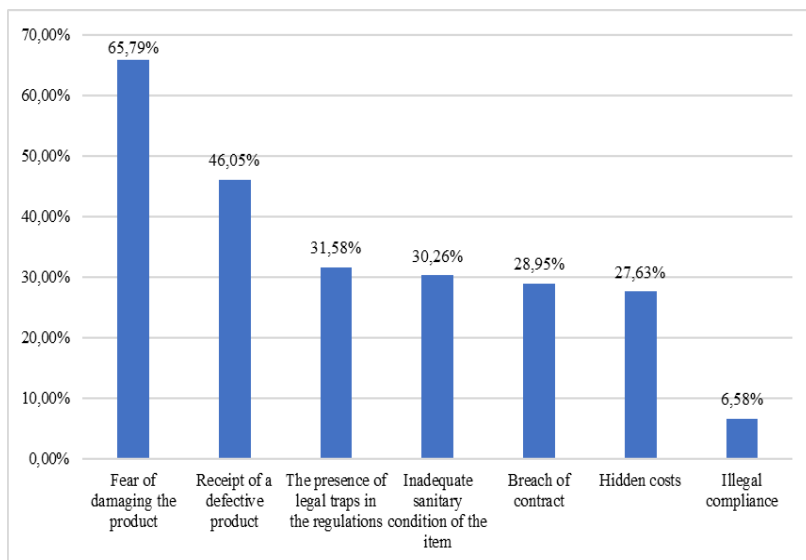
Fig.7. Most frequently demonstrated benefits

Source: Own study based on the conducted research

It was also decided to obtain answers from the respondents regarding the concerns that may accompany them when using a given good or service together with other people. The most frequently mentioned concerns were damage to the shared item (approx. 66%), receipt of a defective item (approx. 46%), complexity and ambiguity of the contract (approx. 32%), insufficient sanitary condition of the item (approx. 30%) and hidden costs (approx. 28%). The non-compliance of a given shared activity with the law was also shown as a negative feature that could potentially be indicated by the participants of the study, but only approx. 7% of participants indicated that they had such a fear (Fig. 8).

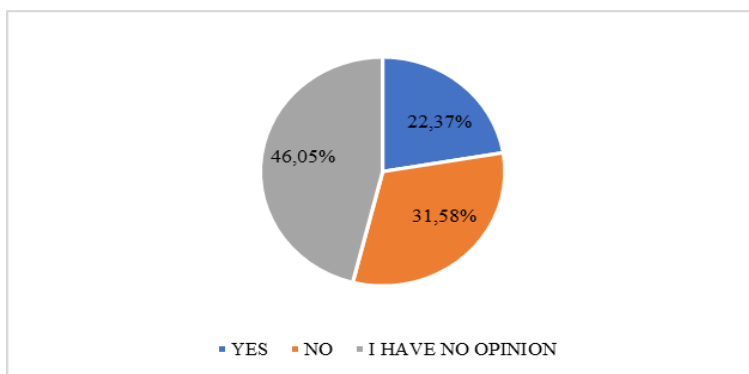
Obtaining such answers may prove that there is a belief that if something has been allowed to be used in society, it is synonymous with a low risk of non-compliance with the current legal status. The respondents were also asked about the degree of risk of this form of activity to local business, however

approx. 46% of them were unable to answer this question. approx. 32% of respondents denied that sharing economy threatens local business, but approx. 22% of respondents had the opposite opinion (Fig. 9).

Fig.8. Most frequently expressed concerns

Source: Own elaboration based on the conducted research

Fig.9. Answer to the question: Is sharing economy threatens local business?

Source: Own elaboration based on the conducted research

Controversies and threats resulting from the sharing economy on the example of the hotel industry

It has been noticed that the perspective and the phenomenon of sharing are subject to continuous development and globalization, as exemplified by the expansion of competition in the area of providing accommodation. So far, it has taken place bilaterally at the level of the hotel with the hotel and could be treated as a struggle of equal to equal, at least two entities with similar economic conditions and similar costs reflected in the final price. At present, the relatively constant competitive situation has been destabilized by the third party who is the amateur lodger. Non-professionals often compete unfairly with the hospitality industry. Private individuals in this sector often enter into fierce price competition with professional hotels, which cannot provide as favorable financial conditions as the amateur segment. The level of relatively higher expenses on the side of professional activities is mainly caused by the need to pay taxes, comply with a number of standards and regulations and local regulations. Local representatives of the hospitality industry often demand restrictions or bans that will prevent short-term check-in in a given area, e.g., in Berlin, short-term, unregistered lending of accommodation has been completely banned. When analyzing the situation on the hotel market and relating it to the competitive activity in question, one can get the impression that from the consumer's perspective, it is clearly beneficial, as it translates into a drop in accommodation prices. However, by using the services of entities that do not perform their activities professionally - the service recipient exposes himself to a number of risks, such as uncertainty about his own safety, the lack of specialized security measures, the lack of legal regulations and standards, as well as the lack of insurance or the difficulty of obtaining compensation (Lorenc 2017). A consistent opinion on the threats that result from the functioning of the sharing economy in a given area is also expressed in the article by Banaszek, PhD student, who noted in 2018 that due to the development of this form of economy, public property may be devastated, the level of consumer and personal data protection may be reduced, with complaints or other non-payment of legally required fees, e.g., taxes.

Summary

The sharing economy is more and more often indicated not only as the prevailing trend or a temporary fashion, but as the main or very important strategy in the development of cities (Banaszek 2016) and (Kauf 2018). The implementation of solutions based on the sharing of vehicles, accommodation, services or other goods can significantly and positively affect the places where it will be introduced (Zysk 2016). As early as 2015, researchers from many countries believed that the spread of sharing policies economy will be key in

the development of the tourism sector, which largely includes accommodation and transport (Guttentag 2015). Despite many positive aspects, such as: reducing the consumption lifestyle, ease of service, universal access to amenities or reducing exhaust emissions, it carries huge threats for local businesses, having an advantage over them in the economic sector.

The sharing economy is an integral part of globalization. With technological progress, people become environmentally sensitive individuals, and the additional desire to facilitate the functioning and accelerate many processes means that they more often turn to this type of solution. It is worth noting, however, that along with taking a dominant position on the market - sharing the economy is becoming the subject of serious disputes. No wonder then that detailed regulations are created to impose restrictions on companies operating in accordance with the sharing policy, and even prohibit their activities. Undoubtedly, it is necessary in this respect to take preventive measures against actions that strongly threaten fair competition and to regulate regulations, which will make it impossible to create a monopoly, and thus - to control prices or expose service users to potential dangers (Lorenc 2017).

References

1. Jaremen, D., Nawrocka, E., & Rapacz, A. (2017). Sharing economy- wyzwania społeczno-ekonomiczne dla lokalnej polityki turystycznej. Przypadek Barcelony. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Ekonomiczne Problemy Turystyki (1).
2. Banaszek, M. (2018). Ekonomia współdzielenia w opinii urzędników i przedsiębiorców województwa świętokrzyskiego–wnioski z badań empirycznych. Ekonomia Społeczna (1), 57-67.
3. Zysk, W. (2016). Wolny handel a ekonomia współdzielenia. W kierunku nowego systemu gospodarowania. Ekonomia XXI wieku (3 (11), 37-47.
4. Sobieraj, M., & Dyl, K. (2019). Ekonomia współdzielenia w sferze usług finansowych: szansa czy zagrożenie? Problemy Transportu i Logistyki.
5. Sztokfisz, B. (2017). Gospodarka współdzielenia–pojęcie, źródła, potencjał. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie/Cracow Review of Economics and Management (6 (966)), 89-103.
6. Jezior, J. (2013). Metodologiczne problemy zastosowania skali Likerta w badaniach postaw wobec bezrobocia. Przegląd Socjologiczny, 1(62), 117-138.
7. Lorenc, D. (2017). Zjawisko ekonomii współdzielenia w branży usług turystycznych. Marketing i Rynek, 7, 14-22.

8. Guttentag D. (2015), Airbnb: disruptive innovation and the rise of an informal tourism accommodation sector, "Current issues in Tourism", No. 18(12).

9. Pyszka, A. (2016). Rozwój innowacyjnych przedsięwzięć w ramach ekonomii współdzielenia a wyzwania w obszarze zarządzania ich odpowiedzialnością. W I. JonekKowalska (red.), Implementacja koncepcji społecznej odpowiedzialności w organizacjach i gospodarce. Etyka Biznesu i Zrównoważony Rozwój Interdyscyplinarne studia teoretyczno-empiryczne, 3. Zabrze, 105- 109.

10. Kauf, S. (2018). Ekonomia współdzielenia (sharing economy) jako narzędzie kreowania smart city. Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska.

Content tutor: mgr inż. Elżbieta Brągiel

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ СВІТОВОГО РИНКУ ПАЛИВНО-СИРОВИННИХ ТОВАРІВ

Ця робота коротко розкриває теперішній стан на паливо-сировинному ринку. Було приведено таблиці та аналітичну інформацію з різних джерел як для однієї окремої країни так і для регіонів. Також освітілася тема альтернативних джерел енергії та синтетичного палива. Був проведений порівняльний аналіз цін на різне паливо. Автор додав декілька прогнозів, які були взяті з різних джерел інформації. Коротко було сказано і про наслідки пандемії на світовий ринок енергетики.

Ключові слова: видобуток, паливо-сировинні товари, енергія, ринок, запаси, попит, переробка.

This paper briefly describes the current situation on the fuel and raw materials market. Tables and analytical information from different sources were presented both for one single country and for regions. The topic of alternative energy sources and synthetic fuels was also covered. A comparative analysis of prices for different fuels was carried out. The author added several forecasts that were taken from different sources of information. The impact of the pandemic on the global energy market was also briefly mentioned.

Keywords: production, fuel and raw materials, energy, market, reserves, demand, processing.

За останні сто років нафта стала найважливішим джерелом для виробництва енергії. Ця корисна копалина широко використовується у транспортному, промисловому та побутовому секторі. Нещодавно компанія IBIS World випустила доповідь згідно з яким, світова нафтогазова промисловість генерує дохід на рівні 2 трлн дол. на рік і складається з понад 300 тис компаній із загальною чисельністю зайнятих у понад 40 млн чол. [1]. Наразі на загальну Азію припадає 34% від світового споживання нафти, що робить цей регіон найбільшим нафтогазовим ринком світу. Це пов'язано зі швидким розвитком економіки Китаю та Індії, у результаті чого присутній високий попит на вуглеводні. У 2020 р. група дослідників від науково-дослідного інституту (ETRI) спрогнозувала, що попит на нафту в Китаї досягне свого піку в 780 млн т/рік до 2030 р. Також у своєму звіті ETRI вказує, що споживання дизельного палива, бензину та газу, за прогнозами, досягне піку у 2025 р. і становитиме близько 390 млн т/рік [2]. Північна Америка виступає

другим за величиною попиту регіон, на який припадає приблизно 24% від світового ринку. Африка в свою чергу є найменш значущим з усіх регіонів із часткою ринку у 4% . Пов'язано це з нерозвинутою економічною базою та відсутністю інфраструктури. Якщо говорити про окремі країни то США є найбільшим у світі споживачем нафти, яка є головним джерелом виробництва енергії в країні. На Америку припадає понад 20% світового споживання нафти. Однак, останніми роками це споживання в США має тенденцію до зниження, через те що активно зростає видобуток та споживання природного газу, а також впроваджується використання більш енергоефективних транспортних засобів та електромобілів. Світове споживання природного газу у 2018 р. прискорилося за рахунок США та Китаю, на які припало майже дві третини цього приросту. Попит на природний газ у США у 2018 р. виріс приблизно на 10%, що досягає найвищих показників за останні 30 років. Крім того, США стали з 2017 р. чистим експортером газу після скасування заборони його вивезення за кордон [1]. За прогнозами МЕА (Міжнародного енергетичного агентства) глобальне споживання нафти у транспортному секторі в період до 2030 р. зростатиме в середньому на 0,6% на рік, у той час як попит на сировину для нафтохімії – на 2,1% [2]. Друге та третє місце у світовому споживанні нафти посідають Китай (приблизно 12%) та Росія (приблизно 6%). [1]. У Китаї споживання газу також прискорилося на 18% відповідно з курсом заміни вугілля на газ у енергетичному секторі. Зростання споживання природного газу спостерігалось також в Індії та Південній Кореї через швидке економічне зростання цих країн. Стабільно зростає споживання газу й у Росії, хоч і нижчими темпами, ніж було раніше. У Канаді, Ірані та Алжирі споживання газу також прискорилося. Незважаючи на економічне зростання, споживання газу знижується, особливо в таких країнах як - Туреччина, Франція, Німеччина, Японія та Італія. Це відбувається через швидкий розвиток атомної та гідро енергетики, а також відновлюваних джерел енергії [1]. Вугілля на даний час займає друге місце у світовому виробництві енергії. Втім, ця корисна копалина поступово поступається своєю долею у структурі світового енергоспоживання. За прогнозом Інформаційного управління при Міністерстві США, до 2030 р. вугілля опуститься в загальному балансі виробництва енергії у світі з другого на третє, що поставить газ на друге місце. Також є прогнози що до 2040 року частка вугілля у структурі споживання енергоносіїв скоротиться з 28% до 22% [3]. Що стосується видобутку паливо-сировинних корисних копалин, то наразі США займає перше місце у світі з добуваючи приблизно 15,8% від світового видобутку. Росія та Саудівська Аравія посідають 2 та 3

місце та мають дуже схожі показники. Данні з добутку приведені в Таблиці 1.

Таблиця 1

Країни лідери з добутку нафти у 2021 році (від загальної кількості)

США	15,8%
Росія	13,5%
Саудівська Аравія	12,1%
Канада	5,7%
Ірак	5,6%
Китай	4,8%

Складено автором за: [4].

Високий попит на нафтохімічні продукти та їх похідні підтримуватиме зростання споживання приблизно до 2030 року. Однак оскільки споживання нафтопродуктів транспортними засобами буде поступово знижатися, через популяризацію та вдосконалення електрокарів. Загальний попит на нафту також піде на спад після 2030 р., тоді як попит на нафтохімію повинен залишитися стабільним протягом усього періоду. Щодо природного газу, то прогнозується піку споживання до 2040 р. обсягом близько 650 млрд м³/рік, прогноз в основному за рахунок споживання промисловістю та виробниками електроенергії. Говорячи про спад споживання паливо-сировинних товарів, треба сказати, що ініціатором розвитку відновлюваної енергетики поступово стає Азійсько-Тихоокеанський регіон, у якому приріст потужностей відновлюваної енергетики за останні 10 років у разі перевищує зростання в Європі та США. Прогнози різних аналітиків сходяться на тому, що ця тенденція збережеться і в наступні 10 років, і введення потужностей відновлюваної енергетики в Китаї, Індії та інших країнах регіону більш ніж в два с половиною рази перевищить приріст потужностей у Європі [5]. Наразі важливий момент полягає в тому щоб стимулювання зеленої енергетики не підміняло її реальну економічну ефективність. Непропорційний розвиток відбувається, в першу чергу, за рахунок масштабних субсидій у вітрову та сонячну генерації, які, наприклад, у Євросоюзі за 10 років зросли в 5 разів практично до 50 млрд євро на рік, при цьому самі обсяги генерації за цей же період збільшився лише у 3,6 разу [5]. У той же час, незважаючи на суттєві інвестиції, відновлювана енергетика так і не перетворилася на значний резерв світового економічного розвитку.

Вплив COVID-19 на видобуток нафти та газу

Серед перших галузей які відчували на собі кризу є енергетичний сектор який в позаминулому році став однією з найбільш постраждалих

галузей світової економіки, прийнявши на себе подвійний удар від зниження як цін, так і попиту. Сумарний збиток 20 найбільших публічних нафтогазових компаній у світі за підсумками 2020 року становив близько 30 млрд дол. порівняно з прибутком у 240 + млрд дол. у 2019 році. Втрати провідних американських сланцевих компаній не менше суттєві й у 2020 році перевищили 60 млрд дол [5]. Але вже у 2021 році загальний обсяг світового видобутку сирої нафти збільшився на 0,8% порівняно з 2020 роком. Видобуток нафти ОПЕК виріс у річному обчисленні на 2,7%, у той час як видобуток нафти країнами, що не входять до ОПЕК, знизився - на 0,4%. Нижче будуть приведені регіони в яких добувають корисні горючі копалини та кількісні статистичні данні (Табл. 2).

Таблиця 2

Видобуток вугля (млн тон)

Регіони	1981	2021
Загальна північна Америка – (Канада, США, Мексика).	790,4	578,5
Загальна Південна Америка та частина Центральної – (Бразилія, Аргентина, Перу та ін.).	11,4	68,1
Загальна Європа - (Німеччина, Україна, Польща та ін.).	1217,2	516
СНД – (Росія, Казахстан, Азербайджан, Туркменістан та ін.).	778,1	561
Загальний Близький Схід - (Іран, Ірак, Катар, ОАЕ та ін.).	0,9	1,9
Загальна Африка – (Єгипет, Нігерія, Лівія).	135,9	253,4
Загальний Азійсько-Тихоокеанський регіон - (Китай, Індія, Австралія, В'єтнам).	982,4	6193,5
В цілому	3916,5	8172,6

Складено автором за: [6].

Якщо прослідкувати увесь цикл видобутку вугілля з 1981 р., то можна зауважити, що існує тенденція до його зниження. Так, наприклад, Європа показала падіння з кінця 80-х р. у 3 рази, Загальна Південна Америка та частина Центральної – падіння з кінця 2010 р. у 2 рази, Загальна північна Америка – падіння з кінця 2010 р. в 2 рази.

Що стосується газу то на відміну від вугілля майже усі регіони показують стабільний приріст рок за роком (Табл. 3). Однак загальна Європа показує падіння приблизно на 30% від 00-х років, що не є несподіванкою зважаючи на дії які приймає Євросоюз по зменшенню добитку невідновлюваних джерел енергії.

Таблиця 3

Видобуток газу (млрд м³)		
Регіони	1970	2021
Загальна північна Америка	636,5	1135,7
Загальна Південна Америка та частина Центральної	18,6	153,3
Загальна Європа	104,9	210,4
СНД	187,5	895,9
Загальний Близький Схід	10,3	714,8
Загальна Африка	3	257,5
Загальний Азійсько-Тихоокеанський регіон	15,1	669
В цілому	976	4036,8

Складено автором за: [6].

Якщо прослідкувати історію видобутку нафти то можна також зауважити що деякі регіони показують падіння (Табл. 4). Наприклад, Загальна Африка показала пік добутку нафти у 2010 роках та порівняно з 2021 добуток впас приблизно на 30%. Загальна Європа не відстала та показала падіння на 50% з 0-х років.

Загалом, якщо не звертати уваги на регіони та дивитися в цілому, можна сказати що добуток паливо-сировинних корисних копалин зріс у декілька разів за останні 40-50 років. У наші дні, після проходження гострого етапу обмежень, які були спричинені пандемією, попит на нафту у країнах-членах ОПЕК у 2021 р. зріс на 5,3% порівняно з 2020 р.. Якщо говорити більш точніше, то на бензин та дистилати припадало близько 55% світового попиту на нафту у 2021 р. Потреби у мазуті становили близько 6% від загального попиту на нафту у 2021 р.

Запаси

Говорячи про запаси необхідно поглибитись у термінологію. Існують рентабельні та нерентабельні запаси. Величина, яка показує скільки корисної копалини можна видобути з родовища при оптимальних методах до межі рентабельності називається коефіцієнт видобутку.

Таблиця 4

Видобуток нафти (тисячі барелів в день)

Регіони	1965	2021
Загальна північна Америка	10296,1	23941,7
Загальна Південна Америка та частина Центральної	4333,8	5908,5
Загальна Європа	785,7	3419,9
СНД	4857,7	13829,2
Загальний Близький Схід	8387,4	28155,9
Загальна Африка	2232,3	7286,1
Загальний Азійсько-Тихоокеанський регіон	898,5	7335,4
В цілому	31791,9	89876,8

Складено автором за: [6].

Так, наприклад, запасів нафти в Росії за оцінками «Росгеології» вистачить трохи більше ніж на 30 років. Але якщо брати теперішні ціни та собівартість то коефіцієнт видобутку показує що запасів існує на 19 років [7]. Світові запаси нафти за підрахунками British Petroleum у 2021 р., становили 1.7 трлн. барелів. Топ 5 країн та родовищ з найбільшими запасами нафти приведені в Таблиці 5.

Таблиця 5

Топ 5 найбільших доступних запасів нафти за даними Міжнародного енергетичного агентства

Країна	Родовище
Саудівська Аравія	Аль-Гавар
Кувейт	Бурган
Саудівська Аравія - Кувейт	Сафанія-Хафджі
Ірак - Кувейт	Ер-Румайла
Казахстан	Кашаган

Складено автором за: [4].

Якщо перейти у масштаби планети то на даний момент доведених запасів нафти вистачить приблизно 47 років (при поточному рівні споживання та без урахування недоведених запасів) [8]. Одною з найбільших проблем нафтогазової галузі є те, що на існуючих родовищах, що знаходяться в експлуатації, видобуток знижується приблизно на 4% щорічно, а поточні капіталовкладення не здатні компенсувати видобуток, що випадає. Що переносить нас на іншу тему – синтетичне паливо.

Синтетичне паливо

Наразі близько 80% світового попиту на транспортне паливо, що включає в себе - автомобільне, залізничне, повітряне та морське задовольняється за рахунок природних копалин – тобто нафти. Розробка чистіших альтернативних видів палива та передових енергетичних систем для транспортних засобів стала пріоритетним завданням для багатьох країн через поєднання таких факторів, як екологічні проблеми, та досягнення піку видобутку нафти. Основними альтернативами вихідного палива є:

- 1) зріджені вуглеводневі гази (ЗВГ);
- 2) скраплений та стислий природний газ (СПГ);
- 3) синтетичне паливо, що отримується з природного газу або вугілля – метанол, диметилловий ефір (ДМЕ), рідкі синтетичні вуглеводні (PCB);
- 4) етанол;
- 5) водень.

У найближчі десятиліття нафтова промисловість з великою вірогідністю радикально зміниться. Буріння та експлуатація свердловин, швидше за все буде скорочуватися, але не зникне повністю, оскільки природна нафта в низці родовищ має корисні властивості або цінний хімічний склад. У майбутньому скоріш за все сировиною для крекінгу нафти буде штучна нафта, яку можна отримати з найрізноманітніших вуглецевмісних відходів. Наприклад синтетичне паливо має у декілька разів менше хімічних елементів ніж нафта, яку викачали з надр. Така нафтова промисловість не буде залежати на усі 100% від запасів родовищ та їхнього географічного розташування. Паливо може бути вироблене скрізь, де є відповідна кількість органічної сировини та потреба. На теперішній час існує декілька способів створити штучне паливо: 1). Переробка природного газу та вугілля GTL(gas to liquids) CTL(coal to liquids) що дає рідку паливо як: етанол, метанол, диметилловий ефір (ДМЕ), синтетичні рідкі вуглеводні (CPB). Також переробка цих корисних копалин призводить до перетворення та отримання синтез-газу. Отримання синтез-газу є першою стадією перетворення газу і вугілля у рідкі палива і хімічні продукти. 2). Переробка сої, ріпака, та харчової сировини, що дає такі різновиди палива як: етанол і біодизель. Близько 60% етанолу отримують із цукрової тростини, та близько 40% із зерна. У 2014 році етанол становив 74% ринку транспортного біопалива, біодизель - 23% [9]. 3). Ступінчаста термічна деполімеризація BTL (biomass to liquids)– процес який дозволяє перетворювати на паливо практично всі відходи, крім металевих та ядерних. Перед цією технологією відкриваються дуже великі перспективи, оскільки сировиною для штучної нафти може бути дуже багато [10]. Найбільший вихід такої

нафти, від 40 до 70%, досягається з пластмас, зношених автомобільних та авіаційних шин, пластикових пляшок, картону, паперу а також сміття, що збирається з поверхні води в портах і внутрішніх водоймищах. Також на переробку годяться неметалеві компоненти старої електроніки, відходи каналізації, виробництва целюлози, сільського господарства та заражені медичні відходи. Усе буде повністю знищене на молекулярному рівні. Окрім своїх характеристик синтетичне паливо має ряд і інших переваг. Перша і головна перевага - переробка різноманітного сміття та відходів, які зараз просто складуються чи спалюються. Також було прораховано що частина з приблизно 1 трлн. барелів нафти яка вже була видобута та перероблена може бути повернена у користування заново. Непридатні вироби з полімерів знову перетворюватимуться на сировину, яку можна буде використовувати для нового циклу виробництва полімерних матеріалів. Як вже було сказано є багато способів створення штучного палива починаючи від деревних відходів: стружок, деревної кори, обрізків закінчуючи залишковими продуктами з сільського господарства.

Ціна

Що стосується ціни то на теперішній момент та за нинішніх виробничих потужностей один літр синтетичного палива обійдеться приблизно в 2 долари за літр у США. Якщо порівнювати і звичайним паливом, то літр бензину коштує менше долара. Ціни на альтернативні та традиційні види палива приведені в Таблиці 6.

Скоріш за все, якщо продовжиться розвиток альтернативних джерел енергії та синтетичних палив, ціни на штучну нафту вирівнюються і будуть нагадувати за своєю динамікою ціни на продукцію нафтохімії. Якщо казати конкретно про етанол то в даний час виробництво етанолу в 2-3 рази дорожче, ніж виробництво бензину, що робить цей вид палива абсолютно не вигідним [12]. Хімічний процес, який являє собою ключову стадію отримання синтетичного палива, називається Процес Фішера-Тропша. Він широко використовуються державами, які не мають запасів рідкого палива або вони є, але представлені в нерентабельному для добутки виді. Наразі лідером у використанні біопалива є Бразилія, що забезпечує 40 % своїх потреб у паливі за рахунок спирту, завдяки високим урожаям цукрової тростини та низькій вартості робочої сили [13]. Приблизно до 2050 року фірма Bosch очікує що 200 + млн. європейський автомобільний парк матиме ухил у сторону електрифікації, ніж сьогодні. За оцінками компанії, 60% будуть «високоефективними гібридами», з яких більше 50 мільйонів автомобілів будуть повністю електричними, а ще приблизно 30 мільйонів будуть гібридами, здатними працювати не тільки на електриці, але й з двигуном внутрішнього згоряння для розширення діапазону роботи [14].

Таблиця 6

**Середні роздрібні ціни на традиційні та альтернативні види палива,
США, липень 2022 року**

Тип палива	Квітень 2022	Липень 2022	Зміна в ціні Квітень - Липень	Одиниці виміру
Бензин	\$4.13	\$4.70	\$0.57	за галон*
Дизель	\$5.06	\$5.64	\$0.58	за галон*
СПГ - скраплений природний газ.	\$2.59	\$2.76	\$0.17	за GGE – галон* у бензиновому еквіваленті
СПГ - стислий природний газ (метан)	\$3.16	\$3.54	\$0.38	за DGE – галон* у дизелевому еквіваленті
Етанол (E85)	\$3.54	\$3.93	\$0.39	за галон*
Пропан	\$3.53	\$3.79	\$0.26	за галон*
Біодизель (B20)	\$4.62	\$5.34	\$0.72	за галон*
Біодизель (B99/)	\$5.06	\$5.60	\$0.54	за галон*

*Gallon - 3,7 літра

Складено автором за: [11].

Нижче приведена таблиця з інформацією про вміст етанолу у бензині у відсотках та країни які регулюють цей процес.

Таблиця 7

Застосування етанолу та сумішей які його вміщують у ДВЗ у різних країнах

Країна\ни	% етанолу у бензині
Венесуела	10%
Євросоюз	до 6 %
США	передбачається ввести до 20%
Аргентина	5%
Бразилія	22-25%

Складено автором за: [13].

Підводячи підсумки, можна констатувати що ця робота розкриває як історичні події так і теперішній стан на паливо-сировинному ринку. Була надана інформація з приводу альтернативних джерел енергії та синтетичного палива. Як вже було сказано, на даному етапі розвитку технологій переробки, виробництво того ж етанолу або інших синтетичних палив все ще дорожче ніж виробництва традиційного палива. Але, при поточному рівні споживання та без урахування недоведених запасів нафти вистачить на 47 років, що означає що ціни будуть підвищуватися через багато факторів, найголовніший з яких це транспортування та переробка природного газу, який з великою вірогідністю буде витискати нафту, що може поставити синтетичне паливо в одну цінову категорію з СПГ. Технології GTL (gas to liquids technologies) відкривають великі можливості у сфері палива, але на даний момент ціна переробленого газу вище ніж традиційного палива.

Список використаних джерел

1. Глобальный рынок нефти и газа: основные тенденции [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://mining-media.ru/ru/article/ekonomich/15350-globalnyj-rynok-nefti-i-gaza-osnovnyye-tendentsii>
2. Китай достигнет пика потребления нефти к 2030 году [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://globalenergyprize.org/ru/2021/12/29/kitaj-dostignet-pika-potrebleniya-nefti-k-2030-godu/> - свободный. Язык рус.
3. Эффект масштаба. Китай остается основным потребителем угля в мире [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://neftegaz.ru/news/coal/220037-effekt-masshtaba-kitay-ostaetsya-osnovnym-potrebitelem-uglya-v-mire/> - свободный. Язык рус.
4. Топ стран по добыче нефти: когда закончатся запасы в России [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ria.ru/20220413/neft-1783302785.html> - свободный. Язык рус.
5. Мировая энергетика на распутье [электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.rosneft.ru/upload/site1/attach/0/14/02/pdf_05062021_1.pdf - свободный. Язык рус.
6. Oil demand [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy/oil-demand.html> - свободный. Язык англ.
7. Госкомиссия оценила российские запасы нефти и газа [электронный ресурс]. – Режим доступа:

<https://www.vedomosti.ru/business/articles/2022/08/05/934801-naskolko-hvatit-nefti-gaza> - свободный. Язык рус.

8. World Oil Reserves [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.worldometers.info/oil/#:~:text=The%20world%20has%20proven%20reserves,levels%20and%20excluding%20unproven%20reserves>). - свободный. Язык англ.

9. Синтетическое топливо [электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE - свободный. Язык рус.

10. Нефть с нами навсегда! [электронный ресурс]. – Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30159686&pos=4;-116#pos=4;-116 - свободный. Язык рус.

11. Alternative fuel [электронный ресурс]. – Режим доступа: https://afdc.energy.gov/files/u/publication/alternative_fuel_price_report_july_2022.pdf - свободный. Язык англ.

12. Синтетическое топливо vs СПГ [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://magazine.neftegaz.ru/articles/pererabotka/499983-sinteticheskoe-toplivo-vs-spg-sravnitelnyu-analiz-ispolzovaniya-v-kachestve-motornogo-topliva/> - свободный. Язык рус.

13. Этанол [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%BB> - свободный. Язык рус.

14. Synthetic fuel: fact and fiction [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bennetts.co.uk/bikesocial/news-and-views/news/2017/september/synthetic-fuel-fact-and-fiction> - свободный. Язык англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Dr. Phan Minh Duc
Faculty of Political Economy,
Academy of Journalism and Communication (Vietnam)
Dr. Phan Duy Quang
Institute of Political Science,
Ho Chi Minh National Academy of Politics (Vietnam)

RUSSIA-UKRAINE CRISIS, IMPACTS ON INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS OF VIETNAM

Vietnam is a traditional trading partner of both Russia and Ukraine. Therefore, the Russia-Ukraine conflict has caused serious consequences in both short and long terms to the Vietnam economy, threatening not only the shortages and disruption of production and supply chain for many industries but also the international economic partnership of Vietnam. In fact, the conflict has made inflation in the US, Europe and Vietnam escalate, while the prices of essential goods continue to rise without any sign of slowing down. From the view of this crisis, the paper draws some thoughts on preventive diplomatic approaches that contribute to limiting bilateral and multilateral tensions from escalating into military conflicts and military conflicts from escalating into war, leading to the creation of a peaceful environment for economic integration and development in the globe. At the moment, the Russia-Ukraine conflict is still going on extremely fiercely, causing great consequences for international life in many aspects. However, Vietnam has to look on the bright side of the situation by seeing opportunities in this really harsh time.

Keywords: economic relations, military crisis, Russia, Ukraine, Vietnam, war

Pre-notes: This is a work of scientific research in the field of economics and politics. The paper is formed with an objective point of view, not being influenced by the subjective will of any individual or organization for political biased purposes, negatively affecting the traditionally benevolent relations between Vietnam and Ukraine and between Vietnam and the Russian Federation. The authors are always consistent with Vietnam's common line of calling on all parties to end conflicts, restore peace, and protect security and safety of people and essential infrastructure.

1. Historical background of the Russian-Ukrainian military conflict

The narration here is from the objective of the Vietnamese authors, regarding the current conflict in Ukraine. At first, the premise leading to

tensions between Russia and Ukraine, culminating in Russia's "special military operation" in eastern Ukraine on the morning of February 24, 2022, did not happen overnight. This is the result of political interaction between the two countries over the course of 30 years (Kazimierz Pierzchała, 2019). The progress can be briefly narrated with the following key details.

In December 1991, the leaders of Ukraine, along with their counterparts of Russia and Belarus, concluded the Belovezh Accords on the creation of the Commonwealth of Independent States (CIS), marking the dissolution of the Soviet Union (Andrej A. Sushentsov, Nikolaj Y. Silaev, 2018). In 1997, Russia signed the Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation, separating the Black Sea fleet and recognizing the Ukrainian border (Andrej R. Ermakov et al., 2020). The first diplomatic crisis between Moscow and Kiev occurred under President Vladimir Putin's first term of office. In the fall of 2003, Russia unexpectedly built a dam in the Kerch Strait towards the Ukrainian Tuzla island. In the 2004 Ukrainian presidential election, Russia supported pro-Kremlin candidate Viktor Yanukovich, yet the "Orange Revolution" prevented him from winning (Mark R. Beissinger, 2013). Pro-Western politician Viktor Yushchenko, then, became the President of Ukraine. Under his term, Russia has closed the valve that carries gas through Ukraine twice in 2006 and 2009 (Magdalena B. Leichtova, 2016). In 2008, at the NATO Summit in Bucharest, US President George Bush tried to get Ukraine and Georgia to receive an action plan in preparing for membership of the alliance. This has been strongly objected by the Russian President V.Putin. Moscow has declared that it did not recognize the full independence of Ukraine afterwards. Ukraine has turned to the economic integration with the European Union (EU) through a bilateral agreement (T. V. Zonova, A. Giannotti, 2020). In the summer of 2013, a few months before Kiev was able to sign the document, Russia launched an economic blow, almost blocking the border from the exporting Ukrainian goods (Taras Kuzio, 2018). In the fall of 2010, President Viktor Yanukovich came to power and announced that he would stop signing the treaty with Brussels due to pressure from Russia. This decision has caused a very large wave of protests in Ukraine, causing Mr. Yanukovich to flee to Russia for asylum in February 2014 (Cristian Nitoiu, 2016). While the seat of power was still vacant in Kiev, Russia has annexed the Crimea peninsula in March 2014 (Beata Ociepka, Justyna Arendarska, 2021). At the same time, the Russian military backed separatist forces in the Donbas region, eastern Ukraine, leading to the creation of the two "self-proclaimed" Donetsk and Lugansk People's Republic. The simmering conflict to regain Ukraine's territory followed soon after with military operations from May 2014. Though Minsk Protocol and Minsk II have been signed until 2015 but the situation did not improve. In December 2021,

Russian President Putin has issued an ultimatum asking the US and NATO not to admit Ukraine and the other former Soviet Union countries to the alliance, and not to provide military support for them (Mariusz Baranowski, 2022). NATO has rejected this offer of Russia.

From their strategic interests, the parties directly involved (Russia, Ukraine, the United States - NATO allies) have taken tough actions against each other for a long time. Military conflict broke out and escalated fiercely between Russia and Ukraine. Ukraine's government under President Volodymyr Zelenskyy has clearly expressed a tough stance against Russia, and at the same time expects to receive a full support from NATO countries in the event of a war with Russia. Meanwhile, the US and NATO countries have taken their advantage of the relationship with Ukraine (a bordering neighbor with a special history of relations with Russia) to exert great and permanent security pressure on Russia (Sarah Lain, 2016). These countries have come to form a strategic and adversarial geo-security space, pointing directly at Russia. This situation has made the incumbent Ukrainian government, which has already had a hardline view of Russia, easy to expect that in the event of a military conflict with Russia, NATO countries and the US will directly and completely support Ukraine to create superiority and overwhelming situation on Russia.

On the Russian side, intelligence assessment of overwhelming armed superiority over Ukraine and a confidence in a quick and successful military operation are the most important grounds for Russia to have the decisions on military actions against Ukraine. In fact, Russian Intelligence units have underestimated the preparation for a very strong military resistance from Ukraine. The battlefield developments have shown that Russia has not been able to implement the approach of fighting and winning rapidly. After months of fighting, the war has continued to escalate fiercely, while the Russian army has suffered significant losses. Along the process, President Putin had to dismiss many senior generals. The conflict is still showing no sign of a cease-fire agreement when the parties, for their own reasons, cannot sit at the negotiating table again. The immediate situation is, therefore, very complex and difficult to predict.

2. Security and economic consequences of the Russian-Ukrainian military conflict

The Russia-Ukraine crisis has generated many far-reaching and long-term consequences on both the security and economic fronts in the region and on the global scale, making international life much more unstable than ever before, especially after the conflict has broke out.

Far-reaching security implications

Regarding security, the security structure in Europe has been changing negatively. In the Euro area, the security landscape is seriously disturbed with rapid changes in the security architecture. Some countries that have long borders with Russia, which have long tried to maintain a "neutral" position in military security relations with Russia and NATO countries, have now expressed their concerns and asked to join NATO. Facing with the risk of NATO's expansion, Russia has made a political move to put its nuclear forces on standby to warn NATO and the US. On the international stage, a new gathering of forces in the field of military security is activated. In which, the military giants have increased their arms race while also enticing other countries, gathering forces to coerce the opponents to the maximum. Thus, the Russian-Ukrainian conflict may not come to an end soon. On the other hand, the prospect of reaching a peace agreement through negotiations is also very blurred. Both Moscow and Kiev blame each other for the deadlock in negotiations. For its roles, NATO maintains that it does not want to confront Moscow directly, but has a responsibility to support Kiev.

Long-term economic consequences

In economic perspectives, the Ukraine - Russia conflict has occurred at a time when the world had just spent two years in turmoil because of the Covid-19 and was expecting a post-pandemic recovery. Therefore, there are many opinions that the longer Russia's special military campaign in Ukraine lasts, the more multi-layered effects it will have on a global scale, especially in the fields of energy and food. It is easy to see that the economic life of the two countries at war, of the European region and even of the global economy, which has been difficult, is now more shaken by the fierce fighting. When the war broke out, the US and Western countries began to impose a ban on Russian energy imports. In contrast, Moscow retaliated against those sanctions by restricting or even stopping natural gas shipments to many European countries. Moreover, the country of Ukraine is severely devastated, while the people are either exiled or left in a dangerous situation (Maxim Korneyev et al., 2022). More importantly, Ukraine is a powerhouse of food production, but at the moment many areas of the country cannot perform agricultural cultivation, while many seaports for food export also have difficulties in their distribution processes due to war. This not only affects the national economy of Ukraine seriously, but also raises the risk of a food crisis at global level (Zahra Shams Esfandabadi et al., 2022). Meanwhile, Russia has been increasingly punished by the US and EU with tightened blockade and embargo. For this, the international trade between Russia and the world has become more difficult and stagnant. Though acting as the main actor in the counter-measures against Russia, EU countries still have to struggle the energy crisis because oil and gas

supplies from Russia have been seriously affected under this punishment policy. Thus, the crisis in Ukraine with far-reaching negative effects has been leading to slowing down and exacerbating the recovery process of the global economy.

As per mentioned, the biggest impact the world is facing lies on food and energy issues. In fact, Russia and Ukraine are two of the world's "food bowls", accounting for about 25% of world wheat exports, 15% of corn exports, and almost all of sunflower oil exports. The Russia-Ukraine conflict has made agricultural prices soar. This threatens the global agricultural supply chain. Up to now, the price of wheat has increased by about 35%, the price of corn has increased by 17%, the price of soybeans has increased by 8%. Meanwhile, the countries are struggling with a sudden increase in energy prices, from gasoline, oil, natural gas to coal, with an estimated increase rate of nearly 50%. Financial services firm, JP Morgan, forecasts that oil prices are likely to rise to \$175/barrel in the coming years (JPMorgan, 2022). Some projects by international organizations have suggested that the conflict could push 250 million people into poverty.

3. The effects of the Russia-Ukraine conflict on Vietnam's international economic relations

Vietnam's economy is believed to be highly open to the world economic integration. Therefore, Vietnam will also be significantly affected by international market fluctuations, which are greatly influenced by the current military conflict. Within the Asia-Europe region, Russia has ranked 1st while Ukraine has ranked 6th in bilateral economic relations with Vietnam (Andriy Kudryachenko, Yevhen Prypik, 2020). This threatens the growth, economic development, international trade cooperation, including the import and export of goods between Vietnam and its traditional trading partners, Ukraine and Russia (B. A. Anikin et al., 2020). Furthermore, Ukraine and Russia are the world's two largest grain exporters, accounting for one-third of global exports. So, the conflict has deepened the soaring of food prices in many parts of the world (Ebru Orhan, 2022). The potential supply chain disruption from these two essential exporters could lead to a serious escalation of food insecurity globally.

In addition, Ukraine and Russia are the two major suppliers of nickel, neon, krypton, aluminum and palladium, which are the important materials for the production of electronic devices. Therefore, any restriction or stagnation in the supply of goods from Russia could disrupt the electronic equipment production in all over the world. Although, Vietnam does not import these materials directly from Russia and Ukraine, but from the indirect suppliers like South Korea, Japan and Taiwan, accounting for about 59 billion USD in

importing machinery, phones, and electronic equipment. Therefore, when Russia has economic restrictions, it indirectly affects Vietnam. The global supply chain was disrupted, especially for the export of electrical and electronic goods from the countries. That is why Vietnam has to face with the difficulties in the supply of raw materials and fuels for production. Rising fuel prices certainly lead to higher consumer and producer prices.

Besides, the ongoing conflict is also the cause of increasing prices for some fuels and raw materials such as gas and oil due to the previously huge production and export market shares of Russia and Ukraine. Higher oil prices mean higher costs for most manufacturing industries, increasing inflationary pressure on the global economy. On one hand, Russia has been the world's largest oil producer and exporter, exporting about 5 million barrels of crude oil per day, accounting for 12% of global trade with about 2.5 million barrels per day in oil products (A. A. Baykov, V. A. Gnevasheva, 2020). Vietnam is, on the other hand, a net importer of petroleum and oil products with an average of nearly 6 billion USD per year in the period 2017 – 2020 (MOIT VN, 2021). As oil prices rise, the value of net imports will also increase. This leads to the increase of transportation costs, forcing Vietnamese importing businesses to stop trading with Russia and switch to looking for suppliers from Australia, South America and Africa. Transactions with Russian businesses will become much more complicated because they have been in strict embargo with major difficulty in payment. This situation shall cause shortages, delays and cost increases in production lines in many industries. In fact, many shipping lines have refused to accept freight orders from Vietnam to Ukraine and to Russia. Freight rates continue to rocket along with shipping delays that will seriously affect trade of several goods between Vietnam and the two countries. In addition, the air embargo leads to longer routes, which have really increased the costs and even pressure on logistics on the global transportation system in general and the Vietnam trading network with Eastern Europe in particular.

Although Vietnam's exports to Ukraine and Russia are not so large, but there is a spillover effect to the Eurasian market, where Vietnam has signed a Free Trade Agreement (FTA). Many Vietnamese export enterprises have had their orders stopped, the supply of raw materials interrupted, and payment measures delayed. Because the US and Western countries have excluded Russian banks from the SWIFT financial messaging system. Blocking the SWIFT connection of the Russian financial system has made the trade cooperation with Russia become difficult, affecting Russian investment projects in Vietnam, mostly in the fields of power, oil and gas projects. This has laid critical impacts on bilateral trade between Vietnam and Russia in the payment of contracts, especially the pre-negotiated ones using the USD or the Euro. The annual export turnover of Vietnam's agricultural products to Russia

has reached 550 million USD in 2021. In which, some have significant export value such as: seafood with 164 million USD, coffee 173 million USD, pepper and cashew nut about 60 million USD. Meanwhile, Vietnam have spent 500 million USD in 2021 to import agricultural, forestry and fishery products from Russia and Ukraine. Many input materials have been used for agricultural production in Vietnam, such as wheat (about 1 million tons, accounting for 20% of total wheat imports), maize (accounting for 3% of total corn imports) as animal feed; fertilizers (more than 10% of total fertilizer imports). However, the prices of wheat and corn have increased by 10-20%, while the price of fertilizer has increased by over 20% in 2022 (Minh Phong, 2022). This adversely influences the livestock and farming industry of Vietnam.

Russia and Ukraine also account for 14% of the world's steel supply market share (Yu. A. Nikolaichik, V. E. Sobolev, 2019). Steel supply is in shortages, causing importing countries to flock to find alternative sources from China. Thus, the steel prices have increased by 7% in China after the Russia-Ukraine tension. Vietnam steel price has also increased three times till second quarter of 2022 (Vu Huyen Trang, 2022). The risks of increased prices of oil, steel and many input materials all together have made the production costs more expensive, putting pressures on Vietnam's inflation control. As a consequence, the inflation has increased by 1.4% in 2022 as transportation costs increased by more than 15%. Currently, the domestic petroleum and fertilizer supply have just met about 70-80% of consumer demand. This had a great impact on the Vietnamese farmers, who account for two-thirds of the national population.

In the field of tourism, before the COVID-19 epidemic, Vietnam has welcomed about 4.5 million Russian tourists, accounting for 25% of the total number of international visitors in 2019. On average, a Russian tourist spends about 1,600 USD in Vietnam for a visit, higher than the average of 900 USD for other international tourists (GSO VN, 2021). At the moment, due to the devaluation of the Ruble and the high inflation in the Russian economy, the Russians who want to travel have postponed their decisions. This is more extreme when the Russian airlines are not allowed to bring their citizens to go abroad for vacation. Vietnam's tourism sector has, as a result, lost over 7 billion USD in revenue because of the Russian tourists alone. The situation became worse when to ensure security and aviation safety, airlines had to fly around, causing flight times and fares to increase for flights related to the airspace of the two countries. For Ukraine, the economy will certainly need more time to recover after devastation caused. Therefore, two-way trade turnover between Vietnam and Ukraine will also be negatively affected.

4. Challenges and opportunities for Vietnam's economy in the context of Russia-Ukraine conflict

When tensions between Russia and Ukraine broke out, the markets in these countries became potentially risky. For this, many investors have accelerated the process of diversification, supply chain shifting, investment capital flows, in finding new and safer addresses. This is a favorable point for Vietnam to be a wanted destination with a stable political situation, good economic growth, and increasingly improved business and investment environment. From an overall perspective, Vietnam has the opportunity to benefit from the EU's ability to move business activities from an area of geopolitical instability to a place with reasonable policies and stable politics. This is an opportunity for Vietnam to receive this investment flow, penetrate deeply into the Russian and Ukrainian markets, promoting main exporting products to the countries. Besides, the Russia-Ukraine crisis still brings hopes for Vietnamese enterprises when foreign Western enterprises have left the vast market of Russia and Ukraine, leaving behind accessible market shares. Furthermore, Vietnamese products have a good chance to increase their penetration into the EU market, mainly in the field of agricultural products and food substitutes for the supply from Russia and Ukraine. There have been many successful Vietnamese entrepreneurs who have come back from Ukraine or Russia to do businesses in Vietnam. Now, they have their advantages in dealing with the turbulent markets that they have years of understanding.

In tourism, Vietnam has the advantage to attract Russian tourists in the upcoming seasons when the banks, especially Vietnam-Russia Bank has accepted Russia's MIR payment card, while other popular payment cards like Visa and Mastercard are not being authorized due to the influence of geopolitical tensions.

The Russia-Ukraine tension has negatively affected those who provide oil and gas services by leasing their vehicles in Western countries with the final destination of Russia. Although the conflict has caused price rises, the increase in world oil prices also benefits Vietnam's oil and gas industry. The revenue of the Vietnam Oil and Gas Group has exceeded 34% of the plan, the budget payment has exceeded the plan by 52% in 2022, along with the increase in tax and fee revenue from petroleum, and finished petroleum products for domestic consumption (Pham T. Thanh Binh, Vu T. Son, 2022).

References

1. A. Baykov, V. A. Gnevasheva. (2020). Econometric Estimates of Russia's Turn to the East. *Vestnik MGIMO-Universiteta*, 13(6), 175 – 207. doi:<https://doi.org/10.24833/2071-8160-2020-6-75-175-207>

2. Andrej A. Sushentsov, Nikolaj Y. Silaev. (2018). Possible scenarios for the Ukrainian crisis. *Vestnik RUDN International Relations*, 18(1), 107 - 123. doi:<https://doi.org/10.22363/2313-0660-2018-18-1-107-123>
3. Andrej R. Ermakov et al. (2020). The consequences of the degradation of Russian-Ukrainian relations on the Russian economy. *Economic Consultant*, 28(4), 52 - 62.
4. Andriy Kudryachenko, Yevhen Prypik. (2020). Vietnam's foreign policy and its Ukrainian aspect in the context of the historical and political processes of modern time. *Cxið*, 166(2), 35 - 41. doi:[https://doi.org/10.21847/1728-9343.2020.2\(166\).201901](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2020.2(166).201901)
- A. Anikin et al. (2020). Foreign trade of Russia and Vietnam: modern trends and prospects of development. *Управление*, 8(4), 31 - 41. doi:<https://doi.org/10.26425/2309-3633-2020-8-4-31-41>
5. Beata Ociepka, Justyna Arendarska. (2021). Cultural Diplomacy as a Network and Networking in International Relations: The Case of Cultural Diplomacy in Russia. *SAGE Open*, 11. doi:<https://doi.org/10.1177/21582440211054119>
6. Cristian Nitoiu. (2016). Towards conflict or cooperation? The Ukraine. *Southeast European and Black Sea Studies*. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/14683857.2016.1193305>
7. Ebru Orhan. (2022). The Effects of the Russia - Ukraine War on Global Trade. *Journal of International Trade, Logistics and Law*, 8(1), 141 - 146. Retrieved from <http://jital.org/index.php/jital/article/view/277>
8. GSO VN. (2021). *Statiscal Yearbook of Vietnam*. Hanoi: Statistical Publishing House.
9. JPMorgan. (2022, 06 07). *Economic trends to watch in the second half of 2022*. Retrieved from JPMorgan Chase: <https://www.jpmorgan.com/commercial-banking/insights/economic-trends>
10. Kazimierz Pierzchała. (2019). Information Warfare Between Russia and Ukraine: A Cause of War for the West? *Polish Political Science Yearbook*, 48(1), 103 - 111. doi:<https://doi.org/10.15804/ppsy2019106>
11. Magdalena B. Leichtova. (2016). Why Crimea was Always Ours: Legitimacy Building in Russia in the Wake of the Crisis in Ukraine and the Annexation of Crimea. *Russian Politics*, 1. doi:10.1163/2451-8921-00103004
12. Mariusz Baranowski. (2022). Welfare over Warfare? Russia's War on Ukraine through the Prism of Europe's Energy Security. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 12(5). doi:<https://doi.org/10.32479/ijeep.13415>
13. Mark R. Beissinger. (2013). The Semblance of Democratic Revolution: Coalitions in Ukraine's Orange Revolution. *American Political Science Review*, 107, 1 - 19. doi:10.1017/S0003055413000294

14. Maxim Korneyev et al. (2022). Business marketing activities in Ukraine during wartime. *Innovative Marketing*, 18(3), 48 – 58. doi:[https://doi.org/10.21511/im.18\(3\).2022.05](https://doi.org/10.21511/im.18(3).2022.05)
15. Minh Phong. (2022, 04 27). *Sức sống và triển vọng kinh tế Việt Nam 2022*. Retrieved from Banking Review: <https://tapchinganhang.gov.vn/suc-song-va-trien-vong-kinh-te-viet-nam-2022.htm>
16. MOIT VN. (2021). *Báo cáo xuất nhập khẩu Việt Nam 2020*. Hanoi: Cong Thuong Publishing House.
17. Pham T. Thanh Binh, Vu T. Son. (2022, 04 29). *Kinh tế Việt Nam với ảnh hưởng xung đột Nga - Ukraine*. Retrieved from Banking Review: <https://tapchinganhang.gov.vn/kinh-te-viet-nam-voi-anh-huong-xung-dot-nga-ukraine.htm>
18. Sarah Lain. (2016). Roots of Russia's War in Ukraine. *The RUSI Journal*, 161. doi:10.1080/03071847.2016.1253385
19. T. V. Zonova, A. Giannotti. (2020). Russia and the West: Contradictory Dialogue. *Vestnik MGIMO-Universiteta*, 13(1), 23 – 38. doi:<https://doi.org/10.24833/2071-8160-2020-1-70-23-38>
20. Taras Kuzio. (2018). Euromaidan revolution, Crimea and Russia–Ukraine war: why it is time for a review of Ukrainian–Russian studies. *Eurasian Geography and Economics*, 1 - 25. doi:<https://doi.org/10.1080/15387216.2019.1571428>
21. Vu Huyen Trang. (2022, 09 14). *Kinh tế vĩ mô Việt Nam 8 tháng đầu năm 2022 và một số khuyến nghị về giải pháp điều hành vượt qua khó khăn, thách thức*. Retrieved from Banking Review: <https://tapchinganhang.gov.vn/kinh-te-vi-mo-viet-nam-8-thang-dau-nam-2022-va-mot-so-khuyen-nghi-ve-giai-phap-dieu-hanh-vuot-qua-kh.htm>
22. Yu. A. Nikolaichik, V. E. Sobolev. (2019). Export of foundry and metallurgical products from Belarus, Russia and Ukraine to the European Union. *Lit'ë i Metallurgiâ*(4), 165 – 172. doi:<https://doi.org/10.21122/1683-6065-2018-4-165-172>
23. Zahra Shams Esfandabadi et al. (2022). The imbalance of food and biofuel markets amid Ukraine-Russia crisis: A systems thinking perspective. *Biofuel Research Journal*, 9(2), 1640 – 1647. doi:<https://doi.org/10.18331/BRJ2022.9.2.5>

GLOBAL ECONOMY DURING THE WAR IN UKRAINE

The acute humanitarian crisis caused by Russia's invasion of Ukraine. It is estimated that more than 12 million people have become displaced, and more than 13 million people are in need of urgent humanitarian assistance. Ukraine's economy is collapsing, and the acute trauma inflicted on the population will have lasting consequences. The war in Ukraine has halted the global response to the COVID-19 pandemic and the global economic recovery. Prior to the invasion, the world was focused on the medical and economic challenges caused by the pandemic: to reverse serious human losses and support the global economy in an uneven recovery characterized by persistent supply bottlenecks; withdrawal of political support; and rising inflation, including on food and energy. The war has already had an immediate global negative impact, especially through commodity markets. The short-term global economic outlook is worsening because of the war [1].

Moreover, since Russia and Ukraine are major exporters of commodities that are upstream in many global value chains, shortages in these commodities are seriously impacting a wide range of industries around the world, including food, construction, petrochemicals, and transportation.

The effects of the war in Ukraine are felt not only in the region but throughout the world due to the significant contribution of the region to food and energy supplies. As for food, there are production and export problems: they are associated with reduced availability and rising prices. Food (and energy) import bills are already at record highs and it seems inevitable that they will continue to rise. This will have wide-ranging consequences that will have further consequences, but the consequences will be especially severe for the poorer and more vulnerable segments of the population. Many food producers do not have access to the agricultural inputs they need, so the impact of the current market turmoil could be felt until 2023.

Apart from this rise in food prices, which affects all net food importing countries, some countries are also directly affected by dependence on wheat imports from Russia and Ukraine. Wheat and corn prices have been very volatile since the start of the war, but are still 30% above their level at the start of the year [2].

Ukraine's economy is currently projected to shrink by 35% this year, although the economic activity is suffering from the destruction of productive

capacity, damage to agricultural land, and reduced labor supply as huge numbers of people have been displaced. Reconstruction and reconstruction need in the social, manufacturing, and infrastructure sectors are at least \$349 billion, more than 1.5 times the size of Ukraine's pre-war economy in 2021, according to the latest World Bank estimates.

In addition, the impact of the energy crisis is considered. Although global prices for oil, gas, and coal have been more or less reasonable since the beginning of 2021, they skyrocketed after the Russian invasion of Ukraine, causing inflation to reach levels not seen in decades in the region. This unprecedented crisis has implications for both consumers and governments by limiting financial inclusion; sustainable performance; and household welfare.

Countries with medium to high dependence on imported natural gas for heating (accounting for 30% of energy demand), industry or electricity, and countries with close links to EU energy markets are most affected. These countries should prepare for gas shortages and develop contingency plans to mitigate the worst impacts on households and businesses, including energy savings, energy efficiency improvements, and implementation of quota/rationing plans.

In addition to global spillovers, countries with direct trade, tourism and financial risks will feel additional pressure. Economies dependent on oil imports will face larger budget and trade deficits and increased inflationary pressures, although some exporters, such as those in the Middle East and Africa, could benefit from higher prices.

A sharper rise in food and fuel prices could increase the risk of unrest in some regions, from sub-Saharan Africa and Latin America to the Caucasus and Central Asia, while food insecurity is likely to increase further in parts of Africa and the Middle East. These reverberations are difficult to measure.

Unprecedented sanctions against Russia will hurt financial intermediation and trade, which will inevitably lead to a deep recession in this country. The depreciation of the ruble fuels inflation, further reducing the standard of living of the population [3].

Sanctions that isolate Russia are a shock to the global economy. The IMF forecasts that global economic growth will slow from 6.1% in 2021 to 3.6% in 2022, but it is difficult to assess the effect of sanctions separate from other contemporaneous factors, including the war or COVID-19-related supply disruptions in China.

Within the coalition imposing sanctions, the EU has been Russia's strongest economic partner and faces the greatest potential economic disruption. Europe remains heavily dependent on energy imports from Russia, especially natural gas, and current EU sanctions on Russia include certain energy-related exemptions. The EU is considering new sanctions on Russian

oil imports, but Germany, in particular, is reluctant to implement a full energy embargo, including on natural gas, which could reduce German GDP this year by 0.5% to 2.5%, according to most estimates. (By comparison, Ukraine's finance minister predicts that its GDP will contract by 40% in 2022.) Efforts to diversify energy sources are underway but will take time.

The sanctions on Russia are multilateral but not global, and Russia may seek deeper economic relationships with countries outside the sanctions coalition, including Brazil, China, Mexico, Saudi Arabia, and the United Arab Emirates, among others. It is unclear whether Russia will be able to circumvent obstacles to cross-border payments created by the sanctions, or whether countries outside the sanctions coalition are willing to risk potential fallout with the United States, the EU, and others by increasing economic engagement with Russia [4].

European governments may also face financial pressure from additional spending on energy security and defense [5].

The consequences of Russia's war with Ukraine have already shocked not only these countries, but the region and the whole world, and point to the importance of a global security network and regional organization.

References

1. Implications of the War in Ukraine for the Global Economy. World Bank. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/5d903e848db1d1b83e0ec8f744e55570-0350012021/related/Implications-of-the-War-in-Ukraine-for-the-Global-Economy.pdf>
2. Food in more detail. UN. URL: <https://news.un.org/pages/wp-content/uploads/2022/04/UN-GCRG-Brief-1.pdf>
3. Russian Invasion of Ukraine Impedes Post-Pandemic Economic Recovery in Emerging Europe and Central Asia. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/10/04/russian-invasion-of-ukraine-impedes-post-pandemic-economic-recovery-in-emerging-europe-and-central-asia>
4. Impact on the Structure of the Global Economy. Congress. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12092>
5. How War in Ukraine Is Reverberating Across World's Regions. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/03/15/blog-how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions-031522>

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Politology, Associate Professor

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КАНАДІ

XXI століття – вік високих технологій та цифрового розвитку майже усіх країн світу. Зараз, високотехнологічні галузі відіграють одну із найважливіших ролей в усіх економічних та промислових секторах. До високих технологій відноситься такі галузі як: інформаційні технології, програмування, нанотехнології, атомна енергетика, штучний інтелект тощо. Інвестування країн у цифрові та високі технології насамперед передбачає покращення роботи та підвищення продуктивності. У 2020 р., це стало особливо важливим, роль ІТ технологій в період пандемії стала важливою для підтримки віддаленої роботи, онлайн навчання, телемедицини та електронної комерції, що підвищило необхідність у впровадженні технологій в усіх галузях економіки.

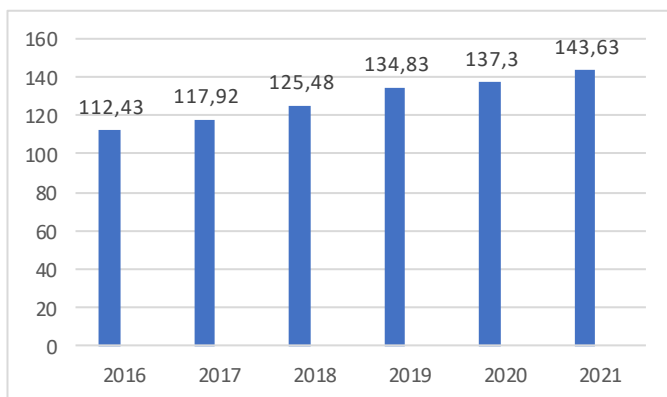
Ще до COVID-19 пандемії Канада не була на шляху до перспективного майбутнього, де всі канадці мають можливість брати участь і розвиватися. На нашу думку, для покращення продуктивності потрібно збільшувати інвестиції, зосереджуючись на цифровому фокусі. Станом на 2020 р., рівень загальних інвестицій Канади у бізнес невисокий серед розвинутих країн світу, але наздоганяючи її глобальні аналоги, Канада має величезний вплив. Заохочуючи інвестиції в інновації, інтелектуальну власність та інфраструктуру, Канада могла б збільшити капітал більш ніж на 230 мільярдів доларів, що зробить країну глобальнішою і більш конкурентоспроможною. Зокрема, зростання інвестицій у цифрову інфраструктуру може дозволити всім особам і бізнесу конкурувати у цифровому форматі незалежно від того, де вони розташовані. Формування робочої сили, готової до майбутнього, також допоможе Канаді збільшити її продуктивність.

Стабільна цифрова інфраструктура є важливою складовою інноваційної економіки XXI століття, пандемія посилила потребу в надійному підключенню. Канадська громадськість і приватні інвестиції були ефективними, але повільне розгортання мережі 5G нового покоління перешкоджали цьому. Підключенню в Канаді наразі перешкоджає висока вартість Інтернет обслуговування, а сьогодні менше половини канадців, які проживають у сільській місцевості, та корінні громади не мають доступ до швидкого та доступного Інтернет-сервісу. Наприклад, навіть до пандемії, канадські підприємства відставали від своїх глобальних партнерів з інвестування в програмне забезпечення зі значним відривом

(вони відстають від своїх однолітків у США, зокрема, на 5,2 відсотка) [1]. У 2020 р. потужне зростання дистанційної роботи, електронного навчання, телемедицини та електронної комерції прискорило впровадження технологій в усіх секторах економіки.

Цифрова галузь показала більшу стійкість, ніж інші канадські промисловості, при швидкому зростанні коронавірусної кризи. Приплив інвестиції в технології для підтримки нової віртуальної економіки створює можливості та викликає швидке зростання галузі. Сектор інформаційних та комунікаційних технологій робить значний внесок у ВВП Канади. У 2021 р. ВВП сектора становив 143,63 мільярда канадських доларів, що становить 5,3% національного ВВП. У той час як більшість підсекторів інформаційних та комунікаційних технологій зазнали позитивного зростання в 2021 р., оптова торгівля ІКТ скоротила виробництво на 1,4%. Виробництво ІКТ зафіксувало найбільше зростання – на 14,4%. Водночас програмне забезпечення та комп'ютерні послуги зросли на 8,1%, а послуги зв'язку – на 0,6% [2]. Рис. 1 демонструє зростання ВВП в інформаційно-комунікаційному секторі протягом останніх 6 років (CAD\$).

Рис. 1. Зростання ВВП в інформаційно комунікаційного сектору за роками, з 2016 по 2021 р. (CAD\$) [2]

Кваліфікована робоча сила, освітні заклади світового рівня та відкрита імміграційна система дають Канаді перевагу в глобальній гонці за талантами. Але Канада не єдина країна, яка бореться зі старінням населення. Інші країни також шукають висококваліфікованих іммігрантів, щоб побудувати свою чисту та засновану на знаннях економіку.

Міжнародні фірми використовують нові варіанти віддаленої роботи для залучення міжнародних технічних талантів. Amazon, Google, Microsoft і Netflix планують агресивно набирати працівників у Канаді цього року. І хоча канадці-резиденти, які отримують заробітну плату в Силіконовій долині, можуть бути корисними для місцевої економіки, це також може стати обмежувачем зростання для канадських фірм, якщо вони не можуть конкурувати на міжнародному ринку кваліфікованої праці.

Спеціалісти з ІТ технологій у Канаді отримують також непогану зарплатну плату. Середня зарплата канадського ІТ-фахівця — 77 000 С\$. Але кращі спеціалісти отримують набагато більшу зарплатну плату. Також потрібно враховувати те, що рівень зарплатної плати залежить від міста.

Роблячи висновки, можна сказати, що цифрова галузь характеризується високими інвестиціями в людський капітал. Заробітна плата є найбільшими витратами для технологічних компаній. Потреба у високоосвічених працівниках з високими спеціалізаціями викликала гостру конкуренцію для талантів у цій галузі. Канадські технологічні фірми, які шукають клієнтів і таланти в усьому світі вийдуть із кризи з конкурентною перевагою. Розвиток віддаленої та гібридної роботи, можливості та інвестиції у співробітників, висококваліфікована освіта Канади допоможе фірмам йти в ногу з інноваціями та збільшувати попит. А сучасні моделі видаленої роботи допоможуть країні вирішити проблему нестачі робочої сили, викликані пандемією. То ж на нашу думку, у Канаді є всі перспективи для подальшого розвитку цифрових технологій. Є підстави прогнозувати, що з розвитком технологічних інновацій у цій сфері, навіть після закінчення пандемії деякі підприємства можуть залишитися працювати в видаленому режимі і надалі.

Список використаних джерел

1. OECD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/> - Загол. з екрану. – Мова англ.
2. Government of Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.canada.ca/en/government/system/digital-government/government-canada-digital-operations-strategic-plans/canada-digital-ambition.html> - Загол. з екрану. – Мова англ.

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

«ВАЛЮТНИЙ ДЕМПІНГ»: ЯК ПРАЦЮЄ ТА КОМУ ВИГІДНИЙ, СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ

Тема валютного демпінгу, переоціненості та недооціненості національної валюти є вельми цікавою та актуальною, адже досі вона не дуже добре досліджена науковцями. Тому важливо розібратися з поняттям демпінгу, як це працює на валютному ринку, кому дає переваги, а кому завдає шкоду та чи можна вважати Україну державою, яка займається «валютним демпінгом», тільки через те, що її валюта є недооціненою.

Термін «демпінг» передбачає збут товарів на такому рівні цін, який є нижчим за ринкові ціни, або навіть нижче собівартості. Демпінг вважається негативним явищем, адже це заважає справедливій конкуренції між продавцями, тому в багатьох країнах існують обмеження, штрафи та санкції, які застосовують до суб'єктів, які використовують демпінг (зокрема антидемпінгові мита).

«Валютним демпінгом» часто називають ситуацію, коли курс національної валюти свідомо занижується, тобто існує недооцінка валюти. Але навіщо це може бути потрібно державі, адже коли курс по відношенню до інших валют низький, населення зазвичай незадоволене. Справа в тому, що завдяки знецінюванню валюти, експорт товарів з цієї держави стає більш конкурентоспроможним, адже тепер країна може експортувати товари за цінами нижче, ніж були до знецінювання. Наприклад, курс долара до гривні дорівнює 25 грн., тоді за постачання товарів на суму \$1 млн. експортер у перерахунку отримає 25 млн. грн. Якщо підвищити курс долара до гривні до 35 грн., то експортер за той же товар проданий на міжнародному ринку отримає в перерахунку вже 35 млн. грн. Або експортер може знизити ціну на товар і продати його дешевше, щоб отримати той же прибуток у гривневому еквіваленті. У цьому випадку такі товари стають більш привабливими для споживачів з міжнародних ринків. Одночасно з цим імпорт товарів до держави, яка знецінює свою валюту, стає дорожчим, а отже менш вигідним, що послаблює конкуренцію для внутрішніх виробників. Від «валютного демпінгу» виграють експортери та внутрішні виробники, а от споживачі змушені платити за імпортовані товари більше.

Ступінь недооціненості валюти можна вирахувати завдяки паритету купівельної спроможності (ПКС). Одним з основних варіантів використання ПКС в економіці є обрахування природного значення

курсу двох валют, з урахуванням купівельної спроможності валют щодо базового кошику товарів та послуг. Майже завжди природний курс відрізняється від реального обмінного курсу.

Одним з найвідоміших прикладів використання теорії ПКС є Індекс Біг Мака від журналу «The Economist». Сенс цього індексу полягає в тому, щоб порівняти ціни на Біг Мак від компанії «McDonald`s» у різних країнах світу, з урахуванням курсу національної валюти. Незважаючи на те, що цей індекс не є офіційним способом обрахування ПКС, на нашу думку, це чудовий варіант для аналізу недооціненності або переоціненності валют. Адже «McDonald`s» є в багатьох країнах світу, а до складу Біг Маку входять основні продовольчі компоненти, такі як овочі, м'ясо, хліб, тощо.

Розглянемо Індекс Біг Маку в січні 2022 р. В Україні Біг Мак тоді коштував 69 гривні, а в США - \$5,04. Якщо спиратися на цей індекс, це означає, що валютний курс долара до гривні повинен бути 13,69, а фактично обмінний курс був 28,37. Тобто гривня на 51,7% недооцінена по відношенню до долара. Гривня була однією з найбільш недооцінених валют в світі, після російського рубля, турецької ліри, індонезійського рупія, малайзійського рингіту та румунського лея [1].

На перший погляд такий високий рівень недооціненності валюти дає підстави торговельним партнерам звинувачувати Україну в «валютному демпінгу». Проте це не зовсім так, адже більшість країн світу мають недооціненні валюти в тому чи іншому ступені, лише одиниці є переоціненими по відношенню до долара. Тому для того, щоб зрозуміти, чи можуть держави-партнери мати претензії до України, важливо порівняти значення Індексу Біг Маку саме з цими країнами.

Розглянемо найбільших торговельних партнерів за 2021 р. [2]. В 2021 р. найбільше товарів з України експортувалося до Китаю (8 млрд дол.), Польщі (5,23 млрд дол.), Туреччини (4,14 млрд дол.), Італії (3,47 млрд дол.) та російської федерації (3,41 млрд дол.). До топ-5 країн, з яких імпортували належать: Китай (10,97 млрд дол.), Німеччина (6,28 млрд дол.), російська федерація (6,08 млрд дол.), Польща (4,96 млрд дол.) та Білорусь (4,82 млрд дол.) [2].

Для нашого аналізу важливими є саме торговельні партнери до яких Україна експортує продукцію, адже саме ці ринки теоретично можуть страждати від «валютного демпінгу». Тому розглянемо, який Індекс Біг Маку у січні 2022 р. мали ці країни. Китайський юань був недооцінений на 23,9%; польський злотий – на 31,8%; турецька ліра – на 63%; євро – на 1,7% (Італія входить до євросони), а російський рубль – на 65,4% [1].

Як можна побачити з цих результатів, всі країни в різному ступені мають недооціненність валюти: тільки для Італії курс євро за Індексом Біг

Мака майже збігається з фактичним обмінним курсом. Польща та Китай мають вдвічі менші показники, ніж Україна, але також доволі високий результат. Валюти Туреччини та росії взагалі мають ще вищу недооціненість. Отже Україна зі своїми основними партнерами має приблизно схожу ситуацію з «валютним демпінгом», тому будь-які закиди щодо порушень з боку України, на нашу думку, є безпідставними.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.economist.com/big-mac-index> - вільний. Мова англ.

2. Офіційний сайт Держстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua/express/expr2022/02/14.pdf> - вільний. Мова укр.

Науковий керівник: А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор

О. Басіч

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ: ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ, ПЕРЕВАГИ ЧЛЕНСТВА ТА НАСЛІДКИ ВСТУПУ УКРАЇНИ

Глобалізаційні процеси збільшують економічну активність між державами, тому зовсім не дивно, що в середині минулого століття виникла потреба в організації, яка зможе спрощувати процедури торговельних відносин та здійснювати контроль за виконанням домовленостей між державами. Такою організацією стала Світова організація торгівлі (СОТ), яка розпочала свою діяльність 1 січня 1995 року [1]. Україна не одразу стала членом СОТ, а пройшла досить довгий шлях необхідних трансформацій для того, щоб стати повноправним членом. На нашу думку, щоб дослідити наслідки вступу України до СОТ, важливо розглянути навіщо це було Україні та який шлях був пройдений, які передумови створення організації, переваги членства тощо.

Передумови створення СОТ беруть початок ще з часів закінчення Другої Світової Війни. Саме тоді, у 1945 році, США запропонувало заснувати Міжнародну торговельну організацію (МТО), але через деякі протиріччя між країнами організація так і не була створена. Натомість у 1947 році була підписана Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) між 23 країнами (згодом кількість країн-учасників невпинно зростала), в ній було зафіксоване зниження тарифів на більш ніж 45 тисяч позицій. Обмеження тарифів сприяло розвитку міжнародної торгівлі, проте

значним недоліком ГАТТ була відсутність організації, яка контролювала б виконання зобов'язань між державами. Надалі угода розвивалася в рамках 8 раундів переговорів між країнами щодо розширення тарифних поступок та збільшення кількості країн. Останній восьмий раунд, який називався «Уругвайським раундом», був проведений з 1986 по 1994 роки. Результатом стало створення СОТ в 1994 році на основі цієї угоди.

Україна за часів Радянського Союзу входила до Ради економічної взаємодопомоги (організація, схожа за цілями на ГАТТ, для країн учасниць Варшавського пакту), але одразу після отримання незалежності визначила приєднання до СОТ як один з головних пріоритетів зовнішньоекономічної політики держави. Тому постає питання, які саме переваги так зацікавили Україну.

Членство у СОТ має дуже широкий спектр переваг, які отримує країна. По-перше, це єдина міжнародна економічна організація, яка встановлює загальні правила діяльності для країн у міжнародній торгівлі. По-друге, до її складу входять більше 160 країн-членів, які формують 98% всієї світової торгівлі [2].

Ці фактори призводять до зниження торговельних бар'єрів, більшої економічної інтеграції країн та підвищення конкуренції. Як наслідок, знижуються ціни на товари та зменшується загальна вартість життя звичайного споживача, який завдяки діяльності СОТ має змогу купити дешевші імпорتنі товари. У свою чергу, конкуренція стимулює власних виробників знижувати ціни та підвищувати якість товарів, за рахунок закупівлі імпортного обладнання, яке стає дешевше.

Для економіки країни участь у такій організації створює підґрунтя для впровадження змін у законодавчій системі та боротьби з корупцією, що приваблює інвестиційний капітал до країни. СОТ забезпечує рівність країн у переговорах та дає однакові права всім країнами, зменшуючи тиск великих держав. Завдяки СОТ Україна має можливість вирішувати суперечки, які виникають у процесі міжнародної торгівлі [3].

Торговельні суперечки між державами виникають тоді, коли одна зі сторін порушує торговельну угоду. Таким порушенням можуть вважатися прямі дії влади держави, окремих органів держави, або навіть недержавних органів. Наприклад, введення додаткових перевірок для імпортних або експортних товарів, які не зазначені в угодах СОТ, вважається порушенням рівних умов. Тому, якщо існують якісь порушення, держава має право запустити процес вирішення спорів. Система вирішення суперечок між країнами була детально продумана, тому підписання договорів у рамках СОТ додає впевненості у тому, що умови угоди будуть виконані.

Україна свій шлях до вступу до ГАТТ/СОТ розпочала 17 грудня 1993 року, коли було створено Робочу групу, яка зайнялася розглядом можливості приєднання України до лав організації. 28 червня 1994 року Робоча група отримала Меморандум про зовнішньоторговельний режим України на розгляд. З того часу раз на рік проводилися офіційні зустрічі Робочої групи, а з 1997 року Україна розпочала переговори з країнами-членами, які входили до складу групи. Загалом учасників Робочої групи було 49 (ЄС вважався за одного учасника). З 2003 по 2006 роки було досягнуто домовленостей та підписані протоколи з 35 країнами. Протягом 2005-2007 років було вирішено низку проблемних питань, які заважали вступу до СОТ. Остання проблема була вирішена 16 січня 2008 року, коли Україна досягла консенсусу з ЄС щодо експортних мит. Чотирнадцять років тривали перемовини, протягом яких Верховна Рада України прийняла більше 50 законів, щоб українське законодавство відповідало вимогам СОТ.

5 лютого 2008 року Генеральна Рада СОТ ухвалила рішення про приєднання України до Угоди про заснування Світової організації торгівлі. Цього ж дня Віктор Ющенко, як голова держави на той момент, підписав угоду про вступ України до СОТ. 10 квітня цього ж року Верховна Рада України ратифікувала цю угоду. 16 травня 2008 року Україна офіційно стала учасником Світової організації торгівлі [4].

Після такого кроку відбулася диверсифікація ринків збуту української продукції. Україна почала зменшувати постачання товарів на так званий ринок СНД, замість цього почав активно збільшуватися експорт до Африки та Азії. Окрім цього, вступ до СОТ дав поштовх експорту з аграрного сектору України. З моменту підписання частка аграрної продукції в загальному експорті товарів зростає з 17% у 2008 році до 38% у 2020 році [5]. Але важко назвати це досягненням, адже експортуючи сировину, Україна втрачає потенційний прибуток на вже готових товарах. Багато хто вважає Україну сировинним придатком для держав з потужною економікою. Однак, це відбувається більше через те, що Україна немає своєї власної стратегії розвитку, ніж через вступ до СОТ. Проте після перемоги у війні з росією Україна матиме шанс втілити нову стратегію для побудови технологічної економіки, а членство у СОТ буде тільки сприяти цьому процесу.

Україна вже більше 13 років активно використовує всі переваги, які були наведені вище, від членства у СОТ, відстоюючи права українського виробництва. Було укладено багато договорів щодо експорту, тим самим показавши, що українські товари є конкурентоспроможними. Також Україна отримала надійний майданчик для вирішення суперечок з

торговими партнерами. За останні роки Україні вдалося поліпшити свою репутацію як надійного торговельного партнера.

Світова організація торгівлі була створена майже 28 років тому і за цей час можна з впевненістю заявити, що створення СОТ значно полегшило торгівлю між країнами та позитивно вплинуло на світову економічну інтеграцію. Україні членство у СОТ надало можливість поглибити співпрацю з багатьма країнами світу та збільшити інтеграцію у світове господарство.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text - вільний. Мова укр.
2. Офіційний сайт Світової організації торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm - вільний. Мова англ.
3. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_019#Text - вільний. Мова укр.
4. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_049#Text - вільний. Мова укр.
5. Офіційний сайт Українського інституту майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uifuture.org/publications/30-rokiv-nezalezhnosti-ukrayiny-ekonomichni-pidsumky/?fbclid=IwAR2PgarcKUWUmG5KQvhGTR9mHkAbm2odfg_jhW4sdlSWhANVoUC3YnujKIY - вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

М. Беркут
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах розвитку процесів глобалізації світової економіки підвищуються вимоги для збереження конкурентоспроможності підприємств у наслідок збільшення ролі міжнародного ринку товарів та

послуг. Зміни у світовій економіці пов'язані у першу чергу з прискоренням науково-технічного прогресу, що спрощує діяльність на міжнародному рівні: спрощує логістику, створює нові можливості для ефективного менеджменту, маркетингу і т. д. незважаючи на складності, які виникають у зв'язку з різноманіттям юридичних, культурних та інших особливостей окремих регіонів та країн.

Транснаціональні корпорації завдяки масштабам своєї діяльності мають спроможність активно інвестувати у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, організувати окремі напрямки своєї діяльності у різних регіонах максимізуючи, таким чином, використання матеріальних та нематеріальних ресурсів. Для оптимізації використання цих переваг необхідна розробка стратегії, яка буде враховувати інтеграцію окремих підрозділів корпорації та буде враховувати економічні, правові, соціальні і культурні особливості свого місцезнаходження та вплив таких чинників та корпорацію у цілому [1].

Транснаціональний маркетинг потребує збереження тонкого балансу між потребою у диференціюванні стратегій для кращого узгодження з особливостями національних ринків та використанням переваг від стандартизації продукту і операційної діяльності підприємства. При такому стратегічному підході прийняття рішень може бути централізованим, щоб пропонувати стандартизовані продукти та послуги через національні кордони без шкоди для зовнішньої гнучкості, що дозволяє адаптувати продукти та послуги до місцевих вимог. Транснаціональний маркетинг можна визначити як розуміння і задоволення потреб та бажань клієнтів в окремих країнах, а також у транснаціональному контексті за допомогою синергії, що виникає за рахунок виходу за межі національних кордонів, та передачі досвіду і переваг, що поділяються між ринками, на яких корпорація працює. Цілком можливо, що фірма може розосередити свій персонал по багатьох країнах, мати виробничі потужності в кількох країнах і більшу частину продажів, зареєстрованих у багатьох країнах, застосовуючи при цьому стандартизовану маркетингову стратегію. Однак потреба у транснаціональній маркетинговій стратегії виникає через те, що транснаціональні проблеми не можуть бути вирішені лише національними командами та національними поглядами [2].

Стратегії виходу на іноземний ринок включають експортні фірми, контрейлерний експорт, франчайзинг, філії, ліцензування, дочірні компанії. Кожна із цих стратегій має свої особливості. Етап розвитку ринку через експортну фірму, контрейлерний експорт чи франчайзинг вимагатиме з'ясування того, наскільки високий попит на продукт і чи може виникнути будь-яка конкуренція зараз чи найближчим часом. Філії,

дистриб'ютори та ліцензіати є дуже ефективними засобами просування продукту на зовнішньому ринку, оскільки вони, як правило, мають великі обсяги інформації і можуть ефективніше встановити ступінь популярності продукту. Відкриття філій іноземною материнською компанією є найбільш привабливим способом просування продукції в іноземних юрисдикціях, поточна практика в більшості країн припускає, що, за винятком сфери фінансів, вихід на такі ринки набагато простіше у формі дочірньої компанії, зокрема, придбання існуючої компанії в країні.

У процесі визначення стратегій слід звертати увагу на різні фактори, а саме: ринкові можливості, товарну політику маркетолога, ціноутворення, умови кредиту, канали збуту, доступність маркетингової інформації, культурне та економічне середовище, структура зв'язків між материнською компанією та її агентами, будь то філії або дочірні компанії в іноземній юрисдикції, а також можливості компанії у проведенні дослідницької діяльності. Щоб мати можливість визначити стратегії, необхідно підготувати профіль країни, який повинен включати вивчення різних ризиків, економічних, політичних, культурних, ступінь конкуренції зсередини та зовні, характер зростання населення, рівень смертності, споживчий попит і т. д. Юридичні аспекти транснаціональної маркетингової політики в першу чергу включають розгляд факторів, що включають оподаткування, тарифи, політику щодо брендів. Залежно від того, чи корпорація займатиметься прямими продажами або продажами через свої дочірні підприємства, які виробляють продукцію на місці для штаб-квартири, стратегії транснаціонального маркетингу мають бути різними. У разі розробки та/або виробництва продуктів через дочірню компанію в країні, що приймає, більшість аспектів діяльності, включаючи розподіл і наймання персоналу, зазвичай регулюються місцевим законодавством [3].

Транснаціональна корпорація або будь-який продавець не повинні робити жодних спроб змінити культуру споживання в суспільстві, якщо тільки жителі цього добровільно не домагаються. Відмінності політичної ідеології та економічної філософії часто становлять основу конфлікту інтересів. Продаж неякісної продукції країні минулого породжує конфлікти у майбутньому. У цій ситуації важливого значення набуває питання ділової етики. Продавцю стає дуже складно виправити своє становище у майбутньому.

Перед тим, як вийти на закордонний ринок, необхідно зібрати інформацію, щоб мати можливість підготувати профіль країни. Для підготовки профілю країни потрібна така інформація: темпи зростання населення, ВВП, стан платіжного балансу за певний період, споживчі звички, ринок капіталу та характер імпортової і експортної торгівлі, що

підтримуються країною. Необхідно визначити різні сектори економіки та вивчити моделі зростання. Слід провести дослідження конкретного сектора щодо продукту. Вивчити тарифні та нетарифні бар'єри, включаючи ліцензії, кількісні обмеження, певні стандарти товарів та інші урядові ухвали, які можуть мати обмежувальний ефект на продукт.

До основних проблем виходу на новий національний ринок можна віднести: великий обсяг капіталу, необхідний для розширення в іншу країну, куди входять усі необхідні капітальні вкладення, пов'язані з витратами на устанovu, такими як купівля або оренда приміщень, куди прибуде компанія, найм нового персоналу та т. д., необхідність отримання різних дозволів, пов'язаних з цією дією, і всіх необхідних юридичних процедур, через дозволи та юридичні процедури процес може бути досить повільним, все залежить від того, як буде вирішуватися ситуація, однак, як правило, для вибудовування нової структури взаємодій з державним апаратом потребує значної кількості часу, особливо у сферах медицини, харчування чи фінансів [4].

При визначенні ціни товару слід брати до уваги наступне: вартість виробництва, витрати на поширення та рекламу, етапи життєвого циклу продукту, вартість інших конкуруючих чи аналогічних продуктів, структуру попиту, витрати на зберігання.

При плануванні транснаціональних маркетингових стратегій необхідно враховувати інтереси та ділову політику країни, що приймає. Ефективна маркетингова стратегія транснаціональної корпорації передбачає таку конфігурацію, контроль та координацію глобального бізнесу, яка прагнучиме глобальної конкурентоспроможності, не жертвуючи місцевою/національною адаптацією.

Робота на транснаціональному рівні створює умови для формування значної гнучкості в умовах високої динаміки сучасного глобального ринку, дозволяє отримувати більш повну інформацію про переваги та потреби споживачів, що забезпечує умови для забезпечення прибутковості всього підприємства.

Визначення умов входу є невід'ємною частиною визначення стратегії маркетингу. На цьому етапі маркетолог повинен розглянути форму виходу на ринок, тобто шляхом прямих продажів, або шляхом представлення продукту через філії чи ліцензіатів, або шляхом створення філії чи дочірньої компанії. Кожна з цих альтернатив має серйозно розглядатися у світлі політичного клімату в країні, що приймає, і відносини країни, що приймає, до іноземного підприємства. Вхід у формі філії або дочірньої компанії знову ж таки залежить від різних факторів, таких як наявність місцевих ресурсів, а саме сировини, компетентної робочої сили, чи хоче країна запросити капіталомістку галузь або

трудомістку галузь та чи дозволить вона транснаціональній корпорації привозити сировину і робочу силу зі своєї країни тощо.

Список використаних джерел

1. Ze Ye, Abbas H., Hussain T., Jiao H. Analyzing the differentiation strategies of big companies competing with each other. *Strategic Management*. 2018. Vol. 23. Issue 3. p. 25–37

2. Шевченко Ю. І. Маркетингова стратегія ТНК – баланс глобального та локального. *Business Inform*. 2020. Vol. 10. p. 434–442.

3. Mariusz S. Marketing Program Standardization: The Experience of TNCs in Poland. *Eurasian Journal of Business and Management*. 2016. Vol. 4. Issue 1. p. 23-31.

4. Bulkot O. Pashchuk L. Managing economic effectiveness of marketing in transnational companies. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol. 3. No. 2. p. 18-24

Науковий керівник: С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор

D. Borovskyi

Alfred Nobel University, Dnipro

SHADOW ECONOMY OF UKRAINE

The shadow economy is a multi-dimensional, multi-faceted phenomenon, which inevitably accompanies formal economies throughout the world. In most countries, they are very actively trying to fight this, since this part of the business in no way benefits the state through taxes. However, on the other hand, everyone is aware that strong tax pressure does not allow small businesses to appear and develop. Therefore, this economic sector is not as tightly regulated by laws as it could be. Due to this, the shadow economy has become a very powerful and influential part of the economic situation of the country, and in some poorly developed countries it even reaches 30%. Of course, it is very difficult to get accurate information and figures on this topic, because as a rule, people and companies located in this economic sector do not in any way disseminate information about their turnover and income. Therefore, the assessment of the activity of the shadow economy can be considered as an economic fact and try to look at it from the side of publicly available statistics and the consequences to which it leads or may lead.

The shadow economy is the production, exchange, consumption and distribution of material goods and services that is hidden from the state and therefore cannot be controlled by it. Income from such businesses is

deliberately hidden and are not taxable. Today in Ukraine the shadow economy has received wide distribution in all spheres of economic activity and is the result of a systemic economic crisis. The reasons for the emergence of the shadow economy differ for different regions of the world, however, it is possible to single out the main groups of factors that contribute to the development of the shadow sector (Terziev, 2020). First, these are economic factors: high taxes (on profits, income tax, etc.), restructuring of business areas, imperfection of the privatization process, the crisis of the financial system and the impact its negative consequences on the economy, activities unregistered economic structures. It is also influenced by social factors: the low standard of living of the population, which contributes to the development of hidden economic activities, high unemployment rate (including informal or hidden) and orientation part of the population to receive income in any way, uneven distribution of gross domestic product. The legal factors are: imperfection of tax legislation, corruption of civil servants and law enforcement structures, the imperfection of the state mechanism for combating economic crime, insufficient activity of law enforcement structures to suppress illegal and criminal economic activities (Mishchuk et al., 2020). And finally, the prevalence of "shadow" activities is largely depending on the general state of the economy, the standard of living of the population and outgoing from the state of limitations. As one of the most significant growth drivers and activation of the shadow economy, most often determine the high-level taxation. However, its influence in each country has its own peculiarities. Thus, in the United States, the strongest impact on the development of the shadow sectors has high income tax rates, and in Ukraine income concealment is fuelled by high interest rates contributions to social security funds and high tax rates on additional cost (Terziev, 2020).

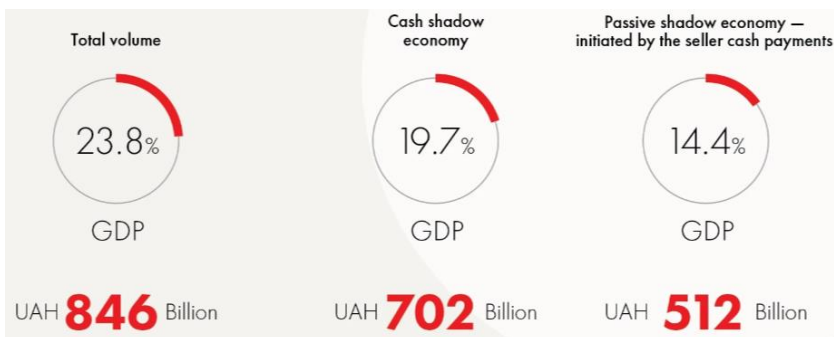
Most importantly, the shadow economy is directly tuned to making quick profits in the short term and does not contribute in any way to the strategic financial and economic development of the country. Entrepreneurs working outside the legal field cannot count on the legitimate protection of their interests. In addition, a corrupt judiciary is unable to protect the economic interests of citizens. Uncertainty, insecurity and total distrust lead to the fact that money does not work for the economy. The negative consequences of such a shadow economy are not only the shortfall in budget funds and, accordingly, the inability of the state to fulfil its social functions, but also a significant outflow of capital abroad. Money does not work for the economy of our state, but for the economy of other countries, where better conditions are created for them. In the same time, foreign investors treat our country with caution, referring it to a potentially dangerous for investing in countries with imperfect laws and non-transparent mechanisms. Three groups of subjects of shadow

economic activity can be identified. The first group includes the most criminal structural formations, which, by their activities, cause the appearance of shadow processes in the country. This also includes representatives of state authorities who sell positions, interests, and support bribery. The second group of subjects can incorporate entrepreneurs, bankers, industrialists and farmers, small and medium-sized businessmen who are forced to resort to shadow activities mainly because the costs of their activities are beyond the existing rules and laws and exceeds the corresponding benefits and incomes. The third group of subjects of shadow activity includes ordinary employees, engaged in informal employment.

The shadow sector of the economy exists in any country, regardless of the level of development of the national economy. However, in some countries the shadow economy is at a level that does not have significant impact on the economy (5-12% of GDP), and in others - has a significant negative impact on all socio-economic processes occurring in society (over 30% GDP). The second category of countries, unfortunately, belongs to Ukraine, the size of the shadow sector in the structure of the economy of which in 2020 is estimated at 31% of GDP, which is 2 percent more than in 2019. This is evidenced by the preliminary calculations of the Ministry of Economic Development. It is quite clear that such a size of the shadow sector creates obstacles to the implementation of an effective economic policy, the implementation of social programs and integration into the world community. A huge factor of shadowing, a threat to the national security of the state is deterioration of the quantitative and qualitative characteristics of the population due to illegal labor migration, the consequences of which are not yet fully understood in the national context (Tyshchuk et al., 2015). Through quarantine conditions the unemployment rate in Ukraine in the second quarter of 2020 increased by 1.3% -to 9.9% from 8.6% in the first quarter, as argues the State Statistics Service. The data of the monitoring carried out by the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada show that at least 5 million Ukrainian citizens are annually employed abroad. Considering that there are now 28 million people of working age in Ukraine, then it is obvious that almost every fifth economically active Ukrainian is abroad. Neither one of the European countries does not have such several labor migrants, whose work has become the main type of labor activity for citizens of Ukraine, the only opportunity to realize their own labor potential and get a decent income. In the process of studying the influence of the shadow economy on financial activity, we have proposed ways to de-shadow the country's economy: – increasing market regulation of the economy and carrying out anti-corruption reform (Terziev, 2020). Reform should be subject to authorities and regulations that contribute to excessive bureaucratization. Increasing the efficiency of the work of state bodies and

improving the legislative support for entrepreneurial activity will allow significantly reduce the incentives for shadow activities and improve the control of state shadow operations authorities;- the implementation of the tax reform should be aimed at implementing the following priorities: providing all business entities with equal conditions for taxation; reduction of the tax burden; ensuring effective tax administration and stability of public finances; reforming the financial and banking system (Tyshchuk et al., 2015). Distribution of cashless payments will allow more complete control over the sources of income, promptly identify the facts of spending funds in amounts exceeding income; reforming the labor market. A prerequisite for DE shadowing the labor market is the reform pension system. After all, the existing pension system does not create incentives for de-shadowing the market - contributions to the pension fund have become too high against the backdrop of an unsatisfactory pension system - the conduct of judicial reform should be aimed at ensuring guarantees of a fair trial and enforcement of court decisions, protection of property rights, and combating corporate raiding (Bashlakova, V. and Bashlakov, H., 2022), (Moore, T., 2018).

Existing in parallel with legal activity, the shadow economy has a dual character, that is, it combines positive and negative features. Among the negative consequences, one can single out the deformation of the tax and budgetary spheres; distortion of macroeconomic statistics; negative impact on the monetary sphere, investment process and production efficiency; outflow of capital abroad; Violation of the stability of property relations and increased criminalization of the economic sphere. The positive consequences of the existence of the shadow sector are the provision of a more efficient form of economic activity, compensation for the decrease or complete loss of incomes of the population, and the impact on the level of consumer prices. Combined with organized crime and corruption, the shadow economy poses a serious threat to the economic and national security of the state. It is impossible to completely overcome this problem, but even underdeveloped countries can significantly weaken it. The study of Ukraine's economy has found that UAH 846 billion, or 23.8% of Ukraine's official GDP in 2018, is in the shadow. That includes: the cash-based shadow economy, which accounts for 19.7% of GDP (or UAH 702 billion); the production of goods at home for own use, i.e. the nonmonetary shadow economy, which makes up 4.1% of GDP (or UAH 144 billion) (Fig.1).

Fig.1. Shadow economy in Ukraine (NBU, 2020).

The study in Ukraine shows that more than a quarter (26.2%) of the cash-based shadow economy (the equivalent of 5.3% of GDP or UAH 190 billion) is the so-called committed shadow economy, in which both the seller and the buyer take interest in using cash settlements. And the rest (73.8%) of the Ukrainian shadow economy (14.4% of GDP or the equivalent of UAH 512 billion) is the so-called passive shadow economy, which results from cash settlements initiated by sellers. Encouraging cashless electronic payments should give a significant impetus to reducing the passive shadow economy (NBU, 2020).

The main and most effective methods of combating the shadow economy are, in our opinion, the revision of taxation, the reduction of cash currency on the territory of Ukraine, and the policy of increasing the middle class of the population. According to the latest data, only 9.5% of Ukraine's population is middle class, and about 30% live below the poverty line. That is, a large part of the population is forced not to live, but to survive, which stimulates them to unofficial employment, thus forming the shadow economy. In addition, measures such as changing state policy, reducing costs and increasing business profitability, increasing the cost of labor, fighting corruption, ensuring transparent operating conditions and harmonizing the economic interests of various economic entities, introducing a mandatory justification of the sources of origin of funds when the purchase of real estate, land and other expensive objects, increasing the efficiency of state regulation of the economic and financial activities of business structures, tax cuts, and so on. In all countries of the world with a market structure of the economy, there was, is and, apparently, will be a shadow economy. Its scale, types, manifestations may vary, but none of the countries managed to get rid of it completely. The income from all types of activities of the shadow sector is truly grandiose, they amount to tens of billions of dollars, so there is a great temptation to continue to hide their activities in the same way in the shadows, because only a few achieve

such results within the framework of the legal economy. In order to reduce the share of the shadow sector in Ukraine, the authorities should already today adopt the experience of more successful countries such as Switzerland, Austria, Great Britain and, perhaps, then the conditions for conducting legal businesses will improve.

Existing in parallel with legal activity, the shadow economy has a dual character, that is, it combines positive and negative features. Among the negative consequences, one can single out the deformation of the tax and budgetary spheres; distortion of macroeconomic statistics; negative impact on the monetary sphere, investment process and production efficiency; outflow of capital abroad; Violation of the stability of property relations and increased criminalization of the economic sphere. The positive consequences of the existence of the shadow sector are the provision of a more efficient form of economic activity, compensation for the decrease or complete loss of incomes of the population, and the impact on the level of consumer prices. Combined with organized crime and corruption, the shadow economy poses a serious threat to the economic and national security of the state. It is impossible to completely overcome this problem, but even underdeveloped countries can significantly weaken it.

References

Bashlakova, V. and Bashlakov, H., 2022. The study of the shadow economy in modern conditions: Theory, methodology, practice.

Moore, T., 2018. Understanding the Shadow Economy | Dickinson College. [online] Dickinson.edu. Available at: <https://www.dickinson.edu/news/article/3136/understanding_the_shadow_economy> [Accessed 19 October 2022].

Terziev, V., 2022. The Shadow Economy: A Bibliometric Analysis. [online] Papers.ssrn.com. Available at: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3716263> [Accessed 18 October 2022].

Mishchuk, H., Bilan, S., Yurchyk, H., Akimova, L. and Navickas, M., 2022. [online] Economics-sociology.eu. Available at: <https://www.economics-sociology.eu/files/19_956_Mishchuk%20et%20al.pdf> [Accessed 19 October 2022].

Tyshchuk, T. et al. (2015) Myth and realities: The level of the shadow economy in Ukraine, VoxUkraine Myth and Realities the Level of the Shadow Economy in Ukraine Comments. Available at: <https://voxukraine.org/en/myth-and-realities-the-level-of-the-shadow-economy-in-ukraine-en/> (Accessed: November 9, 2022).

National Bank of Ukraine (2020) Nearly quarter of Ukraine's GDP, or UAH 846 billion, is in Shadow – study of shadow economy finds, National Bank of Ukraine. National Bank of Ukraine. Available at: <https://bank.gov.ua/en/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaeye-v-tini> (Accessed: November 9, 2022).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

В. Буряк

НУ «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

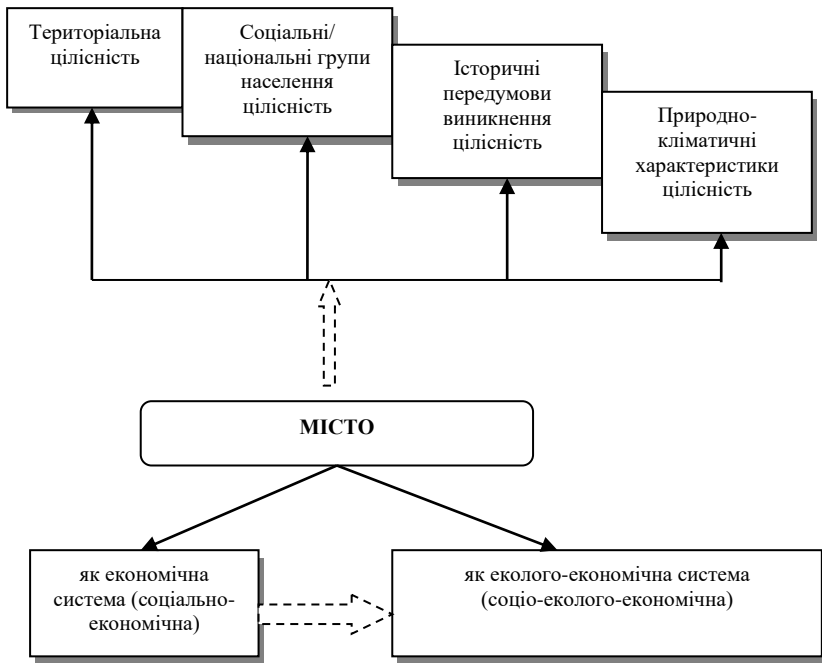
ВПЛИВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО МІСТА НА ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

На сучасному етапі розвитку економіки місто відіграє провідну роль у забезпеченні функціонування та життєдіяльності регіону. Реалізація реформи адміністративно-територіального поділу та її практичне втілення визначають необхідність аналізу розвитку окремих територіальних одиниць, ефективність функціонування яких проєктується на показники регіонального розвитку в цілому. Сукупність територіальних одиниць утворює систему - місто, яка характеризується взаємодією її складових елементів. Тобто місто є центром життєдіяльності людини, де концентруються економічні, соціальні, політичні, екологічні та господарські процеси, і навколо якого об'єднуються периферійні територіальні одиниці.

У зв'язку із цим постає питання забезпечення повноцінного розвитку центру, який є «живильним соком, джерелом енергії» для інших територіальних одиниць. При цьому центр визначається не за географічно-просторовою ознакою, а значущістю для розвитку регіону, яка характеризується наявним природно-ресурсним потенціалом, кількістю населення та рівнем життя, збалансованістю ринку праці, структурою економіки, а також певними особливостями у поведінці місцевого населення. Інші територіальні одиниці (невеликі міста, селища та інше) характеризуються незначним внеском у загальний регіональний розвиток порівняно з центром, але є складовими загальної системи – регіону, і як елементи цієї системи в певній мірі визначають рівень її розвитку.

Рис. 1 наглядно демонструє, що місто розуміється як еколого-економічна система. Економічна система являє собою систему вищої категорії складності, що утворюється значною кількістю підсистем

(елементів) різного виду, функціональності та рівня складності. Однак сучасні світові тенденції показують, що найвищою категорією складності для регіональної і національної економіки, а також світової є еколого-економічна система. Економічну та екологічну системи необхідно розглядати як частини, підсистеми еколого-економічної системи, об'єднання яких супроводжується перетворенням всієї еколого-економічної системи. Гуманізація економіки через урівноваження її з можливостями природи, вимоги до збереження оптимального середовища проживання людини роблять еколого-економічну систему головною організаційною формою і основною умовою нормального розвитку суспільства – соціальна система.

Рис.1 Характеристики міста в межах системного підходу

Джерело: побудовано автором самостійно

Розвиток міст є безперервним процесом, який має здійснюватися системно, тобто у відповідності до заздалегідь прийнятої стратегії – «документу, який закріплює перелік довгострокових дій, які позитивно сприймає більшість населення, для досягнення публічно обговорених і

сприйнятих суспільством цілей. Крім того, вона має спиратись на наявний у країни потенціал й урахувати тенденції його розвитку у світлі глобальних трансформаційних процесів. «Розробка стратегії здійснюється поетапно, кожних з яких є по-своєму важливим, а тому потребує створення передумов для його успішного проходження» [1].

Метою розвитку міста є створення умов для покращення добробуту населення, вирішення його нагальних соціальних проблем на основі підвищення ефективності функціонування місцевої економіки через більш ефективне використання економічного, природно-ресурсного та людського потенціалу на засадах поступового досягнення європейських стандартів життя. Запровадження стратегічного планування на місцевому рівні є однією з базових умов для повноцінного та ефективного виконання функцій органами місцевого самоврядування.

Світова практика і досвід відносно високорозвинених країн свідчить, що тільки пряме або опосередковане регулювання місцевого розвитку з боку держави здатне ефективно здійснювати територіальне «вирівнювання». До речі, для цього зовсім не обов'язкові прямі державні інвестиції, але абсолютно необхідно розробити подальші кроки в напрямі децентралізації управління бюджетними коштами та підвищення рівня самостійності органів місцевого самоврядування.

У зв'язку з цим необхідно узагальнити, що регулювання процесів розвитку промислового міста має являти собою досить організовану сукупність взаємопов'язаних регулятивних дій в економічній, соціальній та екологічній сферах щодо досягнення гармонізованого співвідношення між ними.

Список використаних джерел

1. Мельниченко О. А. Особливості формування та реалізації державної політики підвищення рівня та якості життя населення. Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців: теорія, практика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 березня 2007 р.) : у 2 ч. Львів : Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2007. Ч. 2. С. 342–345.

Науковий керівник: В.Г. Прушківський, доктор економічних наук, професор

ВЗАЄМНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНИ І ЄС: НАСЛІДКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

Зараз Європейський союз має велике економічне та політичне значення у світі, він об'єднує в собі 27 незалежних держав, яким надає багато переваг. Всі ці країни увійшли в ЄС на різних умовах, хтось вигідніше, а хтось – менш вигідно.

Для прикладу можна взяти Польщу. На приєднання до Європейського союзу ця країна чекала 10 років. Але це не завадило Польщі почати стрімко розвиватись у багатьох сферах діяльності. Так 1 травня 2004 року вона стала повноцінним членом союзу.

Польські лідери одразу визначились із курсом на покращення усіх аспектів життя, які тільки були у країні. Після цієї події у державі почались кардинальні зміни у кращу сторону. Разом із зростанням рівня життя вона здобула статус найбільш передбачуваної та стабільної країни у Європі, зростав показник рівня праці, збільшувався експорт і ще багато іншого. Її економіка не стоїть на місці, вона покращується й зараз. Сьогодні цю країну відвідує дуже багато людей, з метою заробити, цим користується й багато жителів України. Не треба забувати, що це також дуже гарна країна з своєю багатовіковою історією, тому це приваблює багато туристів у дивовижні та живописні міста, що також гарно впливає на її економіку. Польща є дуже гарним показником того, як потрібно виборювати для себе найкращі умови, своєю наполегливою працею та розумом [1]. Отже, вона вважається країною, яка увійшла до союзу європейських держав на найвигідніших для себе умовах. Вона змогла скористатися всіма бонусами і цим самим дуже змінила свій стан і зараз вважається країною з якою можна конкурувати.

Але як вплине на Україну приєднання до ЄС? Наша країна вже дуже багато років намагалась добитись курсу на євроінтеграцію, але завжди щось було на заваді. Це могли бути, як і інші країни, так і навіть український народ. Бути частиною такого важливого та складного механізму це завжди важко, але є і свої дуже сильні переваги. Це дуже вплине на наш економічний розвиток. Україна буде на одному ринку разом із країнами Європи, це впливатиме на експорт держави, з'являтимуться нові робочі місця, також йтиме «здорова» конкуренція між країнами, що буде нас стимулювати до розвитку та праці. Інвестиції в економіку країни. Українська освіта буде мати більші переваги, бо студенти будуть отримувати дипломи європейського зразка, які зможуть

визнавати всі держави Європи, а також Канада, Австралія, США та Нова Зеландія. Військова захищеність буде також надаватись нашій країні. Підвищення рівня життя, зменшиться рівень безробіття. Зростатиме ВВП держави.

Також приєднання для ЄС з іншого боку може бути складним для нас. Україна переживає зараз дуже складні часи, війна вдарила по економіці нашої держави. Тому, ми можемо зробити висновок, що конкуренція на ринку може бути заважкою для нас. Також ймовірна криза у Європі через дії східного сусіда та велика інфляція, яка дуже сильно може відобразитись на половині населення України[2].

Відтепер через гарну можливість виїзду в європейські країни робітників, які можуть себе зарекомендувати як гарних спеціалістів, є ризик втрати багатьох професіоналів, котрі будуть допомагати розвивати економіку інших держав, а не свою.

Для того, щоб підтримувати економіку країни, треба кожному та кожній прикладати зусилля для покращення її рівня, тим більше у такий складний час. Більше працювати та збагачувати Україну спільними зусиллями, бо кожен та кожна на своєму фронті. Можливо активна фінансова допомога від ЄС покращить наше становище, бо приєднання до союзу європейських держав передбачає збагачення державної казни та зацікавленість у новій країні у їхньому складі в цілому. Також Україна зробила вже все необхідне для вступу до Європейського союзу, що від неї потребували, за дуже короткі строки, бо ми до цього також готувались не один рік. У України в останній час це є дуже важливим питанням, яке ми так сильно намагаємось вирішити. Тому, ми вже маємо статус кандидата в члена ЄС. Відтепер діло за самим Європейським союзом, залишилось дочекатись ухвалення цього рішення та само собою сам вступ до їхнього складу, бо з нашої сторони вже все зроблено і у цьому питанні нам залишається лише чекати.

Список використаних джерел

1. Вступ Польщі до Європейського Союзу, НАТО та його наслідки | [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bintel.org.ua/nash_archiv/archiv-evroatlantichna-integraciya/vstuplenie-polshi-v-evropejskij-sojuz-nato-i-ego-posledstviya/ - вільний. Мова укр.

2. ЄС: основні відомості – Врадіївська районна державна адміністрація. Миколаївська область, Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vrad.mk.gov.ua/ua/1528270514/1528273783/> - вільний. Мова укр.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Війна, розв'язана Росією 24 лютого 2022 р. проти України стала причиною значних негативних економічних наслідків у багатьох країнах світу. Зокрема вона зумовила зростання цін на сировинні товари, продовольство, стала причиною зростання інфляції у більшості країн світу. Відбулися збої в логістиці поставок товарів. Все це призведе до втрат у глобальному ВВП, за оцінками ОЕСР, близько 2,8 трлн. дол. у 2023р.[1]. Майже для всіх країн G-20 прогноз щодо ВВП за 2022 р. є негативним, що виражається в скороченні темпів росту ВВП або зниженні ВВП. Виключення можуть становити лише Бразилія, Аргентина та Саудівська Аравія.

У Саудівській Аравії певне зростання ВВП близько 3%, що в цілому складе 7,5% зростання відбудеться завдяки зростанню цін на нафту. Що стосується Бразилії та Аргентини, то вони є двома найбільшими виробниками зерна в Латинській Америці, а тому матимуть певне зростання ВВП у межах 1-1,5%. У 2023 р. глобальне економічне зростання може сповільнитися ще суттєвіше.

В економічній думці є кілька теорій, що досліджують напрямки світового порядку. Однією з таких є теорія світо-системного аналізу І. Валерстайна. Згідно його теорії капіталістична світова система складається з трьох частин, які певною мірою є «ідеальними типами»:

- 1) «ядра» – високорозвинені країни Заходу з розвиненим індустріальним/постіндустріальним виробництвом і сильною державою;
- 2) «напівпериферія» (країни модернізації «другої хвилі», в 20 ст. країни соціалізму, в сучасних умовах країни БРІК тощо);
- 3) «периферія» – країни і райони, що спеціалізуються на видобутку ресурсів, мають сільську економіку і слабку державу. Так звані країни третього світу.

Напівпериферія є рухомою, вона нерідко є джерелом різних інноваційних змін. Відповідно вона є однією з найбільш цікавих компонентів в теорії світо-системного аналізу. Наповнюваність ядра напівпериферії змінюється.

В кінці XIX ст. створилась стійка конфігурація ядра, в яке увійшли: Великобританія, США, Франція, Німеччина. В напівпериферію увійшли країни Південно-Східної Європи, Росія, Туреччина, деякі країни

Південної Америки (Чилі, Мексика, Бразилія тощо). Периферією в цей час були європейські колонії і напівколонії в Азії та Африці, більшість країн Латинської Америки. В період між двома світовими війнами статус гегемона закріплюється за США.

Важливо зазначити, що головною передумовою досягнення світової гегемонії є досягнення державою-гегемомом технологічної, фінансової і торгової переваги. Хоча важливими безумовно є досягнення у військово-промисловому комплексі. Після 24 лютого 2022 р. розуміння значимості військової сили особливо зросла. До цього часу західноєвропейські нації були певною мірою заколихані добробутом.

З історії ми знаємо, що завершення серйозних воєн призводить до кардинальної перебудови картини світу. Декілька загальновідомих історичних фактів свідчать про це, а саме – Вестфальський мир 1648 р., Віденський конгрес 1815 р., Ялтинська угода і створення ООН після 1945 р.

В сучасних умовах важливим є те, що хто першим винаходить чи опановує важливі технології і стратегії, той отримує геополітичну перевагу. Таким чином поняття «ядра» світової системи і центр периферійних зв'язків може змінюватися. Одні гравці можуть пробитися з нижчої ліги в «ядро», а інші скотитися на геополітичне дно.

Цікавим підходом є точка зору, що в якості «ядра» стануть такі світові системи, які стануть генераторами і донорами найбільш важливих інновацій.

На нашу думку, в сучасних умовах світо-системний підхід є лише базовою методологією для описання великомасштабних історичних процесів, зокрема російсько-української війни та її впливу на зміну існуючого світового порядку.

В планах очільника Російської Федерації, який розпочав військову агресію проти України, була зміна світового порядку, шляхом проведення спеціальної військової операції. Блискавичне військово захоплення України, а за нею поглинання республіки Білорусь значно б посилювало позиції РФ на геополітичній арені та створило б умови для серйозного протистояння з НАТО. Створення так званого «біполярного світу, в якому основними світовими центрами, як він уявляв, стали б Росія та Китай. Але коли його військовий блицкриг провалився, він вирішив не зупинятися, а воювати далі задля досягнення своєї мети.

Його розрахунок полягав у наступному: в умовах масової міграції українців від війни у країни Євросоюзу і завдяки скороченню поставок ресурсів Росією у Європейський Союз, буде мати місце сповільнення темпів економічного зростання та зростання інфляції. Такі процеси в свою чергу призведуть до скорочення середнього класу населення та

скорочення соціальних програм у ЄС в цілому. Все це в свою чергу повинно призвести до зростання протестних настроїв, міжетнічних і міжнаціональних конфліктів. Наслідком цього мало б стати суттєве ослаблення підтримки України з боку Європейського Союзу.

Здавалось би, що це досить логічний розклад перебігу подій, які були описані ще в працях І. Валерстайна. Проте сучасна російсько-українська війна внесла ряд корективів в озвучені вище процеси. Ті ланцюгові реакції подій, що були логічними для Західного світу ще вчора, виявились іншими сьогодні. Європа починає звільнятися від енергетичної залежності з боку Російської Федерації. І натеper залежність від постачання російського газу знизилась з 40% на початку війни до 7% імпорту на 8 місяці війни. Канцлер Німеччини Олаф Шольц наголосив, що Німеччина та й уся Європа, готові до того, що росія може повністю припинити постачання природного газу європейським країнам [2]. Частка російського палива на європейському ринку в порівнянні із середнім значенням за 2021 рік впала у понад три рази і продовжує скорочуватися.

Слід зазначити, що Російська Федерація на пострадянському просторі ініціювала численні збройні конфлікти. За тридцять років після розпаду СРСР РФ розпочинала прямо чи опосередковано військові дії проти Молдови (Придністров'я, 1992), Грузії (Абхазія, 1992; Південна Осетія, 2008), України (2014, 2022). Дещо менш очевидними, проте такими ж по суті експансіоністськими були її завуальовані вторгнення у Білорусь на тлі недостовірних виборів президента цієї країни та у Казахстан у 2021 році. РФ також була активним учасником воєн і за межами колишнього СРСР, зокрема у Африці та на Близькому Сході. Цікавим фактом є те, що в індексі миролюбності (Global Peace Index) росія посідає 156-те місце зі 161 можливого, знаходячись вище лише Іраку, Сомалі, Афганістану, Пакистану і Судану, але нижче за Демократичну республіку Конго [3].

Проблеми, які виникають через стабільно агресивну поведінку росіян на зовнішній арені не обмежуються лише економічними наслідками. Це не лише руйнування промислових та цивільних об'єктів, але і численні смерті людей. Тому на сьогодні більшість цивілізованих країн світу, а особливо країни Європейського Союзу зрозуміли ту загрозу, яка виходить від РФ. А саме головне вони побачили героїчний спротив і жертвність українського народу проти цієї агресії. І вже очевидно, що весь цивілізований світ не збирається миритися з цим надалі. Адже росія починає ставати загрозою для всього європейського континенту. Тож, на нашу думку, ситуація має бути змінена, російська агресія має бути подолана.

Вважаємо, що на сьогодні (кінець 8 місяця російської війни проти України, яка триває і нині) більшість країн, що є активними світовими гравцями, визначились зі своєю позицією. Розклад сил представляє собою наступне, з однієї сторони, демократичний світ, де основним суб'єктом є людина зі своїми правами, свободами і обов'язками (Україна, Європейський Союз, США та інші розвинені країни), а з іншої сторони авторитарний режим, де влада зосереджена в руках однієї особи чи групи осіб (Росія, Іран, Китай). Тож, на нашу думку, «західна цивілізація» не може припуститися помилки, дозволивши авторитарному світу перемогти демократичний світ. Бо тоді відбудеться знищення всіх цінностей, які склалися в усталеному світовому порядку. Демократичний світ буде продовжувати підтримувати Україну всіма засобами у цій війні, не зважаючи на певні економічні труднощі. Адже перемога росії у цій війні означатиме знищення демократії і її цінностей, панування авторитарних диктатур.

Відповідно результат протистояння двох систем визначить, яким буде світ XXI століття – світом, де пануватимуть жорстокі авторитарні диктатури, чи світом, де демократичні цінності, інклюзивні інститути і норми права задаватимуть напрям руху цивілізації.

Слід зазначити, що зростання у світі диктатур на кшталт Росії та Китаю створює з їх боку бажання змінити світовий порядок, змінити норми права на право сили. Вони намагатимуться на власний розсуд перекроювати кордони та сфери впливу. Китай, який виростили щедрі інвестиції Заходу є диктатурою і авторитаризмом, що суперечить повазі до суверенітету і територіальної цілісності, правах кожної країни обирати, яким курсом розвиватися та в які блоки вступати. І хоча Китай формально не став на бік росії, все ж ми розуміємо, що їх авторитарний режим та диктатура на чолі з Сі Цзіньпінем, що нещодавно був обраний на третій термін лідера партії є демонстрацією підйому світового авторитаризму і підтримкою собі подібних державних утворень, особливо з метою протистояння США та військовому блоку НАТО.

Тож не зважаючи на наявність економічної і науково-технологічної переваги демократій західного типу над автократіями, слід тримати на високому якісному рівні військовий потенціал для протистояння викликам автократичних держав. На нашу думку Заходу слід бути більш активним у підтримці України. Задля перемоги потрібна рішучість, єдність, здатність діяти на випередження. Незважаючи на те, що Західний світ має багато проблем і загроз, вони переоцінюють ситуацію, у певних питаннях вже виходять з так званої зони комфорту, і рішучими діями сприятимуть зупинці наступу автократичних режимів на

демократію. А автократичні режими не зможуть домогтися зміни світового порядку, як вони того прагнули.

Україна, як переможець у цій кровавій війні XXI ст., що розв'язала проти неї росія, зможе зайняти гідне місце в ієрархії світового порядку серед найбільш високо розвинених демократичних країн світу.

Список використаних джерел

1. Paying the Price of War //<https://www.oecd.org/economic-outlook/september-2022/>

2. Scholz Says Germany Prepared for Russia Gas Halt Over Ukraine // <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-09-10/german-chancellor-says-country-is-prepared-for-russia-gas-halt?srnd=premium-europe>

3. Global Index of Peace / Humanitarian Portal: Research [Electronic resource] (lang.=ru) // Center for Humanitarian Technologies, 2006–2022. (last edit: 04.02.2022). Available at: <https://gtmarket.ru/ratings/global-peace-index>

Д. Гончарова

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ: МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

На сьогодні сформована понад тисячі тлумачень поняття транснаціоналізація, це зумовлено тим, що воно поєднує відповідні багато рівневі процеси. Транснаціоналізація – це один з способів зміцнення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК. В свою чергу поняття відображає залежність значної частини підприємницької діяльності країни, тим самим і частини її економіки, від міжнародних центрів за межами держави. Транснаціоналізацію економіки, також можна розглядати, як процес включення в структуру національних відтворювальних комплексів діяльності іноземних корпорацій.

В світі існує певні види компаній, що займаються міжнародним бізнесом: транснаціональна корпорація; мультинаціональна корпорація; глобальна компанія; багатокраїнна компанія. Тому дуже важливе розуміння, які факти або критерії кваліфікують компанію саме транснаціональною. ТНК характеризується наявністю [1]:

- материнської компанії;
- філій не менш ніж у 6 країн світу;
- обсяг річного обороту не менше 1 млрд. дол. США;
- частка закордонних активів (25% - 30%)

➤ надходжень із зовнішніх ринків.

Метою таких компаній є досягнення доступу до фінансових та природних ресурсів, науково-дослідницьких робіт, більш дешевих, якісних факторів виробництва, вихід на нові ринки тощо. Відбувається отримання найвигідніших умов господарської діяльності, що, в свою чергу, призводить до максимізації прибутку компанії та підвищення економічного впливу компанії на національні економічні системи світу. Тому двигуном економічного росту стає розвиток транснаціональних компаній, оскільки вони створюють найкращі умови для ведення міжнародного бізнесу, розвитку передової технології та зростання кваліфікації робочої сили. Відповідно до даних ООН нині у світі налічується понад 65 тисяч ТНК, які афілюють понад 850 тисяч закордонних компаній, а загальний штат працівників становить близько 74 млн осіб [1]. Через масштабність, що охоплює діяльність ТНК, вони можуть регулювати багато процесів в середні держави де існує: регулювати безробіття, встановлення цін, науко-дослідницькі структури, зміцнювати зовнішньо-торгівельні зв'язки, впливати на економічний рівень держави. Можна помітити закономірність, що найвищий показник ВВП країни, в яких розташовані материнські компанії транснаціональних корпорацій, прикладом може слугувати показники США та Японія. Дуже великі ТНК мають дохід, що перевищує навіть бюджети деяких країн (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Порівняння доходу ТНК з ВВП країн

№	Назва ТНК	Дохід млрд. дол. США / ВВП млрд. дол. США	№	Назва країни	Дохід млрд. дол. США / ВВП млрд. дол. США
1.	Walmart	559,1	11.	Apple	378,7
2.	Ірландія	498,6	12.	Фінляндія	299,2
3.	Amazon	469,8	13.	UnitedHealth Group	297,55
4.	Данія	397,1	14.	Румунія	284,1
5.	Saudi Arabian Oil Company	400,38	15.	Volkswagen Group	295,73
6.	Філіппіни	394,1	16.	Чехія	282,3
7.	Сінгапур	384,82	17.	Berkshire Hathaway	276,1
8.	Чилі	317,1	18.	Перу	223,2
9.	Petro China	380,31	19.	Shell	26,76
10.	Колумбія	314,3	20.	Греція	216,2

Так найбільша компанія в світі Walmart має виручку від реалізації 559,1 млрд дол, США, що більше ніж ВВП такої країни як Ірландія на 60,5 млрд, а APPLE має валовий дохід більше ніж Фінляндія та Румунія відповідно на 80 млрд. дол. США. Таке відношення ілюструють стійкій капітал та розвиненість стійких міжнародних відносин ТНК.

Отже, на сучасному етапі розвитку ТНК відіграють важливу роль, виводять країну на світовий ринок, сприяють взаємозв'язки між країнами, спричиняють інтернаціоналізацію господарського життя та науково-технічної діяльності, таким чином підвищують, оновлюють процес виробництва, впроваджують нові технології тощо. Також ТНК залучають прямі іноземні інвестиції та надають країнам доступ до своїх фінансових ресурсів, спрощують інтеграцію до світових економічних процесів. Тому формування та розвиток діяльності ТНК, при правильному регулюванні, призведе до побудови стійкої світової економіки та міжнародної співпраці.

Список використаних джерел

1. О. І. Рогач, О. І. Шнирков. Транснаціональні корпорації // Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. – К. : Знання України, 2004. – Т. 2 : М – Я. – 812 с. – ISBN 966-316-045-4.

2. Forbes The Global 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=76c62965ac0> – вільний; мова англійська.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

С. Горенко
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СТАНОВЛЕННІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

ХХІ століття асоціюється у нас з повномасштабним розвитком, новою сторінкою в економіці світу. Починаючи з 1970-х років, у період бурхливого розвитку галузей, пов'язаних з виробництвом знань, все частіше як самостійний став виділятися «інформаційний сектор», який пропонує послуги комунікації та зв'язку, виробництво інформаційних технологій і програмного забезпечення, а також послуги різних галузей освіти.

Інформацію завжди вважали цінною, невід'ємною складовою життя людини. Це поняття багатозначне, тому точне визначення складно знайти. Закон України стверджує, що інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [1]. Термін «потенціал» був введений в науковий

простір 20-25 років тому. Широке тлумачення поняття «потенціал» розкриває його як «можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані» [2]. Відповідно поняття «інформаційний потенціал» слугує як один із найважливіших аспектів загального соціокультурного потенціалу, що визначає ступінь інформаційної потужності будь-якого суб'єкта, його приховані інформаційні можливості. Це може стосуватись як окремої особистості, групи людей, широкої соціальної категорії, так і країни, держави, корпорацій, міжнародних організацій різних типів і рівнів тощо.

Виділяють інформаційний потенціал суспільства загалом, людства на певному щаблі його розвитку. Він є співвідносним з потенціалом економічним, громадсько-політичним, науковим, технічним, культурним і так далі. Для оцінки потужності саме інформаційного потенціалу не мають значення можливі варіанти й форми матеріального втілення відповідних видів інформації. Неважливо, пов'язані вони з традиційними чи нетрадиційними, новітніми технологіями, чи якою мірою використовуються засоби паперової та електронної інформації. Безперечно, чим багатшим та різноманітнішим буде інформаційний потенціал того чи іншого суб'єкту, тим продуктивніша та ефективніша буде відповідна діяльність.

Мануель Кастельс, іспанський соціолог-постмарксист, називає сучасну економіку інформаційною та глобальною [3]. Інформаційною – тому що продуктивність і конкурентоспроможність факторів або агентів у цій економіці залежать насамперед від їхньої здатності генерувати, обробляти й ефективно використовувати інформацію, засновану на знаннях. Глобальною – бо основні види економічної діяльності, такі, як виробництво, споживання та циркуляція товарів і послуг, а також їх складові (капітал, праця, сировина, управління, інформація, технологія, ринки) організуються в глобальному масштабі, безпосередньо або з використанням розгалуженої мережі, що пов'язує економічних агентів. І, нарешті, інформаційною і глобальною – тому що в нових історичних умовах досягнення певного рівня продуктивності та існування конкуренції можливо лише усередині глобальної взаємозалежної мережі [4].

Деякі інтернет-ресурси стверджують, що інформаційний потенціал стоїть близько з економічним, інші – що він є складовою економічного потенціалу. Проте зрозуміло, що вони тісно взаємопов'язані. Зараз потенціал, який ми розглядаємо, займає особливе місце в розвитку національної економіки та її інтеграції у світове господарство. Обґрунтувати дану тезу можна такими аргументами:

- продуктування інформації вважається вже самостійною галуззю;

- інформацію вже давно використовують у вигляді товару;
- інформація у наш час є фактором, який грає значну роль у конкурентній боротьбі;
- інформація – це елемент ринкового механізму, який поряд з ціною та корисністю впливає на визначення оптимального стану національної економіки та її рівноваги.

Так як було зазначено вище, інформація вже достатній проміжок часу використовується людством у вигляді товару, тому варто звернути увагу на її специфіку у порівнянні з основними властивостями «звичайного» товару. Аналізуючи їх споживчу і мінову вартість, ми визначимо основні її особливості. Споживча вартість вимірює корисність даного товару, а мінова – вартість цієї корисності відповідно до її використання та легкості доступу [5]. Отже:

1. Насамперед треба підкреслити, що властивості інформаційного товару відрізняються від всіх інших. Для того, щоб вважався якісним, він має бути не тільки корисним, цінним та новим, а й доступним (у сенсі зрозумілим), достовірним та актуальним.

2. Як такого фізичного зносу цей товар не має, він може залежати лише від його носія. Беручи до уваги те, що не всі можуть знати ту чи іншу інформацію, то можна сказати, що вона може стати у будь-який момент затребуваною, якщо людині це знадобиться.

3. Власність на одну й ту ж саму інформацію може бути дуже великою, тобто від збільшення користувачів її не стане менше і власник теж нічого не втрачає. Це вважається чудовою її перевагою, адже такою властивістю «звичайний» товар не володіє.

4. Обмін чи переміщення інформаційного товару завдає не так багато клопоту, як, наприклад, побутових приладів, меблів чи автомобілів. Завдяки багатьом інноваційним технологіям, кожен може отримати його у будь-яку хвилину і в деяких випадках навіть не витрачаючи на це додаткові кошти.

5. Якщо розглядати ресурс інформації та його об'єми, то тут теж існує власна специфіка. Адже збільшення об'єму значною мірою залежить від самого суспільства і ніяк не від природних чи географічних умов. Потрібно лише розвиватись, вміти користуватись набутими знаннями та навичками.

Інтелект дає людині можливість повноцінно сприймати інформацію, аналізувати її, робити певні висновки, створювати, породжувати нову інформацію та ділитись нею. Головною ознакою інформаційного суспільства, яку хотілося б виділити, вважають наявність демократичного режиму та орієнтацію на побудову правової держави. Адже характерні недемократичному ладу такі негативні явища, як обмеження прав

людини, цензура і тому подібне, не дозволять надати повну достовірну інформацію. В такому разі пануватиме тоталітарний режим, котрим відома Північна Корея. На прикладі даної країни можна зробити такий висновок: до інформаційного суспільства стоять ближче демократичні країни, де адекватно сприймається інакомислення і відсутній суворий контроль потоку інформації. Адже з такою країною як Північна Корея ніхто не хоче мати справу, і навіть цураються її. Варто інтегруватись у світ, об'єднуватись для спільних дослідів, обмінюватись інформацією, аби знання, і взагалі світогляд, жителів країн не обмежувались лише кордонами їхньої держави. Тоді зростатиме інформаційний, людський потенціал, відповідно з ним і рівень життя населення, з'явиться якісний доступ до інформації, освіти і так далі. Це та багато іншого висвітлено у Законі України як те, чого ми досягнемо, завдяки виконанню цілей, поставлених щодо розвитку інформаційного суспільства у нашій державі [6]. Тобто, ми – не виняток, і розвиток інформаційного потенціалу для нас є теж одним із головних пріоритетів.

Одна з ключових тенденцій сучасного суспільства – послідовне зростання ролі інформації і знання, які стають важливим фактором виробництва, рушійною силою економічного розвитку і процвітання суспільства. І сам феномен появи інформаційного суспільства свідчить про комплексний ріст особистості. Це створює сприятливі умови для духовного та розумового збагачення, підвищення добробуту усіх громадян, ефективності економіки та зміцнення державності. Такий підхід не може бути направлений лише на окрему людину, групу людей чи країн, адже слід пам'ятати, що інформаційне суспільство – явище глобальне. Проте хочемо зауважити, що поряд з розвитком інформаційного потенціалу на міжнародних, регіональних рівнях відбувається і його розподіл, який далеко не рівномірний. Станом на 2017 рік на планеті менше половини людства має доступ до мережі Інтернет і деякі навіть не здогадуються, що існує інформаційна ера [7]. Це є приводом до того, аби ми почали більше інвестувати у дану сферу, бо поліпшення стану розподілу інформацією буде позитивно впливати не тільки на ситуацію у тій чи іншій країні, а й у всьому світі.

Список використаних джерел

1. Закон України, Про інформацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> - вільний. Мова укр. (Дата звернення: 02.11.2022)
2. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.jnsm.com.ua/cgi->

bin/u/book/sis.pl?Qry=%CF%EE%F2%E5%ED%F6%B3%E0%EB - вільний. Мова укр. (Дата звернення: 02.11.2022)

3. Manuel Castells, curriculum vitae [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.manuelcastells.info/en/curriculum-vitae/index.html> - вільний. Мова англ. (Дата звернення: 02.11.2022)

4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/kastel/02.php - вільний. Мова рос. (Дата звернення: 03.11.2022)

5. Споживча вартість та мінова вартість: 20 сучасних прикладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wikiejemplos.com/uk/valor-de-uso-y-valor-de-cambio/> - вільний. Мова укр. (Дата звернення: 03.11.2022)

6. Закон України, Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>- вільний. Мова укр. (Дата звернення: 03.11.2022)

7. ЮНЕСКО: менше половини людства має доступ до інтернету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/юнеско-менше-половини-людства-має-доступ-до-інтернету/a-40562746> - вільний. Мова укр. (Дата звернення: 03.11.2022)

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

*A. Hryhor
Alfred Nobel University, Dnipro*

ANALYSIS OF THE IMPACT OF THE ANTI-DUMPING INVESTIGATION AGAINST UKRAINIAN HONEY EXPORTERS ON THE INTERNATIONAL IMAGE OF THE COUNTRY

Dumping is the import of goods into the customs territory of the importing countries goods at lower prices than the comparable price of similar goods in the exporting country. In other words - lower than the normal cost of the product in the domestic market of the country. In order to prevent such unfair competition, producers of goods have the right to conduct special anti-dumping investigations. Ukraine as a country-exporter of honey and its image on the world market will be examined in this article.

An indicative example is the case of an anti-dumping investigation which has been conducted against the products of Ukrainian brands since last year.

Ukraine has repeatedly confirmed the position of one of the main honey producers in the world market and the largest exporter to European countries.

On April 21, 2021, the American Honey Producers Association submitted a petition for the introduction of anti-dumping duties on imports of cheap raw honey from a number of countries, including Ukraine. It stated that this product is imported from these countries to the United States at a price below fair, and it is this dumping situation harms the American economy [1]. The question of intentional underpricing by Ukrainian producers remains open, requires research and explanation.

Today in Ukraine there are about 35-40 active exporters of honey [2]. In the domestic market, demand is low, and is created mainly due to elite varieties of honey and wholesale sales to exporters. The internal price for export honey is formed as a result of the general trend of world honey supply, which has increased in the last few years. Obviously, as a result, we get - the price decreases when exporting this product. Despite this, as it turned out, Ukrainian exporters have not been able to properly present Ukrainian honey on the world market and to form a coherent pricing policy for the sale of honey and get a decent selling price.

Our biggest competitor is Argentina. For comparison of sales prices, Table 1 shows that Ukraine is lagging behind Argentina in terms of honey sales price by 1-1.20 dollars per kilogram.

Table 1

Comparative statistics of honey sales prices in Ukraine and Argentina, 2019-2021*

Year	Price, USD per kg	
	Argentina	Ukraine
2019	2,90	2,40
2020	3,40	1,45
2021	4,50	2,60

* Compiled by the author according to [3].

The loss of the price difference in Ukraine's exports each year is explained by the following factors: the entry of new countries and companies into the world market, the growth of the sellers' share. As a result, Ukrainian exporters greatly underestimate Ukrainian honey and use price reduction to maintain sales volumes.

In the US internal market, the purchase price is on average \$ 3 per kilogram [3]. The selling price of imported honey, which is fully packed from the countries represented in the petition, on average ranges from 2.3 to 3.1 dollars per kilogram, which is the reason for the dissatisfaction of the domestic producer of the United States. Over the past 3 years, Ukraine has supplied 10 thousand tons of honey to America annually, which is a large share of total exports. In case of introduction of anti-dumping sanctions against Ukrainian suppliers, in addition to economic losses, Ukraine may suffer damage to its image reputation. In addition to financial issues, the details of the production of final products may be additionally checked: laboratory tests of honey for its natural origin, observance of environmental standards of production, etc. Furthermore, if negative results of the investigation are confirmed, the approval of anti-dumping duties will lead to the actual closure of not only the American market, but also the European one.

Over the past 3 years, the increase in honey exports to the EU has already caused concern among producers of the European market. Last year Ukraine completely used up the quota for duty-free honey imports [3]. In case of imposition of the US anti-dumping duty on Ukrainian exporters, the EU may have good reasons to start a similar investigation.

At the moment, the Ukrainian side should join the investigation and participate in it, to prove to everyone that our honey is genuine, so that the image and reputation of the country in this export sector is not damaged and, certainly, to stop such economic policy and prevent any dumping violations.

References

1. International Trade Insights website [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.internationaltradeinsights.com> - free. Language: English.
2. Website of the State Statistics Service of Ukraine [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.ukrstat.gov.ua/> - free. Language: Ukrainian.
3. Website of the World Trade Organization [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.wto.org> - free. Language: English.

Scientific supervision by O.A. Zadoia, PhD in Economics, Associate professor

Language supervision by P. S. Volobuieva, Senior Lecturer

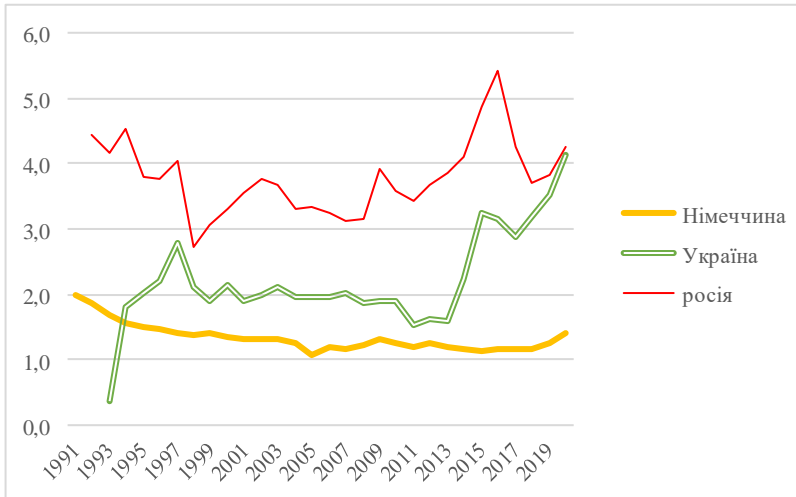
НОВИЙ СВІТОВИЙ [НЕ]ПОРЯДОК ПІД ВПЛИВОМ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Новий світовий порядок, як термін, використовувався після обох світових воєн та навіть після закінчення холодної війни та, зазвичай, він характеризує перерозподіл сил на користь демократії, відсутності насильства, мирного співіснування, колективних зусиль для розв'язання глобальних проблем тощо. З тих часів було створено багато організацій, які різними шляхами намагаються реалізувати ці ідеї, а саме НАТО, Організація Об'єднаних Націй, МВФ та інші. Війна, розв'язана московією 24 лютого 2022 року таким чином є антагоністом цивілізованого світу, створюючи такий порядок, що більше схожий на [непорядок] безлад.

Так, після подій у лютому 2022-го року світ розділився на тих, хто засуджує російську агресію та тих, хто її не засуджує (підтримка або нейтралітет). За цим розкладом у першу категорію потрапили високорозвинені країни (більшість країн Європи, країни Північної Америки, Австралія, Японія та інші), у другу ж «передові» демократії (Північна Корея, Сирія, Білорусь та декілька інших) [1]. Саме консолідованість перших країн у підтримці істинного порядку внесла свої корективи до сучасного життя.

Німеччина. Німецьке видання «Der Spiegel» у серпні цього року випустило розслідування у якому були наведені багато прикладів роботи російських спецслужб від вербування високопоставленого чиновника міністерства оборони Естонії Германа Сімма (2010 р. був визнаний найшкідливішим шпигуном в історії НАТО) до викриття стажера і, за сумісництвом, російського шпигуна у Міжнародному кримінальному суді вже після початку війни у 2022 р. Також там зазначалося скрутне становище Німеччини, що після возз'єднання згорнула свої розвідувальні операції, в результаті чого отримала серйозну безпекову проблему. Колишній агент ЦРУ Джон Сіфер, згадуючи про свою співпрацю з німецькими спецслужбами, відзначив, що у контексті захисту від російської диверсії вони були набагато менш корисні, ніж інші європейські країни. Він не пригадує жодної серйозної співпраці [2]. Така загальна романтизація поглядів на російське питання та залежність від її газу та нафти зараз яскраво відображаються на економіці регіону.

Цікаво буде розглянути військові витрати Німеччини, України та Росії за останні двадцять років (рис. 1). Це наочно демонструє, що було пріоритетним для країн. За цей час Німеччина, як і багато інших європейських країн, знижувала військові витрати. Це пов'язано з курсом країни до розв'язання проблем шляхом переговорів, пацифізму, та взагалі орієнтацію на нагальні європейські проблеми.

Рис. 1. Військові витрати у відсотку до ВВП, 1991-2020 рр.

Джерело: Світовий банк [3].

Насправді ще у 2014 р. в Бундестазі дійшли висновку, що армії не вистачає функціональних матеріальних засобів і великогабаритної техніки, готової до масового розгортання [4].

Усе ж, усвідомлюючи нагальні потреби, ще на початку року канцлер Німеччини Олаф Шольц оголосив про досягнення витрат на оборону 2% від ВВП (останній раз у 1991 році (Рисунок1)) чи близько 100€ млрд (хоча настанова про інвестиції в оборону на рівні 2% від ВВП існує в НАТО з 2016 року [5]) Була оголошена модернізація армії [4].

Фінляндія. Не дивлячись на побоювання москви розширення НАТО на схід, все ж саме після початку превентивної цьому операції, а тобто війни в Україні, це і сталося. Ще у 2016 році Міністерство іноземних справ Фінляндії випустило звіт, де розглядалося можливе членство країни в альянсі [6]. Росію там було згадано 171 раз, що є, безперечно, свідченням про стурбованість країни цим питанням. Там згадується розширення НАТО на схід у 1999 р. (Польща, Чехія, Угорщина) та в 2004

р. (Естонія, Латвія, Литва, Болгарія, Румунія, Словаччина, Словенія), що не викликало радісної реакції Москви, все ж не призвело до помітної ескалації. Наразі вже Фінляндія та Швеція стоять «на порозі» до вступу, а саме на стадії ратифікації протоколу. Так і закінчується тривала ера фінського нейтралітету, бо до військової ескалації цього року будь-які розмови про Фінляндію в НАТО вважалися табу.

Енергетика. Міжнародне енергетичне агентство у жовтні цього року випустило річний звіт, основним мотивом якого стала перша світова енергетична криза спровокована російською агресією [7].

Аналіз проводився за трьома сценаріями:

1. Stated Policies Scenario (STEPS) – Сценарій заявленої політики. Показує передбачену траєкторію розвитку;

2. Announced Pledges Scenario (APS) – Сценарій оголошених зобов'язань. Передбачає що всі цілі, оголошені урядами, досягаються вчасно та в повному обсязі;

3. Net Zero Emissions (NZE) – Сценарій чистих нульових викидів.

За кожним зі сценаріїв, експорт російських викопних енергоносіїв ніколи не перевищить показники 2021 року. А за STEPS, що є найменш оптимістичним з трьох можливих сценаріїв, частка росії в світовій торгівлі газом та нафтою буде поступово зменшуватися поки не досягне рівня вдвічі меншого в 2030 році.

Російське викопне паливо і так поступово втрачало позиції, але за теперішньої ситуації події пришвидшилися. Політика Європи змушує країну спрямовувати потоки ресурсів до азійських ринків, все ж пропозиція переважає над попитом та технічними можливостями. За тим же STEPS Китай уже має достатньо контрактних поставок, щоб задовольнити прогнозований попит до 2030-х років.

Також росія втратила доступ до міжнародного капіталу та нових технологій для розробки родовищ і проектів зрідженого природного газу.

Звісно, цей аналіз буде актуальним лише за умови, якщо обставини не зміняться, адже на відміну від звіту 2022-го року, звіт 2021-го року прогнозував лише збільшення об'ємів експорту російського газу.

Колишні союзники. Важливим зрушенням у стосунках Європи та росії є закінчення епохи загальної «шредеризації» політичних еліт. Порушення спокою Європи та скорочення надходжень нафтогазових доларів, як похідна від цього, змінили розподіл сил на довгі роки. Змотивовані різними чинниками Марін Ле Пен, Ерік Земмур, Маттео Сальвіні, Мілош Земан, Алекс Салмонд та інші, якщо і не повністю переглянули свої погляди, втім досить ґрунтовно [8].

Тож, ми спостерігаємо багато зворушень на користь цивілізованого світу, що визнає права людини найвищою цінністю. Втім, контекст у

якому вони відбуваються, в тому числі щоденні жертви серед мирного населення, не є новим світовим порядком, а радше передумовами його створення. Інфляція, низькі темпи зростання, а отже стагнація, безробіття, високі ціни на енергоносії та харчові продукти, і навіть можлива рецесія в Європі, США, Китаї, як і протистояння між останніми країнами – перепони на шляху до нього. Саме спільні зусилля країн світу зможуть наблизити світле майбутнє, а каталізатором цього стане перемога України на полі бою.

Список використаних джерел

1. Стаття The economist «Who are Russia's supporters?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.economist.com/graphic-detail/2022/04/04/who-are-russias-supporters> – підписка, мова – англійська;

2. Стаття Der Spiegel «How Putin's Agents Are Infiltrating Germany» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.spiegel.de/international/germany/hackers-spies-and-contract-killers-how-putin-s-agents-are-infiltrating-germany-a-2cc6c24c-16ac-43d4-97fa-103081414acc> – вільний, мова – англійська;

3. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/home> – вільний, мова – англійська;

4. Стаття Deutsche Welle «Germany commits €100 billion to defense spending» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/en/germany-commits-100-billion-to-defense-spending/a-60933724> – вільний, мова – англійська;

5. NATO. Розділ «Funding NATO» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm – вільний, мова – англійська;

6. Звіт Міністерства Закордонних Справ Фінляндії «The effects of Finland's possible NATO membership» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/autres/2016/2016-heisbourg-mfa-finland-nato.pdf> – вільний, мова – англійська;

7. Звіт Міжнародного енергетичного агентства «World Energy Outlook 2022» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022> – вільний, мова – англійська.

8. Стаття Politico «Putin's European pals have to eat their words» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-european-pals-eat-their-words-marine-le-pen-eric-zemmour-matteo-salvini-milos-zeman-alex-salmond->

gerhard-schroder-boris-johnson-jean-luc-melenchon-francois-fillon-viktor-orban/ – вільний, мова – англійська.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Д. Денисюк
Університет Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

Світ увійшов у новий етап технологічного розвитку, який можна охарактеризувати поширенням цифрових технологій та бурхливим розвитком. Це поставило нові вимоги до вищої освіти, яка є сферою формування людського капіталу з високим рівнем знань, креативності, мобільності, сучасними професійними навичками та здатністю до інноваційної діяльності. В більшості країн світу система вищої освіти розвивається відповідно до здобутків науки, нових технологій та потреб, саме тому останні десятиліття – це період радикальних змін у сфері освіти.

Україна має розгалужену СВО, яка була сформована ще в радянські часи. За роки незалежності у вітчизняній вищій освіті відбулися певні зміни, тому в Україні, незважаючи на високий рівень освіти, роль людського капіталу як фактору виробництва все ще незначна. За оцінками Світового Банку, на людський капітал в Україні припадає лише 34% загального національного багатства, а в країнах із нижчим за середній рівень доходів його частка сягає 51%. Вітчизняна система вищої освіти потребує модернізації для суттєвого підвищення якості підготовки кадрів [1].

Інтеграція в ЄПВО та участь вітчизняних університетів у міжнародних освітніх програмах сприяє більш активному реформуванню СВО відповідно до європейських і світових стандартів. На сучасному етапі в ЄС активно розвивається Європейський простір вищої освіти, до якого також долучилася Україна. Наша держава має потужну систему вищої освіти, але більшість її ВНЗ через суттєві недоліки не забезпечують високу якість вузівської підготовки, мають низьку конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках вищої освіти. Україна має значну кількість вищих навчальних закладів, спроможних забезпечити підготовку фахівців бакалаврського та магістерського рівня. Однак з 2010 р. обсяги підготовки суттєво знизилися. Така динаміка обумовлена специфікою розвитку системи вищої освіти за період незалежності та проблемами її розвитку в умовах

погіршення економічної й демографічної ситуації. Протягом останнього десятиліття в Україні сформувалася стійка тенденція до згорання СВО та зменшення кількості закладів вищої освіти і студентів. За останні 6 років кількість студентів коледжів, технікумів, училищ скоротилась на 31%, а університетів, академій, інститутів – на 8% [1].

Таблиця 1

Динаміка кількості ЗВО і студентів України за 2014–2020 роки [2]						
	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Коледжі, технікуми, училища						
К-сть закладів	387	371	370	372	370	338
К-сть студентів	251 271	230 110	217 322	208 601	199 926	173 585
Університети, академії, інститути						
К-сть закладів	277	288	287	289	282	281
К-сть студентів	1437955	1375160	1369432	1329964	1322324	1266121

Згорання системи вищої освіти України в останні роки зумовили такі причини:

- втрата ВНЗ і студентів внаслідок анексії й окупації АР Крим і частини Донбасу;

- погіршення демографічної ситуації і зменшення кількості населення;

- виїзд значної частки молоді на навчання за кордон;

- зниження цінності вищої освіти для населення внаслідок труднощів працевлаштування за спеціальністю після закінчення ВНЗ [3].

Незважаючи на зменшення в Україні кількості студентів ЗВО, їхня кількість у розрахунку на 1 млн населення перевищує аналогічний показник більшості розвинених країн Європи. В Україні їхня кількість у 2018 р. становила більше 36 тис, у Франції та Італії – 30 тис, у Великобританії, Іспанії, Португалії – 31–33 тис, у Німеччині – 35 тис. Отже, можна зробити висновок, що за кількістю студентів Україна не поступається найбільшим європейським країнам, хоча поступається Туреччині та Греції, де цей показник в останні роки зростає. Як зазначають фахівці Світового Банку, Україна є одним із лідерів за охопленням населення вищою освітою – більше 40% населення віком від 25 років мають вищу та незакінчену вищу освіту, що перевищує показник ОЕСР [3].

Проблеми вирішуються дуже повільно, що зумовлює відставання СВО України від освітніх систем провідних країн. Загрозою для України є те, що зменшилася кількість студентів. В Україні частково цю проблему

вирішують іноземні студенти, однак їхня частка в загальній кількості студентів університетів становить менше 5%. Кількість іноземних студентів не компенсує відплив вітчизняних здобувачів вищої освіти за кордон, частка яких становить 70–80 тис. осіб. Саме тому в нашій державі необхідно спрямувати зусилля на повний перезапуск і пріоритетний розвиток освіти. Інтеграція СВО України в європейський простір вищої освіти сприятиме такому перезапуску та швидкому вирішенню вищевказаних проблем [1].

В умовах світової глобалізації, змінності, конкурентності й мобільності Європою було обрано інноваційний шлях розвитку. Проявом цього вибору стали Болонський процес (1999 р.) щодо створення європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Головним стратегічним завданням розвитку вищої освіти України на сучасному етапі є інтеграція вищої освіти України до європейської освітньої системи в умовах приєднання до Болонського процесу. 19 червня 1999 року міністри освіти двадцяти дев'яти держав підписали спільний документ, яким визначили напрями реформування вищої освіти на континенті. Це сталося у старому європейському університеті італійського міста Болонья – тому й акт отримав назву "Болонська декларація". Ним було започатковано кардинальні зміни у розвитку європейської вищої школи. Країни-учасниці узгодили загальні вимоги, критерії та стандарти державних систем вищої освіти. В рамках цього процесу мають діяти єдині вимоги до визнання дипломів про освіту, працевлаштування та мобільність громадян, що суттєво підвищить конкурентоспроможність ринку праці та освітніх послуг. Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу у травні 2005 року. Будь-яка країна сама обирає, приєднатись їй до цього процесу чи ні. Україна вирішила приєднатися і я вважаю, що це правильно. Тим більше, що приєднання до Болонського процесу не вимагає від країн-учасниць відмовитися від власних напрацювань у галузі освіти та науки [1].

Інтеграція України в європейський освітній простір потребує вироблення нових механізмів співробітництва з урахуванням вимог Болонської декларації, серед яких: обмін випускниками вузів, вирішення проблеми юридичного визнання дипломів українських вузів у країнах Європейського Союзу, створення умов недопущення «відтоку мізків» з нашої держави, адаптування законодавства України до вимог Євросоюзу, розроблення сучасних навчальних посібників. Цей процес один з пріоритетних напрямів України на шляху входження її в єдине європейське політичне, економічне, інформаційне, правове і культурне середовище.

Слід об'єктивно визнати, що на шляху інтегрування у світовий і європейський простір існує чимало стримуючих факторів і викликів такі як:

1. Посилення імміграції висококваліфікованих спеціалістів і загалом «мізків», якщо не створювати їм належних умов праці і відповідної її оплати.

2. Недостатність науково-методичного, кадрового, матеріально-технічного і фінансового забезпечення для реалізації положень Болонського процесу в Україні.

3. Гострою залишається проблема використання іноземних мов [4].

З початку здобуття незалежності Україна була залучена до системи європейської економічної, науково-технічної й освітньо-культурної співпраці. Цьому сприяла програма європейських країн TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States), згідно з якою з 1991 р. і до сьогодні Україна отримує технічну допомогу від ЄС. Крім цього, європейська співпраця реалізувалася у межах програми Темпус, де з 1993 по 2006 рр. було впроваджено біля 300 проєктів за участю партнерів з України. Для євроінтеграції в освіті найбільш важливою є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Угода сприяла модернізації українського законодавства у сфері освіти та наближенню його до засад ЄС. В ухваленому в 2014 р. Законі України «Про вищу освіту» містяться норми болонського процесу, що спрямовані на якісну підготовку конкурентоспроможного людського капіталу (Закон України, 2014). Ухвалені у 2020 р. зміни до цього закону посилюють європейську орієнтацію СВО, запроваджують обов'язкову акредитацію навчальних програм, зменшують ліцензування освітньої діяльності у СВО, посилюють відповідальність за недотримання академічної доброчесності та передбачають застосування технологій ЗНО для вимірювання результатів навчання. Підготовлена фахівцями МОН Стратегія розвитку вищої освіти на 2021–2031 рр. також спрямована на вирішення проблем шляхом організаційного забезпечення умов інтеграції у європейський та світовий науково-освітній простір та активного залучення іноземних студентів до навчання в Україні (Стратегія розвитку вищої освіти, 2021) [1].

Українські ЗВО зацікавлені у розвитку міжнародного співробітництва, їхня участь в європейських освітніх програмах поступово зростає. Україна приєдналася до Програми ЄС Темпус у 1993 р. і протягом 1993–2013 рр. учасниками цієї програми були приблизно 140 ВНЗ України. За цей період було профінансовано 338 проєктів за участі організацій з України, бюджет становив близько 85 млн євро. Університети України активні учасники Програми ЄС Еразмус+ у сфері

вищої освіти з міжнародної академічної мобільності, співпраці між університетами, мобільності для молоді, розвитку потенціалу вищої освіти, проєктів співпраці задля розвитку інновацій та обміну успішними практиками. Українські ВНЗ беруть активну участь у проєктах академічної мобільності, де протягом 2014–2020 рр. реалізовано майже 1,9 тис. проєктів на 54 млн євро. Кількість учасників з України становила 11,5 тис. осіб. Інтеграція СВО України в європейський освітній простір посилюється, зростає кількість реалізованих проєктів, вітчизняних учасників та кількість партнерських взаємовідносин між ВНЗ з різних країн. Участь СВО України в різноманітних формах міжнародної співпраці сприяє поступовій її модернізації та підвищенню якості освітнього процесу. Про це свідчить зростання позицій України в рейтингу кращих університетів світу, у 2021 р. серед 1452 кращих закладів вищої освіти світу були чотири університети з України [1].

Отже, я розглянула стан і етапи інтеграції вищої освіти України до світового і європейського освітнього простору. Важливо зазначити, що за роки, які пройшли з часу приєднання України до Болонської декларації, зроблено чимало корисного для розвитку і вдосконалення вищої освіти, незважаючи на існуючі виклики. Для їх подолання, на мій погляд, знадобиться багато сил і часу, але реалізація Національної програми розвитку вищої освіти 2012-2020 і нової редакції Закону України «Про вищу освіту» дозволить Україні повернутись у царині освіти на провідні позиції в Європі і світі.

Список використаних джерел

1. Інтеграція вищої освіти України у світовий освітній простір [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9822/1/34.pdf> - вільний. Мова укр.
2. Інтеграція вищої освіти України у світовий освітній простір для розвитку людського капіталу [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1554>- вільний. Мова укр.
3. Вища освіта України у процесі інтеграції до європейської освітньої системи [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Pedagogica/53660.doc.htm- вільний. Мова укр.
4. Адаптація українського законодавства до європейських норм у процесі входження до спільного європейського освітнього простору [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://eustudies.history.knu.ua/uk/yevgen-han-adaptatsiya-ukrayinskogo>

zakonodavstva-do-yevropejskyh-norm-u-protsesi-vhodzhennya-do-spilnogo-yevropejskogo-osvitnogo-prostoru/- вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

В. Дерій
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ГЕОПОЛІТИЧНІ ЗРУШЕННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Слід відмити про те, що повномасштабну агресію Російської Федерації проти України, яку в Росії оголосили спеціальною військовою операцією, треба розглядати як показовий маркер масштабних трансформацій у світовому порядку.

На початковому етапі потрібно виявити сутність агресії.

У табл. 1 розглянемо трактування агресії вітчизняними науковцями.

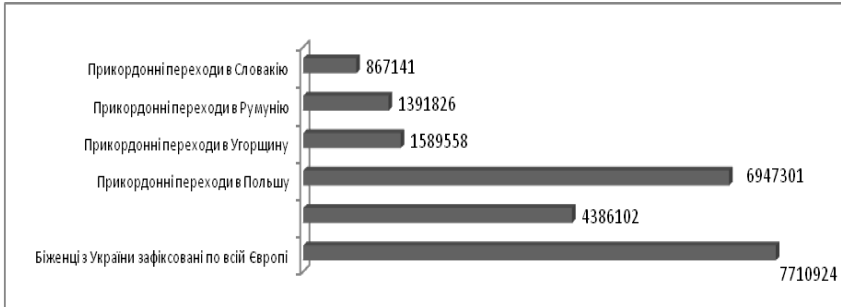
Таблиця 1

Трактування агресії вітчизняними науковцями

Автор	Визначення
Поліщук І.О. [1]	поняття сучасного міжнародного права, яке охоплює будь-яке незаконне з погляду Статуту ООН застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності іншої держави чи народу (нації)
Мельніченко О.А. [2]	це лише один з інструментів досягнення кінцевої мети країни-агресора – підкорення України, повернення її до сфери геополітичного впливу країни-агресора
Важна К. А. [3]	становить найбільшу загрозу для міжнародного миру й безпеки і визнана найтяжчим правопорушенням або найбільш серйозним міжнародним злочином

Джерело: складено на основі [1, 2, 3].

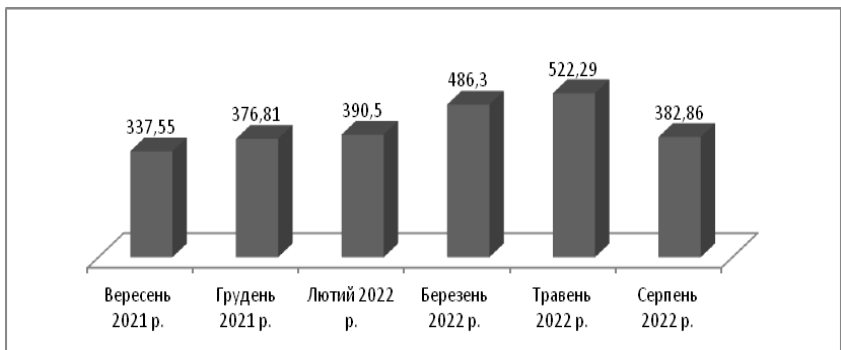
Як одну із проблем і наслідком російської агресії є збільшення кількості біженців у країні світу, що для деяких держав являється проблемою, так як великий потік людей потребує організації житла, умов, їжі для них, подальшого розміщення. На рис. 1 наведено динаміку зміни кількості біженців.

Рис. 1. Графік зміни кількості біженців внаслідок російської агресії починаючи з 24 лютого 2022 р. (станом на 19 жовтня 2022 р.)
Джерело: складено на основі [4].

Новий світовий порядок слід розглядати як горизонтальний часовий зріз міжнародних відносин, їх об'єктивний стан, який в будь-який період часу є відображенням співвідношення потенціалів між найбільшими країнами світу. Можна погодитися з цією дефініцією. Світовий порядок як такий відображує об'єктивну поточну картину у міжнародних відносинах. Сутнісний характер стосунків у міжнародній сфері ґрунтується на потенціалі та геополітичному коді тої чи іншої країни. Особливу роль відіграють великі країни, адже завдяки своїм перевагам у потенціалі вони можуть нав'язувати свою волю середнім та дрібним націям [1, с. 30].

Як приклад зміни світового порядку внаслідок російської агресії розглянемо зміну ціни на пшеницю, яка є важливим продовольчим продуктом у багатьох країнах (рис. 2).

Рис. 2. Графік зміни ціни на пшеницю, дол. за тону
Джерело: складено на основі [5].

Окрім цього Україна є головним виробником пшениці у світі. Внаслідок чого постають проблеми із постачанням, пошуком нових виробників, нових шляхів, зміну ринку. І це лише один із ринків, який має проблеми із війною. Так, дані моменти і формують новий світовий порядок, у якому потрібно змінити кардинально підходи як до економічних аспектів, так і до політики безпеки. На сучасному етапі спостерігаємо, що жодна міжнародна організація не може вплинути на хід війни в Україні. Можна побачити намагання у вигляді санкцій, відправлення членів Червоного Хреста на окуповані території, гуманітарну допомогу, але цього недостатньо. Дипломатія також не може здійснити вплив на зміну ситуації. То ж ми спостерігаємо таку ситуацію, при якій існують великі держави, які є основою всієї економіки світу і впливають на всі глобальні процеси, а з іншої сторони зараз їх положення хитається.

Мельниченко О.А. відзначає у своїй роботі особливості російської гібридної війни проти України; особливості деструктивного інформаційного впливу, його інструменти; напрямки тактичних цілей проведення інформаційних та психологічних операцій [2, с. 251].

Поліщук І.О. у своїй праці наводить трактування сутності агресії, нового світового порядку, міжнародного порядку, основні тенденції розвитку світової спільноти (глобалізація; інформатизація та цифровізація в усіх галузях життєдіяльності; екологізація міжнародних стосунків; виникнення та розвиток всесвітньої пандемії) [3].

У той же час світ вдався до повномасштабної економічної війни проти Росії, фактично зруйнувавши для однієї країни та її прибічників (у разі підтримки дій Російської Федерації) такі засади глобалізації, як вільний рух капіталу, людей, товарів та послуг, а також технологій, які почали відкриватися для неї на початку 90-х років ХХ століття із припиненням «холодної війни». Важливим елементом є застосування проти Росії санкцій у фінансовій системі: заборона російському Центробанку використовувати свої резерви у твердій валюті; компанії із надання фінансових послуг призупинили свої операції для ізоляції російської економіки від світової фінансової системи [4].

Разом з тим, не можна не погодитися, що зміна та формування нового світового порядку будуть супроводжуватися потрясіннями для багатьох держав.

Так, вже стають досить відчутними проблеми із забезпеченням енергетичної безпеки європейських держав в умовах впровадження, у тому числі, економічних санкцій проти Росії. Ситуація буде стрімко ускладнюватися навіть до трагічного ступеню, коли криза буде вкрай негативно впливати на добробут виборців, що обов'язково вплине на

внутрішнє протистояння в державах з загрозами виникнення відкритої громадянської непокори з переходом до громадянської війни чи навіть сепаратизму [5].

Іншою проблемою стає забезпечення продовольчої безпеки, яке торкнеться не лише країн Європи, а й багатьох країн світу. Саме на можливості поширення світової продовольчої кризи наголошують в ООН, оскільки Україна є одним з провідних експортерів агропромислової продукції [6].

Гай-Нижник П.П. та інші у своїй роботі приділяють увагу національній безпеці України; історичним кореням імперської політики Росії проти України; місця України серед світових цивілізацій; геополітичній стратегії України; розвитку російської агресії; ролі української діаспори в протистоянні російської агресії; особливостям вирішення збройно-політичного конфлікту; стратегії реінтеграції Криму; проблемам оптимізації державного управління та національної безпеки у галузі гуманітарної політики держави [7].

Таким чином, з викладеного вище можна зробити наступні висновки. Новий світовий порядок – це міжнародний лад, який сформується у планетарному масштабі, коли буде подолана наявна політична та світоглядна криза у міжнародних відносинах. Тенденції на енергетичному та продовольчому ринках дали змогу зробити висновок, що не зупинена імперська експансія Росії в Україні врешті призведе до створення однополярного світу з Росією на чолі, коли вона отримає, окрім енергетичних важелів впливу на світову політику і порядок, ще більш дієвий інструмент для впровадження своїх панівних амбіцій, як продовольчій важіль.

Список використаних джерел

1. Поліщук І.О. Геополітичні ознаки нового світового порядку. Наукові рефлексії війни. № 2 (2022). с. 30-35. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12180>.

2. Мельниченко О.А. Основні напрямки деструктивної діяльності російських спецслужб в інформаційній війні проти України. Гібридна війна: сутність, виклики та загрози: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). [Електронне видання]. Київ : НА СБУ, 2021. 189 с.

3. Важна К. А. Визначення агресії у сучасному міжнародному праві : матеріали наук.-практ. конф. [«Україна і світ»], (Київ, 19 квітня 2019 р.) . Україна і світ: Науковий журнал Факультету журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв. К. : КНУКіМ, 2019. Вип.1. С. 84-92.

4. Сайт УВКБ ООН в Україні. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.46875559.1227520672.1666611293-2009314039.1666611293.

5. Статистика цін на пшеницю. URL: <https://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=wheat&months=12>.

6. Чеховська, М. Україна в контексті зміни світового порядку: економічні наслідки. *Економіка та суспільство*, 2022 (38). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-36>.

7. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій. К.: «МП Леся», 2016. 586 с.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

А. Дерябіна
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄС: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Інтеграція України в ЄС – це великі зміни, але вони мають багато прихильників від українців та Єврокомісії. Звичайно, цей процес займає деякий час (від років до десятиліть) і вимагає трансформації як України, так і ЄС. Однак сьогодні весь світ змінюється, з 24 лютого 2022 року у нас нова реальність. Вона вимагає стратегічного мислення та сміливої уяви. Нинішня повномасштабна війна змушує критично переосмислити багато речей, які сприймалися як даність, і нарешті вирішити багато проблем, які тривалий час лежали на полиці.

Спочатку, розберемось, що таке європейська інтеграція. Це загальний термін для співпраці між європейськими країнами, зазвичай, але не виключно, стосовно держав-членів ЄС. Більша інтеграція передбачає більшу спільність прийняття рішень, спільні закони та спільні правові та політичні системи. ЄС є центром європейської інтеграції та представляє найглибшу політичну, економічну та правову інтеграцію країн у будь-якій точці світу. В середині ЄС більшість держав-членів зараз скасували прикордонний контроль, усунули багато інших внутрішніх бар'єрів для торгівлі та інвестицій і запровадили спільну єдину валюту. Наша держава пройшла багато етапів становлення відносин між Україною та ЄС (табл.1).

Таблиця 1

Основні етапи відносин між Україною та ЄС [1]

2 грудня 1991 року	У Декларації щодо України, Європейський Союз відзначив демократичний характер Всеукраїнського референдуму та закликав Україну до відаритого і конструктивного діалогу з ЄС.
14 червня 1994 року	Підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.
Червень 1996 року	Європейський Союз визнав статус України як країни з перехідною економікою.
1 березня 1998 року	Набула чинності Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.
11 червня 1998 року	Указом Президента України затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС.
Лютий 2005 року	Європейська Рада схвалила Спільний план дій Україна-ЄС (основа ключових реформ в Україні).
2009 рік	Для України та п'яти інших пострадянських країн створено механізм співпраці Східного партнерства.
30 березня 2012 р	Ініційовано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС (УА).
2012 рік	Відносини Україна-ЄС погіршилися через те, що тодішній президент Янукович ув'язнив лідерів опозиції (Юрія Луценка та Юлію Тимошенко). Пізніше він відпустив Луценка.
29 листопада 2013 р	Янукович відмовляється підписувати УА на Вільнюському саміті за наполяганням Росії. Початок Євромайдану.
16 вересня 2014 р	УА ратифіковано
1 січня 2016 року	Набула чинності Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС.
11 травня 2017 р	Україна отримала безвізовий режим з ЄС.
17 грудня 2021 р	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг, сертифікувала Укренерго як оператора системи передачі європейського типу за моделлю ISO. Це відкрило двері для офіційного членства в ENTSO-E.
28 лютого 2022 р	Україна подала заявку на вступ до ЄС.
26 квітня 2022 р	Україна стала членом-спостерігачем ENTSO-E. У березні українську мережу синхронізували з ЄС і відключили від Росії та Білорусі.
Червень 2022 р	Україна отримала статус кандидата в ЄС.

З 1991 р. Україна пройшла довгий шлях від автократії з плановою економікою, де підприємництво переслідувалося, а ціни встановлювались державою, до ринкової демократії, хоч і недосконалої. За допомогою Міжнародного валютного фонду (МВФ), ЄС, інших урядів і міжнародних організацій Україна здійснила багато реформ. З 2014 р. більшість українців підтримують євроінтеграцію. Україна має міцні економічні та особисті зв'язки з Європою. Членство в ЄС стане якорем для повосної відбудови України, яка вимагатиме не лише фізичної реконструкції, а й модернізації інституцій.

Членство в ЄС дасть Україні присутність в інституціях ЄС – Європейському парламенті, Європейській комісії, Європейських судах. Українська мова також стане офіційною мовою ЄС. Громадяни України отримають розширені права на вільне пересування та сімейні права на переїзд, на роботу, навчання, поселення, вихід на пенсію та отримання

доступу до пільг соціального забезпечення в ЄС. Право ЄС матиме верховенство в українських судах. У разі не дотримання умов прямої дії фізичні та юридичні особи (корпорації) зможуть відстоювати права ЄС у національних судах.

Бюджет ЄС також потребує коригування. Україні знадобляться ресурси для відновлення після війни, тому це вплине на бюджетні пріоритети ЄС. ЄС уже створив спеціальні фонди для України та, ймовірно, попросить зовнішніх внесків у світової спільноти для спеціального фонду відновлення, щоб компенсувати тягар. Питання репарацій і використання російських активів, які зараз заморожені закордоном, без сумніву, буде актуальним.

Існуючі угоди про УА (Угода про асоціацію з ЄС) та ПВЗВТ (Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі) значною мірою дозволяють безмитний ввіз товарів до та з ЄС. Крім того, враховуючи, що масові товари, такі як сільськогосподарська продукція та сировина, складають більшу частину українського експорту, росія й надалі зможе перешкоджати таким поставкам, особливо через чорноморські порти.

Навіть після припинення відкритих військових дій на суші, це обмежить можливості для швидкого розширення такої торгівлі з ЄС. Оскільки український експорт послуг є мінімальним, основна увага під час вступу України до ЄС буде зосереджена на припливі капіталу та відтоку робочої сили. У поточному стані ми можемо очікувати подальших переговорів щодо інвестиційних стандартів і здатності України викоринити корупцію в рамках будь-яких переговорів про вступ. Джерела капіталу для реконструкції, безсумнівно, будуть виходити за межі компетенції ЄС і включатимуть інші міжнародні організації та питання репарацій з росією.

Світ стає дедалі складнішим. Місце, де роль природних ресурсів зникає, а роль людського капіталу зростає. Оскільки людський капітал може бути використаний повною мірою лише в середовищі особистих свобод і захищених прав людини, то логічно, що держави, які забезпечують це середовище, виграють боротьбу за майбутнє. Проте, як показує війна росії проти України, інколи нації не лише вважають за краще залишатися в минулому, а й намагаються перешкодити модернізації інших.

Список використаних джерел

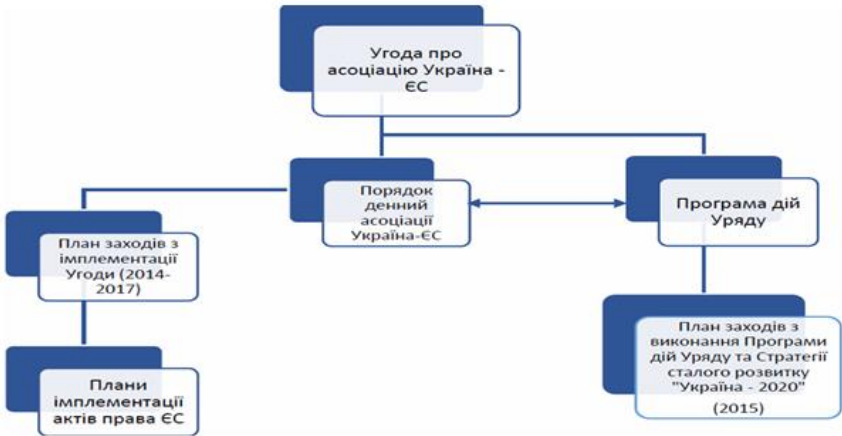
1. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/> - вільний.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

С. Дмитрієва
Університет імені Альфреда Нобеля, Дніпро
Е. Лимонова
кандидат економічних наук, доцент
Університет імені Альфреда Нобеля, Дніпро

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В ЄС: НЕОБХІДНІ КРОКИ

В умовах глобалізації суспільства для багатьох країн все частіше постає питання членства в Європейському Союзі. Україна ж вперше засвідчила своє бажання розвивати відносини з ЄС 2 липня 1993 р. у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України». У 2014 р. «Угода про Асоціацію між ЄС і Україною» замінила «Угоду про партнерство і співробітництво» (рис.1).

Рис. 1. Програмні документи у сфері свроінтеграційної політики України [1].

Фактично ця угода набула чинності 1 вересня 2017 р. і вже у лютому 2019 р. Верховна Рада офіційно та юридично закріпила курс на євроінтеграцію у Конституції України. 28 лютого 2022 р. Президент України Володимир Зеленський виконав перший етап процедури вступу в ЄС – подав заявку на членство. 23 червня 2022 р. ЄС надала Україні статус кандидата – вперше в історії за даних умов та авансом. Україна довго прагнула бути частиною ЄС, старанно запроваджуючи усі реформи, необхідні для того, аби відповідати усім вимогам та намагаючись відповідати Копенгагівським критеріям (приблизно на кінець 2021 р., стан виконання Угоди про асоціацію оцінювався нашою державою на

рівні 63% [3]), і тому, на зараз однією з найбільш актуальних тем є саме євроінтеграція. 90% українців підтримали вступ до ЄС і відповідно євроінтеграцію, як свідчить опитування Національного демократичного інституту та Київського міжнародного інституту соціології.

Статус країни-члена ЄС може надати досить багато можливостей насамперед для економіки нашої країни, адже означатиме розвиток туризму, багатократне підвищення іноземних інвестицій внаслідок збільшення рівня довіри до члена ЄС, завдяки наявності підтвердження якості високими стандартами ЄС, спеціальних грантів, технічної допомоги, фінансової підтримки для країн кандидатів, факт здорової конкуренції, що призведе до розвитку, з точки зору економіки – здійснення стандартизації та сертифікації української продукції відповідно нормам Європи, що повинно відкрити доступ до ринків ЄС. Все це має спричинити ріст ВВП та збільшити рівень розвиненості країни.

З іншої сторони, аби цього досягнути Україна має витримати конкуренцію та певні зобов'язання, вона повинна перебороти ще багато труднощів та вирішити ряд проблем. Щоб набути членства та не втратити кандидатство Європейський Союз видвинув Україні 7 вимог, серед яких :

- реформа Конституційного суду
- продовження судової реформи
- антикорупція, включно з призначенням керівника САП
- боротьба з відмиванням коштів
- втілення антиолігархічного закону
- узгодження аудіовізуального законодавства з європейським
- зміна законодавства про нацменшини.

Вже після їх виконання Єврокомісія повинна розглянути офіційний звіт про це та або дати нові вимоги, або почати перемовини з Україною. Можна мати сміливість, аби припустити, що ці перемовини не розтягнуться на десятиліття, як у випадку Туреччини, адже Україна справді гідна бути частиною ЄС та вже відповідає дуже багатьом критеріям, в тому числі й найголовніший – демократичності. Звичайно на сьогоднішній день найбільшою проблемою є російська агресія на теренах України та збитки, які вона завдала : падіння ВВП, підвищення інфляції, зменшення експорту та імпорту, зруйнування великої частини військової та цивільної інфраструктури, блокування українських морських портів та окупація чи ракетні удари по аграрному сектору (згідно офіційним джерелам – для відновлення збитків в агропромисловому комплексі знадобиться понад 30 млрд \$ [4]), збільшення бюджетних призначень на державну безпеку та оборону, що негативно відображається на інших областях, згідно з офіційними даними Національної Ради з відновлення

України [3] від наслідків війни: відбулося значне зменшення обсягів торгівлі з Євросоюзом та порушення логістичних і виробничих ланцюжків з ЄС, що у наслідку призвело до втрати українськими виробниками деякої частини європейських споживачів, які можуть переорієнтуватися (на невизначений час) на інших постачальників. Тому це означає, що хоча вступ й матиме багато переваг, для економіки України це справді є викликом. Отже, найголовніше завдання на тепер для євроінтеграції це відбудова України, продовження її модернізації та виконання цих 7 умов, і обидві ці речі взаємопов'язані – саме Європейський Союз має допомогти Україні відновити її. Виконанню деяких системних реформ заважають воєнні дії, тож їх можна буде провести тільки після завершення війни.

Тим не менш, на вимогу Венеціанської комісії та після багаторазових пропозицій провести реформу КС, Верховна Рада України вже 6 вересня 2022 року прийняла законопроект про нову процедуру конкурсного відбору кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду України, враховуючи їх добросесність та професіоналізм, як того й вимагала реформа. Звісно, що результати цього надалі буде перевіряти Єврокомісія.

Антиолігархічний закон був ухвалений 23 вересня 2021 р., але почав працювати 7 травня 2022. 29 червня 2022 р. президент підписав указ, що увів в дію «Положення про реєстр олігархів».

Слід не забувати та всіляко викоринювати не дуже вдалу репутацію країни з розвиненою корупцією. Тож 17 липня 2022 р. президент України закликав Верховну Раду України нарешті призначити голову Спеціальної антикорупційної прокуратури (САП) та розробити конкурс на призначення голови НАБУ. І вже 28 липня Олександра Клименка призначили головою САП.

6 вересня 2022 р. був остаточно прийнятий закон про спрощення подання інформації, необхідної для фінансового моніторингу, тобто про контроль за відмиванням грошей, враховуючи стандарти FAFT.

30 серпня 2022 р. Рада, внесли правки, прийняла остаточно закон про медіа, аби узгодити законодавство з європейським. Варто сказати, що це було не просто, адже декілька фракцій не віддали свого голосу зовсім.

Венеціанська Комісія закликала Україну дійти до компромісу між законом про мову та законом, що захищає національні меншини.

Завершення перевірки добросесності Радою з етики кандидатів у члени Вищої ради правосуддя (ВРП) та проведення відбору кандидатів для створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – наразі це є одним з найскладніших рішень, яке Україна не може остаточно вирішити вже декілька років, але вже шукає способи запровадження.

Розглядаючи поточний стан, Європа дійсно вже зараз допомагає економіці нашої країни в цей тяжкий для України час як це можливо. Наприклад, Європейський Союз строком на один рік скасував мита для імпорту українських товарів. Крім того – уведені санкції на товари та послуги РФ створили можливості для заміщення цих товарів і послуг українськими на ринках ЄС та інших ринках наших торговельних партнерів, що не можна не відзначити.

16 березня 2022 р. відбулось об'єднання ENTSO-E (енергомережа континентальної Європи) з енергетичною системою нашої країни, що дозволить значно зменшити енергетичну залежність від РФ та повністю перейти на європейські стандарти навіть в електроенергетичній сфері, а також здійснювати експорт електроенергії до країн ENTSO-E [3]. Також саме зараз планується створення найкращих умов для укладання «Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції» (АСАА), що дозволить відкрити доступ промислової продукції України у ЄС на основі взаємного визнання результатів робіт з оцінки відповідності. Також необхідно зазначити, що перехід на стандарти ЄС може зайняти багато часу та сил, адже найголовніший ресурс – людей-фахівців необхідно буде перекваліфікувати та розпочати підготовку нових фахівців, які вже будуть знати та користуватися нормами та стандартами Європейського Союзу. Щодо бюджету у планах України на червень – грудень 2022 р. [3] планується залучення коштів в рамках партнерських ініціатив щодо відновлення України (за рахунок пільгових кредитних ресурсів), які будуть надані для покриття бюджетного дефіциту та підтримки макроекономічної стабільності. Після відбудови Україна має потребу у розширенні свого експортного потенціалу аграрної продукції шляхом узгодження нормативних документів та проходження аудитів. Згідно матеріалів робочої групи «Європейська інтеграція» Проекту Плану відновлення України – фіналізація переговорів щодо членства в Євросоюзі та відповідно можливе здобуття підтримки громадян та держав-членів ЄС щодо набуття Україною членства в Європейському Союзі планується приблизно на 2026-2032 рр. Ця швидкість в планах не може не радувати, враховуючи дійсно великі проблеми і збитки України.

Можна дійти висновку, що євроінтеграція України в усіх сферах здійснюється повільно, але, не зважаючи ні на що, дуже твердо та вірно – навряд чи Україна колись відступиться від своєї мети бути частиною Євросоюзу.

Список використаних джерел

1. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://reforms.in.ua/Content/Download/tasks-performance-status/AA_impl_report_02_2015_GOEI.pdf – вільний.

2. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/> – вільний.

3. Національна рада з відновлення України від наслідків війни Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Європейська інтеграція» Липень 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/european-integration.pdf> – вільний.

4. Перший заступник Міністра аграрної політики та продовольства України Тарас Висоцький в інтерв'ю виданню UkraineWorld [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/dlia-vidnovlennia-zbytkiv-v-apk-znadobytisia-ponad-30-mlrd-dolariv-taras-vysotskyi-pro-naslidky-rosiiskoho-vtorhnennia-v-ukrainu> - вільний.

І. Думанська

доктор економічних наук, професор

Хмельницький національний університет

СУХИЙ ПОРТ ЯК ЦИФРОВИЙ ТЕРМІНАЛ ЗА ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ДЕФЦИТУ У КОНТЕЙНЕРНІЙ ЛОГІСТИЦІ ВОЄННОГО ЧАСУ

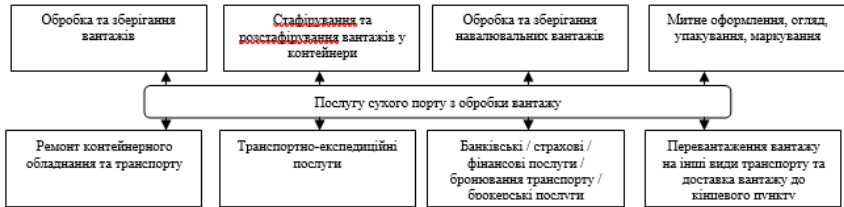
До війни 75% зовнішнього українського товарообігу припадало на морські порти. З 24 лютого 2022 року блокада доступу до моря зумовила проблеми в роботі портів та паралізувала роботу контейнерної логістики. Робота зернотрейдерів та супутніх бізнес-структур, пов'язаних з експортом та імпортом, була зумовлена ситуацією, при якій вони не мали змоги виконувати свої зобов'язання. Для експорту та імпорту залишався лише західний кордон і дунайські порти: Рені, Ізмаїл, Кілія, навантаження на які різко зросло [1]. Саме тоді ключовим викликом для логістики став пошук альтернативних шляхів доставки вантажів із зерном до країн, що мають проблеми з продовольчою безпекою поза мережу морської логістики.

Як результат, збільшення обсягу контейнерних перевезень, брак місць на терміналах морських портів, а також зростаюча завантаженість під'їзних шляхів, що обслуговують портові термінали, стали каталізаторами для появи логістичних центрів на суші, так званих «сухих портів», або логістичних хабів. Сухий порт – це мультимодальний логістичний центр із розвинутою інфраструктурою, яка дозволяє

власнику вантажу користуватися всіма перевагами морського порту на суші [2].

На базі одного сухого порту вантажовласник може отримати цілий комплекс послуг з обробки вантажу (рис. 1).

Рис. 1 Комплекс додаткових послуг сухого порту з обробки вантажу*

*узагальнено на основі [2]

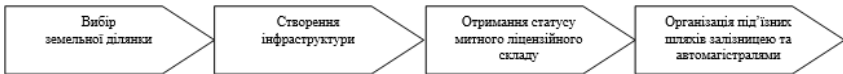
Історично, звертаючись до досвіду європейських держав, основною метою сухих портів служило розвантаження потужностей портів і поліпшення екологічної ситуації. На сьогоднішній день, окрім зазначених вище функцій, сухі порти також відіграють значну роль у стимулюванні зміни видів транспорту. Завдяки створенню та функціонуванню сухих портів відбувається переорієнтація і зміна видів транспорту, який використовується для внутрішніх перевезень. Виключно автотранспорту як спосіб перевезення вантажів усередині країни замінюються міксом залізничних і автомобільних перевезень.

Тенденція збільшення кількості сухих портів поширена по всьому світу. Наприклад, на даний час в Європі діє понад 250 сухих портів, які не лише є віддаленими терміналами морських портів, але й обслуговують внутрішні райони країн, розташовані далеко від берегової лінії. Зважаючи на високий рівень розвитку залізничного, автомобільного та внутрішнього водного сполучення на території Європи створення сухих портів є більш ніж виправданим. Таким чином, вектор конкурентоспроможності морських портів зміщується в бік найбільш вигідного здійснення мультимодальних перевезень. Також активно використовується модель сухих портів і в країнах Азії та Тихого океану. Більш того, Економічною та соціальною комісією Організації Об'єднаних Націй для Азії та Тихого океану підготовлено міжурядову угоду про сухі порти, яку ратифікували 16 країн і охоплює 248 сухих портів у субрегіонах ЕСКАТО [2].

В Україні питання діяльності та правового статусу сухих портів окремо не регулюються. Разом із тим, у нещодавно прийнятому Законі

України «Про мультимодальні перевезення», було порушено питання мультимодального терміналу [3]. Враховуючи, що на даний час поняття «сухий порт» є теоретичним і не закріплено в законодавстві, це питання залишається відкритим.

Незважаючи на місцезнаходження сухого порту, оператор сухого порту має вирішити питання про земельну ділянку, на якій знаходиться об'єкт, подбати про інфраструктуру, включаючи техніку, склади, можливо, отримати статус митного ліцензійного складу, визначити статус користування залізничними під'їзними коліями та автомагістралями, підкріпивши це належною договірною базою (рис. 2).

Рис. 2 Схема організації роботи сухого порту*

*структуровано на основі [2]

Наприклад, на Рівненщині ще з березня 2021 року працює сухий порт Одеської компанії Imtrex, на заході України – Західний контейнерний термінал тощо. У новій ситуації їхні логістичні можливості набувають значно вагомішого значення, зокрема і для перевалки зернових. Ці термінали працюють як на експорт, так і на імпорт [4].

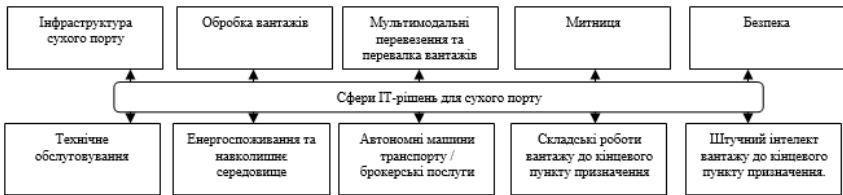
Поряд з тим, функціонування сухого порту як логістичного мультимодального хабу зіштовхується з викликами цифровізації на кожному ланцюжку поставок при зміні виду транспорту. Наприклад, послуги цифрової залізниці та терміналу не можуть існувати окремо, оскільки мультимодальні перевезення, які часто починаються та закінчуються на етапі автотранспорту, пов'язані з обробкою не менше ніж на двох терміналах та включають залізничні та морські ділянки. Це спільний логістичний процес, і його цифровізація має бути комплексною.

Клієнтські послуги транспортних сегментів мультимодального логістичного ланцюжка також цікаві клієнту (вантажовласнику або експедитору) не окремо, а як єдине вікно для замовлення та контролю за виконанням перевезення на всьому мультимодальному маршруті: вантажний термінал, залізниця, порт, розвантажувальний термінал, автоперевезення. Саме тому цифровізація сухого порту не може існувати окремо від процесів цифровізації залізниць, автомобільних доріг та інших елементів інфраструктури.

Функціонування сухого порту має реалізовуватись на базі концепції функціонування цифрового контейнерного терміналу з впровадженням ІТ-рішень, які здатні керувати бізнес-процесами терміналу, його

технічною та технологічною взаємодією з усіма учасниками процесу логістики вантажів [5].

Сучасні цифрові технології, які можуть бути застосовані в сухих портах та інших видах транспортно-логістичних терміналів, включають системи підтримки базової інфраструктури, а також інструменти для обробки вантажів, управління рухом, роботи з митницею, забезпечення безпеки та моніторингу енергоспоживання. Існуючі рішення можна виокремити за такими сферами застосування (рис. 3).

Рис. 3 Сфери застосування IT-рішень в діяльності сухого порту*
*систематизовано на основі [5]

Елементи структури цифрового сухого порту поділяються на послуги управління та співпраці. Послуги управління охоплюють контейнерний майданчик, залізничні та автоперевезення, митну зону. Послуги співпраці адресовані вантажовласникам, залізничній адміністрації, залізничним операторам, портовим операторам, митним органам, автотранспортним підприємствам, експедиторам, контролюючим органам та іншим. При цьому зв'язки між згаданими елементами перетинаються.

Таким чином, в сьгоднішніх реаліях сухий порт є важливим учасником логістичного процесу, на якого покладено безліч функцій, у тому числі щодо перерозподілу вантажопотоку на альтернативні види транспорту, а також зменшення витрат на доставку вантажів. Разом із тим, налагодження роботи сухого порту як логістичного хаба є комплексним процесом, який вимагає застосування IT-рішень в його діяльності. Концепція розвитку мережі сухих портів як цифрових терміналів за для подолання дефіциту у контейнерній логістиці воєнного часу відкриває шлях до повної цифрової трансформації важливих процесів та документообігу при керуванні та експлуатації інфраструктури логістики в цілому по Україні.

Список використаних джерел

1. Гордійчук Д. Заблоковані порти – не вирок. Куди Україна перенаправляє експортні потоки і що з цього виходить. Економічна

правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/11/686894/>

2. Горачек О., Горова К. Сухий порт. Особливості та організація роботи. АПК ІНФОРМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1521245>

3. Закон України «Про мультимодальні перевезення» № 1887-ІХ від 17.11.2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1887-20#Text>

4. Тодуров О. Сухий порт: як забезпечити оперативну логістику в умовах війни. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mind.ua/openmind/20238657-suhij-port-yak-zabezpechiti-operativnu-logistiku-v-umovah-vijni>

5. Digital solutions for the operation of dry ports. UN ESCAP. [Електронний ресурс]. – https://www.unescap.org/search?search_api_fulltext=dry+ports&sort_by=created&sort_order=DESC

R. Elhadj

Alfred Nobel University, Dnipro

LABOUR MARKET IN THE MAGHREB COUNTRIES

Supply and demand are imbalanced in the Maghreb, with high unemployment and underemployment levels. The business climate explains why the formal sector struggles to grow and struggles to generate good jobs. The business climate affects both large and small firms, and informal as well as formal employment, as managers of informal firms are considered informal employees.

Rising labor incomes are normally the main sign that economic growth leads to higher living standards and lower poverty rates, in a trickle-down effect. The size of an economy's formal private sector is correlated with an economy's ability to generate decent jobs. But informal production in Africa (in general) is symptomatic of stalled structural transformation, in which labor is expected to first migrate from agriculture to industry and then, industrial growth slows and industrial employment declines, towards a growing service sector. According to the World Population Prospects, Africa's share of the world's population, about 14% in 2007, will increase to 26% by 2050. As world population growth slows, almost 1% per year at this day. It is commonly believed that the continent will be the reservoir of the global force by 2050 (*Gelb, 2017*).

Maghreb countries are growing; the average GDP growth over twenty years (2001-2022) of Tunisia, Algeria, Morocco, Libya, and Mauritania is respectively 2.65%, 2.27%, 3.55%, 10.06% and 3,87%, figures that attest to a new dynamic in these economies and a real potential despite the security problems affecting the region. The North African countries (Tunisia, Algeria, Morocco, and Libya) have a double competitive advantage in terms of labor costs. On the one hand, their attractiveness remains closely linked to the level of remuneration practiced that is shown in table 1 (Yonzan *et al.*, 2022).

Table 1

The Minimum wage in Maghreb in \$ for 40h/week

Country	The minimum wage in \$ (40h/week)
Tunisia	199
Morocco	265
Algeria	170
Libya	325
Mauritania	168

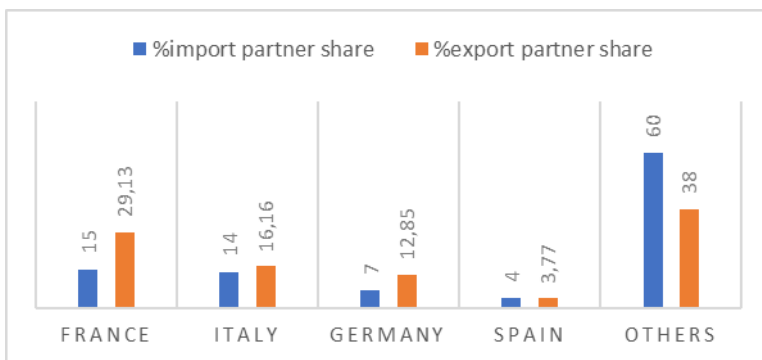
Source: *minimum-wage.org* (2019)

Although all these countries have established a mandatory minimum remuneration, we cannot compare these amounts to the standards in force in European countries of course. When Tunisia, Morocco, or Algeria remunerates respectively \$199, \$265, and €17 for a full-time job of at least 40 hours per month, France, Spain or Greece impose a minimum wage of €1458, €753 and €684 (*minimum-wage.org*, 2019).

As a result, the gap between the northern Mediterranean and southern Mediterranean countries widens a little more when we think in terms of average salaries: the average salary in Italy, France, Spain, and Greece is on average 8 or 7 times higher than the one of the Maghreb countries. On the other hand, the attractiveness of these countries is due to the choices made in terms of social contribution policy. These countries have relied on a social protection system that effectively protects entrepreneurs and employees, but does not impose too high a contribution on them. Thus, the employment of an employee in the Maghreb is much more advantageous for an entrepreneur who wishes to maximize his competitive advantage in terms of labor costs (*Labor market in the Maghreb countries: Structures, institutions, and policies*).

Less strategic in economic and commercial matters than its neighbors, Tunisia's attractiveness for non-Western powers lies particularly in the political symbol it represents, being the only democracy in the Arab world, and in its proximity, particularly commercial, with Europe. While France remains a major partner, representing the largest percentage of Tunisian imports in many

years and especially in 2019 which is shown by figure 1 (*EU trade relations with Tunisia*).

Fig.1. Tunisia’s major EU trading partners in 2019 (*Tunisia trade balance, exports and imports by country*)

In 2019, Tunisia’s major trading EU partner countries for exports and imports were France, Italy, Germany, Spain and a few other unspecified countries (*Tunisia trade balance, exports and imports by country, 2019*).

Promoting labor-intensive industries with very high youth inactivity and high active population growth, Africa may have a comparative advantage in sectors that rely on unskilled labor.

The labor market in Morocco, Tunisia, and Algeria, is also facing problems with the labor code. In fact, the law is circumvented and there is no adequate remedy. Another subject which we should tackle is the high cost of public employment in the Maghreb. However, in addition to wage costs, the real question should focus on the quality of public services rendered. Finally, the important lesson we have to learn is to adopt a more comprehensive approach. Imbalances in the labor market do not result from what happens in the labor market, but macroeconomic policies should also be reviewed. Growth models implemented today do not produce enough jobs (Tunisia) and when they do, jobs are often precarious and informal (Morocco and Algeria). The Maghreb states are heavily investing in the education system. If this investment is not profitable in the labor market, resources would be wasted beyond the design of employment policies.

References

1. Gelb A. Does Poor Mean Cheap? A Comparative Look at Africa’s Industrial Labor Costs. URL: <https://www.cairn-int.info/journal-revue-d-economie-du-developpement-2016-2-page->

51.htm#xd_co_f=OGMxYjEyNGYtZTNiNS00ZjQyLWIyNmUtYzE2YTI4ZDRkZDBh~

2. Yonzan, N. *et al.* (2022) *World Bank Open Data, Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/> (Accessed: November 2, 2022).

3. Minimum-wage.org. (2019). *Minimum-Wage.org - Minimum Wage Rates, History, and Labor Law Info*. [online] Available at: <https://www.minimum-wage.org/>.

4. Labor Market in the Maghreb Countries Structures, Institutions and Policies. (2010). [online] Available at: https://carnegieendowment.org/files/Full_Text-EN.pdf [Accessed 31 Oct. 2022].

5. *EU trade relations with Tunisia* (no date) *Trade*. Available at: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/tunisia_en (Accessed: November 2, 2022).

6. *Tunisia trade balance, exports and imports by country* (2019). *Tunisia trade balance, exports, imports by country 2019 | WITS Data*. Available at: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUN/Year/2019/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country#:~:text=In%202019%2C%20Tunisia%20major%20trading,%2C%20China%2C%20Germany%20and%20Algeria.> (Accessed: November 2, 2022).

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Politology, Associate Professor

Language supervision by R.N. Stetsenko, Lecturer

М. Заблуда, К. Чечерна

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ

В умовах сучасного світу, міжнародна економіка стала механізмом, який може задовільнити інтереси всіх країн щодо економічного розвитку. Щодо світового господарства-економіка дедалі більше орієнтується на міжнародне економічне співробітництво, яке відображається в процесах інтеграції.

Серед переваг і цілей економічної інтеграції можна виділити:

I. Переваги масштабності(збільшення ринку, зменшення витрат, тощо), які використовують країни-учасники;

II. Формуються сприятливі зовнішньополітичні відносини, так як ціллю інтеграційних об'єднань, у своїй більшості, є створення та

зміцнення співробітництва між державами в усіх сферах суспільного життя (у культурній, військовій, соціальній, політичній та інших);

III. Для національних виробників відкривається широкий доступ до обмежених ресурсів у масштабах можливостей всього інтеграційного об'єднання- це і технології, і фінансування, і трудові ресурси, і природні;

IV. В розрізі регіональних меж, економічна міжнародна інтеграція сприяє появі привілейованих умов для країн і підприємств, що є учасниками інтеграційного об'єднання, захищаючи їх певним чином від конкуренції зі сторони третіх суб'єктів господарювання;

V. Країни-учасниці можуть спільно знаходити рішення для усунення гострих соціальних проблем з приводу стабілізації ситуації на ринку праці, щодо форм соціального забезпечення громадян країн [1].

Власне взаємодія економік різних країн відбувається через міжнародні економічні відносини(МЕВ), які є системою економічних зв'язків між юридичними та фізичними особами країн-учасниць цих відносин(щодо розподілу, обміну, виробництва і споживання).

До основних форм міжнародних економічних відносин можна віднести: міжнародну торгівлю товарами і послугами, міжнародний рух капіталів і закордонних інвестицій, міжнародну міграцію робочої сили, міжнародні валютно-кредитні відносини, науково-технічне співробітництво.

Далі, пропонуємо більш детально розглянути кожен з наведених форм міжнародного економічного співробітництва та виділити основні тенденції їх розвитку.

Міжнародна торгівля – це, власне, історично перша форма взаємодії між країнами. З XIX століття у міжнародному обміні уже можна виділити ознаки світового ринку, в якому приймають участь майже всі цивілізовані держави. Сам світовий ринок є системою відносин між суб'єктами світового господарства щодо купівлі і продажу, пропозиції та попиту. На сучасному етапі розвитку він характеризується дотриманням наступних принципів: економічної незалежності, добровільності, суверенітету, еквівалентної вигідності.

Інтенсивність міжнародних товарних потоків дуже неоднорідна по країнам та регіонам. Так розглянемо відсотковий розподіл імпорту та експорту в світі (рис.1).

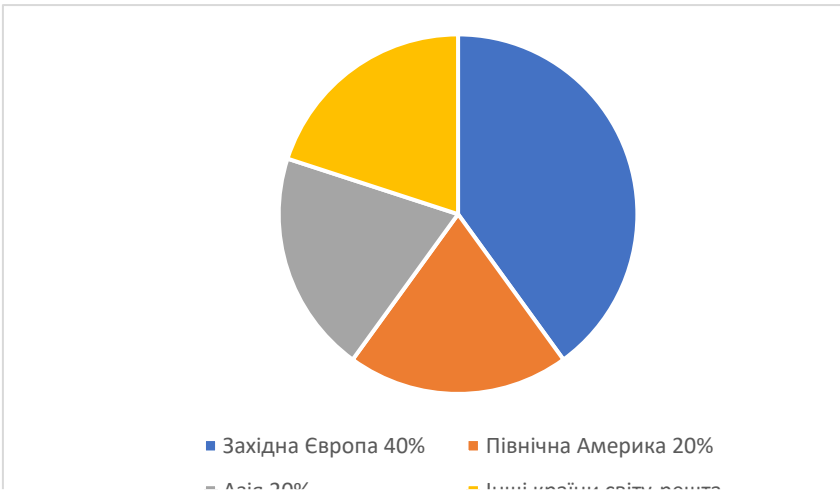
Протягом останніх десятиліть спостерігаємо зміну товарної структури. Прогресивними темпами відбувається розвиток торгівлі промисловими виробами:

а) Обмін засобами зв'язку, обладнанням, машинами, технологіями, тощо;

б) Торгівля транснаціональних компаній комплектуючими вузлами до агрегатів;

с) Прискорений ріст міжнародної торгівлі завдяки наданню міжнародних послуг.

Рис. 1 Відсоткові долі країн у світовому імпорті та експорті [2]

Відмічаючи головну тенденцію- в світовому експорті значно скоротилася питома вага продуктів

промисловості видобутку, сільськогосподарських товарів, натомість суттєво збільшилася частка готових виробів.

Як форма міжнародних відносин, міжнародний рух капіталу почав свій розвиток у період становлення світового господарства і є на сьогодні вирішальною ознакою сучасного типу розвитку світового господарства.

Міжнародний рух капіталу є переміщенням товарної та грошової форм капіталу між країнами для отримання доходу власником цього капіталу(дивіденди або відсотки).

За походженням капіталовкладення можна поділити на державні(це ті, які з бюджету країни: гранти, позики, кредити, допомоги) і приватні (це інвестиції фізичних або юридичних осіб, міжбанківські чи торговельні кредити).

Підприємницький же капітал поділяється на прямі і портфельні інвестиції. Під прямими інвестиціями, як правило, мають на увазі приватний підприємницький капітал, вони забезпечують втілення довгострокових інтересів за рахунок надання інвестору права власництва

підприємства або вирішального голосу щодо управлінських рішень. На сьогодні у світі є триполюсна структура прямих іноземних інвестицій: Сполучені Штати Америки, ЄС, Японія – саме на них доводиться 4/5 загального обсягу міжнародних інвестицій.

Так як портфельні інвестиції-кошти в облігаціях, акціях та інших цінних паперах, то вони дають можливість отримати дохід, але не забезпечують контроль над самим об'єктом вкладень. Для країн, які розвиваються і країн з перехідною економікою найбільшим регіоном розміщення іноземних капіталів є Південно-Східна Азія (в тому числі Китай). Можна прослідкувати також тенденцію до активізації іноземних інвесторів у країнах Східної та Центральної Європи: Чехія, Угорщина, Польща.

Щодо України, то до війни об'єм прямих іноземних інвестицій в її економіку не був значним, але їх акценти за останні 10-15 років змістилися зі сфери обігу у виробничу : підприємства харчової промисловості, сфера металообробки і машинобудування, зв'язку, нафтохімічна та хімічно промисловості, внутрішня торгівля. За час війни було встановлено і посилено багато політичних та економічних зав'язків, анонсовано програми відбудування економіки України за рахунок залучення капіталу іноземних інвесторів. Експорт капіталу сприятиме збільшенню таких форм міжнародних зв'язків як субпідрядні контракти на інженерно-технічні роботи, міжнародні договори довгострокової оренди обладнань(наприклад лізинг), а також збільшенню всякого роду технологічних і фінансових послуг.

Говорячи про міграцію трудових ресурсів, основними чинниками можна виділити економічні, оборонні, політичні, національно-етнічні, релігійні. У сьогоденній Україні до війни ми спостерігали домінування економічного чинника на міграцію трудових ресурсів, а з початком війни, трудова міграція у своїй більшості пов'язана саме з захисними(оборонними) факторами.

Як явище, міждержавна міграція трудових ресурсів має не лише негативні якості. Серед позитивних: знижується безробіття країни-експортера трудових ресурсів, заміщуються вакансії у країнах-імпортерах. Серед негативних якостей можна виділити втрату країною-експортером кваліфікованих кадрів, робочої сили, з'являється тенденція до збільшення обсягів споживання зароблених у інших країнах грошей, може виникнути соціальна напруженість у країнах-імпортерах через появу великої кількості емігрантів.

Висока динаміка руху через кордони послуг, капіталів, товарів, робочої сили пришвидшує розвиток фінансових та валютних відносин між країнами. Збільшення економічного співробітництва між державами

зумовило появу міжнародних валютно-фінансових та кредитних установ-інститутів, які створені на засадах міжнародних договорів для регулювання економічних відносин співпрацюючих держав.

Економічні реформи, яких потребувала Україна до війни (і тим паче потребуватиме після) можуть бути втілені тільки при великому фінансовому забезпеченні. Для залучення інвестицій, які країна задіє для фінансування реформ, ми співпрацюємо з МВФ (Міжнародним Валютним Фондом), СБ (Світовим Банком), СБРП (Європейським Банком Реконструкції).

Науково-технічне співробітництво сприяло формуванню світового ринку технологій. Так будь-яке виробництво вдосконалюється засобами науково-технічних компонентів. Вважається, що науково-технічна діяльність подвоює свій об'єм кожні 10-15 років, а кількість співробітників у сфері науки- кожні 7-10 років, заявок на наукові відкриття- 2-3 роки. Тому спостерігається збільшення ефективності використання ресурсів та загальна інтелектуалізація виробництв.

Список використаних джерел:

1. Л.П. Крупська, І.Є. Тимченко, Т.І. Чорна «Економіка» [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://uahistory.co/pidruchniki/krypska-economy-11-class-2019-profile-level/77.php> - вільний.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс].- Режим доступу: - <https://ukrstat.gov.ua/> -вільний.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

*С. Задорожна
PhD, Туринський університет, Італія*

ЕФЕКТИВНЕ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Україна остаточно стала на шлях Європейської інтеграції 23 червня 2020 року, коли Україна та Молдова отримали статус країн-кандидатів на членство в Європейського союзу (ЄС). При цьому вперше в історії організації такий статус було надано не безумовно, адже Україна має виконати план із семи пунктів, щоб не втратити статус кандидата [1]: Серед таких вимог бачимо реформування судової системи. Звіт про готовність України до членства в ЄС наголошує, що Україна йде шляхом

реформування судової системи, але довіра до судів в Україні залишається на надзвичайно низькому рівні, зустрічаються випадки тиску на суди та корупції (боротьба з якою є окремим пунктом умов для України, щоб не втратити шанс на Євроінтеграцію) [2]. Як бачимо, основна проблема судової системи України – довіра до судів, але наразі ми поговоримо про такий елемент як ефективність. Під ефективністю правосуддя розуміють сукупність та взаємодію різних елементів, які в цілому можна звести до отримання найбільшої кількості вирішених справ, залучивши найменшу кількість ресурсів [3].

Одним з основних таких ресурсів є час, тривалість судового розгляду. Довготривалий судовий розгляд гальмує економічну діяльність. Належне (в тому числі з точки зору тривалості) судочинство забезпечує захист права власності та виконання контрактів, що у свою чергу заохочує заощадження та інвестиції. Таким чином вчасне судове рішення сприяє встановленню економічних відносин, позитивно впливає на конкуренцію, інновації, розвиток фінансових ринків.

Варто зазначити, що показник середньої тривалості провадження в першій інстанції в Україні не такий і поганий та становив 122 днів у 2020 році (129 днів у 2018). Цей показник є кращий за середній у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що становить 240 днів. У деяких країнах ОЕСР розгляд справи може тривати майже вдвічі більше днів. Остаточне вирішення справ може передбачати тривалий процес оскарження у вищих судах, який у деяких випадках може тривати понад 7 років (наприклад, Італія).

Існує велика кількість факторів, які сприяють меншій тривалості судового розгляду, включають: більші частки бюджету правосуддя, спрямовані на комп'ютеризацію суду; активне управління рухом справ судами; систематичне виробництво статистики на рівні суду; наявність спеціалізованих господарських судів; системи управління судом, у яких головний суддя має ширші управлінські обов'язки (наприклад, охоплює нагляд за персоналом та адміністрування бюджету). Зниження високого рівня судових процесів може підвищити ефективність цивільного правосуддя. Зменшення кількості нових судових справ на душу населення, яка коливається в різних країнах від майже 10 справ до менш ніж однієї справи на 100 осіб, пов'язане зі значним скороченням середньої тривалості судових розглядів.

Одним зі способів зменшення кількості справ, а таким чином збільшення ефективності правосуддя є введення запровадження та стимулювання «альтернативних способів вирішення спорів» (ADR). Окреме місце серед таких альтернатив посідає медіація, про що зокрема наголошує Європейське законодавство [4].

У рамках інструментів Ради Європи та ЄС законодавці європейських країн вирішили переосмислити, поряд із традиційною системою правосуддя, інструменти ADR, що дозволяє знаходити рішення, які є швидшими, простішими та менш витратними, але також більш гуманними та більш гуманними. більш довговічні, оскільки вони краще пристосовані до конкретних ситуацій і краще оснащені для відновлення або трансформації соціальних відносин. Європейський Союз, зокрема, зосередився на просуванні ідеї медіації як способу «підтримки та розвитку простору свободи, безпеки та справедливості, в якому забезпечується вільне пересування осіб» [5].

У звіті Світового Банку за 2019 рік [6] відзначено, що Україна забезпечила виконання контрактів шляхом введення спрощеного порядку розгляду дрібних позовів, а також запровадження досудових нарад в рамках судового провадження. Подальший розвиток такі положення знайшли в прийнятті Україною Законом про Медіацію [7], яким запроваджено медіацію в Україні на законодавчому рівні, а також внесено зміни до іншого процесуального законодавства України. В цілому законодавцю вдалося зберегти баланс приватних і публічних інтересів. Медіація може бути проведена як до звернення до суду, так і на будь-якій стадії судового процесу. Водночас процедура не проводиться, якщо конфлікт впливає чи може вплинути на інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації. Надзвичайно важливою характеристикою української медіації є її добровільний характер. Відповідно до статті 5 Закону «Участь у медіації є добровільним волевиявленням учасників медіації. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації». Як приклад, лише 20% справ, де медіація є обов'язковою, доходять до позитивного вирішення. Абсолютна більшість справ не має вирішення, а лише призводить до створення додаткового етапу у вирішенні спору, таким чином збільшуючи тривалість вирішення спорів. Сторони самі керують процесом, організують його на свій розсуд і можуть припинити в будь-який час. Як медіатор, так і сторони конфлікту (спору) залишають за собою право на вільний вибір етапів, технік, методик, місця та часу проведення медіації відповідно до їхніх побажань, можливостей або специфіки конфлікту (спору).

Безперечно, зарано говорити про успіх медіації в Україні, адже для цього потрібна відповідна практика застосування та її подальший аналіз, але прийняття Закону є першим кроком, який, зокрема, має гарантувати більшу довіру до даного методу вирішення спорів та звернення сторін.

Список використаних джерел

1. Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union // https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en
2. OECD (2013), “What makes civil justice effective?”, OECD Economics Department Policy Notes, No. 18 June 2013.
3. Marilene Lorizioa, Antonia Rosa Gurrieri “Efficiency of Justice and Economic Systems”, *Procedia Economics and Finance* 17 (2014) 104 – 112;
4. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, *OJ L 136, 24.5.2008, p. 3–8*.
5. Introduction to Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters (Official Journal of the European Union 2008, item L 136/3).
6. Doing Business 2019 Bank report // [DB2019-report_web-version.pdf](https://www.doingbusiness.org) (doingbusiness.org)
7. Закон України «Про медіацію» № 1875-IX від 16.11.2021, Голос України № 236 від 14.12.2021, набрав чинності 15.12.2021

О. Задоя
кандидат економічних наук, доцент
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

НАПРЯМКИ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНИ

Наукові спостереження та дослідження щодо формування і розвитку різних типів соціально-економічних моделей національних економік спираються на змінні фактори, які характеризують тенденції зрушень в розвитку суспільства, держави та їх спільного функціонування. В основі ж побудови моделей лежать економічні змінні макрорівня, динаміка яких і дозволяє стверджувати про відмінність того чи іншого вектору розбудови економіки в країні. Саме питанню вироблення механізмів реалізації ефективної моделі соціально-економічного розвитку присвячено багато праць сучасних науковців, погляди яких дещо відрізняються у встановленні основних напрямків необхідних трансформацій. Наприклад, Козаченко Р.П. вважає за необхідне в першу чергу приділяти увагу розвитку інноваційних технологій та внесення коректив у модель шляхом імплементації принципу децентралізації

влади, тобто подолання системи фінансування науки від державного бюджету країни [1]. Томаневич Л.М. в своєму дослідженні робить акцент на формуванні соціального капіталу та значну роль країни-гегемона як лідера світової економіки та залежності інших від його вектору розвитку [2]. Але на наш погляд не можна залишати поза увагою детальний аналіз економічних показників, які саме і формують відмінності в різних спрямованостях соціально-економічних моделей. Також обізнаність в цьому питанні дозволить визначити найбільш ефективні інструменти впливу на регулювання та корегування відхилень в процесі взаємодії всіх елементів економічної системи.

Метою цієї роботи є визначення та обґрунтування напрямків впливу тих чи інших економічних показників на функціонування соціально-економічної моделі України.

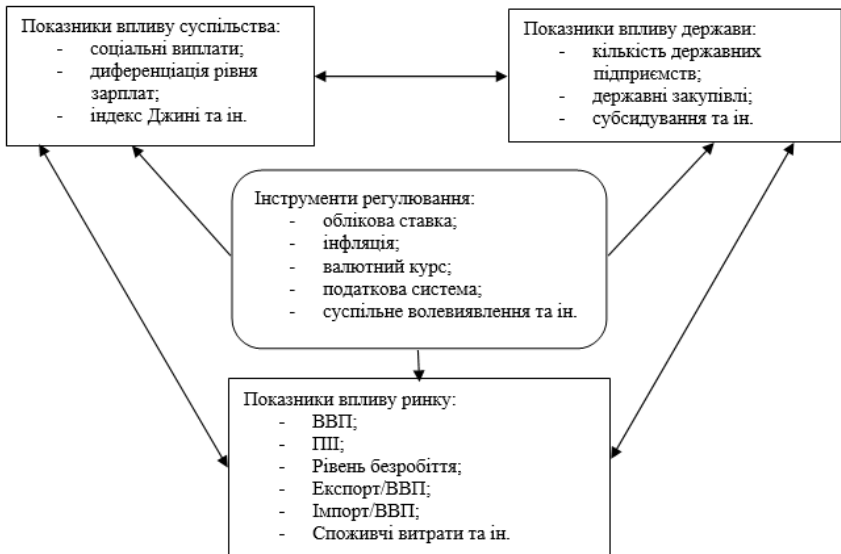
Слід зазначити, що відомі найпоширеніші світові моделі розвитку економіки та суспільства не можуть бути накладені на українські реалії. По-перше, американська, англосаксонська моделі не можуть бути відтворені в Україні через відсутність ефективного функціонування фондового ринку в нашій державі. По-друге, французька та фінська моделі, орієнтовані на інноваційний розвиток і маючі високі видатки на наукові дослідження теж не підпадають під модель, яка наразі формується в Україні. Якщо відкинути приклади неефективних моделей країн Африки та і зважаючи на декларовану соціальну спрямованість розвитку України, дещо схоже може спостерігати в соціально-економічних моделях Німеччини та елементи Латиноамериканської моделі, в якій характерними рисами є потужна роль держави як регулятора макроекономічної ситуації, а також серед пріоритетних напрямків розвитку можна виділити лібералізацію торгівлі та кредитно-фінансової сфери. Зважаючи на перспективне відновлення економіки в післявоєнний період, також було б корисно звернути увагу на досвід азійських країн (Японія, Південна Корея) в розбудові своєї соціально-економічної моделі.

Все ж таки унікальне геополітичне становище та історичне минуле України, вимагають особливого підходу щодо формування векторів майбутнього розвитку. З точки зору джерел впливу на соціально-економічне середовище можна виділити три рушійні сили: державу, ринок та суспільство. Еволюція української моделі почалася з пострадянської спадщини, яка залишила нам після розпаду СРСР патерналістичне відношення населення, нерозвинуту фінансову систему та відсутність ринкової конкуренції. Тому перші роки держава була майже єдиною регуляторною силою за рідким виключенням втручання профспілок. Після тридцяти років незалежності реформування економіки

і соціального сектору призвели до певних зрушень. З'явився прошарок середнього класу, удосконалилося законодавство, система почала приймати риси змішаної економіки. Наразі Україна знаходиться на стані становлення унікальної соціально-економічної моделі, яка повинна враховувати всі особливості розвитку держави як в історичному контексті, так і з точки зору перспективи інтеграції в ЄС.

Показники впливу та відповідно точки застосування інструментів регулювання можна представити у вигляді трьох взаємопов'язаних систем (рис.1.). Соціально-економічна модель вважається ефективною при можливості демонструвати стійку рівновагу під час кризових явищ та динамічне зростання розвитку на відповідних фазах економічних циклів. Українська історія розвитку національної економіки навпаки показує нестабільність та доволі сильні коливання. Серед європейський країн, що розвиваються падіння ВВП України в період світової кризи 2008-2009 рр. було найбільше, причому цей показник вдвічі перевищував найближчих «переслідувачів»: Україна -15,1%, Росія -7,8%, Хорватія -7,2%, а Польща взагалі змогла продемонструвала економічне зростання +2,8% [3]. Криза, пов'язана з пандемією COVID-19 теж спричинила падіння економіки України на рівні середньоевропейського. Зважаючи на переважно аграрну галузеву структуру економіки країни, це не досить добрий результат. В даному випадку можна пов'язати такий стан речей з високим показником інтегрованості української економіки у світове господарство (експортна та імпортна квоти), що спричиняє велику залежність від кон'юнктури світових цін на нашу продукцію. Але ж така ситуація повинна сприяти і більш швидкому виходу зі стану рецесії, а цього ми не можемо спостерігати. Після 2009 р. найкращий результат динаміки ВВП був у 2011 р. +5,6%, що на фоні загального падіння в попередні та наступні роки виглядає явно недостатньо. Доцільно проаналізувати структуру ВВП та зробити певні висновки щодо можливих шляхів переорієнтації товарних потоків в тому рахунку і на внутрішні ринки, зменшення імпортозалежності та підвищення граничної норми споживання, покращення функціонування фінансових інституцій по залученню заощаджень в якості інвестиційного потенціалу [4]. Саме в цьому ракурсі потрібно проводити політику покращення фінансової обізнаності в державі, забезпечення відповідного законодавства для захисту прав вкладників та підвищення довіри населення до інститутів спільно інвестування. Таким чином національна економіка зможе починати вирішення ще одного важливого питання – проблеми залучення прямих інвестицій.

Рис. 1. Показники впливу формування соціально-економічної моделі та інструменти регулювання.

На фоні стійкої недовіри іноземних інвесторів до нашого інвестиційного середовища, внутрішні джерела теж можуть стати потужним інструментом побудови стійкої соціально-економічної моделі. Застосування ліберальної системи оподаткування (при нівелюванні і несприятливості корупції), вдало маніпулювання обліковою ставкою та валютним курсом за рахунок своєчасних інтервенцій, дають можливість досягти певних успіхів в цьому напрямленні. Як результат, зниження рівня безробіття, підвищення стандартів життя, розбудова інфраструктури, зменшення державних субсидій та виплат. Не останнє місце в цьому процесі займає і процес вдалої приватизації державних підприємств, які в своїй більшості є збитковими при державному менеджменті за відсутності мотивації керівної ланки. Ми можемо спиратися на успішний досвід країн, які змогли подолати «радянський бар'єр» та вивести національні економіки своїх держав на високий якісний рівень. Перш за все це стосується Польщі, Словенії, Хорватії – країн, які спромоглися вибудувати дієву систему взаємовідносин держава-суспільство-ринок та створити сприятливе середовище як для іноземного інвестора, так і для вітчизняного виробника [5].

В цілому потрібно відзначити, що для побудови ефективної соціально-економічної моделі необхідно знайти правильне

співвідношення рушійних ринкових сил та державного регулювання при активній участі суспільства. Саме така синергія здатна забезпечити сталий розвиток та стійку рівновагу під час кризових явищ. Необхідність визначення співвідношення впливу держави, суспільства та ринку стане метою наступних досліджень.

Список використаних джерел

1. Козаченко Р.П. Трансформація соціально-економічної моделі розвитку України: параметри, умови і перспективи // Ефективна економіка. – 2014. – № 9. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3331> – вільний.
2. Томаневич Л. М. Соціально-економічні моделі: теоретичні основи дослідження / Л. М. Томаневич // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. - 2012. - Т. 14, № 1(2). - С. 290-294. [Електронне видання]. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2012_14_1\(2\)_52](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2012_14_1(2)_52) – вільний.
3. International Monetary Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/April> - вільний.
4. Задоя О.А., Куцова В.С. Подолання імпортозалежності як стратегічне завдання України. Академічний огляд. 2018. № 2 (49). С. 101–108.
5. Магдич А.С. Спільні риси й національні особливості економіки країн Центральної та Східної Європи / А.С. Магдич // Економіка розвитку. – 2013. – № 2. – С. 32–36.

A. Zamkova

Alfred Nobel University, Dnipro

UKRAINIAN BUSINESS DURING THE WAR 2022 AND ITS MARKETING DIGITAL TOOLS

The Russian invasion of Ukraine on February 24, 2022, accompanied by irreparable losses of population, occupation of territories, destruction of infrastructure, including educational and medical institutions, cultural heritage, houses, roads, as well as mass migration of the population, in particular outside the borders of Ukraine, provoked a number of negative consequences for the Ukrainian economy. The main ones include: an increase in the consumer price index, a drop in exports and imports, a disruption in supply chains, a drop in the country's GDP, etc. In addition, the mentioned factors are related to

significant expenditures of the country's budget on social assistance, restoration of destroyed infrastructure facilities, and military expenditures. The support of EU countries and the world cannot fully compensate for such significant costs, and therefore Ukraine needs ways to supplement the budget from internal sources. Enterprises play a big role in a country's development. In the first month of the war, half of Ukrainian businesses stopped working completely, and the other half are operating well below their capabilities; about 90% of the country's population may be below the poverty on the fact that by mid-March 2022, the Russian invasion forced 30% of the economy to stop working. According to a survey conducted by the European Business Association in Ukraine on March 14, 2022, 42% of small and medium-sized enterprises have completely ceased operations, and 31% have suspended their activities, but intend to resume them as soon as possible. In this term paper marketing digital tools will be considered as one of the ways to support and continue developing of Ukrainian enterprises.

To start with, it is impossible to imagine a successful commercial enterprise that would develop without marketing principles, tools, and concepts. Marketing is called the "philosophy of business" because just as philosophy is the science of knowledge, the marketing mindset is at the heart of any commercial operation. In times of war, marketing plays a key role since it allows businesses to adapt to the current conditions of a market economy and respond more quickly to changes. Some Ukrainian companies have partially resumed their marketing activities in the months since the war began. Digital marketing shows the most positive changes in the gradual recovery. This applies to all its areas, those that are used only online (SEO, PPC-advertising, email-marketing, etc.) and those that are available without an Internet connection (TV-marketing, radio promotion, SMS-mailing, etc.) (Business marketing activities in Ukraine during wartime, 2022).

Entrepreneurial activity and organized economic conduct rests on predictable institutional frameworks. All parties involved in market exchanges, be it entrepreneurs, customers or financial intermediaries draw on taken for granted assumptions about how 'business is carried out'. Major crises such as the current war in Ukraine, make such taken for granted assumptions obsolete, in other words institutional voids emerge (Digital Marketing changes during the Russian war in Ukraine, 2022). These voids require entrepreneurs to identify and enact new means of operating, within short periods of time, under tremendous resource constraints, special relations between businesses and the state under martial law as well as under heavy emotional distress. The analysis showed that Ukrainians believe in victory and adapt quickly. In particular, during the two months of the war, the registration of new business has already approached 50% of the pre-war similar period of April 2021. At the same time,

adaptation to the war is faster than to the COVID-19 pandemic - 29% more new businesses have already been registered than in the corresponding period of April 2020. The economy across the country is gradually beginning to revive: new businesses, sole proprietors, businesses are returning to work in areas where it is possible. A total of 14,420 new entrepreneurs were registered in Ukraine during the two months of the war (Shaleny, V., Shtefan, N., Krylova, O., Myronchuk, V., & Tsurkan, I., 2022).

Based on the experience of three months of war, we can summarize the following facts about the realization of opportunities for business and entrepreneurial activity. It is essential to open new opportunities: new contacts, new acquaintances, acquisition of new skills (sewing or cooking, driving a car, etc.). And these are the resources that can also be used in business. The following important factor is activation of cultural processes. Of course, hotspots are all about survival, but education and culture are being revived in other areas (online learning, online conferences, online travel, foreign cooperation and remote work). In addition, creation of products for the needs of the Armed Forces needs to be considered. It may be additional production at existing capacity. The last issue that needs to be mentioned is abroad business relocation. Company can move abroad to produce products (services) for the needs of Ukraine, for the needs of the Armed Forces; - economic patriotism. This situation is specific in that people want to buy those products, the proceeds of which are used to support the Armed Forces (Entrepreneurial activity, behavior and sense making in situations of war, 2022).

Turning to the marketing strategy during war time it should be noted that in April-May, the share of commercial enterprises' expenditures on marketing and advertising increased. During a crisis, advertising becomes much more important, and the right marketing strategy can keep a business from losing its primary income. As of April, the growth rate of spending on digital advertising in Ukraine amounted to 25% (for comparison, the value of the same indicator in 2021 was 55%). However, according to forecasts made at the end of 2021, this figure should have increased in 2022 by almost a quarter. Online shopping in wartime is a lifeline for every-day shoppers and businesses. More than 11 million Ukrainians bought on the Internet in the pre-war period, now many times less. Against the background of burned-out warehouses and shops, online shopping is more of a salvation than a profitable business. In the meantime, its mission is to give jobs to people, and to buyers – things necessary for life. Characterizing the SEO market in Ukraine, it should be noted that all online stores sank; commercial enterprises are partially functioning but have reduced marketing budgets; SEO experts started looking for jobs in the West.

Having analyzed the consequences and challenges of the war facing businesses in Ukraine, it is advisable to give recommendations on possible

ways to adapt marketing and SMM during the war to restore business in Ukraine:

1. Marketing tactics. Conditions are changing too quickly, so long-term strategies will be ineffective in the current environment. That is why it will be appropriate to move with the help of tactical actions. In this case, it is possible to quickly reorient the strategy in a rapidly changing business environment. This requires an understanding of the product and the possibility of its customization.

2. Market changing and target audience selection. In case of termination of a company's activities in Russia or disruption of activities when targeting other markets, the target segments need to be adjusted. Even if the target audience has remained the same, their needs may have changed and should be analyzed and considered. For example, they may now have critical issues with cybersecurity, product or service delays, or supply chain disruptions. Customer communication is critical.

3. Cost optimization. This is an integral part of a wartime marketing strategy. Funds should be directed to marketing that is clearly aimed at attracting customers. Internet advertising (including influencer marketing) is best suited for this task, which allows you to quickly attract the target audience, which, in turn, directly affects the increase in orders. It is also necessary to closely monitor the geographical settings of the advertising campaign. One should not target those areas where hostilities are taking place or have just taken place, and the product or service cannot be helpful.

4. Changing a content strategy. Changing the content involves: updating essential information about the product (service); coverage of the contribution to the fight: (volunteering, charity); providing the audience with useful information. For example, some companies are taking the opportunity to show the patriotic side of their brands by running ads showing support for the military, families affected by the tragedy, and so on. Such actions are currently effective, but it is important to remember that everything should be in moderation. Brands and marketing are really worthless in the face of the scale of the war. However, when the war is over, the actions of a few companies will be remembered for decades to come.

5. It is important to be attentive to changes in the market. This rule is always relevant, especially during a crisis. Now it is vital to be as mobile as possible and reproduce the trends at their inception stage. The ability of a business to be flexible and adapt to the realities of current conditions allows surviving under challenging times. It is important to monitor the movement of war zones and the audience's reaction to the ads. This study recommends pausing the ad campaign as quickly as possible or making adjustments according to people's reactions. The announcement should not cause

dissonance with the mood in society. These steps will help build an effective marketing strategy in today's realities. All marketing activities must be consistent with the updated go-to-market strategy and its response to supply chain or service delivery issues (Business marketing activities in Ukraine during wartime, 2022).

In conclusion, it is very difficult for Ukrainian businesses to develop during the war. Despite this, enterprises have to keep developing in order to support the economic condition of the country. Marketing is one of the areas that helps to develop business and during the war it has undergone some changes to be more effective for business development during the war.

References

1. Business marketing activities in Ukraine during wartime.2022. [online] Available at:< <https://essuir.sumdu.edu.ua>> [Accessed 2 November 2022]
2. Digital Marketing changes during the Russian war in Ukraine.2022. [online] Available at:< <https://orcid.org/0000-0002-2891-4758>> [Accessed 2 November 2022]
3. Shaleny, V., Shtefan, N., Krylova, O., Myronchuk, V., & Tsurkan, I. (2022). On the question of financial support for business.2022. [online] Available at:< <https://doi.org/10.34069/AI/2022.54.06.22>> [Accessed 2 November 2022]
4. Entrepreneurial activity, behavior and sense making in situations of war. 2022. [online] Available at:<<https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/37816>> [Accessed 2 November 2022]

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Politology, Associate Professor

A. Ivanishyna
Alfred Nobel University, Dnipro

THE INVESTMENT CLIMATE OF FRANCE: AN OVERVIEW OF THE DYNAMICS OF DIRECT AND PORTFOLIO FOREIGN INVESTMENTS

Investment is one of the most important driving forces of the economic development of any business entity. When making a decision to invest capital, the investor pays attention to a number of factors that shape the investment climate of the recipient country (for example, France), such as political, social, economic, infrastructural ones, etc.

Investment includes all types of property and intellectual values invested in objects of business and other types of activity, as a result of which profit is created or a social effect is achieved. It can be done with: cash, bank deposits, shares; movable and immovable property; experience and other intellectual values; a set of technical, technological, commercial and other knowledge, formalized in the form of technical documentation; rights to use land, water, resources, buildings, equipment, as well as other property rights and so on.

The economic climate in France is stable and it encourages foreign investment, which attracts investors from all over the world. According to Foreign Direct Investment Confidence Index 2022, France takes the 6th position as one of the most attractive countries for foreign direct investment.

In 2020, FDI (foreign direct investment) flows to developed countries fell by 58% to 312 billion dollars [1]. Existing investment initiatives have delayed due to the COVID-19 pandemic, while uncertainty surrounding the global economic outlook has forced MNCs to suspend or postpone new projects. The share of developed countries in global FDI fell to 31 percent, the lowest level in history. Cross-border mergers and acquisitions fell in number by 11%. And new investment projects announced in 2020 decreased by 16%. On the other hand, the number of international project financing agreements increased by 8 percent.

Foreign direct investment inflows to developed countries fell by 58% to \$312 billion in 2020 from \$749 billion in 2019, accounting for more than 80% of the global decline [1]. Successive waves of COVID-19, disruptions in supply chains, falling corporate profits and delays in investment plans by MNCs were the main reasons for the decline in FDI to levels last seen in 2003.

Agreements on international project financing continued to focus on developed countries, despite the pandemic. The number of announced deals increased by 8 percent, although their aggregate value fell by 28 percent (to \$175 billion). More than one-fifth of the deals is focused on the US (125), Spain (80), Australia (63), the UK (52) and France (42). Renewable energy remained the most important industry with three-quarters of deals (439), up 13% from 2019, although there is a decline in value.

As a result of fewer mergers and acquisitions, which decreased from \$18 billion to \$5 billion, inflows to France fell by 47% to \$18 billion. Despite the recession, investment has increased in certain key fields, including research and development, healthcare, and renewable energy.

In terms of outflows, MNCs from advanced economies cut their investments abroad by 56 percent to US\$347 billion in 2020, the lowest level since 1996 [1]. As a result, the share of global outward FDI fell to a record low of 47 percent.

In 2020, investments by European MNCs fell by 80 percent to \$74 billion. Outward FDI declined in most European countries, but this trend did not apply to France, as outward flows from the country, on the contrary, increased by 14 percent to \$44 billion, as French MNCs increased the amount of loans provided to their foreign affiliates.

Based on information released by the Banque de France, accumulated foreign direct investment in 2020 amounted to about 968 billion US dollars, the main investment countries were the USA, Switzerland, and Germany as shown in table 1.

Table 1

Accumulated FDI by countries and investment sectors*

Main investment countries in 2020	%
The USA	18.3
Switzerland	13.4
Germany	12.3
Great Britain	11.5
Luxembourg	9.4
Belgium	6.7
Netherlands	4.5
Italy	4.4
Spain	3.1

Main investment sectors in 2020	%
Manufacturing	29.1
Financial and insurance activities	25.7
Real estate	21.3
Wholesale and retail trade	7.4
Scientific, technical and specialized activities	4.9
Information technology and communication	3.5
Engineering	1.8

* *Compiled and calculated by the author based on the Banque de France data [2]*

It was mostly used for manufacturing, finance, insurance, and real estate sectors (table 1). In turn, according to the Global 500 ranking by the Fortune magazine, the Paris region has the highest concentration of multinational headquarters in Europe.

In 2020, portfolio investment for France was -\$38.801 million. Even while it has fluctuated significantly over recent years, it has trended downward over the period 2001-2020, ending at a point of -\$38.801 million in 2020.

The French government also significantly influences the investment climate in France. It devotes a lot of resources to attract foreign investment

through incentive programs, marketing, and agencies that promote international trade and systems that support investors.

The French government implemented important labour market and tax reforms after the President Emmanuel Macron was elected in May 2017. Macron has improved the ease of doing business in France by simplifying regulations on hiring and firing enterprises and providing new investment incentives.

Firstly, in July 2019 the government started a gradual reform of France's unemployment insurance system (unfortunately, it was stopped during the COVID-19 pandemic). The main aim of this reform is to ensure that unemployment payments never exceed the average monthly net salary, as they once did.

Secondly, a pension reform and the implementation of financial penalties to restrict the use of short-term contracts have been postponed until time after the presidential elections in May 2022.

Thirdly, by a new tax law, there was a confirmation of the way of reducing a corporate tax on profits above €500,000 to 26.5% in 2021 and 25% in 2022 (instead of 28% in 2020). But for businesses with a turnover of 250 million euros, the corporate tax was decreased to 27.5% in 2021 and is expected to get to 25% in 2022 [3].

To sum up, French economic conditions are stable and welcoming of foreign investment from throughout the world. Of course, as every country, France has faced difficulties because of COVID-19 pandemic, but it deals with them effectively. Actions and policy of the French government with Emmanuel Macron as the President are very supportive for new investors, so doing business in France is becoming easier and more popular now.

References

1. United Nations. World Investment Report 2021, Investing in Sustainable Recovery / United Nations – 2021. – c. 72-80
2. Banque de France, Statistics [online] Available at: < <https://www.banque-france.fr/en/> > [Accessed 28 October 2022].
3. France – Country Commercial Guide [online] Available at: < <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/france-market-overview> > [Accessed 28 October 2022].

Scientific supervision by O.A. Zadoia, PhD in Economics, Associate professor

Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ

Конкурентоспроможність – здатність суб'єкта витримувати конкуренцію серед собі подібних та здійснювати конкурентні дії. Цей показник розраховується з урахуванням 12 показників, які являються основними, а саме:

1. якість інституцій;
2. інфраструктура;
3. макроекономічна стабільність;
4. здоров'я та початкова освіта;
5. вища освіта та професійна підготовка;
6. ефективність ринку товарів та послуг;
7. ефективність ринку праці;
8. розвиток фінансового ринку;
9. рівень технологічного розвитку;
10. розмір внутрішнього ринку;
11. конкурентоспроможність підприємств;
12. інноваційний потенціал.

Наразі Україна займає 54 місце згідно рейтингу конкурентоспроможності країн, складений експертами Міжнародного інституту управлінського розвитку, який був опублікований у кінці травня 2021 року. Але треба враховувати, що у рейтингу зазначені 63 країни, тож такі результати не дають приводів для позитивного прогнозу [3].

Щоб оцінити, чому склалася така ситуація, треба розглянути, які глобальні проблеми існують, та які переваги є у країни, і, головне, яким способом вони використовуються.

Проблеми: оскільки, на наш погляд, дуже важливим фактором є здатність промисловості країни модернізуватися та вводити нововведення задля випуску високотехнологічного продукту з високою часткою доданої вартості, а Україна у даному питанні не є активно залученою державою, тож і проявляється перша проблема конкурентоспроможності нашої країни.

Друге, не менш важливе – розвиненість конкуренції всередині країни. Окрім рейтингу ОЕСР, нашої країни немає у рейтингу Світового банку за часткою високотехнологічної продукції в національному експорті [2].

Зараз найбільш вигідним для конкурентоспроможності вважається не стільки географічне розташування, володіння природними ресурсами та досить невисокі ціни на працю й природні ресурси, а саме досягнення рівню продуктивності праці та використання новітніх технологій. Географічне положення через військові дії перестало бути нашою конкурентною перевагою і залишилася тільки низька вартість робочої сили, яка у більшості і формує конкурентоспроможність нашої країни.

Також серед проблем можна виділити ігнорування концепції "економічного етатизму", недостатня увага до проблеми прискорення інноваційного потенціалу держави, мізерне фінансування науково-дослідних розробок. Основа проблеми у тому, що більшість суб'єктів господарювання не готові до технічних змін та нових впроваджень як фінансово, так і технічно [1].

Постійне та стрімке погіршення показників майже всіх напрямів інноваційної діяльності являє значну проблему для підвищення конкурентоспроможності. Інноваційна активність, спрямована на розвиток конкурентних переваг, може існувати за умов постійного оновлення виробництва і технологій, виготовлення високоякісної продукції.

Конкурентоспроможність виникає на різних рівнях, але першим серед них є підприємство (фірма), де в процесі виробництва товарів і послуг формуються основи їхньої якості, як головного фактору. Вивчення цього питання показали, що головною умовою конкурентоспроможності продукції виступає її якість. Саме якість товарів і послуг створює конкурентні переваги компанії, що означають історично сформовані об'єктивні і суб'єктивні умови. Доцільно звернути увагу, що конкурентоспроможність продукції – це міра привабливості для споживача, вона визначається ступенем задоволення сукупності різних потреб [1].

Для кращого рівня конкурентоспроможності, крім звичних нам показників, важливу роль відіграють такі дані як рівень розвитку науки та обсяг інвестицій у нові технології. Наприклад, на 2021 рік інвестиції України у Науково дослідні та дослідно-конструкторські роботи складала 0,4% ВВП, в той час, як у США – 2,8%. У більшості галузях саме перевага в НДДКР дає фірмам можливість підвищувати свої ринкові позиції. Інтелектуальний капітал у формуванні доданої вартості відіграє важливу роль мультиплікатора, багаторазово збільшує докладені зусилля [2].

Розглянемо також рейтинг країн стосовно індексу глобальної конкуренції. ІГК (Global Competitiveness Index) – це глобальне дослідження та рейтинг країн світу, що його супроводжує, за показником економічної конкурентоспроможності за версією Всесвітнього

економічного форуму (World Economic Forum). Україна посідає 85 місце з 141 можливих (Табл. 1) [3].

Таблиця 1

Рейтинг країн світу по індексу глобальної конкурентоздатності 2019 року [3]

№	Економіка	Індекс
1	Сінгапур	84.8
2	США	83.7
3	Гонконг	83.1
4	Нідерланди	82.4
5	Швейцарія	82.3
6	Японія	82.3
7	Німеччина	81.8
8	Швеція	81.2
9	Великобританія	81.2
10	Данія	81.2
...	...	...
85	Україна	57.0

Експерти при складанні Індексу беруть до уваги те, що економіки різних країн світу знаходяться на різних етапах свого розвитку. Значення окремих чинників зростання конкурентоспроможності країни пов'язані з стартовими умовами, чи з інституціональними і структурними характеристиками, дозволяють позиціонувати державу стосовно іншим країнам крізь призму розвитку. Тому для покращення свого стану, Україні слід звернути увагу на вищезазвані чинники.

Отже, враховуючи усе вищесказане, потенціалом для підвищення конкурентоспроможності економіки України є якість продукції. Тільки продукція високого рівня якості здатна забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Однак варто враховувати, що на конкурентоспроможність впливають також і інші фактори, пріоритетність яких залежить від рівня соціально-економічного розвитку країни, характеристик ринків, на яких реалізується продукція, особливостей конкретних потреб. Не менш важливим є збалансована економічна політика держави, ефективна податкова система та наявність будь-яких програм заохочення підвищують бажання підприємців розвивати виробництво, та, згодом, покращують ситуацію країни у світовому рейтингу конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Марущак В.В., Степанюк Є.В., Особливості національної конкурентоспроможності//Політика і час №10. - Київ,2006
2. Пронкіна Л. І. Сучасні підходи та пріоритети підвищення конкурентоспроможності України. Вісник Тернопільського національно-економічного університету. — 2015. — №3. — С. 77—80.
3. Рейтинг країн світу по індексу глобальної конкурентоздатності 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Р. Ключник

кандидат політичних наук, доцент

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

АГРЕСІЯ РОСІЇ ТА БІДНІСТЬ В УКРАЇНІ

Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну стало прикладом непрогнозованої події, яка призвела до раптового зростання рівня бідності. Безперечно, події 2014 р. та тимчасова втрата частини території спричинили і внутрішню міграцію, і втрату промислових потужностей, але переважна більшість регіонів України продовжували функціонувати у звичному режимі. У всіх містах України працювали підприємства, будувалися дороги, будинки, міські комунальні підприємства отримували нову техніку тощо. Після нападу 24 лютого 2022 р. практично всі регіони України опинилися під ударами агресора. Це спричинило масштабну економічну кризу, на яку вплинули наступні фактори:

- численні міста, селища і села великих руйнувань: Маріуполь (тимчасово окупований) був знищений практично повністю, а Харків, Миколаїв, Запоріжжя, Чернігів, Житомир, Суми, Марганець, Нікополь та десятки менших населених пунктів втратили значну частину промислової, житлової, транспортної, соціальної інфраструктури;

- ворогу вдалося тимчасово розширити підконтрольну собі територію, «відрізавши» Україну від Азовського моря;

- Україна втратила тисячі життів військових та цивільних, окрім того, десятки тисяч громадян були поранені, захворіли через війну, були взяті в заручники, депортовані або зникли безвісти;

- громадяни, чиє житло зруйноване або стало непридатним для проживання, тривалий час житимуть в гірших умовах або винайматимуть житло (навіть чи до завершення бойових дій почнеться масштабна

програма відновлення), що в будь-якому разі знизить рівень якості їх життя;

- мільйони людей виїхали за межі місць постійного проживання, в тому числі за кордон, що знижує як попит на товари та послуги, так і пропозицію;

- деякі українці, які перебувають за кордоном, не зможуть знайти роботу через перенасиченість ринку праці невідповідність їх кваліфікації вимогам країн Заходу;

- численні компанії (у тому числі закордонні) не можуть або не бажають продовжувати ділову активність навіть на території, де не ведуться активні бойові дії, що призводить до зростання безробіття та знижує обсяг податків, що їх отримує бюджет;

- комендантська година, обмеження продажу певних товарів та надання певних послуг, інші обмеження та заборони спричинили зменшення товарообігу всередині країни;

- через логістичні труднощі, зумовлені вторгненням, зменшився обсяг імпорту та експорту;

- зросла собівартість товарів, особливо імпортних, що в поєднанні зі зниженням доходів створює проблему реалізації цих товарів споживачам;

- надвеликі військові видатки, дефіцит певних товарів та послуг, зниження інвестиційної привабливості країни спричинили інфляцію та зростання цін [1, с. 25-26].

Деякі галузі господарства майже припинили функціонування. Так, розважальна сфера, яка передбачає концентрацію великої кількості людей в одному місці, зараз переживає кризовий стан, адже повітряні тривоги не дають можливості влаштовувати масові заходи. Туристична сфера також не може функціонувати в повному обсязі як через заборону виїзду за кордон значній кількості громадян, так і через окупацію туристичних destination в Україні.

Суттєвим чинником дестабілізації соціально-економічної системи країни є неконтрольоване поширення міграції бізнесу до окремих її регіонів (здебільшого західних) і з України до країн ЄС, а також неоптимальна структура організаційно-економічних механізмів підтримки релокованого та місцевого бізнесу в умовах війни. Активізація процесів міграції бізнесу зумовлена об'єктивними причинами: невизначеним терміном закінчення війни, послабленням економічної безпеки країни загалом і тих регіонів, де точаться активні бойові дії, пошкодженням логістичних ланцюжків і відсутністю економічних передумов функціонування і розвитку підприємницького сектору. Процеси внутрішньої і зовнішньої міграції бізнесу породжують загрози

для економічної системи країни та регіональних економік, внутрішнього споживчого ринку, а також суб'єктів господарювання [2, с. 47].

За прогнозом виконавчої директорки МВФ К. Георгієвої, ВВП України через війну може скоротитися на третину [3]. Очевидно, що значна частина людей опиниться за межею бідності, принаймні на короткий час. На нашу думку, бідність передусім загрожує, окрім переміщених осіб, випускникам вишів, громадянам, які працюють неофіційно, особам, зайнятим у галузях та на підприємствах, що переживатимуть кризу після завершення бойових дій. Крім того, цілі території необхідно буде відбудовувати, відповідно, життєві стандарти мільйонів людей будуть істотно нижчими, ніж до війни.

Deutsche Welle наводить дані Світового банку: бідність в Україні зросте вдсятеро, а станом на кінець 2022 року 1 з 5 українців, за прогнозами, житиме в бідності. Експерти організації зазначають, що головними чинниками є різке зростання цін на продовольство, а також переміщення мільйонів людей, які втратили свої домівки. Аналітики наголошують, що зростання рівня бідності буде ще більшим від прогнозованого, якщо уряди та інституції в усьому світі не зможуть надати Україні достатнього фінансування для поповнення невоєнного бюджетного дефіциту України, який є великим і невпинно зростає [4]. Зростання невизначеності для інвесторів негативно впливатиме на ціни активів, що може призвести до відтоку капіталу як з України, так і з Росії [5].

Повоєнна відбудова України, як і Європи після 1945 р., видається можливою лише за умов усебічної допомоги та підтримки західних країн, передусім США та ЄС. Міністр фінансів Німеччини К. Лінднер заявив, що Україні потрібен аналог «плану Маршалла» [6]. Очільниця СОТ Н. Оконджо-Івеала, коментуючи поточну ситуацію, зазначила, що на Росію та Україну припадає 24% світових поставок пшениці. Відповідно, війна в Україні спричинила значне зростання цін на продовольство, наслідком чого можуть стати голодні бунти в бідних країнах [7]. Отже, напад Росії на Україну може мати негативні наслідки для бідних далеко за межами Європи. У цьому контексті стамбульські домовленості щодо вивозу зерна з українських портів мали надзвичайно важливе значення для світу. Але невідомо, чи буде Росія дотримуватися цих домовленостей у подальшому.

З огляду на вищевикладене, можна констатувати лише те, що післявоєнне відновлення та подолання бідності буде складним процесом, що доцільно реалізовувати на основі чітко сформованого стратегічного бачення й економічно доцільних, обґрунтованих тактичних заходів підтримки відновлення окремих галузей. Доцільним на етапі післявоєнного відновлення України є прискорення розвитку переробної

промисловості, перехід від торгівлі ресурсами до торгівлі товарами із високою доданою вартістю та стимулювання інноваційно-орієнтованого підприємництва [8]. Втім, на нашу думку, для втілення зазначених пропозицій необхідна політична воля керівництва країни.

Список використаних джерел

1. Ключник Р.М. Основні чинники бідності в сучасних умовах. Європейський вектор економічного розвитку. 2022. № 1 (32). С. 20-30.
2. Збереження людського капіталу України в умовах війни (чинник соціальної вразливості населення): постановка проблеми. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2022. № 67. С. 43-48.
3. Ukraine's GDP to shrink to third of pre-crisis levels – IMF managing director. Interfax. URL: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/77224/> (Accessed 25 March 2022).
4. Як війна вплинула на економіку України. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-vijna-vplinula-na-ekonomiku-ukraini/a-63093916> (Accessed 1 October 2022).
5. Чалюк Ю.О. Глобальні соціально-економічні наслідки російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1224/1179> (Accessed 4 October 2022).
6. Ukraine needs a 'Marshall Plan,' German finance minister says. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-needs-marshall-plan-german-finance-minister-2022-03-22/> (Accessed 25 March 2022).
7. War in Ukraine could lead to food riots in poor countries, warns WTO boss. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/24/war-ukraine-food-riots-poor-countries-wto-ngozi-okonjo-iweala-food-prices-hunger#> (Accessed 25 March 2022).
8. Хмарська І.А., Кучерява К.Я., Клімова І.О. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1621/1558> (Accessed 4 October 2022).

SOME ASPECTS OF NORWEGIAN TAX SYSTEM

Norway is a modern, highly developed nation with a modest but powerful economy. Due to decades of success in the oil and gas industry as well as other top-tier businesses like shipping, shipbuilding, and aquaculture, the country has one of the highest per capita GDPs in the world. Fintech, cleantech, MedTech, and biotechnology are upcoming potential. The major sectors are supported by a robust and expanding professional services sector (financial, ICT, legal). Norway has three taxing entities: the municipality, the county municipality, and the central government. There are numerous direct and indirect taxes. The VAT, income taxes in the oil industry, employer social security contributions, and taxes on individuals' "ordinary income" are the most significant taxes in terms of revenue. The majority of indirect taxes are collected by the Norwegian Customs and Excise Authorities, whereas the majority of direct taxes are collected by the Norwegian Tax Administration (OECD, 2021).

Despite a very low population density nationwide, maintaining habitation in rural places is a primary goal of the Norwegian tax system design. The government wants to maintain employment in rural areas and public service delivery at the high national standards in order to retain settlement patterns. This necessitates a significant redistribution of public finances among regions, including sizable horizontal transfers of local tax income and differentiating tax treatment on a variety of levels, such as rates for employer social security contributions based on area.

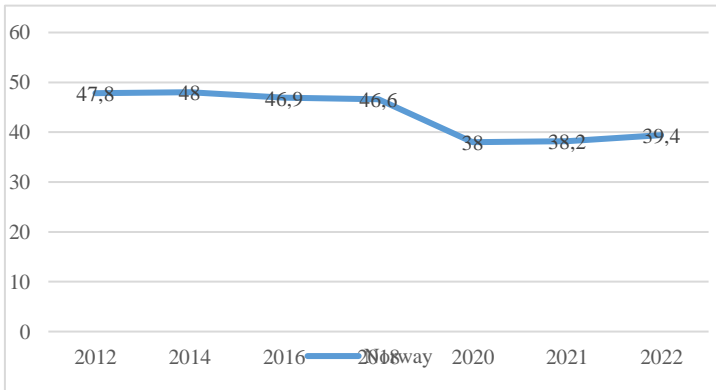
Although the Nordic countries collect significant tax revenues from citizens in the form of income tax, social security contributions and VAT, corporate taxes play a smaller role in revenues. The exception is Norway, where corporate income is 5.7 percent of GDP. Norway has large oil reserves and applies a corporate tax rate of 78% to mining activities. Norway, like several other Nordic countries, has introduced double income tax. With double income tax, profits from work and pensions are taxed progressively, profits from capital are taxed flat-rate (Tax Summaries, 2022).

Revenues from the Personal Income Tax Rate are an important source of income for the government of Norway. The foundation for calculating personal income taxes consists primarily of income from employment, along with payments in kind and retirement, in addition to income from a self-employed business and a limited amount of partnership compensation. Furthermore, the money collected from these taxes is often used to fund social insurance programs including healthcare coverage, public retirement funds, and

unemployment compensation. High marginal income tax rates have an effect on employment decisions and hinder governments' ability to efficiently levy taxes on citizens. The amount of tax a taxpayer must pay will depend on income (Kim B., 2022).

Personal income less than \$25,000 is taxed at a rate of 1.7%. The tax rate for individuals with personal income less than \$60,000 is 4.0%. The tax rate for personal income up to \$90,000 is 13.4%. An innovative stage has been added for 2022. Thus, the income tax rate of \$160,000 is 16.4%. Over \$160,000 of personal income is taxed at a rate of 17.4% (OECD, 2022).

The income tax rate is 22 percent. Low-income people pay proportionately less taxes than high-income people. The benchmark used in Figure 1 is the maximum marginal tax rate for individuals. Figure 1 shows the Norway Personal Income Tax Rate for the last 10 years in a percentage.

Fig.1. Norway Personal Income Tax Rate

Source: OECD Tax Data 2022

The national government, as well as the local and regional governments, all levy individual income taxes at the same time. Local governments often levy some form of property tax, and local tax rates vary slightly. Disparate local tax bases are somewhat equalized using a variety of transfer and revenue-sharing strategies. Enforcement of taxes is strict. Politicians frequently call for tax reductions, but given the budgetary and policy requirements of these small, open economies, overall tax rates have remained steady (Atif, Siddiqui, 2019).

Tax law in Norway makes a distinction among non-resident taxpayers' restricted tax legal responsibility and resident taxpayers' jam-packed tax legal responsibility. While non-resident taxpayers are only required to pay income tax on a limited range of profits from Norwegian fonts, residents are required

to pay income tax on their entire local and international income. Individual income taxation in Norway is based on a structure with two tax bases: general income and personal income. A PAYE system is being implemented and is operational as of January 1, 2019, to streamline reporting and conformity for migrant labor in Norway. Except for offshore employees and shipboard seamen, the PAYE program applies to non-residents who are subject to a limited amount of tax. The employees do not require an individual income tax return if PAYE is in effect. Since the tax is definitive at the time of payment, it cannot be altered. The income is annualized when a person is only partially subject to Norwegian taxation during the income year.

Value-Added Taxes are a major source of income for all Scandinavian nations, in addition to the increased taxes and contributions to social security. Norway will make a significant contribution of 8.6% of its GDP through VAT in 2019. Residents may offset imputed tax by using income taxes paid to a foreign government as a credit. An individual who is not a resident is not eligible for a foreign tax credit. Only the Norwegian income tax and the Norwegian wealth tax may be used to offset foreign taxes on income and wealth. Individuals who are residents of Norway and earn income from foreign sources are eligible to apply for tax credits or exemptions. The Norwegian tax treaties have historically favoured the exemption system, although this is beginning to change.

Corporate income tax (CIT) is initially imposed on the income of a Norwegian resident firm. When conducting business whether it is controlled from or executed in Norway, non-resident businesses are initially responsible for CIT in Norway. In overall, CIT assessments are made at a ratio of 22%. A 25% CIT rate is applied to some financial services sector businesses. In practice, expenses are refundable when the obligation to pay them exists, and taxation applies to income when the ability to receive it does. In most cases, the amount of the payment is irrelevant. Real estate may be subject to property taxes under certain conditions. Various local governments are free to decide whether or not to impose property taxes on real estate. Not all local governments impose property taxes on real estate. The applicable tax rate varies between 0.1% and 0.7% and is set by local governments. The tax base is usually the estimated market value. The maximum property tax rate for personal residences and leisure establishments is 0.4%. Production means and production facilities will be exempt from property tax with a transition period of seven years from 2019 (Brennan, M. J., Schwartz, E. S., 2019).

Wide-ranging public services are offered in Norway, including free higher education and access to medical insurance. The country's comparatively high tax-to-GDP ratio is a result of the fact that such initiatives necessitate higher tax rates. It is hardly caused that taxes are set up this manner in Scandinavian

nations. The tax base must be broad in order to provide a sizable quantity of income. This entails greater consumption taxes through the VAT as well as higher middle-class taxpayer taxes through greater contributions to social security.

References

1. The Tax System in Norway [online]. OECD iLibrary. [Viewed 31 October 2022]. Available from: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/the-tax-system-in-norway_630052088314;jsessionid=8rL60TkMInSYuouwnBGj2ymimq9E3P7wtig7herA.ip-10-240-5-151
2. Taxes on personal income. [Viewed 1 November 2022]. Available from: <https://taxsummaries.pwc.com/norway/individual/taxes-on-personal-income>
3. Kim, B., (2022). Estimation Personal Income Tax Rate in Norway. Journal of Business Convergence [online]. 7(1), 27–32. [Viewed 1 November 2022]. Available from: doi: 10.31152/jb.2022.02.7.1.27
4. Tax - Tax on personal income - OECD Data [online], (no date). theOECD. [Viewed 1 November 2022]. Available from: <https://data.oecd.org/tax/tax-on-personal-income.htm>
5. Atif, M. and Siddiqui, D. A., (2019). The Effect of Double Taxation Treaties on Tax Relief and Foreign Firms' Investment Flows (FDI). SSRN Electronic Journal [online]. [Viewed 1 November 2022]. Available from: doi: 10.2139/ssrn.3397474
6. Brennan, M. J. and Schwartz, E. S., (2019). Corporate Income Taxes, Valuation, and the Problem of Optimal Capital Structure. In: World Scientific Reference on Contingent Claims Analysis in Corporate Finance [online]. World Scientific Publishing Company. pp. 159–172. [Viewed 1 November 2022]. Available from: doi: 10.1142/9789814759595_0007

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Politology, Associate Professor

Є. Коваленко
НУ «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя

МОЛОДІЖНА САМОЗАЙНЯТІСТЬ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В КРАЇНАХ ЄС

У сучасному глобалізованому світі трансформація соціально-економічних відносин призводить до суттєвих структурних змін на ринку

праці, що вимагає оновлення механізму його регулювання. Високий рівень безробіття серед молоді – є однією з найгостріших глобальних проблем, яка лише посилилася через наслідки пандемії. Щоб працевлаштувати молодих людей, протягом наступних 15 років необхідно буде створити 600 мільйонів робочих місць. Про це йдеться у новій доповіді ООН про становище молоді. Його автори пропонують вирішувати проблему шляхом розвитку соціального підприємництва та використання нових технологій.

Варто зазначити, що одним з потужних викликів політики останнього десятиліття для країн Європейського Союзу (ЄС) була криза безробіття серед молоді. В останні роки рівень безробіття серед молоді (особливо у співвідношенні до безробіття серед дорослих) в Європі та інших країнах світу погіршується і досягає своїх історичних максимумів. В ЄС рівень безробіття серед молоді сягнув свого історичного максимуму в 2013 році та становив 26,4%. У деяких країнах ЄС рівень безробіття серед молоді у віці 15-24 років у 2020 р. становив: Іспанія – 39,4%; Греція – 34%; Італія – 30,6%; Литва – 30,9%; Португалія – 23,4% [1]. Безробіття серед молоді завдає довгострокової шкоди. Працівники, які не працюють у молодому віці, як правило, заробляють значно менше протягом усього життя. Реалії свідчать, що молоді безробітні дивляться на майбутнє менш оптимістично.

Молодь – це майбутнє кожної нації, драйвер загального розвитку та прогресу кожної держави. Враховуючи те, що молодь як потенційно найактивніший та одночасно найскладніший актор соціально-політичних процесів, молодіжна політика в Європі була визнана як важливий аспект державної політики не лише національними урядами, але також і міжнародними організаціями, такими як Рада Європи. Задля успішності молодіжної політики в цілому та молодіжного підприємництва зокрема, застосовують комплексний підхід, заснований на взаємодії освітньої системи, державних, приватних та громадських організацій підтримки молодіжного бізнесу. Також для успішного розвитку молодіжного підприємництва в багатьох країнах посилюють та постійно узгоджують інтереси стейкхолдерів: представників бізнес-середовища, держави, освітнього та соціального середовища, що дозволяє безконфліктно досягати цілей для всіх молодіжних підприємців.

Аналізуючи молодіжне підприємництво з теоретичної точки зору зазначимо, що це відносно самостійна ділова активність, яка передбачає досягнення молодими підприємцями конкурентних переваг у веденні бізнесу, які ефективно об'єднують доступні ресурси на основі особистісних якостей і професійних навичок. У зарубіжних дослідженнях молодіжне підприємництво класифікується за різними ознаками.

Наприклад, англійський учений Ф. Чігунта [2] розглядає три основні стадії молодіжного підприємництва в залежності від віку: початкова стадія – молоді люди у віці 15-19 років, які готуються до підприємницької діяльності; стадія зростання – перспективні підприємці віком 20-25 років, які отримали певний досвід, навички ведення бізнесу, заробили початковий капітал, щоб відкрити свій власний бізнес; стадія розквіту – підприємці у віці 26-29 років, у таких підприємців вже є значний досвід ведення бізнесу, що є їх перевагою в порівнянні з підприємцями-початківцями і дозволяє їм відкрити вельми життєздатний бізнес. Існують й інші підходи вчених [3] до класифікації молодіжного підприємництва, на базі диференціації поведінки й відносин, ролі та функцій, сфери діяльності та багатьох інших відповідних характеристиках, виокремлюють такі види: інноваційне підприємництво, імітаційне (адаптивне) підприємництво, фабіанське (обережне) підприємництво, дрон-підприємництво. Ці види підприємництва потребують більш ґрунтовного дослідження в подальшому.

На сучасному етапі у світовому господарстві все більших обертів набирає соціальне підприємництво. Під цим видом розуміють підприємницьку діяльність, яка формує можливість гібридного партнерства, спрямовану на встановлення соціальної відповідальності та вирішення проблем у системі соціального захисту й забезпечує систематичні соціальні зміни та генерацію суспільних цінностей зі створенням нових організацій або інноваційних шляхів в управлінні підприємством. Соціальні підприємства кардинально відрізняються від традиційних некомерційних або благодійних установ. Такі підприємства зосереджуються на інноваційних підходах щодо вирішення проблем соціального характеру, переслідують фінансову самостійність та незалежність від держави, встановлюють чіткі цілі ефективності та застосовують перевірені управлінські навички для забезпечення результативності своєї діяльності.

Все більше і більше соціальних підприємців отримують визнання в різних країнах, і ця концепція поширюється по всьому світу, особливо серед молоді. Наприклад, соціальне підприємництво є невід'ємним атрибутом соціальної політики Європейського союзу. На початок 2020 року на соціальних підприємствах Європи працевлаштовано близько 13,6 млн. європейців [4]. Основні напрями діяльності соціальних підприємств у країнах ЄС можна поділити на три групи: продукування соціально-значимих товарів та послуг, вирішення більш масштабних соціальних питань, пов'язаних із цілями сталого розвитку, працевлаштування та соціалізація осіб із інвалідністю.

Досвіді країн ЄС свідчить, що молодіжне підприємництво соціального спрямування як потужний ресурс розвитку держави і суспільства буде сприяти поступовій ліквідації проблеми молодіжного безробіття, надаючи населенню широкі можливості для самозайнятості і збільшення числа робочих місць, а також вирішенню соціальних питань. Відкриття можливості та створення умов для розвитку соціального підприємництва в Україні стане бустером для припливу нових ідей, технологій, підвищить якість послуг, сприятиме створенню сотні тисяч нових робочих місць і нових об'єктів економічної інфраструктури. Розвиток даного підприємницького спрямування допоможе залучити до бізнесу мало захищені соціальні верстви. Соціальне підприємництво – це рішення, яке стає все більш популярним по мірі того, як рух за стабільний розвиток стає все більш масовим. Соціальне підприємництво поєднує традиційний бізнес із соціальним впливом. Ці підприємства існують для того, щоб «творити добро», і в цьому вбачають вимірнувальні результати.

Важливим аспектом у боротьбі із молодіжним безробіттям є самозайнятість. Рівень самозайнятості серед молоді в країнах ЄС був відносно стабільним протягом останнього десятиліття і становив приблизно половину рівня від дорослого населення. У 2020 році в ЄС було близько 2 мільйонів самозайнятих молодих людей (20-29 років), що становило 7% працюючої молоді (20-29 років), яка складає половину від загальної частки працюючих (15-64 роки), які були самозайнятими [1]. Незважаючи на стабільний рівень самозайнятості, абсолютна кількість самозайнятої молоді значно скоротилася. Це зниження частково пояснюється демографічними показниками, оскільки багато самозайнятих молодих людей за цей період вирости із цієї вікової категорії, а чисельність молодих людей у наступних поколіннях скоротилася. Статистичні дані свідчать про те, що за останнє десятиліття спостерігалось незначне зростання рівня самозайнятості молоді в деяких країнах, а саме: Естонії, Латвії, Нідерландах, Словенії та Великобританії. Країни з високим рівнем безробіття (Іспанія, Італія, Хорватія, Португалія, та інші) серед молоді, як правило, також мають порівняно високий рівень самозайнятості серед молоді, що часто відображає необхідність підприємництва.

Експерти [5] базуючись на методи теорії «Pull&Push» провели дослідження, щодо взаємозв'язку між безробіттям та самозайнятістю серед молоді країн-членів ЄС. В результаті статистично значущі зв'язки між безробіттям та самозайнятістю серед молоді було виявлено лише в семи країнах (табл.1). У чотирьох країнах було виявлено середньо-сильну позитивну кореляцію.

Таблиця 1

Кореляція між безробіттям та самозайнятістю в країнах ЄС*

(1)	«Pull» у самозайнятість		«Push» до самозайнятості	
	(2)	(3)	(4)	(5)
Країна	r_s (коефіцієнт кореляції Спірмена)	r (лінія регресії населення)	r_s (коефіцієнт кореляції Спірмена)	r (лінія регресії населення)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Чеська Республіка	0.724	0.012		
Німеччина	0.627	0.039		
Мальта	0.695	0.018		
Швеція	0.706	0.015		
Кіпр			-0.772	0.050
Греція			-0.609	0.047
Італія			-0.618	0.043

*Джерело: складено автором за [5]

Дані таблиці свідчать про те, що рівень безробіття серед молоді у Чеській Республіці, Німеччині, Мальті та Швеції має тенденцію до зростання у міру зростання рівня самозайнятості молоді. На наш погляд, це свідчить про те, що молодь часто «pulled» до самозайнятості. Тобто у цих групах країн молодь прагне до самозайнятості швидше не через відсутність можливості знайти роботу, а через мотивацію та бажання створити власний бізнес. Навпаки, на Кіпрі, Греції та Італії було виявлено негативну кореляцію, що свідчить про те, що молодь, швидше за все, була «pushed» до самозайнятості. Тобто молодь починає створювати власний бізнес через відсутність можливостей працевлаштування в країні.

Державна політика може усунути багато як ринкових, так і інституційних бар'єрів в молодіжному підприємстві шляхом підвищення обізнаності про можливості підприємництва, впровадження навчання підприємству на всіх рівнях освіти, організації професійної підготовки і наставництва, поліпшення доступу до фінансування та підтримки розвитку підприємницьких мереж для молоді.

Список використаних джерел

1. Eurostat URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>.
2. Chigunta, F. (2002). Youth Entrepreneurship: Meeting the Key Policy Challenges. Wolfson College, Oxford University, England. URL: <http://www.youthmetro.org/uploads/4/7/6/5/4765.doc>
3. Brown C., Thornton M. Entrepreneurship theory and the creation of economics: Insights from Cantillon's essay. URL: [https://researchbank.swinburne.edu.au/file/19716404-1d68-4cf4-9e13-b651927e2d10/1/PDF%20\(Published%20version\).pdf](https://researchbank.swinburne.edu.au/file/19716404-1d68-4cf4-9e13-b651927e2d10/1/PDF%20(Published%20version).pdf);
4. Social enterprises and their ecosystems in Europe. Comparative synthesis report. Authors: Carlo Borzaga, Giulia Galera, Barbara Franchini, Stefania Chiomento, Rocío Nogales and Chiara Carini. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2020. URL: <https://europa.eu/!Qq64ny>
5. Remeikienė, R. et al. (2020), Youth unemployment and self-employment: trends and perspectives, Technická univerzita v Liberci. URL: <http://hdl.handle.net/11025/39778>

*Науковий керівник: Е.В. Прушківська, доктор економічних наук,
професор*

*А. Козина
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ВАЛЮТНОГО КУРСУ ГРИВНІ ПІД ЧАС СВІТОВОЇ КРИЗИ 2008 РОКУ: ВПЛИВ НА УМОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ

Останні роки та десятиліття процес глобалізації економіки відбувається все більш і більш масштабно, економіки різних країн все тісніше пов'язуються одна з одною. Це добре впливає на розвиток країн, бо ефективніше відбувається обмін товарами, на яких спеціалізуються країни, що в свою чергу призводить до ефективнішого використання ресурсів, які є обмеженими.

Проте глобалізація має і свої недоліки. В умовах такої залежності зменшується можливість окремої країни проводити ефективну макроекономічну політику, адже потрібно враховувати зовнішньоекономічну ситуацію, а проблеми, які виникають всередині однієї держави, впливають на стан розвитку в інших та на умови зовнішньої торгівлі.

Для того, що побачити, як глобалізація створює залежність країн одна від одної, розглянемо фінансову кризу 2008 р., яка, безумовно, сколихнула багато країн, в тому числі й Україну.

Для аналізу візьмемо валютний курс гривні, адже він може бути чутливим до коливань в економічному середовищі, та розглянемо, як його зміна вплинула на зовнішню торгівлю України. Але спочатку потрібно сказати про стан курсу гривні до початку кризи.

Після розпаду СРСР почався розвиток фінансової системи в Україні, але з самого початку це був нелегкий шлях, адже довелося одразу стикнутися з гіперінфляцією та девальвацією гривні. Щоб урегулювати ситуацію, застосовувалася жорстка фіксація курсу. Курс гривні був прив'язаний до долара, що можна побачити за даними НБУ [1]. З 2005 по 2008 р. 1 долар офіційно становив 5,05 грн. Така стабільність гривні стосовно долара покращувала умови імпорту та привертала увагу інвесторів. При цьому можна спостерігати коливання курсу відносно євро та інших валют.

Різкі зміни курсу почалися в жовтні 2008 р. За місяць вартість долару піднялась до 5,78 грн, а в грудні вже становила майже 7 грн. Пік девальвації відбувся 19 грудня, коли долар становив 7,88 грн, а євро – 11,52 грн.

Одночасно багато економічних показників теж показали стрімке погіршення, а банківська система України показала свої слабкі місця та недоліки в своїй політиці.

Для аналізу зовнішньої торгівлі України під час кризи також розглянемо дані показників імпорту та експорту за період 2007-2009 рр., приведені нижче в таблиці 1.

Таблиця 1

Товарна структура імпорту та експорту за 2007-2009 рр.*

Рік	Імпорт, млрд. дол.	Експорт, млрд. дол.
	США	США
2007	60,670	49,248
2008	85,535	66,954
2009	45,436	39,703

*Складено автором за даними джерела [2].

З цих даних можна зробити висновок, що через кризу зменшився як імпорт, так і експорт, проте імпорт зменшився суттєвіше, адже імпорт в 2009 р. у відсотковому співвідношенні до попереднього року становив 53,1%, а експорт – 59,3%.

Є декілька пояснень, що спричинило таку ситуацію.

В першу чергу, через кризу світовий попит зменшився, тому збільшилась конкуренція на зовнішньому ринку і багато українських підприємств не змогли витримати таку ситуацію. Це призвело до зменшення експорту товарів. В цей час гривня знецінювалася, тому це при стабільному економічному становищі в світі могло б допомогти вітчизняним експортерам, а в час кризи можна лише припустити, що це трішки допомогло утриматися більш-менш конкурентоспроможним компаніям, але ми все одно бачимо значне падіння обсягів експорту.

На зменшення імпорту також вплинула зміна курсу валюти. В докризові часи, коли курс гривні був фіксованим та прив'язаним до долара, імпортерам була вигідна їх діяльність, адже вони не втрачали прибуток на знеціненні валюти. Внаслідок кризи курс долара за два місяці зріс майже в півтора-два рази, що призвело до зменшення імпорту товарів на 60%. Хоча не лише курс вплинув на зменшення попиту, але це дуже вагомий показник при зовнішній торгівлі, сильне коливання курсу каже про нестабільність в країні та неспроможність держави та банківської сфери урегулювати економіку. Для імпортерів це ризик, на який не слід йти, особливо, якщо це неконкурентоспроможне підприємство.

Після кризи курс гривні все ще був фіксованим аж до 2015 р., коли ввели плаваючий курс. Утримування курсу може допомогти економіці відновитися після кризи, але водночас для підтримки курсу на одному рівні потребує наявність у держави значних валютних резервів.

Таким чином, можна зробити висновок, що динаміка валютного курсу має значний вплив на зовнішньоторговельну діяльність країни, що добре видно під час світових криз. Тому монетарна політика держави має вибудовуватися так, щоб зуміти за необхідності якомога ефективніше використовувати наявні інструменти та ресурси для стабілізації економіки.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?startDate=30.01.2004&endDate=06.11.2010> – вільний. Мова укр.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua/> - вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

МІСЦЕ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ, У СВІТОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Кожна країна відіграє свою роль в розвитку світової економіки. Проте частка впливу окремих країн залежить від їх рівня розвитку, адже країни розвивалися нерівномірно через низку чинників, наприклад, географічні умови, соціально-економічні фактори, політичні процеси тощо. В світі не існує єдино прийнятого поділу країн на певні групи та існує багато класифікацій, адже складно остаточно провести межу, яка б показувала, що одна країна підходить для певної категорії, а інша – ні. МВФ та Програма розвитку ООН за рівнем економічного розвитку поділяють країни на розвинуті, та ті, що розвиваються.

Країни, що розвиваються, становлять найбільшу частину всіх існуючих країн, і в них проживає близько 80% населення світу, тому ми розглянемо, яку роль вони відіграють в світі.

Ознаками таких країн є те, що вони ще не досягли високого рівня індустріалізації, рівень життя на середньому рівні та існує залежність від країн-лідерів. Проте вони мають потенціал вийти на вищий рівень розвитку, якщо для цього з'являться сприятливі умови.

В першу чергу, варто зазначити, що країни, що розвиваються, часто є джерелом дешевої сировини та робочої сили, тому розвинені країни, шукаючи найоптимальніший спосіб виготовлення продукції, інвестують в такі країни. Завдяки таким інвестиціям утворилися нові індустріальні країни, до яких належать країни Латинської Америки та Азії, (Китай, Бразилія, Мексика, Туреччина, Південна Корея тощо). Проаналізувавши ці країни, ми можемо сказати, що в них спостерігається зростання ВВП. Наприклад, Китай за останнє десятиліття зміг стати першою економікою в світі за ВВП ПКС, обігнавши США [1]. Бразилія займає восьме місце за цим показником. У країнах, що відносяться до НІК, ми можемо спостерігати пришвидшений процес індустріалізації, зростання ВВП завдяки капіталовкладенням, проте ще є багато викликів, які потрібно подолати на шляху до високорозвинених країн.

Транснаціональні корпорації створюють свої філії в країнах, що розвиваються, щоб зекономити на ресурсах (наприклад, розміщують підприємства в сировинних країнах) та логістичних витратах. Іншими причинами можуть бути менші податки та не таке суворе законодавство.

Також серед країн, що розвиваються, можна виокремити групу країн, що входять до ОПЕК. Головно галуззю промисловості цих країн є

видобуток та експорт нафти. Завдяки тому, що ці країни об'єдналися в картель, вони мають можливість значно впливати на світову ціну на нафту шляхом контролю обмеження пропозиції цього продукту. Це може мати погані наслідки для покупців нафти, а також для інших експортерів, що не входять до ОПЕК. Прикладом такої країни є Саудівська Аравія, яка має 16% всіх запасів нафти в світі і 42 % ВВП та 90% доходу від експорту приносить саме нафта [2]. Ця діяльність щорічно складає велику частку ВВП країн, проте це також призводить і до їх залежності від сировини.

Проаналізувавши країни, що розвиваються, ми можемо побачити, що, незважаючи на їх економічне зростання, є проблеми, які заважають розвитку. Основними викликами є:

- Виникнення залежності від розвинених країн.
- Технологічний розрив.
- Високий рівень корупції.
- Неповний перехід до ринкової економіки.
- Залежність від сировини та погодних умов.
- Низький рівень життя та освіти.

Не всі вище перераховані проблеми стосуються всіх країн, проте наявність хоча б декількох з них впливає на уповільнення їх розвитку. Багатьом країнам, що розвиваються, складніше вести зовнішню торгівлю, адже їх товари не можуть конкурувати на зовнішньому ринку з товарами високорозвинених країн. Країни, що залежать від експорту сировини, можуть сильно постраждати, коли ця сировина почне закінчуватися, адже це обмежений ресурс. Тому їм варто розглядати альтернативні способи утримувати економіку. Існування технологічного розриву не дає можливості наздогнати високорозвинені країни, адже в той час коли вони досягають певного рівня розвитку, ті країни також не стоять на місці. А наявність корупції та низького рівня освіченості не дає можливості розвиватися та створювати кваліфіковану робочу силу, яка могла б створювати конкурентоспроможну продукцію. Але якщо для них складуться сприятливі умови чи прийдуть іноземні інвестиції, вони матимуть шанс піднятися на вищий рівень розвитку.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Центрального розвідувального управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china/#economy> – вільний. Мова укр.

2. Офіційний сайт Центрального розвідувального управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/saudi-arabia/#economy> – вільний. Мова укр.

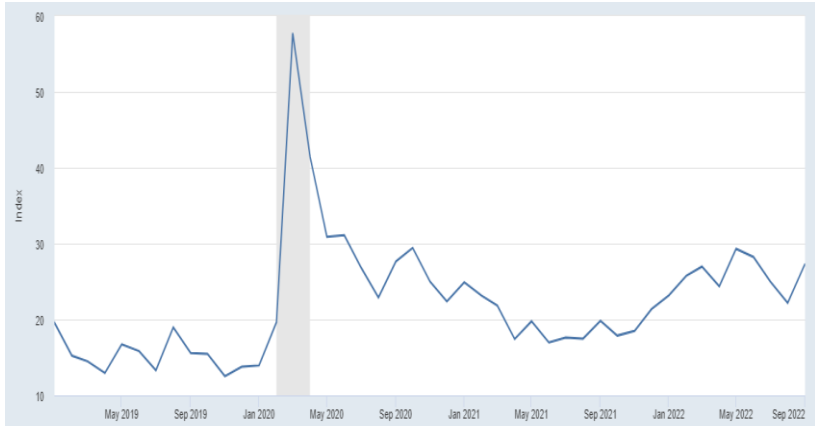
Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

D. Kondratev
Alfred Nobel University, Dnipro
A. Mahdich
PhD in Economics, Professor
Alfred Nobel University, Dnipro

THE SOCIO-ECONOMIC IMPLICATIONS OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC IN THE U.S.

The COVID-19 pandemic has had repercussions for economies around the globe. Although the U.S. economy suffered one of the sharpest contractions in its history during 2020, the economic damage was even greater in many foreign countries. The pandemic highlighted the need to tackle long-standing economic issues, including those resulting from global economic integration. Coronavirus pandemic began in December 2019 in China. It spread quickly across other countries and caused a lot of deaths. Pandemic created both a medical and economic crisis. As others have noted, we face challenges just as big as those in the Spanish Flu Pandemic and the Great Depression, all at once. Through a survey of the economic investments of the COVID-19 pandemic, this conference paper investigates detrimental effects of COVID-19 pandemic and studies effects of is exploring possible solutions to mitigate the effects of the pandemic. In December of 2019, SARS-CoV-2 spread quickly through Wuhan City, China, and started a devastating global journey. On March 11, 2020 COVID-2019 was declared as a global outbreak of pandemic by World Health Organization. In August 2021, the pandemic had caused over 4 million deaths. Covid-2019 affected on economy, caused negative effects. Previous studies have emphasized several devastating features of Covid-2019. The top four of them will be covered in this paper.

The persistence of financial volatility after COVID-19. In financial markets, market fear usually reveals itself in the form of the level and movement of market volatility measures. One commonly used market fear indicator would be the Chicago Board Options Exchange (CBOE) VIX index. Volatility index is a stock index, whose basket includes 500 joint-stock companies of the United States with the largest capitalization) from the Chicago Board Options Exchange that affected the major stock exchanges during the COVID-19 pandemic period. When the VIX rises in value, it means that investors are expecting strong stock market fluctuations and even the onset of a crisis (Fig. 1).

Fig. 1. The VIX, May 2019-September 2022 (CBOE volatility index: VIX 2022)

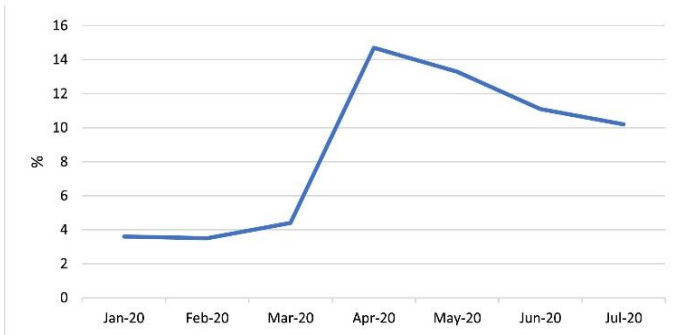
The chart shows the VIX which is compiled from the bid and asks prices of 500 large US companies. Shaded areas indicate U.S. recessions. It could be seen from the graph that after the first wave of the pandemic, prices rose to record high, and did not fall to the previous level.

Massive job losses. The coronavirus outbreak sent shock waves through the U.S. labor market, pushing the unemployment rate to near record highs and causing millions to leave the workforce. As it rippled through the economy, the COVID-19 downturn affected some Americans more than others. Unemployment climbed more sharply among women than men, a reversal from the trend in the Great Recession. Young adults, those with less education, Hispanic women and immigrants also experienced greater job losses. Unpartnered mothers saw a bigger drop in the share at work than other parents, and low-wage workers saw a particularly sharp decrease in employment (Kochhar & Bennett, 2021). The country has lost 20.6 million jobs since mid-March, resulting in an unemployment rate of 14.7%, a level not seen since the Great Depression in the 1930s (Fig. 2).

The chart shows that employment fell down after pandemic workplaces had closed, millions of workers lost part or all of their income. Even if still working, many workers had to accept shorter hours. Wage cuts were made in different industries such as airlines, retail, accommodation, food services, or the textile and garment sectors, which are highly feminized sectors.

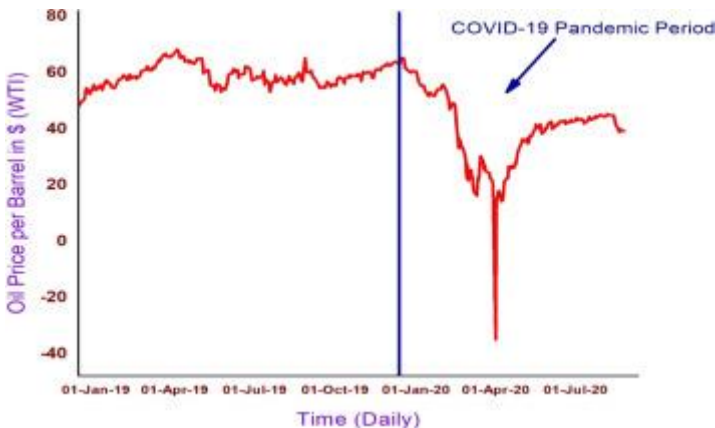
Oil market shocks. A series of recent studies has indicated that the COVID-19 pandemic caused a reduction in oil demand leading to a decline in oil prices (Qin et al., 2020; Gil-Alana and Monge, 2020). The COVID-19 outbreak made the oil market inefficient, and, in turn, oil prices difficult to

forecast. An alternative credible explanation is that the rate of COVID-19 infections and deaths created fear among investors, and this had implications for stock valuation. Thus, the oil market experienced negative supply and demand shocks during COVID-19. Reduced labor availability, travel restrictions, transportation and business disruptions led to negative supply shocks. Negative demand shocks were caused by economic hardship, which led to a decrease in oil demand (Padhan, R. and Prabheesh, 2020). These negative oil shocks are believed to reduce global consumption and investment. Fig. 3 plots the oil prices from January 2, 2019, to September 15, 2020. WTI stands for West Texas Intermediate.

Fig. 2. U.S. Unemployment rate, January to July, 2020

Source: U.S. Bureau of Labor Statistics, Current Employment Statistics survey

Fig. 2. Oil price per barrel in \$

Source: Padhan, R. and Prabheesh, 2020

The chart illustrates that crude oil prices started declining during the outbreak of the COVID-19 from December 31, 2019, till the last week of April 2020. That was the first time in history that oil price became negative (US\$ -36.98) on April 20th, 2020. Although the recovery can be observed from May, the price has not reached the pre-COVID period level.

Many small businesses have closed as a result of the COVID-19 crisis.

Small businesses play many roles in the US economy: employers, sources of innovation, economic multipliers, community hubs. They constitute more than 99 percent of US businesses and employ 60 million people. Small businesses in sectors which are most affected by COVID-19 and least financially resilient (such as accommodations and food services; educational services; and arts, entertainment, and recreation) employ 20 million workers and earn 12 percent of US business revenue. These businesses account for a disproportionate number of low-wage workers, people with less formal education, and minority business owners (Protecting us small businesses from the impact of COVID-19: McKinsey Live). Small businesses are forced to dissolve and filed for bankruptcy after devastating consequences pandemic, and they couldn't be restored afterward. Households weakened due to layoffs at work and the adverse effects that the pandemic had brought to life, especially in healthcare spending, which led to reduced spending on durable goods due to lower incomes and wealth. Economic policy had to seek to mitigate or minimize the damage and put workers in a better position for recovery. Another type of external effect was related to the macroeconomy. The bankruptcy of one firm affected others, while the rescue of one firm also had social benefits. There were many other aspects of behavior that caused macroeconomic externalities, such as excessive foreign debt. The very essence of a contagious infection created externalities that cannot be handled by a price system. This means that one person's decision to go to work or to do any activity that might expose someone else imposed costs on others that they hadn't paid for. The absence of good insurance markets also had significant macroeconomic implications, as it led to strong precautionary behavior by households and firms, which has reduced aggregate demand (Berquist et al., 2020).

Real GDP decreased in 2020 by 3.5%, the first recession since the 2008 Global Financial Crisis. Millions of workers were dislocated from their jobs, leading to the transition to remote work. Consumer and retail activity contracted, with many businesses (especially restaurants) closing.

COVID-19 had a devastating impact on the global economy, reinforcing the geopolitical factors and continue inherited the effects of the 2008 economic crisis. After doing my research, it has been found out that effective policies will be macroprudential, and fiscal policy instruments. They must work together to promote policy coordination to mitigate the impact of COVID-19 and achieve

price stability, financial stability, and sustainable debt levels. Because the pandemic has not receded. Countries need to continue to deal with the consequences and prevent possible problems. The world market has felt the consequences of the energy crisis, because of the war between Russia and Ukraine. gas and oil prices have increased and purchasing power has decreased. our time creates new obstacles for the economy and we must learn to solve them. in this regard, new economic instruments will appear, which will enable developing countries to effectively prevent crises like covid. Some fiscal and financial policies must be reformed globally to prevent capital flight and redistribution of wealth so that all countries have the resources they need to improve the health of their populations. This fundamental understanding gives us the space we need to create flexible, coordinated monetary and fiscal policies that give government the room to maneuver while addressing these enormous environmental and social challenges we face.

References

Berquist, S., Sarich, N. and Otten, T. (2020) Covid-19 ends longest employment recovery and expansion in CES history, causing unprecedented job losses in 2020 : Monthly Labor Review, U.S. Bureau of Labor Statistics. U.S. Bureau of Labor Statistics. Available at: <https://www.bls.gov/opub/mlr/2021/article/covid-19-ends-longest-employment-expansion-in-ces-history.htm> (Accessed: November 2, 2022). (Berquist et al., 2020)

CBOE volatility index: VIX (2022) *FRED*. Available at: <https://fred.stlouisfed.org/series/VIXCLS/> (Accessed: November 10, 2022).

Gil-Alana, L. A., & Monge, M. (2020). Crude oil prices and COVID-19: Persistence of the shock. *Energy Research Letters*, 1(1), 13200. <https://doi.org/10.46557/001c.13200>

Kochhar, R. and Bennett, J. (2021) *U.S. labor market inches back from the COVID-19 shock, but recovery is far from complete*, Pew Research Center. Pew Research Center. Available at: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2021/04/14/u-s-labor-market-inches-back-from-the-covid-19-shock-but-recovery-is-far-from-complete/> (Accessed: November 10, 2022).

Padhan, R. and Prabheesh, K.P. (2021) The economics of COVID-19 pandemic: A survey, *Economic Analysis and Policy*. Elsevier. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0313592621000321> (Accessed: November 2, 2022). (Padhan & Prabheesh, 2021)

Protecting us small businesses from the impact of COVID-19: McKinsey Live (no date) *McKinsey & Company*. Available at: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/mckinsey->

live/webinars/protecting-us-small-businesses-from-the-impact-of-covid-19
(Accessed: November 10, 2022).

Qin, M., Zhang, Y. C., & Su, C. W. (2020). The Essential Role of Pandemics: A Fresh Insight into the Oil Market. *Energy Research Letters*, 1(1), 13166. [http s://doi.org/10.46557/001c.13166](http://doi.org/10.46557/001c.13166)

N. Kotliarska
Alfred Nobel University, Dnipro

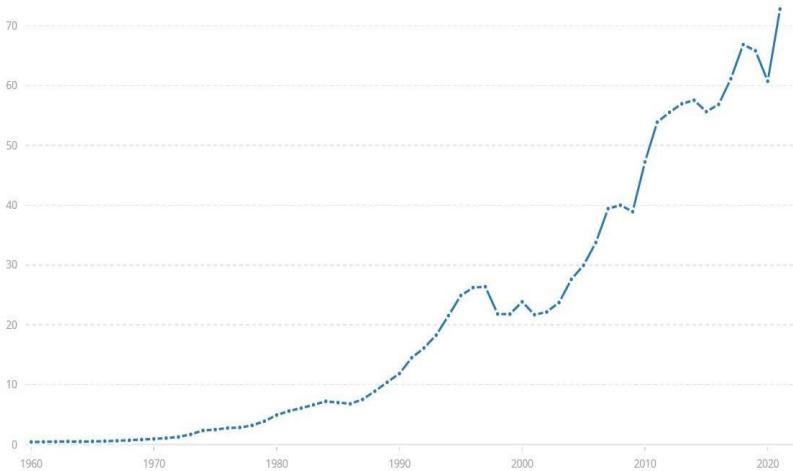
THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON SINGAPORE

Globalization is a process of global integration that affects the economic, political and cultural aspects of people's lives. The consequences of globalization are manifested both at the micro and at the macro level. Although changes are part of human life, a powerful stimulating factor is still needed, one of which is globalization. Indeed, in order to grow and develop in today's realities, it is necessary to be able to change and adapt to the rapidly changing conditions of the world. The history of globalization dates back to the 12th-13th centuries, but from the second half of the last century to the present day, globalization has begun to make its changes by leaps and bounds in people's lives and will continue to do so in the future. However, the implications of integration not only offer incredible opportunities, but also have economic, political and cultural consequences.

Globalization is the movement of goods and services, people and their knowledge, as well as capital between countries, which is a significant factor in economic growth for many countries, including Singapore. Globalization has contributed to an increase in the specialization of countries only in certain spheres, as well as to an improvement in the distribution of capital and increased competition. In this way, manufacturers can use economies of scale to reduce costs in the enterprise by expanding trade markets. It should be noted that with this method, not only producers' benefit, but also consumers who can purchase a product (service) at a better price due to a wide range. International trade helps to prevent the emergence of monopolists in the market and inflated prices for goods and services, maintaining healthy competition. This allows companies to be stimulated to self-improvement and technical progress.

Thus, without a lot of natural resources, but with a great desire, Singapore was able to use the benefits of globalization in order to create a strong and stable economy, thanks to a change in the country's foreign policy. Thus, an open export-oriented economy has made Singapore an attractive country for trade and investment, which has contributed to the gradual increase in its production and technological capabilities. This contributed to industrialization

and rapid growth for a long time, as well as a large influx of FDI. To confirm my words, let's look at Figure 1, which presents data on changes in the level of GDP per capita from 1960 to 2021 794 (Fig. 1).

Fig. 1. GDP per capita in Singapore, current U.S. dollars, 1960-2021
Source: World Bank 2022

As we can see from the graph, in 1960 the GDP per capita was \$428, in 1970 it was \$925, in 1980 - \$4,928, in 1990 it was \$11,861, in 2000 - \$23,852, in 2010 the indicator was \$47,237, in 2020 - \$60,729, and in 2021 - \$72,794 (World Bank, GDP per capita (current US\$) - Singapore).

As a result of foreign economic changes, in which the emphasis was placed on export-import relations, the industrial structure of Singapore and the range of export products have changed significantly, and the number of multinational corporations has not only increased, but also expanded their activities in the direction of research and development, logistics, etc. Today, Singapore's economy is one of the most stable in the world, with no external debt, high government revenues and a positive surplus. Singapore has built its economy on the assembly of electrical products and oil refining. Since the 1970s, the government has invested in the growth of exports and trade. It has become a global leader in electronics, pharmaceuticals and financial services. More recently, it has sought to encourage tourism as well as innovation and research in high technology sectors such as biotechnology. So, the once fishing village has turned into a city-state that attracts talented people and capital from all over the world. By choosing an open economy and free trade practices,

Singapore has become an important player between the two giants, India and China.

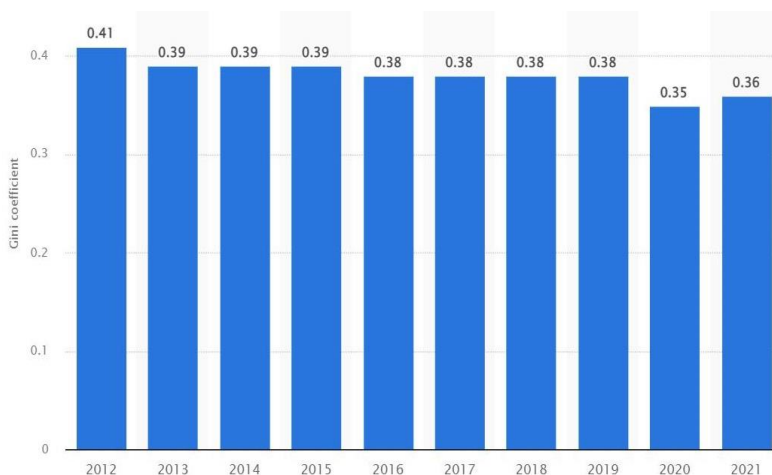
The lack of natural resources and local entrepreneurship at the start of industrialization in the 1960s meant that the country had to depend on FDI from multinational corporations in labor-intensive manufacturing industries to provide needed markets, technical know-how. Openness to trade and investment has allowed Singapore to continually increase its manufacturing and technological capabilities over the years as it has developed into a high value-added manufacturing hub in the regional production networks that emerged in the 1990s and 2000s. As a result, Singapore's industrial structure and export product mix have changed significantly, and multinational corporations have not only increased their presence, but also diversified into research and development, logistics and distribution, fund management and technical support. Singapore also stands out for its heavy reliance on the free movement of capital, which is vital to fulfilling its role as a transshipment point and financial hub for the Southeast Asian region (How globalisation has affected Singapore's development).

At the same time, Singapore, like any other state, depends on the changes and upheavals that occur in the global economy. Another negative factor in the impact of globalization is the large flow of migrants, which complicates the search for work for local residents. The economic openness of the country implies a higher growth rate of incomes of the population and, at the same time, a reduction in income inequality between countries and within them. In practice, however, the picture is not so rosy. In Singapore, there is still an uneven distribution of income, which causes concern in society. The wage gap between skilled and unskilled workers has widened due to the introduction of new technologies. Since new digital technologies increase the income of the enterprise by reducing middle class jobs (production) (Condo, 2017).

The Gini coefficient shows how evenly income is distributed among the population and is measured on a scale from 0 to 1, where 0 is absolute equality in distribution, 1 is the concentration of income in the hands of certain groups. Figure 2 shows the change in the Gini coefficient after taxes from 2012 to 2021 (Fig. 2).

It follows from the above graph that the highest score was 0.41 in 2012 and the lowest was 0.35 in 2020. From 2013 to 2015, the indicator was 0.39, from 2016 to 2018 - 0.38, and in 2021 - 0.36. As we can see, the indicator has slightly changed for the better from 2012 to 2021, however, the government still needs to take measures to more evenly distribute income among the population (Hirschmann, 2022). In order to reduce income inequality among the population, the government has expanded programs of redistribution and

wage subsidies. In recent years, average wage growth for low-skilled workers has accelerated to 7.2% since 2013.

Fig. 2. Gini coefficient after tax 2012 – 2021 in Singapore

Source: (Hirschmann, 2022)

Various programs have also been developed for advanced training, as well as retraining of people who were fired, and they do not have enough knowledge for a new job. In this way, the government seeks to mitigate structural inconsistencies in the domestic labor market. While the benefits have been enormous, the forces of globalization in recent decades, together with skills-driven technological change, have demanded a stronger political response. The Singapore government has stepped up efforts to promote equality of opportunity and inclusive growth as a more constructive response to globalization and rapid technological advances (Robinson, 2018). The measures taken were focused on three main directions:

- supporting firms' drive to innovate and increase productivity;
- investing in the development of workers' skills;
- strengthening inclusiveness through fiscal transfers and redistributive policies.

In addition to redistribution programs, Singapore is stepping up efforts to promote equality of opportunity and inclusive growth through various government programs aimed at retraining workers.

Now let's look at the positive impact of globalization on culture. Singapore is one of the most multicultural countries in the world. People from different parts of the world have found their home in Singapore. Different

peoples and cultures have coexisted peacefully for many decades. This means that the Singaporean culture is a mixture of other cultures. Here people are proud to observe their customs and traditions and pass them on to the next generations. However, Western culture has also played a significant role and contributed to the fact that people here have become more open to accepting a different way of life. Also, globalization has contributed to an increase in the level of literacy among the population and an increase in income, thanks to the expansion of trade relations with other countries. At the same time, the expansion of trade relations has led to the emergence of Western brands in the markets, which are in demand among Singaporeans.

There are also reasons for concern caused by globalization. Looking ahead, the impact of technological change is likely to increase and exacerbate other side effects of globalization. The forces of progress (and destruction), globalization and technological progress go hand in hand and often mutually reinforce each other. The proper response is to manage the process so that the benefits of trade are shared more equally and fairly, and the costs are reduced. In particular, governments need to provide more support to affected populations as well as the most vulnerable members of society through targeted and well-executed policies (Robinson, 2018).

Lacking sufficient resources and lacking natural economic depth, small economies must depend on global markets, free trade, and unfettered capital flows to sustain their livelihoods. In addition, a willingness to embrace and adopt new technologies is key to helping these countries seize opportunities. In Singapore, the adoption of technology is even more urgent given the aging of the country's population and changes in the composition of the labor force over the next decade - the working-age population will peak in 2018, and the growth of the permanent labor force will slow to 0.7% per annum over the next decade from 1.6% per annum. For Singapore to maintain healthy growth and improve living standards, it must continue to use technology to drive productivity growth (Toh, 2019).

Since Singapore is a former British colony, it has long been a westernized country in which many seek to preserve their family and cultural traditions to pass on to future generations. Westernization has so permeated and left a mark on the history of Singapore that English is the official language, as well as in many areas of activity, from consumer habits to business and architecture. Now people are reconsidering and changing their way of life due to the large number of different cultures concentrated in one country (Advantages and disadvantages of globalization in Singapore, 2022).

Over the past years, Singapore has also become known in the world of education. Today, students from all over the world choose Singapore for higher education, as universities meet all international standards, but at the same time

take into account Asian aspects. From an early age, students in Singapore are taught to be competitive and have good academic performance. In Singapore, it is believed that a large part of a person's social position depends on how educated he / she is, what kind of education he / she has and what educational institution he / she graduated from. For teaching children and students, English is mainly used so that everyone can live and work anywhere in the world. Local schools have also begun to incorporate a large amount of technology into their teaching methods as well as their classroom activities.

On the other hand, due to the fact that English is the official language and plays an important role in the development of the country's economy and participation in the world stage, it also poses a problem for Singaporeans to preserve their ethnic languages. In addition, due to the increasing dependence of education on technology, which reduces human intervention in the educational process and thus damages the development of social skills and the emotional factor of students.

Summing up, it should be noted that globalization has both advantages and disadvantages. From the above-mentioned information it follows that in Singapore the number of benefits from globalization outweighs the disadvantages. Globalization is a powerful force that can promote the growth and development of countries, it is steadily changing the world, leading to significant and sometimes even unexpected consequences.

References

GDP per capita (current US\$) - Singapore (2022) Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=SG> (Accessed: November 2, 2022).

How globalisation has affected Singapore's development (2017) AsiaBiz Services. Available at: <https://www.asiabiz.sg/blog/globalisation-and-singapore-development/> (Accessed: November 2, 2022).

Condo, M.E. (2017) Globalization and impacts on Singapore, New Launch Condo. Available at: <https://www.myexclusivecondo.com/buyer-seller-must-know/globalization-and-impacts-on-singapore/> (Accessed: November 2, 2022).

Hirschmann, R. (2022) Singapore: Gini coefficient after tax 2021, Statista. Available at: <https://www.statista.com/statistics/951976/singapore-gini-coefficient-after-tax/> (Accessed: November 2, 2022).

Robinson, E. (2018) Globalisation in a small open economy: The Singapore experience. Available at: https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap100_u.pdf (Accessed: November 2, 2022).

Toh, E. (2019) Discuss the consequences of globalisation on Singapore and the policies that the government could implement in light of globalisation. - economics tuition singapore: Top JC economics tutor: ETG econs tuition, economics tuition singapore | top JC economics tutor | etg econs tuition. economics tuition singapore | top JC economics tutor | etg econs tuition. Available at: <https://www.tuitiongenius.com/economicsessaylibrary/2019/2/13/discuss-the-consequences-of-globalisation-on-singapore-and-the-policies-that-the-government-could-implement-in-light-of-globalisation> (Accessed: November 4, 2022).

Advantages and disadvantages of globalisation in Singapore. (2022) Available at: <https://www.nexuspharma.net/bvspi/advantages-and-disadvantages-of-globalisation-in-singapore> (Accessed: November 2, 2022).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

A. Krasina
University of Wales Trinity Saint David, UK

DOING BUSINESS IN THE NETHERLANDS

In an increasingly volatile economic, political, and social environment, the Netherlands has shown to be a stable nation. This country has one of the world's most open economies, as well as the top technology and innovation systems. It has a strong business environment, a skilled workforce, and superb infrastructure, notably the biggest port in Europe. The Dutch tax system offers a number of tax advantages to promote creativity and commercial activity, and as a globally focused nation, the Netherlands is home to many highly educated foreign employees.

The Netherlands, which was ranked fourth globally in the World Competitiveness Ranking 2021 published by the Institute for Management Development (IMD), is a genuinely world-class location for commercial activity and has a highly competitive global market. In addition to this, this country was ranked second in economic performance and fourth in business efficiency, according to the IMD research as of the year 2021. The Netherlands ranked seventh in terms of infrastructure and twelfth in terms of government effectiveness (Zaken, M.van B., 2020). Moreover, according to the World Bank research as of 2020, the Netherlands was ranked 24th in the score of starting a business, and overtook such economies as Finland, France and Germany (World Bank Group, 2020).

The Netherlands is a great country for a variety of business operations. Businesses wishing to set up international logistics or distribution operations in Europe can greatly benefit from the Dutch transportation and logistics infrastructure. This infrastructure consists of a vast, up-to-date network of roads and highways, premier logistic service providers, top-notch seaports, conveniently accessible airports, and world-class roads and highways (PricewaterhouseCoopers, 2022).

The Netherlands has a robust, cooperative startup environment and is known across the world for its open culture, emphasis on entrepreneurship, and commitment to innovation. This country has a vibrant entrepreneurial culture and is quickly becoming a startup hotspot in Europe. Dutch society is thought of by many as a “living lab” since it is receptive to new ideas.

This country has become a hub for international marketing and sales initiatives, it is home to the marketing and sales operations of significant multinational corporations. Due to the advantageous location of the Netherlands in Europe, the continent’s most profitable markets are readily accessible. Additionally, the availability of foreign talent enables multinational corporations to connect with a variety of global consumers.

The Dutch communications network is one of the best in the world in terms of quality, speed, and dependability. In addition, the country’s favorable environment and strong renewable energy cluster offers viable and reasonably priced solutions for the demands of data center energy efficiency.

The Netherlands is expanding industrial operations in almost every field via research and development. Moreover, the Netherlands has various innovation centres spread out over the nation, including 10 campuses created to foster game-changing innovations. These business and academic hubs provide a fantastic chance to work together and speed up research and innovation.

Turning to the ways of doing business, the Netherlands offers corporate entities, non-corporate companies, and branch offices of foreign legal organizations as several possibilities for conducting business through a legal entity. Non-corporate organizations do not have legal identity, whereas corporate organizations are firms that have it. In the Netherlands, there are two different kinds of limited liability businesses, namely private limited liability corporations (BV) and public limited liability companies (NV). Both types of companies have a share-based capital structure and a legal personality. BV and NV can be employed for the same business purposes, which should be indicated in their articles of formation. It is worth mentioning that BV is more adaptable than NV, therefore, it is the most popular and widespread type of business organization in the Netherlands and is widely used as a holding company in international group structures (Legal system, 2022).

As for the tax system, the Netherlands has a favorable fiscal climate, which was indicated in the worldwide Paying Taxes report conducted in 2020. In comparison to the rest of Europe, this country has a favorable statutory corporate income tax rate of 15% on the first 395,000 euros of taxable profits and 25.8% on amounts beyond that (Deloitte Legal, 2022). The Dutch tax system offers a variety of tempting features for foreign enterprises in addition to the low tax rate. They include:

- a fiscal unification program that effectively consolidates taxes for Dutch operations within a corporate group;
- a vast system of more than 100 bilateral tax treaties that prohibit double taxation and, in many cases, offer withholding tax reductions or complete elimination on earnings, interest, and royalties;
- an advantageous expat tax law that offers creative and qualified foreign employees a 30% personal income tax cut;
- prior clarification and assurance about the tax repercussions of potential substantial investments in the Netherlands.

According to the latest Tax Foundation research, the tax system of the Netherlands was ranked 14th in the OECD. The International Tax Competitiveness Index (ITCI) by the Tax Foundation assesses the extent to which the tax systems of the 38 OECD nations foster neutrality and competitiveness through low tax costs on company investment. Within its five categories, namely corporate taxes, individual taxes, consumption taxes, property taxes, and cross border taxes, the ITCI takes into account more than 40 different factors. The International Tax Competitiveness Index aims to show which nations offer the greatest tax environments for companies, employees, and investors.

The table below (Table 1) provides us with information about the changes in the ITCI of the Netherlands during the period of the last nine years from 2014 to 2022. The given data covers overall score, as well as the other five tax categories mentioned in the previous paragraph. It could be seen that the highest overall index (9) was in 2017, and the lowest (15) – in 2020. The most notable feature is that the Netherlands was the first in cross border tax score from 2014 to 2018. However, over the next three years the country went down to the second place in this rating and then dropped to the 4th place in 2022.

There are a variety of sources of revenue in the Netherlands. Individual income taxes, corporate income taxes, social insurance taxes, taxes on products and services, and property taxes are some of the ways in which countries generate tax revenue. How neutral or distortionary a tax system is can depend on the combination of tax policies. Income taxes have a greater potential for economic harm than consumption and property taxes. However, the amount that each nation depends on each of these taxes might vary greatly.

Table 1

International Tax Competitiveness Index of the Netherlands

Year	Overall Score	Corporate Tax Score	Individual Tax Score	Consumption Taxes	Property Tax Score	Cross Border Tax Score
2014	11	20	33	17	20	1
2015	11	19	32	18	20	1
2016	11	20	21	18	21	1
2017	9	22	21	18	21	1
2018	11	24	23	17	22	1
2019	14	24	21	17	22	2
2020	15	23	21	18	22	2
2021	14	24	24	18	22	2
2022	14	25	22	16	22	4

Source: (Tax Foundation, 2022)

The graph below (Fig. 1) shows the cumulative percentage of different taxes, which are used by states to generate tax revenue, in the Netherlands compared to the OECD average. From the given chart we can conclude that the main sources of revenue in the Netherlands are Social Insurance Taxes (34.3%), which is nearly 10% higher than the OECD average. In contrast, the OECD countries increase their tax revenue mostly through Consumption Tax (32.3%), while in the Netherlands the figure for this type of taxes is around 2 percent lower (30.7%), and it is on the second place of the most widespread ways of raising tax revenue in this country. At the same time, the percentage of Corporate Taxes in the Netherlands is almost the same as the OECD average (9.4% and 9.6% respectively) (Bunn, 2022).

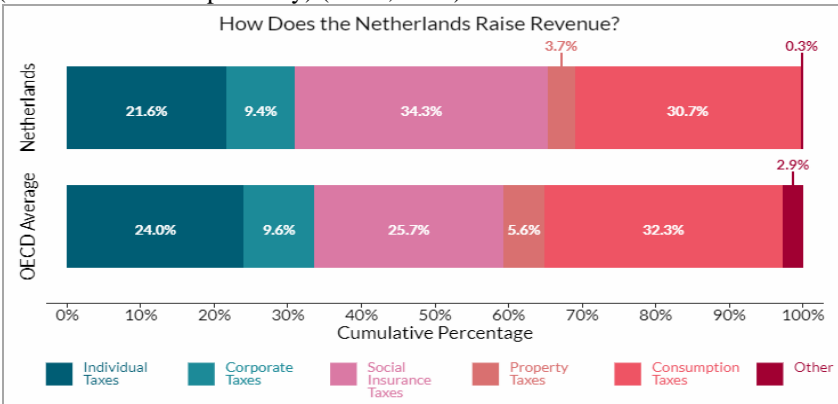

Fig. 1. Sources of revenue in the Netherlands (OECD Tax Database, 2022)

Speaking about corporate tax, it is a tax on the earnings of companies. All OECD nations impose a tax on business earnings, but the rates and bases vary greatly from nation to nation. Although corporate income taxes are the most detrimental to economic growth, nations may lessen these effects by lowering company tax rates and providing substantial capital allowances. The influence of capital allowances on corporate incentives for new investments is direct. Businesses often cannot instantly deduct the cost of capital investments in the majority of nations. Instead, businesses must spread out the deduction of these expenses over several years, which raises the tax burden associated with new investments. The percentage of the present value cost that a company may write off throughout the asset’s life can be used to quantify this. Tax policies in states with more generous capital allowances are more conducive to corporate investment, which drives economic growth. The line graph below (Fig. 2) shows the changes in the top corporate tax rate of the Netherlands compared to the worldwide weighted average and worldwide average from 1980 to 2020.

Fig. 2. Corporate Tax Rate (OECD Tax Database 2022)

The other important things you should remember when deciding to do business in the Netherlands are the major aspects of the country’s regulations on the issuance of tax decisions having an “international character” (PricewaterhouseCoopers, 2022). They are as follows:

- transparency: the Dutch tax authorities will give anonymised summaries of certain decisions with global consequences, building on global developments in tax transparency;

- economic nexus: only taxpayers with a strong enough economic connection to the nation will be eligible for international rulings;
- main goal: if the major objective of a business structure is to get a tax benefit, whether a Dutch or foreign tax benefit, rulings will no longer be available;
- no rulings on transactions with companies from blacklisted nations.

A qualified workforce is another crucial long-term asset for practically any organization. Employers and employees in the Netherlands collaborate in a variety of ways, including through the Joint Industrial Labour Council, the Social and Economic Council, Dutch works councils, and European works councils. This collaboration also helps to maintain long-term labor relations. In the Netherlands, it is normal practice to incorporate a bonus program in the employment agreement of highly skilled staff. Bonus/reward plans are subject to special legislation regulations in various industries (CT Corporation Staff, 2022). The formulation of these schemes is critical, because the appropriate design can provide tax benefits and save the employer unexpected expenditures when the employment is ended. Furthermore, offering benefits (rather than a greater wage) might result in tax benefits for both the business and the employee.

To sum up, the Netherlands, as one of the world's strongest economies, combines first-rate infrastructure with a favorable location on mainland Europe. It is regarded as an ideal location for European, Asian, and American businesses aiming to increase their worldwide impact. Competitive tax rates and pro-business legislation make this country a fertile field for expansion-minded businesses. However, starting a new business may be challenging, as it requires quite a few steps. That's why it is essential to understand your business needs clearly, as well as analyze the market and assess all the risks.

References

Bunn, D. (2022) How do taxes in the Netherlands compare?, Tax Foundation. Available at: <https://taxfoundation.org/country/netherlands/> (Accessed: October 31, 2022).

CT Corporation Staff (2019) Doing business in the Netherlands, Back to top. Available at: <https://www.wolterskluwer.com/en/expert-insights/doing-business-in-the-netherlands> (Accessed: October 30, 2022).

Deloitte Legal (2022) A guide to doing business in The Netherlands, Doing business in The Netherlands. A comparative guide. Available at: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Legal/dttl-legal-doing-business-in-the-netherlands.pdf> (Accessed: October 30, 2022).

Legal system (2022) PwC. Available at: <https://www.pwc.nl/en/insights-and-publications/services-and-industries/tax/doing-business-in-the->

netherlands/legal-system.html#:~:text=Under%20Dutch%20law,%20two%20types,a%20public%20limited%20liability%20company). (Accessed: October 30, 2022).

OECD Tax Database (2022) OECD. Available at: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/> (Accessed: October 31, 2022).

PricewaterhouseCoopers (2022) Doing business in the Netherlands 2022, PwC. Available at: <https://www.pwc.nl/en/insights-and-publications/services-and-industries/tax/doing-business-in-the-netherlands.html> (Accessed: October 30, 2022).

World Bank Group (2020) Business enabling environment, Doing Business 2020. Available at: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/n/netherlands/NLD.pdf> (Accessed: October 30, 2022).

Zaken, M. van B. (2020) Business information about the Netherlands, Doing business | Netherlandsandyou.nl. Ministry of Foreign Affairs. Available at: <https://www.netherlandsandyou.nl/doing-business/business-information-about-the-netherlands> (Accessed: October 30, 2022).

*Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor
Language supervision by S. I. Medynska, Senior Lecturer*

Н. Криворучко
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПІСЛЯВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

24 лютого 2022 р. рф напала на Україну, тим самим почавши зміну економічної та навіть енергопостачальної політики. ВВП, сільськогосподарське та промисловість стрімко падає, чим створює велику кризу у ЄС і Західній Азії. Через катастрофічний стан цим регіонам дуже важливо відновлювати Україну та її економіку. Тільки на сьогоднішній день «західним друзям» стало зрозумілим, що перемога України не за горами і що вже зараз треба якось діяти.

ВВП України у 2021 р. був 588 млрд дол. На думку керівника аналітичного відділу Concorde Capital Олександра Парація [1], до кінця 2022 р. він становитиме від 352 до 380 млрд дол. У майбутньому наша країна стане дотаційною країною, що дозволить швидше її відновити. Але, до початку цього відновлення потрібно розібратися – які ж основні напрямки післявоєнної трансформації?

1. Експорт. На цей час необхідно відновити експорт товарів найпотрібніших та на тлі високих (саме через війну) світових цін – зерна (у сховищах залишається близько 25 млн тон пшениці та кукурудзи), руди і металу.

2. Продукти харчування. Мало підприємств, які виробляють продукти харчування, «виживуть» після війни через незмогу виплачувати податки або відсутність попиту на товари не першої необхідності. У довоєнний час домашні господарства становили 40% загально обсягу української сільгосппродукції. Влада Україна повинна підтримати ці самі підприємства різними пільгами або допомогою від держави. [2]

3. Захист внутрішнього виробника і протидія імпорту. Ціна закупівлі імпорту прямо пропорційно пов'язана з валютою країни. Тому, щоб заздалегідь виключити загрозу стагнації та інфляції, Нацбанк заморозив курс гривни з початку війни. Але, не дивлячись на це, кошти покривають платіжний дисбаланс через резерви та надходження

4. Держзамовлення. Для виведення внутрішньої промисловості з застою та заповнюючи через війну відсутні і необхідні товари (будь-які за потребою), «інвестором» повинна бути держава, тому потрібно терміново переглянути самі принципи державного замовлення і спрямовувати їх у відповідні галузі, у першу чергу у сферу машинобудування та легкої промисловості (де попит наразі майже дорівнює нулю).

5. Боротьба з безробіттям і поверненням фахівців. Одразу після закінчення бойових дій або уникнення смертельної небезпеки потрібно встановлювати масові програми влаштування на працю для безробітних, а саме тих, які не знайшли нову роботу замість втраченої. Відсутність роботи загрожуватиме вкрай негативними соціальними наслідками, як зростання злочинності, нелегальна міграція та тотальна депопуляція міст, що найбільше постраждали внаслідок війни.

Найголовнішим напрямком є відновлення інфраструктури. Після завершення бойових дій головною метою є інтеграція України до ЄС та її ринку для скорішого спільного будівництва у промисловості та енергетиці.

Транспортна мережа має розвиватися у напрямку розширення можливостей співпраці з ЄС (залізниця, автомагістралі, трубопроводи), що дозволить спрямовувати український експорт після відновлювання ВВП до Європи чи європейських транспортних хабів. У процесі перебудови залізничної інфраструктури доцільно почати будівництво додаткових залізничних шляхів з європейськими залізничними стандартами, принаймні за основними транспортними маршрутами (що також допоможе запустити українське вагонобудування).

Також одним з головних пунктів перебудови є зміна енергетичної інфраструктури країни. Доволі ясно, що вистроювати або відновлювати електромережі потрібно виключно на кордони з Євросоюзом (і ніяк не з рб або з рф).

Головним для відбудови промислової інфраструктури повинний бути шанс на підвищення якості виробничого комплексу України, зменшити енергозатратність виробництва та зробити фундамент для довгострокового зростання країни та більше інтегрувати Україну до світової економіки.

Отже, хоч бойові дії ще не закінчилися, країна та весь світ повинні вже зараз міркувати, планувати та робити щось задля відновлення України та її економічного стану. Хоч на цей час будувати підприємства чи будь-яку інфраструктуру неможливо, ЄС та інші країни повинні виплачувати щомісячні допомоги, щоб стабілізувати макроекономічні проблеми зараз і у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Падіння української економіки виявилось трохи меншим, ніж прогнозувалося. Режим доступу: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3577296-padinna-ukrainskoi-ekonomiki-viavilosa-trohi-mensim-niz-prognozuvalosa-ekspert.html> - вільний, мова українська.
2. Будемо працювати: як під час війни виживає малий агробізнес. Режим доступу: URL: https://agravery.com/uk/posts/show/budemo-pracuvati-ak-vizivae-pid-cas-vijni-malij-agrobiznes_- вільний, мова українська.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

V. Kudlai
Alfred Nobel University, Dnipro
A. Mahdich
PhD in Economics, Professor
Alfred Nobel University, Dnipro

WOMEN'S ECONOMIC EMPOWERMENT

There is increasing recognition that economically empowering women is essential both to realize women's rights and to achieve broader development goals such as economic growth, poverty reduction, health, education and welfare. The factors which contribute most to the empowerment of women are education and skill development, employment and decision making,

domestic work sharing and family support, economic security and social protection. When a woman is empowered, it is the family which is in turn empowered. Globally, only 50% of women aged 15 and above are in paid employment, compared with about 75% of men. At the same time, women do about three times more unpaid work than men. When women are paid, their jobs tend to reflect gender stereotypes and provide relatively low earnings, poor working conditions and limited opportunities for career advancement. On average, women are paid less than men, even when women perform the same or equal-value jobs. Women are under-represented in leadership positions in both business and government. In addition, compared with businesses owned by men, enterprises owned by women are smaller, employ fewer people and are more concentrated in sectors with limited opportunities for profit and growth.

The economic empowerment of women is one of the most fundamental components of achieving gender equality and women's empowerment more broadly. If women participated in the economy identically to men, it would add up to USD 28 trillion, or 26%, to annual GDP in 2025 compared with a business-as-usual scenario; and this economic potential is highest in developing countries. However, focusing on women's economic empowerment alone will not automatically lead to enhanced gender equality: there is a need to also address wider elements of power imbalances in society and look into the root causes of inequalities. The unequal distribution of unpaid care work is one example of this, and it's holding back progress on this front. In addition, there is a need to understand how policies and programmes can create unintended negative impacts and additional barriers for the most vulnerable and marginalised women and girls. Finally, Women's unequal share of unpaid care work can prevent their full participation in the economies of developing countries; however, care needs are growing globally.

Gender equality, the concept that everyone should be treated equally regardless of their genetic or chosen gender, is an issue of both human dignity and respect. Many experts believe that gender equality across categories including education, employment, health, politics, and economic participation is not only a cultural responsibility, but a necessary and crucial part of the healthiest, most optimized economies. The World Economic Forum compiles and releases the Global Gender Gap Index every year. This report measures the extent of gender-based gaps among four key dimensions: Economic Participation and Opportunity, Educational Attainment, Health and Survival, and Political Empowerment, then gives each country a ranking between 0.000 (or 0%, the lowest possible gender equality) and 1.000 (100%, the highest possible gender equality). The 2021 edition of the Global Gender Gap Index studied and ranked 156 countries and territories around the world (Gender

equality by country, 2022). Table I includes top ten countries for gender equality 2021.

Table 1

Top 10 Countries with the Highest and Least Gender Equality (2021 World Economic Forum)

Rank	Countries with the Highest Gender Equality	%	Countries with the Least Gender Equality	%
1	Iceland	89.2	Afghanistan	44.4
2	Finland	86.1	Yemen	49.2
3	Norway	84.9	Iraq	53.5
4	New Zealand	84.0	Pakistan	55.6
5	Sweden	82.3	Syria	56.8
6	Namibia	80.9	DR Congo	57.6
7	Rwanda	80.5	Iran	58.2
8	Lithuania	80.4%	Mali	59.1
9	Ireland	80.0%	Chad	59.3
10	Switzerland	79.8%	Saudi Arabia	60.3

Source: build by the authors on the basis of Gender equality by country, 2022

The table shows difference between the share of women and men who are either employed or looking for work as a percentage of their respective population in countries having the largest employment gender gap

Investing in women’s economic empowerment sets a direct path towards gender equality, poverty eradication and inclusive economic growth. Women make enormous contributions to economies, whether in businesses, on farms, as entrepreneurs or employees, or by doing unpaid care work at home.

UN Women, the UN organization delivering programmes, policies and standards that uphold women’s human rights and ensure that every woman and girl lives up to her full potential. The aim of the organization is to launch the global campaign for gender equality. UN Women single out the following benefits of economic empowerment (Facts and figures: Economic empowerment 2022):

Women’s economic empowerment is central to realizing women’s rights and gender equality. Women’s economic empowerment includes equality in political leadership, classrooms, corporate boardrooms, and factory floors. Women and girls have equal say in decisions that affect their lives, their bodies, their policies, and their environment, from villages to cities.

Empowering women in the economy and closing gender gaps in the world of work are key to achieving the 2030 Agenda for Sustainable

Development. Too many women are locked out of economic opportunities, which is not only unfair but also harms growth and resilience for all.

When more women work, economies grow. We know that in countries with greater gender inequality just closing the gap in women's labor force participation could increase economic output by an average of 35 percent. Progress, however, is slow to come and shocks, such as health and climate disasters, social unrest, and war continue to worsen gender inequality by directly affecting women's lives and livelihoods or keeping them out of school and work.

Increasing women's and girls' educational attainment contributes to women's economic empowerment and more inclusive economic growth. Both individuals and countries benefit from girls' education. Better educated women tend to be more informed about nutrition and healthcare, have fewer children, marry at a later age, and their children are usually healthier, should they choose to become mothers. They are more likely to participate in the formal labor market and earn higher incomes.

Women's economic equality is good for business. Ensuring that women have the same economic opportunities by law and in practice is not only a basic human right, it makes economic sense. A lot of recent studies estimate that achieving equality in economic opportunities for women and men could contribute significantly in world GDP growth by 2025. Looking at gender differences when it comes to starting a business, registering property or enforcing contracts, Doing Business shows that about 20 countries impose more procedures for women than men to start a business. Some countries limit women's ability to own, use and transfer property. And in more than 15 economies, the civil courts do not value a woman's testimony the same way as a man's.

To conclude, economic empowerment is the capacity of women and men to participate in, contribute to and benefit from growth processes in ways that recognise the value of their contributions, respect their dignity and make it possible to negotiate a fairer distribution of the benefits of growth. Economic empowerment increases women's access to economic resources and opportunities including jobs, financial services, property and other productive assets, skills development and market information. Many international commitments support women's economic empowerment, including the Beijing Platform for Action the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and a series of International Labour Organization conventions on gender equality. UN Women supports women's economic empowerment in line with these, and with the growing body of evidence that shows that gender equality significantly contributes to advancing economies and sustainable development. Working with a variety of partners,

these programmes promote women's ability to secure decent jobs, accumulate assets, and influence institutions and public policies determining growth and development. One critical area of focus involves advocacy to measure women's unpaid care work, and to take actions so women and men can more readily combine it with paid employment. In all our economic empowerment programmes.

References

Gender equality by country 2022. Available at: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/gender-equality-by-country> (Accessed: November 10, 2022).

Facts and figures: Economic empowerment (no date) UN Women – Headquarters. Available at: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/economic-empowerment/facts-and-figures> (Accessed: November 10, 2022).

K. Kuz

Alfred Nobel University, Dnipro

EASE OF DOING BUSINESS IN BELGIUM AND UKRAINE

There is a growing sense among experts that the European Union may become the wealthiest and largest market in the world. Because of its long-term political stability, strategic location, effective tax system, highly skilled workforce, and the international community, the European market offers a wide range of business opportunities. And in addition, companies and corporations are being encouraged to conquer new markets as a result of the wave of globalization. For that reason, this abstract is going to shed some light on the different perspectives on doing business in Europe by comparing the two countries, Belgium and Ukraine, using the Ease of Doing Business Index.

In order to really see the state of the business climate in a specific country, researchers use the Ease of Doing Business Index. In this index, economies are ranked from 1 to 190 based on their ease of doing business, with the first place being the most favourable (Index Mundi, 2019). The higher the economy of the country is in the rating, the more favourable the regulatory environment for businesses to operate. For instance, the first three countries on the ranking list of Doing Business are New Zealand, Singapore, and Hong Kong SAR China, which means the business environment in these three countries is the most beneficial for the entrepreneurs (The World Bank, 2019). Every year the World Bank made a study on the ease of doing business that evaluated the countries on 11 matters, namely starting a business, dealing with construction permits, getting electricity, registering property, getting credit,

protecting minority investors, paying taxes, trading across borders, enforcing contracts, resolving insolvency, and employing workers. However, in September 2021, it was decided by the World Bank Group management to stop issuing the Doing Business report. But the website of Doing Business is still working as an archive of information and data (The World Bank, 2020). For that reason, now by using the last reports of Doing Business for 2020 it is possible to compare two countries, Belgium and Ukraine, considering one of the dimensions.

The rank of Belgium and Ukraine in the Doing Business Index is 46 and 64 respectively. So, the difference is quite big that can be explained by resolving insolvency, registering property, and starting a business sub-index.

The dimension called starting a business assesses how many steps are needed, how long they take, how much money it costs, and how much paid-in capital is necessary for a small- to medium-sized limited liability company to legally launch and operate in the capital city of each economy. In order to standardize data across 190 economies, a firm that is 100 per cent domestically owned has startup capital ten times the average annual income of its employees, engages in industrial or commercial activities, and employs between 10 and 50 people a month after opening is used. It is important to mention that all of the employees are domestic citizens. Hence, sorting economies based on how easy it is to launch a business produces a rating of those economies. Parameters for studying this dimension included the procedures (number), time (days), cost (number), and minimum paid-up capital (% of income per capita).

As to starting a business, Ukraine ranks 61 and Belgium has a rank of 48, with a score out of 100 – 91.1 and 92.3 respectively.

Speaking of Ukraine, there are six procedures of starting a business and these are registration at the Registration Office, the preparation of a seal, the notarisation of a signature card, the opening of a permanent bank account, the registration of VAT at the State Tax Authority and obtaining a VAT number, and, last but not least, the registration of employees with the State Fiscal Service (Doing Business, Ukraine, 2020). The difference in this parameter between Ukraine and Belgium is not big, as Belgium has one procedure less than Ukraine does. The 5 procedures of starting a business in Belgium consist of submitting a financial plan to the notary, the signing of the deal of incorporation and the by-laws in the presence of a notary, who authenticates the documents and registers the act of incorporation; the registration in the Register of Legal Entities and VAT at a centralized company docket and getting a company number; the registration of ultimate beneficial owners in the UBO register; the registration of the employees with Social Security; and last

but not least, the signing of an insurance for work accidents (Doing Business, Belgium, 2020).

Comparing the time component, it takes about 7 days to complete all these six procedures of starting a business in Ukraine, while in Belgium it takes two days less – only 5 days. But, actually, most of the procedures in Ukraine could be accomplished online, which makes the whole process of starting a business easier and quicker.

Relating to the cost of finishing all the procedures in Ukraine, it is significantly small in comparison to Belgium. In Ukraine all the six procedures will cost around 500 UAH (considering that registering employees with the State Fiscal Service, registering VAT at the State Tax Authority, obtaining a VAT number, opening a permanent bank account, and registering at the Registration Office are free of charge). In Belgium in general the 5 procedures of starting a business can cost approximately €2400.81.

Taking everything into account, the Doing Business Index can help to choose in which country it is better and easier to launch a business. In this abstract, I have compared Belgium and Ukraine using only one indicator, namely starting a business. It has been noticed that the general score in Belgium is higher than in Ukraine only by 1.2 scores. So, relying on this dimension, the conditions of starting a business in Belgium and Ukraine are quite similar, except for the cost of all the procedures, which is significantly higher in Belgium comparing with Ukraine. However, you can start a business in Belgium faster than in Ukraine and the number of the procedures is lower in Belgium, which makes it more convenient for an entrepreneur to start a business.

References

1. Doing Business, Belgium (2020). *Economy Profile Belgium: Belgium Doing Business 2020*. [online] Available at: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/b/belgium/BEL.pdf>.

2. Doing Business, Ukraine (2020). *Economy Profile Ukraine*. [online] Available at: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/u/ukraine/UKR.pdf>.

3. Index Mundi (2019). *Ease of doing business index (1=most business-friendly regulations) by Country*. [online] www.indexmundi.com. Available at: <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/IC.BUS.EASE.XQ> [Accessed 1 Nov. 2022].

4. The World Bank (2019). *Ease of doing business rank (1=most business-friendly regulations) - Ukraine, Belgium | Data*. [online] data.worldbank.org. Available at:

<https://data.worldbank.org/indicator/IC.BUS.EASE.XQ?locations=UA-BE>
[Accessed 1 Nov. 2022].

5. The World Bank (2020). *Doing Business Legacy*. [online] World Bank. Available at: <https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment/doing-business-legacy> [Accessed 1 Nov. 2022].

Scientific supervision by A.O. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor
Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer

В. Кучугурний
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний
університет», м. Дніпро

МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РЕЦЕСІЇ НА СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

Глобалізація та взаємне проникнення економік окремих країн, робить їх надзвичайно вразливими до кризових процесів. Негативні тенденції, що розпочались в одній сфері господарювання швидко перекидаються на інші та виходять за географічні межі держав. Це робить надзвичайно важливим дослідження процесів розповсюдження таких змін.

На основі фундаментального аналізу причин виникнення, особливостей протікання та механізмів трансграничного розповсюдження рецесії на фінансових ринках сформуємо базові передумови, що необхідно врахувати під час моделювання цих процесів [1].

Динамічні ряди, що формуються в умовах нестабільності економіки, характеризуються такими явищами, як «кластеризація волатильності» та завищений ексцес. Для їх опису використовують такі модифікації економетричних моделей, як:

- моделі з авторегресією та ковзним середнім ($c(p, q)$) – дозволяють поєднати авторегресійну компоненту часового ряду та вплив минулих значень величини помилки:

$$y(t) = \sum_{j=0}^p a_j y(t-j) + \sum_{i=0}^q b_i \varepsilon(t-i) \quad (1)$$

- інтегральні моделі з авторегресією та ковзним середнім ($ARIMA(p, q, d)$) – на відміну від попередніх економетричних моделей, дозволяють вивчати нестационарні часові ряди, шляхом попереднього приведення їх до стаціонарних. Процедура перетворення передбачає заміну вихідного економічного ряду похідним рядом послідовних різниць. Кількість повторень застосування такого алгоритму позначається

d. У випадку стаціонарності вихідних даних $d = 0$ модель *ARIMA* спрощується до моделі *ARMA* [2-3].

Загальним недоліком економетричних моделей, як і інструментарію технічного аналізу, є те, що у своїх розрахунках вони використовують історичні дані. Тому за умов різкої зміни ситуації на фінансових ринках, ці зміни будуть відображені у моделі із певним запізненням.

Найбільш широко для прогнозування рецесійних явищ в економіці використовується фіксація сигналів заздалегідь обраних фінансових або макроекономічних індикаторів. Поняття «сигналу» визначається експертом заздалегідь індивідуально для кожного дослідження.

Для визначення ефективності потенційних індикаторів використовують наступний алгоритм бінарного вибору [4]:

1. визначають, що перетин індикатором певного граничного значення в межах сигнального вікна є попереджувальним сигналом індикатора про майбутню кризу;

2. у протилежному випадку (коли коливання індикатора відбуваються в межах граничних значень) – сигнал про негативні критичні зміни є відсутнім.

3. Задля оцінки ефективності системи прогнозних індикаторів. для кожного з них будується матриця сигналів, що фіксує результати серії експериментів.

Застосування напрацювань в області моделювання відкритих систем дає можливість під час оцінки фінансово-економічної безпеки врахувати вплив зовнішніх чинників, зокрема неочікуваних потрясінь, економічної волатильності та маніпуляцій урядів країн-партнерів. За цих умов задача визначення оптимальної траєкторії розвитку економіки зводиться до підбору множини керуючих параметрів, що забезпечать перехід від одного рівноважного стану системи до іншого.

Таким чином, під час дослідження проведений аналіз існуючих методів моделювання лавиноподібних процесів, до яких відносять рецесії на фінансових ринках, та визначені їх переваги та недоліки. Зокрема, серед основних недоліків потрібно зазначити наступне: переважна більшість методів спрямована на прогнозування наростання дисбалансів в економіці окремих країн. Практично поза увагою залишаються процеси розповсюдження рецесійних процесів в середині певних структур та систем економічних агентів.

Список використаних джерел

1. Стрельченко І.І. Проблеми та перспективи моделювання лавиноподібних процесів в середині систем фінансових інститутів / І.І. Стрельченко // Економічний аналіз. – Тернопільський національний

економічний університет. – 2013. Вип. 12. – С. 329-333.

2. Наконечний С.І., Терещенко Т.О., Романюк Т.П. Економетрія: Підручник. – Вид. 2-ге.–К.:КНЕУ, 2000.–296с.

3. Ханк Д.Э., Уичерн Д.У., Райтс А. Дж. Бизнес-прогнозирование, 7-е издание.: Пер. с. англ. – М.: «Вильямс», 2003.–656с.

4. Álvaro Ortiz Vidal-Abarca Alfonso Ugarte Ruiz Introducing a New Early Warning System Indicator (EWSI) of banking crises // BBVA Working Paper, 2015. – WP/15/02.

Науковий керівник: Н.Є. Федорова, кандидат економічних наук

A. Larson
Alfred Nobel University, Dnipro

CRYPTOCURRENCY AS A COMPONENT OF THE DIGITAL ECONOMY

The digital economy has been widely discussed in recent decades economic literature. This term is understood as specific economic relations between economic agents in the production and consumption of digital goods, works and services, and the new stage of development of the economy characterized by the latest technologies, operating with tools such as blockchain, artificial intelligence and others modern products and services that combine virtual and material worlds.

The content of the term “digital economy” is not identical to «information economy». The term “information economy” emerged from the 70s of the last century with development of computer technology and electronic communication networks, automation Production processes, penetration of Internet technologies into production and Information services sector development.

Digital economy is characterized by interaction of people with cyber-physical systems, real world virtualization, decentralization of technological processes, replacement of human capital by machine intelligence in the performance of routine and analytical processes, management and decision-making (data analysis, artificial Intelligence in decision-making, digital business process management, design and Digital Engineering and others).

The digital economy is characterized by a new techno-economic paradigm. The potential for its formation is determined by a combination of both new and innovative Existing technologies. Thus, computer-assisted medical services technology or electronic communications have been around for a long time, but application artificial intelligence and new digital data

processing technologies enabled to carry out highly accurate operations, diagnose complex diseases, not previously available.

Essential characteristics of the techno-economic paradigm of digital economies are: intensive use of artificial intelligence and machine technologies in the production of goods and services, organization of business processes; penetration digital technologies in all areas, production, consumption, exchange and state control and regulation; minimization of the role of intermediary services; clustering.

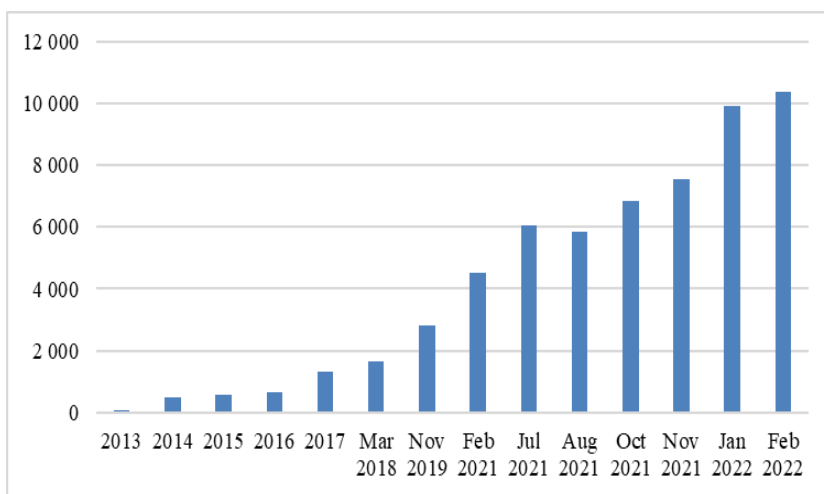
Technological change promotes innovative financial development instruments. Innovative financial instruments emerging or widespread during the onset of techno-economic revolutions Servicing the needs of the financial market in capital accumulation and formation. For example, railways and transportation (19th century, the second technological revolution) was financed by bonds, and unregulated development of the stock market ended with the depression of the 1930s, the era information and telecommunications of the 1970s was characterized by development innovative financial products, financial engineering, development of derivatives financial instruments whose inadequate regulation has led to financial Crisis in 2008.

An indicator of the digital economy can be considered the emergence of blockchains and cryptocurrencies as a new data storage and processing technology and as a financial instrument for accumulation and investment capital. Cryptocurrencies proved to be in demand for financing innovation related to digital development is primarily a new area «Fintech», the volume of investments in which in the period from 2010 to 2015 has increased by 4 times. In the 2015 volume of investments in fintech reaching \$19 billion per year, and by 2017 it amounted to \$31 billion (Narain&Moretti, 2022). The global crisis of 2008 was a catalyst for change in finance. People stopped trusting the old format banks. At their request, start-ups and new business models began to emerge, capable of meeting the needs and increased demands of customers. Big corporations turned their attention to fintech and started investing in this area.

High interest of investors in cryptocurrencies, today, is due to the primarily by both speculative sentiment and intense fluctuations courses. There are nearly over 10,000 as of 2022 - a severe increase from just a handful of digital coins in 2013 (Fig. 1).

It should be noted, however, that a large portion of these cryptocurrencies might not be that significant. Due to how open the creation process of a cryptocurrency, it is relatively easy to make one. Indeed, it is believed that the top 20 cryptocurrencies make up nearly 90 percent of the total market. One of the most popular cryptocurrencies remains, as usual, bitcoin, distributed mainly

in the US and Europe, where it is used as a means of payment, and as an investment tool.

Fig. 1. Number of cryptocurrencies worldwide from 2013 to February 2022

Source: built by the author on the basis of (Best, 2022)

There is currently no worldwide recognition of cryptocurrencies as financial asset, there are problems with legal regulation of their turnover. The terminology used to describe many different activities, products and stakeholders is not globally agreed upon. The term “crypto-asset” itself refers to a wide range of digital products that are issued privately using similar technologies (cryptography and often distributed registries) and that can be stored and sold using mostly digital wallets and exchanges.

The actual or suspected use of crypto assets may attract the attention of several domestic regulators at once – with respect to banks, goods, securities, payments, etc. - with fundamentally different structures and goals. Some regulators may prioritize consumer protection, while others may prioritize safety and soundness or financial integrity. And there are a number of crypto-activists – miners, validators, protocol developers – that do not fall under traditional financial regulation. Regulation may also have to take into account the unwinding of conflicting roles that have become concentrated in some centralized organizations, such as cryptocurrency exchanges. In addition to developing a framework that can regulate both participants and activities in the crypto ecosystem, national authorities may also need to take a stance on how

the underlying technology used to create crypto assets fits in with other public policy goals, as in the case of the enormous energy intensity of “mining” certain types of crypto-assets (Narain&Moretti, 2022).

Investment in cryptocurrencies carry high risks such as: loss of private key, which provides access to a virtual wallet; loss of funds due to errors in the operation of crypto platform operators and cryptocurrency exchange operators; loss of value; money-laundering fraud, theft, corruption and other. Therefore, in different countries exist diametrically opposing views on the legal nature of cryptocurrencies. So, the most common approaches to the definition of cryptocurrencies are to recognize them goods, money or securities. However, existence of investment opportunities in cryptocurrencies and their use in settlements allows you to consider them as a special unique digital financial asset (Comply Advantage, 2022).

New financial instruments are emerging not only for meeting the financing needs of new technologies and industries, but also serve to process change catalyst periods capital, which leads to bubbles in financial markets. Therefore cryptocurrencies, as digital financial instruments, currently play the role of the “financial bubble”, diverting free capital in the financial market, enriching individual investors owning this technology. The appearance of bitcoin futures, in particularly on the Chicago Urgent Exchange (CBOE), evidence of the recognition of cryptocurrencies high-risk financial instrument as these futures are linked with a high margin charged by the exchange when opening a position. The future of cryptocurrencies due to the underdevelopment of technology today is data management: databases, payment systems based on cryptocurrencies, business process management systems, storage of information on formation of financial markets functioning in full information availability.

References

Best, R.de (2022) Number of crypto coins 2013-2022, Statista. Available at: <https://www.statista.com/statistics/863917/number-crypto-coins-tokens/> (Accessed: November 10, 2022).

Narain, A., & Moretti, M. (2022). *CRYPTO. FINANCE & DEVELOPMENT*.

ComplyAdvantage. 2022. Cryptocurrency Regulations Around the World. [online] Available at: <https://complyadvantage.com/insights/cryptocurrency-regulations-around-world/> [Accessed 26 September 2022].

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ: МІСЦЕ І РОЛЬ УКРАЇНИ

Міграційні процеси відіграють важливу роль в розвитку держав, а також мають великий вплив на соціально - економічні відносини та суспільне життя в цілому. Достатньо швидкий динамізм міграційних процесів в ЄС, певною мірою відбувається насамперед через те, що все це зумовлено відсутністю певних обмежень трудової мобільності в таких країнах членах ЄС, а також головну роль відіграють культурні схожості та географічна близькість між країнами. В першу чергу внутрішня міграція відбувається через низку проблем, які відрізняють рівень життя в країнах, а саме: достатньо суттєва різниця в рівні оплати праці, та відмінності у демографічних тенденціях, що також значною мірою впливають на загальний ринок праці в ЄС, і також на національні ринки країн Східної Європи [1].

Найпершими хто вирішили вивчити проблеми процесу міграції були: А. Сміт, Д. Рікардо та Дж. Стюард Мілль. Саме вони перші представники класичної політекономії які розглядали питання внутрішньої та зовнішньої трудової міграції, а саме дивлячись на взаємовплив і взаємодоповнення робочої сили та експорту капіталу. Одним з найбільших відкриттів була теорія людського капіталу яка пояснює міжнародну міграцію, вчені дослідили міграцію на макро-, мікро-, та мегарівні й довели, що мігранти виїжджають в країни ЄС, щоб примножити свій людський капітал, а також забезпечити себе протягом усього наступного життя [2].

Сама міграція виникла в часи коли виникло людство. Кожна країна світу тим чи іншим чином постійно пов'язана зі світовим міграційним процесом, чи то у ролі постачальника ресурсів, або ж у ролі країни-реципієнта. В умовах формування сучасної глобальної економічної системи все це стає більш дійсним, тому що це сприяє взаємозалежності та взаємозв'язку між країнами світу. Нові тенденції показують, що основні проблеми міграції завжди будуть зростати, і це буде призводити до постійного формування одних з найважливіших факторів глобальних змін.

На сьогодні у світі налічується від 155 до 170 млн.осіб, які мешкають за межами своєї країни, це приблизно 3 % населення світу, а саме з них 65% є мігрантами. З кожним новим роком цифра збільшується в середньому від 3 до 5 млн.осіб [3].

Українці є явними учасниками у світових процесах міграції, і їхня доля участі вражає. А саме близько 30 % українців живуть за межами України це понад 20 млн. осіб є громадянами інших країн і є глибоко інтегрованими в їхнє оточення. Загалом це близько 10 % від усієї загальної кількості мігрантів у всьому світі.

Основною проблемою міграції є як соціально-економічна, так і проблема різниці доходів в кожній з країн, а саме з країн від куди мігрують та куди мігрують. Тобто, це є переважно бажання заробити більше в країнах ЄС та інш., чим у своїй країні, саме це і є проблемою міграції, що спонукає людей щороку залишати домівку заради кращої долі.

Основним напрямком міграції завжди є США та ЄС. Все це через те, що США та ЄС, є країнами зі зростаючою економікою, але це показує те, що країна не може сама себе забезпечити робочою силою на повну міру, тому потребує допоміжних працівників у вигляді мігрантів, іншими словами дешево робочу силу з інших країн, тому що мігрант отримує набагато менше, ніж громадянин своєї ж країни з тою самою кваліфікацією, на заміну країна пропонує мігранту стабільну роботу, достатньо гарну оплату праці та пільги на життя в цій країні, що дуже приваблює осіб з інших країн які мають нижчий рівнем життя [4].

В Європі найбільша кількість українських мігрантів працюють нелегально, і це є великою проблемою вже довгий час. Якщо подивитися на все це з боку демографічної ситуації, то всі ці міграційні процеси для України є дуже невтішні, тому, що як вже давно відомо Європа є країною де постійно спостерігається негативний приріст населення. Але в частинах Центральної та Західної Європи приріст заповнюється завдяки мігрантам, тоді як в Україні навпаки вона лише виступає постачальником різних трудових ресурсів на світовий ринок і при цьому відбувається дуже велике зменшення населення України, на сьогоднішній день вже складає близько 35 млн. осіб і з кожним роком все більше зменшується, це є катастрофічною проблемою дивлячись на те, що зовсім недавно населення складало 51 млн. осіб. Найбільшою часткою України є пенсіонери, а тобто ще й відбувається старіння нації. Дивлячись на все це можна сказати, що інші країни отримують гарну вигоду на використанні дешевої робочої сили, в той момент як Україна вже потерпає від серйозних демографічних проблем, тому нашій владі слід пильно зайнятися чим питанням та почати змінювати ситуацію на краще [5].

Україна має велике значення у глобальних процесах міграції, по-перше, вона виступає достатньо великим експортером робочої сили в Європу, а по-друге, допомагає зменшити суспільну напругу за допомогою частичного розв'язання питання по безробіттю та з питань соціального

забезпечення самими трудовими мігрантами. З іншого боку все це часто призводить до великого скорочення економічно активного населення країни через те, що багато кваліфікованих працівників, науковців, і т.д. залишаються потім за кордоном на постійно, це сприяє тому що через постійну зміну профілю трудової міграції, за останні роки це погано впливає на збільшення валютних переказів в країну, та ще й зменшує обсяги інвестиційних вкладень, і тим самим позбавляє Україну важливих переваг для подолання систематизованих криз і підштовхує до розроблення різних напрямків державного врегулювання міграційних тенденцій.

Висновок, державним структурам необхідно активно втручатися у хід подій міграційних процесів в Україні, але урегулювання міграційних процесів не повинно вирішуватись тільки заборонами для суспільства країни, тому що це призведе до обурення та соціальної напруженості, наслідком всього цього в першу чергу для країни стане підвищення нелегальної міграції, що є досить погано. Задля вирішення проблеми та налагодження ситуації потрібно міграційній службі врахувати світовий досвід інших країн, який явним чином показує, що є користь від отримання еміграції кваліфікованих працівників, і також все це передбачує загальний комплекс подій, заходів, які будуть створенні задля того, щоб повернути до батьківщини найбільше число мігрантів. Для цього потрібно розробити стратегію яка допоможе виходу з міграційної кризи та посприє зробити цілком адекватну міграційну політику, яка буде охоплювати всі комплекси соціальних, економічних, правових та політичних заходів [6].

Дивлячись на все вищесказане, слід зауважити, що ситуація яка є в Україні стосовно міграційної сфери, є новим сучасним викликом, від вирішення якої буде залежати успіх подальшого подолання проблем системних міграційних криз в економіці країни, та її перспективі майбутнього вступу до Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Державна міграційна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dmsu.gov.ua/>
2. Гальків Л.І. Статистичне оцінювання міграційних процесів в Україні у конспекті втрат людського капіталу/ Л. І. Гальків // Науковий вісник НЛТУ України. - 2010. -Вип. 20(5). -С.124-131.
3. Малиновська О. Міграція в Україні: факти і цифри / О. Малиновська // Міжнародна організація з міграції. Представництво в Україні. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf

4. Як подолати міграційну кризу // Укроп UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrop-ua.net/publications/world/17616-yak-podolati-migracynu-krizu-7-porad-vd-eksperta.html>.

5. Звіт Агентства ООН у справах біженців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unhcr.org/56701b969.html>

6. Офіційний сайт статистичної служби Європейського Союзу (EUROSTAT) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>

Науковий керівник О. А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Y. Liapina
Alfred Nobel University, Dnipro

INVESTMENT CLIMATE IN JAPAN: ISSUES AND PROSPECTS

Investment is now a major economic category that plays one of the leading roles in economic development. This is because investment is the basis for expanding a country's production capacity, accelerating scientific and technological progress, contributing to the distribution of the social product, profit maximization, various structural transformations, and also helping to solve a number of social problems, all of which lead to the overall economic growth of the country. The relevance of this paper stems from the importance of assessing Japan's investment climate in order to correctly identify significant problems hindering foreign investment in the country, and to find ways to improve the investment climate to promote more efficient investment activity, the country's overall economic growth and its integration into the global economy.

Japan, as the world's third largest economy (its GDP for 2021 was \$4,937 billion) (World Bank Open Data, 2022) and actively investing in other countries, is not attracting much investment.

The UNCTAD World Investment Report 2021 estimates Japan's FDI stock has declined by 30% to around \$10 billion. That year Japan's FDI stock was valued at roughly \$243 billion. In the world, the country is also a significant global investor, with outgoing investments worth US\$1,982 billion (UNCTAD, 2021).

Then we examine Japan's position in the Doing Business index, a comprehensive measurement of the country's general investment climate. The World Bank's Doing Business 2022 (Doing Business, 2022) places Japan at number 34 out of 190 countries, reflecting the fact that Japan offers a relatively

comfortable environment for running a business, which includes foreign direct investment.

Based on the FDI Confidence Index developed by The A.T. Kearney Consulting Company has estimated that Japan is ranked 6th in 2022, up from 21st place in the 2012 rankings (Kearney Foreign Direct Investment, 2022).

With an Economic Freedom index value of 69.9, Japanese economic freedom is ranked as the 35th freest economy in the 2022 Index. Among the 39 member countries in the Asia-Pacific region, it ranks sixth and its total score is well above the regional and world averages (Japan's Investment Freedom - Data, chart). With the lowest score under the category of "public expenditure", Japan has the weakest score. This is attributed to its high government debt, now estimated at approximately US\$8.7 trillion (1.28 quadrillion yen) or an estimated 266% of GDP as of June 2022, being the highest of any developed country (Japan General Government Gross Debt to GDP, 2022).

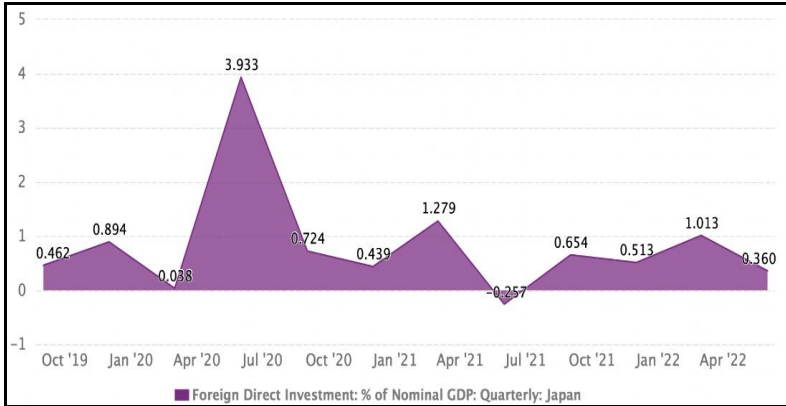
Japan's investment appeal is positively influenced by factors such as:

- its position as a leader in advanced technology, research and development;
- the third largest economy in the world;
- one of the highest purchasing powers in the world; a developed market;
- low unemployment (2.6% by 2022) (World Bank Open Data, 2022);
- significant resources are devoted to the education system;
- presence in the Japanese market makes it easier to penetrate other Asian markets;
- favorable business climate;
- well-developed infrastructure;
- high tourist traffic year-round; world's highest level of security;
- declining tax burden;
- comfortable living conditions (JETRO 2020).

From the position of Japan in various international rankings, it would be reasonable to conclude that the country is relatively attractive from the perspective of foreign investors. But while Japan's attractiveness in comparison to other countries is very high, its performance in terms of investment, including FDI, is rather weak.

Beyond that, the inflow of investment into the country, but especially direct investment, strongly contributes to the investment climate by making the country more attractive from the perspective of potential investors. Japan Foreign Direct Investment (FDI) registered a growth equal to 0.4 % of the country's Nominal GDP in June 2022, compared with a growth equal to 1.0 % in the previous quarter (Figure 1).

Let us take a look at the structure of FDI attracted to Japan by country. (Table 1) ranks donor countries by FDI volume and their share of total FDI inflows to Japan in 2020.

Fig.1 Japan's Foreign Direct Investment: % of GDP
Source: (Japan foreign direct investment: % of GDP 2022)

This shows that the largest FDI inflows to Japan in 2020 came from the US, Hong Kong, Singapore and France, some of the countries with which Japan has close economic and diplomatic relations. The shares of each of these countries exceeded 10%, while the US share is 25% (Table 1).

Table 1

Main Investing countries to Japan in 2020, in %

United States	27.0
Singapore	15.3
France	13.2
Netherlands	9.0
United Kingdom	6.2
Cayman Islands	5.2
Hong Kong	4.8

Source: Japanese Trade and Investment Statistics, JETRO - Latest available data

Table 2 shows the FDI flows into Japan by industry and their share distribution for 2020. The table shows that the majority of FDI is in Finance and Insurance. Also Transport Equipment, Electronic Engineering - a sector in which Japan leads the world. It is followed by Chemicals and Pharmaceuticals and Services (Table 2).

Table 2

Main Invested Sectors in Japan in 2020, %

Finance and insurance	41.6
Transportation equipment	13.6
Electrical machinery	9.5
Communication	8.5
Chemicals and pharmaceuticals	7.4

Source: Japanese Trade and Investment Statistics, JETRO - Latest available data

From all of the above, we can conclude that Japan, being an attractive investment destination, while attracting more and more foreign investment every year, does not receive enough FDI to properly contribute to the development of its economy (Table 3).

Table 3

Foreign Direct Investment in Japan

Foreign Direct Investment	2018	2019	2020
FDI Inward Flow (million USD)	9,256	14,552	10,254
FDI Stock (million USD)	204,254	223,810	243,046
Number of Greenfield Investments*	253	242	221
Value of Greenfield Investments (million USD)	10,983	8,427	7,422

Source: Japanese Trade and Investment Statistics, JETRO - Latest available data

Despite the country's high investment appeal ratings and new policies aimed at attracting more foreign direct investment, the flow of foreign investment into the domestic market remains low. Behind all this are a number of problems that make the investment process in Japan difficult for foreign investors.

Japan is quite low in the ranking for the ease of “starting a business” – 106th place. This is due to stringent legislation requiring many procedures that are both time-consuming and costly (Kenichi Yamamoto, 2020). Japan should reduce bureaucracy, automate hitherto unautomated processes by introducing the use of electronic methods everywhere, and make the system of starting and doing business more transparent.

Taxation is still a big problem. The minimum rate of national income tax is 10% and the maximum rate is 50%. The corporate tax rate in Japan is quite high - over 33% of a company's net profit. Reducing corporate tax and

introducing a more efficient and transparent tax system will help improve this rate. The government should continue to reduce the tax burden on foreign investors (JETRO, 2022).

Japan also has high language barriers and a different business culture from that which has developed historically in an island environment. The country needs to use more English, as well as to learn the cultures of other countries and their business systems. This can be helped by attracting skilled workers from abroad and developing consultancy services not only for foreign investors but also for local Japanese companies wishing to attract foreign investment to develop their businesses.

Problems hindering foreign investment in the country also include over-regulation. problems also include over-regulation by the government, which increases the cost of doing business, limits competition and slows market entry/exit. Investors have to contend with inflexible labor laws and a labor recruitment system that can significantly increase costs and complicate the human resource management process. The Japanese government has recognised many of these problems and has implemented policies to improve the investment environment (Japan: Foreign investment 2022).

Another peculiarity of Japan's investment climate should be noted - the significant influence that the socio-cultural factor has on it. Business traditions, corporate culture and attitudes towards outside penetration have been shaped for centuries in the context of the country's "closedness" and are still prevalent in the Japanese mentality.

Foreign investors wishing to establish themselves in the Japanese market or acquire a Japanese firm through a corporate takeover may encounter problems related to specific business practices rather than government regulations. These are:

- a business culture traditionally resistant to unwanted mergers and acquisitions, especially when initiated by "outsiders", non-Japanese organizations;
- the lack of independent directors in many companies (although this is changing);
- exclusive supplier networks and alliances between business groups, which can limit market competition from foreign firms and domestic newcomers;
- labour practices that tend to hinder labor mobility (JETRO, 2022).

In addition, Japan has recently witnessed a problem such as the demographic crisis, a problem that is negatively affecting the country on both the macro and micro levels. The number of Japanese has decreased by 619,140 to 123.2 million, which represents the 13th consecutive year of decline (Tsuya, et al., 2022). This demographic situation is causing many business people to

reduce their investment in Japan. It is also very difficult for the Japanese government to solve the demographic problem.

However, there are also benefits for investors in Japan's aging population. For example, it opens up new opportunities to create, develop and promote new products and services aimed at older age groups (healthcare technology, medical devices, leisure activities, pharmaceuticals, etc.).

It is also worth noting the potential for investment in the tourism industry. Japan is a country with a wealth of ancient culture and traditions and is of great interest to tourists. Attracting tourists to the country, as well as foreign investment in this area is another challenge for the Japanese government. The work being done in this direction touches upon facilitating the entry and stay of business tourists and travelers, but also potential investors.

Thus, the following conclusions can be drawn from this analysis. According to statistics, there is a clear imbalance in the amount of investment exported and imported. For example, Japan is a major investor in enterprises in other countries, while receiving a small inflow of investment from abroad. Japan's investment climate presents a rather contradictory picture. On the one hand, it is highly attractive to investors, which is facilitated by many factors, but on the other hand, the structure of the Japanese economy makes it very difficult to attract investment from outside, hampering the activities of foreign investors.

The low level of FDI inflows only attests to the fact that direct investment in the economic, investment, legal and cultural climate of modern Japan is difficult, while the constantly growing volume of other types of investment proves that the country remains an attractive and lucrative market for investment. Even with all of the difficulties hindering foreign investors' activities in Japan, its market, with its gigantic audience of high buyer demand, highly developed advanced technology and skilled workforce, remains attractive to foreign investment.

References

World investment report 2021 (2021) UNCTAD. Available at: <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2021> (Accessed: November 2, 2022).

Graphics, W.S.J. (2022) *The Best and Worst Countries for Business*, *The Wall Street Journal*. Dow Jones & Company. Available at: <https://graphics.wsj.com/table/DoingBusiness> (Accessed: November 2, 2022).

Japan general government gross debt to GDP2022 data - 2023 forecast (2022) *Japan General Government Gross Debt to GDP - 2022 Data - 2023 Forecast*. Available at: <https://tradingeconomics.com/japan/government-debt-to-gdp> (Accessed: November 2, 2022).

Japan (2022) Data. Available at: <https://data.worldbank.org/country/JP> (Accessed: November 2, 2022).

Japan foreign direct investment: % of GDP (2022) Japan Foreign Direct Investment: % of GDP, 1980 – 2022 | CEIC Data. Available at: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/japan/foreign-direct-investment--of-nominal-gdp> (Accessed: November 4, 2022).

Japan Investment Freedom - Data, Chart (2022) TheGlobalEconomy.com. Available at: https://www.theglobaleconomy.com/Japan/herit_investment_freedom/ (Accessed: November 2, 2022).

Japan: Foreign investment (2022) Foreign investment in Japan - Santandertrade.com. Available at: <https://santandertrade.com/en/portal/establish-overseas/japan/foreign-investment> (Accessed: November 2, 2022).

Japanese trade and Investment Statistics: Reports and Statistics - Japan External Trade Organization (no date) ジェトロ. Available at: <https://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics.html> (Accessed: November 10, 2022).

Rankings - Kearney Foreign Direct Investment (2022) Kearney. Available at: <https://www.kearney.com/foreign-direct-investment-confidence-index/rankings> (Accessed: November 2, 2022).

Kenichi Yamamoto (2022) *Japan is the 29th easiest country in which to do business. here's what that means, MailMate.* Available at: <https://mailmate.jp/blog/japan-is-the-29th-easiest-country-in-which-to-do-business> (Accessed: November 2, 2022).

Tsuya, N. *et al.* (2022) *Will Japan's population shrink or swim?, East Asia Forum.* Available at: <https://www.eastasiaforum.org/2022/10/26/will-japans-population-shrink-or-swim/> (Accessed: November 2, 2022).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

В. Магро
НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ: ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Шлях європейської інтеграції України був розпочатий у 2014 році, коли було підписано Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом. Цей шлях супроводжувався політичними нестабільними процесами: воєнними діями на сході України, окупацією територій. У 2022 році ситуація

загострилася, країна зіткнулася з незворотними подіями – повномасштабним вторгненням. У лютому 2022 року було подано заявку на вступ до ЄС, що посилює та розвинуло процес європейської інтеграції, з червня цього ж року Україна отримала статус кандидата у члени ЄС.

У зв'язку з вищевказаними подіями, модернізація економіки, міцніші економічні зв'язки, діяльність міжнародних фінансових організацій в країні набуває важливішого значення. Розглянемо посилення співробітництва, підтримки України цими організаціями, нові можливості, вплив таких фінансових інститутів на вирішення певних економічних, політичних чи соціальних проблем в країні та її повоєнну розбудову. Дослідимо співробітництво з Міжнародним валютним фондом (МВФ), Світовим банком та Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) – одними з ключових міжнародних фінансових організацій, співробітництво з якими надає досить багато переваг та перспектив для подальшого розвитку країни.

Україна входить до складу Міжнародного валютного фонду (МВФ) від 3 червня 1992 р., що надає можливості використовувати фінансові та інші ресурси для досягнення макроекономічної стабільності та створення передумов для проведення економічних реформ. Таке співробітництво допомагає реалізовувати важливі спільні програми – STF (системна трансформаційна позика), Механізм розширеного фінансування (позика на підтримку розвитку), «Stand-By» (зосереджена на підтримці макроекономічної та фінансової стабільності). В червні 2020 року Україна отримала перший транш саме за Програмою «Stand-By» обсягом 2,1 млрд дол. США [1].

Російське вторгнення в Україну, якщо розглядати з економічної точки зору, також мало серйозні наслідки – різкий ріст інфляції, скорочення реального ВВП (за прогнозами падіння буде продовжуватися до кінця року), зміна структури постачання української продукції за кордон, що характеризувалося скороченням постачань, зміною торговельних партнерів, новими тенденціями, зростання дефіциту державного бюджету, зростанням потреб платіжного балансу [2].

МВФ сприяє посиленню стабільності світової економіки, тому має наміри і можливості підтримувати країну в цьому складному становищі, впроваджувати комплекс заходів для підтримки макроекономічної стабільності країни. Фонд швидко відреагував на повномасштабне вторгнення, виділивши екстрене фінансування у розмірі 1,4 мільярда дол. США, що зробило МВФ першою міжнародною фінансовою установою, яка надала фінансування з початку війни. Також дана організація схвалила створення "Керованого рахунку", що дозволяє країнам-донорам

безпечно спрямовувати фінансову підтримку (кредити та гранти), що може допомогти стабілізувати бюджетні потреби країни [3].

Україна приєдналася до Групи Світового банку у 1992 році, вона є членом усіх п'яти структур Групи [1]. Співпраця з цією організацією надає можливості використання фінансових і технічних ресурсів з метою впровадження масштабних соціально-економічних та макроекономічних реформ, для реалізації інвестиційних проектів за важливими напрямками економічного розвитку країни, для фінансової підтримки державного бюджету. Проекти Світового банку використовуються в енергетичному секторі, охороні здоров'я, агросекторі, сфері освіти, фінансовій та судовій системі, для модернізації муніципальної інфраструктури. Світовий банк надає значну допомогу після розгортання повномасштабної війни, під час воєнного стану в Україні Світовий банк затвердив три позики на загальну суму 1,85 млрд євро та 91,16 млн дол. США [4].

Потреби в підтримці на міжнародній арені та створенні кращих умов отримання фінансової допомоги для післявоєнного відновлення зростають з кожним днем війни. Фінансова підтримка міжнародними фінансовими організаціями набуває актуальнішого, важливішого значення. Наприклад, завдяки Світовому банку у співпраці з Європейською комісією було оприлюднено «Швидку оцінку завданих збитків та потреб на відновлення (RDNA)», вони оцінюють, що поточні витрати на реконструкцію та відновлення в Україні становлять 349 мільярдів доларів (станом на 1 червня 2022 року) [5].

Можемо зазначити, які саме перспективи співробітництва очікують Україну з вищезазначеними організаціями, яку роль відіграватимуть дані організації. Що стосується співробітництва МВФ та України, то наразі плануються активні обговорення стосовно бюджету на 2023 рік, і що важливо, вже пройшов перший раунд перемовин щодо просування окремої Моніторингової програми (Program Monitoring with Board involvement). Запровадження цієї програми може забезпечити подальшу підтримку макроекономічної політики, сприяти активнішому проявленню донорської підтримки та допомогти прокласти шлях до повномасштабної програми, підтримуваної МВФ [6]. Очікуються позитивні результати від подальшого продовження перемовин. Насправді, важливим є той факт, що кредити від МВФ це свідчення прояву довіри до економіки країни, що може сприйматися як поштовх для потенційних позичальників, наприклад для Європейського Союзу чи Світового банку.

Якщо розглядати співробітництво Світового банку та України, за період війни Група вже мобілізувала екстрене фінансування у розмірі 13 млрд дол. США, включаючи гранти, гарантії, також Світовий банк створює нові механізми залучення інвестицій, збільшує підтримку

країнам, які приймають біженців з України. Організація створила проект «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» (PEACE), що фінансується за рахунок фінансування Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародною асоціацією розвитку (МАР), донорських грантів і гарантій донорів та охоплює нагальні соціальні та гуманітарні витрати. Завдяки цій програмі було затверджено додатковий пакет підтримки для України в розмірі 530 млн доларів. Окрім цього, з метою надання більшої підтримки, Світовий банк створив Цільовий фонд багатьох донорів (MDTF), завдяки чому проект отримав грантові кошти від Сполученого Королівства, Нідерландів, Литви та Латвії, Норвегії, США, Данії, Ісландії Австрії [7].

Звернемо увагу на Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) – один з найбільших інституційних інвесторів в Україні. Ця організація приділяє особливу увагу проектам, які пов'язані з інвестиціями у такі галузі, як приватизація, енергетична безпека та ефективність, торгівля та інфраструктура. Перший пакет допомоги у розмірі 2 млрд євро був спрямований на надання допомоги громадянам, компаніям, що постраждали. Після розгортання війни ЄБРР ухвалила «Програму стійкості та засобів існування (Resilience and Livelihoods Framework)», яка зосереджуватиметься на торговому фінансуванні (в тому числі для імпорту палива), фінансуванні ліквідності, відстроченням платежів та підтримкою реформ. Окрім цього організація схильна до посилення допомоги у відновленні країни від наслідків війни, вона активно впроваджує донорську програму, ми вже згадували, що це є досить важливим чинником для захисту економіки України у сучасних умовах [8].

Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями має і негативні наслідки та певні суперечності. Наприклад, невдоволення активізацією проведення економічних реформ. Хоча повільні темпи впровадження цих реформ і призвели до необхідності запозичення коштів у міжнародних фінансових організаціях. ЄС разом із МВФ, Світовим банком та іншими міжнародними організаціями надають фінансування, кредити за умов проведення таких реформ.

Аналізуючи діяльність найвідоміших міжнародних фінансових організацій в Україні, можемо зробити висновок, що вони мають велике значення для покращання економічного становища країни, особливо в сучасних умовах нестабільного політичного середовища. Співробітництво з фінансовими інститутами є ваговим кроком для інтеграції країни у світовий економічний простір. Перспективними напрямками є участь у програмах та проектах, які сприятимуть

інноваційному розвитку, реформуванню економіки, активізації інвестиційних процесів, а головне допомозі в післявоєнній розбудові країни.

Список використаних джерел

1. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями | Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobitnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami> – вільний. Мова укр.

2. Ukraine: Statement at the Conclusion of an IMF Mission. International Monetary Fund. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/10/21/pr22359-ukraine-statement-at-the-conclusion-of-an-imf-mission> – вільний. Мова англ.

3. IMF Executive Board Approves US\$ 1.3 Billion in Emergency Financing Support to Ukraine. International Monetary Fund. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/10/07/pr22343-imf-approves-emergency-financing-support-to-ukraine> – вільний. Мова англ.

4. Мінфін: 30 років співпраці зі Світовим банком. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-30-rokiv-spivpratsi-zi-svitovym-bankom> – вільний. Мова укр.

5. The World Bank in Ukraine. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview#2> – вільний. Мова англ.

6. Україна може отримати програму МВФ, що не передбачає фінансування. Forbes.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forbes.ua/news/mvf-planue-pidgotuvati-ukrainu-do-povnotsinnoi-dovgostrokovoi-programi-21102022-9200> – вільний. Мова укр.

7. World Bank Mobilizes Additional \$530 Million in Support to Ukraine. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/09/30/world-bank-mobilizes-additional-530-million-in-support-to-ukraine> – вільний. Мова англ.

8. The EBRD and the war on Ukraine. The European Bank for Reconstruction and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ebrd.com/what-we-do/war-on-ukraine> – вільний. Мова англ.

*Науковий керівник: С.О. Геращенко, кандидат економічних наук,
доцент*

GRAIN MARKET IN UKRAINE DURING MILITARY ACTIONS

Ukraine is one of the leading producers of grain in the world market and is among the TOP-10 world exporters. So, for example, according to the results of the 2019/2020 marketing year, Ukraine ranked second overall in terms of export volume of all grain crops, second after the United States [1]. According to "APK-Inform", in 2021 Ukrainian farmers exported 51.2 million tons of grain worth \$12.5 billion [2]. Most of the exports were made to the countries of Africa and Asia. During the first two months of 2022, 10.4 million tons of grain were exported from Ukraine.

From February 24, 2022, with the beginning of the Russian invasion, martial law was introduced in Ukraine, which led to difficulties in conducting operational activities of the entire business environment of Ukraine. The change of plans and work also affected agribusiness. The armed forces are fighting for the future of the country on the battlefield, and farmers are fighting in the fields.

The vast majority of grain is exported by sea. Thus, port grain terminals have become a key subject of the transport and logistics system. Thus, the main parts of transshipment capacities are located in the Odesa and Mykolaiv regions, which are close to the zone of active hostilities [3]. For the most part, grain was transported to the ports by railway. As a result of enemy shelling, Ukrainian ports stopped working, the shipment of wheat to the foreign market practically stopped, because the main buyers of grain are the countries of North Africa, Southeast and South Asia, and the Middle East, to which grain is supplied by sea transport. Regarding the export of grain to the EU countries, it is carried out by railway and road transport, and according to the assessment of the Ukrainian Grain Association, it is 5% of all Ukrainian grain exports.

The problems created by Russia in the Black Sea area have led to significant problems with the grain harvest, as there are restrictions related to the storage of products in the country. The logistical chain of ensuring the sale of grain products has broken down.

Grain logistics is one of the important factors in ensuring the competitiveness of agrarian business and effective satisfaction of consumer needs. Costs for processing, storage and transportation of products have a significant impact on the reduction of purchase prices for grain.

According to the Ministry of Agrarian Policy and Food, Ukraine loses up to \$1.5 billion every month just because of problems with the export of agricultural products. Therefore, Ukraine is looking for alternative logistics

ways to send cargo through European seaports, in particular the Romanian Constanta. It is also considered to increase the possibilities of railway transportation, to increase the volume of transit transportation by road freight transport [4].

In the near future, railways and motor transport should become a reliable alternative to sea supplies. The task is to maximize the capacity of these routes. The importance of the river ports on the Danube is also noticeably increasing.

Ukrzaliznytsia is already working to at least double the throughput capacity of border crossings with EU countries in order to increase export opportunities. In the Polish direction, work on the electrification of additional railway tracks was resumed. The company held negotiations with neighboring railways about increasing the volume of transportation and speeding up customs procedures. The business is asked to help with the arrangement of cargo transshipment points from wagons running on gauge 1520 (width in Ukraine) to wagons on gauge 1435 (as in most EU countries).

The problem is that until now European railways were hardly used for grain transportation. Therefore, it is now difficult to find European-style wagons for transshipment of grain at the border, there are not enough locomotives, trains, transshipment points with terminals. There is also a lack of grain trucks that could provide transportation by road. Ukrzaliznytsia claims that the volume of grain transportation can increase to 5 million tons, which actually compensates for the temporary loss of farmers' access to domestic ports. This requires the step-by-step implementation of a complex program of reorganization of logistics chains, which involves the installation of mobile transshipment facilities, the construction of terminals, and the creation of insurance programs for international carriers.

Europe is also talking about the readiness to help Ukraine: the European Commission is creating special trade routes for the export of our agricultural products.

References

1. Ukraine became the second grain exporter in the world. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporterom-zerna.html>
2. In 2021, revenue from grain exports from Ukraine increased by 31%. АПК Інформ. URL: <https://www.apk-inform.com/ru/news/1525190>
3. Development of grain logistics in Ukraine. Агробізнес сьогодні. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/7937-rozvytok-zernovoi-lohistyky-v-ukraini.html>
4. To restore exports in the conditions of war: difficult, but vitally necessary. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric->

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Political Science, Associate Professor

І. Максименко
Кандидат економічних наук, доцент
Національний університет «Запорізька політехніка»
Т. Данилевська
Національний університет «Запорізька політехніка»

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ЯК ФАКТОРУ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова трансформація сприяла істотному зменшенню витрат на участь в міжнародній торгівлі, полегшила координацію глобальних ланцюжків створення вартості, стимулювала транскордонну дифузію технологій та інновацій, зв'язала велику кількість споживачів і виробників на глобальному рівні. Електронна комерція є частиною процесу цифрової трансформації економіки.

Розвиток електронної комерції можна вважати одним з важливіших драйверів поширення процесів цифрової трансформації, що зумовлює актуальність обраної теми. В умовах пандемії саме електронна комерція стала засобом підтримання економіки та стабільності у суспільстві.

Щорічні темпи приросту електронної торгівлі за період 2015-2019 рр. становили приблизно 20%. Значний вплив на розвиток електронної комерції здійснила пандемія COVID-19. Незважаючи на те, що у зв'язку зі світовою пандемією загальний обсяг роздрібних продажів у світі знизився на 3,0% до 23,839 трлн. доларів США, обсяг інтернет-торгівлі виріс за 2020 рік на 27,6% і склав 4,280 трильйона доларів США.

Світовий ландшафт електронної комерції стрімко розвивається, дедалі більше значення вона має для країн, що розвиваються.

Як свідчить офіційна статистика ЮНКТАД, глобальна вартість електронної комерції постійно зростає (табл. 1).

Аналіз даних таблиці 1 свідчить про те, що склад провідних країн за обсягами електронної комерції у 2020 році порівняно з 2019 роком не змінився. Перше місце у світі зі значним відривом вже довгий час займає Китай. Найбільші темпи приросту обсягів електронної комерції спостерігаються у США, Великобританії та Японії.

Таблиця 1

Продажі електронної комерції: Топ 10-країн, 2019-2020 рр.

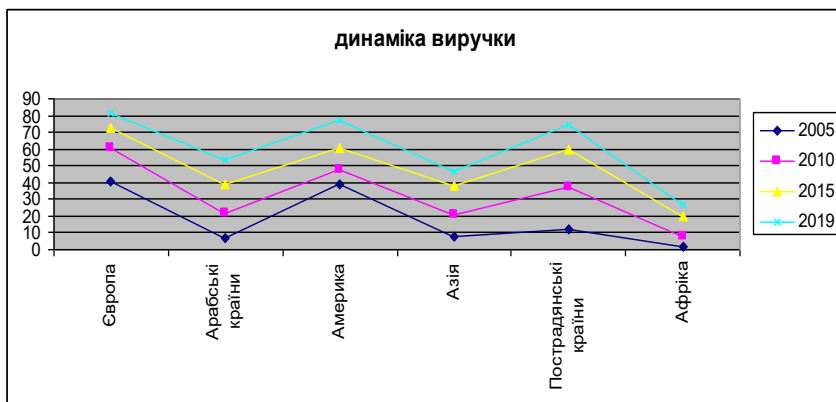
2019			2020		
№	Країни	Обсяг, млрд. дол. США	№	Країни	Обсяг, млрд. дол. США
1	КНР	1934,78	1	КНР	2296,95
2	США	586,92	2	США	794,5
3	Великобританія	141,93	3	Великобританія	180,39
4	Японія	115,40	4	Японія	141,26
5	Республіка Корея	103,48	5	Республіка Корея	110,60

Фірмову структуру ринку електронної торгівлі можна назвати чітко побудованою. На ринку сформувалися основні лідери, які з великим відривом вирвалися вперед і майже позбавили можливості їх наздогнати. Іншою особливістю фірмової структури є її географія. Американські компанії займають беззаперечну більшість місць у рейтингу, і найближчим часом ситуація навряд чи зміниться. Між найбільшими компаніями зберігається високий рівень конкуренції, що стимулює подальший розвиток галузі.

На рис. 1 представлена динаміка доходів за кварталами з 2005 р. по другий квартал 2020 р. Згідно з даними рис. 1, найбільш швидкі темпи приросту спостерігаються у компаній, які займаються виключно електронною торгівлею і не мають торгових залів, а компанії, які мають мережу магазинів і на додаток до цього здійснюють доставку з цих магазинів, демонстрували невеликий приріст прибутку. Лідером за темпами приросту став Amazon, менш різкими, але все ж таки позитивними, темпами приросту виручки відзначилися китайські компанії Alibaba і Target. Динаміка виручки Walmart була стабільно позитивною, у другому кварталі 2020 р. виручка демонструвала зростання, проте показник був не настільки вагомим у відсотковому співвідношенні, як у Amazon. Найменшою волатильністю за весь аналізований період відрізнялася компанія Target, яка також є мережею магазинів та керує сайтом електронної комерції на додаток до своєї основної діяльності.

Акції Amazon вирости більш ніж на 65% у річному обчисленні, ключовими причинами такого зростання можна вважати: по-перше, зростання попиту на електронну комерцію на тлі пандемії COVID-19, по-

друге, масштабування хмарного та рекламного бізнесу. У інвесторів сформувалися високі очікування від Amazon після того, як компанія Microsoft повідомила про сильне зростання комерційних хмарних сервісів. Google Cloud також досяг успіху після того, як конкретизував свої плани щодо хмарних технологій.

Рис.1. Динаміка виручки найбільших представників ринку електронної торгівлі за кварталами, 2005-2019 рр.

Джерело: UNCTAD, based on ITU Statistics database

Згідно з даними eMarketer 44,8% роздрібних продажів у 2020 році в Китаї припадає на електронну торгівлю, що на 10,7% перевищує показники 2019 року. Китай наразі значно випереджає інші країни за обсягами електронної комерції. Незважаючи на те, що США, як і раніше випереджають Китай за загальним обсягом роздрібних продажів (5,506 трильйона доларів проти 5,130 трильйона доларів у 2020 році), обсяги електронної комерції Китаю у 2020 році склали на 1,6 трильйони доларів більше, ніж у США.

Слід відзначити стрімке зростання обсягів електронної комерції у 2020 році порівняно з 2019 роком (більш ніж на 20 відсотків) у більшості регіонів, окрім Близького Сходу та Африки. Це пов'язано, в першу чергу, зі світовою пандемією COVID-19. Також важливою є тенденція до активізації темпів розвитку електронної комерції у розвинених країнах. Тобто, пандемію можна вважати каталізатором другої хвилі розвитку електронної комерції на старих ринках.

Таким чином, світова електронна комерція – це перспективний напрямок ведення підприємницької діяльності, яке здатне підвищити рівень конкурентоспроможності як окремих підприємств, галузей, і цілих

країн. У століття форсованого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, економіка постійно зазнає значних перетворень, поступово переходячи від «реальної» до «електронної». Розвиток ринку світової електронної комерції одна із значних досягнень цьому шляху.

На сьогодні у світі спостерігається позитивна тенденція розвитку ринку електронної комерції, але існує і низка проблем, які перешкоджають розкриттю її повного потенціалу на світовому ринку. Розробка ефективної стратегії розвитку ринку електронної торгівлі, вирішення технічних питань, підвищення довіри населення до он-лайн-торгівлі, оптимізація механізмів логістики та ефективності роботи поштових служб, а також систем оплати дозволять підвищити рівень розвитку ринку вітчизняного електронного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Global Digital Overview. [Електронний ресурс]. [станом на 09.08.2022]. – Режим доступу: https://www.eticaret.gov.tr/static/Pdf/be67689eeccb420e8926b839c7254556_637159836475893573.pdf
2. World Trade Organization (WTO), E-Commerce, Trade and the COVID-19 Pandemic. [Електронний ресурс]. [станом на 09.08.2022]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/ecommerce_report_e.pdf.
3. Statista. Number of digital buyers worldwide from 2014 to 2021 (in billions). [Електронний ресурс]. [станом на 09.08.2022]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/251666/number-of-digital-buyers-worldwide/>
4. Statista. Retail e-commerce sales worldwide from 2014 to 2023. [Електронний ресурс]. [станом на 09.08.2022]. – Режим доступу: URL: <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales/>

O. Maliuta

Alfred Nobel University, Dnipro

RUSSIA'S INVASION OF UKRAINE IN 2022: IMPACT ON THE EXTERNAL ECONOMY IN UKRAINE

The fall in GDP, the almost complete rejection of exports and the decline in imports, new debts, problems with the exchange rate stability and galloping inflation are the main economic problems of Ukraine that have been accumulated since the beginning of the Russian invasion. The question is, how does Ukraine cope with all the economic problems and real disasters?

The Russian invasion has markedly undermined the Ukrainian economy. Oleksandr Parashchii, the head of the analytical department of the investment company Concorde Capital, names the following negative factors associated with the war: outflow of the population and a significant decrease in income, which has reduced the potential for domestic consumption by 20-25%, the destruction of industrial enterprises, which has led to a reduction in the potential of industrial production by 25-30%, blocking of ports by Russia, due to which the export potential has halved the investment, slowing down economic growth for years (The World Bank, 2022).

At the beginning of June 2022, the Russian troops controlled about 20% of the territory of Ukraine, which was around 125 thousand square kilometers. The expected losses of the economy at the end of the year look larger – from 20% to 60% (Ukrainian BBC news, 2022). The Center for Economic Strategy (CES) agrees with the estimate of 35%. Analysts predict a fall in real terms from 25 to 45%.

Ukraine is a very big player in the world food market. Before the war, we exported more than 15% of the world's food corn and about 10% of cereals. That is, Ukraine was one of the largest global exporters in one and another segment. However, now the Ukrainian food market is in a state of crisis due to the action of many factors that have been gradually acting for a period which is long enough.

Firstly, there was a rise in energy prices, primarily gas, which increased fertilizer prices. And fertilizers, certainly, are an important component of the cost of grain and other agricultural products. Secondly, Russia's invasion of Ukraine and the start of the war also significantly affected the world food market. After all, many companies did not want to cooperate with the aggressor country. Finally, the lack of grain exports from Ukraine also prompted a change in food prices in the world. And the prices for meat and other food products began to rise due to grain prices.

The second factor that significantly influenced the economy of Ukraine is the migration of the population. At least 12 million people have fled their homes since Russia invaded Ukraine, according to the UN. More than five million have left for neighboring countries, and seven million people are still internally displaced persons in Ukraine itself. However, hundreds of thousands of refugees have returned to their homeland, especially to the cities like Kyiv. According to estimates by the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), more than 6.4 million refugees left Ukraine for Europe from the start of the invasion to August 17 (The World Bank).

The third reason for the decline of Ukraine's economy is the damage caused on the territory of Ukraine. The physical damage caused by the six-month war in Ukraine is obvious. Where human settlements and grandiose

buildings once stood, only ruins remain. According to Kyiv School of Economics, as of June 8, 2022, the cost of housing lost during the war is 39 billion dollars. According to estimates, the total cost of infrastructure losses during the war was \$104 billion, and this number will continue to rise.

In addition, the war contributed to the global food crisis. Many countries rely on wheat exports from Ukraine, but Russia has been blocking Ukrainian ports since February. Half a year has passed, and finally an agreement was reached, which allows Ukraine to resume exports. Under the terms of the agreement, Russia agreed not to attack ports while the cargo was in transit, and Ukraine agreed that its naval ships would guide the cargo ships through mined waters. Many grain ships have left Ukraine's Black Sea ports, but critics worry that many won't be able to get the insurance needed to return. The UN and Turkey helped to reach an agreement which is one of the few diplomatic breakthroughs in this war.

The world economy is increasingly weakened by the war due to significant trade disruptions and soaring food and fuel prices. All these factors have their influence on the high level of inflation and, as a result, the conditions of access to financial resources in the world deteriorate. Activity in the Eurozone, the largest economic partner of transition and developing countries in the Europe and Central Asia region, suffered a significant decline in the second half of 2022, due to disrupted supply chains, increased stress in financial markets and declining levels of consumer and business confidence. However, the most devastating consequences of the invasion are skyrocketing energy prices due to a significant reduction in Russian energy supplies. It will take years to restore Ukraine's economy, because to date the economy has fallen by 40%.

References

1. The World Bank, Press Release 2022 [online], Available at: <<https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2022/10/04/russian-invasion-of-ukraine-impedes-post-pandemic-economic-recovery-in-emerging-europe-and-central-asia>> <Accessed 2 November 2022>.

2. BBC news, Ukraine, Press Release 2022 [online], Available at: <<https://www.bbc.com/ukrainian/features-62636386>> <Accessed 2 November 2022>.

*Scientific supervision by A.O. Zadoia, Doctor of Science, Full Professor
Language supervision by S. Medynska, Senior Lecturer*

ОФШОРНИЙ БІЗНЕС І ЙОГО РОЛЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Офшор – це країна або окрема територія, на якій діють особливі умови ведення бізнесу для компаній, що зареєстровані в офшорі, але ведуть свою господарську діяльність поза межами офшору [1]. При цьому, ці особливості, як правило, включають низький або взагалі нульовий рівень оподаткування, а також, спрощену фінансову звітність та можливість не розкривати інформацію про кінцевих бенефіціарних власників. Такі компанії називаються офшорними і через їх існування недоотримають податків національні економіки країн, в яких фактично ведеться бізнес.

Варто зазначити, що створення офшорних зон має конкретні цілі, які умовно можна поділити на три основні групи [1]:

- економічні (залучення іноземних інвестицій та зростання валютних надходжень);

- соціальні (стимулює розвиток країни та підвищує зайнятість населення);

- науково-технічні (новітні технології в банківській галузі).

Основною метою існування офшорів є мінімізація податкових зобов'язань, що досягається шляхом виведення доходів або їх частини з-під податкової юрисдикції країн з відносно високим рівнем оподаткування.

Особливості ведення бізнесу в офшорних зонах:

1) залишається конфіденційною інформація щодо особистості власників компанії, крім виняткових випадків (відкриття кримінальної справи стосовно особи);

2) відсутність валютних обмежень щодо операцій з фінансовими компаніями;

3) як правило, єдиним фінансовим звітом компанії є щорічний фінансовий звіт;

4) найчастіше фірмою за дорученням власника керує спеціальна (секретарська або керуюча) компанія;

5) щодо статутного капіталу – його мінімальний розмір, зазвичай, не встановлюється, на відміну від звичайних фірм;

і найголовніше:

6) низький (1-2%) або нульовий відсоток податку на прибуток.

Після отримання Україною незалежності в 1991 році почався процес формування державної політики регулювання ведення бізнесу. Постійна зміна законодавства у цій сфері, доволі високий рівень оподаткування змусило частку національного бізнесу скористатися перевагами офшорів для мінімізації оподаткування. Таким чином, з одного боку, в той час це стимулювало розвиток ділової активності в Україні, а з іншого боку, мало також і негативний вплив на економіку країни, а саме: недоотримання доходів бюджетом країни, вивід капіталу з країни, а в деяких випадів також і використання незаконних схем збагачення кінцевих бенефіціарів та інше.

Слід зауважити, що вивід вітчизняного капіталу був пов'язаний, насамперед, з не дуже сприятливими податковим та інвестиційним кліматом. В окремі періоди втеча капіталу з України посилювалась також через існуючий на той час політичний режим. В 2022 році з початком повномасштабної війни інвестиційний клімат в Україні кардинально погіршився, але безумовно після перемоги нашої країни у цій війні, ми сподіваємося на те, що в Україну почнуть повертатися як вітчизняні капітали із офшорів, так і будуть приходити нові іноземні інвестиції.

Зазначимо, що рух коштів в офшори був пов'язаний не тільки з бажанням компаній мінімізувати витрати на податки, але й з спробами приховати від держави доходи, отримані незаконним або злочинним шляхом.

Останнім часом в офшорах зосереджено більшу частину загальної вартості світового капіталу, через них проходить приблизно половина фінансових транзакцій. Так, близько половини експорту металопродукції та основна частина інвестицій в Україну здійснюється через офшорні зони, що зумовлює значне недоотримання бюджетом грошових коштів [2].

В останні роки в Україні посилюється нагляд за фінансовими операціями на значні суми, пов'язаними, зокрема, з рухом капіталу за межі країни, а також вимагається розкриття інформації щодо схеми власності та кінцевих бенефіціарів компаній, тобто проводиться фінансовий моніторинг.

Виходячи с вищенаведеного, можна зазначити, аби вирішити проблему відтоку капіталу із України в офшорні зони, необхідно, насамперед, скорегувати економічну систему України, створивши дружнє середовище для провадження господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://kneu.edu.ua> – вільний. Мова укр.

2. Institute of International Relations periodic Journals [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua> – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

S. Manziuk
Alfred Nobel University, Dnipro

THE REALITY OF CHINA-U.S. INTERDEPENDENCE

The United States and China have one of the world's most important and complex bilateral relationships. Not only the economies of these two countries but also the whole world, depend on the Chinese-American relationship. Their relationship has been conflictual from the beginning, but sometimes both sides still manage to agree and cooperate. This paper analyzes how the trade and economic relationship between the United States and China has developed historically, and also discusses the trade war and how the interaction between the two countries affects their local economies.

For thirty years following the establishment of the People's Republic of China in 1949, there was absolutely no trade between the two countries as the U.S. had torn ties with the communist government in Beijing. In 1979, the U.S. and China normalized relations, prompting an explosion of trade over the next four decades from a few billion dollars' worth to hundreds of billions of dollars annually (CFR, 2022). The intensification of U.S.-China competition has captured significant attention in recent years. Besides, U.S. trade with China has grown enormously in recent decades and is crucial for both countries. China and the U.S. are each other's second-largest trading partners, with trade between them reaching \$500 billion in 2012. At the same time, the U.S. trade deficit with China reached an all-time high of \$315 billion in 2012. China is the largest holder of U.S. debt (\$1.3 trillion in 2016). Currently, the annual human exchange between the two countries reaches 3 million entries and exits, 110 passenger flights fly between the two shores of the Pacific Ocean each week, as of early 2011, 120,000 Chinese were studying in the United States, and over 20,000 Americans were studying in China. Beginning from 1870-1880 the Burlingame Treaty was signed to allow free migration from one country to another, i.e., from China to the US and vice versa, due to the immigration of Chinese as a labor force to the US. This was the beginning of the relationship between the two nations. After World War II ended, the U.S. took a hostile stance toward China, but in 1970, with a new president in office, talks began with the goal of rapprochement with China. 1971 is considered the year when relations between China and the United States were

restored. In 1998, during Jiang Zemin's visit to the United States, America was announced as China's next strategic partner.

Relations between the two countries were sharply strained after NATO struck the Chinese embassy in Belgrade during NATO's war against Yugoslavia, during which three Chinese citizens were killed and 27 wounded. In his vision of U.S. foreign policy in January 2001, incoming U.S. Secretary of State General Colin Powell called China not an adversary, but a competitor, a regional rival, and a trading partner: "China is not our enemy, and we must keep it that way" (Jia, Y. and Sinclair, T.M., 2009). Despite the different aspects of these countries, they were able to cooperate because their actions were rational and pragmatic.

For China's development, it needed the cooperation of the United States to enter the global free trade and market system. The trade and economic relations between the U.S. and China are quite tense now, because of the «Trade war» that was started in 2018. A trade war is when a nation imposes tariffs or quotas on imports and foreign countries refuse such forms of trade protectionism. President D. Trump believes that China is "undermining" the United States, using free trade rules to the detriment of American firms operating in China. Beijing immediately reacted and criticized the US President's actions as "trade bullying". In December 2018, D. Trump announced 90-day talks with China. The increase in tariffs from 10% to 25% was planned to be delayed until March 2019 (Diplomat, 2018). In 2019, the trade war deepens. Negotiations broke down, and D. Trump's administration still increases tariffs on Chinese goods worth \$ 200 billion. In response, China announces plans to raise tariffs by 60 billion dollars on American goods. President D. Trump states that he believes that the high costs imposed by the tariffs will force China to make the deal beneficial for the United States, while the Ministry of Foreign Affairs of China says the United States has "extravagant expectations". In January 2020, the American president and Chinese vice premier signed an agreement that marked a breakthrough in the nearly two-year trade war between the world's two largest economies. The first phase of the deal is designed to "secure the intellectual property" of the United States, "end forced technology transfers," "significantly expand the American agribusiness sector," "remove barriers to the American financial sector," "stop currency manipulation" by China, "restore balance in U.S.-China trade relations," and "effectively resolve bilateral disputes" in trade. The volume of the trade agreement will exceed \$200 billion in 2020 and will grow annually (Amadeo, 2022).

As for the consequences of the trade war, they are significant. The trade war has weakened the global economy. "The findings of the study serve as a global warning; a trade war that is unwinnable not only hurts major

competitors but also jeopardizes the stability of the global economy and future growth," said P. Cox Hamilton, UNCTAD's Director of International Trade and Commodities. "We hope that a potential trade agreement between the United States and China can reduce trade tensions," the director added.

Fig.1. China's GDP growth annual, 2001-2020

Source: *Tradingeconomics.com* / *National Bureau of Statistics of China, 2022*

This chart shows the growth of China's GDP during the period of China-US cooperation (2001-2010) and the decline of China's GDP during the trade war (2011-2020).

Fig.2. United States GDP growth annual, 2001-2020

Source: *Tradingeconomics.com* / *U.S. Bureau of economic analysis, 2022*

The chart shows U.S. GDP growth from 2001 to 2020 has been relatively stable regardless of trade relations with China.

Since the countries are closely bound together, namely they are related in economic terms, different conflicts or the opposite - cooperation affects the GDP of each country.

At the beginning of 2020, a coronavirus epidemic spread around the world, causing huge economic damage not only to China but also to other countries, particularly the United States. As a consequence, China and the U.S. began to restore the domestic economy of their countries, so their conflicts have subsided a little. Also, with the appointment of Joe Biden as president of the United States, new conflicts did not unfold, but the old ones were not resolved either.

Thus, at the core of the US-China relationship is a unique and troubling overlap of long-term structural and short-term cyclical factors. Both are pushing the relationship in a more competitive direction, and the result is competition on a wider range of issues and with more participants. This occurs at the same time that the classical buffers and stabilizers of competition are weakening, if not ceasing to operate. At the moment, since Russia's invasion of Ukraine, relations between the US and China have deteriorated significantly, with the US providing more support to Ukraine and imposing sanctions on Russia, while China is trying to remain neutral, at the same time helping Russia economically. Amid the fact that China and the USA support different sides in the Russian war against Ukraine, the Big Two countries have had their disagreements and it is not clear yet how their relations will develop in the future. The relevance of the topic of the study is that at the present stage of the development of the world economy, China and the United States are one of the largest economies. Their interaction influences other major economies of the world. With the development of the U.S.-China trade and economic environment, its impact on Sino-U.S. trade and investment ties and economic growth will increase.

References

Timeline: U.S.-China relations (no date) Council on Foreign Relations. Council on Foreign Relations. Available at: <https://www.cfr.org/timeline/us-china-relations> (Accessed: November 7, 2022).

Jia, Y. and Sinclair, T.M. (2009) Permanent and transitory macroeconomic relationships between the US and China, SSRN. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1518403 (Accessed: November 7, 2022).

Diplomat, H.Y. for T. (2018) US-China relations: From cooperating rivals to competing rivals, – The Diplomat. for The Diplomat. Available at: <https://thediplomat.com/2018/08/us-china-relations-from-cooperating-rivals-to-competing-rivals/> (Accessed: November 7, 2022).

Amadeo, K. (2022) Trade wars and their effect on the economy and you, The Balance. Available at: <https://www.thebalancemoney.com/trade-wars-definition-how-it-affects-you-4159973> (Accessed: November 7, 2022).

China GDP annual growth RATE2022 data - 2023 forecast - 1989-2021 historical (no date) China GDP Annual Growth Rate - 2022 Data - 2023 Forecast - 1989-2021 Historical. Available at: <https://tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual> (Accessed: November 7, 2022).

United States GDP annual growth RATE2022 data - 2023 forecast (no date) United States GDP Annual Growth Rate - 2022 Data - 2023 Forecast. Available at: <https://tradingeconomics.com/united-states/gdp-growth-annual> (Accessed: November 7, 2022).

Scientific supervision by A.S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

О. Мельник
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА ГЕОПОЛІТИЧНІ ЗРУШЕННЯ В СВІТОВОМУ ПОРЯДКУ

На сьогоднішній день, через російську агресію на території України, важливим аспектом життя людей є впевненість у своїй безпеці. Але не менш вагомим є забезпечення економічної безпеки, негативний вплив на яку здійснюється під впливом війни. Цей конфлікт має високу ціну не тільки для України, але і для всього світу, тому давайте розглянемо проблему цієї війни і чому вона актуальна не тільки для українського народу.

По-перше, підвищення інфляції через значні перебої в торгівлі та шоків ціни на сировинні товари та паливо. Згідно з базовим сценарієм, що зараз прогнозується, глобальна інфляція досягне 8,7% у 2022 році, а потім впаде до 5,3% у 2023 році. Висока інфляція продовжує знижувати купівельну спроможність споживачів, оскільки зростання цін перевищує приріст доходів споживачів. Центральні банки змушені посилити монетарну політику, щоб протистояти інфляції, хоча така політика, ймовірно, посилить уповільнення світової економіки [1].

Активність у Євразії, найбільшому економічному партнерстві країн, що розвиваються, Європі та Центральній Азії, помітно погіршилася у другій половині 2022 року через проблеми з ланцюгами поставок, посиленням фінансових навантажень і падінням довіри споживачів і бізнесу. Однак найбільш згубними наслідками вторгнення є стрімке

зростання цін на енергоносії на тлі значних скорочень російського енергопостачання (табл. 1).

Таблиця 1

Зміни цін на нафту марки Brent [2]

День, місяць, рік	Ціна в доларах за барель
01.01.2022	77,94
01.02.2022	89,29
01.03.2022	115,05
01.04.2022	104,45
01.05.2022	106,97
01.06.2022	115,90
01.07.2022	111,44
01.08.2022	99,93
01.09.2022	92,17
01.10.2022	94,46

Як ми можемо помітити, з початку повномасштабної війни ціни зросли, і цей показник досі є нестабільним, бо до 24 лютого Росія була одним з найбільших поставників нафти у світі. Наразі, більшість країн відмовилися від імпорту нафти з Росії, а деякі, такі як: Велика Британія, США, Канада, Австралія та інші, запровадили повне ембарго на російський енергоносії. Деякі ж взагалі і надалі продовжують купувати нафту та газ у Росії. За інформацією від Центру дослідження енергетики і чистого повітря (CREA), за перші шість місяців війни (з 24 лютого по 24 серпня) Росія отримала 158 мільярдів євро доходу від експорту викопного палива. ЄС імпортував 54% цього обсягу, а це приблизно 85 мільярдів євро [3].

По-друге, у світі наразі є проблема з сировиною та зерновими культурами. Виною цьому також є українсько-російська війна, бо саме на ці дві країни перепадає третина світового експорту пшениці.

Україна є одним із найбільших виробників зерна у світі. Країна в основному вирощує та експортує пшеницю, кукурудзу та ячмінь. За даними Єврокомісії, на частку України припадає 10% світового ринку пшениці, 15% ринку кукурудзи та 13% ринку ячменю. Маючи понад 50% світової торгівлі, вона також є головним гравцем на ринку соняшникової олії [4].

Кукурудза та пшениця, які займають перше та друге місця відповідно, також є найпоширенішими зерновими культурами у світі. Вихід такого великого експортера, як Україна, звісно мають серйозні наслідки для глобальної продовольчої безпеки. Зараз відбувається третя глобальна продовольча криза за останні 15 років, яка вплинула на весь світ та спричинила найсерйозніші проблеми для бідних країн. Ця продовольча криза, спровокована конфліктом, ймовірно, триватиме роками. Генеральний секретар ООН Антоніо Гутерреш 20 травня 2022 року зазначив, що світові ціни на продукти харчування зросли на 30% з минулого року, головним чином через припинення поставок олії та зерна з України через її порти [5]. Він передбачив, що деякі країни можуть зіткнутися з тривалим голодом, якщо український експорт не буде відновлено до довоєнного рівня.

По-третє, проблема логістичного характеру. Російсько-український конфлікт вплинув на світовий ринок логістики на всіх рівнях. Вплив пандемії почав згасати, коли російсько-українська війна знову почала впливати на галузь. Війна перешкоджає потоку товарів, спричиняє зростання витрат і дефіцит продуктів, а також створює катастрофічну нестачу продовольства по всьому світу.

Ціни на зерно та витрати на доставку зростали з 2020 року, але війна в Україні посилила цю тенденцію та скасувала тимчасове зниження цін на доставку. У період з лютого по травень 2022 року ціна на перевезення насипних вантажів, таких як зерно, зросла майже на 60% [6]. Супутнє підвищення цін на зерно та фрахтових ставок призведе до зростання споживчих цін на продукти харчування майже на 4 відсотки в усьому світі.

Росія руйнує сільськогосподарську інфраструктуру України, тим самим порушуючи весь ланцюг поставок. Чорне та Азовське моря були заблоковані Росією, а українські поставки зерна були викрадені в перші місяці атаки. Однак у липні Росія та Україна підписали угоду Організації Об'єднаних Націй (ООН) про розблокування експорту українського зерна з трьох чорноморських портів, щоб зменшити дефіцит. Незважаючи на угоду, Росія атакувала Одеський морський порт крилатими ракетами через кілька годин після підписання угоди.

На нашу думку, війна має катастрофічний вплив як для країни на чий території ведуться бойові дії, так і для світу загалом. Економічні втрати України, безумовно, є критичними, так як і світові. Відновлення економічної безпеки у майбутньому буде складним та доволі тривалим. Але щоб прискорити цей процес, сьогоденним пріоритетом має бути збереження незалежності та суверенності України, а також майбутнє відновлення світового економічного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Global Inflation Tracker Q3 2022: Inflation May Have Peaked but Energy Prices Continue to Cause Headwinds. Режим доступу: URL: <https://www.euromonitor.com/article/global-inflation-tracker-q3-2022-inflation-may-have-peaked-but-energy-prices-continue-to-cause-headwinds> - вільний; мова англійська.
2. Мінфін, ціна нафти марки Brent. Режим доступу: URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/oil/brent/> - вільний; мова: українська.
3. рф отримала за енергоносії майже 160 мільярдів євро від початку війни в Україні, Режим доступу: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3565312-rf-otrimala-za-energonosii-majze-160-milardiv-vid-pocatku-vijni-v-ukraini.html> - вільний; мова: українська.
4. Five facts on grain and the war in Ukraine. Режим доступу: URL: <https://www.dw.com/en/five-facts-on-grain-and-the-war-in-ukraine/a-62601467> - доступ: вільний; мова: англійська.
5. Global Hunger: The Ukraine Effect – Conflict and Hunger. Режим доступу: URL: <https://reliefweb.int/report/world/global-hunger-ukraine-effect-conflict-and-hunger-june-2022> - вільний; мова англійська.
6. Maritime Trade Disrupted: The War in Ukraine and its effects on maritime trade logistics. Режим доступу: URL: <https://unctad.org/webflyer/maritime-trade-disrupted-war-ukraine-and-its-effects-maritime-trade-logistics> - вільний; мова англійська.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

О. Мироненко
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНІ СУПЕРЕЧНОСТІ

Розвиток глобалізації можливо відслідкувати із часів становлення імперії Олександра Македонського. Захоплення країн допомагало розвитку глобалізації через асимілювання культур та об'єднання народів. Глобалізація - це економічна взаємодія всієї земної кулі для подальшого збільшення об'ємів світової торгівлі товарами та послугами, зниження цін на транспортування, збільшення мобільності капіталу, глобального розповсюдження технологій. Вперше слово «глобалізація» (у значенні «інтенсивна міжнародна торгівля») у 1850 р. використав Карл Маркс у листуванні із Фрідріхом Енгельсом. Він згадував глобалізацію як процес:

«Завдяки виходу на світовий ринок Каліфорнії та Японії глобалізація відбулася, тепер світовий ринок існує насправді» [1].

Для загального розуміння розвитку циклів (періодів) глобалізації потрібно згадати як формувалися центри сил у світі. Гарним історичним прикладом глобалізації може бути початок торгівлі через Індійський океан. Тогочасними регіональними центрами були Південно-Східна Азія, Індія, Африка. Відбувається швидка інтеграція буддизму, індуїзму з іншими релігіями, культурами. Аналогією може бути сьогodenне інтегрування Ісламської культури до Європи та до світу взагалі. Процвітаючими регіонами ставали ті, які мали золото, шовк, бавовну, метали, слонові кістки, порцеляну.

У першому тисячолітті нашої ери революційним було виявлення мусонних вітрів. Це дозволило переглянути свої погляди на мореплавання й тим самим побачити можливості для торгівлі між Африкою, Цейлоном, Індією [2].

У XVIII ст. промислова революція стала поштовхом до нового сплеску глобалізації у її вже більшому поширенню. Цей перехід можливо порівняти з раніше згадуваними мусонними вітрами, які допомогли налагодити мореплавання, а потім й торгівлю між регіонами.

Післявоєнне відновлення країн (після Другої світової війни) виступає стимулом розвитку глобалізації. При будівництві нових заводів, фабрик відкриваються потреби у персоналі, що стає поштовхом до переміщення факторів виробництва для здобуття кращих умов проживання [3].

У 1956 р. революційним сплеском стало винайдення інтермодального контейнера для морських та інших перевезень. Ціна фрахту знизилась із 6 дол. за тону до 0,16 дол. за тону [4]. За рахунок низької ціни фрахту морські перевезення отримали новий поштовх до розвитку. У 1968-1970 рр. були розроблені сертифікаційні вимоги до контейнерів ISO 338, ISO 790 й ISO 1897. Ці вимоги надали поштовх до виробництва та подальшого використання контейнерів подібного типу [4].

Уже у 70-80 рр. XX сторіччя європейські та азіатські перевізники перевозили 4 мільйони контейнерів. У 1966 р. лише 1% портів міг прийняти судно із цим типом контейнерів, а у 1980 р. 90 % портів могли це зробити. У 1983 р. вже перевозили 12 млн. контейнерів. На 2013 р. показник перевезень виріс до 700 мільйонів контейнерів на рік [4].

Глобалізація охоплює усі сфери людського сьогodenня. Вона змінює організацію життя населення. У цьому процесі можливо виділити переваги й протиріччя. Цей процес допомагає підприємствам виходити на нові ринки та не обмежуватися національними кордонами. Із виходом на

нові ринки відкриваються можливості доступу до нової робочої сили різних культурних особливостей народів.

Глобалізація робить кінцеву ціну товарів нижчою. Підприємство може виконувати роботу у регіонах із нижчою собівартістю, а реалізовувати в інших країнах. Це надає переваги зниження витрат, й збільшення прибутку. Через доступ до різної робочої сили з різним культурним поглядом на всесвіт підприємство відчиняє для себе можливості для творчого та нетривіального підходу вирішення звичних питань. Компанії у країнах виробництва покращують умови та рівень життя населення, інвестуючи капітал.

Проте глобалізація має також й суперечності. Наприклад, втрата індивідуальності. Багато компаній — це компанії із західними цінностями, й частіше вони можуть викликати негативні конотації у корінного населення країни. Змішування культур призводить до стирання та втрати культурної ідентичності.

Навіть якщо глобальний розвиток демонструє значні досягнення, їй не вдалося подолати найголовніший розрив між рівнями економічного розвитку країн. 86% світового ВВП припадає на 20% населення, які проживають у розвинених країнах. На 20% населення, яке проживає у найменш розвинених країнах, припадає лише 4% світового ВВП. Лідерами у світовій економіці виступають країни лідери «великої сімки» - Японія, Франція, Велика Британія, Німеччина, Італія, США та Канада. Через економічну прірву виникають проблеми тероризму, а також релігійного екстремізму [5].

Капіталізм зміщує вектори уваги із культурних та професійних принципів на цінності прибутку заради прибутку. Сьогодні основні fronti боротьби зосередженні в економічній, технологічній та фінансовій сферах. Зазвичай інтереси корпорацій стикаються із інтересами національних виробників, й тому у світі виникає потреба у світових наддержавних структурах, які могли б виступити регулятором. Прикладом може слугувати консенсус всесвітньої організації здоров'я (ВОЗ) із міністерствами різних країн. ВОЗ пропонує створити наддержавний орган який буде регулювати здоров'я нації у світі.

Більш того, після отримання прибутку у фірм та ТНК постає декілька фінансових питань:

1. як зменшити податкове навантаження;
2. уникнення подвійного податкового навантаження;
3. виведення зароблених коштів;

Ухилення від податків, відмивання брудних грошей, та інші ланцюги приховання грошей становлять загрозу для держав, тому що на

брудні кошти відбувається фінансування тероризму, а також інших релігійних, екстремістських угруповань [5].

Глобалізація задіяна на міжнаціональному, субнаціональному та національному рівнях. Через глобалізацію бізнес повинен бути гнучким до турбулентного середовища й мати змогу адаптуватися до змін у найкоротші терміни. Зміна виробничих процесів провокує незворотні зміни у соціокультурному житті населення. Спочатку відбуваються зміни класової структури соціуму, далі зміна трудових процесів, технологій, а у самому кінці зміна підходів до формування капіталу, його використання, збереження. Технології ставлять під сумнів догму про масштабування бізнесу. Чим більше бізнес, тим більше занятість у ньому. Через це незахищені верстви населення підпадають під загрозу стати маргінальними групами населення.

Соціальна глобалізація порушує важливі питання:

1. Прагнення народу до ідентичності й самовизначення
2. У періоди прискороної глобалізації загострюються конфлікти між різними локальними цивілізаціями, вираженням цього можемо бачити різні локальні конфлікти у світі
3. Значні нерівномірні розриви між рівнем доходів розвинених країн та країн, що розвиваються.
4. Науково-технічні диспропорції.
5. Конфлікти між ТНК, їх політикою та найманими працівниками.
6. Глобалізація — це послаблення державних кордонів, що призводить до появи глобальної сфери тіньової економіки світового масштабу.
7. Пригнічення малих культурних груп та неможливість їх розвитку.
8. Виникнення опору у вигляді агресивного індивідуалізму, як це відбувається зі сторони ісламського світу.

Через паразитичний підхід до управління у деяких країнах, що розвиваються, виникають територіально-етнічні конфлікти. Через це Захід може посилювати свої конкурентні позиції під час саме таких конфліктів. Найкраще у подібних ситуаціях – це спостереження, тому що світ знає багато гірких прикладів втручання у справи інших держав. Спроби втручання у справи інших країн можуть бути розцінені країнами, що розвиваються, як спосіб зняти відповідальність із себе й перекладання її на іншого [5].

Технологічні уклади тісно пов'язані із розвитком глобалізації світових виробничих процесів, тому що, наприклад, машинобудування дало змогу виробляти продукцію у великій кількості, а завдяки морським перевезенням, й зменшення ціни фрахту, й контейнерів нового типу по

всьому світу — перевозити із меншими логістичними витратами. Також перевезення відкрили нові ринки для розміщення капіталу у країнах із дешевою робочою силою, із дешевою сировиною. Наприклад, як це роблять автомобільні концерни при виготовленні автомобільних кабелів, розміщуючи заводи в Україні.

Шостий технологічний уклад — це нанотехнології. Зараз ми можемо бути спостерігачами розвитку 6 технологічного укладу, а також зможемо у близькому майбутньому стати свідками сьомого технологічного укладу. Тенденції розвитку нанотехнологій полягають у створенні нано, мікро чіпів й впровадження їх в усі сфери людського буття.

Такі кардинальні зміни у побуті сучасної людини викликають дуже багато протиріччя, необачний розвиток технологій такого виду можуть мати негативні наслідки для життя соціуму.

Усі технології під час винайдення та застосування мають нейтральний ефект. Усе залежить від людини, яка використовує їх, а також від її очікувань.

Список використаних джерел

1. Аттали Ж. Карл Маркс. Мировой дух. - М.: Молодая гвардия, 2008, с. 192.
2. 8 Types of Globalization [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://helpfulprofesor.com/types-of-globalization/>
3. Migration data in Europe [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.migrationdataportal.org/regional-data-overview/europe>
4. The History of the Shipping [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.freightos.com/the-history-of-the-shipping-container/>
5. Глобальна економіка : Підруч. / І.О. Бочан, І.Р. Михасюк. - К.: Знання, 2007. - 403 с.

Науковий керівник: А.О. Задоля, доктор економічних наук, професор

К. Михайленко
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі інтеграція в систему світогосподарських зв'язків є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку окремих регіонів і країни в цілому. Багато сучасних вчених підкреслюють важливість

виходу регіону на світовий ринок [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Одним із головних факторів успіху виходу регіонального бізнесу на світовий ринок є забезпечення необхідного рівня розвитку митних послуг для експортно-імпортних потоків та належного стану логістичної інфраструктури. Забезпечення цих умов дає змогу збільшити обсяг зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) регіону. Це, у свою чергу, дозволить регіону посісти більш вигідне місце в системі світогосподарських зв'язків.

Світова економічна інтеграція сприяє розширенню об'ємів міжнародної торгівлі, тому питання регулювання та оптимізації митних процедур набуває все більшого значення.

Регулювання митної діяльності дозволяє державі впливати на обсяги і структуру зовнішньої торгівлі країни. Оптимізація митних процедур дозволяє збільшити обсяги зовнішньоторговельної діяльності та транзиту через країну. Також оптимізація робить країну привабливою для іноземних інвестицій. Все це сприяє збільшенню рівня конкуренції внутрішніх ринків та збільшенню добробуту населення.

Проблема митного обслуговування міжнародних товарних потоків є одним із пріоритетних напрямів досліджень багатьох сучасних науковців. Серйозну увагу приділено нововведенням у правовому регулюванні митних послуг [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Важливість побудови цілісної системи митно-логістичного забезпечення зовнішньоекономічних процесів зумовлена високим рівнем міжнародної диференціації праці та великими обсягами зовнішньоекономічних операцій.

Розвиток міжнародної електронної комерції сприяє збільшенню кількості продавців та покупців. Це з одного боку сприяє збільшенню рівня конкуренції на міжнародних ринках, тобто більш їх наближає до ринку досконалої конкуренції, та сприяє поглибленню поділу праці, що веде до збільшення продуктивності праці. Але з іншого боку збільшує навантаження на логістичну інфраструктуру в усьому світі та викликає додаткові проблеми. У зв'язку з цим необхідно вдосконалення взаємодії митних служб та логістичної інфраструктури. Ці процеси є додатковим аргументом необхідності оптимізації та уніфікації митних процедур.

Глобалізація, посилення міжнародної конкуренції та розвиток інформаційних технологій посилюють вимоги до побудови єдиної митно-логістичної бази зовнішньоекономічної діяльності. Така основа може стати основою для поглиблення інтеграційних процесів як на рівні країни, так і на рівні окремих регіонів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Вихідним пунктом розробки концепції митно-логістичної основи інтеграційних процесів є визначення її цілей і завдань. Визначення цілей є складним процесом, який має велике значення для ефективності дизайну. На цьому етапі може бути допущена велика кількість різноманітних помилок, до найпоширеніших з яких можна віднести перетворення мети в самоціль і підміну мети засобами **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Економічні цілі формування митно-логістичної бази мають передбачати забезпечення поступального розвитку зовнішньоекономічної діяльності як на регіональному, так і на рівні країни. На рівні окремих регіонів основним інструментом інтеграції в систему світогосподарських зв'язків є зовнішньоекономічна діяльність.

Важливе значення для економіки має поступальний розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Збір митних платежів становить значну частку дохідної частини бюджету країни. Збільшення обсягів зовнішньоекономічної діяльності дає змогу збільшувати обсяг платежів без підвищення митних зборів, акцизів та зборів.

Метою розробки митно-логістичної бази є сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності шляхом вдосконалення митно-логістичного обслуговування учасників ЗЕД.

Формування концепції митно-логістичної бази спрямоване на посилення економічної взаємопов'язаності митних органів та учасників ЗЕД. За допомогою професійних митних брокерів вдається зменшити витрати індивідуальних торговців, що призводить до підвищення рентабельності зовнішньоекономічної діяльності і, як наслідок, до зростання зовнішньоторговельного обороту.

Розвиток сучасної системи митних і логістичних послуг сприяє як економічному, так і політичному зближенню країн. До політичних цілей формування митно-логістичної бази інтеграційних процесів належать поглиблення міжнародної інтеграції, включення окремих регіонів у систему світогосподарських зв'язків та підтримка позитивного іміджу країни.

Митниця може сприяти економічній конкурентоспроможності трьома широкими способами. Перший – сприяння торгівлі, другий – збір доходів, третій – соціальний захист [1].

Перший фактор — це те, про що вже йшлося, спрощення процедур торгівлі означає підвищення ефективності митних процедур для зниження витрат підприємств на торгові операції. Класичне визначення сприяння торгівлі Світової організації торгівлі (СОТ) – це «Спрощення та гармонізація процедур міжнародної торгівлі. Торговельні процедури включають діяльність, практику та формальності, пов'язані зі збором,

представленням, передачею та обробкою даних та іншої інформації, необхідної для руху товарів у міжнародній торгівлі.» [3]. Деякі торгові витрати, спричинені митницею та іншими прикордонними службами, неминучі на кордоні. Нормативні акти встановлюються урядом для сприяння досягненню різних цілей державної політики. Таким чином, чим ефективнішою (спрощеною) може бути митниця у застосуванні заходів контролю, тим нижчими будуть трансакційні витрати.

Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур, більш відома як переглянута Кіотська конвенція (РКК), є міжнародним стандартом для максимально ефективного регулювання митних процедур. РКК розробляє кілька важливих принципів, включаючи прозорість і передбачуваність дій митних органів; стандартизація та спрощення декларування товарів і супровідних документів; спрощені процедури для уповноважених осіб; максимальне використання інформаційних технологій; мінімально необхідний митний контроль для забезпечення дотримання правил; використання управління ризиками та контролю на основі аудиту; скоординовані дії з іншими прикордонними службами; і партнерство з торгівлею [1].

Другий фактор — збір доходів, є непрямим чинником підвищення рівня конкурентоспроможності, в порівнянні з рештою, але теж важливим. У світі все більшу цінність для держав отримують люди і людський капітал. Для збільшення людського капіталу, а як наслідок продуктивності праці, необхідно інвестування в освіту та охорону здоров'я.

Третій фактор — захист суспільства, полягає у недопущенні на територію країни товарів, які можуть бути використані для тероризму чи інших злочинних цілей, наприклад, зброя, наркотики, підроблені товари. Митниця та інші прикордонні органи також виконують функцію захисту національної безпеки та боротьби з міжнародною торгівлею забороненими та небезпечними товарами.

Митні організації по всьому світу та міжнародна митна організація особливо борються з торгівлею підробленими товарами, які становлять небезпеку споживачам, через це також не отримують гроші до бюджету держави, страждають підприємства, які випускають продукцію легально. Таким чином, боротьба з торгівлею підробленими товарами захищає здоров'я населення, сприяє більшому припливу грошей до бюджету та захисту конкуренції.

Підсумовуючи, ще є великий простір для роботи у сфері оптимізації, уніфікації та вдосконалення митних процедур та законів, пов'язаних з митницею. Цей простір є предметом вивчення багатьох сучасних учених. Подальші заходи спрямовані на це збільшуватимуть

конкурентоспроможність окремих країн і рівень конкуренції в усьому світі, наблизатимуть міжнародний ринок товарів все ближче до ринку досконалої конкуренції, що в результаті сприятиме подальшому поглибленню поділу праці, підвищенню продуктивності праці, підвищенню загальносвітового добробуту.

Список використаних джерел

1. Fedorenko, Roman. (2020). Customs And Logistics Framework Of Foreign Economic Activity: Conceptual Basis. 225-234. 10.15405/epsbs.2020.04.29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/340367773_Customs_And_Logistics_Framework_Of_Foreign_Economic_Activity_Conceptual_Basis - вільний. Мова англ.
2. The Contribution of Customs to Economic Competitiveness, WCO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/key-issues/ecp/the-contribution-of-customs-to-economic-competitiveness.pdf?la=en> – вільний. Мова англ.
3. WTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: gtad.wto.org/trta_subcategory.aspx?cat=33121 – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоля, кандидат економічних наук, доцент

Д. Морозовський
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ГЛОБАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

На сьогоднішній день можна сказати що одною с найактуальніших проблем у світі є війна України проти росії. Починаючи з 24 лютого 2022 р. Україна переживає тяжкі часи через військові дії на державних територіях. Агресія з боку країни-терориста призводить до масових проблем у різних напрямках та сферах діяльності. Але ці проблеми охоплюють не тільки саму Україну, а й велику кількість інших країн, тим самим демонструючи свою масштабність усьому світу.

Українсько-російська війна завдає суттєвих погіршень глобальній економіці. Через свої прямі торговельні, фінансові та міграційні зв'язки з росією та Україною, сусідні країни Східної Європи, Південного Кавказу та середньої Азії зазнають значних економічних збитків. Кілька великих економічних секторів Євразони залежать від російського природного газу та нафти, і вони також будуть продовжувати зазнавати негативного

впливу. Різке підвищення цін на продовольство та енергоносії посилюють інфляції і призводять до очікувань значного посилення монетарної політики в усьому світі. Також ці дві країни є великими експортерами сировинних ресурсів, які займають перші позиції в багатьох глобальних ланцюгах створення вартості, тож дефіцит цих товарів може серйозно вплинути на широкий спектр галузей в усьому світі, включаючи харчову, будівельну, нафтохімічну та транспорту.

У відповідь на вторгнення росії на Українські території та подальші дії ряд деяких країн запровадили фінансові, торговельні, соціальні та інші види санкцій та це у деякій мірі завдало удару по глобальній економіці. Основними санкціями інших країн світу проти росії є:

-Видалення найбільших російських банків із Товариства всесвітніх міжбанківських фінансових телекомунікацій (SWIFT);

- Заморожування зарубіжних активів російських банків;

- Заборона імпорту деяких сировинних ресурсів;

Аналітичний центр Bruegel зазначає, що санкції проти росії мають драматичний довгостроковий вплив на ціни, починаючи з енергії, а потім поширюючись на всю економіку. Найбільш вразливими залишаються такі країни як Литва, Латвія та Естонія, аніж інші європейські країни та можуть стати одними з перших, чия економіка зазнає суттєвого удару. Цю уразливість можна пояснити тим, що ці країни є частиною міжнародної торгівлі країн ЄС з росією. Наприклад, в 2021 році експорт з Латвії до росії складав 7,3% від загального обсягу експорту, а імпорт складав 9,1%. Це значно вище, ніж у середньому по ЄС [1].

Війна посилює проблеми з ланцюгами поставок та збільшує ціни на сировину. Галузі з тривалим глобальним виробництвом зіткаються з найсерйознішими проблемами. Це обумовлено тим, що Європа використовує росію як постачальника енергетики, транспортних послуг, природного газу, металургії, нафтопереробки та хімічної промисловості. За даними провідного світового аналітичного агентства нафти і газу Rystad Energy, очікується, що попит на знижений природний газ у 2022 році становитиме 436 мільйонів тон, а пропозиція на нього – 410 мільйонів тон. Це означає, що попит перевищуватиме пропозицію на 6,3% тобто не достатньо для задоволення попиту. Конкретним прикладом зменшення пропозиції є Австрія, яка отримує близько 80% свого газу з росії і повідомила, що відключення від свого найбільшого постачальника призведе до рецесії в країні. Через це почалося проведення тендерів на поповнення складських фондів. У першому тендері Австрія сплатила надбавку до базових європейських цін для створення стратегічного запасу газу. Також зазначається, що зниженого природного газу може не вистачити, щоб замінити російський газ. Така заміна значної частини

російського газу буде вкрай важкою для економіки. Це означає, що в результаті зменшення пропозиції та припинення постачання російського газу, ціни на знижений природний газ зростуть у декілька разів [1].

Через припинення багатьох країн міжнародної торгівлі з Україною та росією, у світі значно погіршився рівень інфляції. Це супроводжується неминучим зростанням попиту та швидким збільшенням цін на товари споживчого типу, які експортувались з цих країн. Прикладом цього може бути різке зростання цін на сиру нафту марки Brent, ціна цього товару в середньому може скласти 100 доларів за барель в 2022 році, що може бути найвищим рівнем з 2013 року і збільшиться більш ніж на 40 відсотків порівняно з 2021 роком [2].

Таким чином можна виявити, що припинення міжнародної торгівлі з Україною та росією багатьох країн світу, а в основному Європи, спричинило значних збитків через зниження обсягів продажів і збільшення цін на товари і послуги. Це свідчить про те, що багатьом компаніям та країнам доведеться шукати нові шляхи міжнародної торгівлі, приймати рішення з високим ступенем ризику та заздалегідь коригувати плани своїх дій.

Список використаних джерел

1. Prohorovs, Anatolijs. 2022. Russia's War in Ukraine: Consequences for European Countries' Businesses and Economies. *Journal of Risk and Financial Management* 15: 295. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://doi.org/10.3390/jrfm15070295> – вільний. Мова англ.

2. TheWorldBank 2022. Food and Energy Price Shocks from Ukraine War Could Last for Years. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/04/26/food-and-energy-price-shocks-from-ukraine-war> – вільний. Мова англ.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

O. Novak
*Educational and scientific Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv City*

RUSSIA'S WAR AGAINST UKRAINE AS A GLOBAL THREAT TO FOOD SECURITY IN THE WORLD

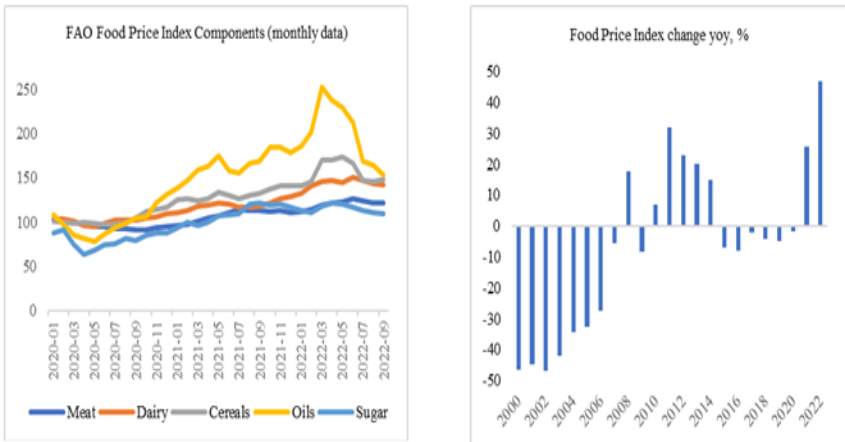
To begin with, global agrifood sector had already been disrupted and food prices had been elevated due to such global threat as COVID-19 pandemic

when Russia invaded Ukraine on February 24, 2022. As of today, Russia’s war against Ukraine continues to pose a global threat to food security in the world: a drop in food exports from Ukraine and, and knock-on effects that could further constrain global food supply. In addition, the war will adversely affect the state of food security in many low-income countries in the MENA region that strongly rely on Ukraine as the closest supplier. IMF estimates the highest level of food insecurity to prevail in 48 countries, half of which are especially vulnerable due to severe economic challenges, weak institutions, and fragility [1].

All this has contributed to a sharp reduction in the volume of supply on the world food market and a rapid rise in prices of the main crops. The FAO food price index has reached a record high in March 2022 (Monthly Food Price Index=160). As of October 2022, the index slightly decreased to 136 points, while remaining 2 % higher as compared to 2021 value [2].

Table 1

FAO Food Price Index (monthly and yearly data)

The shockwaves are spreading through global markets and are putting increasing inflationary pressure on national agricultural industries. In particular, the record double digit food inflation being observed not only in developing countries (Africa, Latin America), but also in developed Europe.

As far as the current food crisis goes on and the war in Ukraine continues it is difficult to assess future outcomes. But we can define three key effects as related to food security problem in the world.

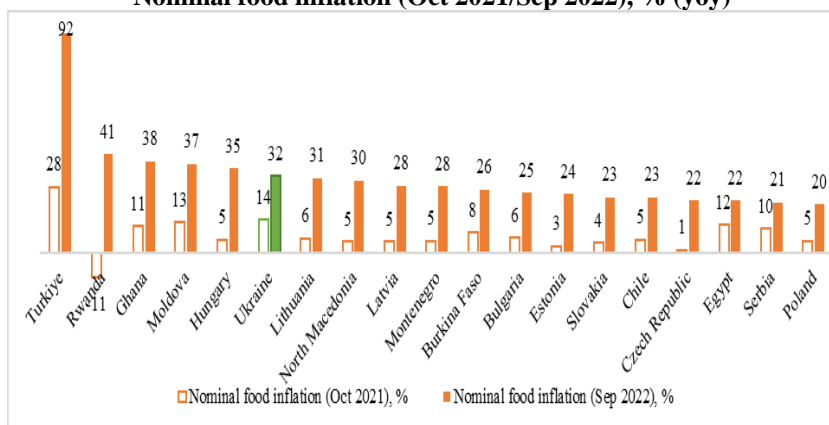
First, Russia's war against Ukraine has demonstrated the **vulnerability of national food systems** to anthropogenic (armed conflict), economic (rise in global food prices) and natural factors (greater impact of crop failures due to

disruption of global food supplies). In terms of economic factors, while high global food prices will affect all countries, some are more exposed than others. Some, including China, the United States, and EU countries, are relatively well protected. They have high local production, high stock levels, and high purchasing power. But numerous least developed and developing countries are highly vulnerable. They rely heavily on grain imports, have limited stocks, and have low purchasing power. These countries may be hit hard by food price increases. As food supplies constrict, these nations will face elevated inflation, which will exacerbate budgetary stress as they attempt to protect their populations from rising food prices. If they cannot do so, malnutrition levels could rise.

Table 2

Nominal food inflation (Oct 2021/Sep 2022), % (yoy)

Source: made by author based on data sourced from [3].

Second, Russia’s full-scale war against Ukraine has demonstrated **the importance of Ukrainian agricultural sector for global food security**, as far as Ukraine is a leading producer and exporter of agricultural commodities. In 2021, according to USDA, Ukraine was the world’s largest producer of sunflower seeds and the largest exporter of sunflower oil, 3rd largest exporter of maize and rapeseed, 4th largest exporter of barley, and 5th largest exporter of wheat [4]. Therefore, the stability of Ukrainian agriculture sector is integral for the agrifood supplies stability in the whole world. In general, the Russian aggression against Ukraine is undermining Ukraine’s capacity to harvest crops, resulting in significant and potentially longer-lasting implications for producers and consumers. As of September 2022, direct war damages to Ukraine’s agricultural sector have reached \$6.9 billion [5]. Exports have been affected by closures of ports and oilseed crushing operations, rising energy and fertiliser

prices are translating into higher production costs. Although the Black Sea Grain Initiative deal signed on July 22 has brought some relative relief to the market, enabling the price of some cereals to return to preinvasion levels. There are still uncertainties whether Russia will follow it in 2023.

Third, Russia's war against Ukraine has also highlighted **the role of trade policies for global food price stability**. Trade policy actions on food and fertilizers have surged since the beginning of the war in Ukraine, and countries actively used trade policy to respond to domestic needs when faced with potential food shortages at the beginning of the COVID-19 pandemic. The blockade of Black Sea ports caused by the war severely restricted food supply access. This situation has provoked numerous countries to try to protect their food access by curbing grain exports. As of October 21, 2022, the World Bank reports that twenty countries have implemented 25 food export bans, and eight have implemented 12 export-limiting measures (export taxes, export licensing) [3]. However, the current triple F (food, fuel, fertilizer) crisis, induced by the war in Ukraine, is not over, thus, further export restrictions may be imposed.

Conclusion

To conclude, it is obvious that Russia's war against Ukraine remains a global threat to the food security in the world. The war has altered global patterns of trade, production, and consumption of commodities through supply chain disruptions, high and volatile energy, food and fertilizer prices and restrictive trade policies. Despite the reprieve in global food prices and the resumption of grain exports from the Black Sea, food remains beyond reach for many due to high prices and weather shocks. The consequences of a looming food crisis may be more pronounced and ultimately the number of people facing acute food insecurity worldwide is expected to rise from currently 222 million people regarded food insecure globally [6].

References

1. <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/09/30/global-food-crisis-demands-support-for-people-open-trade-bigger-local-harvests>
2. <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
3. <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/40ebbf38f5a6b68bfc11e5273e1405d4-0090012022/related/Food-Security-Update-LXXII-October-27-2022.pdf>
4. <https://www.fas.usda.gov/sites/default/files/2022-06/Ukraine-Factsheet-June2022.pdf>
5. https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/ENG-Sep22_Working_Sep1_Damages-Report.docx.pdf
6. <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000142656/download/>

Scientific supervision by O.A. Pryiatelchuk, Doctor Sciences, Full Professor

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС

Україна протягом останніх років крокує до інтеграції з ЄС. За цей період часу можна знайти як значні просування в деяких напрямках таких як спрощення адміністрування бізнесу та виникнення нових галузей ділової активності, так і значні недоліки, а саме корупція, а через неї слабе залучення іноземних інвестицій, що призводить до нестачі коштів для економічного зростання.

У зв'язку з війною Україна пришвидшено отримала статус кандидата ЄС. Що в свою чергу відкриває для нас нові можливості так і нові виклики. Завдання отримала не тільки Українська влада а й кожен громадянин України. Перед нами гостро поставили багато питань для вирішення, наведу основні: боротьба з олігархією та корупція, відмивання коштів та продовження судової реформи.

Ці проблеми мають прямий вплив на економіку, адже далеко не всі кошти які мають надходити до державної скарбниці туди потрапляють. Під час війни не можливо казати про якісь значні зрушення, але вже зараз варто думати про реформи та зміни які допоможуть нам виконати наше «домашнє завдання».

На нашу думку, потрібно розпочати зі змін які варто застосувати в сільськогосподарській галузі України. За 2021р. податок на прибуток становить 18%. Але як зазвичай його платять далеко не всі, нажаль, у нас дуже багато малих та середніх підприємств які продають зерно прямо з під комбайнів за готівку яка взагалі не обкладається податком. На нашу думку, вирішенням буде зменшення податку до 15% і встановлення незалежних місцевих органів контролю. Що призведе до збільшення надходжень коштів до державного бюджету.

Наступною є проблема росту ВВП. За період з 2011-2021рр. середнє зростання ВВП складало 2-3%, що є дуже мало. Внутрішній економіці необхідно розвиватися швидше, щоб дійти до рівня 7-8% приросту за рік. Наслідком такого зростання буде те, що наша країна вже через 20-30 років може стати драйвером світової економіки.

Війна знизила наш ВВП на 24.6%. Але вихід є. Ми вважаємо, що до України можна застосувати особистий «План Маршала». Вже зараз ми отримуємо численну допомогу від країн ЄС та США, світові лідери гостро ставлять питання щодо відновлення України після війни та розробляють щось схоже на «План Маршала», який було застосовано до

країн Європи після другої світової війни. Тоді США передали близько 13 мільярдів доларів європейським країнам (близько 123 мільярдів доларів після інфляції). Ці кошти піднімуть економіку та допоможуть відновити найбільш постраждалі галузі виробництва такі як :важка промисловість, сільськогосподарська промисловість, енергетика. Ми вважаємо, що в разі такої допомоги ми зможемо відновити та навіть покращити свої виробничі потужності, стати одними з лідерів за експорту товарів в Європу. Ми матимемо змогу створити сприятливі умови для середніх та малих бізнесів, тим самим підтримавши вітчизняного виробника, який з плином часу зможе вийти на світовий ринок, і як результат стане конкурентоспроможним серед світових лідерів. Створення нових робочих місць, зростання середнього рівня життя, все це може бути, якщо ми отримаємо кошти від інших країн та правильно розпорядимось ними.

В цьому й полягає наш виклик, застосувати ефективні зміни зважуючи особливості нашої економіки та правильно розподілити надані кошти.

Українська інтеграція з ЄС допоможе у співпраці з розвиненими країнами, відкриє можливості укріплення світових позицій провідних галузей країни, сприятиме швидшому економічному розвитку, підвищить середній рівень життя.

Україна заслуговує на гідне місце у світовій економіці і має усі можливості на економічне піднесення в найближчі роки.

Список використаних джерел

1. Статистичний довідник України [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> - вільний. Мова укр.
2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/> - вільний. Мова укр.
3. НАБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nabu.ua> – вільний. Мова укр.

*Науковий керівник: Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук,
доцент*

О. Паршина
доктор економічних наук, професор
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро
М. Паршина
кандидат економічних наук, доцент
Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро
Т. Чумак
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

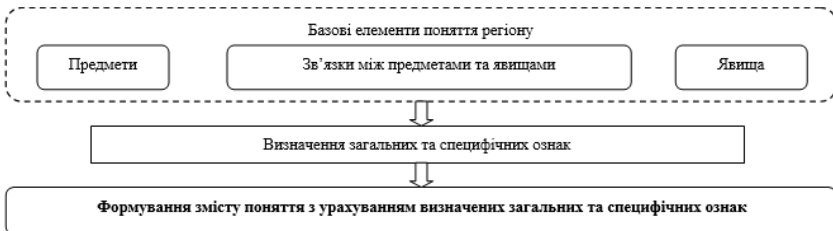
МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО СВІТУ

Динамічний розвиток процесів економічної трансформації в умовах загострення світової безпеки супроводжується зміною геополітичної ситуації на міжнародному рівні. В системі глобальної економіки спостерігаються тенденції системних змін на рівні поляризації та регіоналізації сучасного світу із формуванням нової багатопольярної моделі та новими регіональними центрами. З метою забезпечення ефективного розвитку зовнішньої політики та міжнародних відносин особливої актуальності набуває розробка нових наукових підходів до регіональних студій.

Наукову основу регіональних студій складають декілька сучасних концепцій, теорій та концептуальних поглядів. Слід зазначити існування значної кількості наукових підходів до розуміння сутності регіону, зокрема, відомі економіко-географічний підхід, регіонально-комплексний підхід, соціологічний, адміністративний, проблемний, точковий підходи та підхід, який дозволяє розглядати регіон як полюс економічного зростання. В рамках зазначених підходів та напрямів досліджень сучасні вчені розглядають регіон на системному рівні як локальну соціально-економічну систему, агломеровану чи політичну систему, або функціональну підсистему [1, 2, 3]. Системний погляд на проблематику регіональних студій дозволяє констатувати, що, термін *«регіон»* може характеризуватися різною природою (географічною, економічною, природною, політичною, історичною, культурною, соціальною тощо), у зв'язку з цим можна спостерігати різноманіття напрямків та методичних концепцій у теоретичних і прикладних дослідженнях. В рамках регіональних студій відомі спроби вчених розглянути поняття регіону як у глобальному контексті на рівні світової економіки, так і у вузькому значенні на рівні національної економіки країни.

Існують поняття регіону, в яких вчені намагаються об'єднати різноякісні підсистеми, на які здійснюється одночасний вплив різних чинників, зокрема технологічних, природних, економічних, демографічних, політичних, соціальних тощо. Відомі чотири парадигми, які дозволяють визначити регіон як: квазікорпорацію, ринок, квазідержаву та як соціум, а також чотири наукові концепції, які дозволяють уявити регіон як: суб'єкт власності, учасник підприємництва, спільність людей та як підсистему державної системи управління [2, 3].

В умовах економічної глобалізації важливої актуальності набуває дослідження структури економічних відносин регіону, які здійснюються на різних рівнях, зокрема, на мегарівні (відносини «регіон – іноземні господарюючі суб'єкти»), на макрорівні (відносини «держава – регіон»), на мезорівні (відносини «регіон – держава» та «регіон – регіон») та на мікрорівні (відносини «регіон – господарюючі суб'єкти регіону»; «регіон – органи місцевого самоврядування»). Ґрунтуючись на енциклопедичному підході до визначення сутності поняття регіону, запропоновано схему послідовності формування поняття регіону, що дозволить визначити загальні й специфічні регіональні особливості та врахувати їх у подальших дослідженнях (рис. 1).

Рис. 1. Послідовність формування понятійного апарату регіону

За результатами проведених досліджень до визначення регіону можна зазначити, що під регіоном слід розуміти складну соціально-економічну систему з ієрархічною внутрішньою структурою складових елементів та зв'язками, специфіка яких визначена економічними, соціальними, екологічними, політичними, правовими та іншими умовами, що склалися на певний момент часу та зумовлюють відповідний рівень забезпечення конкурентоспроможності регіону за рахунок ефективного формування та використання його потенціалу.

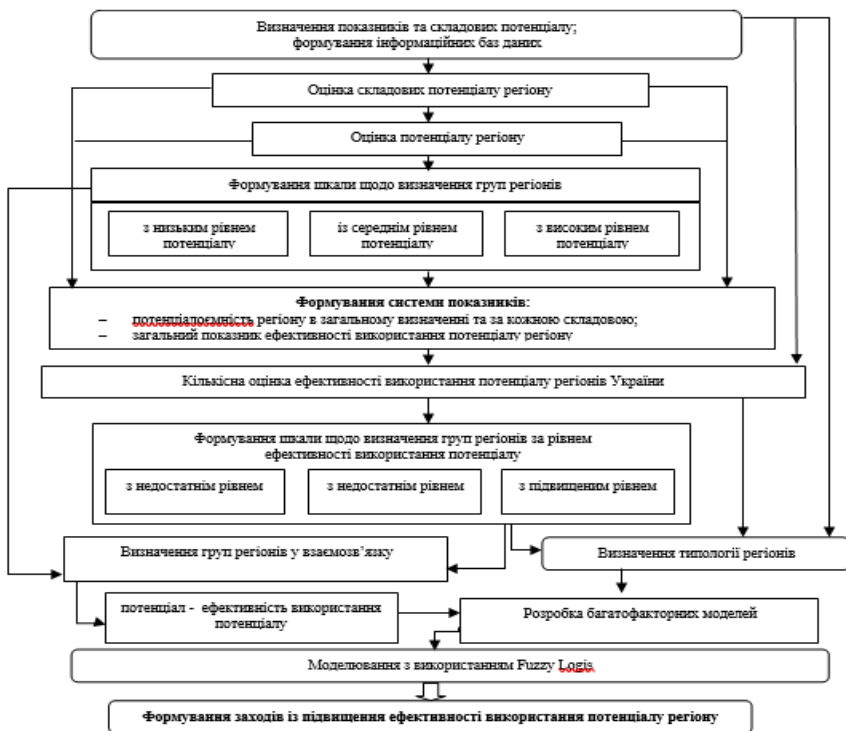
Проведені дослідження дозволяють зазначити доцільність міждисциплінарного підходу, який дозволяє здійснити увагу на структурі об'єкта, врахувати відповідність структурних та функціональних елементів з метою визначення взаємозв'язків щодо формування відповідного рівня потенціалу та ефективності його використання [4]. Таким чином, на основі вивчення та визначення взаємозв'язків понять

«регіон», «потенціал» та «ефективність використання потенціалу» можна на науковій основі побудувати концепцію підвищення ефективності використання потенціалу регіону.

У той же час необхідно зазначити, що формування і розвиток процесів використання потенціалу регіону визначається значною кількістю факторів, які можуть здійснювати на них неоднозначний вплив. У зв'язку з цим, особливого значення набуває визначення цих факторів, що впливають на потенціал регіону та ефективність його використання. Грунтуючись на чисельних дослідженнях запропоновано структуру сукупного потенціалу регіону, який представлений у вигляді синергетичного поєднання промислового, фінансового, кадрового, інноваційного, наукового, споживчого, трудового, інвестиційного та природно-ресурсного потенціалів, що дозволить забезпечити комплексність досліджень з урахуванням основних складових та визначити реальні й потенційні можливості регіону як складної економічної системи [5]. У зв'язку з динамічним розвитком процесів глобалізації особливої актуальності набувають питання системного дослідження регіонів з визначенням найбільш впливових факторів на зростання основних соціально-економічних показників, що має бути основою формування рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання потенціалу кожного регіону.

Пропонується використання сучасних методів досліджень, таких як кластерний аналіз, методів економіко-математичного, нейромережевого та імітаційного моделювання, що дозволить здійснити комплексний аналіз та провести сценарне моделювання, встановити економічні взаємозв'язки в процесі трансформації та сформувати аналітичну основу управлінських рішень щодо забезпечення конкурентоспроможності регіону. На підґрунті запропонованих концептуальних положень розроблено методичний підхід до кількісної оцінки ефективності використання потенціалу регіону та ефективності його використання, який представлено у графічній інтерпретації на рис. 2.

В ході проведення досліджень визначено концептуальні аспекти міждисциплінарного наукового підходу до регіональних студій. Зокрема, визначено послідовність формування понятійного апарату регіону з урахуванням загальних та специфічних ознак, а також виявлення зв'язків в регіональній системі. Запропоновано здійснювати кількісну оцінку потенціалу регіону та ефективності його використання як підґрунтя забезпечення конкурентоспроможності регіональної економічної системи. За допомогою аналізу численних наукових досліджень здійснено систематизацію факторів, що впливають на потенціал регіональної економічної системи та ефективність його використання.

Рис. 2. Методичний підхід до кількісної оцінки потенціалу регіону та ефективності його використання

На підґрунті міждисциплінарного характеру сформованих концептуальних аспектів розроблено методичний підхід до кількісної оцінки потенціалу регіону та ефективності його використання. Практичне використання запропонованого підходу дозволить визначити шляхи підвищення ефективності використання потенціалу регіонів та сформувані підґрунтя забезпечення конкурентоспроможності регіональної економічної системи в умовах глобальних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Александров І.О. Стратегія сталого розвитку регіону: моногр. / І.О. Александров, О.В. Половян, О.Ф. Коновалов, О.В. Логачова, М.Ю. Тарасова; за заг. ред. д.е.н. І.О. Александрова / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк: Вид-во «Ноулідж», 2010. 203 с.

2. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контекст: моногр. / Міжнар. рада з науки (ICSU) [та ін.]; наук. кер. М.З. Згуровський. К.: НТУУ «КПІ», 2010. Ч. 2. Україна в індикаторах сталого розвитку. 359 с.

3. Варналій З.С., Мокій А.І., Новікова О.Ф., Романюк О.Ф., Романюк С.А. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія. К.: Знання України, Національний ін-т стратегічних досліджень. 2005. 498 с.

4. Паршина О.А., Паршина М.Ю., Чумак Т.В. Фактори економічного розвитку країн в умовах загострення глобальних проблем світової безпеки. *Приазовський економічний вісник*. Випуск 2(25) 2021. С.3–7. URL: <http://pev.kpu.zp.ua/vypusk-25>
http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/2_25_ukr/3.pdf

5. Паршина О.А., Паршина М.Ю., Чумак Т.В. Концептуальні аспекти міждисциплінарного підходу до регіональних студій в системі глобальної економіки Європейський вектор економічного розвитку / / Європейський вектор економічного розвитку. Збірник наукових праць. – 2022. – Вип. 1 (32) 2022. С.80-89. <https://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/10.pdf>

D. Piddubnyi
Alfred Nobel University, Dnipro

ANALYSIS OF THE INVESTMENT CLIMATE IN CANADA

When it comes to luring foreign investors with investment opportunities, Canada is among the most desirable and competitive industrialized nations in the world. The financial sector, which is a well-developed model that many nations in the globe look up to, as well as location and political and economic stability are some of the strengths of the Canadian economy. The paucity of workers for building and repair work should be mentioned among the drawbacks. Being able to create logistics on land, at sea, and in the air will give us a significant advantage over many other nations. The Pacific Ocean, a sizable airport, and contemporary road transport lines and interchanges are all accessible from Canada.

It makes sense that one of the top destinations for foreign direct investment in the globe is Canada. Due to its accommodating business registration requirements and lack of restrictions on working with representatives from other countries, Canada draws entrepreneurs. One of the most desirable places to invest in the entertainment, hotel, and restaurant industries, as well as everything else linked to leisure activities, is the state in

northern America. The building industry is also highly promising. Because of its high level of life, Canada draws both foreign investments and experts from other nations.

The minimum wage in Canada, which is granted to all employees without a higher education or specialists with entry-level skills, has been \$15 per hour in 2022 (Minimum Wage by Province, 2022). When investing in any firm in Canada, one of the primary costs will be salary. A scarcity of labor, including engineers, builders, masons, welders, and other professionals, is one of the issues. Additionally, qualified workers must be paid according to their expertise, which is \$30 per hour (Average hours and wages characteristics, 2022).

Although Canada has a high level of living and pay, it should be emphasized that real estate costs are not excessive when compared to average household incomes. This is one of the country’s favorable qualities. Purchasing real estate should be considered while making an investment. You might anticipate a 10% price increase in a year if you purchase a house now. Depending on the region chosen, rates for the acquisition of premises will range from \$ 300,000 to \$ 400,000 (Why buy property in Canada: trends and prices, 2022).

The tax structure in Canada is the next issue to consider. First of all, it is important to note that this is a federal state with 10 provinces and 3 territories, which results in tax income being split into federal and provincial categories that are wholly distinct from one another. According to the following rates, Table 1 displays the level of federal tax receipts in 2022.

Table 1

Tax collections at the following rates in 2022

Tax collection (%)	Wage rate (USD CAD)
15%	up to \$50 197
20,5%	\$50 197 – \$100 392
26%	\$100 392 – \$155 625
29%	\$155 625 – \$221 708
33%	over \$221 708

Source: (Taxes in Canada, 2022)

Taking into account the possibilities of investing in the provinces, it is also important to keep in mind that because each province has a unique tax structure, the rates of income tax may vary from one province to the next. For instance, the maximum tax rate in Ontario is 13% for a certain amount of yearly income, but in Nova Scotia it is 15%. (Standard rate of VAT in Canada, 2022). For the majority of products and services, the typical VAT rate is 5%.

(Standard rate of VAT in Canada, 2022). Depending on the company's income, the tax is submitted either monthly, quarterly, or yearly.

One benefit of establishing a business in Canada is the absence of need to keep accounting records, file tax reports, or conduct audits. Furthermore, there is no statutory regulation of foreign exchange, which means that any convenient currency may be used for all transactions and that using Canadian dollars is not required. Due to its efforts to safeguard consumers, Canada stands out above other nations in terms of potential investment. You only need to include a receipt with the returned items, and you will receive your money back in a matter of minutes. However, even with this system, some features – such as those that prohibit returns for items bought during last sales – are present (there are usually a big discount on such products).

One of the numerous aspects that must be understood in order to conduct a thorough examination of the investment market is monetary policy. One can comprehend the situation of the nation's credit opportunities with the aid of such a technique. The peculiarities of the current circumstances for the nation's economic health are analyzed in the Bank's Council Report. It is an important one for investors since it includes data on the rate of inflation, prospects, and growth for the Canadian economy, as well as an assessment of all potential financial hazards. The Bank of Canada's most recent figures indicate that the inflation rate is around 5.7% yearly. Although this is the greatest inflation rate since 2011, the majority of the price increases this year have been caused by supply chain disruptions, pandemics, and a challenging global economy. According to the Bank of Canada's prediction (Bankofcanada.ca | Inflation, 2022), the rate of inflation will drop to 2.3% in 2023 and to the desired 2% in 2024.

The absence of political affective disorder in Canada adds to investors' confidence when deciding on a country for investments. The state ranks ninth in the world in terms of economic growth. It belongs to both the OECD and the G7 organization. Because it employs a sizable portion of the population and provides jobs for many citizens, the service industry is one of Canada's most attractive sectors for investment. Real estate, business services, and communication are crucial elements. You may benefit from any of these sectors with the appropriate outside investment.

As a conclusion, it is worth pointing out that Canada is a multicultural, developed nation. Numerous immigrants have come to Canada over the past 400 years, and if anybody wants to invest in a project on its soil, they will be happy to offer the most hospitable environment. For many years, there was a favorable investment atmosphere, yet they were successful. And now, Canada has one of the most sophisticated tax systems in the world, with a developed tax structure that is constantly open to receiving new investments.

References

1. Retail Council of Canada. 2022. *Minimum Wage by Province*. [online] Available at: <<https://www.retailcouncil.org/resources/quick-facts/minimum-wage-by-province/#:~:text=The%20minimum%20wage%20will%20rise,View%20more%20information.&text=Effective%20as%20of%20October%201%2C%202021>> [Accessed 21 October 2022].
2. Www150.statcan.gc.ca. 2022. *Average hours and wages characteristics*. [online] Available at: <<https://www150.statcan.gc.ca/t1/tb11/en/tv.action?pid=1410032002&pickMembers%5B0%5D=3.4&cubeTimeFrame.startMonth=03&cubeTimeFrame.startYear=2022&referencePeriods=20220301%2C20220301>> [Accessed 21 October 2022].
3. Zagranitsa.com. 2022. *Why buy property in Canada: trends and prices*. [online] Available at: <<https://zagranitsa.com/nedvizhimost/article/2959/pochemu-stoit-pokupat-nedvizhimost-v-kanade-tenden>> [Accessed 21 October 2022].
4. Taxes in Canada 2022: [online] Available at: <<https://nashvancouver.com/nalogi-v-kanade/>> [Accessed 21 October 2022].
5. 2022. *Standard rate of VAT in Canada*. [online] Available at: <<https://vatcalculatorg.com/vat-calculator-canada/#:~:text=At%20present%2C%20Canada%20has%20a,is%20currently%20applicable%20in%20Canada.>> [Accessed 21 October 2022].
6. Bankofcanada.ca. 2022. Bankofcanada.ca. [online] Available at: <<https://www.bankofcanada.ca/rates/interest-rates/>> [Accessed 21 October 2022].

*Scientific supervision by S.V. Kuzminov, PhD in Economics, Full Professor
Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer*

A. Pilipenko
Alfred Nobel University, Dnipro

GLOBALIZATION OF THE MODERN WORLD: PERSPECTIVES AND CONTRADICTIONS

Globalization, understood as covering the economic, political, social and cultural relationships of the entire human community, is the predominant orientation of the modern stage of world development. In recent decades, the topic of globalization processes in the world economy has become almost identical to the process of development of the economic system of the post-

industrial world. Dynamic integration factors are increasingly connecting world society, so the modern world, which is experiencing the consequences of globalization, cannot be indifferent to the problem of researching this issue. The attitude towards the globalization process is ambiguous. This state of affairs is explained by the multi-vector nature of the dynamic process of the unfolding of globalization, in which there are rather divergent opinions and concepts about determining the causes and forecasting the possible consequences of this phenomenon.

Undoubtedly, globalization has become an important characteristic of the modern world system, one of the most influential forces that determines the course of human development. According to the main point of view on globalization, all world processes in society (economic, political, legal, social, etc.) cannot be considered as a separate process, since they are characterized by increasing interdependence and mutual influence of various spheres of social life and activities in the field of international relations.

Globalization is an inevitable phenomenon within the history of mankind, which consists within the fact that the world becomes more interconnected as a result of the exchange of goods and products, information, knowledge and cultural values. However, the pace of this global integration has become much faster and more impressive in recent decades, because of unprecedented advances in areas such as technology, communications, science, transportation and industry. Although globalization accelerates the event of mankind and is its consequence, it's a difficult process to which one must adapt and which creates serious problems and difficulties. This rapid pace of change is often threatening, and most countries attempt to control or manage it (Council of Europe, Globalization 2022).

Globalization has significantly affected all the world's economies in many ways: their production of goods and services, labor force employment, and other factors of production. It affects investment in physical and human capital. It leads to the spread of technologies from the countries that develop them to others. It significantly affects efficiency, productivity and competition. These are just some of the specific areas of manifestation of globalization.

First, the growth of foreign direct investment at a tremendous rate, far exceeding the growth rate of world trade. These investments play a key role in technology transfer, industrial restructuring and the formation of global enterprises, all of which have a major impact at the national level.

Secondly, the impact on technological progress. New technologies, as already noted, have served as a factor in globalization, and globalization itself and the growth of competition, in turn, stimulated further technological progress and accelerated the dissemination of its achievements within countries through foreign direct investment.

Thirdly, the growth of trade in services, including financial, legal, managerial and information services and intangible assets of all kinds, which have become a mainstay of international commerce. The growth of trade in services both at the national and international levels gives reason to call our time the "age of competence", which emphasizes the importance of continuous education and investment in human capital for every national economy.

Next, economies of scale contribute to continuous economic growth and can potentially lead to lower costs and prices. The benefits of globalization also include the growing income from trade, in which both parties (individuals, firms and other organizations, countries, trading blocs, continents and other entities) benefit. Globalization leads to an increase in the efficiency of production as a result of its rationalization, as well as the spread of technology and the constant introduction of innovations on a global scale under the pressure of competition. Taken as a whole, these beneficial effects of the increase in competition brought about by globalization characterize its potential value in improving the position of all participants in international exchanges, leading to higher output, real wages and living standards. But globalization not only brings benefits, but also creates problems, sometimes very serious ones.

It is known that for undeveloped countries, poor social communities, globalization is amid crisis risks associated with the need to change the place of work and residence, improve the extent of education and qualifications, financial uncertainty and knowledge discrimination. One among the contradictions of globalization is the impossibility of states to regulate the economy at the national level in isolation from world economic processes because:

- ✚ The rivalry of nations for the inflow of foreign investment has weakened the use of such traditional instruments of macroeconomic regulation as export subsidies, the rate of exchange of the national currency, customs tariffs, etc.;

- ✚ the growth of intercompany transactions has complicated the implementation of economic and tax policy;

- ✚ weakened the connection of the growing global market with the geographical territory;

- ✚ capital mobility reduced the effectiveness of labor legislation, undermined the likelihood of implementing social programs and social welfare goals;

- ✚ an increasing a part of the national wealth (intellectual resources, knowledge, scientific and technical potential) began to function outside the framework of state control, etc.

Another problem posed by globalization is that some experts believe that control of national economies is shifting from sovereign governments to other entities like the most powerful nation-states, multinational or global firms, and international organizations. As a result, globalization could seem to undermine national sovereignty. In doing so, it can cause the spread among national leaders of the conviction that they are helpless in the face of global forces, and to the growing discontent of the electorate. It's not far from here to extreme nationalism and xenophobia, involves protectionism and the rise of extremist and fundamentalist political movements, ultimately resulting in potential conflicts.

There is another phenomenon, the technological progress of Western societies, paradoxically as it may seem, objectively brings to life their growing self-sufficiency. The post-industrial countries of the West are confidently overcoming dependence on developing countries in the supply of raw materials. They absolutely dominate in the field of high technologies (the seven leading post-industrial countries own more than 80% of the world's computer equipment, more than 90% of high-tech production and almost 90% of all patents registered in the world) (Studwood, Integration into the global community, 2022). In the 1990s, they even achieved superiority in agriculture (today, the cost of American grain is lower than that produced in African countries, and the export of agricultural products from the United States has increased almost tenfold in comparable prices since the early 1970s). The consequence of this was the trend towards self-isolation of the post-industrial world, which is especially noticeable when considering modern international trade, the movement of investments and the migration of labor. Thus, globalization itself has become one of the most important global problems of mankind (Velocity Global, 2022).

Let's consider the impact of globalization on the UK economy which is ranked as 5th in the globalization index. Its index was 89.39 in 2020. (RANKING OF COUNTRIES IN THE WORLD ACCORDING TO THE KOF GLOBALISATION INDEX, 2022). By the way, the UK globalization index before Brexit was 72.3 (Economics in detail, Globalization Index). The index includes variables that measure the economic, social and political aspects of globalization. Globalization and expanding trade mean that UK firms can enjoy specializing in products where they have a comparative advantage. For instance, the United Kingdom has a comparative advantage in goods such as financial services, video games and atomic power components. This comparative advantage allows for increased exports, which creates jobs. Moreover, globalization has greatly increased the choice of consumer goods. For example, there is year-round availability of fruit and vegetables through food imports.

In addition, globalization makes it easier for migrants to enter and add the UK. This free movement of labor could help the UK fill vacancies. However, mass migration also can place a large strain on UK housing and government services due to the net migration of people to the UK. Concerns about the extent of migration led to the Brexit vote, which is widely seen as a vote against globalization. Also, Globalization has allowed firms to move production from countries with high taxes to countries with low taxes. Often this is simply exploiting tax loopholes. For example, companies such as Apple, Amazon and Google have taken advantage of low tax rates in countries such as Bermuda, Luxembourg and Ireland. This means that the UK Treasury is losing tax revenue (Pettinger, 2019).

Last, researchers believe that the Russian invasion of Ukraine will reduce many types of international business activity and cause certain shifts in their geography, but will not lead to the collapse of international flows. Without a doubt, the war in Ukraine has a very bad effect on trade between countries and increases inflation, which is very bad for the country's economy. Another problem of the war is the rapid growth of the dollar and consequently high commodity prices. Also, the globalization of information flows has suffered. The war has increased cybersecurity risks and created many restrictions on the international flow of media information, including blocking access to Facebook, Twitter and Instagram (The State of Globalization in 2022, 2022).

Summing up, it could be said that globalization is a process of worldwide economic, political and cultural integration and unification. Its effect is a worldwide division of labour, the migration of capital, human and productive resources around the world, the standardization of legislation, economic and technological processes, and the convergence and fusion of cultures. It is often an objective process that is systemic in nature, that is, it affects all areas of society. As a result of globalization, the planet is becoming increasingly interconnected and dependent on all its participants.

It can be concluded that developed countries are in many ways superior to developing countries both in terms of the level of openness of the economy. This indicates that they are much more involved in international economic relations, which means that their level of globalization is much higher. This, in turn, indicates that there are significant differences in the economies of these countries and that the process of globalization is exacerbating them, which can lead to ambiguous consequences. These effects are often both positive and negative. On the positive side, this process, by deepening specialization and thus the international division of labour, leads to the formation of new competitive spheres as well as stimulates the emergence of new technologies. Moreover, globalization provides a significant basis for solving universal problems. As for the negative consequences, they are that globalization

increases the unevenness and volatility of national and world economic development, limits the role of the state in macroeconomic regulation, causes massive negative externalities in production and consumption, increases the eventuality of developed economies and weakens the position of less developed economies in the world economy.

In some ways, globalization is nothing new to the UK economy. Despite some drawbacks, overall globalization has had a positive impact on the UK, as evidenced by the Globalization Index.

Despite the negative consequences, the war will not stop the process of globalization because globalization is part of humanity. The whole world can watch and influence the war, so globalization is not dead and better times are yet to come.

References

1. Globalization (no date) Manual on human rights education with youth participation. Available at: <https://www.coe.int/uk/web/compass/globalisation> (Accessed: November 2, 2022).

2. Studwood (no date) Integration into the global community, Studwood. Available at: https://studwood.net/1556999/ekonomika/integratsiya_mirovoe_soobschestvo (Accessed: November 2, 2022).

3. Velocity Global (2022) Globalization benefits and challenges, Velocity Global. Available at: <https://velocityglobal.com/blog/globalization-benefits-and-challenges/> (Accessed: November 2, 2022).

4. Humanitarian Technology Centre (2022) RANKING OF COUNTRIES IN THE WORLD ACCORDING TO THE KOF GLOBALISATION INDEX, KOF World Globalization Index - Humanitarian Portal. Humanitarian Technology Centre. Available at: <https://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index> (Accessed: November 2, 2022).

5. E.in detail (ed.) (no date) Globalization Index, popecon.ru. Available at: <https://popecon.ru/otrivki/862-indeks-globalizacii.html> (Accessed: November 5, 2022).

6. Pettinger, T. (2019) Effects of globalization on the UK economy, Economics Help. Available at: https://www.economicshelp.org/trade2/globalisation_uk_economy/ (Accessed: November 2, 2022).

7. The State of Globalization in 2022 (2022) Harvard Business Review. Available at: <https://hbr.org/2022/04/the-state-of-globalization-in-2022> (Accessed: November 5, 2022).

Scientific supervision by I.S. Shkura, PhD in Economics, Associate professor

INTEGRATION OF UKRAINE INTO THE EU: NEW OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR THE ECONOMY

A distinctive feature of the modern world development of states is the intensification of integration actions in the world and Europe in particular. At the same time, even those countries that are not part of integration associations inevitably feel their influence. In general, it is impossible to consider the future of Ukraine outside of European and world development, therefore, European integration and membership in the European Union is the most important strategic goal of our state. Everyone has been talking about this for many years, but after the start of the war on the territory of Ukraine, the country moved to decisive action.

On February 28, 2022, President of Ukraine Volodymyr Zelensky signed an application for Ukraine's membership in the European Union. With this letter, Ukraine, as a European state that respects the values enshrined in Article 2 of the EU Treaty, has the honor to apply for membership in the European Union [1].

In this paper, we will define the main parameters and principles of Ukraine's integration into the European economic, political and socio-cultural space, which is the main basis for the European integration processes of the economy regarding the economic part of the Association Agreement between Ukraine and the EU. We will also consider new opportunities and challenges for the Ukrainian economy due to integration into the EU.

Let's start with the fact that the process of joining the European Union takes place in stages:

- Signing of the Association Agreement;
- Inclusion in the official EU enlargement program;
- Applying for admission;
- Obtaining the status of a candidate for EU membership;
- Accession to the EU [2].

There are also a number of criteria for the participation of EU countries in the Economic and Monetary Union (EMU):

- ✓ the state budget deficit should not exceed 3% of GDP;
- ✓ public debt should not exceed 60% of GDP;
- ✓ inflation rates should not exceed the average of the three candidate countries with a minimum inflation of more than 7.5 points;
- ✓ long-term discount rates should not exceed the average with minimum price increase by more than 2 points;

✓ the country's currency must be present in the currency mechanism of the European monetary system for at least two years [3].

Usually, process of joining the European Union takes several years, but because of Russia's aggression, Ukraine insists on a special procedure. At the same time, the accelerated version of Ukraine's accession to the EU was immediately supported by the presidents of 8 countries, as they announced in a joint open letter.

The integration of Ukraine into the EU is a rather complicated issue, because it takes a long period, although it is clear that this process cannot take place quickly. For many years, discussions have been held in Ukraine regarding its integration choice, that is, the choice of an integration model: European or Eurasian. The Revolution of Dignity, the annexation of Crimea and military actions in the east of Ukraine finally eliminated the polarity of the West-East movement and finally determined our integration priorities towards the European path of development. The integration choice of any country has at least three aspects: legal, economic, political. For Ukraine, these three aspects are of particular importance. The legal aspect is the preservation of sovereignty and statehood, the economic one is the development of the country and the well-being of the people, the political one is ensuring the civilization future of the Ukrainian people.

There are certain obstacles and challenges on the way of deepening integration processes between Ukraine and the European Union. Firstly, this is a low level of awareness of citizens about the EU, the population of Ukraine has a generally unsatisfactory level of awareness, at the same time, and 36% of respondents state a satisfactory level of awareness of Ukrainians about the EU. A sufficient level of awareness of Ukrainians was confirmed by only 3% of respondents and 11% believe that Ukrainians do not have any information about the EU at all [4].

Secondly, there are doubts that European integration will benefit the entire population of Ukraine. Some experts believe that Ukraine's integration into the EU is most beneficial for EU member states that want to increase their geopolitical influence and use Ukraine's resources to their advantage.

Thirdly, the problem is the requirements of the European Union and the possible rupture of relations with the CIS countries.

Fourthly, the population is concerned about the competitiveness of Ukrainian goods on the European market and the emigration of labor. As a result of deepening cooperation with the EU, Ukraine will be threatened by high competition in the European food and industrial goods market, which will leave Ukrainian goods without a chance and the outflow of a significant mass of qualified personnel abroad.

Fifth, today the cornerstone of the development of relations between Ukraine and the EU is justice, corruption and organized crime, and Ukraine will have to comply with these requirements by any means.

If we consider economic threats, they include the following:

- relocation of hazardous industries to Ukraine;
- use of cheap resource base of Ukraine;
- reduction in the volume of traditional Ukrainian exports to EU;
- use of cheap labor force of Ukraine;
- displacement of national producers from domestic market;
- high European prices [5].

In addition to all these difficulties, there are also opportunities for the Ukrainian economy. Cooperation and integration of Ukraine with the EU will help bring the social conditions of Ukraine closer to high European standards, improve the standard of living and welfare of the population. In the cultural and civilization aspect, European integration is a way of intensifying the interchange of Ukrainian and Western European cultures, simultaneously forming both as an integral part of the global society and as a national state. Membership in the EU guarantees the strengthening of the national security of Ukraine, its protection from aggression and territorial claims.

Now the main areas of cooperation between Ukraine and the EU are energy, investment, and trade. With regard to cooperation between Ukraine and the EU, EU assistance to Ukraine should be considered. The European Union is Ukraine's largest donor. The volume of gratuitous technical and financial support provided by them since 1991 alone has exceeded 4 billion Euros and is constantly growing. EU support covers a wide range of areas: macro-financial stability, public administration, civil society development, economy, energy, environmental protection, regional development, education, etc.

Since the beginning of Russian aggression in 2022, the EU and its financial institutions have committed to mobilize about 5.4 billion Euros to support the Ukrainian economy and financial system, its social sphere. Support is provided in the form of budget injections, macro-financial, emergency and humanitarian assistance. For the first time in its history, the EU will finance the purchase and delivery of weapons and other military equipment to a non-EU country. At the same time, the EU is strengthening sanctions against the Kremlin and the Lukashenka regime in Belarus [6].

Given the current state of the Ukrainian economy, a number of arguments can be made in favor of developing cooperation with the EU:

1. The European Union is a large sales market for products and a source of satisfaction of Ukraine's needs in a wide variety of consumer and investment goods.

2. Cooperation between Ukraine and the European Union is necessary for the technological renewal of Ukrainian production. The production technologies of Ukrainian enterprises lag behind those used by advanced European countries; Ukraine does not have the capital necessary to modernize existing and create new modern enterprises.

3. The development of cooperation with the EU will contribute to a more complete use of the potential of Ukraine as a transit state, which means an increase in income from the export of transport services and the development of relevant industries.

4. Ukraine will also be able to gain knowledge on the development and implementation of antimonopoly policy and control over the concentration of economic activity, regulation of the stock market, employment policy, etc.

5. The development of Ukraine's international cooperation in general and economic relations with the EU will directly affect a more rational distribution of resources, increase the efficiency of economic processes.

6. In the European financial market, which today is the largest in the world, Ukraine will be able to mobilize the funds necessary to ensure macroeconomic stability [7].

If we look more specifically at the advantages of integration of Ukraine into the EU, then, firstly, we can name economic development. Both an increase in exports, which leads to an increase in production, and therefore creates new jobs, and an increase in imports, which also has its advantage, because competition is growing, which means prices are falling, and the quality of goods and services is improving. Secondly, it is the protection of consumer rights and human rights. In the EU, they strictly monitor that the information on the product packaging is true and of high quality [8].

Summing up, we can say that at this stage, given the influence of integration factors on the political, economic and social spheres of the state, Ukraine's accession to the European Union remains much more promising, on the way to which the country has already gone through a lot of efforts and will continue to improve in order to become a member of the EU in the near future. We must also be aware of the risks of joining so that you can respond and resolve issues as they arise. In general, membership in the EU will bring not only significant economic benefits, but also a positive impact on the country's security.

References

1. Accession of Ukraine to the European Union (2022) Wikipedia. Wikimedia Foundation. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Accession_of_Ukraine_to_the_European_Union (Accessed: November 3, 2022).

2. Joining the EU (22) European Union. Available at: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/joining-eu_en (Accessed: November 3, 2022).

3. Amaro, S. (2022) The European Union is about to weigh in on Ukraine membership, but the process won't be easy, CNBC. Available at: <https://www.cnbc.com/amp/2022/06/08/why-ukraine-membership-of-the-european-union-is-not-easy.html> (Accessed: November 10, 2022).

4. Members of the EMU - economic and monetary union (2022) Worlddata.info. Available at: <https://www.worlddata.info/trade-agreements/emu-economic-and-monetary-union.php> (Accessed: November 3, 2022).

5. Ukraine: Risk Assessment (2022) globalEDGE: Your source for Global Business Knowledge. Available at: <https://globaledge.msu.edu/countries/ukraine/risk/> (Accessed: November 4, 2022).

6. EU solidarity with Ukraine (2022) EU Solidarity with Ukraine. Available at: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_en (Accessed: November 4, 2022).

7. Ukraine–European union relations (2022) Wikipedia. Wikimedia Foundation. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Ukraine%E2%80%93European_Union_relations (Accessed: November 3, 2022).

8. Minasi, V. (2022) Ukraine: Market opportunities and accessibility for EU wines, Export Planning. Available at: <https://www.exportplanning.us/en/magazine/article/2021/01/20/ukraine-market-opportunities-eu-wines/> (Accessed: November 4, 2022).

Scientific supervision by I.S. Shkura, PhD in Economics, Associate professor

С. Покоłodна
НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО РЕЙТИНГУ «ІНДЕКС ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ» ДЛЯ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇН

У наші дні демократія та свобода – це фундаментальна цінність всього цивілізованого світу. Людству відомі різні прояви свободи, такі як свобода слова, свобода вибору та інші, але також існує таке поняття, як економічна свобода, що є досить цікавим показником економічних

можливостей та прав людей у різних країнах, а також відкриває можливість аналізувати економіки різних країн.

Економічна свобода – це фундаментальне право кожної людини розпоряджатись своєю працею та власністю. Економічно вільним суспільством вважається таке суспільство, в якому люди можуть вільно працювати, виробляти, інвестувати, споживати будь-яким способом, а уряд утримується від примусу чи обмеження свободи понад межі, необхідні для захисту та підтримки свободи [1].

Індексом економічної свободи прийнято вважати показник, який щорічно розраховується для визначення наскільки економічно вільним є суспільство тієї чи іншої країни. Показник є корисним для дослідження економік різних країн. Складовими індексу економічної свободи є 12 кількісних та якісних факторів, що згруповані у чотири великі групи: верховенство права, розмір уряду, ефективність регулювання, відкриті ринки. Кожен фактор оцінюється за шкалою від 0 до 100, загальна оцінка індексу економічної свободи – середнє арифметичне цих 12 факторів, кожен з яких має однакову вагу впливу[1].

Розглянемо детальніше ці 4 великі групи, що включають 12 факторів:

1. Верховенство права включає в себе три фактори: *права власності* – визначає межі, до яких законодавча база країни дозволяє особам набувати, володіти, використовувати приватну власність, а також межі забезпеченості цих прав законами, які уряд ефективно виконує. Чим ефективніший правовий захист власності тим вище буде бал у країні; *ефективність судочинства* – оцінює ефективність і справедливості судових систем; *добросесність уряду* – визначає рівень добросесності уряду шляхом дослідження рівня корумпованості державних установ і процесів прийняття рішень

2. Розмір уряду включає в себе три фактори: *податковий тягар* – показник, який відображає граничні ставки податку, як на особистий, так і на корпоративний прибуток, а також загальний рівень оподаткування у відсотках від ВВП; *державні витрати* – відображає тягар державних витрат, який включає споживання державою та всі трансфертні платежі, пов'язані з різними програми надання прав. Обсяги досліджень показали, що надмірна державні витрати, які спричиняють хронічний бюджетний дефіцит і накопичення державного боргу одна з найсерйозніших перешкод для економічного динамізму; *фіскальний стан* – відображає фіскальний стан країни, рівень заборгованості.

3. Ефективність регулювання включає в себе три фактори: *свобода бізнесу* – вимірює ступінь, до якого нормативне та інфраструктурне середовище країни перешкоджає ефективній діяльності бізнесу. Кількісна

оцінка походить від низки факторів, які впливають на легкість відкриття, ведення та закриття бізнесу; *свобода праці* – кількісний показники, який розглядає різні аспекти законодавчої та нормативної бази ринку праці країни, а також рівень участі робочої сили як продуктивність праці, як індикативний показник можливостей зайнятості на ринку праці; *монетарна свобода* – показник, що показує міру інфляції з оцінкою різних державних органів.

4. Відкриті ринки включають в себе три фактори: *свобода торгівлі* – є складним показником масштабу тарифних і нетарифних бар'єрів, які впливають імпорт та експорт товарів і послуг; *свобода інвестицій* – оцінює різноманітні нормативні обмеження, які зазвичай накладаються на інвестиції; *фінансова свобода* – є показником ефективності банківської діяльності, а також показником незалежності від державного контролю та втручання у фінансовий сектор [3].

Задля того аби дослідити взаємозв'язок між економічною свободою населення та інвестиційною привабливістю країн, проаналізуємо індекс економічної свободи та обсяги прямих інвестицій для країн G-20 за 2021 рік, отримані дані зведемо у таблицю 1. Рейтинг буде представлено за 19 країнами з 20 через відсутність даних про ЄС.

Перед тим, як почати аналіз даних показників, варто розшифрувати значення індексу економічної свободи. Згідно вказаного індексу: вільні країни (80-100), переважно вільні (79,9-70), в міру вільні (69,9-60), здебільшого невольні (59,9-50), невольні (49,9-0) [2].

В нашому списку країн G-20 можна виділити такі категорії за показником економічної свободи, як здебільшого невольні, в міру вільні, переважно вільні та вільні країни.

Таблиця 1

Дані індексу економічної свободи та обсягу прямих іноземних інвестицій країн G-20 за 2021 рік.

Країна	Індекс економічної свободи	Обсяг прямих іноземних інвестицій(млрд дол.США)
Австралія	82,4	-15,91
Аргентина	52,7	-5,17
Бразилія	53,4	-27,28
Велика Британія	78,4	79
Індія	56,5	-29,19
Індонезія	66,9	-16,9
Італія	64,9	3,62

Канада	77,9	30,27
Китай	58,4	-205,94
Південна Корея	74	44
Мексика	65,5	-32,34
Німеччина	72,5	120,03
ПАР	59,7	-41,3
росія	61,5	25,36
Саудівська Аравія	66	4,57
США	74,8	51,68
Туреччина	64	-7,55
Франція	65,7	-16,88
Японія	74,1	122,54

Примітка. Складено за [2,4].

До переліку здебільшого невольних країн відносяться ПАР, Китай, Індія, Бразилія, Аргентина. Варто зазначити, що обсяг прямих інвестицій цих країн від’ємний, причому не можна побачити чіткої залежності між значенням індексу економічної свободи та обсягами іноземних інвестицій. До переліку в міру вільних країн за економічною свободою увійшли такі країни, як Франція, Туреччина, Саудівська Аравія, росія, Мексика, Італія, Індонезія. Тут ситуація йде іншим чином: Франція, Туреччина, Мексика, Індонезія мають від’ємні значення показників прямих іноземних інвестицій, тоді як Саудівська Аравія, росія, Італія мають додатні обсяги іноземних інвестицій. Тож встановити чіткий взаємозв’язок між показником економічної свободи та обсягом прямих іноземних інвестицій вкрай важко. Наступна група країн – переважно вільні країни, а саме Японія, США, Німеччина, Південна Корея, Канада, Велика Британія. Всі ці країни мають значний обсяг прямих іноземних інвестицій, але не завжди серед країн цієї групи чим більший індекс економічної свободи, тим більший обсяг іноземних інвестицій. Проте слід зазначити, що країни цієї групи у порівнянні з в міру вільними країнами, кількісно мають більший обсяг інвестицій і значно більший індекс економічної свободи. І остання група – вільні країни, в нашому списку це лише Австралія, обсяг прямих інвестицій якої є від’ємним, що теж показує, що більш високе значення індексу економічної свободи не означає більший обсяг іноземних інвестицій в цілому.

Таким чином, проаналізувавши усі країни з переліку, ми бачимо, що знайти чітку кореляцію між індексом економічної свободи та обсягом прямих іноземних інвестицій серед загального списку країн не вдалось. З цього робимо висновок, що задля оцінки інвестиційної привабливості країн треба аналізувати більшу кількість факторів та показників. Проте індекс економічної свободи є важливим при прийнятті рішення інвесторами щодо інвестування, він впливає на економічне зростання та створює додаткові умови для інновацій.

Список використаних джерел

1. Індекс економічної свободи: *веб-сайт*. URL: <https://www.heritage.org/index/about>
2. Індекс економічної свободи/Дані: *веб-сайт*. URL: <https://redirect.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year&countryids=&regionids=&yearids=27?view=by-region-country-year&countryids=&regionids=&yearids=27>
3. Methodology: *веб-сайт*. URL: https://www.heritage.org/index/pdf/2022/book/02_2022_IndexOfEconomicFreedom_METHODOLOGY.pdf
4. The world bank/Data/ Foreign direct investment: веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BN.KLT.DINV.CD>

*Науковий керівник: С.О. Геращенко, кандидат економічних наук,
доцент*

М. Правдін
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ТОРГІВЛЯ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Інтелектуальна власність (ІВ) відноситься до творінь розуму, таких як винаходи; літературно-художні твори; конструкції; і символи, назви та зображення, що використовуються в торгівлі [1].

Інтелектуальна власність захищена законом, дозволяючи творцю монетизувати свій продукт, однак таке становище має позитивну та негативну сторону. Позитивна полягає у мотивуванні створення інтелектуальної продукції, оскільки вона захищена та гарантована, у разі успіху, може принести дохід творцю. Негативна сторона в тому, що держава сильно захищає інтелектуальну власність, гальмує поширення та впровадження нових досягнень, що гальмує розвиток суспільства в цілому.

Але при цьому важливо пам'ятати, що за відсутності належної мотивації до створення інтелектуальної продукції її і буде створювати менше, що так само гальмуватиме розвиток суспільства. Тому в цьому питанні потрібен баланс між мотивацією для творця та доступності для суспільства. Різні країни мають різні підходи та бачення з цього питання, відповідно і мають різні норми щодо інтелектуальної власності, це ускладнює торгівлю на міжнародному рівні.

Для регулювання захисту прав інтелектуальної власності в 1991 р. була прийнята Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, аббревіатура англійською TRIPS [2]. Її завдання покращити захист та забезпечення прав власності у всьому світі, а також систематизувати системи різних країн. Угода встановлює мінімальні вимоги щодо забезпечення захисту прав для громадян інших країн СОТ.

ТРІПС залишає країнам велику свободу дій у національному законодавстві, якраз у тому балансуванні між мотивацією творців та доступністю для суспільства. Наприклад, витрати пов'язані з обмеженою доступністю суспільству можна компенсувати рахунок винятків прав інтелектуальної власності. Для вирішення спорів пов'язаних з угодою ТРІПС застосовується стандартний механізм вирішення спорів СОТ.

Угода ТРІПС охоплює п'ять широких сфер:

- як загальні положення та основні принципи багатосторонньої торгової системи застосовуються до міжнародної інтелектуальної власності
- які мінімальні стандарти захисту прав інтелектуальної власності мають забезпечити учасники
- які процедури члени мають передбачити для забезпечення дотримання цих прав на своїх власних територіях
- як врегулювати суперечки щодо інтелектуальної власності між членами СОТ
- спеціальні перехідні заходи для імплементації положень ТРІПС.

Основними принципами угоди ТРІПС є два режими: національний режим (ставлення до іноземних громадян не менш сприятливе, ніж до своїх власних громадян) і режим найбільшого сприяння (РНС) (відсутність дискримінації між громадянами торговельних партнерів). Національний режим також є ключовим принципом в інших угодах про інтелектуальну власність за межами СОТ.

Угода ТРІПС спирається на дві попередні угоди укладених раніше: Паризька конвенція про охорону промислової власності (патенти, промислові зразки тощо) та Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (авторське право). Проте існуючі раніше угоди

покривали лише окремі галузі, на відміну ТРІПС, а як і заходи захисту власності описані у яких вважалися застарілими.

У той час як угоди СОТ набули чинності 1 січня 1995 р., Угода ТРІПС надала членам СОТ певні перехідні періоди, перш ніж вони були зобов'язані застосовувати всі його положення. Розвиненим країнам-членам було надано один рік, щоб переконатися, що їхні закони та практика відповідають Угоді ТРІПС. Країнам-членам, що розвиваються, і (за певних умов) країнам з перехідною економікою було дано п'ять років, до 2000 р. Найменш розвиненим країнам спочатку було надано 11 років, до 2006 р., а тепер продовжено до 1 липня 2034 р. в цілому.

У листопаді 2015 р. Рада ТРІПС погодилася додатково продовжити винятки щодо патентів на фармацевтичні препарати та захисту нерозкритої інформації для найменш розвинених країн до 1 січня 2033 р. або до тієї дати, коли вони перестануть бути найменш розвиненими країнами-членами, залежно від того яка дата настане раніше. Вони також звільняються від інших застосовних зобов'язань щодо прийому заявок на патенти та надання виняткових маркетингових прав протягом перехідного періоду.

Співпраця між СОТ та ВОІВ охоплює повідомлення про закони, технічну допомогу та виконання зобов'язань щодо ТРІПС. СОТ також координує свої дії з широким колом інших міжнародних організацій, зокрема щодо організації симпозіумів, навчальних заходів та інших заходів з питань інтелектуальної власності та торгівлі, а також того, як вони співвідносяться з іншими аспектами політики, такими як громадська охорона здоров'я та зміна клімату.

За даними ВОІВ, яка збирає нові дані приблизно 150 національних і регіональних органів влади, кількість заявок щодо торговельних марок зросла на 13,7%, патентів — на 1,6%, а промислових зразків — на 2% (Таб. 1). Це показує, як новатори, дизайнери та бренди все більше покладаються на інструменти інтелектуальної власності для розширення своїх підприємств і шукати нового зростання.

«Звіт ВОІВ про показники інтелектуальної власності в світі підтверджує, що, незважаючи на найглибше економічне падіння за останні десятиліття, заявки на інтелектуальну власність — вагомий показник інновацій — показали надзвичайну стійкість під час пандемії», — сказав Генеральний директор ВОІВ Даррен Тан. Це на відміну від фінансової кризи 2008-2009 років, коли кількість заявок на патенти та торговельні марки різко скоротилася, сказав пан Тан [1].

Коментуючи особливо значне зростання кількості заявок на торговельні марки у 2020 році, пан Тан сказав: «Це показує, як підприємства по всьому світу виводять на ринок нові продукти та

послуги, про що свідчить двозначне зростання кількості заявок на торговельні марки у 2020 році, незважаючи на Масштабний економічний шок. Незважаючи на складну ситуацію, підприємства знаходять можливості охопити клієнтів новими способами, відкрити нові ринки та донести свої ідеї до світу за допомогою ІВ» [1].

Таблиця 1

Зміна кількості схвалених заявок на ІВ

Схвалені заявки на ІВ	2019	2020	Зростання 2019-2020, %
Патенти	3 226 100	3 276 700	1,6%
Торгові марки	15 130 100	17 198 300	13,7%
Промислові зразки	1 361 000	1 387 800	2,0%
Сорт рослини	21 430	22 520	5,1%

Джерело [1]

Підсумовуючи можна сказати, що ринок інтелектуальної власності розвивається, систематизується та розширюється. Враховуючи цифровізацію та подальший розвиток технологій, вважаю, що існуюча тенденція до розширення ринку товарів інтелектуальної власності збережеться. Також у майбутньому держави продовжать шукати баланс, про який я писав на самому початку і проводити роботу з уніфікації законів на світовому рівні, що полегшить міжнародну торгівлю. Надалі розширення ринків інтелектуальної власності призведе до впровадження та розповсюдження інновації, і як наслідок підвищення добробуту людства в цілому.

Список використаних джерел

1. WIPO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wipo.int – вільний. Мова англ.
2. WTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

HOW THE COVID-19 EPIDEMIC AFFECTED THE CHINESE ECONOMY

Coronavirus disease 2019 (COVID-19) has devastated the global economy. Discussing reactions to structural and regional policies is critical for the Chinese government because policy implementation is limited. Since the state of the stock market indicates the direction of the economy, the financial statements of some Chinese stock market enterprises for the first quarter of 2020 were collected and analyzed. This was a period when the coronavirus pandemic seriously affected the performance of enterprises, depending on the industry, the scale of participants and the region.

Initial assessments of the impact of the pandemic on the Chinese economy looked disappointing and alarming. According to the results of the first quarter of 2020, China's GDP showed a drop of 6.8%. This drop was unevenly distributed across three sectors of the economy: the biggest negative was noted in industrial production and construction - a drop of 9.6%; the service sector decreased by 5.2%; and the primary sector suffered the least - by 3.2%. The profit of industrial enterprises decreased by 36.7% compared to the same period in 2019. Of them, the profit of state-owned joint-stock enterprises decreased by 45.5%, joint-stock enterprises - by 33%, enterprises with foreign capital, as well as capital from Xiang Gan, Macau and Macau - by 46.9%, private enterprises - by 29.5%. The largest decrease in income was observed in the oil, coal and fuel processing industry - by 187.9% (the main contribution was made by the global drop in energy prices), in the automotive industry - by 80.2%, in the chemical industry - by 56.5%, in rolling and smelting of ferrous metals by 55.7%, in the production of machines and equipment - by 47%. A reduction in gross value added (GVA) was also observed. Among the most affected industries, the hotel and restaurant business should be mentioned first - here the VAT decreased by 35.3%, the construction industry - by 17.5%, wholesale and retail trade - by 17.5%. Accounts receivable of large industrial enterprises grew: by the end of March 2020, it increased by 7.3% compared to the same period in 2019. The volume of unsold goods in warehouses increased by 14.9%, the turnover of warehouse stocks increased by 5.5 days, and the turnover of receivables increased by 14.3 days [1].

The blockade led to difficulties in the supply of primarily agricultural goods, the consumer price index increased by 4.9% in annual terms, the increase in prices in rural areas (+5.2%) outpaced the increase in prices in cities (+4.6%). which is explained by difficulties in internal logistics. Agricultural

products as a whole across the country rose in price by 39%. Prices for pork increased by 133%, beef by 17.5%, beef by 10.7%, vegetables by 9.4%; at the same time, the price of fruit fell by 6% over the same period. The reduction in the volume of retail sales according to the results of the first quarter of 2020 amounted to 19% in annual terms.

The volume of investments in the first quarter of 2020 decreased by 16.1% compared to 2019. In particular, the reduction of investments in the manufacturing industry, transportation, logistics and postal services amounted to 25.2 and 20.7%. The volume of investments in fixed assets in the primary sector of the economy decreased by 13.8%, in the secondary sector - by 21.9%, in the tertiary sector - by 13.5%. Investment in industry fell by one-fifth due to factory shutdowns, with the textile industry (-37.1%), mechanical engineering (-32.1%), metalworking (-31.3%) and the food industry (-32.8%). At the same time, investments in fixed capital in electricity, heat, gas and water supply increased by 2%.

Available incomes of the population for January-March 2020 decreased by only 3.9%, and expenses - by 12.5%. This indirectly indicates that citizens preferred to reduce consumption and accumulate funds, and the country's authorities received a "kickback" in the policy of stimulating domestic consumption, which was aimed at reducing the rate of accumulation in GDP. The Chinese most significantly reduced spending on education, worship and entertainment (-36%), because the facilities of this infrastructure were mostly closed, the state of emergency was in effect and people stayed at home. The unemployment rate increased: in January 2020, the corresponding indicator was 5.3%, in February - 6.2%, in March - 5.9%, in April - 6%. The main concern of the authorities regarding unemployment was related to the record graduation of students. The volume of foreign trade turnover of the People's Republic of China decreased by 6.4% in the first quarter of 2020, with exports decreasing by 11.4% and imports by only 0.7%. Central budget revenues in the 1st quarter of 2020 decreased by 14.3%. The reduction occurred in the main income items: the volume of paid VAT decreased by 23.6%, corporate income tax - by 12.8%. In general, according to the results of the 1st quarter of 2020, the situation in China was observed to deteriorate in almost all the main macroeconomic indicators: the inflation rate rose above the 3% planned by the People's Bank of China, the increase in official unemployment in February exceeded the planned, foreign trade turnover decreased, as did the volumes of retail sales and investments in the fixed capital. The growth is worth noting only in the food and tobacco industries, which increased their profit according to the results of the I quarter of 2020 by 28.5 and 11.5%, respectively, as well as in telecommunications: the profit of the so-called Chinese Big Three

providers of communication services (China Mobile, China Telecom and China Unicom) grew by 0.8; 2.2 and 13.9% [2].

To increase the stability of the Chinese economy and financial sphere, the Chinese authorities did not initially plan new large-scale stimulus programs for 2020, but planned to focus on increasing the effectiveness of the stimulus mechanisms already launched in 2018-2019 [3]. Now, large-scale programs have been forcibly launched, which leads to regression in solving problems related to the efficiency of individual companies, high corporate debt load, excess production capacity in a number of industries, etc.

Actions by the Chinese government aimed at cleaning up the economy to modernize it and reach a higher technological level are likely to be delayed for one or two years. This may lead to a narrowing of the window of opportunity for China to reach a new technological level, which is especially dangerous in a situation of intensifying rivalry with the United States.

References

1. China's Economy, COVID-19, and the Collapse of the Property Market. [online] Available at: < <https://www.nippon.com/en/in-depth/d00827/>> [Accessed 27 October 2022].
2. The Potential Impact of COVID-19 on the Chinese GDP, Trade, and Economy. [online] Available at: < <https://www.mdpi.com/2227-7099/10/4/73/htm>> [Accessed 27 October 2022].
3. Coronavirus: China economy shrinks on zero-Covid policy. [online] Available at: < <https://www.bbc.com/news/business-62173735>> [Accessed 27 October 2022].

Scientific supervision by O.A. Zadoia, PhD in Economics, Associate professor

Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer

В. Прушківська
*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ДОБРОБУТУ **А. СЕНА**

Питанням добробуту цікавляться політики, вчені, міжнародні організації та інші інституції. Добробут досліджують як в теоретичному, так і в практичному аспекті. Важливо зазначити, що поняття «добробуту»

досліджують у економічній науці, етиці, соціології, політології та інших науках, тобто з точки зору мультидисциплінарного підходу.

Пірнаючи в історію розвитку людства важливо зазначити, що проблема добробуту описувалася ще в працях мислителів Стародавнього світу, які розглядали добробут через призму загальної філософії держави та суспільства [1]. Якщо аналізувати добробут людини і суспільства, в сучасному контексті, то це є інтегральною оцінкою всіх аспектів життєдіяльності людини. На наш погляд, сучасна життєдіяльність людини має органічного поєднувати об'єктивне і суб'єктивне, матеріальне й ідеальне. Тільки така системна цілісність осмислення і дослідження добробуту дозволяє розкрити його в повній мірі з теоретичної й практичної точки зору.

В процесі еволюції економічна теорія добробуту поступово трансформувалася в теорію суспільного вибору, в межах якої здійснюється позитивний аналіз того, як складаються й реалізуються різні суспільні переваги.

Узагальнюючи праці сучасних вчених про добробут [2, с. 91], слід зазначити, вони виокремлюються в три концептуальні вектори: соціалістичний, ліберальний та теорія «держави загального добробуту», які на початку XXI століття сприяють зміні теорії добробуту. Зокрема, розширення досліджуваного кола потреб людини, що визначають національний добробут через зростання попиту до нематеріальних потреб; виокремлення внеску життєдіяльної компоненти в підвищення добробуту людей (через поєднання елементів способу життя, людського і соціального капіталу, тривалості життя населення тощо); орієнтація стратегії підвищення національного добробуту і подолання бідності на концептуальну платформу соціо-еколого-економічного розвитку, яка передбачає не лише зростання рівня доходу, а й розширення потреб на охорону здоров'я, освіту, економічну та суспільну діяльність.

Беззаперечним є те, що в сучасну економічну теорію добробуту значний внесок зробив вчений, лауреат Нобелівської премії з економіки Амартія Сен. Оригінальність поглядів вченого полягає в тому, що він досліджував добробут не тільки в розвинених країнах, а в країнах, які розвиваються. Основними ідеями було те, що в країнах які розвиваються “розвиток” людини та зростання її добробуту повинні відбуватися незалежно від того, чи є стрімке зростання матеріальної складової ВВП, чи воно уповільнене, або навіть з нульовими темпами зростання. А. Сен акцентує увагу на всебічному розширенні можливостей людської особистості, узгодженості проблем економіки добробуту з етичними принципами, поняттями свободи, прав, загальної взаємозалежності та визнанні множинності етично важливих тверджень.

Вивчення теоретичного та практичного внеску А. Сена в економічну теорію добробуту є надзвичайно актуальним питанням, оскільки відкриває перспективи як для розвитку національної економічної науки, так і для побудови ефективної економічної політики в Україні.

Амартія Сен – видатний сучасний американський економіст індійського походження, автор понад десятка монографій і декількох десятків статей, присвячених проблемам економіки добробуту і теорії суспільного вибору. Він першим поєднав економічні ідеї з етичними проблемами, доводячи обмеженість підходу «егоїстичного індивіда» в реальному житті, оскільки індивіди діють, не завжди керуючись виключно власними інтересами. Вчений наголошував на необхідності міжособистісного порівняння добробуту індивідів, де визначальною ознакою не може виступати виключно корисність. А.Сен першим висунув ідею про необхідність врахування, окрім економічних показників, показників освіти, охорони здоров'я, тривалості життя, екології під час оцінювання суспільного добробуту. Ці критерії були взяті до уваги під час побудови Організацією Об'єднаних Націй Індексу людського розвитку. Економіст здійснив побудову та аксіоматичне обґрунтування індексів суспільного добробуту та індексів бідності, які в подальшому використовуються міжнародними організаціями для зіставлення соціально-економічного рівнів розвитку різних країн світу.

Економічні погляди А.Сена формувалися під впливом видатних економістів того часу М. Доббі, Д. Робертсона, Дж. Робінсона, П. Сраффі, та інших видатних вчених Оксфордському, Каенському, Гарвардському, Кембриджському університетів. В цих університетах він працював і формувався як науковець.

Досліджуючи наукову діяльність Амартія Сена вчені виокремлюють наступні етапи:

- теоретичні доробки А. Сена в межах неокласичної проблематики планування та вибору шляху економічного зростання (середина 1950-х – середина 1960-х рр.);

- розвиток теорії суспільного вибору (середина 1960-х – середина 1970-х рр.);

- перехід до дослідження прикладних та теоретичних питань теорії суспільного добробуту, а саме взаємодія економіки та етики, соціальні проблеми бідності й голоду, утискання прав жінок, аналіз політичних режимів (середина 1970-х – початок 1990-х рр.);

- формування власної оригінальної концепції розвитку (1990-ті рр.).

Розвиток А. Сен розуміє як процес розширення реальних прав і свобод, якими користуються члени суспільства. Його концепція базується на

«потенційних можливостях індивіда», тобто на тому, чого він може досягти;

- поширення та популяризація ідей, що випливають із концепції розвитку. Теоретична оцінка причин і наслідків економічної кризи 2007–2008 рр. (кінець 1990-х рр. – сьогодення).

Основною проблемою теорії добробуту в умовах ринку, на думку А.Сена, стала проблема вибору альтернативних суспільних можливостей. В результаті він розробляє свою теорію і пояснює, як суспільний інтерес відображає інтереси його членів. В якості антипода цієї теорії А. Сен розглядав «теорему неможливості» К. Ерроу, бо її суттю є неможливість раціонального узгодження інтересів. Сен вважав теорему Ерроу песимістичною, оскільки будь-який суспільний вибір не може бути одночасно і раціональним, і демократичним [3]. Цей песимістичний результат Ерроу Сен долає шляхом створення оригінальної версії теорії, яка базується на розширенні інформаційної бази аналізу, а саме включенням аналізу міжособистісних порівнянь. Можливість міжособистісних порівнянь А.Сен оформлює в математичну формулу, використовуючи умову інваріантності. В результаті, завдячуючи Сену та його теоретико- методологічним розробкам, теорія суспільного вибору змогла відповісти на питання щодо знаходження адекватного правила агрегування індивідуальних уподобань в суспільні.

Протягом життєвого шляху наукові інтереси А.Сена модифікуються. Спостерігаємо, що з галузі чисто теоретичного аналізу проблем суспільного вибору вчений в подальшому схиляється у дослідженнях більше до практичних аспектів цієї проблеми. Базуючись на праці інших вчених 1970-х рр., які досліджували соціально-економічні проблеми (економічної нерівності, вимірювання ступеня бідності, аналізу безробіття, базові права і свобода особистості, нерівноправність і дискримінація жінок) з точки зору кількісного аналізу, Сен використовує ці надбання в галузі теорії суспільного вибору. Зокрема, на базі методів економічного аналізу розробляє індекси добробуту та бідності. Тобто, вчений зробив теоретико-методичний внесок в аналіз реального національного доходу, проблем бідності та нерівності. Дослідження економіста в цій галузі були узагальнені в переважно в працях "Choice, welfare and measurement" (1997) [4] і "Resources, values and development" (1997) [5].

Започаткований А. Сенем підхід щодо розуміння добробуту та формуванню соціально-економічної політики в контексті поєднання етики та економіки сьогодні є актуальним як ніколи. На сучасному етапі спостерігається перехід від необхідності задоволення фізіологічних потреб до естетичних та духовних, що свідчить про зміну системи

цінностей в суспільстві, але варто зазначити що не в усіх країнах є цей перехід. Зокрема, російські нафтодолари не призвели до зростання економічного добробуту, оскільки Індекс бідності рф є одним із найвищих в рейтингу країн світу. Натомість Україна має потенціал до розвитку інтелектуального суспільства, заснованого на сучасній теорії добробуту.

Список використаних джерел

1. Шумпетер Й. А. История экономического анализа / пер. с англ. Т.1. СПб.: Экономическая школа, 2001. 236 с.
2. Колядич О.І. Зміни в жорсткому ядрі теорії добробуту на початку ХХІ ст. Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку : зб. Матеріалів Всеукр. Круглого столу. Київ : КНЕУ, 2016. С. 88–94.
3. Arrow Kenneth J. Social Choice and Individual Values / Kenneth J. Arrow. – Cowles Foundation for Research in Economics at Yale University, 1963. – p. 124.
4. Sen A. Choice, Welfare and Measurement. First Harvard University Press Paperback Edition, 1997. 480 p.
5. Sen A. Resources, Values and Development. First Harvard University Press Paperback Edition, 1997. 560 p.

Науковий керівник: А.О. Ходжаян, доктор економічних наук, професор

***Я. Пухальська
кандидат економічних наук, доцент
Хмельницький національний університет***

ГЛОБАЛЬНІ ТРЕНДИ – 2040. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СВІТУ

На початок третього тисячоліття світ перетворився на глобальну економічну систему, виник глобальнофункціонуючий світовий господарський механізм, елементами, якого стали окремі національні економіки. Світ живе в епоху змін, що ведуть до глобальної інтеграції, обумовленої впровадженням наукомістких технологій, створення світової інфраструктури.

В умовах формування сучасної моделі міжнародного поділу праці виникає потреба вирішення проблеми ефективної інтеграції у систему мікроекономічних зв'язків. Сьогодні ця система характеризується високим ступенем невизначеності, що ускладнює завдання реалізації

національних економічних інтересів країн із перехідною економікою, у тому числі України [1].

Широкомасштабна військова агресія Росії проти України докорінно трансформувала світову політичну, економічну, безпекову, гуманітарну карту, розділила світову історію на «до» та «після», підняла питання війни і миру на новий рівень самовизначення людської цивілізації.

У 2022 році варто чекати одразу три глобальні кризи для людства. Це прогнозують провідні міжнародні аналітичні центри і з ними важко посперечатися. По-перше, енергетична криза, яка почалася наприкінці минулого року – лише поглиблюватиметься. Масовий перехід на зелену енергетику себе не виправдав. Як наслідок маємо нестачу електроенергії. Довелося повертатися до вугілля та природного газу, щоб промислові країни отримали достатньо кіловатів. Росія звісно скористалася вже цим у власних інтересах.

По-друге, і пандемія коронавірусу вплинула на виробництво товарів, і в багатьох галузях ми вже відчуваємо певний дефіцит. Як наслідок, підвищення цін та інфляція. І ця тенденція спостерігається як в Україні, так і в багатьох розвинутих країнах. І третій виклик, який доведеться долати людству – продовольча криза. Зменшення угідь, зміна клімату, подорожчання добрив та перевезень, які, до речі, спричинила і енергетична криза. Усі ці фактори вплинули на кількість, якість і цінову політику на продукти. Якщо в розвинутих країнах піднімуться ціни, то в бідних цілком можлива нестача основних продуктів харчування. А хіба ми в Україні вже не відчуваємо подорожчання хліба, молока та яєць? Усі ці кризи взаємопов'язані і з кожним місяцем лише набиратимуть обертів.

До того ж, Національна розвідка США опублікувала надзвичайно цікавий документ під назвою «Глобальні тренди-2040». У ньому описані ключові світові тенденції, які, на думку американської розвідки, впливатимуть на наше звичне життя протягом наступних 18 років. Фактично, мова йде про опис глобальних трансформацій, які видозмінюють образ життя людства і руйнують старі підвалини функціонування держав і суспільств.

Першим стійким трендом є демографічні зсуви і міграційні процеси. У розвинених економіках Європи, Північної Америки та Східної Азії стрімко старіє населення і зменшується частка молодих людей. В усіх розвинених країнах спостерігається гальмування рівнів народжуваності і збільшення середнього віку життя, а після 2040 року у них почнеться скорочення населення. Окрім США, Японії та країн ЄС, це стосуватиметься і Китаю, який вже після 2027 року може поступитися своїм статусом найбільш населеної країни світу сусідній Індії [2].

У той же час, у менш розвинених країнах Південної Азії, Латинської Америки, Близького Сходу та Африки навпаки: частка молодого працездатного населення щороку збільшується. Прогнозують, що до 2050 року населення Африки збільшиться вдвічі, і а на цей континент припадатиме 60% від усього зростання населення планети, а це близько 1,4 млрд людей у наступні 20 років. До 2040 року 68% населення однієї лише Південної Азії буде працездатного віку, і потребуватиме робочих місць.

При цьому, велика частина цих молодих людей не можуть реалізувати себе у місцевих слабких, неефективних і маленьких економіках, а тому часто вимушені мігрувати у країни так званої «Глобальної Півночі», включаючи Європу та США.

Для України міграційний і демографічний тренд є актуальним, оскільки у нас також спостерігається зниження рівня народжуваності і збільшення темпів еміграції населення закордон. Частка пансіонерів у найближчому майбутньому може стати більшою за частку працездатного населення, а відтак, наша економіка, як і європейська, потребуватиме робочої сили, в тому числі й з-за кордону. Тому, для нас одним з наслідків цього тренду буде посилення міграційних потоків і зміна демографічної картини українського суспільства. Велику увагу необхідно буде присвятити належному і ефективному розвитку міст — Києва, Львова, Одеси, Харкова, Вінниці, Ужгорода та інших, для того, щоб мінімізувати ризики від цього тренду.

Другий глобальний процес — кліматичні аномалії. У 2030-х роках очікують зростання кількості аномальних і екстремальних природних явищ, включаючи урагани, посухи, танення льодовиків, повені. Основна частка цих загроз припадає на країни, в яких велику роль відіграє сільське господарство, а також на бідні держави, які не мають сильних інститутів і інфраструктури, щоб себе захистити. До прикладу, найсильніші аномальні спекотні хвилі очікують найближчим часом у регіонах Центральної Європи, Північної Америки, Південної Африки та Середнього Сходу. Вже станом на 2018-й рік 36% міст по всьому світу вже мали системні проблеми з екологією.

У нашому випадку, екологічні проблеми насправді є доволі гострими в Україні, особливо у питаннях забрудненнях водойм, ґрунтів і повітря. Враховуючи ці загрози, які своєю чергою створюють в Україні нові ризики в сфері охорони здоров'я, безпеки та економіки, а також той факт, що «зелена політика» стає все більш трендовою у світі, Україні також доведеться включитися у цей порядок денний. Однак і це буде нелегко. Як показує політика «зеленого енергетичного переходу», на це потрібні ресурси та цілісна стратегія, а також партнерства. Поки що, в Україні

усього цього в повному обсязі немає, а щоб не опинитися «за бортом» цих переходів, необхідно займатися цим вже сьогодні.

Третій тренд-2040 — економічні трансформації. У США прогнозують зростання зовнішніх боргів, фрагментацію торгово-економічних просторів, зміни на ринках праці через технологічне суперництво великих держав і появу нових кластерів економіки та креативного трудового класу. З 2007 року практично в кожній країні зріс зовнішній борг, а пандемія COVID-19 спонукала чимало країн позичати ще більше. Середня частка боргів у країнах, що розвиваються, сьогодні така сама, якою була під час боргових криз 1980-1990-х. Старіння населення і демографічні зсуви посилюють навантаження на державний бюджет, змушуючи уряди в майбутньому або підвищувати податки, або зменшувати соціальні виплати. Обидва варіанти призводитимуть до соціального напруження [3].

Хоча в Україні із зовнішнім боргом не було великих проблем, тим не менше, протягом 2022 року економічна ситуація стрімко погіршилася через агресію Росії. Крім того, світ явно розпадається на декілька великих регіональних торгово-економічних блоків, які можуть існувати автономно один від одного, і конкурувати один з одним. Для України це актуалізує питання розвитку регіональних альянсів, оскільки навколо них і розвиватимуться торгівлі та економічні відносини. Крім того, нам потрібно підготуватися до серйозного переділу ринків праці. За деякими підрахунками, впровадження штучного інтелекту, роботизації та діджиталізації у різні сфери праці створить 97 мільйонів робочих місць, але при цьому знищить 85 мільйонів. Такий перехід матиме свої соціально-економічні наслідки, і Україна має бути до цього готовою.

Четвертий тренд — зміни у соціальних взаєминах влади і суспільства. Десятиліття науково-технологічного розвитку дозволили суттєво поліпшити життя більшої частини людей на планеті, розширити їхній доступ до інформації, отримати доступ до освітніх і медичних послуг, полегшити подорожі до інших країн. З іншого боку, ці ж інновації призвели до поступової деградації відносин між владними елітами та суспільством. У останнього з'явилися реальні інструменти висловлювання своїх поглядів, доступу до даних, впливу на громадську думку та політиків. Загострення глобальних проблем почали відчувати гостріше, а неспроможність центральних урядів їм зарадити породила недовіру людей до владних інститутів. В окремих країнах різні соціальні групи почали об'єднуватися навколо своїх релігійних, етнічних, культурних, ідеологічних груп. Все це разом призвело до зростання популізму, націоналізму та анти-елітарних настроїв, які частіше за все лежать в основі протестів останніх 5-6 років. Станом на 2020-й рік, 1,8

млрд людей на планеті, а це 23% світового населення, жили у “хиткій ситуації”, тобто в слабких, уразливих і нестабільних країнах. До 2030 року ця цифра сягне 30% через низку проблем, які стосуються відносин влади і населення.

Україні варто зробити пріоритетом посилення політичних та соціальних інститутів, створення ефективної системи соціальних ліфтів і покращення комунікації із населенням, щоб уникнути ризиків, які несуть в собі ці процеси.

Останній важливий тренд — зміни у міжнародних відносинах. До 2040 року жодна держава світу не зможе повністю одноосібно домінувати у світі. А відтак, міжнародна система буде виглядати як багатополосний світ, у якому буде декілька регіональних та надрегіональних центрів сили, що змагатимуться за вплив, ресурси і контроль. У такому світі зростає попит на сильні, гнучкі та ситуативні регіональні альянси. Чим більше загострюватиметься глобальна боротьба між КНР і США за світове панування, тим більше посилюватимуться регіональні країни, які підбирають під свій контроль питання регіонального характеру, що лишаються непоміченими великими державами.

Для України це означає, що нам необхідно корегувати свою зовнішню політику. В основу її маємо покласти ставку на сильні, прагматичні регіональні альянси, недопущення втягування себе у глобальні конфлікти між великими державами та чітке позиціонування себе на міжнародній арені, щоб не перетворюватися на незрозумілу “сіру зону”, на території якої усі ці регіональні сили будуть з’ясовувати стосунки.

Глобальні тренди 2040 року видозмінюють практично всі аспекти нашого життя. Відповідь на них має бути такою ж багаторівневою і комплексною. Тактичні рішення і красиві заяви без дій можуть, звісно, виграти нам пару років, але вони не спрацюють. Оскільки тут мова йде про збереження нашої цілісності і стабільності, пошук власного місця у новій світовій системі та формування довгостроковою політики, яка дозволить нам включитися у порядок денний майбутнього, а не випасти з нього і провести наступні 50 років на узбіччі.

Список використаних джерел

1. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. Монографія. / Власюк О. С., Мокій А. І., Іляш О. І. та ін.; за ред. Власюка О. С. - Київ: НІСД. 2017. 384 с.
2. Білоус О., Лук’яненко Д. Глобалізація та безпека розвитку. К.: КНЭУ. 2022. 733 с.

3. Гірман А. П., Гвоздов Б. Ю., Брусенцева А. С. Формування стратегії розвитку України в умовах глобалізації // А.П. Гірман, Б.Ю. Гвоздов, А.С. Брусенцева. - Регіональні студії. № 24. 2022. С. 116—122.

M. Radchenko
Alfred Nobel University, Dnipro

ECONOMIC PROBLEMS IN FRANCE

France is a ultramodern country and a leader among European nations. The nation's chairman, Emmanuel Macron, is the author of the center- left Forward! Party and is the youngest chairman since the establishment of the Fifth Republic. The country's frugality is diversified, and the leading industries are tourism, manufacturing, and medicinals. (*Emmanuel Macron: From political unknown to France's youngest president*)

France is the alternate-largest frugality in the EU after Germany and also the second-most populated. It has maintained slow population growth since the mid-2000s. France has strived with high frost since the 2008 global economic crisis, as have other EU countries. But while frost has since bettered for other European nations, it has continued to affect France's efficiency and competitive ability.

1. High unemployment

The unemployment rate in France, however upgrading in recent quarters, remains stubbornly high. In the fourth quarter of 2019, France posted a joblessness rate of 8.1%, which was better than the 8.5% registered in third quarter and the 8.8% indented in the one year-ago period. France has the fourth-loftiest unemployment rate among European countries. Only Italy, Spain and Greece do worse. For workers 25 to 49 times of age, the joblessness rate was 7.4% in the final quarter of 2019, bettered from the 7.9% registered in the third quarter. Workers over the age of 50 also did better. Their joblessness rate was 5.8%, compared with 6.3% preliminarily (*GDP (constant 2015 US\$)*).

Key takeaways:

- France is the second-most crowd and alternate-largest economy in the European Union (EU).
- Since 2008, France has experience high joblessness rates.
- France has run a trade deficiency for further than a decade, but is enjoying an increase in foreign direct investment.
- A slow-growing economy also contributes to the country's strife.

2. Lagging Competitiveness

France has seen its competitiveness wane. The nation has run a current account deficiency over the former decade, meaning that France imports more

than it exports. In 2018, its current account showed a deficiency of 15.1 billion euros, which was slightly better than 2017, when its current account deficiency was 16.4 billion euros (*Life in the EU*).

The Banque de France attributed the enhancement to an increase in trade in services, driven by R&D and professional operation services. However, France paid a lot for energy, which put pressure on the current account.

In 2013, France introduced the Competitiveness and Employment Tax Credit (CICE) to lower labor costs and help French enterprises come more competitive. In 2019, the CICE was scrapped and replaced with a reduction in employer benefactions to social weal programs (*Population, total - France*).

3. Sluggish Growth

In December 2019, the Banque de France anticipated 2019 profitable growth to come in at 1.3%. The bank prediction growth easing to 1.1% in 2020 before strengthening in 2021 and 2022.

The bank said a deterioration in the global economy could weigh on growth, although strong domestic demand would give support. Inflation would fall to 1.1% in 2020 on lower food and energy prices.

In February 2020, Banque de France said it anticipated industrial production and business exertion to fall in most sectors as a result of the global coronavirus outbreak (*Titre 2021*).

To sum up, I want to note that the French economy is beginning to level off and improve every year, but the problem of high competition and slow market growth remains. I believe that it is best to enter this market with some new idea, product, or a startup.

Reference

1. *Emmanuel Macron: From political unknown to France's youngest president* (no date) *absparis*. Available at: <https://www.absparis.com/blog/emmanuel-macron-youngest-president> (Accessed: November 2, 2022).

2. *GDP (constant 2015 US\$)* (no date) *Data*. Available at: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD?amp%3Byear_high_desc=true&most_recent_value_desc=true&view=map (Accessed: November 2, 2022).

3. *Life in the EU* (no date) *European Union*. Available at: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/key-facts-and-figures/life-eu_en (Accessed: November 2, 2022).

4. *Population, total - France* (no date) *Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2018&locations=FR&start=1960&view=chart> (Accessed: November 2, 2022).

5. *Titre* (no date) *Insee*. Available at: <https://www.insee.fr/en/statistiques/serie/001688527#Tableau> (Accessed: November 2, 2022).

*Scientific supervision by S.V. Kuzminov, Doctor of Science, Full Professor
Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer*

Ю. Райко
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ВПЛИВ ТАРИФНОГО ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Контроль за зовнішньоекономічною діяльністю України здійснюється в першу чергу державою, яка представлена відповідними органами у межах їх компетенції. Також регулювання ЗЕД здійснюється недержавними органами управління економікою, такими як товарні, фондові, валютні біржі, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями координаційного типу, які діють на підставі їх документів та законодавства нашої держави.

До державних органів з контролю зовнішньоекономічної активності відносяться державні органи як законодавчої, так і виконавчої влади та місцеві органи влади. Для повного контролю ЗЕД кожен із даних органів державного виконує тільки йому делеговані функції.

Найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної активності, є Верховна Рада України.

Проте на зовнішньоекономічну діяльність між Україною та іншими державами найбільш прямий вплив здійснює Державна митна служба України. Її функція полягає в організації та контролі діяльності митних органів та забезпеченні своєчасного і повного внесення до державного бюджету коштів від податків та митних платежів.

Під час імпорту товарів як правило, українські компанії беруть на себе зобов'язання та витрати з розмитнення товарів. Підприємства, таким чином, беруть на себе такі зобов'язання перед Державною митною службою: надати контролюючому органу, який займається розмитненням товарів, документи на них; сплатити митні платежі, якими відповідно до законів України обкладаються товари під час ввезення на митну територію України в режимі імпорту; виконати встановлені відповідно до закону вимоги щодо заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

В Україні застосовується митний тариф для конкретних груп товарів - ставки ввізних митних зборів, які застосовуються до товарів, що ввозяться на єдину митну територію України з інших країн, систематизованих відповідно до єдиної Товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності Митного Органу України.

Ставка ввізного мита встановлюється в основному у відсотках від митної вартості або в євро, або в доларах США.

Кабінет Міністрів України у виняткових випадках, передбачених міжнародними договорами, не більше ніж на шість місяців може встановити:

1) тимчасові обмеження або заборони експорту товарів для запобігання або зменшення критичного дефіциту на внутрішньому ринку України продовольчих чи інших товарів;

2) обмеження імпорту сільськогосподарських товарів або водних біологічних ресурсів, що ввозяться в Україну в будь-якому вигляді.

Для здійснення митного контролю та митного оформлення товарів з інших країн, що переміщуються через митний кордон України, обов'язкові для подання такі документи:

- митна експортна декларація;

- товарно-транспортний документ на перевезення із штампом про проходження санітарно-епідеміологічного контролю, СМР для водія;

- зовнішньоекономічний договір про купівлю-продаж;

- інвойс або інший документ, який визначає вартість товару та містить специфікацію;

- декларація про відповідність технічним регламентам.

У своїй діяльності при здійсненні зовнішньоекономічної активності компанії мають керуватися такими законодавчими та нормативними актами:

1. Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», крім того, у відповідних сферах регулюючу роль відіграють й інші Закони України: «Про чинність міжнародних договорів на території України», «Про іноземні інвестиції», «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про режим іноземного інвестування» тощо.

2. Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», який описує особливості у регулюванні терміну здійснення платежів по операціям та порядку купівлі або продажу іноземної валюти та здійснення розрахунків з нерезидентами.

3. Податковою Службою України, експорт товарів за межі митної території України обчислюється за нульовою ставкою за умови, якщо експорт підтверджується належно оформленою вантажною митною декларацією, яка подається в Податкову службу України.

4. Митним Кодексом, який є основним нормативно-правовим актом, що регулює зміст та порядок розрахунку митної вартості [1, 2, 3, 4].

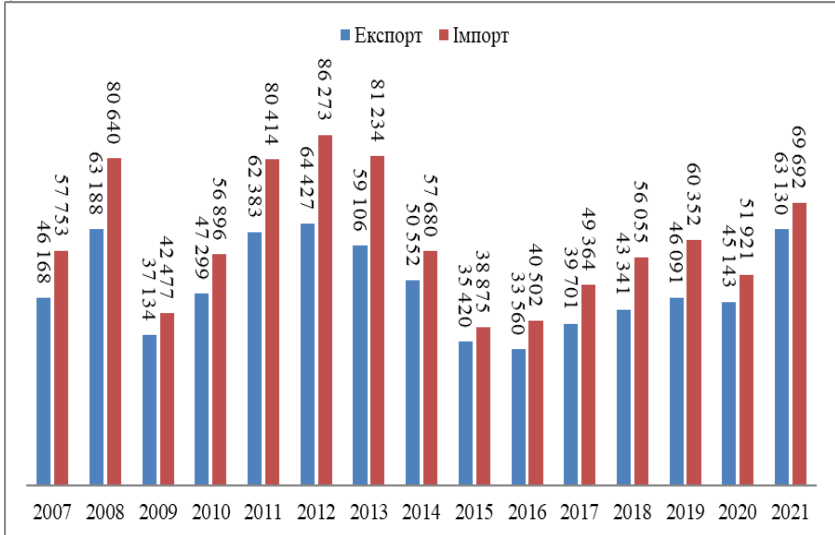
Це основний перелік державних законодавчих та нормативних актів, якими керуються країни при імпорті в Україну

Зовнішня торгівля є важливим інструментом економічного розвитку держави і чим більше країна експортує тим багатшим є бюджет, стабільнішою валюта та міцнішою економіка.

Важливий вплив на динаміку світової торгівлі мала епідемія Коронавірусу, яка сколихнула весь світ і змусила країни зупинити торгівлю та обмежити свою експортно-імпорту діяльність. За період 2020 р. об'єм світової торгівлі скоротився на 5,3% в порівнянні з 2019 р. Найбільш постраждалими галузями була туристична та нафтова промисловість, остання характеризувалась рекордно низькою ціною на нафту не тільки через Пандемію, але й «нафтову війну» Росії та ОПЕС.

Уряди країн роблять усі можливі дії для того щоб відновити світову торгівлю хоча б до рівня 2019 р., і основними з яких є масова вакцинація населення.

В підсумку пропонуємо дослідити вплив тарифного регулювання на динаміку зовнішньої торгівлі України за останні п'ятнадцять років (рис. 1)

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі України за період 2007-2021 рр., млн. дол. США
Джерело [5].

На основі аналізу рис. 1 ми бачимо, що протягом досліджуваного періоду в Україні спостерігалось від'ємне сальдо торговельного балансу, що свідчить про те, що наша країна більше імпортувала ніж експортувала. Даний показник свідчить про відносну неефективність заходів тарифної політики нашої країни.

Щодо аналізу зовнішньої торгівлі в 2020 р. ми бачимо, що вона скоротилася на 1,7% через епідемію Коронавірусу. Проте, не зважаючи на пандемію, експорт в Росію зріс на 97,7% в 2020 р. - основою причиною стало зростання експорту хімічної продукції.

Одним із перспективних напрямків зовнішньої торгівлі є співпраця України з ЄС, як одного із ключових партнерів. За період створення зони вільної торгівлі з ЄС, в Україні відбувся значний прогрес в перетворенні в динамічну, засновану на знаннях економіку, були впроваджені нові правила, щоб впоратися з проблемами управління, пов'язаними із наступом валютної кризи та пандемії. На сьогодні частка ЄС у торгівлі з Україною складає приблизно 40% в експорті та імпорті, що затверджує ЄС як ключового партнера нашої держави.

Найбільш розвиненими на сьогодні є зовнішньоекономічна співпраця між Україною та Китаєм. Китай зміцнив свої позиції в якості основного торгового партнера України, згідно даних Державної статистичної службою України за 2020 р. - Китай найбільший імпортер в Україну і один з ведучих споживачів експортних товарів нашої країни.

Також Україна працює на зміцненні своїх торговельних зв'язків з США, яка входить в десятку партнерів України і відіграє чималу роль в експорті українських товарів. США для України є одним із ключових імпортерів, на частку якого припадає близько 6% всього імпорту.

В підсумку можна сказати що за період 2020 р. українська зовнішня торгівля зазнала незначних коливань і вже під кінець 2020 р. наростила експорт, завдяки зростанню світового попиту на зернові і чорні метали. Уряду нашої країни потрібно працювати над розширенням своїх зовнішньоторговельних відносин з такими країнами як ЄС, США та Китай – співпраця з якими не тільки призведе до зміцнення української економіки, але й до покращення соціального розвитку.

Дослідивши застосування тарифних заходів зі сторони українського уряду, ми бачимо, що при імпорті товару в Україні існує безліч різних тарифів, які застосовує держава для стримування імпорту та відповідно захисту національного підприємства. Уявімо, якщо б в нашій країні були нульові ставки мита на всі товари, включаючи техніку та електроніку, то вітчизняні підприємства зовсім би збанкрутували, адже не буди б конкурентоздатні по відношенню ціни. Як відомо іноземні компанії навчилися оптимізувати свої витрати та пропонувати вигідні та

конкурентні ціни своїм споживачам. Саме для того, щоб розвивати національне підприємництва наша країна і застосовує тарифні заходи для стримування імпорту.

Наша країна знаходиться у військовому стані і сьогодні як ніколи державі потрібно дбати про розвиток бізнесу, який є основою надходжень до бюджету. Саме тому в березні поточного року урядом України були запроваджені контр заходи по знятті акцизних податків на бензин, в'їзних мит на сільгосптехніку, що по суті повинно було сприяти розвитку національної економіки.

Так, інколи застосування тарифних заходів є необхідним для захисту вітчизняного підприємства, а інколи, як ми виявили цього року, що саме зняття певних тарифів дозволи українським компаніям відновити свій бізнес і продовжувати працювати навіть в умовах війни.

Український уряд повинен усіма можливими способами стимулювати експорт та захищати національні компанії шляхом ефективною тарифною політики, робити все можливе для його зростання. Адаже експорт для України як і для будь-якої держави становить основу її економіки, і сьогодні як ніколи потрібно впровадити ефективні заходи щодо його розвитку та відновлення. Війна в Україні просто в буквальному сенсі слова «вбила» українських бізнес та відкинула розвиток економіки на десятки років назад. Проте підтримка як українського уряду так і міжнародної спільноти вселяє надію щодо покращення ситуації в нашій країні. Українська військова галузь потребує фінансової підтримки зараз як ніколи, і саме зростання українського експорту та приплив валюти може це зробити, і показати ворогу свої вміння та знання на практиці.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (2012) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/> (дата звернення: 02.11.2022).

2. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 06.09.2001 р. № 201. (2001) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0833-01/> (дата звернення: 02.11.2022).

3. Про Митний тариф України: Закон України від 19.09.2013 р. № 584-VII. (2013) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/584-18/> (дата звернення: 02.11.2022).

4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. (1991) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/959-12/page/> (дата звернення: 02.11.2022).

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

D. Raychuk
Alfred Nobel University, Dnipro

THE INFLUENCE OF CRYPTOCURRENCY ON THE WORLD ECONOMY

Cryptocurrency is far more than just a financial innovation – it's a social, cultural and technological form of progress. Through its accessible character, cryptocurrencies have the potential to spur the economy immensely. The influence of cryptocurrency on the world economy is not significant yet as it might be. Cryptocurrency has not become an ordinary and common thing in our economic world and daily lives; however, everything goes to that it will. There are several certain issues of cryptocurrency because exactly it is not as popular and widely used as it might be.

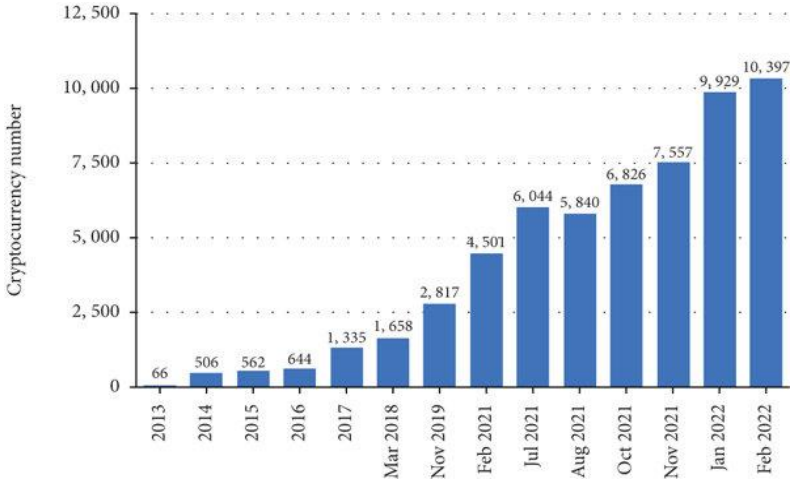
The first problem, which is one of the causes of the second problem, is the age of cryptocurrency in general. Crypto coins have not existed long enough to be a full-fledged part of the entire global economy. Therefore, humanity is not sure about future of cryptocurrency as a way of investing and earning money, nevertheless the idea of such confidentiality and simplicity of financial transactions is loved among people around the world. However, still, cryptocurrency is not as trusted as other ways of payment. For instance, banks, with their expensive commission are much more popular than crypto coins. Even considering the fact, that cryptocurrency is so young and fresh, it is developing quickly and the amount of it has been rising noticeably throughout the years. In 2013 there were not even a hundred of crypto coins, but in 2022 there are over 10 000 of them. Only in the last year the number of crypto coins became 2 times higher (Fig. 1).

The second problem is instability. Cryptocurrency has had a consistent fluctuation in its value throughout the years. The simple example is Bitcoin. In 2009 it did not even reach the value of \$1. However, over the time the price has been rising and in 2021 it rose up to around \$70 000 and eventually went down to \$20 000. There is a precise statistic on the graph.

The cause of such instability is the small number of coins and the limit of quantity. The possible maximum of Bitcoin is 21 million coins. Compared to the humanity, the amount of which is around 7 billion, it is quite little. Additionally, today people possess only 19 million of coins, so there are two

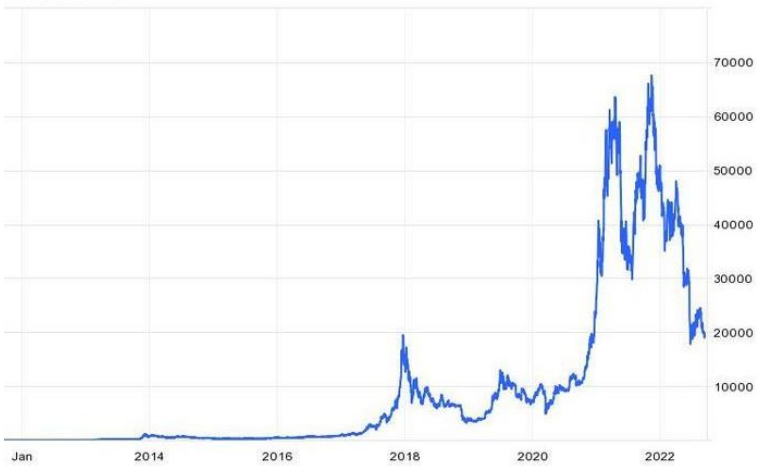

more million to be mined. Apart from that, cryptocurrency is not controlled by governments and central banks, it is not classified as a legal currency in many countries either, therefore it is not used as official way of financial transactions between countries, banks and big businesses. (Fang et al. 2019).

Fig. 1. Number of cryptocurrencies, 2013-2022

Source: (Tradingeconomics.com, 2022)

Fig. 2. Bitcoin price, US dollar, 2009-2022

Source: (Tradingeconomics.com, 2022)

Last but not least, one of the causes of the instability of cryptocurrency is political issues. According to the recent research of Aichi University (Kurihara, 2022) there have been connections between political events and prices of cryptocurrency, particularly Bitcoin. Considering the fact, that the political situation in the world has never been consistent and unlikely is going to be, nobody can count on stable prices of cryptocurrency. Additionally, we should not forget about Elon Musk's tweets.

There are many comparative advantages of cryptocurrency relative to traditional forms of online financial transactions.

Open code for mining crypto currency. The computer code undergirding each major cryptocurrency and open blockchain project is developed as open-source software. Open-source software is collaboratively produced, shared freely, published transparently, and developed to be a community good rather than the property or business of a single company or person.

Decentralization in technology production. Just as there is no single company that powers the Bitcoin network, neither is there one company that makes the software that, when run on internet connected computers, creates that network. This leads to several weighty benefits and can be difficult to grasp for those not familiar with software development.

No commission. Cryptocurrency is completely independent of how much is transferred, from where and where. Such transactions can also be and even free of charge under certain conditions. The commission becomes noticeable when the transaction heavily loads the network, as well as when transferring very small amounts. The second case is to protect against hacker attacks.

Cheaper and faster money transfers. Typically, most bank transfers take about five business days. Cryptocurrency is carried out and exchanged within a few minutes. For example, a quick bitcoin exchange is possible on the Xchange portal. This speed is provided by using its own network. The duration of the transfer can increase only when transferring large amounts. Moreover, cryptocurrency is completely independent of what day it is, and also whether holidays come. Cryptocurrency can be transferred at any time. There are many services that can be used to do this. For example, you can exchange bitcoin for qiwi on Xchange.

No inflation. The number of coins is capped, so the amount available can't spiral out of control, thus, no inflation.

Unlimited transactions without boundaries. With cryptocurrencies, you can pay or send money to anyone, anywhere and anytime, irrespective of the location of the other user. However, they should be willing to accept the payment in the said cryptocurrency. As there is no central authority to control or resist the transactions, you can make unlimited transaction.

Reliability. As a security system, complex and proven cryptography is used, which has public and private keys. Similar algorithms are used by banks. The power of the bitcoin network exceeds the capabilities of any of the most powerful computers on the planet. The network has been holding the lead for five years already.

Low operation cost. Sending money online through a bank gateway is time-consuming and expensive. On the other hand, cryptocurrencies come with little to no transaction cost as there the commission levied is negligible.

Ease of use. Crypto transactions can be made easily, generally at a low cost, and in a relatively private manner. Using a smartphone app, hardware wallet, or exchange wallet, almost anyone can send and receive a variety of cryptocurrencies.

Anonymity. The ability to operate anonymously is a central tenet of crypto technology. All cryptocurrency transactions are recorded on decentralized ledger systems called blockchains, which let users transact namelessly, without registering a bank account or interacting with traditional financial gatekeepers.

Transparency. Blockchain is a decentralized technology, meaning it does not rely on a central point of control. Instead, it relies on consensus protocols across a network of nodes to confirm any transaction performed on the network. In this scenario, participants on the network all must agree unanimously to add a new block and must do it while ensuring its integrity.

Speaking of the influence of cryptocurrency there is a logical question: ‘does it exist?’ Roughly speaking, certainly, it does. Therefore, the next question is ‘how significant it is?’ And this is the question we must be asking ourselves. According to the article (Chohan, 2022) the total net worth of cryptocurrency is of around \$3 trillion. However, it is noticeably less than the ‘net worth’ of global economy. The entire world has around \$40 trillion in only cash. There is already a quite difference, but our economy is not only cash. Money in the form of investments and derivatives exceeds \$1.3 quadrillion. The number looks like \$1 300 000 000 000 000. Also, the stock market is valued at around \$100 trillion (Khan et al., 2021). So, cryptocurrency is less than 0.2% of all the money around the world. Surely, there is a large difference between cryptocurrency and the global economy. As such, significance of the influence of cryptocurrency is definitely slight. It is actually a way more insignificant than you can possibly think. The reason is obvious. Cryptocurrency is almost nothing in terms of world economy. The influence is slight and insignificant; however, the situation is changing every day and many progressive entrepreneurs have already started implementing blockchain technology in their business model. The cause is that cryptocurrencies continue to grow, strengthen in different structures and directions of the world economy,

which only benefits from this. First, the aggressive growth of cryptocurrencies has been a catalyst for an economy that has slowed down in recent years. In general, the slowdown is recognized as a serious problem. One of the reasons for this process is that long-term investment is not enough to meet the needs of the global economy, and it is the cryptocurrency that is adapted to provide long-term investment. Secondly, there are much fewer barriers to entry in the cryptocurrency market than in other areas and financial categories.

To conclude, if we want to talk about the impact of cryptocurrencies on the economy, we can say that, although the transaction volumes and market values of cryptocurrencies are increasing, we cannot say that they have much effect on monetary policies since their use is still at very low levels. In order for cryptocurrencies to reach the volume that will affect the financial markets, they must be a substitute for the official currency. Cryptocurrencies have become preferred when making financial investments. Cryptocurrency has the potential to continue to become a mainstream form of currency in the near future. As it grows in value and popularity, the benefit of investing in crypto becomes more apparent.

References

Chohan, U. (2022) "Cryptocurrencies: A brief thematic review," *SSRN Electronic Journal* [Preprint]. Available at: <<https://doi.org/10.2139/ssrn.3024330>> [Accessed 21 September 2022].

Fang, L., Bouri, E., Gupta, R. and Roubaud, D., 2019. Does global economic uncertainty matter for the volatility and hedging effectiveness of Bitcoin?. *International Review of Financial Analysis*, [online] 61, pp.29-36. Available at: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1057521918306495>> [Accessed 21 September 2022].

Khan, K., Sun, J., Derindere Koseoglu, S. and Rehman, A., 2021. Revisiting Bitcoin Price Behavior Under Global Economic Uncertainty. *SAGE Open*, [online] 11(3), p.215824402110404. Available at: <<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/21582440211040411>>. [Accessed 21 September 2022].

Kurihara, Y., 2022. How and What has Influenced Cryptocurrency Prices? Economic influences or political Influences. *Advances in Social Sciences Research Journal*, [online] 9(8), pp.251-258. Available at: <<https://journals.scholarpublishing.org/index.php/ASSRJ/article/view/12888>>. [Accessed 21 September 2022].

Trading economics TRADING ECONOMICS | 20 million INDICATORS FROM 196 COUNTRIES. Available at: <https://tradingeconomics.com/> (Accessed: November 7, 2022).

Scientific supervision by A. S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

ECONOMIC PROBLEMS IN GREECE

Greece, officially the Hellenic Republic, is a parliamentary republic with population approximately 10.4 million people. The head of the government is prime minister and the head of state is the president. Prime minister has the most political power in the country, while presidents' duties are mainly ceremonial. The government of the country has the executive power. (*Data for European Union, Greece*)

Greece is developed country with high-income economy. Economy of the country takes 34th place in the world by nominal gross domestic product. The biggest economic sectors of the country in 2020 were wholesale, retail trade, accommodation and construction. In the year of 2015, Greece had defaulted in debt to International Monetary Fund – the country missed €1.6 billion payment. There are some problems, which led to the crisis in the country. (*Greece, European Union*)

1. Youth unemployment.

Greece has the highest percentage of the youth unemployment in the EU: unemployment rate of youth in the country (15-24 years old) reached its peak in the first quarter of 2013, 59.5%, while EU average was 14.3%. (*Eurostat (2015) Demography Report Employment, Social Affairs & Inclusion. Publications Office of the European Union.*) Slack demand for goods and services appears to be the primary reason for the high levels of unemployment we can see today. As we know, construction sector and retail trade have a big impact on the economy of the country. These sectors attracted many foreign workers, because they do not require high-skilled professionals. As a result, the wages were cut and these sectors were hit by the decrease in the disposable incomes. This decrease resulted in strong collapse of the housing market. Therefore, it is very difficult for young people from Greece to find a job that suits their wages in order to survive in the country. (*Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) – Greece*)

2. Uncollected taxes.

Tax evasion is very serious problem for the country, Greece significantly lags other EU members in tax collection. The result is that the taxes in the country are too high and there are too few groups of people who pay them. In 2009 this problem caused a deficit of more than 15% of GDP. (*Greece and the IMF*) There were some main issues which caused that problem:

- The tax collection system was very outdated and it was very sensitive to political interference.

- The tax code was constantly changing.
  - Corruption was a common thing in the system.
3. Competitive gap in Greece.

Joining the Eurozone, government operating became possible even despite the fact that the country did not have a sufficient amount of paid taxes. When Greece switched to the euro, the same currency that was used by the entire EU, all problems in the productivity began to be seen: goods and services from Greece lost their competitiveness. The adoption of the currency helped to see that other countries produced goods and services more effectively and cheaper. This is why Greece's trade balance became worse and the account deficit increased. (*Greece, European Union*)

So, to sum up all of the above, in Greece, there are some economic problems: youth unemployment, imperfect taxation system and a competitive gap issue. The first step to solving problems is identifying and analyzing them. This is what I have tried to do in this paper.

Reference

1. *Data for European Union, Greece* (no date) *Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/?locations=EU-GR> (Accessed: November 1, 2022).

2. *Eurostat (2015) Demography Report Employment, Social Affairs & Inclusion. Publications Office of the European Union*. Available at <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6917833/KE-BM-15-003-EN-N.pdf/76dac490-9176-47bc-80d9-029e1d967af6> (Accessed: November 1, 2022).

3. *Greece* (no date) *European Union*. Available at: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/greece_en (Accessed: November 1, 2022).

4. *Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - Greece* (no date) *Data*. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=GR> (Accessed: November 1, 2022).

5. *Greece and the IMF*. Available at: <https://www.imf.org/en/Countries/GRC> (Accessed: November 1, 2022).

6. *Greece* (no date) *European Union*. Available at: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/greece_en (Accessed: November 1, 2022).

Scientific supervision by S.V. Kuzminov, Doctor of Science, Full Professor

SOCIO-ECONOMIC SOFT MATTER POPULATION CHANGES MODELING: FROM RAPA NUI TO POST-INDUSTRIAL CITIES

In 1990, Pierre Gilles de Gennes introduced the novel category of systems in his Nobel Prize lecture ‘*What does Soft Matter mean?*’ It links apparently distinct systems ranging from liquid crystals and polymers to biomaterials, including food and living matter [1]. Nowadays, Soft Matter (SM) includes also quantum and topological space systems. For the emergence of universal scaling patterns describing properties of these systems, only two common features are needed [2]:

1. the dominance of collective, mesoscale ‘structures’, mainly correlated assemblies of atoms, molecules.
or any other type of entities building a given system
2. the extreme sensitivity to exo- and endo-genic impacts, which in fact, is the consequence of the 1st issue.

Recently, the Author of this report put forward the thesis that one can also consider the Socio-Economic Soft Matter systems which meet the above conditions. It was examined by testing the global population evolution from the beginning of the Holocene/Anthropocene era (onset at $t_{ref.}=12\ 000$ BC [3]), focusing on the validation of the description by the ‘universal’ function used to describe dynamics, i.e., changes in time, in complex Soft Matter systems,

$$\text{namely: } P(t) = p_0 \exp \left[\pm \frac{\Delta t}{\tau(t)}^\beta \right] \quad (1)$$

where P denotes the tested magnitude – for instance population changes, p_0 is for the prefactor, τ_i is the processing time constant, β is the power exponent; $\Delta t = t - t_{ref.}$, τ denotes the relaxation time;

In Soft Matter Science the exponent β characterizes the distribution of dynamic processes relaxation times. For the simplest case of the single-relaxation time dynamics ($\beta = 1$), Eq. (1) is validated by the linear behavior in the plot $y = \ln P(\Delta t)$ vs. $x = \Delta t$ and the relaxation time denotes the time required to the change of $P(t)$ by the factor $1/e \approx 0.3678$ .... The convenient metric can be $\tau_{1/2} = \tau \times \ln 2$ describing the time required for 50% change in $P(t)$ [2]. For the complete ‘powered’ Eq. (1) with the exponent $\beta \neq 1$ one should consider $(1/e)^{1/\beta}$ decay. The supplementary distortions-sensitive and derivative-based analysis was used to avoid the nonlinear fitting and to estimate optimal values of parameters in the case of $\beta \neq 1$ exponent. Namely, directly from Eq. (1) one obtains [3]:

$$\frac{d \ln P(t)}{dt} = \frac{dP(t)/P(t)}{dt} = \pm \frac{\beta}{\tau} \Delta t^{\beta-1} \quad (3) \quad \text{which}$$

yields;

$$y(t) = \log_{10} |d \ln P(t)/dt| = [\log_{10}(\beta/\tau) - \log_{10} \tau] + (\beta - 1) \log_{10} \Delta t = A + B \times x \quad (4)$$

One can consider Eq. (1) with $\beta = 1$ as the extended Malthus model [4] relation and otherwise as the extended Weibull-type [5] equation. The analysis revealed the global Malthus-type [4] population rise in the enormous period from 10 000 till the year 1200, with time-limited distortions, linked to existence of highly organized structures such as the Roman Empire [3]. Later, the permanent Weibull-type boost of the global population takes place, until the year 1970 since the rise rate essentially decrease [3]. The global scale facilitated the model-analysis, due to negligible exogenic impacts.

This work presents the results of a similar analysis for smaller-scale population groups, distinguished by 'geographical' isolation or by a possible simplification of external interactions, as referred to Soft Matter Science [2, 3].

Rapa Nui Island on Pacific Ocean was settled by a small group of Polynesians between AD 400 and 1200, according to various sources [6]. Then the population grew in the isolation until the visit of Admiral Jacob Roggeveen in 1722, which gave it the name of Easter Island, and estimated the population at ~ 2,000 - 3,000 in 1774 captain James Cook noted maximum of 200 f natives, vegetating in dugouts. Note, Rapa Nui was a geographically isolated island, with no internal resources. In addition, the combined actions of humans and rats eating coconuts quickly destroyed these trees, cutting off residents not only from oceanic travels but also from the rich food resources of the surrounding Pacific Ocean [6]. All these made Rapa Nui an excellent model for studying the development of human population – isolated, and under conditions of limited resources enhanced by humans-created ecological problems. Archaeological research has shown that at the end of the 17th century the population grew to around 10,000 people and later it declined rapidly, almost disappearing [6].

This report shows that the Rapa Nui population changes follows the single-exponential, 'Malthusian'-type growth (Eq. (1) with $\beta = 1$) followed by a short stationary period and subsequently the sudden decay, also 'Malthusian-type'. This sharp decline was exacerbated by the construction of Moai monumental sculptures (up to 25 meters high and weighing up to 86 tons [6]), complete deforestation, and a war that even led to cannibalism from food shortages [6].

The report also shows an excellent correlation of the Rapa Nui Island population dynamics and the evolution of bacterial colonies in a closed container, with a limited amount of food.

The question arises whether population changes evoking analogies to the dynamics of collective phenomena within Soft Matter Science may appear

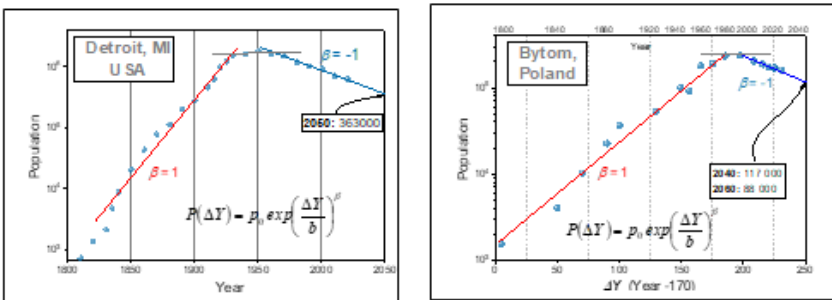

also for human ‘clusters’ in a smaller than global scale, where apparent interactions with the surrounding are obligatory. To test this issue, the population development of a few characteristic cities in Poland and USA has been carried out, from the beginning of the 19th century until now.

Worth emphasizing is the differences between these countries. In the 19th Century Poland did not exist. It was also enormously destroyed during World Wars (WWI and WWII) and dominated by the Soviet Russian Empire until 1989. On the other hand, USA is a country with the harmonious and extremely dynamic development, and a model of economic and personal freedom.

The report compares four 'model' cities in USA and Poland, which, after a period of extremely dynamic development, entered the phase of post-industrial problems, also expressed by a strong decline in the population. They are Detroit (MI) [7], Cleveland (OH) [8] in USA and Bytom [9] and Łódź [10] in Poland. The Figures below show population changes in Detroit and Bytom. Detroit is the symbol-city for the automotive industry, with world-famous problems after structural changes in this industry. The development of Bytom was based on rich deposits of high-quality coal. Hence, the development of both cities was motivated by a single, powerful and dominant branch of industry. As the figures below show, the development of both cities follows the same pattern of a single-exponential, Malthusian-type ($\beta = 1$ in Eq. (1)) behavior. It covers the population growth and subsequently the decline. The semi-log scale used in Figures visualizes the Malthusian-type description via the straight line.

These results are shown in **Figures 1 and 2**. It may be surprising that the aforementioned trend emerged as early as in the beginning of 19th century, that is, before the emergence of the 'dominant industry'. In Bytom, the same development trend continued despite the change of states (Prussia/Germany and Poland), the nationality of residents (first Germans, next Poles) and the ‘communism’ period.

Figures 1 and 2.

For Cleveland, the population dynamics is qualitatively different. The

analysis via Eqs. (1) and (4) shows the complex pattern for the growth and depopulation phases matched to the exponent $\square \sim 2$. It can be explained by the fact that the development of Cleveland was dominated by the great transport ‘hub’, associated with the harbor on the coast of Lake Erie. This inherently multidimensional factor inspired the exchange of information, finances, goods and a diverse industry. But since the 1950s, the telecommunication and the significance rail and road freight transport has increased, diminishing the ‘hub’.

In Poland, Łódź is a symbol of a ‘troubled city’, depopulating because of declining textile industry, the development dominant and stimulator since the mid of the 19th century. The single industry branch domination can suggest that the dynamics of population in Łódź should resemble Detroit and Bytom. But it's not like that! The population of Łódź first increases linearly, i.e., according to the simplest possible function. Since 1989 till nowadays, the population linearly decreases – also linearly.

Does it indicate a ‘unique case evolution’ beyond SM Eq. (1), or Malthus or Weibull model? Not necessarily. Considering the expansion of Eq. (1) with $\square = 1$ in Taylor series one obtains:

$$P(t) = p_0 \left[1 \pm \frac{1}{\tau} \Delta t \pm \frac{1}{2\tau} \Delta t^2 \pm \frac{1}{3\tau} \Delta t^3 \pm \dots \right] \quad (5)$$

Thus, for relatively small values of the argument:

$$P(t) \approx p_0 \left[1 \pm \frac{1}{\tau} \Delta t \right] \quad (6)$$

The linear evolution in Eq. (6) emerges if additional power terms in Eq. (5) are negligible. It can occur when the development dominant stimuli splits into non-interacting ‘weak channels’. It can result in the minimal synergy and the lack of the positive feedback effect, yielding pro-development added value.

In summary, some aspects of the development of post-industrial cities can be considered within the Socio-Economic Soft Matter modeling [3]. Their environment can be considered as a kind of an averaged factor - in Soft Matter Science such situation is considered within the ‘mean field approximation’. In such an approach, population changes are governed not only by its internal dynamics, as in the case of bacteria in a container or Rapa Nui Island population, but also by the existence of an ‘attractor’ in a given city, which attracts people from outside the city. When this internal attractor diminishes and a new attractor emerges outside the given city, the depopulation can start.

References

1. de Gennes, P.G. & Badoz, J. (1995). *Fragile Objects: Soft Matter, Hard Science, and the Thrill of Discovery*, Springer.
2. Hamley, I.W. (2007). *Introduction to Soft Matter: Synthetic and Biological Self-Assembling*, Wiley.
3. Rzoska, A.A. & Drozd-Rzoska, A. (2022). *Global population growth as*

socio-economic soft matter model-system evolution,
<https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2209/2209.01407.pdf>

4. Pitard, F.F. (2009), *Rapa Nui Settlers*, AuthorHouse.
5. Kaack, L.H. & Katul, G.G. (2013). Fifty year to prove Malthus rights, *PNAS*, 110, 4161-4162.
6. Buzrul, S. (2022). The Weilbull model for microbial inactivation, *Food Engn., Rev.* 14, 45-61.
7. Cleveland population data:
(<https://planning.clevelandohio.gov/census2020/index.html>)
8. Detroit population data: <http://engli1102098.weebly.com/population-ii.html>
9. Bytom population data: <https://www.bytom.pl/>
10. Łódź population data: <https://pl.wikipedia.org/wiki/LudnośćŁodzi>

Scientific supervision by B. Reformat, dr hab. prof. UE

К. Руденко
Університет імені Альфреда Нобеля, м Дніпро

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ В ОАЕ

В даний час кожна область різноманітної економіки Дубая зазнає величезних змін, чому сприяють інновації та досягнення в галузі науки і техніки. Емірат ефективно впроваджує інноваційні концепції та інструменти, необхідні для реалізації плану будівництва футуристичного мегаполісу, що ґрунтується на «трьох стовпах»: економічної стабільності, добробуту жителів та принципах сталого розвитку.

Регуляторне середовище в Дубаї гнучке, що дозволяє створити середовище, що сприяє зростанню та просуванню інноваційних рішень.

За відсотком прямих іноземних інвестицій та науково-технологічного обміну у сфері високих технологій, включаючи роботів та штучний інтелект, місто посідає перше місце у світі.

ОАЕ хочуть обігнати всі інші країни на той час, коли вони відзначать своє 100-річчя 2071 року.

Для цього держава розвиватиме чотири найважливіші сфери: суспільне життя, державне управління, економіка та освіта.

Незважаючи на те, що це надзвичайно амбітна ідея, Дубай докладає всіх зусиль, щоб втілити її в життя. Його Величність правитель Дубая і віце-президент і прем'єр-міністр Об'єднаних Арабських Еміратів шейх

Мохаммед бін Рашид Аль Мактум назвав цю ініціативу насінням, посадженим на благо майбутніх поколінь.

Державні установи Дубая перетворилися на першокласні центри прогнозування майбутнього. Вони розуміють, наскільки важливими є інновації для ефективної роботи уряду та його інститутів.

Як приклади можна виділити такі стратегії:

- Dubai 10X. У будь-якій державній установі буде створено центр X Lab, тематика якого виходитиме з його місії. Завдяки цьому Дубай як мінімум на десять років випереджатиме конкурентів з точки державних операцій, зору технологій, освіти та охорони здоров'я.

- Dubai Industrial Strategy 2030. Такий підхід до промислового розвитку перетворить звичайне місто найглобалізованіший центр навчання та високих технологій.

- Dubai Clean Energy Strategy. Ця програма зосереджена на екологічно чистій енергії. Дубай хоче збільшити споживання еко-енергії на 75%. Це також дозволить країні перетворитися на центр відновлюваної енергії у глобальному масштабі [1].

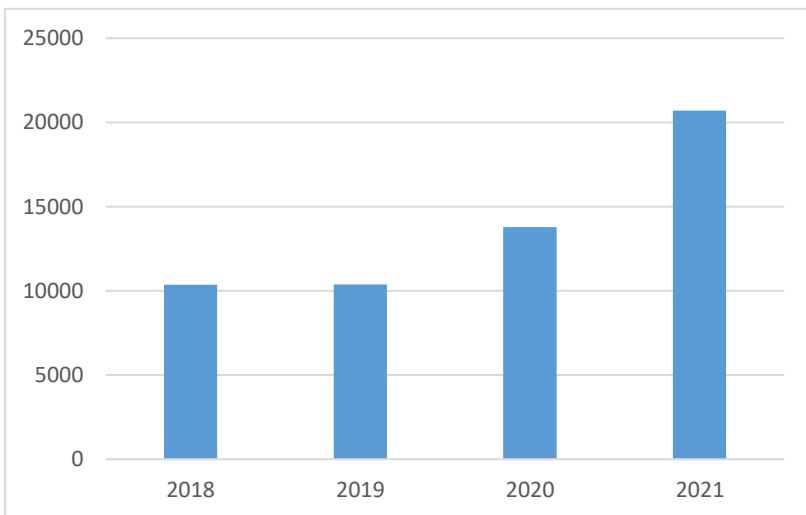
Крім того, Фонд майбутнього Дубая представив ініціативу Dubai Future Accelerators, яка дозволяє встановити партнерські відносини між великими корпораціями та державними установами в Дубаї та триває до 9 тижнів.

Якщо взяти до уваги міський спосіб життя ОАЕ, тут теж нічого не варте на місці. Програма Smart Dubai 2021 була запущена у 2021 р. з метою перетворити звичайнісінькі умови міського життя Дубая на мегаполіс майбутнього. Загальні зусилля Smart Dubai вже допомогли 50 організаціям державного сектору реалізувати понад 130 інтелектуальних проєктів, об'єднавши інфраструктуру та спільні інтелектуальні послуги.

Все сказане вище вибудовує сприятливе середовище для залучення інвестицій в ОАЕ. Зараз безпрограшний варіант капіталовкладення приваблює дедалі більшу кількість інвесторів для відкриття бізнесу у цій країні. Однією із ключових ініціатив є будівництво понад 40 унікальних зон вільної торгівлі, до яких залучаються прями іноземні інвестиції. За законом зони вільної торгівлі пропонують такі переваги:

- прискорення процесу реєстрації компанії
- повне звільнення від податків на імпорт та експорт
- можливість створення банківського рахунку у Дубаї тощо.

Оскільки зростає обсяг інвестицій у економіку країни, як наслідок збільшується перелік варіантів вкладення коштів. Це можуть бути: приватні фонди, рахунки для депозитних вкладень, торгівля на фондовій біржі, а також купівля нерухомості. Для наочного розуміння динаміки зростання прямих іноземних інвестицій представлений Рис. 1.

Рис. 1. Дані щодо прямих іноземних інвестицій в ОАЕ (USD млрд.) [2].

Останні з варіантів вкладень пов'язані з поліпшенням нормативно-правової бази та інвестиціями в цифрову інфраструктуру ОАЕ. Центральний банк ОАЕ передбачає зростання реального ненафтового ВВП на рівні 3,9% та не менше 3,5% зростання ВВП у 2022 р.

У висновку можна сказати, що ОАЕ країна, що швидко розвивається, в якій люди роблять все на благо свого майбутнього, і що головне не бояться робити помилки, адже їх немає тільки у того, хто стоїть на місці. У Арабських Еміратів нескінченні амбіції та перспективи. Завдяки цьому Дубай займає перші місця в рейтингах за сприятливим інвестиційним кліматом. У зв'язку зі швидкими темпами економічного розвитку, глобалізації та інтернаціоналізації зростають обсяги у міжнародній торгівлі, інвестиціях, диверсифікуються світові фінансові ринки та ринки робочої сили, все більший вплив мають транснаціональні корпорації на світові господарські процеси, загострення світової конкуренції, а на світовій потужні регіони та країни. Так само не мало важливо виділити диверсифікацію економіки у вигляді виходу із залежності від нафти. Нафтова промисловість майже зникає, але в заміну їй приходять високотехнологічні послуги.

Список використаних джерел

1. Стратегия долгосрочного развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.visitdubai.com/ru/invest-in-dubai/why-dubai/long-term-vision> - вільний. Мова рос.
2. Прямые иностранные инвестиции в ОАЭ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://take-profit.org/statistics/foreign-direct-investment/united-arab-emirates/> - вільний. Мова рос.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

A. Samakha
Alfred Nobel University, Dnipro

AUSTRALIAN ECONOMY: ECONOMIC PROBLEMS AND WAYS OF ITS SOLVING

The Australian frugality is considered to be appertained to as the prosperous bone in agreement with its mining, agrarian and service sectors. The review of Australian frugality has revealed that this country is one of the most moneymaking on the transnational request with its GDP of \$889 billion. The history focus on that Australia endured continued provident growth and substance since 1980; however, for the last many times its GDP normal was anticipated to drop fully. Australian frugality is simply distinguished by western style with the huge service sector; the country is generally serving from goods demand. Australia is known as the wide-reaching exporter of tableware, gold, zinc, natural gas and food products. In relation to latest inquiries, the country suffers a world extremity in the most critical way; in order to ameliorate current state of Australian frugality, the country is to concentrate on the mining sector increase and blowup of the uranium sector (Australian Economy, Business, the Guardian, 2019).

Intense challenges in the sphere of Australian frugality are linked with the following factors:

- world provident extremity;
- population aging;
- climate change;
- India and China projected extension.

The issue lies in making provident sphere more rich, participative and flexible for it to witness strong growth regardless of world provident changes and inflationary influence.

Analyzing the mining sphere of Australia, it's necessary to accentuate the fact that this sector is important and is a star performer of the country's

economy. A stable future for the state depends upon new findings; mining is the sector impacting and forming social, environmental and provident spheres of Australia. The country competitiveness in mining is up to date according to the sector disquisition on the transnational position, as it was reported by the acting chief of Exploration and Mining Division. Steve Harvey, 'By working nearly with assiduity, we give an exceptionally high fiscal, social and environmental return on investment'.

The way aimed at profitable enhancement in Australia should be concentrated on the mining sector blowup as it's the main issue in state artificial development. The rise of the mortal capital of Australia is the significance of the mining sector considered to be the top stimulator for provident recovery.

The Australian mining assiduity is beyond the largest public sector in the transnational arena. It's necessary to accentuate the fact that Australian manufacturing sector is diversified through mining and disquisition conditioning; it's concentrated on the import of information technology, construction and other services. Crucial investments of the country are aimed at processing and mining installations expansion.

Current changes in the world economy made Australian assiduity be at high threat for investors; weakening in the profitable sector redounded in fiscal insecurity and drop rate of transnational competitiveness. The significance of Australian mining fabrication can be shown by the following statistics (Australian Trade and Investment Commission, 2019):

- Petroleum and Minerals give 8,8% GDP;
- the position of employment is affected by the development of mining sector (chemical and coal products, manufacturing conditioning);
- investment rate –\$12,7 billion in minerals, coal, petroleum and chemicals;
- exploration expenditure – \$1,7 billion.

According to Australian provident inquiries, it should be declared that there appeared to be an increasing trend to mining-regulation; this sector is concentrated on the combination of commands, impulses, penalties and control adjustments. Environmental operation is concentrated on the conformation of recuperation arrangements and development of non-regulatory approaches in order to realize more effective practices in Australian mining assiduity. Though in agreement with transnational norms, health and safety aren't poor, there are some issues to be bettered because of the number of injuries and conditions.

The coming aspect to be of great significance for Australian assiduity is considered to be uranium import. This sector is one of the top stimulators for Australian profitable stabilization though environmental authorities honored uranium as the Hazardous Air Pollutant. Uranium force is a difficult matter for

Australian government. The Uranium Association doesn't endeavor to export uranium to some countries which aren't the part of non-proliferation convention, 'We believe, but we don't have hard substantiation that in the last time or so, as the pressures of climate change and also of energy security have grown ever more burning, that the support of the import of Australian uranium has enlarged' (Australia-Mining, trade.gov, 2022).

Uranium mining is salutary for Australian economy; further than 1200 people are busy with this Australian section, 500 of them are concentrated on uranium disquisition. Annual reports of Australian provident development show that further than \$21 million is created from uranium mines; \$42 million are served from commercial levies. Over the last many times Australian import of uranium has made over 22% of world mining force. It's important to underline that Australian uranium is simply vended only for the reasons of electrical power generation. This feature makes clear the fact that Australia belongs to the Nuclear Non-Proliferation Treaty. According to the rearmost data, Australia has exported further than 50,235 uranium tones serving \$2,9 million. Uranium import is the top part of Australian transnational trade cooperation providing it to EU, Japan and USA (Constable, Tania. Minerals Council of Australia, 2022).

The overview of Australian frugality gives an occasion to estimate the top sectors serving its enhancement; the mining increase and growth in uranium force will impact the development and recuperation process of state frugality. Mining in Australia is revolutionary and successful; it's considered to be the part of country's provident stabilization and increased competitiveness in the transnational arena. The period of global provident extremity could be fluently overcome through taking the required actions by state authorities focusing on uranium import and artificial development. Like numerous other developing and industrialized countries, Australia imitates its provident enhancement through manufacturing, service and trade sectors contributing to the world collaboration and provident stabilization (Australian Economy, rba.gov.au, 2022).

It's important to accentuate the fact that Australian base is known for its chops and responsibility to development for the reason of mining practice enhancement and its donation in the way of environmental responsibility. Australian force of uranium has always been regarded to be fulfilled for peaceful points; it has no way been used for nuclear munitions.

References

1. "Australian Economy | Business | the Guardian." *The Guardian*, The Guardian, 20 Aug. 2019, www.theguardian.com/business/australia-economy. Accessed 26 Oct. 2022.

2. Australian Trade and Investment Commission. “Why Australia - Benchmark Report - Resilient Economy.” *Www.austrade.gov.au*, 2021, www.austrade.gov.au/benchmark-report/resilient-economy. Accessed 27 Oct. 2022.

3. “Australia-Mining.” *Www.trade.gov*, 20 July 2022, www.trade.gov/country-commercial-guides/australia-mining#:~:text=Australia%20is%20the%20world. Accessed 27 Oct. 2022.

4. Constable, Tania. “Independent Mining Statistics Should Be Used Accurately.” *Minerals Council of Australia*, 20 Apr. 2022, www.minerals.org.au/news/independent-mining-statistics-should-be-used-accurately#:~:text=Mining%20employment%20has%20trebled%20from. Accessed 26 Oct. 2022.

5. Australia, scheme=AGLSTERMS AglsAgent; corporateName=Reserve Bank of. “Topic: Australian Economy | Bulletin.” *Reserve Bank of Australia*, www.rba.gov.au/publications/bulletin/australian-economy/. Accessed 27 Oct. 2022.

Scientific supervision by S.O. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor

В. Сбітенкова

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

СТРУКТУРНА КРИЗА В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Суспільство, у тому виді, в якому ми його знаємо, постійно знаходиться у боротьбі з існуючою або грядучою економічною кризою. Зазвичай під кризою ми маємо на увазі ситуацію, коли в економіці країни або світу відбувається різкий спад об'ємів виробництва, спостерігається ріст інфляції та безробіття, масове банкрутство підприємств, тощо. Одним з різновидів економічних криз і явищ є структурна криза.

Якщо казати науковою мовою, то структурна криза – це одна з форм кризових явищ в економіці, викликаних диспропорційністю у розвитку окремих галузей [1]; невідповідністю проміж застарілими механізмами економічної політики та оновленими, в наслідок розвитку економіки, умовами господарської діяльності [2]. Простими словами це можна висловити наступним чином: Структурна криза – це конфлікт проміж застарілою структурою управління і запитами сучасної технології [3]. Також можна сказати, що сам факт структурної кризи це грубе втілення теореми Рибчинського на практиці, коли збільшення одного з факторів виробництва призводить до більшого відсоткового збільшення

виробництва у тій галузі, де цей фактор мав інтенсивніше використання і до зменшення випуску товару, що потребував меншу кількість того ж фактору.

Слід відрізняти структурну кризу від інших форм економічних криз і явищ, оскільки вони охоплюють економіку країни або світу в цілому, у той час як структурна криза має вплив лише в окремих галузях або секторах економіки, викликаючи перевиробництво одних видів товарів і недовиробництво інших. За певних умов структурна криза може чинити серйозний вплив на економічний розвиток протягом довгого часу. Наприклад, енергетична криза 1973 р., спричинена різким збільшенням цін на нафту, мала тривалий вплив на економіки більшості країн світу. Здебільшого, на часі можна спостерігати тривалі економічні кризи у металургійній, текстильній, суднобудівній та деяких інших галузях.

Проте як ми можемо відслідкувати прояв та появу структурної кризи? Як було наведено вище - структурна криза виникає тоді, коли нова техніка вступає у конфлікт з наявним технологічним методом виробництва, можливостями старої економічної структури. Проте треба також враховувати, що окрім цього є ще інші причини: зовнішні (процеси, що відбуваються у світовій економіці, політична нестабільність, стихійні лиха та інші природньо-кліматичні фактори) та внутрішні (технічні або науково-технічними революції, коли одна галузь стрімко розвивається, а усі інші приходять до стану занепаду). І, звісно, не слід забувати, що це ще залежить від того, яка саме сфера національного господарства була охоплена, оскільки для кожної з них будуть ще свої, локальні причини. Тобто, сутність структурної кризи кожної держави буде залежати від наявної економічної структури та переважних галузей у країні.

Під час структурної кризи спостерігається тривала стагнація у традиційно важливих для держави галузях виробництва, порушення кредитно-грошової та валютної систем, міжнародної торгівлі та загального регулювання економіки [2]. Відбуваються наступні зміни у соціально-економічних факторах розвитку країни: ріст інфляції та безробіття, нестабільність податкової та урядових систем, зниження рівню прибутків населення. З ринкових факторів можна спостерігати посилення монополій та монополізму в цілому, нестабільність валютних та інших сфер ринку, і згорання деяких з них.

Як ми пам'ятаємо, наприкінці 2000-х років Європа і увесь світ зазнали однієї з найбільших в історії економічних криз з наслідками, які ми можемо спостерігати і донині. Та фінансова криза призвела до суттєвого зменшення багатьох стабільно лідируючих економік світу і

збанкрутувала деякі інші, найбільш помітні ці наслідки на півдні Європи, у таких країнах як: Греція, Іспанія, Португалія та Італія.

У цих країнах спостерігалася ще й політична криза, спричинена економічною. Ці кризи здобули статус не тільки національних, але транснаціональних [2].

ЄС впроваджував та підтримував у цих країнах програму жорсткої економії в обмін на фінансову підтримку, але це призвело лише до зменшення втручання держави у економічні справи країни, зросту безробіття та невдоволенню населення. Вони були не єдиними країнами, що зазнали структурної кризи у той час, але є найбільш показовими прикладами її наслідків.

Також важливо відзначити інший приклад країни, яка зазнала структурну кризу ще 1997 р. – Південна Корея, що була одним з «азійських тигрів» і мала надзвичайне зростання економіки саме до цього моменту. (Тут треба зазначити, що самі «азійські тигри» і послугували причиною кризи 1997-98 рр., оскільки забезпечили надзвичайний притік капіталу та перегірили власні економіки) Після цієї кризи Корея була змушена просити про допомогу МВФ, оскільки її власна економіка знаходилася у стані дефолту, а після цього робити величезні реформи своєї грошової системи та економічної структури країни в цілому.

Також, можна побачити яскравий приклад структурної кризи у Росії, де частка енергетично-паливного комплексу і металургії в економіці лише постійно зростає протягом останніх років, у той час як машинобудування, легка та харчова промисловості, відверто загинаються.

Для подолання структурної кризи, країнам необхідно передивитися наявну, або розробити повністю нову макроекономічну систему. Впровадження нових технологій у всій економічній сфері – основний шлях подолання структурної кризи недовиробництва. Але разом з цим починає спостерігатися криза перевиробництва, оскільки колись лідируючі галузі мають перелаштовуватися під нові умови, через падіння попиту на їх товар. Вони мають адаптуватися під нові норми цін та прибутку, а отже ми можемо сказати, що структурна криза також призводить до того, що на виробництвах відбувається перегляд організації та форми власності.

У висновку, можна сказати, що структурна криза подолана тоді, коли колишня структура економіки поступається місцем новим галузям, регулюванням та формам організації. З історії, можна отримати як прогресивні, так і регресивні варіації структурних перебудов в країнах, де прогресивна – це вступ у фазу постіндустріального розвитку, а регресивна – подальша деградація.

Список використаних джерел

1. Філіпов Д.Е. , Структурні кризи в економіці, під редакцією Т.А. М'ясникової , 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kubsu.ru/sites/default/files/users/19693/portfolio/1.kursovaya._filiprov_.pdf - вільний. Мова укр.
2. Торлопова Е.С. , Структурні кризи, їх причини та наслідки, під редакцією Леонідової А.І. , 2010 [електронний ресурс]. Режим доступу: https://works.doklad.ru/view/cFT4_ipQ-K8.html - вільний. Мова укр.
3. Кувадов Т.Е. , СТРУКТУРНА КРИЗА СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПРИЧИНИ, ФОРМИ ПРОЯВИ, ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ під редакцією Лемещенко П.С. , 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/239187/1/кувадов.pdf> - вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

В. Серко
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

В сучасних умовах, коли інвестиції виступають одним з основних джерел економічного розвитку, для активізації процесу іноземного інвестування в країни потрібна систематизація методик оцінки інвестиційної привабливості регіону або країни. На сьогоднішній день не існує такого єдиного метода, який би адекватно відображав порівняльні переваги регіону у процесі інвестиційної активності та привабливості.

На сьогодні існує низка методик оцінок інвестиційної привабливості, але всі вони вузькоспеціалізовані і не враховують особливостей різних рівнів економіки. Їх комплексне використання стає майже неможливим через їх неузгодженість між собою та різну методологічну базу.

Для цього дослідження було обрано одну з найбільш відомих методик для оцінки інвестиційної привабливості країн. Її запропонувала ЮНКТАД (організація з досліджень зарубіжного інвестування). Вона розраховується на основі індексу фактичного становища по ввезенню інвестицій, який представляє собою співвідношення частки країни в обсягах світових іноземних інвестицій до її частки у світовому ВВП

Дані індекси було розраховано за даними Всесвітнього банку[1] (Рис 1 і 2).

Рис 1. Індекс фактичного становища по ввезенню інвестицій (Болгарія, Чехія, Угорщина та Молдова)

Рис 2. Індекс фактичного становища по ввезенню інвестицій (Польща, Словаччина, Румунія)

Як видно з графіків майже всі країни Східної Європи пройшли однаковий шлях, за винятком Угорщини, Словаччини та Болгарії, в яких були піки у 90-х та 00-х роках. Для наявності дані за 2021 рік наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

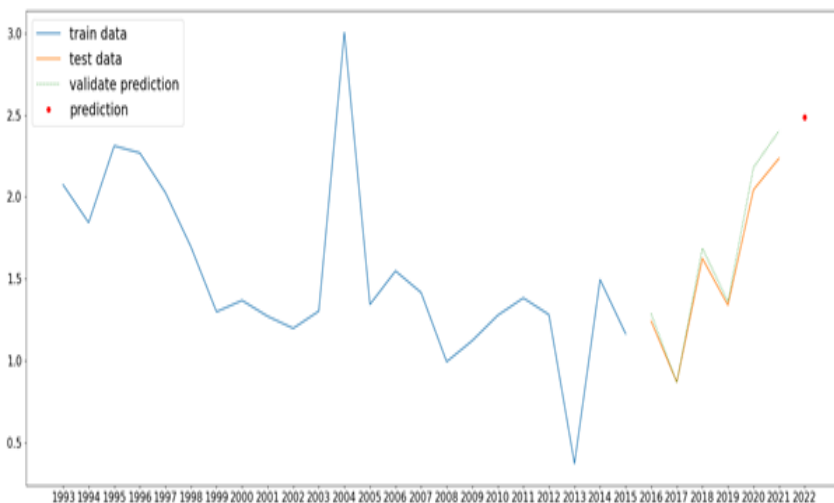
Індекс фактичного становища по ввезенню інвестицій за 2021 рік

Рік	Болгарія	Чехія	Угорщина	Молдова	Польща	Словаччина	Румунія
2021	1.132112	1.248956	1.818824	1.169908	2.236002	0.03104	1.840776

Згідно з таблицею 1 станом на 2021 рік найбільше всіх інвестицій надходить у Польщу, а найменше у Словаччину.

Щоб спрогнозувати дані на 2022 рік була побудована модель, вхідними даними якої були прогноз світового ВВП та прогноз зарубіжних інвестицій на 2022 рік. Виходом цієї моделі є індекс фактичного становища по ввезенню інвестицій.

На рисунку 3 показано роботу моделі на прикладі Польщі.

Рис 3. Прогноз індексу по ввезенню інвестицій на прикладі Польщі

Графік на рисунку 3 складається з трьох частин:

1. Дані, на яких модель вчилася робити прогнози (train data)
  2. Test data - це реальні дані потрібні для валідації прогнозів (validate data)
  3. Кінцевий прогноз на 2022 рік (prediction)
- Прогнози, отримані за допомогою моделі наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Прогноз фактичного становища по ввезенню інвестицій на 2022 рік

Рік	Болгарія	Чехія	Угорщина	Молдова	Польща	Словаччина	Румунія
2022	0.243186	1.06791699	0.61181838	1.123849	2.49004588	0.05666977	1.96578276
Зміни	Зменшилось	Зменшилось	Зменшилось	Зменшилось	Збільшилось	Збільшилось	Збільшилось

Виходячи з результатів прогнозу на 2022 рік єдиними країнами, які збільшили свій індекс є Польща, Словаччина та Румунія.

Список використаних джерел

1. The World Bank: дані. URL: <https://databank.worldbank.org/databases>
2. Trading economics: дані. URL: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/foreign-direct-investment>

Науковий керівник: С.В. Кузьмінов, доктор економічних наук, професор

МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ ПЕРЕХОДУ ДО НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Фінансування боротьби зі змінами клімату є незмінно однією з найбільш гострих макроекономічних та фінансових проблем останнього десятиріччя. А останні різкі і разючі підвищення цін на енергетичні та продовольчі товари та пов'язані з ними соціальні і політичні ризики лише вкотре вказують на необхідність інвестицій в зелену енергетику та підвищення рівня стійкості до шоків і потрясінь.

Боротьба зі змінами клімату і підвищення рівня стійкості вимагають масштабних глобальних інвестицій, оцінки яких варіюються від 3 до 6 млрд дол. в рік до 2050 р., за яких поточний рівень в близько 630 млрд дол. на рік становить мізерну частину від необхідного обсягу фінансування. При цьому найменше коштів акумулюють країни, що розвиваються [2].

Оскільки зміни клімату є глобальною проблемою, вони вимагають фінансування на глобальному рівні. Саме тому гостро стоїть питання ролі фінансових ринків і фінансових інструментів, необхідних для збільшення обсягу приватних інвестицій у боротьбу зі змінами клімату в країнах, що розвиваються, та з ринками, що формуються. Мета – залучити додаткове фінансування, зокрема зі сторони приватного сектору. Останньому належать активи в розмірі 210 трлн дол., що понад вдвічі перевищує глобальний ВВП. Тому і завдання для держав і інвесторів полягає в тому, як спрямувати значну і відчутну частку цих активів на проекти по боротьбі зі змінами клімату та адаптації до змін клімату.

Є ряд факторів, які перешкоджають збільшенню інвестицій в кліматичні проекти в країни, що розвиваються, та з ринками, що формуються. Справа в інвестиційних стимулах. У інвесторів є численна кількість інших альтернативних варіантів отримання і примноження прибутків. І наразі зелені проекти в країнах, що розвиваються, та з ринками, що формуються, мають зависокі ризики. Так, зокрема такі проекти вимагають суттєвих капіталовкладень на самісінькому початку, супроводжуються численними технічними і інженерними проблемами, мають дуже довгий період реалізації і неперевірені бізнес-моделі. А ринки, в свою чергу, характеризуються недосконалою та неповною інформацією, мінливими валютними курсами та макроекономічними умовами, непередбачуваним діловим кліматом і ймовірністю політичних

потрясінь. Саме тому багато проєктів по боротьбі зі змінами клімату не можуть залучити достатнє фінансування. А ті, яким вдається його залучити, найімовірніше залучають невеликий пул спеціалізованих інвесторів, які вимагають високої доходності з відносно неліквідного класу активів.

Для усунення цих перешкод і створення додаткових стимулів для внутрішніх і зовнішніх інвесторів необхідні скоординовані і рішучі дії як на державному, так і на приватному рівні. Форма і розмір фінансування з боку державного і приватного секторів різняться від країни до країни залежно від її економічних та інституційних особливостей. Однак поєднання цих двох форм фінансування дозволяє суттєво знизити ризик для приватного сектору.

Так, до прикладу, державний сектор може інвестувати в інструменти участі в капіталі, які супроводжуються значно більшим ризиком, якщо базовий актив втрачає вартість, або вживати заходів для зниження кредитного ризику з метою підвищення рівня конкурентоспроможності проєктів. Зменшення ризиків для приватного капіталу дозволяє знижувати вартість залучення інвестицій в кліматичні проєкти.

Можливі і інші джерела залучення фінансування:

- багатосторонні банки розвитку;
- публічно-приватні партнерства;
- багатосторонні суверенні гарантії;
- андеррайтинг ризиків, пов'язаних з конкретними факторами,

такими як незавершені проєкти чи політична нестабільність.

Вагомою залишається роль багатосторонніх банків розвитку, які з 2011 р. звітують про сумарні обсяги інвестицій у боротьбу зі зміною клімату – так-зване кліматичне фінансування. Згідно з останнім звітом, оприлюдненим у жовтні 2022 р., розміри фінансування зросли на 24% в 2021 р. у порівнянні з 2020 р. і сягнули рекордної позначки у 82 млрд дол. Багатосторонні банки розвитку спрямували 51 млрд дол. у країни з низьким та середнім рівнем доходу (згідно класифікації Світового Банку), з яких 33 млрд дол. (65%) – на попередження змін клімату та 17 млрд дол. (35%) – на адаптацію до змін клімату. Розмір інвестицій приватного сектору, в свою чергу, сягнув 13 млрд дол. Окрім того, багатосторонні банки розвитку спрямували ще 31 млрд дол. у країни з високим рівнем доходу, з яких 29 млрд дол. (95%) на попередження змін клімату та 1.6 млрд дол (5%) на адаптацію до змін клімату. Розмір інвестицій приватного сектору становив 28 млрд дол [1].

Окрім надання коштів, держави можуть застосовувати і певний набір політик та інструментів для сприяння залученню приватного капіталу в кліматичні проєкти. Так, зокрема, необхідно врегулювати тарифи, квоти і

ціну на викиди парникових газів і забруднення навколишнього середовища. Це, в свою чергу, створює додаткові стимули для приватних інвестицій в низьковуглецеві проекти, сприяє створенню більш прозорого ринку, а відповідно і прийняттю більш зважених рішень на різних ринках.

Держава також має належний інструментарій фіскальної та монетарної політик. Впровадження цих політик безумовно супроводжуватиметься в короткостроковій перспективі втратами для економіки, може позначитись на базових макроекономічних індикаторах, зокрема ВВП і темпах інфляції, однак натомість дозволить в довгостроковій перспективі сповільнити зміни клімату. Якщо держави почнуть негайно запроваджувати належний комплекс заходів та поетапно його розширювати впродовж наступних 8 років до 2030 р., це дозволить мінімізувати втрати для економіки. Якщо ж заходів для зменшення споживання викопного палива і переходу до альтернативних і відновлюваних джерел енергії не вжити зараз, втрати для економіки будуть суттєво вищими. Комплекс заходів має передбачати введення вуглецевого податку і його поступове підвищення, податкові надходження від якого можна спрямовувати на допомогу найбільш вразливим і найменш захищеним домогосподарствам, державну допомогу і субсидіювання розвитку низьковуглецевих технологій та скорочення податків на працю. За оцінками і результатами моделювання такий набір політик може сповільнити зростання світової економіки на 0,15-0,25 пп щорічно до 2030 року і залежатиме від швидкості переходу від викопного палива до відновлювальних джерел енергії. Тому держави повинні поглиблювати співпрацю з метою розширення доступу до технологій та фінансів та обміну ноу-хау, особливо з країнами з низьким рівнем доходу [3].

Зростання темпів інфляції може сягнути 0,1-0,4 пп. А отже такі заходи вимагають поступового впровадження та високого рівня довіри з боку населення та промисловості, останні мають враховувати їх при прийнятті довгострокових інвестиційних рішень. Монетарна політика може вимагати незначного коригування для стримування інфляційних очікувань, однак не вимагатиме радикальних і різких заходів, які типово застосовуються у випадку шоку пропозиції та як наслідок різкого зростання цін на енергетичні товари [3].

Отже, для розробки належних політик вкрай важливо розуміти, який вплив чинять різні кліматичні політики на економіку та яким чином впливають на інші політики. Перехід до низьковуглецевої економіки буде супроводжуватись в короткостроковій перспективі втратами для

економіки, однак відтермінування цих заходів буде коштувати світу ще більше.

Список використаних джерел

1. Joint Report on Multilateral Development Banks' Climate Finance [Електронний ресурс] // European Investment Bank. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ebrd.com/sites/Satellite?c=Content&cid=1395309067195&d=&pagename=EBRD%2FContent%2FDownloadDocument>.

2. Mobilizing Private Climate Financing in Emerging Market and Developing Economies [Електронний ресурс] / A.Prasad, E. Loukoianova, A. Feng, W. Oman // International Monetary Fund. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/Staff-Climate-Notes/2022/English/CLNEA2022007.ashx>.

3. World Economic Outlook: Countering the Cost-of-Living Crisis [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/2022/October/English/text.ashx>.

Науковий керівник: С.А. Циганов, доктор економічних наук, професор

M. Slutskovska
Alfred Nobel University, Dnipro

DOING BUSINESS IN ISRAEL

Economy of Israel. Israel's economic freedom score is 68.0, making its economy the 43rd lowest in the 2022 index. Israel ranks second among 14 countries in the Middle East and North Africa region, and its overall score is above regional and global averages.

COVID-19 IMPACT: As of December 1, 2021, there were 8,199 pandemic-related deaths in Israel, and the government's response to the crisis ranked 41st in severity among countries included in the index. The economy shrank by 2.4 percent in 2020 (*Economy of Israel, 2020*).

There are a few main industries in Israel:

- high-tech tools, processes, and machinery;
- agriculture;
- construction and infrastructure;
- diamonds.

The most dominant industry for 2022 is high-tech. Israeli high-tech has never had a more successful period. Due to the great results of Israeli

developers, this industry stays active and is very attractive to investors. The country is still known as a center of technology. As a consequence of that, it is at the center of international companies that monitor how this area develops in Israel in order to invest in time and acquire modern technologies (*Doing business in Israel: Overview / practical law*, 2022).

Types of Israeli companies:

1. Limited liability company in Israel.
2. Partnership in Israel.
3. Private company in Israel.
4. Offshore in Israel.

Limited liability company in Israel. A limited liability company is a common form of business preferred by entrepreneurs in Israel. A limited liability company may be incorporated in Israel in accordance with the Companies Law, which provides that such a company may have even a single member. In the case of LLCs registered with two or more shareholders, each of them has limited liability which depends on investments made in the company.

Partnership in Israel. Foreign entrepreneurs may establish partnerships in Israel and register them with the local Registrar of Partnerships. The main requirement condition is a representative from Israel who is responsible for the various legal aspects of the partnership with foreign partners. We mention that a partnership can be established with individuals from different nationalities, subject to the same requirements as for the registration of an Israeli partnership (*Business in Israel for foreigners*, 2022).

Private company in Israel. Private companies can be registered in Israel if three of the main requirements are met:

1. The articles of association and related aspects regarding the board of directors must be registered at the general meeting;
2. The board of directors must include at least one director who is responsible for formulating the company's policies;
3. A general manager must be appointed for the daily activities and operations of the company. A private company in Israel is not required to publish an annual financial report.

Offshore in Israel. An offshore company can be incorporated outside the jurisdiction in which it operates and can be incorporated at a lower cost. In addition, an offshore company in Israel is subject to lower taxes, less paperwork, and can be incorporated in complete privacy, as ownership details are not publicly displayed.

Co-operative. This kind of legal entity is specially set up in Israel for the agriculture and transportation sectors. There are two ways to install a cooperative: via one or extra people and legal entities that are not cooperatives, or with the aid of one or greater cooperatives (*Jewish Virtual Library*, 2022).

Israeli taxes are among the highest in the world, including values and taxes, institutions, and taxes. Beginning in the late 1950s, the government gradually increased the proportion of indirect taxes. The 1985 tax reform introduced a new corporate income tax rate that had previously been applied to corporations and slightly reduced direct personal taxes. Taxes represent two-fifths of GDP, almost one-fourth for the average household (*Tase, 2020*).

References

1. Economy of Israel (no date) Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica, inc. Available at: <https://www.britannica.com/place/Israel/Economy> (Accessed: October 20, 2022).
2. Roland, D. *Doing business in israel: Overview/practical law, practical law*. Available at: <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com> (Accessed: October 19, 2022).
3. *How to open a business in Israel for foreigners Accountant-Auditor Shmuel Brodetsky*. Available at: <https://auditing.co.il/en/bookkeeping-services/business-in-israel-for-foreigners> (Accessed: October 19, 2022).
4. *Jewish Virtual Library The Library*. Available at: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/> (Accessed: October 19, 2022).
5. *Tase (2020)*, דף הבית - מאיה – מערכת אינטרנט להודעות: הבורסה לגיררות ערך, מאיה. Available at: <https://maya.tase.co.il/> (Accessed: October 21, 2022).

*Scientific supervision by S.O. Fedulova, Doctor of Science, Full Professor
Language supervision by S.I. Medynska, Senior Lecturer*

A. Solonenko
Alfred Nobel University, Dnipro

SHARING ECONOMY: PROSPECTS OF DEVELOPMENT IN UKRAINE

The concept of sharing economy is rapidly taking roots in the life of the mankind. But what does the tricky idea of collaborative consumption mean after all? In fact, people did share various things since the beginning of times: tools, equipment, costumes for special occasions, toys for children. However, in the past nobody considered these interactions, as something, that could be monetized.

Sharing practices include such spheres as crowdfunding and fundraising, as well as sharing a shelter, sharing means of transportation- car-sharing

(Zipcar, Getaround, etc.), taxis (Uber, Bolt), road-sharing (BlaBlaCar, BeepCar), tools, knowledge, meal, or even someone's time and ideas.

The modern definition of sharing economy can be characterised as follows: a socio-economic system built around the sharing of resources. This approach differs from the traditional business model of companies hiring employees to produce products to sell to consumers. It includes the shared creation, production, distribution, trade and consumption of goods and services by different people and organisations. These systems take a variety of forms, often leveraging information technology (particularly digital platforms) to empower individuals, corporations, non-profits and government with information that enables distribution, sharing and reuse of excess capacity in goods and services. So, the advancement of this economic structure was facilitated greatly by the development of digital technologies: big data and online platforms. Collaborative consumption is closely linked to the sharing economy. It is the set of those resource circulation systems in which consumers both "obtain" and "provide", temporarily or permanently, valuable resources or services through direct interaction with other consumers or through a mediator [1].

In his 2017 paper, "Putting the sharing economy into perspective", Koen Frenken, professor in innovation studies at Utrecht University, and Juliet Schor, professor of Sociology at Boston College, defined the sharing economy as "consumers granting each other temporary access to under-utilized physical assets (idle capacity), possibly for money."

Why is it beneficial for the end-consumer? Quite often we all face the situation, when a particular thing is needed, but there is no sense in purchasing it because it is too expensive and rarely needed. That is when things-sharing becomes handy. In Germany people use such services as Frents, Leihdirwas and Gnibbles for sharing almost everything from navigation tools, sports equipment to board games and chain saws. An important criterion of the sharing economy is that it enables individuals to monetize assets that are not being fully utilized. And these underutilized assets range from large goods, such as cars and houses, to products such as tools, toys and clothing

Moreover, the idea of sharing economy goes with the pace of time in terms of sustainability. In this century, many problems connected with over-consumption, excessive production, non-optimal resource utilization, have emerged. This has led to the idea of the necessity to reconsider the overall economic processes and means of production and has triggered creation of alternative practices, with focus on the power of peers, on the production, or the consumption.

However, there is a major drawback in all this system and it lies in trust and reputation. The difficulties are mostly connected with incorporating the

digital and physical human self. People are worried about the conditions of goods they share, because of the possible irresponsible attitude of consumers to something, that isn't theirs. For this reason, more and more security facilities are added in such goods. Customers have to verify their accounts through real passport data and bank accounts, more security cameras, chips and trackers are added to shared cars. All this is called to eliminate the gap between the reality and digital world and to deal with negligence of customers.

However, sharing economy notions found its followers not only among low-budget users. Luxury sector is also extremely popular. People fancy sharing their private yachts, jets and supercars as well as renting them from other people for their temporary needs. For example, the startup JetSmarter specializes in private jets, and the Boatbound service specializes in renting boats and yachts.

Let's examine the prospects for the development of sharing economy in Ukraine. First of all, as for the positive aspects: sharing economy enables the active division of resources and their rational usage. It also creates new sources of income, which is beneficial for the country. It is even possible to achieve lower prices in comparison with the traditional services. Moreover, sharing economy is linked to a variety of social issues and causes. For instance, the development of new consumer behaviour mindset and new social values with an emphasis on trust. However, on the other hand, the completely new economic system will challenge the existing traditions and processes in the economy of the country. In addition, such issues, as legal base and taxation procedures need to be taken into account for the successful implementation of new type of economy. And it will still remain difficult to estimate the sharing effect on the real Ukraine's economy.

But still there are already a lot of sharing companies in Ukraine and even more prospects for future development. For instance, with the help of OLX marketplace people can profitably sell or buy goods. Although there are some luxury goods presented there and also some goods can be offered completely free of charge. "BlaBlaCar" entered Ukraine after acquiring the domestic startup "Подорожники" and now is the leader of the roadsharing industry in the country. "Getmancar" is a modern online car rental via smartphone. It is an innovative service on Ukrainian market with no office, no manager and no paper contract required to rent a car [2]. "MUSHROOM" is a Ukrainian analogue of the famous rental service Airbnb. The next platform is Prometheus, which is quite unusual in terms of the form of the offered services. The platform contains free online courses from teachers of KNU, KPI and Kyiv-Mohyla Academy. The platform offers interconnected cycles of classes on the most relevant for the country topics-business, IT, foreign languages,

law, history, etc. They also focus on translating prominent foreign courses to help students overcome language barriers [3].

Overall sharing will definitely gain further distribution throughout the world, as well as in Ukraine. But its development in Ukraine will not be completely smooth and with no obstacles. Basically, the successful development of sharing in Ukraine will depend to a greater extent on trust in Ukrainian society, changes in the prevailing system of values and, of course, the development of information and communication space, new technologies. The benefits of this system such as a wide range of opportunities for beginners in business, commercial globalisation, market place extension and enhancement of socio-economic innovations will definitely outshine the potential hurdles on the way of their achievement.

References

1. What is sharing economy? TechTarget. URL: <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/sharing-economy>
2. Getmancar. Офіційний вебсайт. URL: <https://getmancar.com.ua/>
3. Як шерингова економіка змінює світ. Економічна правда. URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2016/09/5/603709/>

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Politology, Associate Professor

О. Сомсіков
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

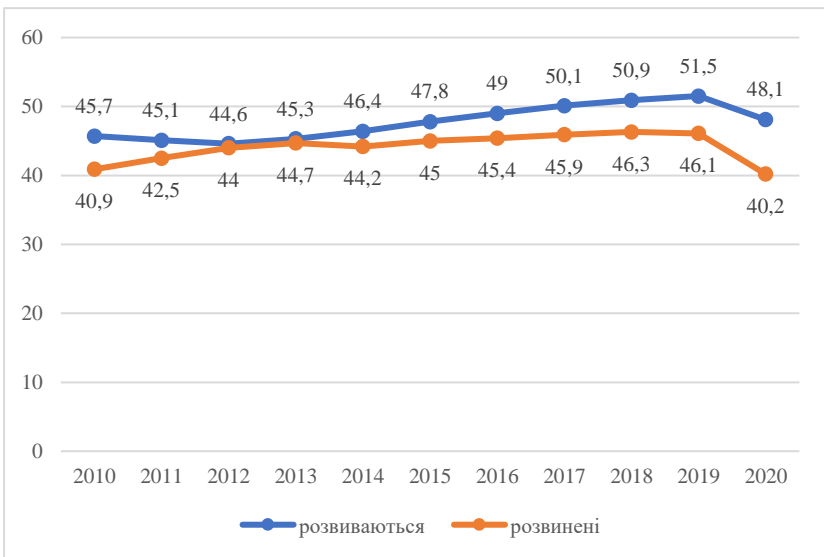
СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ СВІТОВОГО РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ ДЛЯ СВІТУ ТА НОРВЕГІЇ

Світовий попит на нафтопродукти, який зазвичай вимірюють у щодобовому споживанні нафтопродуктів, залежить від темпів розвитку світової економіки. Світове споживання нафтопродуктів збільшувалося за останнє десятиліття із середньорічними темпами зростання в 1,5%, закономірно у 2020 році знизившись на 9,3% до рівня 2012 року внаслідок глобальної кризи, спричиненої пандемією коронавірусу [1]. До 2020 року спостерігалось зростання споживання всіх видів нафтопродуктів, крім мазуту. Внаслідок світової кризи 2020 року тією чи іншою мірою знизилось споживання всіх видів нафтопродуктів. Найбільше скорочення споживання (40%) припало на авіаційний гас (керосин) оскільки авіаційна галузь найбільше постраждала від введених обмежень на переміщення людей між країнами. Використання бензину

також було суттєво скорочено (13%), оскільки під час кризи та введених карантинних обмежень люди рідко користувалися своїми власними автомобілями [1].

Як до 2020 року, так і пізніше глобальне споживання нафтопродуктів відрізнялося в розвинених країнах. Так, до 2013 року споживання нафтопродуктів розвиненими країнами перевищувало споживання країн, що розвиваються (рис. 1). Починаючи з 2013 року і до цього часу країни, що розвиваються, споживають більше нафтопродуктів (54% світового споживання), ніж розвинені. Насамперед це пояснюється дотриманням трендів екологізації, зокрема, відмовою від використання бензину та мазуту та масовим переходом на електромобілі.

Рис. 1. Споживання нафтопродуктів у розвинених країнах та країнах, що розвиваються, млн барелів на добу, 2010-2020 рр.*

*Складено автором за статистичним оглядом світової енергетики 2021 [1].

Екологізація. Вплив зелених трендів також зменшує попит на нафтопродукти, насамперед бензинове паливо. У багатьох розвинених країнах вже встановлюють обмеження користування автомобілем із двигуном внутрішнього згоряння, а уряди заохочують перехід населення на електромобілі. У Норвегії вже 65% всіх автомобілів є електричними. Частка електромобілів серед усіх автомобілів у світі збільшуватиметься.

Норвегія нетто-експортер із власною сировиною. У країні великі запаси сирової нафти, яка трубопровідним транспортом із відносно невеликими витратами доставляється до нафтопереробних заводів. Сирою нафти, нафтопродуктів вистачає для задоволення внутрішнього споживання, тому нафтопродукти йдуть на експорт. Також такої моделі дотримуються більшість країн Аравійського півострова, Іран, Венесуела до 2010-х років (поки на неї не було накладено серйозних санкцій з боку її основного торгового партнера – США), а також Казахстан, Алжир, що мають великий позитивний баланс торгівлі нафтопродуктами.

Розмиття граней між імпортерами та експортерами. Так як деякі нафтопродукти, наприклад, мазут, можуть використовуватися на рівні з сировою нафтою як сировина для виробництва нафтопродуктів з більш високою доданою вартістю, наприклад, бензинового або дизельного палива, то для багатьох країн світу характерна така тенденція: обсяг експорту нафтопродуктів приблизно дорівнює обсягу імпорту нафтопродуктів. Наприклад, найбільші експортери нафтопродуктів на світовому ринку – США, Сінгапур та Нідерланди, Норвегія – також є найбільшими імпортерами нафтопродуктів. Це пояснюється використанням нафтопродуктів на різних стадіях їхньої переробки, а також масштабним реекспортом.

А чи припинять нафтопродукти бути основним енергетичним джерелом для автомобільного транспорту, питання справді цікаве. Рівень продажу електромобілів та гібридних автомобілів зріс у 2020 році більш ніж у 2 рази, частка електромобілів все ще залишається досить низькою: близько 8%. Проте темпи зростання електромобілів прогноуються досить високими: до 2025 року частка електромобілів дорівнюватиме 15%, а до 2040 року – понад 50%. Такі прогнози більшою мірою обумовлюються популяризацією електромобілів у розвинених країнах. Збільшення кількості електромобілів заохочується на законодавчому рівні, а в деяких західних країнах взагалі в планах ввести заборону на використання автомобілів з двигуном внутрішнього згорання. Наприклад, Євросоюз поставив за мету відмовитися від продажу автомобілів на бензині до 2035 року, у Сінгапурі – до 2030, а в Норвегії – і зовсім до 2025 року. Норвегія є світовим лідером із проникнення електромобілів: у 2022 році частка продажів електромобілів склала 65%.

На початок року з'явилося нове джерело енергії – водень, водневі автомобілі можуть вплинути на ринок нафтопродуктів у Норвегії та у всіх країн. Буквально недавно генеральний директор BMW заявив, що майбутнє стоїть саме за водневими автомобілями, а не електрокарами. А Hyundai та Toyota вже продають готові водневі автомобілі. Чому саме на водень зробили ставки найбільші підприємства: Shell, Chevron, BP. Все

досить просто, зараз уряд намагається повністю задушити нафтогазову енергетику, цьому підтвердження нинішня енергетична криза. А водень - це найпоширеніший і екологічний ресурс, машини на водні виділяють лише пар, а заправка мало не швидше ніж бензином. У Норвегії, в університеті Ставангера, вже запустили першу мікро газотурбінну установку, яка працює на 100% водні [2]. Ця турбіна виробляє електрику та тепло, і вона почала працювати лише на водні вже у травні 2022 року. Ефективність турбіни на водні менша, ніж на природному газі, проте вона допомагає використовувати вже існуючу інфраструктуру і допоможе надалі забути про викиди CO₂. Перехід на водневе паливо можливий без великих замін обладнання, можна все здійснити за рахунок адаптації газової інфраструктури. Після повного переходу на водневе паливо можна буде подумати і про збільшення продуктивності. так само завдяки водню Німеччина та Норвегія почали розглядати можливість будівництва водневого трубопроводу, який з'єднає дві країни, щоб уникнути російської енергетики (про це заявили 16 березня 2022 року представники країн) [3].

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що світ повільно уникає «брудної» енергетики, яка шкодить екології та планеті в цілому. Розвинені країни вже всі розуміють, як і великі корпорації, тому починають шукати нові шляхи до збагачення, на щастя для нас новий вид виробництва енергії буде набагато доступнішим і чистішим. Норвегія ж не відстає і бере участь у всіх нововведеннях, що добре, тому що вона володіє ресурсами, щоб прискорити процес переходу на водень.

Список використаних джерел

1. Statistical Review of World Energy 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf>
2. Офіційний сайт Еко політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/norvezki-vcheni-zapustili-pershu-u-sviti-gazovu-turbinu-na-chistomu-vodni/>
3. Офіційний сайт Еко політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/nimechchina-hoche-pozbutisya-rosijskoi-energetiki-za-dopomogoj-norvegii/>

Науковий керівник: І.С. Шкура, кандидат економічних наук, доцент

SWOT-АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ НА НАЦІОНАЛЬНУ ЕКОНОМІКУ

Однією з найголовніших цілей України є вступ до Європейського Союзу. Ця необхідність обумовлена в першу чергу перспективами економічного розвитку, подальшого зростання рівня життя та залученням ресурсів, зокрема фінансових і технологічних, у післявоєнну відбудову держави.

28 лютого 2022 р. Президент України, Прем'єр-міністр та Голова Верховної Ради України підписали заявку на членство України в Європейській Союз. Голови держав-членів ЄС разом з лідерами органів Євросоюзу пообіцяли надати нам відповідний статус якомога скоріше. Однак процедура вступу до ЄС передбачає тривалі бюрократичні процедури, перехід на стандарти ЄС, проведення великої кількості реформ, зокрема податкової, антикорупційної, судової, антидискримінаційної та інших. Уже зараз Україна має прискорити гармонізацію політичного, гуманітарного та економічного законодавства України та ЄС, а також посилити незалежність Національного Банку України [1].

Ці кроки мають на меті не лише зробити Україну більш сильною та економічно розвиненою задля покращення рівня життя населення й поліпшення бізнес-клімату для українців, але й заради збільшення майбутньої вигоди та зацікавленості держав-членів Європейського Союзу співпрацювати з Україною та вкладати в неї власні ресурси. Адже зрозуміло, що приймати до свого складу країни, які не мають чіткого, а головне – працюючого, законодавчого регулювання, механізмів та інструментів якісного управління фінансовими ресурсами та неефективною судовою системою не лише не вигідно для членів ЄС, а й ризиковано з точки зору можливого послаблення організації зсередини.

Згідно з Проектом плану відновлення Україну, розробленому робочою групою «Європейська інтеграція», до основних очікувань результатів ефективності етапу «Структурна модернізація та повноцінна інтеграція до ЄС» впродовж 2026-2032 рр. відноситься вступ України до ЄС, завершення відбудови з урахуванням європейських стандартів, використання делегованого менеджменту структурних фондів ЄС, співставлення якості життя в Україні з іншими державами-членами Євросоюзу, розбудова необхідних інституційних структур на національному та субнаціональному рівні, а також забезпечення

відповідності принципам доброго врядування Ради Європи, Рекомендаціям ОЕСР щодо ефективного публічного інвестування на всіх рівнях врядування [2].

В Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом передбачено обов'язкове зменшення або скасування мит на ввіз товарів з інших держав-членів, забезпечення прозорості зовнішньої торгівлі, а також наголошується на зміцненні співробітництва між сторонами (України з одного боку та ЄС з іншого) у сфері технічного регулювання, стандартизації, ринкового нагляду, акредитації та робіт з оцінки відповідності з метою поглиблення взаєморозуміння відповідних систем та спрощення доступу до відповідних ринків. Із цією метою вони можуть започатковувати діалог з нормативно-правових питань як на горизонтальному, так і галузевому рівнях [3].

На таблиці 1 зображено SWOT-аналіз інтеграції України.

Таблиця 1.

SWOT-аналіз євроінтеграції України

Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
<ul style="list-style-type: none"> - Сприймання України як важливого політичного суб'єкта - Макроекономічна стабільність - Нові робочі місця - Технологічна модернізація - Вільний доступ до новітніх технологій, капіталу та інформації - Надання субсидій сільському господарству - Залучення іноземних інвестицій у розвиток держави 	<ul style="list-style-type: none"> - Часткова втрата суверенітету та самостійного ухвалення рішень - Втрата конкурентоспроможності певних галузей економіки - Квоти на деякі види товарів - Жорсткий перехід на європейські ціни
Opportunities (можливості)	Threats (загрози)
<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток малого та середнього бізнесу - Стандартизація у виробництві згідно з нормативами ЄС - Зростання конкурентоспроможності вітчизняних виробників - Розбудова демократичних 	<ul style="list-style-type: none"> - Переміщення до України шкідливих виробництв - Використання дешевої робочої сили в Україні - Зловживання ресурсно-сировинною базою України - Витіснення національних виробників з внутрішнього ринку

інституцій - Підвищення кваліфікації робочої сили - надання пріоритетів інтелектуальним інвестиціям у високі технології;	- Відтік кваліфікованої робочої сили
--	---

Джерело: [4]

Отже, інтеграція України в Євросоюз вкрай необхідна для економічного зростання та післявоєнної відбудови держави за рахунок доступу до резервів ЄС та участі у фінансових програмах. Та заради цього слід бути готовими до певних негативних наслідків, до яких Україні слід готуватися завчасно. Крім того, шлях до набуття статусу повноправного члена Європейського Союзу не буває швидким.

Список використаних джерел

1. Макаренко Н.А., “НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЮ” Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство», с.366-369, 2022р. – Режим доступу: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/260576> - вільний. Мова укр.

2. Національна рада з відновлення України від наслідків війни, Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Європейська інтеграція» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni> - вільний. Мова укр.

3. Угода про асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciu> - вільний. Мова укр.

4. Кваша О.С., Синякова А.В., УКРАЇНА ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ. Науковий вісник Ужгородського національного університету. С.112-117. 2019р.

Науковий керівник: А.С. Сердінова, асистент кафедри ЕТ та МЕН

THE MACRO-ECONOMIC QUANDARY IN ITALY

The economy of any state faces various changes from time to time, which brings either new opportunities or new problems. Either way, a nation's economy must always move forward and achieve its major goals. In order to understand it better, we need to get to know each area of the economy.

The purpose of the study is to describe the internal economic problems of Italy in the global economy, its current challenges and prospects.

The country has entered the twenty-first century with a well-functioning national economy and real prospects for the future. Indeed, the Italian economy is characterized by well-developed agriculture and industrial production, and gradually developing service sector. The current position of Italy in the world economy is caused by historical, geographical, and economic reasons.

Italy ranks sixth in world trade. It has entered the world markets as a major exporter of automobiles, furniture, building materials, agricultural machinery, ready-made clothing, footwear, electrical appliances, medical equipment, as well as fruit and wine. (FocusEconomics)

The agricultural sector contains of crop production, 58%, and mainly cereals (wheat, corn, rice) are the mainstay. Under pressure from the European Union, the area under cultivation and the volume of agricultural production are decreasing. Italy supplies the market with a large variety of fruits and vegetables (citrus fruits, grapes, almonds). Tourism is a lucrative and promising sector of the Italian economy. Every year, more than 50 million tourists visit Italy. Italy is a major scientific centre. There are the most seasoned colleges in Europe. A political include of Italy is its multi-party framework. (*Italy. Distribution of gross domestic product, across economic sectors from 2009 to 2021*)

In terms of production, it positions 5th within the world, and in terms of salary per capita - 3rd. Its economy has the taking after structure: industry accounts for 35.6%, horticulture for 3.9%, administrations for 65.5%. This gives reason to accept that Italy has made a post-industrial society in which administrations, science and instruction play a driving role. (*Italy. Society and economy 2020*)

The main directions of economic activity in Italy are the following:

1. Production of various home appliances, which are further exported to other EU countries.
2. Production and tailoring of men's and women's clothing and various textile products.

3. Automotive industry. Popular racing cars such as Bugatti, Ferrari were assembled on Italian bases;

4. And the last point but not least, Italy is actively developing tourism, its main share comes from the southern part of the country (*The Future of Italy's tourism industry* 2021).

Italy could be a profoundly created mechanical and agrarian nation. Transcendently industrialized and exceedingly created north and destitute, agrarian south. Net national income per capita 25 981, dollars in 2020 (*tradingeconomics* 2020). For compare Germany has 38 425,66 dollars in 2020 (*tradingeconomics* 2020 and Spain has 22 545,95 dollars in 2020 (*Worldbank*, 2020).

Driving businesses are apparatus, metallurgy, chemical and petrochemical, light and nourishment businesses. Italy is one of the biggest producers and providers to the world machine advertising on large billboards, engines and spare parts of automobiles, bikes and mopeds, tractors, washing machines and fridges, radio-electronic items, mechanical hardware, steel channels, plastics and chemical filaments, car tires, as well as ready-made dress and calfskin shoes, pasta, cheese, olive oil, wine, natural product and tomato jam.

Italy's economic freedom score is 63.8, making it the 74th freest country in the 2020 Index. The overall score increased by 1.6 points, mainly due to an improvement in the Government Integrity score. Italy is ranked 37th out of 45 countries in the European region, with an overall score well below the regional average and slightly above the global average. The Italian economy has remained at the bottom of the "moderately free" category for most of the period since the index was created in 1995, dragged down by the consistently low government spending indicator. Perhaps as a result, GDP growth during the past five years has been exceptionally weak (*World Bank Group* 2020).

The new government's policy priorities - increased spending on research, education, and welfare, the introduction of a minimum wage, incentives for small businesses, and pension guarantees for the young - will do little to increase Italy's economic freedom (*FocuseEconomics*).

To sum up, Italy is a country with a fairly stable economic system, which has a high level of exports mainly due to light industry and agriculture.

Italy is recognized as a country with high economic stability, but it should be noted that not everything is as good as it seems. The Italian economy also has a number of serious problems:

1. Large economic debts.

Not so long-ago Italy went through a crisis of economic nature, which was associated with foreign trade relations and the policy of the European Union as a whole.

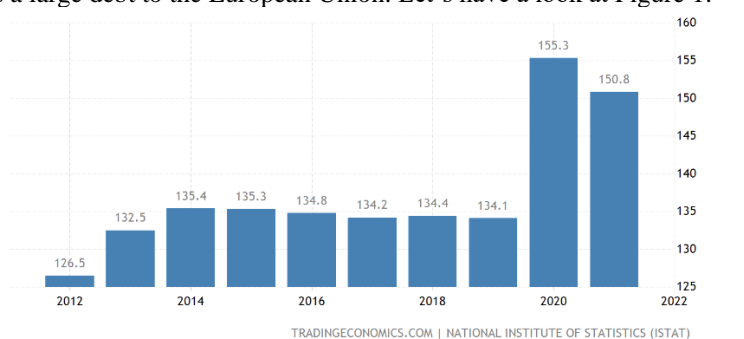
2. Weak economic support for the southern regions of Italy.

The northern side is more economically developed, but it does not provide significant assistance to the southern regions of the country, the economic situation of which leaves much to be desired. The southern regions, those involved in agriculture, live rather poorly, as their products cannot compete substantially in the foreign market with countries such as: Greece, Bulgaria, Romania, etc.

3. Lack of subsidies from the European Union.

Some EU countries enjoy additional economic support from the governing authorities. Unfortunately, Italy does not fall under these subsidies, although it has a large foreign debt. Consequently, there is no economic support from the Union, and the country has to cope with economic difficulties on its own.

But Italians are a brave people. They are willing to take risks. To avoid a long-term economic depression, Italy asked for help from the European Union, which subsequently provided significant financial assistance to the Italians. The country's economy has now emerged from a serious crisis; however, it owes a large debt to the European Union. Let's have a look at Figure 1:

Fig 1. Italian Government Debt To GDP.

Source: Tradingeconomics 2020

In 2020 we could see an increase in debt in about 16%. Moreover, it is possible to substitute debt reduction as early as 2022.

Thus, Italy's economic problems are on the one hand serious, on the other hand not critical. In a similar economic situation are such countries as Greece, Bulgaria, etc.

These economic problems in Italy can be solved by raising the production process in the country, involving the southern regions of the country in economic activity, improving the quality of production and increasing the flow of tourists.

Italy has developed a progressive structure of the national economy with a significant predominance of the non-productive sphere over the productive one. It is safe to say that, as a result of the profound market transformations carried out in the country after the overthrow of the fascist regime and the successful economic reforms of the following years, Italy has achieved economic prosperity in our days and the country has a potential to cope with current problems.

References

1. FocusEconomics. Italy Economic outlook. [Online] Available at: <https://www.focus-economics.com/countries/italy>. Accessed: (November 1, 2022)
2. Italy. Distribution of gross domestic product, across economic sectors from 2009 to 2021. [Online] Available at: <https://www.statista.com/statistics/270481/distribution-of-gross-domestic-product-gdp-across-economic-sectors-in-italy/> Accessed: (November 2, 2022)
3. Italy EU Immigration portal. [Online] Available at: https://ec.europa.eu/immigration/country-specific-information/italy/highly-qualified-worker_en. Accessed: (November 2, 2022)
4. Italy government debt to GDP2022 data - 2023 forecast - 1988-2021 historical. [Online] Available at: <https://tradingeconomics.com/italy/government-debt-to-gdp> Accessed: (October 31, 2022)
5. Italy. Society and economy. [Online] Available at: <https://www.britannica.com/place/Italy/Society-and-economy>. Accessed: (November 2, 2022)
6. Net primary income (net income from abroad) (current LCU) (no date) Data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GSR.NFCY.CN?locations=FR> (Accessed: November 3, 2022).
7. Sustainable policy in turbulent times - a lesson from Italy (no date) Financial Times. Available at: <https://www.ft.com/italian-economy> (Accessed: November 3, 2022).
8. The Future of Italy's tourism industry 2021. [Online] Available at: <https://www.wantedinrome.com/news/the-future-of-italys-tourism-industry.html> Accessed: (November 3, 2022)

Scientific supervision by I.S. Shkura, PhD in Economics, Associate professor

GLOBALIZATION OF THE MODERN WORLD: PERSPECTIVES AND CONTRADICTIONS

Globalization has become an urgent problem of international economic relations in recent decades. The impetus for this process was the scientific and technological revolution, as a result of which it became unprofitable for each country to have “its own” production, and all of them began to look for their own niche in the world economy. Their growing interconnection has become global. This paper examines the problems and prospects of globalization in the modern world and the impact of globalization on a particular country. The paper draws attention to the role of globalization in the modern world that it plays, the advantages of globalization and interaction between countries, which is especially relevant now, and the disadvantages that should be taken into account for further development.

In general, globalization is an objective process of formation, organization, functioning and development of a fundamentally new world, a global system based on a deepening of interconnectedness and interdependence in all sectors of the international community. Globalization requires that a variety of social, economic, cultural, political and other relationships and connections take on a global character. New for modern globalization processes are the spread of social ties to technical, organizational, commercial, and legal and other areas of activity as well as the constant intensification of relationship trends through numerous networks of modern communication and new information technologies [1].

Globalization affects all areas of public life, influences many economic processes and the lives of ordinary people and large countries. Globalization is making the world increasingly interconnected and dependent on all of its subjects. Globalization facilitates economic exchange between states, creates conditions for access to the progressive achievements of mankind, safeguards resource conservation and stimulates global progress.

There are a mutual rapprochement of different countries and peoples, the penetration of information technologies, political transformation and integration at the regional and global levels.

At the present stage of the development of world civilization, transformation processes are taking place in all spheres of human life, in which comprehensive integration and the information and communication revolution create objective conditions not only for the unification of mankind and its spiritual and material development, but also for its division. The end of the

20th - beginning of the 21st century revealed a fundamental trend in the social development of mankind, which was called globalization [2].

The topic of "globalization" has been the most important topic of intellectual discussion in terms of relevance over the last few decades. These are not just arguments about a theoretical model of the future, but attempts to analyze the process of civilization surrounding the whole world.

Economic globalization is a modern, world stage of internationalization of economic life, in which the world economy acquires qualitatively new, previously unknown features and characteristics of its development. Such features are the greatly increased integrity of the world economy and the greatly increased interdependence of almost all countries in the world, the integration of formerly closed countries into international economic relations, the trend, albeit not always consistent, towards an economic strengthening of homogeneity, the similarity of systems and forms of management - the homogenization of the world, the emergence of global commodity and especially financial markets [1].

There are a number of basic, essential features of globalization that should be borne in mind not only when considering realities and trends, but also when developing forecasts for the development of the world economy in the long or short term. This list consists of the following characteristics:

The leading, largely dominant role of transnational corporations in the world economy, setting the tone for world economic and scientific and technological development and dominating the major markets in terms of physical products, services, capital, knowledge and a highly skilled workforce.

- Priority of global economic relations over domestic economic relations.

- Universal, comprehensive impact of scientific and technological progress in the broadest sense of the word on all aspects of the internationalization of production and capital.

- Harmonization of standards (technological, environmental, statistical, accounting, financial, etc.). In general, this provides a fairly strong, though not complete, "dock" and interchangeability of different end products and their components.

- Global expansion and activation of international cross-company cooperation in various forms, in particular specialization and cooperation (economic-scientific-technical, scientific-industrial).

- Distribution at the global level of spheres, forms and mechanisms of internationalization of capital, a sharp increase in the volume and intensity of its migration between states, especially developed countries, increased concentration and centralization of capital through mergers and acquisitions of companies and banks.

- Coverage through regional integration of all important economic regions of the world (EU, NAFTA, MERCOSUR, ASEAN, APEC, CIS etc.).
- Approval for the global regulatory role of international economic and financial organizations (WTO, IMF, World Bank etc.) [3].

The globalization of the economy is a rather contradictory phenomenon. On the one hand, its properties discussed above generally have positive consequences, such as:

- The development of new technologies and their dissemination among countries.

Under its conditions, the growth rate of direct investment far exceeds the growth rate of world trade, which is the most important factor in the transfer of industrial technologies and the formation of transnational corporations, directly affecting national economies.

- Economies of scale that can potentially lead to cost and price reductions and thus sustainable economic growth.
- Intensification of international competition.

It is sometimes argued that globalization leads to perfect competition. In fact, we should be talking about new areas of competition and tougher competition in traditional markets that is being removed from the power of a single state or company. Globalization processes in the world economy primarily benefit consumers, as competition offers choices and prices fall.

- Productivity gains from the rationalization of production on a global scale and the spread of advanced technologies and competitive pressures for continued innovation on a global scale.
- Enable countries to mobilize more finance by allowing investors to use a wider range of financial instruments in a larger number of markets.
- Creation of a serious basis for solving the universal problems of mankind, especially environmental problems, which is due to the unification of the efforts of the world community, the consolidation of resources and the coordination of actions in various fields [4].

On the other hand, the manifestations of these characteristics often violate the interests of broad sections of the world's population and entire countries. Globalization strengthens the position of developed countries and gives them additional advantages. The unfair distribution of the benefits of globalization threatens conflicts at regional, national and international levels.

As contradictions of globalization, which can potentially have negative consequences of globalization processes in all countries, we can name:

1. Unequal distribution of the benefits of globalization in the context of individual economic sectors.
2. Possible deindustrialization of economies.

3. The ability to transfer control of individual countries' economies from sovereign governments to other hands, including stronger states, transnational corporations or international organizations.

4. Possible destabilization of the financial sector, potential regional or global instability due to the interdependence of economies on a global scale [4].

Let's consider a concrete example of the impact of globalization on the Canadian economy. Its globalization index was 71.44 in 2021 (Statista, 2021). Canada is one of the most globalized countries in the world. Canada, which has a strong competitive economy, is one of the "Seven" - a narrow circle of states that play a leading role in the formation and development of world economic ties and international relations. It is one of the most globally integrated countries in the world, with a highly developed communications and information technology system, a government that is actively involved in international organizations, a trade-dependent economy, a population that travels frequently abroad, and a society that made up of people from different cultures [5].

Globalization has changed many things in Canada, such as the security situation. The rise and fall of the Soviet Union, the rise of China, and insistence on recognition by other major countries of the Global South have transformed the distribution of global power, which is a major source of pressure on the decision-making processes of all states.

Canada's contribution to the North Atlantic Treaty Organization (NATO), the country's main political and military alliance, has also remained relatively stable. The end of the Cold War confrontation with the Soviet Union and the rise of terrorism, particularly on the periphery in Asia and Africa, have transformed the Alliance's role.

In economic terms, globalization means an increase in international trade and investment levels, as well as an increase in knowledge and technology exchange, as we can see in Canada. The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) provides lower tariffs to increase cross-border trade and encourages countries to open up to foreign goods and capital. Increasing economic interdependence means that financial difficulties in one country can send shock waves around the world.

On the political side, a growing number of international organizations and agreements are playing an increasingly important role in government decision-making. Globalization has largely led to a transfer of power from states to corporations or international organizations.

In addition, technological change and migration contributed to globalization in the cultural sphere, creating what Canadian communications theorist Marshall McLuhan called the "global village". Music, movies and

other forms of entertainment are common all over the world. Large restaurant chains have branches all over the world. Brands and clothing styles effortlessly cross oceans and national borders. This process has been opposed by individuals and groups (like the international Slow Food movement, which speaks out against the overindulgence of fast food and lifestyle in society) determined to uphold traditional cultures.

After all, Canada at this point is closely connected to and dependent on the rest of the world. More than 80 percent of Canadians use the Internet. Foreign programs account for more than two-thirds of television consumption. More than 20 percent of Canada's population was foreign-born. Foreigners have invested over \$600 billion in Canada. Exports, mostly to the US, account for about a third of Canada's gross domestic product (GDP) [7].

Summing up, I would like to say that we considered a concrete example of globalization of Canada, but globalization affects countries differently, depending on the level of economic development and other factors, each case is considered separately. In general, both developing and developed countries have their advantages and disadvantages of this process. Both have significant differences in economies and the process of globalization exacerbates them, which can lead to ambiguous consequences.

These consequences can be both positive and negative. On the one hand, this process of deepening specialization and international division of labor leads to the formation of new competitive fields, and also stimulates the development of new technologies. On the other hand, the negative consequences are that it increases the unevenness and instability of national and world economic development, and limits the role of the state in macroeconomic regulation and causes a massive spread of negative externalities in the sphere of production and consumption.

In conclusion, it must be said that despite the negative consequences, the process of globalization in the modern world is necessary, since this is the main trend of its development. The task of countries and people is to deal with the consequences, find solutions to difficulties and minimize risks.

References

1. En.wikipedia.org. 2022. Globalization - Wikipedia. Available at: <https://en.wikipedia.org/wiki/Globalization> (Accessed: November 4, 2022).
2. Corporate Finance Institute. 2022. Globalization. [online] Available at: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/other/globalization/> (Accessed: November 4, 2022).
3. SearchCIO. 2022. What Is Globalization? Globalization Explained. [online] Available at:

<https://www.techtarget.com/searchcio/definition/globalization> (Accessed: November 4, 2022).

4. Horizons. 2022. What Are The Benefits of Globalization? (And Downsides). [online] Available at: <https://nhglobalpartners.com/benefits-of-globalization/> (Accessed: November 4, 2022).

5. Published by Statista Research Department and 5, A. (2022) Index of economic globalization 2022, Statista. Available at: <https://www.statista.com/statistics/268171/index-of-economic-globalization/> (Accessed: November 5, 2022).

6. Picesgirl (2021) Impact of globalization on Canada, RSS. Available at: <https://bohatala.com/impact-of-globalization-on-canada/> (Accessed: November 5, 2022).

Scientific supervisor by O.K. Nezgoda, PhD in Economics, Associate professor

I. Хорунжий

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ У МІЖНАРОДНІЙ ІНВЕСТИЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СПОСОБИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Інвестиційні ризики – надважливе питання, якому ви повинні виділяти увагу, перед тим як почати займатися інвестиційною діяльністю [1]. Вони виступають фактором формування пасивного доходу. Сьогодні, судячи з сучасних тенденцій, неможливо передбачити вкладення капіталу та подальше отримання прибутку, де б ризики неокупності або навіть втрати вкладень були б відсутні повністю. Вивчення даної теми із плином часу не скільки не втрачає своєї актуальності [2]. Невичерпність знань підкріплюються новими економічними та політичними ситуаціями, які все складніше передбачити.

Інвестиційна діяльність за своєю суттю орієнтована на прибутки у майбутньому, інколи не дуже близькому. Тому для потенційних інвесторів потрібно постійно слідкувати за світовими тенденціями та володіти повною базою актуальної інформації, на основі якої й приймаються вирішальні рішення. Погіршують можливість передбачення певного розвитку світової економіки сьогоднішня „підвішена” ситуація а також прийняті рішення та поведінка деяких людей, які дедалі загострюють справи на ринку.

Узагальнюючи всі ті поняття, що ми маємо, можна зробити висновок, що інвестиційні ризики – неминуча загроза або часткова ймовірність недосягнення поставлених цілей інвестування, таких як

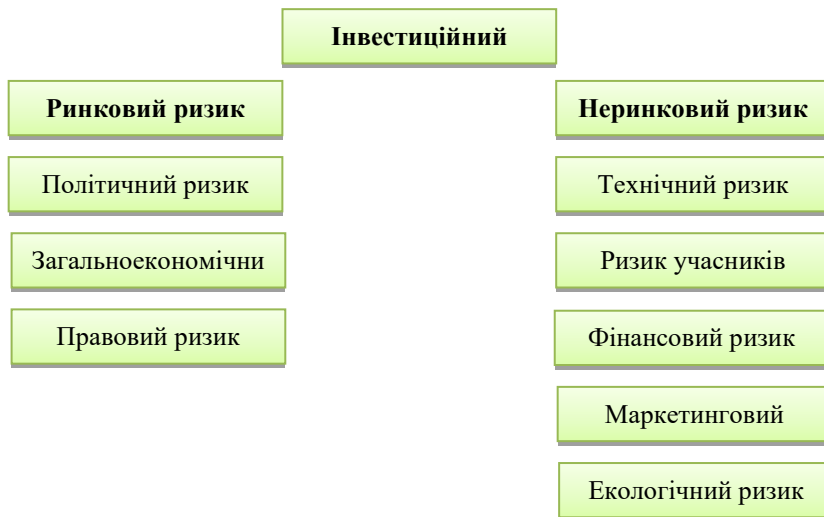

прибуток або деякий інший потрібний вам ефект, які супроводжуються грошовими збитками [3].

Проте на даний момент в економічній науці не сформовано єдиного твердження не тільки щодо класифікації інвестиційних ризиків, а й роз'яснення сутності деяких з них. Найрозповсюдженішою з них є безпосередній їх поділ на 2 характерні групи, представлені на рис. 1:

1. Ринковий ризик – є досить характерним для всіх учасників інвестиційної діяльності. Можуть бути пов'язані зі змінною економічного циклу, зміною законодавства, різним рівнем платоспроможності попиту, політичною ситуацією, та іншими факторами, на які сам інвестор вплинути ніяк не може.

2. Неринковий, або специфічний ризик – ризик, який піддається контролю та насамперед пов'язаний з конкретними об'єктами інвестування. Прикладами можуть виступати: нерівномірна структура капіталу, низький рівень кваліфікації робітників або керівничої бази, посилення конкуренції в конкретному сегменті ринку, тощо. Однак такі ризики можуть бути попереджені за рахунок диверсифікації інвестування або ефективного та кваліфікованого управління інвестиційним процесом.

Рис. 1 Різновиди інвестиційних ризиків

Як правило, політичні, загальноекономічні та правові ризики виникають під впливом зовнішніх факторів, які виникають при реалізації інвестиційного проекту, а інші в свою чергу пов'язанні на пряму з помилками в управлінні процесом розвитку.

Технічний ризик несе за собою, як правило помилки в обранні технологічної бази, технологій або перевищення кошторису проекту.

Фінансові ж ризики на пряму залежать від неспроможності досягти успіху у певних аспектах фінансового становища проекту: неплатоспроможність покупців, затримка коштів від реалізації готової продукції, негативне фінансове положення учасників проекту, тощо.

Маркетинговий ризик виникає при помилках у прорахуванні ринкових умов проекту: оцінка постачальників сировини, організація реклами тощо.

Всі вище перелічені ризики є взаємопов'язаними, зміна навіть одного з них спричинює зміни в усій системі інвестиційного проекту.

Щодо інвестування у світових масштабах, зараз їх особливістю є глобалізм, тобто нарощування діяльності на світовому ринку та прискорення географічної диверсифікації. Характерною ж рисою на даний момент виступає нестабільність світових ринків. Однією з причин може бути факт переважання зарубіжного капіталу над власним.

Окрім того на дестабілізацію світових ринків впливають відомі міжнародні організації, а також великі гравці на біржовому ринку.

Через дану нестабільність світової економіки йде стимулювання розробки та впровадження новітніх міжнародних стандартів управління ризиками. Успіхів у розробках досягли Канадська та Японська асоціації, асоціація стандартів Австралії, Міжнародна організація стандартів (ISO), та інші. На основі цих досліджень було визначено, що спостерігається суперечність у трактуванні понять ідентифікації ризиків, а отже і помилково визначаються шляхи їх попередження. До даних стандартів, ризик сприймався, як правило, негативно, а організація намагається його мінімізувати. Сьогодні ж фахівці вважають, що ризик – частина життєвого циклу. В той самий час він може бути не тільки негативним, а й ще позитивним [4].

Процес інвестиційної діяльності залежить від деяких умов при проектуванні, а також фактичних умов його реалізації. Особливо це стосується іноземних інвестицій, оскільки на них впливають фактори іншої країни та кон'юктури світового ринку.

Як правило міжнародні фірми орієнтуються на результати аналізу з точки зору материнської компанії, оскільки потік грошей в материнську компанію може бути джерелом різноманітних виплат акціонерам.

Говорячи про процес мінімізації ризиків, згідно зі стандартом ISO , розпочинається з визначення цілей компанії та внутрішніх та зовнішніх факторів, які можуть вплинути на процес досягнення мети.

Оцінка ризику відповідно до ISO складається з трьох етапів: I етап – ідентифікація; II етап – аналіз; III етап – безпосередня оцінка. Процес оцінки ризику має бути систематичним [5].

Після оцінки ризику приймають рішення щодо визначення рівня ризику й за попередньо встановленими критеріями визначають пріоритетні ризики.

Модель ризик-менеджменту міжнародних інвестиційних проектів передбачає певну логічну послідовність трьох основних взаємопов'язаних етапів:

1. ідентифікації ризиків;
2. аналізу і оцінки ризиків;
3. розробки стратегії і тактики управління ризиками [6].

Кожен із таких етапів представлений блоком узгоджених стадій, які формують єдину комплексну систему цілеспрямованого впливу на ризики міжнародних інвестиційних проектів. Перший етап ризик-менеджменту міжнародного інвестиційного проекту – етап ідентифікації ризиків – включає низку послідовних процедур:

1. виявлення джерел ризиків;
2. визначення можливих для даного міжнародного інвестиційного проекту видів ризиків;
3. вибір методів, критеріїв і параметрів для оцінки кожного виду ризику та їх порівняльний аналіз;
4. визначення зон підвищеного ризику;
5. визначення можливої послідовності виникнення різних видів ризиків і їх прив'язку до відповідного етапу здійснення інвестиційного проекту[6] .

Подальшим етапом ризик-менеджменту є аналіз та оцінка ризиків. Він передбачає визначення міри ризикованості міжнародної інвестиційної діяльності та величини можливих втрат при реалізації ризикової ситуації у процесі її здійснення.

Стратегія управління ризиками міжнародної інвестиційної діяльності – це система управління ризиками з обов'язковим врахуванням зовнішньоекономічної компоненти у невизначеній ситуації, що ґрунтується на прогнозуванні можливості його появи, мірі впливу на результати діяльності і прийомах його оптимізації.

Основна проблема при цьому полягає у виборі оптимального методу чи сукупності методів запобігання ризикам.

Логічним завершенням процесу розробки стратегії і тактики управління ризиками міжнародної інвестиційної діяльності є створення постійнодіючої системи контролю за ходом реалізації інвестиційного проекту, яка повинна охоплювати чітко визначений об'єкт контролю.

Після завершення реалізації міжнародного інвестиційного проекту пропонується здійснити аналіз і узагальнення впливу факторів ризику за результатами цього проекту, який може бути використаний у подальших аналогічних проектах, а також врахований для розвитку чи відродження наявного. В умовах інвестиційного глобалізму модифікується економічна природа міжнародних інвестиційних ризиків. Прагнення транснаціональних корпорацій знизити ризик інвестиційних операцій у країнах-реципієнтах викликало створення нових систем ризик-менеджменту, які ґрунтуються на нових концепціях управління інвестиційними ризиками.

Список використаних джерел

1. Гостев С. В. Ризики в інвестиційних процесах, методи та інструменти мінімізації негативного впливу ризику / С. В. Гостев // Інвестиції: практика та досвід. - 2010. - № 10. - С. 19-22.
2. Коломієць Н. О. Інвестиційні ризики: сутність та методи оцінки / Н. О. Коломієць // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2013. - № 8. - С. 110-119.
3. Шендерівська Л. П. Ризики інвестиційної діяльності / Л. П. Шендерівська, О. В. Копайгора // Технологія і техніка друкарства. - 2011. - Вип. 4. - С. 126-130.
4. Кузьмін О. Оцінка інвестиційних ризиків комплексним методом / О. Кузьмін, В. Глібчук // Економіка України. – 2008. – №10. – С. 18-22.
5. Стрельбіцька Н.М. Уніфікований міжнародний стандарт ризик-менеджменту як відповідь на виклики глобалізації / Н.М. Стрельбіцька // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип.2(5). – Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snyvnh.pdf>.
6. Міжнародна інвестиційна діяльність : підручник / Д. Г. Лук'яненко, Б. В. Губський, О. М. Мозговий та ін. – К. : КНЕУ, 2003. – 387 с

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДАНІЇ

Як відомо Данія має специфічну економічну систему, що базується на ринку послуг, технологічної розвиненості, залучення до створення бізнесу та інвестицій а також імпорт сировини та подальша її переробка у готовий продукт. Мала кількість природних ресурсів, пандемія COVID-19 були свого роду «викликами» для датської системи, але вона змогла витримати це та адаптуватися. Слід розглянути завдяки чому Данія змогла ро звинутись до сьогоденних масштабів та пережити ці «виклики».

Розглядаючи становище Данії на світовому ринку, його можна охарактеризувати як свого роду роздоріжжя – серединне становище між великими та малими економіками, Скандинавією, Європою та світом. Данія, що вийшла глобальну економічну арену лише середині XIX століття, традиційно орієнтувалася експорт вузьких категорій товарів сусіднім країнам, поступово розширюючи коло партнерів лише до кінця XX століття. Можна сміливо сказати, що Данія вписується в модель малої відкритої економіки, під якою мається на увазі економіка, незначні розміри якої неможливо істотно впливати на процеси на світовому ринку. Це означає підвищену вразливість перед світовими кризами, що провокують протекціонізм і зміну структури попиту та пропозиції. У зв'язку з цим цікавою є проблема адаптації зовнішнього сектора Данії до змін світової кон'юнктури.

Економіка Данії має дуже скромний запас природних ресурсів, майже цілком покладаючись на людські ресурси та залежить від імпорту сировини та зовнішньої торгівлі (країна стоїть на першому місці у світі за обсягом зовнішньоторговельного обороту на душу населення). Сектор послуг займає більшу частину ринку праці та економіки загалом. Данія має одну з найстійкіших економічних систем у Європі, вона характеризується збалансованим держбюджетом, стабільною валютою, низькими відсотковими ставками та низьким рівнем інфляції. Данія підтримує зв'язки майже з усіма країнами світу. Але слід зазначити є ще й загрози, що можуть сильно вплинути на вже існуючу систему. Спочатку треба підкреслити особливості датської економіки.

Для аналізу сучасного стану датських зовнішніх зв'язків необхідно помітити одну важливу особливість світового ринку XXI століття: найчастіше товари, які включаються до статистики експорту, жодного разу не перетинають кордонів країни. Існують три основні моделі

експорту: традиційний експорт ($\frac{3}{4}$ сукупного експорту Данії), «мерчентинг» (товари виробляються/продаються поза датськими кордонами через дочірні компанії; 13% у сукупному товарному експорті) та «процесинг» (постачання сировини з Данії та іншої країни для виробництва товару у третій країні та продажу у четвертій, 5% у сукупному товарному експорті).

Експорт Данії товарів та послуг, становлять близько 50% від ВВП. Приблизно 67 % загального обсягу експорту прямує до інших країн ЄС. У Європейському Союзі Данія виступає за ліберальну політику торгівлі. Тобто влада майже не втручається в економіку своєї країни, що більш приваблює бізнесменів та інвесторів. Це дає змогу більш вільно діяти на ринку.

Данія – постіндустріальна країна з високим рівнем розвитку. Данська економіка - сучасна ринкова система, що включає високотехнологічне господарство, сучасні малі і великі підприємства промисловості, великі заходи державної підтримки, високий рівень життя, а також високу залежність від зовнішньої торгівлі. Данія бідна на корисні копалини, тому залежить від зовнішнього ринку. Проте щодо енергоресурсів Данія повністю самодостатня. Данія веде видобуток нафти, газу, і навіть енергія виробляється у вигляді вітряної і біоенергетики. Частка промисловості у національному доході – понад 40 %. Провідні галузі: металообробка, машинобудування, особливо суднобудування, електротехнічне та радіоелектронне, харчова, хімічна, целюлозно-паперова, текстильна. Бюрократія у Данії перебуває на мінімальному рівні, а корупції майже немає.

Данія славиться своєю стабільною економічною системою, вона витримала кризу та налагодилася у 2010 році. Розроблено довгострокову програму боротьби з безробіттям, історично дуже низькою, а точніше 5,66% (2020). Треба зазначити що цей рівень не підвищувався також через те що країна не перейшла до повної автоматизації робочого процесу, використовуючи технологічний прогрес, і також через залучення навіть мігрантів до висококваліфікованих професій. Фінансове становище Данії залишається одним із найпотужніших у країнах ЄС (ВВП, ППС (поточний міжнародний) 353 101 076 706 дол. США (2020) [2].

Ринок праці Данії характеризується гнучкістю, високоосвіченим талантом і високою продуктивністю в поєднанні з конкурентоспроможним рівнем заробітної плати в європейському контексті. Данія пропонує сприятливий податковий клімат, що приваблює бізнесменів.

ВВП на душу населення становить 60 552 дол. США (2020). Ефективність ведення правильної економічної діяльності дало ці

показники. Для прикладу, якщо порівняти з Україною, то її ВВП на душу населення становить 3 726,93 USD (2020 г.), хоча вона має більше ресурсів і можливостей ніж Данія. В цих показниках також грають важливу роль рівень інфляції 0,421% (2020) а також рівень корупції індекс 88 (Corruption Perceptions Index 2021) де посідає 1 місце. Розглянемо динаміку зміни інфляції [1].

Ці факти повторно зазначають наскільки стабільна економіка Данії, що також приваблює інвесторів. Обсяги Прямих іноземних інвестицій становить - чистий приплив (ПБ, поточний дол. США) (3 519 850 275 дол. США) (2019). Країна постійно розвивається в технологічній сфері, за що і приваблює інвесторів і постійно розвивається. Технологічний розвиток розширює експортні та виробничі можливості країни. Вагому складову ВВП Данії складає частка послуг 64,55%. Ринок послуг дає змогу перекривати один з найбільших недоліків Данії – невелика кількість природних ресурсів. Посідає 34 місце за рангом експортера, загальний обсяг експорту (2019) 109 991 554 571 дол., ці показники продовжують збільшуватися і повсякдень. На 35 місці Данія за рангом імпортера, загальний обсяг імпорту (2019) 97 209 693 724 доларів. Країна змогла перетворити свою залежність від імпорту в прибуток для себе [1].

Крім того, данські прямі інвестиції за кордон та прямі іноземні інвестиції в Данії тепер розраховуються як на нетто-основі (принцип напряму), так і на валовій основі (принцип актив/пасив). Керівний принцип означає, що інвестиції іноземних компаній у їхні данські материнські компанії розглядаються як деінвестиції, тому вони вираховуються з данських інвестицій за кордоном. Таким же чином інвестиції данських компаній в іноземні материнські компанії вираховуються з іноземних інвестицій у Данії. Принцип «актив/пасив» розглядає як материнські, так і дочірні інвестиції Данії в іноземні компанії як збільшення данських активів і, навпаки, для зобов'язань іноземних інвестицій у датські компанії [3].

Розглянувши основні плюси стабільної датської системи, слід підкреслити, що головною економічною загрозою є можливість швидкого вичерпання природних ресурсів, що нині задовольняють енергетичні потреби країни. За деякими оцінками, власних запасів вуглеводнів за нинішніх темпів видобутку Данії вистачить лише на 10 років, хоча нові родовища поблизу Гренландії та Фарерських островів здатні помітно збільшити цей термін. Данія сильно залежить від імпорту, більша частина якого належить сировині для виробництва і подальшого експортування на міжнародний ринок. Через російську агресію проти України скоротився імпорт як з України так і з Росією. Як приклад можна взяти до уваги частку імпорту виробів заліза або сталі з України, що коштував 1 721

484,9 дол. у 2016 році, який Данія зараз або не може і далі купувати, або загальні транспортні витрати будуть невігідними до подальшого імпортування в найближчий час [3]. Хоча загальні обсяги імпорту з України не сильно вплинуть на економіку Данії, але через війну збільшилися ціни на енергоносії.

Через російську агресію міграція сильно збільшилась це також стосується й до Данії очікується, що кількість мігрантів з України збільшиться до 100 тисяч що може вплинути на зміну рівня безробіття та рівня злочинності.

Щодо Росії, то її санкції ускладнюють подальшу економічну діяльність з нею. Найбільшу частку імпорту займало паливо, його закупівля стала «важкою» через санкції та вимоги Росії щодо закупівлі газу та нафти в рублях. Високі ціни на енергоносії вдарили по компаніям і споживачам. З цього можна зрозуміти очікуванням зниження попиту і, зрештою, збільшення безробіття, що потім сильно вплине на економіку Данії. Також слід зазначити, якщо Росія почне війну з Фінляндією та Швецією, Данія понесе збитки, які можуть оцінюватись у десятки мільярдів доларів. Також до серйозних загроз для економіки Данії є клімат. Клімат є викликом для глобальної економіки та суспільства загалом, і розвиток викидів CO₂ та підвищення температури, відбувається надто швидко. Данія успішно бореться з цією проблемою навіть на законодавчому рівні, але при недостатній роботі можуть виникнути проблемні наслідки.

На мою думку є декілька способів для уникнення загроз, щоб стабілізувати економіку Данії. Спочатку треба повністю перейти на відновлюванні енергоносії, щоб зменшити екологічну загрозу. Також це дає змогу відмовитися від використання газу та нафти для власного споживання, що скоротить імпорт на ці продукти. Слід зазначити що це збільшить можливе експортування електроенергії та збільшить імпорт. Цей перехід може створити «тренд» на електромобілі та подібні винаходи, що збільшить інвестування у цю сферу. Закінчення війни між Росією та Україною дасть змогу стабілізувати ситуацію на міжнародному ринку.

Список використаних джерел

1. Данія: Статистика торгівлі – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://globaledge.msu.edu/countries/denmark/tradestats>, вільний. – Загол. 3 екрану. – мова датська.
2. «Danmarks statistic» - [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.dst.dk/da>, вільний. – Загол. 3 екрану. – мова датська.

3. Dansk eksport med og uden dansk arbejdskraft. Danmarks Statistik. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.dst.dk/da/Statistik/bagtal/2019/2019-06-07-eksport-med-og-uden-danske-haender>, вільний. – Загол. 3 екрану. – мова датська.

4. UNCTADSTAT - ЗАГАЛЬНИЙ ПРОФІЛЬ: ДАНІЇ – [Електронний ресурс] / GENERAL PROFILE: DENMARK. - Режим доступу: <https://unctadstat.unctad.org/CountryProfile/GeneralProfile/en-GB/208/index.html>, вільний. – Загол. 3 екрану. – мова англійська

Науковий керівник: Магдич А.С. кандидат економічних наук, професор

А. Чевюк

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ВІДНОСНА ТА АБСОЛЮТНА БІДНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Про бідність та пов'язані з нею соціальні негаразди відомо з найдавніших джерел. Над цією проблемою розмірковували філософи, письменники, автори релігійних текстів. Усі (або майже всі) погоджувалися, що бідність є негативним явищем, але реалістичного сценарію її ліквідації тривалий час не було. Утопічні ідеї Платона, Т. Мора та інших мислителів можна вважати лише фантастичними проектами, але аж ніяк не програмою дій. Більше того, утопічні проекти містили тези, які унеможлилювали б розвиток суспільства, як-от відсутність приватної власності.

У сучасній науці бідність також вважається вартим уваги феноменом. Але сучасні вчені розглядають її з позицій наукового підходу. Існує багато концептуальних позицій щодо інтерпретації бідності. Л. Потабенко розглядає бідність як соціальну й економічну категорію. Соціальна бідність, перш за все, пов'язана з «традиційно» бідними категоріями населення: багатодітними сім'ями, неповними сім'ями з дітьми, самотніми пенсіонерами, особами з інвалідністю, тобто з тими верствами населення, у яких велике утриманське навантаження, слабкий стан здоров'я або похилий вік, і, як правило, вони не охоплені зайнятістю. Економічна бідність тотожна із ситуацією, коли працездатне населення не має можливостей забезпечити соціально необхідний рівень життя з причин неповного працевлаштування на ринку праці, безробіття, нестабільної зайнятості, низьких доходів, низького рівня заробітної плати, затримок із її виплатою тощо [1, с. 177].

У рамках доповіді ми зупинимося на виокремленні абсолютної та відносної бідності. Під абсолютною бідністю розуміють ситуацію, коли

людині не вистачає ресурсів на найнеобхідніше. Так, люди в умовах абсолютної бідності не можуть мати достатньо їжі, питної води, одягу. Вони живуть у місцях, не призначених для цього. Протягом усієї історії людства (і це відображено як у політичних програмах, так і в літературних творах) подолання абсолютної бідності було нагальною проблемою. Лише в останнє століття жителі розвинених країн в цілому не стикаються з такою проблемою.

Втім, абсолютна бідність є поширеною у найменш розвинених країнах та країнах, що розвиваються. На цьому наголошують, зокрема, експерти ООН. Саме на Африканському континенті живе найбільша кількість бідних. Крім того, розрив між найбіднішими та найбагатшими жителями Африки продовжує зростати. Близько 40% багатств Африки належить 0,0001% населення континенту. Індекс Джині для Африки складає 0,43, а для інших країн, що розвиваються, – лише 0,394. Наводячи ці дані, експерти ООН зазначають, що в Африці спостерігається один з найвищих у світі показників гендерної нерівності [2]. Велика кількість бідних також у деяких країнах Азії, зокрема, у Бангладеш. У цій країні різко зросла кількість бідних через пандемію COVID-19. Третина жінок, які були працевлаштовані до пандемії, станом на червень 2022 р. були без роботи [3].

Відносна бідність – це ситуація, за якої людина не може дозволити собі ті блага, які вважаються нормальними для її країни, місця проживання, соціальної групи тощо. Досліджуючи цей вид бідності, необхідно мати на увазі, що стандарти споживання в усіх країнах різні. Часто громадянин, який вважається бідним у США, може не бути таким у Пакистані. Відносну бідність важко подолати, адже завжди існуватимуть люди з порівняно низькими доходами. Так, бідністю в Норвегії може вважатися необхідність купувати одяг у секонд-хенді, у той час як у віддалених поселеннях Ефіопії одяг може взагалі бути дефіцитним товаром. У табл. 1 ми спробуємо проілюструвати відмінності між абсолютною та відносною бідністю.

Таблиця 1

Абсолютна та відносна бідність: порівняльна характеристика

Критерій	Абсолютна бідність	Відносна бідність
Харчування	Не вистачає елементарної їжі: злаків, хліба, напівфабрикатів, овочів, консервів тощо.	Немає можливостей купувати здорову їжу, вироблену без консервантів, делікатеси тощо.
Одяг	Не вистачає теплого одягу (відповідно до сезону),	Немає можливостей купувати новий модний

	можливості змінювати його після зношення.	одяг, який би відповідав власним уподобанням та прийнятим трендам.
Житло	Немає придатного для нормального життя житла (люди живуть у палатках, вагончиках або просто неба).	Немає можливостей придбати комфортне житло із забезпеченням власного простору для всіх членів родини.
Освіта	Неграмотність або елементарна грамотність (на рівні 2-3 класів школи).	Неможливість закінчити школу, вступити до закладу вищої освіти, отримати престижну професію.

Джерело: створено автором

Відповідно, у розвинених країнах майже завжди мова йде про відносну бідність. Прояви абсолютної бідності здебільшого долаються як державою, так і різними недержавними структурами. Абсолютна бідність у країнах, що розвиваються, продовжує бути актуальною проблемою.

Список використаних джерел

1. Потабенко Л.В. Бідність – нестраховий соціальний ризик. Право і суспільство. 2019. № 5. С. 175-180.
2. Экономическое развитие в Африке: использование потенциальных преимуществ Африканской континентальной зоны свободной торговли для всеохватного роста – обзор. Организация Объединённых Наций. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdb69_d2_ru.pdf
3. New poor in Bangladesh remains high in May, says survey. The Financial Express. URL: <https://thefinancialexpress.com.bd/national/new-poor-in-bangladesh-remains-high-in-may-says-survey-1654432968>

Науковий керівник: Р.М. Ключник, кандидат політичних наук, доцент

А. Шалунова
Університет ім. Альфреда Нобеля, м. Дніпро

РОЛЬ НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Міжнародна економіка достатньо масштабна сфера для вивчення. Вона розкриває такі питання як глобалізація, структура торгівлі, прямі

іноземні інвестиції та багато чого цікавого. Показовою подією в міжнародній економіці став інтенсивний розвиток країн, які розвиваються. Їх ще називають «НІК». За невеликий час ці країни досягли багато чого в міжнародній економіці. Завдяки їх праці та інтенсивному розвитку, збільшився експорт, покращилась промисловість, а також НІК посіли перше місце в МПП. Але потрапити в групу «нових індустріальних країн» не так вже і легко, повинні бути конкретні критерії. Наприклад, розмір ВВП на одну особу, об'єм промислового експорту, обсяг прямих інвестицій. Взагалі, нові індустріальні країни класифікують за чотирма «хвилями». Ця класифікація наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

«Хвилі» нових індустріальних країн [1]

«Хвилі»	Нові індустріальні країни
Перша	Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Аргентина, Бразилія, Мексика, Гонконг
Друга	Малайзія, Таїланд, Індія
Третя	Кіпр, Туніс, Туреччина, Індонезія
Четверта	Філіппіни, Китай

ТНК почало активно розвиватися в тих країнах, які найперші перейшли до моделі розвитку національного господарства, яка орієнтується на експорті. Це НІК першої «хвилі». В 80-х роках НІК першої «хвилі» почали відставати у виробництві трудомісткої продукції, тому ці країни почали переміщувати свою продукцію у країни, які мають дешеву робочу силу (країни другої «хвилі»). Згодом, аналогічно такому процесу, з'являються країни третьої та четвертої «хвилі». Завдяки цим процесам відбувається активний розвиток НІК, зміна макроекономічних показників, покращення в галузі промислового виробництва.

Обробна промисловість та сектор послуг є найголовнішими в розвитку НІК. В обробній промисловості ведуча роль припадає на загальне і транспортне машинобудування, вироблення та ремонтування кораблів, автомобілів. Йде швидкий розвиток в області металургії, нафтохімії та целюлозно-паперовій промисловості. Через це йде товарне зрушення експорту, а саме: зменшення питомої ваги продовольства, сільського господарства та навпаки - збільшення переробної промисловості продукції. Для продукції обробної промисловості характерна конкурентоспроможність.

Наприкінці 80-х років багато країн пройшли становлення національних фінансових ринків та перейшли до лібералізації їх діяльності. На сьогодні Сінгапур та Гонконг є впливовими фінансовими центрами всього світу. Нові індустріальні країни є імпортерами прямих закордонних інвестицій. Головні «помічники» інвестицій для НІК є США, Японія та Великобританія.

Також варто звернути увагу на те, що на прогрес НІК вплинула економічна політика (саме внутрішня), яка надала країнам економічну та політичну постійність для того, щоб функціонувала «змішана економіка». Також на ріст розвитку НІК вплинула політика держави на макрорівні, яка підтримує стабільність цін, стимулює підвищення попиту та пропозиції в секторі інвестицій.

В сучасній міжнародній економіці нові індустріальні країни відіграють дуже важливу роль. Вони мають розвинену транспортну мережу, високоінтенсивне сільське господарство, родючий природно-ресурсний потенціал, вони працюють в галузі іноземних інвестицій, мають розвинений бізнес тощо. Найголовніше, що НІК з кожним разом поповнює свої ряди іншими країнами, які готові розвиватися та надавати світу сучасні технології.

Список використаних джерел

1. NINA.AZ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.wiki.uk-ua.nina.az/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D1%96%D0%BD%D0%B4%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.html – вільний. Мова укр.

Науковий керівник: О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент

Д. Шинковський
НТУ «Дніпровська політехніка», м. Дніпро

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІДКЛЮЧЕННЯ РОСІЇ ВІД СИСТЕМИ SWIFT

Однією з пріоритетних санкцій Європейського Союзу та США проти Росії вважається відключення Росії від системи SWIFT. Мета полягає в стримуванні агресії проти України за допомогою ізолювання банківської сфери країни та перешкоджання веденню зовнішньої торгівлі. Спираючись на аналіз підсумків впливу санкції та порівняння з

очікуваними результатами, ефективність даного заходу ставиться від сумнів.

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) – це міжнародна міжбанківська система передачі інформації про транзакції. Мережею SWIFT користуються близько 11 тисяч банків та фін. установ із понад 200 країн світу. Діяльність системи полягає в оперативному надісланні повідомлення з інформацією про платіж від банку-емітента (платника) до банку-ремітента (одержувача). У загальному обсягу повідомлень російські платежі становлять близько 1% [1].

Відключення країни від системи SWIFT ускладнює процес здійснення платіжної операції за кордон та створює загрозу для ведення зовнішньої торгівлі, що в свою чергу негативно вплине на валютний курс всередині країни. Спільним рішенням країн ЄС було відключено від системи 7 російських банків, які мають безпосередній вплив на фінансування воєнної машини Росії. Окрім великі банки продовжують користуватися SWIFT, серед них: АТ «Газпромбанк», АТ «Банк Санкт-Петербург», АТ «Всеросійський Банк Розвитку Регіонів».

Вплив рішення про відключення на валютний курс рубля у короткостроковому вигляді мав помітний ефект. Під час першого відкриття Московської біржі після повномасштабного вторгнення Росії в Україну рубль досягнув позначки в 90 рублів за доллар, втративши 20% власної вартості. Історичного максимуму рубль досягнув 12 березня, коли ціна за 1 доллар складала 133 рубля (Рис. 1). З метою стабілізації рубля та запобіганню подальшої девальвації Центральний Банк Росії застосував валютні інтервенції, які склали близько 600\$ млрд.; тимчасово збільшив ключову ставку до 20% річних. Внаслідок проведених заходів курс рубля вдалося стабілізувати за ціною 61 рубль за 1 доллар. Одночасно вагомий вплив на поповнення валютних резервів мали рекордні ціни на енергоносії [2].

Росія займає значущі позиції у світовій торгівлі, що в першу чергу обумовлено великою мінерально-сировинною базою. Таким чином Росія входить до п'ятірки країн за видобутком нафти та природного газу у світі. У 2020 році в складі експорту російської нафти 44% припадали на країни Європи, натомість в складі експорту природного газу – 44% за даними Центру статистики ЄС. Станом на червень 2022 р. дохід РФ від експорту енергоносіїв склав близько 93 млрд. євро за даними Центру досліджень енергетики та чистого повітря (CREA) (Рис. 2). У порівнянні за весь 2021 р. дохід від експорту склав 140 млрд. євро. Незважаючи на відключення ряду банків від системи SWIFT та супутні санкції щодо обмеження імпорту російського газу, Росія продовжує отримувати прибуток через

збільшення світових цін на енергоносії, що в свою чергу сприяє подальшому фінансуванню воєнної агресії [3].

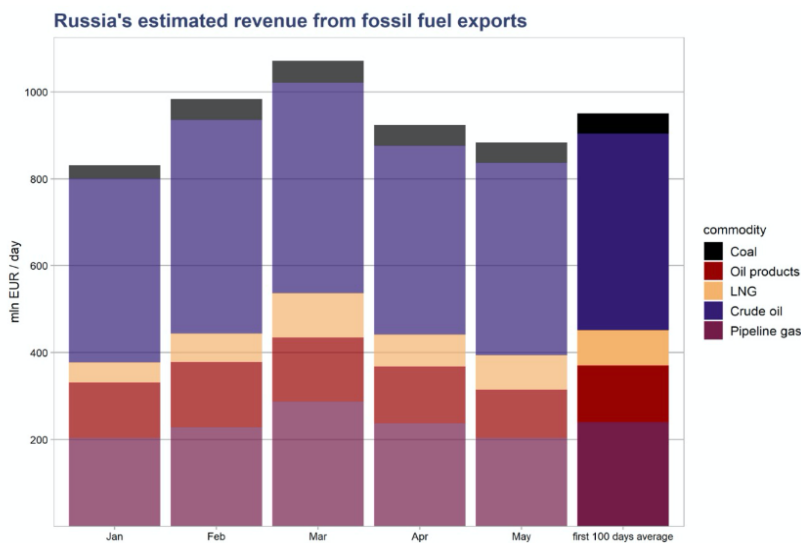
USD to RUB Chart

• 1 USD = 61.496 RUB Oct 30, 2022, 20:09 UTC

US Dollar to Russian Ruble

Рис.1. Валютний курс 1 долара до рубля

Рис. 2. Дохід Росії від експорту енергоносіїв

Практика відключення країни від системи SWIFT вже застосовувалася у рамках пакету міжнародних санкцій проти Ірану у 2012 та 2018 рр., а також Північної Кореї у 2017 р. Оцінити ефективність санкцій на прикладі Ірану можливо з умовою першочергового розгляду передумов.

У відповідь на наміри розгорнути ядерну програму екс-президент США Барак Обама підписав наказ від лютого 2011 р. про заморожування фінансових активів уряду, Центрального банку та всіх фінансових установ Ірану, що обмежило можливість розпоряджатися доходами від продажу нафти та сприяло скороченню експорту. Країни ЄС аналогічним чином заморозили активи Центрального банку в січні 2012 р. У березні 2012 р. 14 фінансових установ Ірану були відключені від системи SWIFT. За думкою професора Університету Логборо Алістера Мілна: Послідовність застосованих санкцій та відтермінування відключення від SWIFT пояснюється відсутністю пріоритетності через існування країн, які готові стати посередниками під час обходу санкцій. Досвід санкцій застосованих проти Ірану показує, що заморожування активів, заборона транзакцій та прямі санкції щодо заборони обігу валюти країни мають найбільш ефективний вплив [4].

У той же час на території Росії діє власна система переказів СПФП (Система передачі фінансових повідомлень), яка була створена після анексії Криму у 2014 р. Ця мережа на даний момент забезпечує повідомленнями про перекази окрім російських банків, а також окремих 23 банків Вірменії, Казахстану, Швейцарії та Німеччини. Також наразі планується інтеграція з системою переказів Китаю (CIPS).

З метою запобігання фінансування воєнної машини Росії та беручи до уваги досвід застосування санкції проти Ірану та проведені дослідження, найбільшу ефективність мають обмеження, які безпосередньо пов'язані з обмеженням транзакцій та обігом національної валюти, зокрема застосування вторинних санкцій щодо фінансових установ, які забезпечують обхід санкцій.

Список використаних джерел

1. BBC. NEWS: - Ukraine conflict: What is Swift and why is banning Russia so significant? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/business-60521822> – вільний. Мова англ.
2. BBC. NEWS Україні: - SWIFT: що буде, як Росію відключать від нього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60537982> – вільний. Мова укр.

3. The statistical office of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2c.html> – вільний. Мова англ.

4. Alistair Milne. Iran's experience signals banning Swift will not work as expected., Financial Times [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ft.com/content/e8705d48-bfea-4f95-af3b-af13c1e4305d> – вільний. Мова англ.

Науковий керівник: А.С. Сердінова, асистент кафедри ЕТ та МЕМ

I. Shkura

PhD in Economics, Associate professor

Leuphana University, Germany

Alfred Nobel University, Ukraine

SRI AS STRONG BASIS FOR POST-WAR TRANSFORMATION OF UKRAINE: ESG-REGULATIONS ASPECT

SRI (social/sustainable and responsible investment) is as a new institution which assure inflow of financial sources for sustainable economy with focus on environment, social and fair governance issues. The world has started this new stage of movement from 2015, accepting SDG. Now SDG form a sustainability framework for the global community and attempts to forward there enough financial sources are under way. In dependence from country's financial market orientation, it takes place or through either banking system or capital market in major.

As Ukraine has bank-oriented financial system, initial steps should be aimed to “greening” of financial system. Legislation is a starting point for implementing such initiatives. There are two main directions for normative regulation: directly banking and nonbanking financial activity and their relations with borrowers and other clients.

Framework document- The sustainable Finance Action Plan - is required at the beginning. Main requirement which such document should contain is disclosure of information about ESG consequences of financial institutions and their clients' activity.

The EU experience is a very valuable at this moment, because EU is the second largest SRI -market by volumes of sustainable investing assets and it remains ahead when it comes to enacting ESG-related rules and regulations.

The European Green Deal, adopted in December 2019, set the blueprint for this transformational change. One third of the 1.8 trillion euro investments from the NextGenerationEU Recovery Plan, and the EU's seven-year budget

will finance the European Green Deal. The European Commission adopted a set of proposals to make the EU's climate, energy, transport and taxation policies fit for reducing net greenhouse gas emissions by at least 55% by 2030, compared to 1990 levels. (A European Green Deal | European Commission (europa.eu))

The Sustainable Finance Action Plan (SFAP) adopted by the European Commission in March 2018. It is part of a wider Sustainable Finance Framework which is supported by a broad set of new and enhanced regulations. These include a new **Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)**, which aims to better classify the sustainability credentials of investment funds, and a new **EU Taxonomy**, which aims to define what economic activities are 'green' for the first time. The scope of the regulation is very broad, and it applies to asset managers, pension funds, EU banks and insurers, among others. For sustainable investment, the plan aims to develop sustainability benchmarks against which investment strategies can be judged alongside the mainstream indices. It wants to better integrate sustainability into ratings and market research, and work towards clarifying asset managers' and institutional investors' duties regarding sustainability. (Sustainable Finance Action Plan - Sustainable investing (robeco.com))

SFDR. The SFDR affects financial product developers and providers as well as financial companies: financial advisors, such as banks, asset managers, institutional investors, or insurance companies. The SFDR specifies that these financial companies must disclose to clients the extent to which they incorporate sustainability factors into the decision-making process for their financial products and the material adverse sustainability impacts of their financial products. This becomes particularly important for ESG financial products that either advertise ESG characteristics (so-called Article 8 products) or describe themselves as "sustainable investments" (so-called Article 9 products). Here, the SFDR imposes specific requirements on disclosing the sustainability information that is being advertised. (Info: What is the Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)? - FFE Website)

SFDR requires financial market participants (FMPs) to disclose their engagement policies as part of a negative impact statement. This provision is on a comply or explain basis. FMPs are required to explain how they follow-up when investee companies fail to take action to minimize the negative impacts on which their engagement policies are focused. (Eurosif, 2021)

EU Taxonomy. The EU taxonomy is a standard classification system for the economic area of the EU to determine which activities are considered environmentally sustainable. Based on this classification system, metrics such as the percentage of sales or investments in "environmentally sustainable" activities can be collected and reported. (Info: What is the Sustainable Finance

Disclosure Regulation (SFDR)? – FFE Website) The EU taxonomy sets out so-called Technical Screening Criteria (TSC) that specify how economic activities can make such a significant contribution and avoid harm to the climate and the environment. Moreover, for Taxonomy-based shareholder engagement to be effective, both investors and companies should have appropriate incentives to pursue Taxonomy-alignment. Hence, pricing mechanisms should be introduced to ensure that Taxonomy-aligned activities are more economically viable than harmful activities thus significantly improving the prospects for successful engagement and investor impact. (Eurosif, 2021)

There is minimum two conditions fulfilling which serve the EU Taxonomy as a tool for capital allocation in the near future: first, the green criteria would have to include an investment universe sufficiently broad to allow financial institutions to preserve an acceptable level of portfolio diversification. Second, investors representing a meaningful share of the market would have to use the Taxonomy as a reference point while making investment decisions (Eurosif, 2021, p.35). By now, broad market indices have a very low level of alignment (1-2%) with the Taxonomy (Adelphi and ISS ESG (2020) “European Sustainable Finance Survey 2020”, commissioned by the German Federal Ministry for the Environment at European Sustainable Finance Survey 2020.

The “Fit-for-55 Package” adopted by the EU Commission in July 2021. Among other measures, the Package has proposed intermediary GHG emission reduction targets for high-emitting industries, including specific targets for the use of renewable energy; a proposal for tightening the 2030 emission reduction target of the EU Emission Trading Scheme (ETS); a proposal for establishing a carbon border adjustment mechanism (CBAM) for cement, iron, steel, aluminium, fertilisers, and electricity, that will price importers’ direct emissions from the production process and discourage carbon leakage (Eurosif Report 2021 – EUROSIF, p.24, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0550&from=EN>)

Such complex approach to ESG-regulations is aimed to deep transformations. As a result, the whole chain of impact of mutual requests are started: financial institutions disclose their acts toward companies where they invest and make a pressure on this companies concerning ESG-efficiency (the Principal Adverse Impact Indicators (PAIIs)).

Also, it should be noted about connectedness with that problems which are visible in the world now. It is well-known that according to a basic principle of the universe every action will create an equal and opposing reaction and with ESG-regulation is the same. The EU, the UK and the USA faced problem of “greenwashing” as an unsubstantiated claim to deceive consumers into believing that a company’s products are environmentally

friendly. What Is Greenwashing? How It Works, Examples, and Statistics (investopedia.com). Ukrainian ESG -regulations should contain at once norms for “greenwashing” prevention to place more emphasis on greenwashing risks (see more about this problem (SPECIAL-REPORT-ESG-Under-Strain_2022_US.pdf (thomsonreuters.com)/). For Ukraine will be valuable to develop a clear methodology for bank’s how to assess potential loan’s client sustainability trajectories or/and transition risks. European banks are obliged to understand their customers’ climate risk activities to report their own numbers to regulators. And it will be also important when EU capital will be available for Ukrainian entities for sustainable actions.

References

A European Green Deal |European Commission (europa.eu) Available at: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en [Accessed 1 August 2022]

Sustainable Finance Action Plan. Available at: <https://www.robeco.com/en/key-strengths/sustainable-investing/glossary/eu-sustainable-finance-action-plan.html> [Accessed 1 August 2022]

Info: What is the Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)? Available at: <https://www.ffe.de/en/publications/info-what-is-the-sustainable-finance-disclosure-regulation/> [Accessed 1 August 2022]

European Sustainable Finance Survey 2020 Available at: <https://bit.ly/3ByWYJA> [Accessed 1 August 2022]

Eurosif Report 2021 - EUROSIF, p.24, Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0550&from=EN> [Accessed 15 July 2022]

What Is Greenwashing? How It Works, Examples, and Statistics Available at: What Is Greenwashing? How It Works, Examples, and Statistics (investopedia.com) [Accessed 3 October 2022]

Special report. ESG under strain. Available at: SPECIAL-REPORT-ESG-Under-Strain_2022_US.pdf (thomsonreuters.com)/ [Accessed 5 October 2022]

K. Yurkova

Alfred Nobel University, Dnipro

BUBBLES AND FACTORS AFFECTING THE CHINESE REAL ESTATE MARKET

The aim of the work is to provide readers with the development of the Chinese real estate market, as it makes impact not only on the Chinese

economy, but also influences on the world economy too. The principal objectives are to explain the history, the character and effecting factors of the real estate price. There are examples, of bubbles in the real estate. It is as well as analysis, linked directly to the China. Knowledge of real estate market with its economic aspects and a major role of the government will expand knowledge and understanding in this realm. After getting the fundamental information, it will be easy enough to move on the next step, namely: perspectives and future changes, escorting by heavy bubbles and necessity to improve the elaboration of the real estate.

For near a century, real estate has hesitated due to political and social life of China. It is possible to trite the history:

1. The departure of the last Chinese Qing Dynasty and the determination of the Republic of China (1911-1949);

2. The People's Republic of China with communist views (1949-1978);

3. The factual leader – Deng Xiaoping – of the People's Republic of China from the 1970s to the early 1990s.

The first part can be described by late Qing Dynasty and Civil Wars, accompanied by decline of residential buildings and major industrial and commercial collapse. The Second World War also led to poverty and deep economic decline. Most businesses were destroyed or abandoned. A significant proportion of people fled to Taiwan or Hong Kong. Because of the lack of proper care, most of the buildings were in an appalling provision by 1950.

In the 1950s there was one of the biggest humanitarian disasters of the 20th century. It still featured housing poverty and crumbling commercial real estate. “The Great Leap Forward” was an attempt by Chinese President Mao Zedong to industrialize China's economy rapidly. It failed, and one of the consequences was the famine and poverty of 1959-1961, which claimed the lives of 10 to 40 million Chinese. At the same time, there was the Cultural Revolution, which undermined economic growth and stopped house building from 1966 to 1976.

After Mao's death, Deng Xiaoping became the factual leader of the country. He initiated reforms that fundamentally changed the Chinese economy. Peasants were allowed to work for themselves, not just for communes. China began to open up to foreign investment.

In the 1990s the real estate market increased its role in economic and urbanization, leading to recognizing it by local and central governments. After that China has become the country with the most rapidly improving economies and real annual gross domestic product (GDP) growth averaging 10% up to 2016 (Gabrieli et al., 2017)

Real estate is important not only to the thriving of an economy, but to the living standards in a society, and in China's financial system as well. The factors, affecting real estate, include such several concepts as:

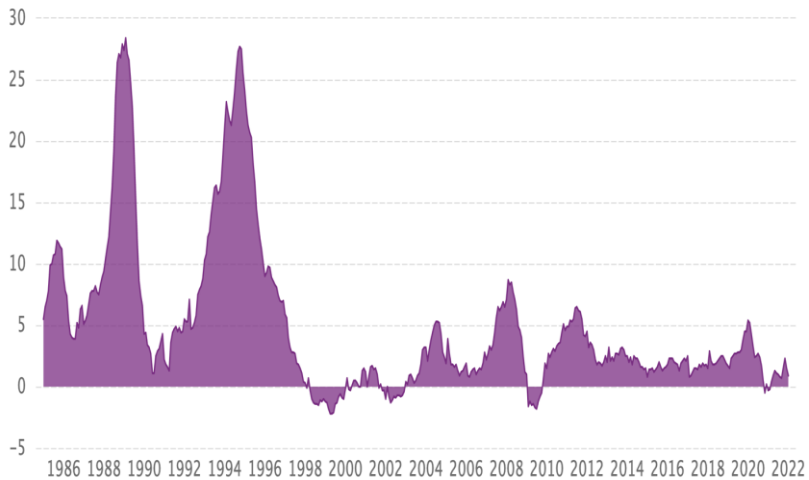
- a. Housing holdings are the biggest part of Chinese investment vehicles, because of a lack of development in financial markets;
- b. Since 2007, highly capitalized firms invested plenty in purchasing land to reckon real estate assets;
- c. China's governments rely on income from land sales;
- d. Banks face real estate hazards due to mortgages approved to householders, firms and governments.

Local government can facilitate on amount of sold land due to the interest in its income. The progress of real estate gives workplaces for people and promotes inquiry on the materials, like: cement, steel, etc. Because of it, the real estate market has promoted to the increase of most Chinese towns, which made some of them actually highly developed business centers (Cao, 2015).

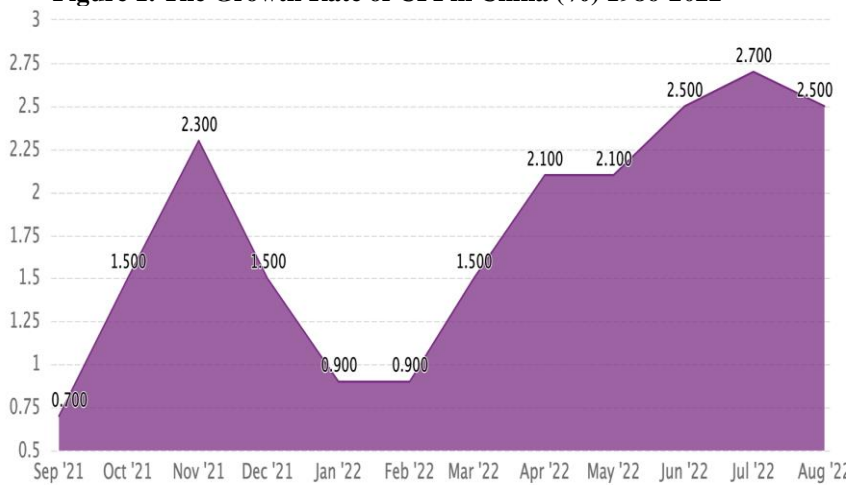
In 2008 the financial crisis escalated, started in the USA, because of bank failures and failing stock prices there (2007-2008), resulting in worldwide Global Financial Crisis (GFC). In 1996-2006 the U.S. housing price index increased by 100%. Comparing with the USA, in China the national housing price ran up on 250%, that led to a conclusion about too high probability of a housing bubble in China) (Liu & Xiong, 2018)

Figure 1 shows the growth rate of CPI (Customer Price Index), that indicates the bubble degree of the real estate. The result displays overrun of the real estate over the economic development of China. In this diagram, rates under 0 indicate the bubble existing in the real estate. It is clear that in 1998, 2002, 2010 and 2021 the Chinese real estate market had a high bubble degree, by comparison in 1988 and 1995 it was one of the lowest. (Mourouzi-Sivitanidou & Sivitanides, 2022).

Figure 2 demonstrates low levels of liquidity of real estate, as well as financial difficulties, in the latter half of 2021. But that current issues have been facilitated by supportive policy. The low rate of CPI was linked to lack confidence in the market. In 2022 the main concept of policymakers will be established in supporting housing demands throughout the year. The real estate sale price will contain an annual increase due to stabilization policies and the real estate sector will gradually recover this year. (Mourouzi-Sivitanidou & Sivitanides, 2022)

Figure 1. The Growth Rate of CPI in China (%) 1986-2022

Figure 2. The Growth Rate of CPI in China (%) 2021-2022

In conclusion, based on history, discussion and analysis above, there are huge amount of causes affecting the real estate market in China. From 20th century its development has been increasing and evolving, despite all emerging issues. This is facilitated by local authorities, firms, householders and policymakers. However, throughout the time real estate bubbles occurred (the most visible drops happened in 1998 and 2010).

Based on the diagrams of CPI and the facts about China's real estate, we considered the current situation in the country and made some predictions about future changes and an annual increase with the help of supportive policy.

References

1. Gabrieli, T., Pilbeam, K. and Wang, T. (2017) *Estimation of bubble dynamics in the Chinese Real Estate Market: A state space model*. International Economics and Economic Policy, 15(2), pp. 483–499. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10368-017-0398-y>
2. Cao, J.A. (2015) *The Chinese Real Estate Market: Development, regulation and Investment*. Abingdon, Oxon: Routledge.
3. Liu, C. and Xiong, W. (2018) *China's real estate market*. Cambridge, Mass: National Bureau of Economic Research.
4. Mourouzi-Sivitanidou, R. and Sivitanides, P. (2020) “Data sources for real estate market analysis,” *Market Analysis for Real Estate*, pp. 427–432. Available at: <https://doi.org/10.1201/9780429279409-26>.

Scientific supervision by R.M. Kliuchnyk, PhD in Politology, Associate Professor

О. Яременко
кандидат економічних наук, доцент
Хмельницький національний університет

МИТНА БЕЗПЕКА У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку України ключову роль відіграє парадигма митного контролю, що сприятиме ефективному управлінню митними ризиками та зростанню рівня зовнішньоекономічної безпеки держави. Головною метою митної безпеки є забезпечення захисту митних інтересів країни, отже, тобто захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей населення, держави та регіонів як від внутрішніх так і від зовнішніх загроз, джерелом яких є зовнішньоекономічна діяльність.

Як зазначається у [2], метою безпеки є комплексний і системний вплив на потенційні й реальні загрози, досягнення стабільного функціонування в нестабільних зовнішніх і внутрішніх умовах, забезпечення зниження і виявлення та нейтралізації ризик-факторів, які безпосередньо впливають як на саму діяльність, так і на її специфіку.

Сучасні українські та глобальні реалії тісно пов'язані з різними інституційними трансформаціями, оскільки процеси інституційної

побудови економіки – як національної, так і світової відбуваються постійно. Особливо інтенсивно цей процес виявляється в перехідні періоди. Саме в цей час економічні процеси починають активно виокремлюватися у самостійні види діяльності зі власними суб'єктами, процесами, процедурами, що призводить до утворення інститутів. Митну безпеку варто розглядати не як статичну величину, а як динамічне явище, що постійно зазнає впливу з боку зовнішнього середовища. Такі зміни пов'язані насамперед з процесами інтеграції держави до міжнародного економічного та політичного простору, а отже, зарубіжні митні інститути потрібно трактувати як важливий елемент інституційного базису митної безпеки України, разом із власною нормативно-правовою базою, яка стосується питань митної безпеки та державними інститутами, що здійснюють вплив на неї. Отже, з одного боку, митна безпека, що є комплексом (системою) ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів держави, суспільства й осіб із захисту інтересів (у тому числі інтересів власності) народу і держави в зовнішньоекономічній сфері та, зокрема, у митній сфері впливає із зовнішньоекономічної безпеки й є її складовою, а з іншого – митна безпека, яка забезпечується виконанням митної справи, перебуває на стику силових і несилових складових національної безпеки й може бути виділена в окреме поняття [2].

Політика національної безпеки України ґрунтується на повазі до норм і принципів міжнародного права. Україна захищає свої фундаментальні цінності, визначені Конституцією та законами держави, – незалежність, територіальну цілісність та суверенітет, гідність, демократію, людину, її права і свободи, верховенство права, забезпечення добробуту, мир та безпеку. Однією зі сфер митної політики є забезпечення економічних інтересів і митної безпеки України [1]. Діяльність держави у сфері митної безпеки покликана гарантувати певне коло митних інтересів, серед яких найважливіші: створення умов лібералізації зовнішньої торгівлі; недопущення контрабанди та порушення митних правил; удосконалення митного законодавства України відповідно до світових і європейських стандартів; прискорення товаро- та пасажиропотоку через митний кордон; забезпечення споживчого ринку якісними іноземними товарами.

Основними напрямками досягнення митної безпеки є:

- забезпечення стійкого функціонування системи реалізації порядків і процедур митного контролю та митного оформлення, вдосконалення методів і форм їхнього здійснення;
- контроль за дотриманням законодавства з питань митної справи;
- стабілізація системи адміністрування надходжень;
- запобігання контрабанді та порушенню митних правил;

- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу і пасажиропотоку через митний кордон України, сприяння транзиту та полегшення торгівлі;
- розвиток міжнародного співробітництва у галузі митної справи;
- забезпечення контролю над впливом національних інтелектуальних, фінансових, інформаційних, матеріальних й інших ресурсів.

Як показує практика провідних держав світу, забезпечення митної безпеки кожної з них, яка становить невід’ємну складову економічного захисту країни, неможливо здійснювати без опрацювання й реалізації відповідної концепції на демократичних засадах відкритості та прозорості роботи фіскальних органів з урахуванням національних інтересів.

Вивчення європейського досвіду щодо врегульованості питань попередження і відповідальності за митні порушення дало змогу визначити домінантні орієнтири вибору фіскальних інструментів у забезпеченні митної безпеки держави. Країни Європейського Союзу з відносно стабільною економікою застосовували принцип поступового збільшення ставок фінансової відповідальності за вчинення фіскальних злочинів. Погіршення економічної ситуації, спричинене вжиттям низки протиепідеміологічних заходів, пов’язаних з COVID-19, привело до продовження напрацьованої практики. До прикладу, Польща з відносно стабільною економічною ситуацією, систематично збільшує ставки фінансової відповідальності за вчинення відповідних правопорушень [3].

Систематичне збільшення ставок покарань забезпечує підвищення порога відповідальності потенційного порушника. Водночас науково обґрунтовані механізми розрахунків фінансових санкцій, прив’язаних до мінімальної заробітної плати, поряд з оптимальним розміром винагороди за професіоналізм службовців забезпечують зменшення корупційних ризиків серед працівників митних органів. Особливий акцент у забезпеченні митної безпеки європейських країн ставиться на використанні інформаційно-комунікаційних технологій. Крім цього, інформаційно-комунікаційні системи, які застосовуються в митних операціях у державах-учасниках Європейського Союзу, повинні пропонувати однакові умови. Це відповідно передбачає введення уніфікованих правил організації роботи митних органів і забезпечує якісне здійснення митного контролю у державах ЄС. За напрацьованими принципами митного законодавства митні адміністрації держав ЄС повинні діяти як єдине ціле, таким чином недопускаючи асиметричності конкурентних переваг у транскордонному співробітництві [4. с. 325.].

Деталізація здійснення електронної комунікації фіскальних органів згідно з митним законодавством Європейського Союзу полягає у такому:

1. Впроваджено електронну реєстраційну систему експорту, де формується найбільш актуальна інформація про експортерів, зареєстрованих у країнах ЄС, які експортують товари як всередині ЄС, так і за його межі. Це транс'європейський електронний реєстр, що містить дані стосовно економічних операторів ЄС з метою підтримки експортних операцій.

2. Обов'язкова тарифна інформація передбачає оновлення наявної транс'європейської системи для забезпечення.

3. Прийняття митних рішень спрямоване на гармонізацію процесів, пов'язаних із виконанням митного рішення, прийняття рішень та управління рішенням через стандартизацію й електронне управління даними щодо виконання рішення та його авторизацію в ЄС.

4. Безпосередній доступ до європейських інформаційних систем, уніфіковане управління користувачами і цифровий підпис становлять єдину систему управління та створення індивідуального цифрового підпису, інтегрованого у портали відповідних систем, включаючи забезпечення ідентифікації, доступу та керування користувачами відповідно до необхідних правил безпеки.

5. Удосконалення авторизованих економічних операторів покращує дію бізнес-процесів, які пов'язані з додатками і дозволами АЕО з урахуванням змін правових положень Митного кодексу Європейського Союзу.

6. Оновлення системи реєстрації й ідентифікації суб'єктів ЗЕД – це забезпечення незначної модернізації наявної транс'європейської системи, що дає змогу реєструвати та ідентифікувати суб'єктів ЗЕД на території ЄС і третіх країн та осіб, які не є суб'єктами господарювання, але беруть участь у митних відносин у межах Європейського Союзу.

7. Нагляд спрямовано на забезпечення оновлення системи митного спостереження і його відповідності вимогам чинного законодавства, серед яких стандартний обмін інформацією електронними методами обробки даних та створення відповідних функцій, необхідних для обробки й аналізу повного набору даних спостереження від держав-членів ЄС.

8. Доказ статусу ЄС це нова транс'європейська система для зберігання, управління та отримання електронних доказів статусу ЄС, створення нової комп'ютеризованої системи транзиту, метою якої є приведення наявної транс'європейської системи у відповідність з новими вимогами митного законодавства ЄС,

9. Автоматизована експортна система – це проект, який спрямований на реалізацію вимог Митного кодексу ЄС щодо здійснення транс'європейських експортних операцій, оновлення електронного

реєстру і системи експорту національних митних органів кожної країни, де передбачається розробка гармонізованих інтерфейсів, забезпечення повної автоматизації процедур експорту та оформлення виїзду й охоплює відповідні компоненти на національному рівні.

10. Інформаційні довідники для спеціальних процедур – це проект, метою якого є розробка нової транс'європейської системи для підтримки і вдосконалення процесів управління даними та електронної обробки даних INF у сфері спеціальних процедур.

11. Спеціальні процедури – це проект, спрямований на пришвидшення, полегшення і гармонізацію спеціальних процедур у межах ЄС з допомогою надання загальних моделей бізнес-процесів. Національна система реалізує всі зміни митного законодавства, необхідні для митного складування, кінцевого споживання, тимчасового ввезення та здійснення внутрішньої й зовнішньої обробки.

12. Повідомлення про прийом, презентацію і тимчасове зберігання – це проект, мета якого полягає у визначенні процесів повідомлення про прибуття транспортного засобу, презентації товару (повідомлення про презентацію) та надання декларації про тимчасове зберігання, як це описано в Митному кодексі ЄС

13. Оновлення національних імпорتنих систем – це система реалізації всіх вимог процесу і даних, що стосуються імпорتنих операцій [4. с. 328-330.].

Загалом ця гармонізована електронна система дає змогу в короткі терміни проводити всі можливі процедури, пов'язані з митним оформленням, декларуванням, контролем руху товарів та послуг, здійснювати моніторинг пасажирообороту через кордон усередині ЄС і за його межами та забезпечити якісну роботу митних органів

З 1 жовтня 2022 року для України набрали чинності положення міжнародних Конвенцій про процедуру спільного транзиту (NCTS) і про спрощення формальностей у торгівлі товарами, що максимально спрощує міжнародне переміщення товарів з 35 країнами-учасницями конвенцій: будь-яку кількість кордонів між ними вантаж може перетнути за одним транзитним документом. У цій ситуації застосування Україною NCTS розширює обмін митною інформацією, посилює систему аналізу ризиків, забезпечує визнання наших форм митного контролю митними органами інших країн. Все це посилює безпеку митних перевезень та сприяє розвитку міжнародної торгівлі в Європі. Також зміни передбачають впровадження європейського механізму розгляду скарг і продовження цифровізації митниці, що прискорить її проходження та зменшить корупційні ризики. До позитивних результатів варто віднести також пришвидшення проходження вантажів через кордон убезпечить

вітчизняних споживачів від дефіциту тих чи інших товарів, що є особливо важливим у військовий період та забезпечить від гуманітарної кризи. Ще одним позитивним моментом є детінізація прибутків підприємств, зменшення корупції. Оскільки, уся необхідна інформація надходитиме до митних органів завчасно, і тоді їм уже буде складно пояснити, чому той чи інший вантаж затримується на кордоні, для цього мають бути конкретні підстави.

Список використаних джерел

1. Мажула О. В. Інституціоналізація митної безпеки як важливої складової економічної безпеки держави. *Ефектив. економіка*. 2014. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3508> (дата звернення: 04.11.2022).
2. Пашко П.В., Пісной П.Я. Митна політика та митна безпека України. *Фінанси України*. 2006. № 1. С. 74–85.
3. Семко Р. Монетарна політика та Велика рецесія. *Екон. правда: фінанси*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2012/10/4/338066> . (дата звернення: 01.11.2022).
4. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія / за ред. д.е.н., професора А.І. Крисоватого. – Тернопіль: Університетська думка, 2020. –414 с.

M. Yarovitsyn
Alfred Nobel University, Dnipro

ECONOMIC SANCTIONS ON RUSSIA AND THEIR CONSEQUENCES

Since Russian Federation invaded Crimea and eastern parts of Ukraine in 2014, Europe and the U.S have imposed sanctions on its economy. The first round of sanctions in March 2014 was relatively mild, but the sanctions imposed in July and August 2014 were more severe, including restrictions on debt financing for several large Russian companies. Sanctions included restrictions on Russia's financial industry, its central bank and its coal and oil exporters, in addition to general export controls. It is difficult to accurately assess the impact of sanctions imposed on Russia in 2022 as they are linked to several other factors, including a protracted Russia-Ukraine war, military aid by the western countries to Ukraine, interaction of COVID-19-recovery policies and initiatives, and numerous global and regional challenges. Russia has maintained that the Western sanctions have had a limited overall impact on it, which contradicts the West's assertion.

The substantial argument is that no country can painlessly endure withdrawal of more than 1000 world's global companies and 8 packages of sanctions against county's economy. It is important to mention that as a result

of giving up foreign business Russia has lost more than 40% of GDP (Sonnenfeld et al., 2022). “Everything is under control” is a false statement which Kremlin government is actively promoting to the masses due to the fact that Putin is afraid of losing crowd’s support, it is his worst nightmare.

It is vital to list the already implemented sanctions in various sectors of Russian economy. The first one is financial sector which under the pressure of penalties has been significantly damaged. Moscow is not able to pay foreign debt using currency which is kept in the USA banks. Moreover, a large part of Russian banks has been banned from SWIFT (financial messaging system), therefore payments for gas and oil exports are constantly being delayed. The second one is the biggest leverage of Russia which was also harmed by sanctions – oil and gas industry. Beginning in December, the EU will forbid seaborne imports of Russian oil. In February 2023, the European Union will prohibit the import of any refined oil products from the territory of the aggressor. Plans for the launch of the Nordstream 2 gas pipeline from Russia have been put on hold by Germany. The EU and G7 want to limit the price that nations pay for Kremlin oil starting in December. They are warning importers of Moscow’s crude oil that if they pay more than the limit, western insurers will not cover oil shipments. Because it gets around 40% of its gas from Russia, the EU has not placed restrictions on aggressor’s gas (BBC, 2022)

The last but not least is sanctioning individuals. More than 1,000 Russian individuals and companies, including so-called oligarchs, have been sanctioned by the USA, European Union, United Kingdom, and other nations. These are affluent businessmen, like Roman Abramovich, the former owner of Chelsea Football Club, who are rumored to have close ties to the Kremlin. Superyachts connected to Russians under sanctions have been taken. Oleg Deripaska, a Russian businessman who specializes in aluminum, has been accused of breaking US sanctions in New York. The selling of "golden visas," which gave affluent Russians the ability to remain in the UK, has been halted by the UK.

Despite Russia’s illusions and lies, its import has been critically damaged. The country is surrounded by lack of significant components, technologies and details which previously were supplied by foreign partners such as EU countries and the U.S. It leads to the ubiquitous scarcity in domestic economy. Russian domestic economy has entered the period of stagnation: inability to replace retreated businesses, deficit of products and lack of qualified labor force. As a result, Russians are getting poorer, prices are getting higher, Putin’s regime is staggering.

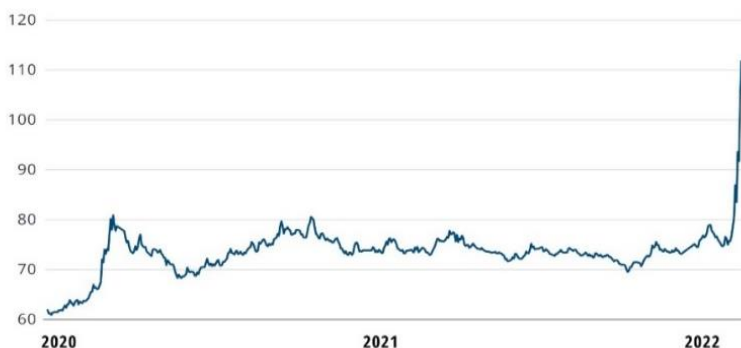
One the other hand, it is important to admit that generated pressure on Russian economy is still not enough. Only over past year Russian Federations received \$430 billion by exporting gas and oil to Europe (Palumbo, 2022). Due to arisen prices of energy resources Kremlin was assumed to be reliable

supplier of cheap energy carriers which in fact caused direct dependence of European countries on Russian gas and oil.

Since the invasion in Ukraine started strategic position of Russian Federation as an exporter of commodities has worsened beyond retrieve. Inability to recreate erstwhile major markets, loss of authority and struggling with reformatting the market to Asian cause irreparable harm to the aggressor. After the withdrawal of businesses almost all external investments stopped which led to terrifying population and capital outflow.

Moreover, sanctions are directly affecting ruble's exchange rate. As it was predicted in March after the war in Ukraine had started, trade restrictions were supposed to be cause of Russia's national currency collapse (Figure1).

RUB/USD exchange rate

Fig. 1. The war in Ukraine and consequent sanctions will likely lead to decline in the value of ruble

Source: (Kalish, 2022)

In fact, ruble is soaring, although RF official statistics claims that ruble has become even stronger. Russia has more than doubled the interest rate and frozen all euros and dollars Russians had on their account. The freezing made it possible to prolong the ability to convert rubles into dollars. Altogether, it had no sense due to impossibility to get any foreign currency in Russia because of prohibition of import of euro and dollars which was implemented by allies of Ukraine.

The artificial life support of ruble isn't expected to be durable. Considering that the secondary market for Kremlin government debt has been sanctioned, Russia's borrowing costs have risen abruptly. Although Moscow starts a powerful monetary position with relatively moderate debt, future expenditures might be challenging to finance below new financial conditions, thus placing stress on the economy and the financial system.

It is also significant to clarify which precise impact sanctions against Russia will have on Europe, The United States of America and Asia which are three the most powerful markets in the entire world. Moscow only takes 4.8 percent of EU trade, which is down 9.3 percent in two thousand-twelfth, and 2.3 percent of German trade (Kalish, 2022). Ukraine only takes one percent of EU trade. Kremlin's annexation of Crimea in 2014 has led to a long-term reduction in Russia's significance as a trading partner for Europe.

Nevertheless, European Union trade with Russia is mainly focused on energy. Russia takes forty percent of EU gas imports, 25 percent of oil imports, and 47 percent of imported solid fuels (Kalish, 2022). If the complete shutdown in importing Russian gas could occur, there would likely be rough going cases in several European countries, including Germany, facing difficulties in instant finding of alternative sources of energy.

However, with the assistance of its well-developed gas infrastructure, Europe will initially be protected from supply scarcity. The lasting of avoiding serious breakdowns depends on available LNG imports, storage levels, and the development of alternative energy sources. Any shortfall of supply would cause higher prices and, consequently, higher rate inflation in Europe. Moreover, durable disruption of supply could have a negative influence on growth. Plus, uncertainty could weigh on consumer and business tune in Europe. Private households, meanwhile, have built up significant surplus savings during the lockdown, thus providing a buffer against diminution of economic activity.

Trade flows between the USA and Russia or Ukraine are not so significant. The foremost channel through which this emergency might influence the USA is the effect on the cost of oil and the costs of a few key commodities. Additionally, on the off chance that the emergency incorporates a critical negative affect on the European economy, that seem spill over into the Joined together States since of the broad exchange between the USA and Europe. Additionally, Russia and Ukraine are major makers of commodities that are critical within the generation of semiconductors and batteries. In the event that Russian and/or Ukrainian sends out of these commodities were to be diminished, the worldwide cost would rise and deficiencies might result, subsequently harming a few US businesses, including to inflation, and decreasing potential volume of production. Trade between Asia and Russia is also not so significant and these flows are not expected to be extremely disrupted, but they might be affected by the necessity for trading companies to stay clear of sanctions. Also, as an importer of energy, Asia is helpless to instant rises within prices of energy and other commodities.

In conclusion, ambiguity about how the military actions and sanctions will affect Russia's decisions will play a huge role in further forming of nowadays market and economic aftermath. Uncertainty causes prices increase, enlarges the price of doing business and detains significant investment decision. Besides the economic aftermath of the war, the geopolitical structure of Western Europe may also change. Probable increasing of financing of defense budget may cause an appearing of a sharp question about the priority of country's expenses. Moreover, the energy policy will probably undergo a plethora of changes.

References

BBC (2022) What are the sanctions on Russia and are they hurting its economy? BBC News. BBC. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659> (Accessed: November 8, 2022).

Kalish, I. (2022) How sanctions impact global economy, Deloitte Insights. Deloitte. Available at: <https://www2.deloitte.com/uk/en/insights/economy/global-economic-impact-of-sanctions-on-russia.html> (Accessed: November 8, 2022).

Palumbo, J.H.& D. (2022) Russia sanctions: How can the world cope without its oil and gas?, BBC News. BBC. Available at: <https://www.bbc.com/news/58888451> (Accessed: November 8, 2022).

Sonnenfeld, J. et al. (2022) Business retreats and sanctions are crippling the Russian economy, SSRN. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4167193 (Accessed: November 16, 2022).

Scientific supervision by A.S. Mahdich, PhD in Economics, Professor

Наукове видання
**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТА ІНСТИТУТІВ У
НОВИХ ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ**

Матеріали XXXIII Міжнародна науково-практична конференція
молодих вчених та студентів

28-29 листопада 2022 р.
(українською, польською та англійською мовами)

Електронне видання

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.
Тел. (056) 720-71-52, e-mail: zadoya@duan.edu.ua
Свідоцтво ДК № 5309 від 20.03.2017 р..